SHAKESPEARE

6

TROILUS ŞI CRESIDA • TOTU-I BINE CÎND SFÎRŞEŞTE BINE • OTHELLO • MĂSURĂ PENTRU MĂSURĂ

EDITURA UNIVERS

SHAKESPEARE

Coperta colecției de
VAL MUNTEANU

Toate drepturile asupra acestei
versiuni sînt rezervate Editurii UNIVERS

SHAKESPEARE

OPERE COMPLETE

Volumul 6

TROILUS ŞI CRESIDA, traducere de Leon D. Leviţchi
TOTU-I BINE CÎND SFÎRŞEŞTE BINE, traducere de Ion Frunzetti
OTHELLO, traducere de Ion Vinea
MĂSURĂ PENTRU MĂSURĂ, traducere de Leon D. Leviţchi

Ediţie îngrijită şi comentarii de Leon D. Leviţchi
Note de Virgiliu Ştefănescu-Drăgăneşti

Bucureşti, 1987
EDITURA UNIVERS

TROILUS ŞI CRESIDA

Traducere de LEON D. LEVIŢCHI

PERSOANELE

PRIAM, rege al Troiei

HECTOR, TROILUS, PARIS, DEIFOBUS, HELENUS — fiii săi

MARGARELON, fiu nelegitim al lui Priam

AENEAS, ANTENOR — comandanţi troieni

CALCHAS, preot troian (care a trecut de partea grecilor)

PANDARUS, unchiul Cresidei

AGAMEMNON, generalul grecilor

MENELAU, fratele său

AHILE, AIAX, ULISE, NESTOR, DIOMEDE, PATROCLUS — comandanţi greci

TERSIT, un grec pocit şi ticălos

ALEXANDRU, servitorul Cresidei

UN SERVITOR al lui Troilus

UN SERVITOR al lui Paris

ELENA, soţia lui Menelau

ANDROMACA, soţia lui Hector

CASANDRA, fiica lui Priam, înzestrată cu darul profeţiei

CRESIDA, fiica lui Calchas

Soldaţi troieni şi greci; slugi.

Acţiunea se petrece la Troia şi în tabăra grecească din faţa oraşului.

PROLOG

Sîntem în Troia. Principi greci trufași,
Cu sînge-albastru clocotind în vine,
Din insulele lor înspre Atena[1]
Au îndreptat corăbii înțesate
De arme și osteni ce vor sluji
Războiul crud. De-aici șaizeci și nouă[2]
De capete domnești întins-au pînza
Spre Frigia[3], jurînd să prade Troia,
Căci între zidurile-i tari, Elena,
Răpita soață-a regelui spartan[4],
Se-alintă-n pat cu Paris, craiul.
De-aici și vrajba.
Corăbiile pîntecoase-și lasă
Încărcătura lor la Tenedos[5],
În timp ce pe cîmpiile dardane[6]
Înalță corturi grecii teferi încă.
Cetatea lui Priam[7] cu șase porți[8] —
Dardan, Timbria, Helias, Chetas, Troas
Și-Antenorides — cu zăvoare grele,
Vîrîte strîns în scoabe mari de fier,
I-a-nchis pe fiii Troiei;
Înfrigurînd acum pe nestatornici,
De-o parte și de alta, așteptarea
Se-ncrede-n soartă. Iară eu, Prologul,
Deși-narmat[9], nu am venit să apăr
Nici pană de autor, nici glas de-actor:

Mi-am pus doar straiul povestirii noastre,
Spre-a vă vesti, dragi spectatori, că piesa,
Lăsînd în urma ei pornirea certei,
Începe din mijlóc[10], apoi se țese
Precum îi șade bine unei piese.
De v-o plăcea sau nu, s-o spuneți voi;
Bine-i, sau rău, așa e la război.

ACTUL I

SCENA 1

Troia. În fața palatului lui Priam. Intră Troilus, înarmat, și Pandarus.

TROILUS: Să vină sluga — vreau să-mi scot armura;
De ce să lupt sub zidurile Troiei,
Cînd duc un alt război, aici, în piept?
Să lupte cel pe inima-i stăpîn,
Nu însă Troilus, care și-a pierdut-o
PANDARUS: Cînd s-o isprăvi, oare, și cu povestea asta?
TROILUS: Sînt tari și plini de iscusință grecii,
Și, pe deasupra, aprigi și viteji.
Iar eu sînt slab ca lacrima femeii,
Mai orb ca neștiința, blînd ca somnul,
Mai sperios decît fecioara noaptea,
Și-asemenea pruncici, nedibaci.

PANDARUS: Ei, ți-am spus destule. Eu, unul, nu mă mai amestec și nici nu mai stărui. Cine vrea să mănînce cozonac să aștepte măcinatul grîului.

TROILUS: Nu l-am așteptat?

PANDARUS: Da, măcinatul l-ai așteptat. Trebuie însă să aștepți cernutul făinei.

TROILUS: Nu l-am așteptat?

PANDARUS: Da, cernutul da; însă trebuie să aștepți dospitul aluatului.

TROILUS: Și pe acesta l-am așteptat.

PANDARUS: Așa e, ai așteptat și dospitul; dar vezi că va să mai vină ceva: frămîntatul, creșterea cozonacului, încălzitul cuptorului și coptul. Ce zic, trebuie să aștepți să se răcească, altfel s-ar putea întîmpla să-ți frigi buzele.

TROILUS: Răbdarea însăși, care-i o zeiță,
N-ar aștepta atît cît aștept eu!

Cînd, stînd la masă cu Priam, de-o vorbă,
Mă poartă gîndul spre Cresida... Mint!
Cînd a plecat din gîndurile mele?

PANDARUS: Aseară era mai frumoasă decît a arătat vreodată — ea sau oricare femeie...

TROILUS:
Voiam să-ți spun că-atunci cînd, ca o pană,
Suspinul îmi despică-n două pieptul,
Spre-a nu-l ghici nici tatăl meu, nici Hector[11],
Ca soarele ce scaldă-un nor de smoală,
Îl tăinuiesc în cuta unui zîmbet...
Dar jalea-ascunsă în surîs fățarnic
E rîs schimbat de soartă-n plîns amarnic.

PANDARUS: Dacă părul ei n-ar fi ceva-ceva mai închis decît al Elenei — mare lucru, la urma urmei! — n-ai putea să le pui una alături de cealaltă. Mie, unuia — de, sînt rudă cu ea și n-aș vrea, cum se spune, s-o ridic în slăvi — mi-ar fi părut bine s-o audă vorbind ieri și alții. Departe de mine gîndul de a jigni deșteptăciunea surorii tale, Casandra, dar...

TROILUS:
Te rog, Pandarus! Cînd mărturisesc
Că-mi sînt nădejdile-necate,
Nu măsura în stînjeni cît de-adînc
S-au scufundat. Cînd spun că, de-al ei drag,
Sînt ca nebun, răspunzi: „Ei, da, frumoasă-i!"
Și torni în rana sufletului meu
Obrazu-i, ochii, părul, mersul, glasul.
Îmi spui: „O! Mîna ei! Pe lîngă dînsa,
Tot ce e alb e negru ca cerneala,
Și-și scrie-osînda! Mîngîierea-i face
Ca puful lebedei să pară aspru,
Iar gingășia, palmă de plugar!"
Așa-mi vorbești cînd spun că o iubesc;
Dar vorba-ți dreaptă nu e untdelemn,
Nu-i nici balsam, și-n rănile iubirii
Tu-mplînți pumnalul care le-a făcut.

PANDARUS: Spun numai adevărul.

TROILUS: Mult mai puțin decît adevărul.

PANDARUS: N-o să mă mai amestec, îți dau cuvîntul. N-are decît să fie cum îi place. Dacă e frumoasă, cu atît mai bine pentru ea; dacă nu, are la îndemînă mijloace ca să se înfrumusețeze.

TROILUS: O, bunul meu Pandarus! Ce-i cu tine?

PANDARUS: M-am ostenit de dragul ostenelii. Neplăceri de la ea, neplăceri de la tine. Tot pe drumuri de la unul la altul și, poftim, recunoștința voastră...

TROILUS: Te-ai supărat, Pandarus? Cum? Pe mine?
PANDARUS: De vreme ce e rudă cu mine, nu poate fi, care va să zică, frumoasă ca Elena; dar dacă n-ar sta rudenia asta la mijloc, atunci ar fi pînă și într-o zi de lucru mai frumoasă decît Elena într-o zi de sărbătoare. Dar ce-mi pasă mie, la o adică? N-are decît să fie mai neagră decît o arăpoaică! Mi-e totuna.
TROILUS: Am spus că nu-i frumoasă?
PANDARUS: Ce-mi pasă dacă ai spus sau nu? E o proastă că nu s-a dus cu tatăl ei[12]. Să plece la greci! Asta o să-i spun cînd am s-o văd. Eu unul nu mă mai amestec în socotelile voastre.
TROILUS: Pandarus...
PANDARUS: Eu, nu!
TROILUS: Dragul meu Pandarus...
PANDARUS: Te rog să nu-mi spui nimic. Las toate așa cum le-am găsit. Și cu asta, am isprăvit!

(Iese Pandarus. Se aud trompete chemînd la luptă.)

TROILUS: Taci, sunet spart! Taci, larmă blestemată!
Nebuni — și voi, și ei! Frumoasă e Elena,
De-o zugrăviți cu sînge zi de zi!
Eu n-o să lupt pentr-un temei nerod —
E mult prea șubred să-mi îndemne spada.
Pandarus, însă... Ce năpastă, zei!
Doar el mă poate duce la Cresida,
Dar e la fel de greu de-nduplecat
Pe cît se-nverșunează ea-n virtute.
De dragul Daphnei[13], spune-mi, o, Apolo,
Ce e Cresida, ce-i Pandar, ce-s eu?
Pe patul Indiei stă ea, o perlă,
Iar între Ilion[14] și-alcovul ei,
Sălbaticul talaz rătăcitor;
Eu însumi, un neguțător; Pandar,
Cîrmaci și vas, e slaba mea nădejde.

(Trompete. Intră Aeneas.)

AENEAS[15]: Cum? Prințul Troilus? Dar de ce nu lupți?
TROILUS: Fiindcă stau. Răspunsu-i muieresc,
Căci muieresc e să nu fii în luptă.
Ce-i astăzi nou pe cîmpul de bătaie?
AENEAS: Că Paris s-a rentors și e rănit.
TROILUS: Rănit? De cine? Cum?
AENEAS: De Menelau.

TROILUS: Să sîngereze! Cred că-i zgîriat:
L-a-mpuns cu cornul soţul înşelat.

(Trompete.)

AENEAS: Auzi? Azi gluma s-a-ngroşat de tot!
TROILUS: De s-ar schimba „aş vrea să pot" în „pot",
Aş sta... Dar nu! În luptă iar te-arunci?
AENEAS: Cu toată graba.
TROILUS: Te-nsoţesc atunci.

(Ies.)

SCENA 2

Troia. O stradă.
Intră Cresida şi Alexandru.

CRESIDA: Cine-a trecut?
ALEXANDRU: Hecuba[16] şi Elena.
CRESIDA: Şi unde merg?
ALEXANDRU: Spre-un turn din răsărit
Al cărui vîrf domneşte peste vale;
Vor să privească lupta. Astăzi, Hector,
Pe care nu-l prea scoţi din ale lui,
La Andromaca[17] s-a răstit; apói,
Lovindu-şi pajul, s-a-mbrăcat în zale
Şi a purces în zori ca un cosaş
Spre cîmpul unde fiecare floare
Plîngea ca un profet, tot tălmăcind
Mînia lui.
CRESIDA: Dar ce l-a-nfuriat?
ALEXANDRU: Zvonitu-s-a că printre greci se află
Un prinţ de neam troian, nepot lui Hector,
Aiax[18] pe nume.
CRESIDA: Da — şi ce-i cu el?
ALEXANDRU: Se zice că e un bărbat ales;
Se ţine tare pe picioare...

CRESIDA: Păi asta fac toţi bărbaţii, afară doar dacă nu-s beţi, bolnavi sau ologi.

ALEXANDRU: Bărbatul acesta, stăpînă, a văduvit multe fiare sălbatice de însuşirile lor deosebite. E viteaz ca leul, mătăhălos ca ursul, greoi ca elefantul; un om în care firea a-ngrămădit

atîtea toane, încît vitejia lui trece în prostie, iar prostia îi este dreasă apoi cu judecată. Nu se află om de la a cărui virtute să nu împrumute o sclipire, după cum nu se află unul de la al cărui viciu să nu ia o pată; îl apucă ipohondria din senin și se-nveselește cînd e jalea mai mare. Nu-i lipsește nici un fel de încheietură, dar toate încheieturile îi sînt așa de descheiate, încît seamănă cu un Briareu[19] bolnav de podagră: mîini multe și nici un folos; sau cu orbul Argus[20]: numai ochi, dar vedere — de loc.

CRESIDA: Cum e cu putință ca un astfel de om, care pe mine mă face să rîd, să-l înfurie pe Hector?

ALEXANDRU: Se spune că ieri s-a încleștat cu Hector în luptă și l-a trîntit la pămînt. De atunci n-a mai fost chip ca Hector să închidă ochii și a postit într-una de ciudă și rușine.

CRESIDA: Cine vine spre noi?

ALEXANDRU: Unchiul dumneavoastră, stăpînă, Pandarus.

(Intră Pandarus.)

CRESIDA: Hector e un bărbat viteaz.

ALEXANDRU: Fără seamăn pe lume, stăpînă.

PANDARUS: Cum? Cum?

CRESIDA: Bună dimineața, unchiule.

PANDARUS: Bună dimineata, nepoată. Despre ce vorbiți? Bună dimineața, Alexandre. Ce mai faci, Cresida? Cînd ai fost în Ilion?

CRESIDA: Azi-dimineață, unchiule.

PANDARUS: Despre ce vorbeați cînd am venit eu? Hector era înarmat? Plecase la luptă cînd ai ajuns în Ilion? Elena nu se sculase încă, nu-i așa?

CRESIDA: Hector plecase, dar Elena nu era încă sculată.

PANDARUS: Da, da, Hector s-a frămîntat toată noaptea.

CRESIDA: Tocmai vorbeam despre asta și despre furia lui.

PANDARUS: Era furios?

CRESIDA: Așa spune Alexandru.

PANDARUS: E adevărat, era furios. Unde mai pui că știu și din ce pricină. Pe mulți o să-i cosească el azi, asta pot să le-o spun. Las' că nici Troilus n-o să se lase mai prejos; să se păzească de Troilus, și asta pot să le-o spun!

CRESIDA: Cum? E și el furios?

PANDARUS: Cine, Troilus? Dintre ei doi, Troilus e mai bărbat.

CRESIDA: O, Iupiter! Cum poți să-i asemuiești?

PANDARUS: Pe cine, pe Troilus cu Hector? Recunoști un bărbat în clipa cînd îl vezi?

CRESIDA: Da, dacă l-am văzut și l-am cunoscut mai înainte.

PANDARUS: Ei bine, eu spun că Troilus e Troilus.

CRESIDA: Atunci spui ca și mine, deoarece sînt încredințată că el nu e Hector!

PANDARUS: Nu, după cum nici Hector nu e Troilus, în multe privințe.

CRESIDA: Fiecare dintre ei este el însuși; și Hector, și Troilus.

PANDARUS: Troilus, el însuși! Ah, sărmanul Troilus! Ar fi bine să fie așa...

CRESIDA: Așa și este.

PANDARUS: Ca să fie așa, m-aș prinde să mă duc desculț pînă în India.

CRESIDA: El nu e Hector!

PANDARUS: El însuși! Nu, nu mai este el însuși, aș vrea să fie el însuși! Ei, dar zeii veghează de-acolo, de sus: timpul va ajuta sau va curma. Troilus, dragul meu, aș dori ca inima mea să fie în pieptul ei! Nu, Hector nu-l întrece pe Troilus.[21]

CRESIDA: Să am iertare.

PANDARUS: E mai în vîrstă.

CRESIDA: Hai, lasă, lasă.

PANDARUS: Celălalt n-a ajuns încă la anii lui. Cînd o să aibă vîrsta lui Hector, n-ai să mai vorbești așa. Îi mai trebuie mult lui Hector ca să aibă mintea de acum a lui Troilus!

CRESIDA: Nici n-o să aibă nevoie, o are pe a sa.

PANDARUS: Nici însușirile lui...

CRESIDA: La ce i-ar folosi?

PANDARUS: Nici frumusețea lui.

CRESIDA: Nu l-ar prinde, a lui i se potrivește mai bine.

PANDARUS: N-ai pic de judecată, nepoată! Elena însăși se jura mai zilele trecute că Troilus, cu toată fața lui oacheșă — trebuie să recunosc că așa e — la o adică, nu e oacheșă...

CRESIDA: Ba da, e oacheșă.

PANDARUS: Pe legea mea, ca să spun adevărul, este și nu este oacheșă.

CRESIDA: Ca să spun adevărul, e adevărat și nu e adevărat.

PANDARUS: Spunea că are mai multă culoare în obraz decît Paris.

CRESIDA: Ei, asta-i! Paris are destulă culoare.

PANDARUS: Are.

CRESIDA: Înseamnă atunci că Troilus are prea multă. Dacă ea l-a lăudat mai mult, e limpede că are mai multă culoare. Dacă unul are culoare destulă, iar celălalt mai multă, lauda este prea înflă-

cărată pentru ca fața să fie atrăgătoare. Mi-ar fi plăcut ca limba de aur a Elenei să-l laude pe Troilus și pentru nasul lui de aramă.

PANDARUS: Ți-o jur! după mine, Elena îl iubește mai mult decît pe Paris.

CRESIDA: Atunci e o grecoaică nostimă, zău așa.

PANDARUS: Crede-mă că e așa și nu altfel. Mai deunăzi s-a apropiat de el pe cînd ședea sub bolta unei ferestre și, știi, n-are mai mult de trei-patru tuleie în barbă...

CRESIDA: Ei, da, pînă și tejghetarul dintr-o cîrciumă[22] ar ști să le adune cît ai clipi.

PANDARUS: Ce vrei, e încă tînăr; totuși, e în stare de pe-acum să țină în brațe o greutate cam tot atît de mare ca și fratele său Hector.

CRESIDA: Va să zică e tînăr și țiitor...

PANDARUS: Stai, să-ți dovedesc că Elena moare de dragul lui. S-a apropiat, cum îți spuneam, și-a pus mîna ei albă pe bărbia lui despicată...

CRESIDA: Îndură-te, Iunona! Cine i-a despicat-o?

PANDARUS: Păi nu știi? Are o gropiță. Cred că Troilus zîmbește mai frumos decît oricare alt bărbat din Frigia.

CRESIDA: O, zîmbește fermecător...

PANDARUS: Nu-i așa?

CRESIDA: Te cred, ca un soare cu dinți.

PANDARUS: Cum? Încetează odată... Și așa, ca să-ți dovedesc că Elena îl iubește pe Troilus...

CRESIDA: Dacă ai dovedi aceasta, atunci Troilus nici n-ar aștepta altceva decît să fie pus la încercare.

PANDARUS: Cine, Troilus? El o prețuiește cît prețuiesc eu un ou clocit.

CRESIDA: Dacă îți place un ou clocit tot atît de mult cît îți place un cap sec, atunci ești în stare să mănînci pui în găoace.

PANDARUS: Mă pufnește rîsul cînd mă gîndesc cum i-a gîdilat bărbia! Pe legea mea, are o mînușiță albă minunată, trebuie să mărturisesc!

CRESIDA: Fără să fii pus la cazne...

PANDARUS: Voia cu orice preț să găsească un fir de păr alb pe bărbia lui.

CRESIDA: Vai, sărmană bărbie! Mulți negi au mai multe fire de păr!

PANDARUS: Să te ții rîsete! Regina Hecuba a rîs cu lacrimi...

CRESIDA: De crocodil.

PANDARUS: A rîs pînă și Casandra[23].

CRESIDA: Dar focul de sub oalele ochilor ei era mai potolit.

Sau și apa din ele a dat în clocot și s-a revărsat?

PANDARUS: A rîs și Hector.

CRESIDA: Dar, la urma urmei, de ce s-a rîs atîta?

PANDARUS: Cum de ce? Din pricina firului de păr alb pe care l-a găsit Elena în barba lui Troilus.

CRESIDA: Dacă ar fi fost un fir verde, aș fi rîs și eu.

PANDARUS: N-au rîs atîta de firul de păr, cît de răspunsul caraghios al lui Troilus.

CRESIDA: Ce-a răspuns el?

PANDARUS: Elena i-a spus: „Ai numai cincizeci și unu de fire în barbă, și unul dintre ele e alb".

CRESIDA: Păi asta a zis-o ea.

PANDARUS: Da, așa e, stai, frate, să vezi. „Cincizeci și unu de fire, a spus el, și unul dintre ele e alb; acest fir de păr alb e tatăl meu, toți ceilalți sînt fiii lui."[24] „Iupiter! a spus ea, care dintre acești peri e Paris, bărbatul meu?" „Cel care se desparte la vîrf în două ca niște coarne", a răspuns dînsul. „Smulge-l și dă-i-l lui". Să fi auzit rîsete! Elena a roșit pînă în vîrful urechilor, Paris s-a supărat foc și toată lumea a rîs pînă n-a mai putut.

CRESIDA: Să lăsăm acum; prea am vorbit mult despre asta.

PANDARUS: Fie, nepoată. Ți-am spus ieri ceva. Gîndește-te bine.

CRESIDA: Asta și fac.

PANDARUS: Mă jur că este adevărat; plînge de dragul tău de parcă s-ar fi născut în aprilie.

CRESIDA: Iar eu o să răsar din lacrimile lui ca o urzică în preajma lunii mai.

(Sună retragerea.)

PANDARUS: Ascultă! Se întorc de pe cîmpul de luptă! Ce-ai zice să rămînem aici și să ne uităm cum trec spre Ilion? Zău, scumpă nepoțică, hai să stăm aici.

CRESIDA: Cum ți-e voia.

PANDARUS: Aici, aici — aici e un loc foarte bun — o să putem vedea toate de minune. Cînd trec, am să-ți spun cum îl cheamă pe fiecare; dar tu caută-l cu ochii mai ales pe Troilus.

CRESIDA: Nu vorbi așa de tare.

(Aeneas traversează scena.)

PANDARUS: Acesta e Aeneas. Nu e un bărbat chipeș? E una dintre podoabele Troiei, crede-mă. Tu însă caută să-l deosebești pe Troilus; o să apară îndată.

CRESIDA: Dar acesta cine e?

(Antenor traversează scena.)

PANDARUS: Acesta e Antenor. Șiret nevoie mare, dar destul de bun ca om. E unul dintre capetele cele mai cu judecată din Troia. Ce chipeș e! Dar unde e Troilus? Am să ți-l arăt pe Troilus îndată; dacă o să mă zărească, o să dea din cap.

CRESIDA: Zău, o să-ți dea „din cap"?

PANDARUS: O să vezi.

CRESIDA: Atunci n-o să aibă de cîștigat decît cei care mai au.

(Trece Hector.)

PANDARUS: Acesta e Hector! Acesta, privește-l! Ce bărbat! Mergi cu bine, Hector! E un om strașnic, nepoată. Falnicul Hector! Uită-te la el! Ce înfățișare! Nu-i așa că e o mîndrețe de bărbat?

CRESIDA: Ba da, o mîndrețe de bărbat!

PANDARUS: Nu-i așa? Ți se umple sufletul de bucurie, privindu-l! Și ce de crestături are pe coif! Uită-te bine, le vezi? Uită-te bine! Nu-i glumă! Sînt urmele luptei crîncene. Să le poarte cine e în stare! Așa crestături mai zic și eu!

CRESIDA: Sînt de la săbii?

PANDARUS: De la săbii? De la ce vrei, că lui Hector puțin îi pasă. Chiar dacă ar veni dracul, pentru Hector ar fi totuna. Pe pleoapa lui Iupiter, îți crește inima cînd îl privești! Uite-l și pe Paris, uite-l și pe Paris! *(Trece Paris.)* Ia privește, nepoată, nu e și el un bărbat mîndru? Ai? Să ți se scurgă ochii, și mai multe nu! Cine spunea că Paris s-ar fi întors astăzi rănit? Nu e rănit de loc; să vezi ce-o să se bucure Elena! Dar aș vrea să-l văd și pe Troilus! O să-l vezi îndată și pe Troilus.

(Trece Helenus.)

CRESIDA: Acesta cine e?

PANDARUS: E Helenus... Mă întreb unde e Troilus... E Helenus... Încep să cred că n-a ieșit azi pe cîmp... E Helenus.

CRESIDA: Helenus știe să lupte, unchiule?

PANDARUS: Helenus? Nu. Da, adică ar putea să lupte binișor. Mă întreb unde e Troilus. Ascultă... nu auzi poporul strigînd „Troilus"? Helenus e preot.

CRESIDA: Cine e amărîtul acela care de-abia se tîrăște?

(Trece Troilus.)

PANDARUS: Unde? Acolo? Acela e Deifobus. Ba nu, e Troilus! Ah! Ce bărbat, nepoată! Hm! Viteazul Troilus! Fruntea cavalerilor!

CRESIDA: Taci, unchiule! Nu-i frumos! Taci!

PANDARUS: Privește-l bine, nu-l slăbi din ochi! O, strălucitorul Troilus! Uită-te bine la el, nepoată! sabia lui e plină de sînge,

iar coiful mai crestat decît al lui Hector. Cum privește! Cum calcă! Minunat tînăr! Cînd te gîndești că nu are nici douăzeci și trei de ani! Mergi cu bine, Troilus, mergi cu bine! Dacă aș avea o Grație ca soră, sau o zeiță ca fiică, ar putea s-o aleagă pe care i-ar plăcea. O frumusețe de bărbat! Paris? Paris e o momîie pe lîngă el. Pun prinsoare că Elena l-ar schimba cu Troilus; ba și-ar mai da și lumina ochilor pe deasupra.

(Trec mai mulți ostași.)

CRESIDA: Mai sosesc și alții.

PANDARUS: Măgari! Dobitoci! Nerozi! Pleavă și tărîțe! Terci după friptură! O viață întreagă nu m-aș sătura privindu-l pe Troilus. Degeaba te mai uiți acum, vulturii au trecut, au rămas ciorile și coțofenele! Aș vrea să fiu mai degrabă un erou ca Troilus decît Agamemnon și toți grecii lui.

CRESIDA: Printre greci se află și Ahile[25], un bărbat care-l întrece pe Troilus.

PANDARUS: Ahile! Un căruțaș, un salahor, o adevărată cămilă!

CRESIDA: Ei, haide, haide!

PANDARUS: Haide, haide! N-ai măcar un dram de judecată? N-ai ochi care să vadă? Nu știi ce-i un bărbat? Oare nașterea, frumusețea, boiul falnic, vorba, bărbăția, învățătura, curtenia, virtutea, tinerețea, mărinimia și toate celelalte, oare nu sînt acestea mirodeniile și sarea cu care se drege un bărbat?

CRESIDA: Ba da, un bărbat bun de pus în cozonac, în loc de stafide. Dacă nu e prea stafidit...

PANDARUS: Ce femeie! Nu știe niciodată omul cum să te ia, fiindcă nu știe pe ce te bizui...

CRESIDA: Pe spate, ca să-mi apăr pîntecul; pe minte, ca să-mi apăr vicleșugurile; pe tăcere, ca să-mi apăr cinstea; pe mască, pentru ca să-mi apăr frumusețea; și pe zelul dumitale, ca să le apăr pe toate. Astea sînt figurile de scrimă pe care le folosesc; și sînt mereu în gardă.

PANDARUS: În gardă? Împotriva cui, mă rog?

CRESIDA: În primul rînd împotriva dumitale. Din pricina dumitale sînt cu ochii în patru! Și dacă nu pot apăra ceva care n-aș vrea să fie atins, știu cel puțin că, veghind mereu, te voi opri să povestești cum anume am primit lovitura; afară dacă urmarea e cu ochi și cu sprîncene și veghea nu-și mai are rostul.

PANDARUS: Ce șireată-mi ești!

(Intră pajul lui Troilus.)

PAJUL: Stăpînul meu vrea să vorbească neîntîrziat cu dumneavoastră.

PANDARUS: Unde?

PAJUL: Chiar în casa dumneavoastră — acolo își scoate armura.

PANDARUS: Dragă băiete, spune-i că voi veni. *(Iese pajul.)* Mă tem să nu fie rănit. La revedere, nepoată.

CRESIDA: Cu bine, unchiule.

PANDARUS: Nepoată, mă întorc la tine cît de curînd.

CRESIDA: Ca să-mi aduci, unchiule...

PANDARUS: Firește, o dovadă de dragoste de la Troilus.

CRESIDA: O dovadă a urzelilor dumitale.

(Iese Pandarus.)

Pentru un altul stăruie fierbinte,
Cu vorbe, lacrimi, jertfe, jurăminte...
O! Troilus e de mii de ori mai bun
Decît l-a zugrăvit, dar eu n-o spun.
Cît e curtată, e un înger fata;
Cîștigu-i pierdere; în luptă-i plata.
Iubitele să știe: pe-un bărbat
L-atrage tot ce nu e cîștigat.
Nu-i dragoste mai dulce ca aceea
Ce-o însoțește cu dorinți femeia!
Și-atunci, e bine să luăm aminte:
Ai — poruncești; nu ai — te rogi fierbinte.
Deși mi-e sufletul plin de iubire,
Ea nu se va trăda nici în privire.

(Ies)

SCENA 3

Tabăra grecilor. În fața cortului lui Agamemnon.
Trompete.
Intră Agamemnon, Nestor, Ulise, Menelau și alții.

AGAMEMNON[26]: Prinți ai Eladei,
Ce păsuri v-au umplut de gălbinare?
Pe-acest pămînt, răsplata generoasă,
Urzită din nădejdi, e-o amăgire.
Nereușita și ruina cresc
În vinele mult-avîntatei fapte,

Cum din rășini, în pinul sănătos,
Se-adună cioturile ce-l chircesc
Și țesătura-n drumul ei o strîmbă.
Și iarăși, prinți, prea-bine știți cu toții
Că ținta pînă azi nu ne-am atins-o,
Că Troia, șapte ani împresurată[27],
N-a-ngenuncheat; căci faptele de arme
Ce-am auzit din moși-strămoși au fost
Supuse încercării și-nturnate
Ca unele ce n-au răspuns menirii
Și straiului ce-l zămislise gîndul.
De ce, cătînd atunci în jos cu ochii,
Numiți ocară tot ce-am săvîrșit?
Nu-s oare toate-acestea ispitiri
Trimise din înalt de Iupiter
Ca să găsească-n oameni stăruință —
Metalul rar ce prețul nu-și arată
În zîmbetele sorții? Căci atunci,
Viteji sau lași, nebuni sau înțelepți,
Cei învățați sau proști, cei tari sau slabi,
Par toți de o potrivă și de-o seamă.
Dar în furtuna încruntării sale,
Alegerea, cu marea ei lopată,
Aruncă pleava-n lături, vînturînd-o,
Iar tot ce are greutate-n sine
Bogat și neamestecat rămîne.

NESTOR[28]: Cu toată cinstea cuvenită ție,
Voi tălmăci, slăvite Agamemnon,
Aceste vorbe. Omul se încearcă
Pe vreme rea; cînd marea-i potolită,
Nu-nfruntă zeci de șubrede corăbii
Domoala undă, lunecînd alături
De cele falnice?
Cînd însă furtunosul Boreas[29]
Stîrnește supărarea blîndei Thetis[30],
Priviți corabia cu coaste tari
Cum își croiește drum prin munți de apă,
Săltînd printre stihiile apoase
Ca roibul lui Perseu[31]! Unde-i atunci
Semeața luntrișoară ce-adineauri
Dădea cu măreția piept? În port,

Sau în gîtlejul lui Neptun[32]. Astfél
Desparte vîntul sorții vrednicia
De masca ei. Cînd vremea e senină,
Tăunul înspăimîntă o cireadă
Mai rău ca tigrul; însă cînd furtuna
Stejarii noduroşi îi îngenunche
Iar muştele se-ascund, un om viteaz,
Stîrnit de vînt, cu vîntul se îngînă
Şi, potrivindu-şi glasul cu al lui,
Înfruntă vijelia.

ULISE: Agamemnon,
Tu, mare comandant, braţ al Eladei,
Piept al oştirilor, suflet şi spirit
Ce fereci gîndul şi simţirea noastră,
A tuturor, ascultă-l pe Ulise[33]!
Trecînd peste adînca preţuire
A cuvîntărilor ce-am auzit

(către Agamemnon)

Din partea ta, mărit cîrmuitor,

(către Nestor)

Şi-a ta, cel venerat de dragul vîrstei,
Căci vorbele lui Agamemnon grecii
S-ar cuveni în bronz să şi le sape,
Iar Nestor cel cu chipul de argint
Urechile greceşti să le-nnădească
De limba-i meşteră cu lanţul vorbei —
Ce-i trainic ca al bolţii stîlp — Ulise
Vă cere-ngăduinţă să vorbească.

AGAMEMNON: Te ascultăm, prinţ al Itacăi. Ştim
Că mai curînd spurcatul de Tersit[34]
Îşi va desface fălcile să cînte,
Să spună glume sau să proorocească;
Decît din gura ta s-aflăm nimicuri.

ULISE: De mai stă astăzi Troia în picioare
Şi spada vede-n Hector un stăpîn,
Pricina e aceasta:
Nesocotit e sceptrul stăpînirii,
Iar dezbinările se-ntrec la număr
Cu corturile ce le umflă vîntul.
Cînd comandantul nu e ca un stup
Spre care dau albinele năvală.

Nici gînd de miere! Rangul de-i mascat,
În jocul măştilor par mîndri sluţii!
Chiar cerul, aştrii şi-acest centru-al lumii[35]
Respectă gradul, teapa, locul, cinul,
Făgaşul, timpul, armonia, forma,
Deprinderea şi slujba rînduită.
De-aceea maiestuosul astru soare
Tronează în înalt, înconjurat
De stele; tămăduitoru-i ochi
Îndreaptă neprielnicele zodii,
Iar aştrii, buni sau răi, i se supun
Ca unui rege; cînd însă-n planete
Pătrunde vălmăşagul şi sminteala,
Ce molime! Ce semne şi răscoale,
Ce volbură pe mare, ce cutremur,
Furtuni, schimbări, năpaste şi urgii
Ce frîng, abat sau dezrădăcinează
'Nţelegerea şi tihna bunei case
Ce-o duc popoarele! Cînd clatini treapta
Din scara care urcă tot mai sus,
Tînjeşte fapta! Fără dînsa, obştea,
A' şcolii titluri, breslele, frăţia,
Negoţul paşnic dintre-un ţărm şi altul,
Întîietatea primului născut,
Cinstirea vîrstei, laurii sau sceptrul
Ar sta în locul ce li-i hărăzit?
Desfaceţi, iată, lanţul ierarhiei
Şi scrîşnetul îl ascultaţi! Atunci
Se-nfruntă toate: apele în clocot
Se nalţă peste ţărmuri, prefăcînd
Întreg pămîntul într-un boţ de mîzgă;
Puterea asupreşte pe cel slab,
Iar fiul crud şi-omoară tatăl; forţa
Devine drept — nu, drept şi nedreptate,
A căror sfadă mijlocind, dreptatea,
Îşi pierde numele cu-al lor o dată.
Atuncea toate se preschimbă-n forţă,
Aceasta în bun-plac, iar bunul-plac
În poftă, lupul aflător oriunde,
Ce, sprijinit de bunul-plac şi forţă,
Îşi face-o pradă din întreaga lume
Apoi se-nghite singur. Agamemnon,

Acesta-i haosul ce stăpînește
Cînd ierarhia e înlăturată;
Nesocotirea ei, pînă la urmă,
Ne poartă pasul îndărăt, cînd tocmai
Voiam ca el să urce. Generalul
E pizmuit de cel mai jos cu-o treptă;
Acesta, de-următorul, și-ástfel, toți
Ceilalți rivali cu chipul supt și palid,
Luînd primului pilda invidios,
Sînt apucați de frigurile pizmei.
Aceste friguri fac cetatea Troiei
Să stea-n picioare; mai pe scurt vorbind,
Nu forța ei, ci slăbiciunea noastră.

NESTOR: Cu-nțelepciune-a zugrăvit Ulise
Ce friguri azi ne macină oștirea.

AGAMEMNON: Acum că boala o cunoști, Ulise,
Care e leacul?

ULISE: Ahile, cel ce-i socotit de toți
Drept mîna dreaptă a oștirii noastre,
Stă, îmbătat de trecătoarea slavă,
În cort, și,-nfumurat, batjocorește
Tot ce-am făcut. Alăturea, Patroclus[36],
Trîntit în patu-i, leneș, ziua-ntreagă
Se ține de năzbîtii,
Și cu mișcări caraghioase crede
Că ne maimuțărește, ticălosul!
Adesea, Agamemnon, cînd imită
Augusta-nsărcinare ce o ai,
Pare-un actor fudul ce socotind
Că arta stă în felul călcăturii
Se-mbată cînd aude cum podeaua
Înjgheabă-un dialog cu pașii lui.
Așa schimonosește dînsul, jalnic,
Mărirea ta. Cele rostite par
Un sunet spart de clopot, baliverne
Ce, spuse de Typhon[37] cel rău de gură,
Hiperbole-ar părea. La aste fleacuri,
Ahile, tolănit în patu-i, rîde
Din toată inima, aprobator,
Și strigă: „Bravo! Juri că-i Agamemnon!
Acum să faci pe Nestor drege-ți glasul
Și barba-ți mîngîie, ca oratorul."

Actoru-i gata, iar apropierea
E ca-ntre nord și sud, Vulcan și Venus[39];
Ahile însă îl zorește: „Straşnic!
E Nestor, ce mai! Ei, acum arată-mi
Cum se-narmează noaptea, pe alarmă."
Iată-așadar cusururile vîrstei,
Prilej de haz: cum scuipă și tușește
Și-și potrivește, tremurînd, cîrligul
Armurii de la gît, iar voinicosul
Se prăpădește: „O, destul, Patroclus!
Dă-mi niște coaste de oțel, căci altfel
O să plesnesc de rîs!" În acest chip,
Destoinicia noastră, haruri, daruri,
Ale oșteanului sau ale oastei,
Isprăvi, porunci și planuri, prevederi,
Chemări la luptă, cereri de-armistițiu,
Izbînzi, înfrîngeri, tot ce e sau nu
Slujește-acestor doi pentru năzbîtii.

NESTOR: Iar de maimuțăreala celor doi,
Pe cari, cum spui, îi încunună obștea
Cu-a vorbei slavă, mulți s-au molipsit.
Aiax, înfumurat, pășește țanțoș
Și-și poartă capul sus, precum Ahile;
Stă-n cort ca el; petrece cu ai săi,
Ne ia-n răspăr oștirea, îndrăzneț
Ca un oracol; prins în joc, Tersit,
Tarapana de clevetiri murdare,
Ne face albie de porci, rîzîndu-și
De strîmtorarea noastră și mărind
Primejdia ce și așa ne paște.

ULISE: Politica ce-o ducem, spun, e lașă;
Înțelepciunea n-are preț în luptă;
Își rîd de prevedere și cinstesc
Doar brațul; chibzuința și gîndirea,
Ce află cîte brațe vor lovi
Cînd cere vremea, sau măsoară-atent
A oștilor dușmane greutate,
Acestea nu au nici un rost, că, de!
Sînt jucării, războaie pe hîrtie;
Berbecele ce surpă metereze
Prin greutatea și avîntul lui

Îl pun deasupra mîinii ce-l durează
Și-a celor cari, prin agerimea lor,
Diriguiesc a sa lucrare.

NESTOR: Și calul lui Ahile face-atunci
Cîte sute de feciori ai zeei Thetis.

(Se aud trompete.)

AGAMEMNON: Trompete, Menelau? De unde?
MENELAU: Din Troia.

(Intră Aeneas.)

AGAMEMNON: Ce vînt te-aduce pe la noi?
AENEAS: E cortu-acesta al lui Agamemnon?
AGAMEMNON: Da, este.
AENEAS: Ca sol și prinț mă pot apropia
Cu bune vești de-auzul său regesc?
AGAMEMNON: Încrezător ca brațul lui Ahile
În fața grecilor cari, într-un glas,
Îl recunosc mai-mare pe-Agamemnon.
AENEAS: Frumos îndemn și bună chezășie!
Cum poate un străin deosebi
Regeștii-i ochi de-ai altor oameni[40]?
AGAMEMNON: Cum?
AENEAS: Întreb spre a-mi putea trezi respectul
Și spre-a-mi îmbujora, sfios, obrajii,
Ca aurora ce privește, rece,
La tinerescul Phoebus[41].
Unde e zeul ascultat de oameni?
Unde e prea-slăvitul Agamemnon?
AGAMEMNON: Ori joc de noi își bate, ori troienii
Sînt prea curtenitori.
AENEAS: Curtenitori și blînzi ca niște îngeri
Așa le merge vestea-n timp de pace;
Dar, dacă-mbracă straie ostășești,
Se umplu de venin; au brațe tari,
Mușchi de oțel și paloș greu, pe Zeus!
Sînt neîntrecuți atunci. Dar taci, Aeneas!
Troiene, taci! Du-ți degetul la gură!
Destoinicia meritul și-l pierde
Cînd lăudatul singur se slăvește;
Elogiul are preț cu-adevărat
Cînd laudă dușmanul, înciudat!

AGAMEMNON: Ți-e numele Aeneas, prinț troian?
AENEAS: Da, grecule, așa mă cheamă.
AGAMEMNON: Ce-nsărcinare ai, te rog?
AENEAS: E pentru Agamemnon, cer iertare.
AGAMEMNON: El nu-i ascultă-n taină pe troieni.
AENEAS: Nici eu nu vin din Troia să-i șoptesc!
Aduc o surlă sprea-i trezi auzul.
Iar cînd se va fi dezmorțit, voi spune
Ce am de spus.
AGAMEMNON: Nestingherit vorbește,
Ca vîntul. Agamemnon nu-i culcat,
Așa să știi, troiene; că e treaz,
Ți-o spune singur.
AENEAS: Trîmbiță, răsună!
Trimite-ți glasul leneșelor corturi,
Ca fiecare grec viteaz să afle
Că Troia spune ceea ce gîndește.

(Sună trompeta.)

În Troia, Agamemnon, este-un prinț
Pe nume Hector — fiul lui Priam —
Ce, ruginit de-atîta amorțire,
Mi-a spus să iau o trîmbiță și ástfel
Să vă vorbesc: „Regi, prinți și nobili! Dacă
Din floarea Greciei se află unul
Ce pune cinstea mai presus de tihnă,
Ce cată slava și în gheara morții,
Ce-și prețuiește mult mai mult iubita
Decît i-o spune ei prin jurăminți
Și vrea s-o apere cu alte arme
Decît îmbrățișarea, să m-asculte.
În văzul grecilor și-al Troiei, Hector
Va arăta, sau va-ncerca s-arate,
Că nici un grec n-a strîns la piept femeie
Mai mîndră, înțeleaptă și cinstită
Decît e soața lui. Trompeta-i, mîine,
Va răsuna-ntre voi și zidul Troiei,
Înfiorînd pe grecul ce iubește.
De vine, Hector îi va da cinstire;
De nu, va spune Troiei, cînd s-o-ntoarce:
«Grecoaicele de soare înnegrite
Nu merită o așchie de lance.»"
AGAMEMNON: Îndrăgostiții vor afla acestea.

Toți cei cu suflet sterp au fost lăsați
La vatră; însă noi sîntem soldați,
Și ticălos să fie-ošteanul care
Nu a iubit, nu va iubi, sau nu iubește!
Îndrăgostitul, deci, să se măsoare;
De nu, cu Hector voi lupta chiar eu.

NESTOR: Să-i spui de Nestor, ce era bărbat
Atunci cînd moșul lui sugea, iar astăzi
E-un om bătrîn, că, dacă-n oastea noastră
Nu-i vreun viteaz a cărui vrednicie
Să scapere de dragul mîndrei lui,
Îmi voi ascunde barba albă-n cască
Și brațul slab în zale, și-nfruntîndu-i
Roșeața lui cu stropul meu de sînge,
Voi dovedi că fata ce-am iubit
A fost mai mîndră ca bunica lui,
Și-n cinste, fără seamăn nimănui.

AENEAS: Crutați să fiți de-așa lipsă de tineri!

ULISE: Amin[42]!

AGAMEMNON: Dă-mi mîna, prinț Aeneas, să te duc
În cortul meu. În primul rînd pe-Ahile,
Apoi pe toți ceilalți îi vom vesti,
Din cort în cort, despre solia ta.
Tu însuți, ospătînd cu noi, afla-vei
Cinstirea dată de-un protivnic slavei.

(Ies toți, în afară de Ulise și Nestor.)

ULISE: Nestor...

NESTOR: Te-ascult, Ulise.

ULISE: Un gînd a încolțit în mintea mea;
Tu-nlocuiește vremea: fă-l să crească.

NESTOR: Ce gînd?

ULISE: Ascultă:
O pană boantă crapă ciotul tare.
Mîndria ce-n obraznicul Ahile
S-a pîrguit noi cată s-o culegem;
De nu, sămînța-i va rodi ponoase,
Și-acestea ne vor sugruma.

NESTOR: Dar cum?

ULISE: Această provocare a lui Hector,
Deși rostită ca s-audă toți,
E îndreptată numai spre Ahile.

NESTOR: Vădită-i ținta ei ca și-o avere
Ce-n boaba cifrelor o poți așterne...:
Cînd o să afle el, chiar dacă mintea
I-ar fi ca țărmul Libiei[43] de stearpă
(Cu toate că e seacă îndeajuns),
Cu grabă judecînd — ce zic! — pe dată,
Va spune că ce-a pus la cale Hector
De-aproape îl privește.

ULISE: Chemării crezi că va răspunde?

NESTOR: Da,
S-ar cuveni. Pe cine să trimitem
Lui Hector laurii să-i smulgă-n luptă
De nu pe-Ahile? Nu-i decît o joacă,
Dar lumea o să-i dea însemnătate;
Troienii vor găsi în fala noastră
Un gust cum nu se poate mai amar.
În jocu-acest nesăbuit mă tem
Să nu fim cumpăniți nedrept: izbînda,
Deși a unui om, se va răsfrînge
Asupra tuturor — în rău sau bine.
Niște-nsemnări cu litere mărunte
Pentru volumele ce vor urma
Sînt ca un prunc în fașă prevestind
Pe viitorul uriaș. Vor spune
Că luptătorul e ales de noi;
Alegerea, făcută îndeobște,
Cernînd virtutea, plămădește
Un om crescut din meritele noastre.
Neizbutind acesta, ce curaj
Va prinde-nvingătorul, oțelindu-și
Părerea ce-avusese despre sine!
Hrănind-o, brațele devin unelte,
Așa cum sînt unelte, pentru braț,
Săgețile și spada.

ULISE: Îngăduie-mi, atunci, să spun
Că nu e omul potrivit Ahile.
Să ne-arătăm, ca negustorii, marfa
Cea mai urîtă, poate se va vinde.
Iar dacă nu,
Cea bună va părea, față cu-aceasta,
Și mai de preț. Nu-ți da consimțămîntul
Ca Hector să se-nfrunte cu Ahile,

Căci slava sau ocara noastră-n luptă
Ar fi-nsoțite de urmări ciudate.

NESTOR: Cu ochii mei bătrîni eu nu le văd.

ULISE: De n-ar fi mîndru, am împărtăși
Cu-Ahile slava smulsă de la Hector;
Dar el e mult prea îngîmfat. Mai bine
Să ne uscăm în soarele-african
Decît în semeția lui Ahile,
De-i va scăpa lui Hector. De nu-i scapă,
O să ne pierdem bunul nume-odată
Cu prăbușirea celui mai destoinic.
Nu, omul nostru e Aiax[44], netotul,
Prin ticluită tragere la sorți,
Să fie-ales pentru-a lupta! Ascultă:
Să-l ridicăm în slavă pe Aiax,
Și-aceasta pentru mîndrul mirmidon[45]
Va fi un leac, și-o să-i mai cadă creasta
Ce-o arcuiește ca pe-un curcubeu.
Dacă Aiax neghiobul scapă teafăr,
Îl vom slăvi în cor; dacă-i învins,
Vom da de veste tuturor că-avem
Oameni mai buni. Dar, într-un fel sau altul,
Urzeala e țesută-nțelepțește:
Pe-Ahile,-Aiax de pene-l jumulește.

NESTOR: Ulise,
Încep să mă îmbăt de sfatul tău,
Iar gustul lui îl va-ncerca îndată
Și Agamemnon. Hai la el. Doi cîini
Se-adulmecă, noi va să-i asmuțim;
Cu osul fuduliei să-i momim.

(Ies.)

ACTUL II

SCENA 1

O parte a taberei grecești.
Intră Aiax și Tersit.

AIAX: Tersit...

TERSIT: Ce-ai zice dacă pe Agamemnon l-ar umple bubele peste tot, de sus pînă jos?

AIAX: Tersit!

TERSIT: Și toate aceste bube ar crăpa? Ha? N-ar crăpa atunci și generalul? Un buboi cu miezul tare...

AIAX: Potaie afurisită!

TERSIT: În felul ăsta, ar puroia — ar ieși ceva dintr-însul — deocamdată nu iese nimic.

AIAX: Lepădătură de lupoaică, nu vrei s-asculți? Simte atunci!

(Îl bate.)

TERSIT: Îmbolnăvi-te-ai de ciumă grecească, corcitură de regișor cu cap de bou!

AIAX: Vorbește, vorbește, drojdie răsuflată! Am să te snopesc pînă te faci om cumsecade.

TERSIT: Mai degrabă ar trebui să te bruftuiesc eu, ca să te dezgheți și să devii mai cucernic. Mă gîndesc însă că mai curînd ar fi în stare armăsarul tău să țină o predică decît tu să spui o rugăciune pe de rost. Te pricepi să lovești, nu-i așa? De rîie roșie să ai parte, tu și apucăturile tale de gloabă!

AIAX: Ciupercă otrăvitoare, spune-mi ce s-a dat de veste?

TERSIT: Crezi că nu simt de mă lovești așa?

AIAX: Ce s-a dat de veste?

TERSIT: Că ești un nătîng vestit, cred eu.

AIAX: Ia vezi, porc spinos, ia vezi! Mă mănîncă palma!
TERSIT: Aş vrea să te mănînce tot trupul, din creştet pînă în tălpi, iar eu să trebuiască să te scarpin! Aş face din tine cel mai scîrbos rîios din Grecia. Cînd te găseşti pe cîmpul de luptă, nu prea te înghesui la păruială.
AIAX: Te-ntreb ce s-a dat de veste.
TERSIT: Nu trece un ceas ca să nu tuni şi să nu fulgeri împotriva lui Ahile, şi cu toate acestea îi pizmuieşti gloria cum pizmuieşte Cerber[46] frumuseţea Proserpinei[47], că de-aceea şi latri la el!
AIAX: Codobatură!
TERSIT: Pe el să încerci să-l baţi!
AIAX: Stîrpitură!
TERSIT: Te-ar zdrobi cu pumnul cum zdrobeşte un marinar pesmetele.
AIAX: Fătătură de căţea!

(Îl bate.)

TERSIT: Mai dă, mai dă...
AIAX: Scaun de vrăjitoare![48]
TERSIT: Dă, dă, spumă de prostie! N-ai mai multă minte decît am eu în coate... Un măgar de samar ar putea să te dăscălească, scîrbă! Te-au trimis aici ca să-i baţi pe troieni, iar oamenii cu un dram de minte te cumpără şi te vînd ca pe-un sclav barbar. Dacă mă mai baţi, o să-ncepă cu călcîiele tale şi-o să spun cît faci, bucăţică cu bucăţică, maţe-fripte!
AIAX: Cîine!
TERSIT: Regişor rîios!
AIAX: Javră!

(Îl bate.)

TERSIT: Măscărici al lui Marte[49]! Mai dă, necioplitule, mai dă, cămilă, dă, dă!

(Intră Ahile şi Patroclus.)

AHILE: Ce s-a-ntîmplat, Aiax? De ce-l baţi? Hei, Tersit! Lămuriţi-mă odată!
TERSIT: Îl vezi? Priveşte-l!
AHILE: Da, şi?
TERSIT: Nu, uită-te bine la el.
AHILE: Mă uit, ei, ce e?
TERSIT: Uită-te mai bine.
AHILE: Asta-i bună! Mă uit foarte bine.

TERSIT: Și totuși, nu îndeajuns de bine; pentru că, din orice parte l-ai privi, el o să rămînă Aiax.

AHILE: Îl cunosc destul de bine, prostule.

TERSIT: Dar prostul ăsta nu se cunoaște pe sine.

AIAX: De aceea te și bat.

TERSIT: Ia te uită, ia te uită cum îi ies fărîmiturile de duh pe gură! Deșteptăciunea lui e urecheată rău. I-am burdușit creierul mai abitir decît mi-a stîlcit el oasele. Cu un sfanț poți cumpăra nouă vrăbii, iar *pia mater*[50] din capul lui nu face nici cît a noua parte dintr-o vrabie. Ahile, despre acest domn Aiax — care-și poartă creierii în pîntece și măruntaiele în cap — am să-ți spun îndată ce cred.

AHILE: Ce?

TERSIT: Eu zic că acest Aiax...

(Aiax dă să-l bată; Ahile intervine.)

AHILE: Nu, nu, bunul meu Aiax.

TERSIT: ...nu are nici măcar atîta minte...

AHILE: Astîmpără-te.

TERSIT: ...cît să astupe urechea acului Elenei, pentru care a venit să lupte.

AHILE: Taci, prostule.

TERSIT: Aș tăcea bucuros și m-aș potoli, dar nu vrea prostul, ăla de colo, uită-te la el.

AIAX: Jigodie blestemată! Am să te...

AHILE: Îți pui mintea cu a prostului?

TERSIT: Asta nu, fii pe pace; mintea prostului ar face-o de ocară.

PATROCLUS: Bine-ai zis, Tersit.

AHILE: Dar pentru ce vă certați?

AIAX: L-am rugat pe acest huhurez să-mi spună cuprinsul proclamației, și el a început să mă înjure.

TERSIT: Nu sînt sluga ta.

AHILE: Ajunge, ajunge.

TERSIT: Slujesc aici de bunăvoie.

AHILE: Ultima ta slujbă a fost o corvoadă pe care n-ai făcut-o de bunăvoie — nimeni nu se lasă bătut de bunăvoie. Aiax a robotit de bunăvoie, iar tu — silit.

TERSIT: Zăăău?! Ori se minte pe-aici de se stinge, ori o mare parte din deșteptăciunea ta stă de asemenea în mușchi. Hector o să pună mîna pe o pradă bogată dacă vă crapă țeasta la amîndoi! O să se aleagă cam cu cît te alegi spărgînd o nucă cu coaja tare, dar fără miez.

AHILE: Te legi și de mine, Tersit?

TERSIT: Ulise și bătrînul Nestor — a cărui minte prinsese mucegai înainte ca bunicilor noștri să le crească unghii la degetele picioarelor — v-au înhămat ca pe-o pereche de boi la jug și v-au făcut să arați pentru ei în războaie.

AHILE: Cum? Ce spui?

TERSIT: Chiar așa, zău. Hăis, Ahile! Cea, Aiax! Hăis!

AIAX: Am să-ți tai limba.

TERSIT: Atîta pagubă! N-am să vorbesc atunci mai puțin decît tine.

PATROCLUS: Nici un cuvînt mai mult, Tersit. Taci!

TERSIT: Cum? Să tac pentru că îmi poruncește cățeaua lui Ahile?

AHILE: Ți-a zis-o, Patroclus.

TERSIT: Nu mai vin în corturile voastre pînă cînd nu vă văd spînzurați ca niște nătîngi. Îmi place mai mult tovărășia oamenilor cu scaun la cap; n-am nevoie de o adunătură de gugumani.

(Iese.)

PATROCLUS: Am scăpat ieftin.

AHILE: Acestea s-au vestit oștirii noastre:
Că mîine pe la ceasul unsprezece,
La jumătate drum spre Troia, Hector
Va trîmbița cu gînd să se măsoare
Cu-acela ce dorește și cutează
Să spună — nu știu ce — un fleac. Cu bine!

AIAX: Cu bine! Cine-o să-i răspundă?

AHILE: Nu știu — cine-o ieși la sorți; de altfel,
Își cunoștea el omul.

(Ies Ahile și Patroclus.)

AIAX: Aha, te-avea pe tine în vedere! Mă duc să mai aflu cîte ceva.

SCENA 2

Troia. Palatul lui Priam.
Intră Priam, Hector, Troilus, Paris și Helenus.

PRIAM: Din nou, după atîtea ceasuri, vieți
Și vorbe irosite, Nestor[51] spune:
„Ne-o-ntoarceți pe Elena, și atunci,

Onoare, trudă, vreme, cheltuială,
Prieteni, răni și tot ce-a mistuit
Acest nesățios și crunt război,
Le vom uita." Ce zici de asta, Hector?

HECTOR: Deși de greci mi-e frică mai puțin
Decît oricui, cînd doar de mine-i vorba,
Temutule Priam!
Sînt, iată, azi mai slab ca o femeie,
Căci sorb ca un burete simțămîntul
De teamă și mă-ntreb: „Ce-o să mai vină?"
Prea-marea siguranță-i rana păcii,
Dar îndoiala cumpătată-i faclă
Pentru-nțelepți, fitil care pătrunde
În miezul relelor. Elena cată
Să plece, căci de cînd, de dragul ei,
S-a scos din teacă spada, fiecare
Din miile de oameni dijmuiți
(Dintre troieni) ne-a fost la fel de drag;
Dac-am plătit această zeciuială
Ca să păstrăm ceva ce nu-i al nostru,
Sau, de-ar fi fost, nu valora prea mult,
Mai are rost să stea?

TROILUS: Rușine, frate!
Măsori destoinicia unui rege
Ca tatăl nostru cel slăvit cu dramul?
În bani mărunți ai vrea să socotești
Tezaurul nemărginirii sale?
Și să-i cuprinzi mijlocul necuprins
Cu palma și cu șchioapa judecății.
A fricei și-a pricinilor? Rușine!

HELENUS: Eu nu mă mir că foarfeci judecata —
Tu singur nu o ai. Cum, tatăl nostru
Să cîrmuiască fără-nțelepciune
Fiindcă-n vorba ta nu o găsești?

TROILUS: Ești bun de somn și vise, frate preot;
Prea-ți căptușești mănușa cu temeiuri:
Știi că dușmanul vrea să-ți facă rău;
Că, folosită, sabia nu cruță,
Iar judecata fuge de primejdii.
Să ne mirăm așadar că Helenus,
Zărind un grec și-o spadă, își lipește
Aripa rațiunii de călcîi

Și pleacă-n zbor cum a plecat Mercur[52]
Mustrat de Iupiter sau ca o stea
Ce s-a desprins din crugul ei ceresc.
Dacă vorbim atît de rațiune,
Să-nchidem porțile și să dormim;
Fiindcă vitejia și onoarea
Au inimi iepurești cînd rațiunea
Le-ndoapă gîndul; multa judecată
Înfricoșează inima bărbată.

HECTOR: Nu face ea cît cheltuim cu dînsa.

TROILUS: Nu-s toate după cum le prețuim?

HECTOR: Valoarea nu stă-n bunul nostru plac:
Pe lîngă prețul ce i-l hotărîm,
Un lucru are prețul său, lăuntric.
Închinătorii idolilor numai
Pun slujba mai presus de zeitate!
Smintită e voința care-ascultă
De-o dragoste bolnavă ce nu vede
Că n-are chip minunea ce-a-ndrăgit!

TROILUS: Soția ce-o iau astăzi o alege
Simțirea mea; pe-aceasta o aprind
Și ochii, și urechile ce-nfruntă,
Ca doi cîrmaci, năprasnicele țărmuri
Ale simțirii și-ale minții. Cum,
Să-mi lepăd soața chiar dacă simțirii
Nu-i place ce-a găsit? Scăpare nu-i,
Nu-i cale de ales pentru onoare!
Noi nu dăm negustorului mătasea
'Ndărăt cînd am mînjit-o; nici mîncarea
Ce-a mai rămas n-o aruncăm încolo,
Fiind sătui. S-a socotit cu cale
Ca Paris pe eleni să se răzbune;
Avîntul vostru i-a umflat vintreaua;
Furtuni și mări de vrajbă au uitat,
Și l-au purtat unde voia; iar el,
În schimbul unei gîrbove mătuși[53],
Robind la greci, a luat-o pe regina
Pe lîngă-ai cărei nuri și tinerețe
Zbîrcit e Phoebus, veșted faptul zilei.
De ce-o păstrăm? Ei ne-au răpit mătușa!
S-o ținem face? Cum de nu, e-o perlă
Ce-a-mpins pe mări o mie de corăbii[54]
Și-n negustori i-a prefăcut pe regi.

De-a fost înțelepțesc să plece Paris,
Și-o spuneți, căci ziceați cu toții: „Du-te!",
De recunoașteți prada că-i aleasă,
Cum cată să o faceți, căci băteați
Din palme și strigați: „E mîndră!", azi
De ce vă renegați vlăstarul minții
Și faceți ce nu face nici Fortuna[55]:
Huliți ce-ați prețuit mai mult ca toate,
Pămînt și mări? Hoție ticăloasă!
Să furi ceva ce să păstrezi ți-e teamă!
Tîlhari nedemni de tîlhăria noastră,
În țara lor făcîndu-i de ocară,
Ne temem s-o păstrăm la noi în țară!

CASANDRA: *(dinăuntru):*
Jeliți, troieni!

PRIAM: Ce-i vaietul acesta?

TROILUS: E glasul sorei noastre, al nebunei.

CASANDRA: *(dinăuntru):*
Jeliți, troieni!

HECTOR: Într-adevăr, Casandra.

(Intră Casandra, delirînd.)

CASANDRA: Jeliți, troieni, și dați-mi mii de ochi
Ca să-i înec în lacrimi de profet.

HECTOR: Taci, soră, taci!

CASANDRA: Fecioare și băieți, bărbați, moșnegi,
Pruncie ce nu știi decît să plîngi,
Jeliți cu mine, de pe-acum plătind
Din plînsul ce-o să vină jumătate!
Cu lacrămile ochii vă deprindeți!
Se surpă, Ilionul, Troia piere!
Iar Paris[56], ca o torță, arde toate.
Plîngeți, troieni! Elena, o, ce jale!
Să plece ea, căci altfel arde Troia!

(Iese.)

HECTOR: Ce spui, mezinule? Nu te îndeamnă
Să te căiești pornirea avîntată
A profeției ei? Sau sîngele
E așa de-aprins că nici al minții glas,

Nici teama de-a cădea — cum merităm —
N-ar mai putea să-l stingă?

TROILUS: Frate Hector,
De ce să judecăm dreptatea faptei
Prin rodul ei — acesta și nu altul?
Sau să ne-nfricoșăm cînd sora noastră
E o nebună? Rătăcirea ei
Să n-amărască gustul unei lupte
Pe care cinstea s-a legat s-o ducă
La bun sfîrșit! Eu unul nu sînt prins
Mai mult decît sînt fiii lui Priam;
Ferească însă cerul să-ntreprindem
Ceva ce, mîniindu-i pe mișei,
I-ar îndemna să lupte!

PARIS: Toți, áltfel, ar privi cu ușurință
Și fapta mea, și-ndemnurile voastre.
Mi-s martori zeii că al vostru sprijin
Mi-a-naripat avîntul, spulberînd
Sfiala pentru ce s-a pus la cale.
Căci, singure, ce pot aceste brațe?
Cum poate vitejia unui om
Să-nfrunte iureșul și vrăjmășia
Celor stîrniți de sfadă? Dar, vă jur:
De-ar fi să dau cu singur piept cu greul,
Puteri avînd cu vrerea deopotrivă,
Nu m-aș căi nicicînd de ce-am făcut,
Nici n-aș da îndărăt.

PRIAM: Paris, vorbești
Ca unul amețit de dulci plăceri;
A ta e mierea — ceilalți au doar fierea;
O ástfel de bravură nu-i o falǎ.

PARIS: Nu mă gîndesc numai la încîntarea
Ce mi-o aduce frumusețea ei.
Aș vrea, ca, ocrotind-o pe regină,
Ocara-nstrăinării să o ștergem.
Pentru răpita doamnă, ce trădare,
Ce pată pentru voi și pentru mine,
Ce palmă s-o înapoiem acum,
Siliți atît de rușinos! Se poate
Ca astfel de porniri înjositoare
Să se-nfiripe-n pieptul vostru nobil?

În Troia nu sînt lași cu spada-n teacă,
Nu-i sclav să nu cuteze pentru ea!
Prea nobil nu-i troian pentru ca viața
Să-i fie scumpă, sau nedemnă moartea
De dragul ei! Și-atunci, pentru aceea
Ce n-are seamăn pe întreg pămîntul,
Vă cer să ne luptăm cu tot avîntul.

HECTOR: Paris și Troilus, ați vorbit frumos,
Pricina ce ne doare atingînd-o,
Dar nu în miezul ei, ca tinerii
Pe care-Aristotel[57] îi socotea
Necopți s-asculte lecții de morală[58].
Ce-ați susținut slujește mai degrabă
Înflăcărării sîngelui stricat
Și nu alege binele de rău.
Urechea răzbunării și-a plăcerii
Mai surdă-i decît vipera[59] la glasul
Oricărei drepte hotărîri. Natura
Vrea-ntoarcerea de bunuri la stăpîn;
Or, este-n lume drept mai sfînt ca dreptul
De soț? Și dacă-această lege-a firii
O calcă patima, iar cei aleși
Îi stau potrivă cînd prea ușuratic
Se ploconesc voinței amorțite,
Prin legiuiri, popoarele-așezate
Pun frîu neostoitelor porniri,
Ce nu cunosc în drumul lor oprelişti.
De-i soața regelui spartan Elena —
Și noi o știm — aceste legi morale,
De fire și popoare date, cer
S-o-napoiem, căci stăruința
În facerea de rău nu curmă răul,
Ci îl sporește doar. Cu toate-acestea,
M-alătur vouă, frații mei focoși,
În hotărîrea de-a o ține încă:
Sfîrșitul luptei mult prea greu apasă
Asupra demnității tuturor.

TROILUS: Pătruns-ai miezul hotărîrii noastre.
De ne-ar păsa de slavă mai puțin
Decît de potolirea răzbunării,
N-aș vrea să se mai verse strop de sînge
De dragul ei. Dar, vrednicule Hector,

Ea-i un izvor de cinste și renume,
Un pinten pentru fapte mari, și-acestea,
Îndemn să-l batem astăzi pe dușman,
Și-n viitor, prilej de nemurire!
Căci pentru-o lume-ntreagă bravul Hector
N-ar vrea să piardă — așa cred — belșugul
Făgăduitei faime ce surîde
Pe fruntea încleștării.

HECTOR: Sînt al tău,
Vlăstar viteaz al marelui Priam.
Chemarea sfidătoare ce-am trimis-o
Elenilor trîndávi și dezbinați
Le va stîrni avîntul amorțit.
Dihonia e-n oaste, mi s-a spus,
În timp ce comandantul doarme dus;
Îndemnul, bănuiesc, îl va trezi.

(Ies.)

SCENA 3

Tabăra grecească. În fața cortului lui Ahile.
Intră Tersit.

TERSIT: Ei, Tersit? Să te pierzi, oare, cu totul în labirintul furiei tale? Să te biruie Aiax, elefantul? El mă bate, și eu îmi bat joc de el — grozavă mulțumire! Ce bine-ar fi să fie de-a-ndoaselea: eu să-l cotonogesc, iar el să mă batjocorească! Mii de draci! O să mă-nvăț să chem diavoli, dar o să știu cel puțin că se-alege ceva din ciuda și blestemele mele. Și Ahile ăsta! Neîntrecut meșter! Dacă Troia n-o să fie luată înainte ca aceștia doi s-o dărîme, zidurile o să stea în picioare pînă cînd o să cadă de la sine. O, tu, mare aruncător de trăsnete al Olimpului[60], să uiți că te cheamă Iupiter, regele zeilor; și tu, Mercur, să-ți pierzi șerpii de la caduceu[61] dacă n-o să le luați și puțintica, mai mult decît puțintica minte pe care o mai au! Pînă și neștiința cea mai scurtă de vedere își dă seama că le-a rămas atît de puțină, încît, pentru a scăpa o muscă de un păianjen, sînt gata să-ți scoată săbiile lor greoaie ca să taie păienjenișul. După acestea, dea ciuma în întreaga tabără! Ba nu, să se îmbolnăvească de frențe napolitană[62], pentru că aceasta îmi pare cea mai nimerită năpastă pentru cei care se războiesc de dragul unei

fuste. Mi-am rostit rugăciunea, fie ca diavolul[63] pizmei să spună „amin"! Ei! dar cine vine-ncoace? Prințul Ahile!

(Intră Patroclus.)

PATROCLUS: Pe cine văd? A, e Tersit! Dragul meu Tersit, dă-te mai încoace și ocărăște!

TERSIT: Dacă n-aș fi uitat de monedele de aur false, nu te-aș fi ocolit în rugile mele pioase; dar nu face nimic. Nu te pot blestema mai rău decît atît: să ai parte din belșug de blestemul întregii omeniri, de prostie și neștiință! Cerul să te apere de îndrumători și disciplina să nu se apropie de tine! Sîngele să te povățuiască pînă la moarte! Iar dacă femeia care o să te spele și o să te-mbrace în giulgiu va spune că hoitul tău e frumos, jur de pe acum că ea n-a gătit decît leșuri de leproși. Amin! Unde e Ahile?

PATROCLUS: Nu te știam om cucernic. Că doar nu te-ai rugat!

TERSIT: Ba da, auzi-m-ar cerurile!

(Intră Ahile.)

PATROCLUS: Amin!

AHILE: Cine e acolo?

TERSIT: Tersit, stăpîne.

AHILE: Unde, unde? Ai venit, va să zică? Ascultă, brînzoiule, digestie, de ce nu mi te-ai servit la masă de atîtea zile? Ei, ia spune: ce e Agamemnon?

TERSIT: Comandantul tău, Ahile. Tu, Patroclus, spune-mi, ce e Ahile?

PATROCLUS: Stăpînul tău, Tersit. Dar tu însuți ce ești, rogu-te?

TERSIT: Omul care te cunoaște, Patroclus. Și tu, Patroclus, ce ești?

PATROCLUS: Tu poți spune, pentru că mă cunoști.

AHILE: Hai, spune, spune.

TERSIT: O să declin întreg subiectul. Agamemnon îi comandă lui Ahile; Ahile e stăpînul meu; eu sînt cunoscătorul lui Patroclus, iar Patroclus e un prost!

PATROCLUS: Și tu — o secătură!

TERSIT: Taci, prostule! N-am isprăvit.

AHILE: Lui i se iartă toate. Spune mai departe, Tersit.

TERSIT: Agamemnon e un prost; Ahile e un prost; Thersit e un prost; și, cum spuneam adineauri, Patroclus e un prost.

AHILE: Dovedește asta.

TERSIT: Agamemnon e un prost pentru că vrea să-i poruncească lui Ahile; Ahile, pentru că îl lasă pe Agamemnon să-i porun-

cească; Tersit, pentru că îi slujește unui prost ca el; iar Patroclus e un prost pur și simplu.

PATROCLUS: De ce sînt un prost?

TERSIT: Întreabă-l pe cel care te-a făcut. Pentru mine e de ajuns să știu că ești un prost. Ia uitați-vă: cine vine?

AHILE: Patroclus, nu vreau să stau de vorbă cu nimeni. Să mergem, Tersit.

(Ies.)

TERSIT: Ce fățărnicie stîngace! Ce pehlivănie! Ce ticăloșie! Și toate astea din pricina unei tîrfe și a unui încornorat! Năstrușnic temei pentru dihonie, pizmă și vărsare de sînge! Pecinginea să se abată asupra celor ce-au stîrnit toate astea, iar războiul și dezmățul să-i piardă pe toți!

(Iese. Intră Agamemnon, Ulise, Nestor, Diomede și Aiax.)

AGAMEMNON: Ahile unde-i?

PATROCLUS: În cortul lui — dar e bolnav, stăpîne.

AGAMEMNON: Să i se spună că sîntem aici.
Pe soli i-a bruftuit, iar noi, călcîndu-l,
Ne facem a uita căderea noastră.
Așa să-i spui, ca nu cumva să creadă
Că n-avem cutezanța demnității,
Sau nu știm ce sîntem.

PATROCLUS: Îi voi vorbi întocmai.

(Iese.)

ULISE: Noi l-am văzut afară, lîngă cort;
Nu e bolnav.

AIAX: Ba da, suferă de boala leului, de mîndria inimii. Poți s-o numești ipohondrie, dacă vrei să-l măgulești cu tot dinadinsul; eu însă îmi pun capul că e mîndrie la mijloc; dar de ce? De ce? Să ne lămurească pricina. O vorbă, generale.

(Îl ia pe Agamemnon la o parte.)

NESTOR: Ce-l face pe Aiax să latre la el în felul ăsta?

ULISE: Ahile i-a momit măscăriciul.

NESTOR: Pe Tersit?

ULISE: Da.

NESTOR: Asta înseamnă că Aiax n-o să mai aibă despre ce vorbi; și-a pierdut „subiectul".

ULISE: Nu, asta înseamnă că subiectul lui va deveni acela care i-a luat subiectul: Ahile.

NESTOR: Foarte bine! Dezbinarea lor e mai pe placul nostru decît îmbinarea! Dar se vede treaba că legătura lor a fost foarte puternică, de vreme ce un prost a putut-o rupe.

ULISE: Prostia poate desface lesne o prietenie pe care n-o-ntărește înțelepciunea. Iată-l pe Patroclus.

NESTOR: Ahile nu e cu el?

(Patroclus intră din nou.)

ULISE: Elefantul are încheieturi, dar nu pentru a face plecăciuni. Picioarele i-au fost date spre folosință, nu pentru a îngenunchea[64].

PATROCLUS:
Ahile spune că-i mîhnit să afle
Că tu, mărite, și-ăst alai prea-nobil
Nu v-ați lăsat aduși doar de plăcerea
De-a-l cerceta; nădăjduiește, însă,
Că-i o plimbare priincioasă burții,
Ce-o faceți după prînz.

AGAMEMNON:
Patroclus, uite:
Ni-s cunoscute astfel de răspunsuri,
Iar scuza lui, zorită de dispreț,
Nu-ntrece-n zbor prepusurile noastre.
Ahile-i înzestrat, și-s multe pricini
S-o spunem; dar virtuțile-i, privite
De el ca de un om nevirtuos,
În ochii noștri-ncep să-și piardă lustrul,
Și-or putrezi ca niște poame-alese
Într-un castron murdar. Mergi, dar, și spune-i
Că vreau să-l văd; și n-o să ai păcat
De la obraz numindu-l mult prea țanțoș
Și prea puțin cioplit; mai mult fălos
Decît e înțelept: în timp ce noi,
Mai sus puși, îi slujim smintelii lui,
Ne facem a uita sfințitul sceptru,
Și-n fața toanelor măriei-sale
Ne ploconim, tot urmărind talazul
Purtării sale: capii, ca și cum
Tot mersul luptei s-ar călăuzi
De creasta-i nestatornică. Mai spune-i
Că dacă se mai țănțoșește-atît
Ne vom lipsi de el ca de-o balistă
Greu de urnit și despre care zicem:
„E-nțepenită, vină lupta-ncoace".

Mai bun ca uriașul adormit
E un pitic vioi. Așa să-i spui.

PATROCLUS: Răspunsul lui ți-l voi aduce-ndată.

(Iese.)

AGAMEMNON: Mijlocitorii nu ne mulțumesc.
Vrem să-l vedem. Ulise, intră tu.

(Ulise iese.)

AIAX: Prin ce-i mai mare el ca alții?

AGAMEMNON: Prin ceea ce gîndește despre sine.

AIAX: Cum, e chiar așa de mare? Nu cumva se socotește un om mai bun decît mine?

AGAMEMNON: Nu-ncape îndoială.

AIAX: Și voi îi dați dreptate?

AGAMEMNON: Nu, nobile Aiax. Tu ești la fel de puternic, viteaz și înțelept, întru nimic mai prejos în noblețe, mult mai curtenitor și fără asemuire mai înțelegător[65].

AIAX: De ce să fie un om mîndru? Cum se naște și cum crește mîndria? Eu, unul, nu știu nici măcar ce este.

AGAMEMNON: Mintea ta e mai limpede, Aiax, și virtuțile tale sînt mai strălucitoare. Omul mîndru se mănîncă pe sine însuși. Mîndria e propria sa oglindă, propria sa trîmbiță, propria sa cronică. Oricine se preamărește într-altfel decît prin faptă nimicește fapta prin laudă.

AIAX: Urăsc pe omul mîndru cum urăsc sămînța de broaște rîioase.

NESTOR *(aparte)*: Și, totuși, se iubește pe sine; nu e ciudat?

(Ulise intră din nou.)

ULISE: Ahile nu va merge mîine-n luptă.

AGAMEMNON: Și care-i scuza lui, mă rog?

ULISE: Nici una.
Se lasă dus de propriile-i toane,
Și, plin de îngîmfare și artag,
Nu-i pasă de nimic și nimeni.

AGAMEMNON: De ce cînd îl poftim frumos nu vrea
Să luăm un pic de aer împreună?

ULISE: De-i ceri te miri ce moft, îi pare
Ceva grozav. Mărirea-l stăpînește.
Și, însuși el, cînd dă mîndriei glas,

Se-neacă; meritul închipuit
I-aprinde sîngele cu-astfél de vorbe
Că între gînd și fapte-mpărățește
Un rege apucat de năbădăi,
Ce se lovește singur. Cum să spun?
E ros de bubele mîndriei, care
Vestesc „nu-i nici un leac".

AGAMEMNON: Să-ncerce-Aiax.
Iubite prinț, mergi tu în certul lui,
Și, cum te prețuiește, dacă stărui,
O să-i mai vină mințile la loc.

ULISE: Nu, Agamemnon, n-are nici un rost.
Vom proslăvi toți pașii ce-o să-i facă
Plecînd de la Ahile. Cum, trufașul
Ce-și scaldă fala-n propria-i grăsime.
Nengăduind ca trebile lumești
Să-l tulbure dacă nu-i sînt pe plac,
Să fie tămîiat de-al nostru idol?
Acest viteaz și prea-destoinic prinț
Să nu-și păstreze meritații lauri
Și nici, cu voia mea, mergînd la el,
Să-și înjosească meritul pe care
Ahile nu-l întrece.
Ar fi s-adaugi osînză la mîndria-i,
Ce-i grasă și așa, și jar s-azvîrli
În Cancer[66] cînd pe Phoebus îl desfată!
Să meargă nobilul Aiax la el?
Ah, Iupiter, poruncă dă prin tunet!
„Ahile, te vei duce tu la dînsul"!

NESTOR *(aparte)*:
Așa, așa, l-atinge unde-l doare.

DIOMEDE[67] *(aparte)*:
Cum soarbe lauda tăcerea lui!

AIAX: Dacă mă duc, cu pumnul de oțel
Am să-i zdrobesc obrazul!

AGAMEMNON: O, nu, să nu te duci.

AIAX: De face pe grozavul, îi sfarm gura.
Lăsați-mă să plec.

ULISE: Nici chiar cu prețul luptei noastre — nu!

AIAX: Neobrăzatul! Secătura!

NESTOR *(aparte)*:
Se zugrăvește bine, singur.

AIAX: Nu poate fi curtenitor?
ULISE *(aparte)*: Cum rîde dracul de porumbe negre!
AIAX: O să-i las toanele să sîngereze!
AGAMEMNON *(aparte)*: Cel care-ar trebui să fie bolnavul vrea să facă pe doctorul.
AIAX *(aparte)*: Dacă toți oamenii ar gîndi la fel ca mine...
ULISE *(aparte)*: ... deșteptăciunea n-ar mai avea căutare.
AIAX: ...el nu s-ar mai purta așa, ar înghiți săbii mai întîi. Oare izbînda va fi a mîndriei?
NESTOR *(aparte)*: Dacă ar fi așa, ai avea o jumătate de parte.
ULISE *(aparte)*: Zece părți din zece.
AIAX: Îl frămînt pînă cînd se mlădie!
NESTOR *(aparte)*: Nu s-a înfierbîntat încă îndeajuns. Ghiftuiți-l cu lauda — mai turnați, mai turnați — ambiția lui e încă însetoșată.
ULISE *(către Agamemnon)*:
De ce-ți faci sînge rău, mărite?
NESTOR: Slăvite general, te liniștește.
DIOMEDE: Fii gata deci să lupți fără Ahile.
ULISE: Rostirea ăstui nume-i face rău.
Eroul n-ar lipsi; dar e de față.
Eu o să tac.
NESTOR: De ce să taci? El nu e
Setos de proslăvire ca Ahile.
AIAX: Un porc de cîne ce ne ia-n răspăr!
De-ar fi troian!
NESTOR: Ce cusur i se poate găsi lui Aiax?
ULISE: De-ar fi trufaș...
DIOMEDE: Sau lacom de mărire...
ULISE: Ursuz...
DIOMEDE: Semeț, îndrăgostit de sine...
ULISE: Pe zei să-i lauzi, om dintr-o bucată!
Cel ce te-a zămislit slăvit să fie,
Slăvită mama ce te-a alăptat,
Slăvit și dascălul! Iar înzestrarea,
Mai mult decît oricare-nvățătură!
Să-mpartă Marte veșnicia-n două,
Și-acelui care brațul ți-a strunit
Să-i dea o jumătate; iară Milo[63],

Cel ce doboară tauri, lase-și faima
Vînjosului Aiax. Să-ți laud mintea —
Un stîlp, un țarc, un țărm ce stăvilește
Prisosul darurilor tale? Iată,
De-o vorbă, Nestor, dăscălit de vreme,
E, fără foar și poate, înțelept.
Dar, iartă-mă, moșnege, de-ai avea
Și anii lui Aiax, și mintea lui,
Nu l-ai rămîne, ci ai fi, cel mult,
Aidoma cu el.

AIAX: Să-ți zic părinte?

NESTOR: Da, fătul meu.

DIOMEDE: Aiax, dă-i ascultare.

ULISE: De ce mai zăbovim? Ahile-cerbul
Nu vrea să iasă din tufiș. Tu, doamne,
Adună-ți întreg sfatul de război,
Și, cum regi noi sosesc în Troia, mîine
Oștirea-ntreagă pune-o pe picioare.
Eroul — iată-l; el, necruțător,
Va frînge floarea cavalerilor[69].

AGAMEMNON: Haideți! Semn bun, Ahile! Barca scapă;
Corăbiile mari intră la apă.

(Ies.)

ACTUL III

SCENA 1

Troia. Palatul lui Priam.
Intră Pandarus și un slujitor.

PANDARUS: Hei, prietene, fii bun! Un cuvînt, te rog: ești dintre cei care-l urmează pe tînărul prinț Paris?
SLUJITORUL: Da, domnule, îl urmez cînd merge înaintea mea.
PANDARUS: Am vrut să știu dacă ești în slujba lui.
SLUJITORUL: Sînt în slujba domnului meu.
PANDARUS: Atunci slujești un stăpîn nobil. Nu pot avea decît cuvinte de laudă pentru el
SLUJITORUL: Domnul fie lăudat![70]
PANDARUS: Pe mine mă cunoști, nu-i așa?
SLUJITORUL: Cam pe dinafară, domnule.
PANDARUS: Prietene, auzi, învață să mă cunoști mai bine. Sînt nobilul Pandarus.
SLUJITORUL: Nădăjduiesc să știu că sînteți mai bine.
PANDARUS: Doresc din toată inima.
SLUJITORUL: Sînteți într-o stare de excelență...
PANDARUS: Nu *excelență*, prietene, titlul meu este *înălțimea-voastră. (Se aude muzică în palat)*. Ce muzică e aceasta?
SLUJITORUL: Nu știu decît în parte, e o muzică pe mai multe părți.
PANDARUS: Îi cunoști pe muzicanți?
SLUJITORUL: Bine de tot.
PANDARUS: Pentru cine cîntă ei?
SLUJITORUL: Pentru cei care-i ascultă.
PANDARUS: Pentru plăcerea cui, prietene?
SLUJITORUL: A mea și a celor care iubesc muzica.
PANDARUS: La ordinul cui? am întrebat.
SLUJITORUL: La ordinele dumneavoastră!

PANDARUS: Prietene, văd că nu ne înțelegem. Eu sînt prea curtenitor și tu prea mehenghi. La cererea cui cîntă acești oameni?

SLUJITORUL: Acum am priceput. Păi la cererea stăpînului meu, Paris. E și el de față împreună cu muritoarea Venus, frumusețea fără de pereche, întruchiparea sufletului văzut al dragostei.

PANDARUS: Cine? Nepoata mea, Cresida?

SLUJITORUL: Nu, stăpîne, Elena. N-ați recunoscut-o după însușiri?

PANDARUS: Îmi vine să cred, dragul meu, că n-ai văzut-o niciodată pe Cresida. Eu am venit să vorbesc cu Paris din partea prințului Troilus; vreau să-l iau cu zorul, cu vorbe frumoase neîntîrziat — sînt treburi care dau în clocot!

SLUJITORUL: Treburi care dau în clocot! Ce vorbe scoase cu polonicul!

(Intră Paris și Elena, cu însoțitori.)

PANDARUS: Bună să-ți fie inima, prințe! Cele mai bune urări la toată lumea! Dorințe frumoase, potrivite frumos, să vă călăuzească frumos, îndeosebi pe tine, frumoasă regină! Gîndurile frumoase să-ți fie perină frumoasă!

ELENA: Dragă Pandarus, ești întotdeauna nesecat cînd e vorba de cuvinte frumoase.

PANDARUS: Vorbești după buna ta plăcere, încîntătoare regină! Frumosule prinț, ce muzică frumoasă, fel de fel de instrumente care se întrec între ele...

PARIS: Iar dumneata le-ai întrecut cu vorba și le-ai speriat. Împacă-le, te rog, cîntînd o bucată proprie.

ELENA: E plin de armonie.

PANDARUS: Nu, zău, domniță, nu.

ELENA: O, domnul meu.

PANDARUS: Sînt afon, credeți-mă; pe legea mea, n-am ureche de loc.

PARIS: Totuși, știi să tragi cu urechea...

PANDARUS: Am puțină treabă cu prințul, frumoasă regină. Alteță, vrei să-mi îngădui o vorbă?

ELENA: Nu, cu asta n-o să scapi de noi. Vrem să te auzim cîntînd, neapărat.

PANDARUS: Fermecătoare regină, glumești. Alteță, iată despre ce e vorba: înălțimea sa și prea-slăvitul meu prieten, fratele tău Troilus...

ELENA: Domnul meu, Pandarus, Pandarus cel dulce ca mierea...

PANDARUS: Tot ce poftești, dulce regină, tot ce poftești... *(către Paris)* te roagă stăruitor...

ELENA: Nu ne duce cu vorba, trebuie să ne cînţi. Altfel, tristeţea noastră să se reverse asupra ta.

PANDARUS: Dulce regină, dulce regină! Dulce de tot, pe legea mea!

ELENA: Să amărăşti o doamnă dulce e o amarnică jignire.

PANDARUS: Nu prinde, nu prinde zău! Nu mă poţi duce cu zăhărelul, nu, nu! *(Către Paris)* Dacă regele îl pofteşte la cină, vrea ca alteţa-ta să-l ierţi.

ELENA: Curtenitorule Pandarus...

PANDARUS: Ce doreşte dulcea, foarte, foarte dulcea mea regină?

PARIS: Ce şi-a pus în gînd? Unde ia cina diseară?

ELENA: Pandarus...

PANDARUS: Ce porunceşte dulcea mea regină? *(Către Paris)* Nu trebuie să ştii unde ia cina.

PARIS: La Cresida, sirena care suceşte capetele bărbaţilor, îmi pun capul...

PANDARUS: O, nu, nu, nicidecum. Te-nşeli. Cresida e bolnavă azi.

PARIS: Bine, am să-l scuz.

PANDARUS: Aşa, scumpul meu prinţ. Dar de ce ai amintit de Cresida? Biata dumitale sirenă e bolnavă.

PARIS: Bănuiesc...

PANDARUS: Ce bănuieşti? Ei, daţi-mi un instrument. Sînt gata, fermecătoare regină.

ELENA: Aşa da, foarte drăguţ.

PANDARUS: Nepoata mea e îndrăgostită la nebunie de ceva ce-ţi aparţine, dulce regină.

ELENA: Îl va avea, Pandarus, afară dacă e vorba de prinţul Paris.

PANDARUS: Prinţul Paris! Nu, nu pe el îl vrea. Sînt certaţi amîndoi. *(Către Paris)* Nepoata mea e supărată pe tine.

ELENA: Cît sînt certaţi, sînt doi, însă, dacă s-ar împăca, ar fi trei.

PANDARUS: Ei, lasă, să nu mai vorbim despre asta. Să vă cînt acum un cîntec.

ELENA: Da, da, te rugăm. Zău, dragul meu Pandarus, ai o frunte frumoasă, muzicală...

PANDARUS: Aşa, aşa, urmează...

ELENA: Cîntă-ne despre iubire. Iubirea aceasta ne va ruina pe toţi. O, Cupidon[71], Cupidon, Cupidon!

PANDARUS: Într-adevăr, iubirea o să ne piardă.

PARIS: Minunat, cîntă-ne despre iubire, despre nimic altceva, doar iubire fără de sfîrşit.

PANDARUS: Cîntecul chiar începe cu aceste cuvinte.

(Cîntă.)

Iubire, doar iubire fără de sfîrșit!
  Din arcul dragostei pornește
  Săgeata trasă tîlhărește!
  Rănește cerbi și căprioare,
  Și, iată, fără să omoare,
Ea rana zgîndăre într-una și cumplit!

Îndrăgostiții spun că nu mai pot, că mor!
Dar rana ce părea că-i nimicește
L-a preschimbat pe „vai!" în „a"! și „ah!"
Și, astfel, dragostea din nou trăiește.
„Vai!", „of!", o clipă doar; apoi „ah!", „ah!",
Oftatul nu mai e decît amor!
Hei, ho!

ELENA: E-ndrăgostit, cred eu, pînă peste urechi!

PARIS: Nu se hrănește decît cu porumbițe, iubito. Porumbițele înfierbîntă sîngele, sîngele înfierbîntat naște gînduri aprinse, gîndurile aprinse nasc fapte înflăcărate, iar faptele înflăcărate sînt dragoste.

PANDARUS: Este oare aceasta stirpea dragostei? Sînge înfierbîntat, gînduri aprinse și fapte înflăcărate? Păi toate acestea sînt vipere! Este dragostea sămînță de vipere? Iubite prinț, cine a ieșit pe cîmpul bătăliei astăzi?

PARIS: Hector, Deifobus, Helenus, Antenor și toată floarea Troiei. Și eu m-aș fi înarmat bucuros dacă m-ar fi lăsat Nell a mea. Cum se face că n-a plecat nici fratele meu, Troilus?

ELENA: Caută veșnic ceva. Tu, Pandarus, știi foarte bine ce anume.

PANDARUS: Eu? Nu știu nimic, regină dulce ca mierea. Aș vrea eu să aflu cum le-a mers azi. N-o să uiți de scuza fratelui tău?

PARIS: Nici o grijă.

PANDARUS: Rămîi cu bine, fermecătoare regină.

ELENA: Salută-ți nepoata din partea mea.

PANDARUS: Prea-bine, dulce regină.

(Iese. Se sună retragerea.)

PARIS: Se-ntorc. Să mergem la Priam și-acolo
O să-i întîmpinăm. Iubita mea,
Lui Hector să-i ajuți — armura lui
A degetelor tale albe vrajă
O va desface mai curînd ca brațul
Sau paloșul elen; și, dezarmîndu-l,
O să-i întreci pe regii din ostroave!

ELENA: Va fi o cinste să-i slujesc lui Hector,
Şi-ndeplinirea datoriei noastre
Va adăuga noi lauri frumuseţii,
Încununîndu-ne de slavă.
PARIS: Nespus de dragă-mi eşti, iubito.

(Ies.)

SCENA 2

Grădina lui Pandarus.
Pandarus şi slujitorul lui Trailus se întîlnesc pe scenă.

PANDARUS: Ei, flăcăule! Unde ţi-e stăpînul? La nepoata mea, Cresida?
PAJUL: Nu, stăpîne, — vă aşteaptă ca să-l conduceţi acolo.

(Intră Troilus.)

PANDARUS: A, iată-l că vine. Ei, cum merge? Cum merge?
TROILUS: Pleacă, băiete.

(Pajul iese.)

PANDARUS: Ai văzut-o pe nepoata mea?
TROILUS: Ah, nu! Îi dau tîrcoale pe la uşă
Ca duhul nou-venit ce-aşteaptă luntrea
Pe ţărmul Styxului[72]. Fii tu Charon[73]
Şi poartă-mă grăbit spre plaiul unde
Pot să m-alint în voie printre crinii
Făgăduiţi celor aleşi. Pandarus!
Pe aripi smulse de la Cupidon
Mă poartă-n zbor pîn' la Cresida mea!
PANDARUS: Mai plimbă-te; o voi aduce-ndată.

(Iese.)

TROILUS: Mă-nvîrt — mă ameţeşte aşteptarea.
E-atît de dulce gîndul desfătării,
Încît mă-mbată. Darmite atunci
Cînd cerul gurii, dornic, va gusta
Nectarul dragostei? Mă tem de moarte,
Leşin sau încîntare prea gingaşă
Şi prea amară în dulceaţa ei
Pentru simţirea mea, mai grosolană.
Mă tem de-acestea; mă mai tem, de-asemeni,

Că n-o să pot distinge-ntre plăceri,
Ca-n luptă, cînd lovești la întîmplare,
Dușmanul pus pe goană.

(Pandarus intră din nou.)

PANDARUS: Se gătește, o să vină numaidecît. Bagă de seamă, fii la înălțime. Roșește și i se taie răsuflarea de parcă ar fi speriat-o o nălucă. Mă duc după ea. E o pungășoaică fără pereche: îi bate inima ca unei vrăbii căreia i s-a răpit libertatea!

(Iese.)

TROILUS: Și-a mea, precum a celor prinși de friguri!
Ce freamăt e în pieptul meu! Ce zbucium!
Puterile-mi încep să-ncremenească
Precum supușii ce-ntîlnesc deodată
Privirea maiestății.

(Intră din nou Pandarus, însoțit de Cresida.)

PANDARUS: Haide, haide, la ce bun să roșiți? Rușinea e un copil prost. Iat-o, poftim: repetă-i jurămintele pe care le-ai rostit în fața mea. *(Către Cresida)* Cum, vrei să fugi? Trebuie mai întîi să te îmblînzim, ținîndu-te neadormită, ca pe un șoim? Hai dă-te mai aproape, dă-te mai aproape. Dacă dai îndărăt, te punem în gloabe. *(Către Troilus)* De ce nu-i vorbești? *(Către Cresida)* Hai, scoate-ți vălul ca să-ți vedem chipul. Vai, vai, cît de greu vă vine să supărați lumina zilei! Dacă ar fi întuneric, v-ați apropia mai repede. Ei, hai, ochește cum trebuie și sărut-o. Hai, un sărut lung, cît o arendă pe veci. Clădește aici, dulgherule, aerul e încîntător. Începeți lupta inimilor înainte ca eu să plec. Eu o să sprijin șoimăreasa împotriva șoimului, în zborul lor după rațele din rîu. Mai repede, mai repede.

TROILUS: Domniță, mi-ai luat graiul.

PANDARUS: Cu vorbe nu plătești nici un fel de datorii, dă-i fapte! Numai că ea o să te lipsească și de putința faptelor atunci cînd ți le va cere. Cum, iar plătiți prin poliță? Asta se cheamă: „Întru confirmarea cărui fapt, amîndouă părțile, reciproc..." Intrați, intrați, mă duc să fac rost de foc.

(Iese.)

CRESIDA: Vrei să poftești înăuntru, alteță?

TROILUS: O, Cresida! De cînd îmi doream să fiu aici...

CRESIDA: Îți doreai, alteță? Fie ca zeii să dea, prințul meu...

TROILUS: Ce să dea? De ce această fermecătoare întrerupere? Ce tulburare a zărit frumoasa mea doamnă în fîntîna limpede a dragostei noastre?

CRESIDA: Mai mult mîl decît apă, dacă temerile mele au ochi.

TROILUS: Teama face diavoli din heruvimi[74]; ea nu vede adevărul niciodată.

CRESIDA: Teama oarbă, călăuzită de rațiunea ce vede limpede, găsește mai curînd drumul decît judecata orbită, ce se poticnește fără teamă; teama de ceea ce e rău adesea te scapă de mai rău.

TROILUS: O! Să nu-i fie teamă de nimic iubitei mele. În toată mascarada lui Cupidon nu e înfățișat nici un monstru.

CRESIDA: Și nimic monstruos?

TROILUS: Nimic, în afară de făgăduielile noastre — cînd jurăm că vom vărsa mări de lacrimi, că vom trece prin foc, că vom înghiți stînci, că vom îmblînzi tigri, socotind că le este mai greu iubitelor noastre să născocească fel de fel de ispitiri cumplite pentru noi decît să trecem prin ele. În dragoste, scumpa mea, monstruozitatea stă în aceea că voința n-are hotar, iar înfăptuirea e mărginită; că dorința e nesfîrșită, iar fapta — roaba îngrădirii[75].

CRESIDA: Se spune că îndrăgostiții jură că vor face mai multe decît sînt în stare, și, totuși, tăinuiesc puteri pe care nu le folosesc niciodată; făgăduiesc cît pentru zece și nu îndeplinesc nici a zecea parte din cît ar putea face unul singur. Și dacă au glasul leului, iar isprava lor seamănă cu cea a iepurelui, nu sînt niște monștri?

TROILUS: Să fie, oare, dintr-aceștia? Oricum, eu nu sînt astfel. Prețuiește-mă numai după fapte, laudă-mă numai după încercările ce-mi sînt date; voi umbla cu capul descoperit pînă cînd meritul îl va încununa. Nimic din ceea ce poate fi desăvîrșit în viitor să nu fie lăudat în prezent. Să nu dăm un nume meritului înainte ca acesta să se fi născut, iar la nașterea lui să nu-i împrumutăm un nume răsunător. Cuvinte puține și credință multă! Troilus se va arăta astfel față de Cresida, încît pizma, în culmea răutății sale, să nu aibă cuvinte batjocoritoare decît, cel mult, pentru credința lui; iar ceea ce virtutea poate să spună mai adevărat să nu fie mai sincer decît Troilus.

CRESIDA: Vrei să poftești, alteță, înăuntru?

(Pandarus intră din nou.)

PANDARUS: Cum? Mai oftați? N-ați isprăvit cu vorba?

CRESIDA: Bine, unchiule, dacă fac vreo prostie, ți-o închin dumitale.

PANDARUS: Mulțumesc. Dacă îi faci prințului un băiat, mi-l dai mie. Să-i fii credincioasă lui Troilus, iar dacă el o să te trădeze, pe mine să mă cerți.

TROILUS: Îți cunoști acum ostatecii: cuvîntul unchiului tău și credința mea neclintită.

PANDARUS: Sînt gata să chezășuiesc și pentru ea. Femeile din neamul nostru, cu toate că nu se lasă cucerite cu una, cu două, sînt foarte statornice după ce au fost cîștigate — adevărați scai, crede-mă; se prind cu nădejde de locul unde sînt aruncate.

CRESIDA: Încep să prind curaj acum. O, Troilus,
S-au scurs chinuitoare luni de cînd,
Și zi, și noapte, te visez.

TROILUS: Atunci
De ce te-am cîștigat atît de greu?

CRESIDA: Ți s-a părut! M-ai cîștigat, alteță,
Din prima clipă cînd, privind — mă iartă,
De spun prea multe o să fii un despot —
Mi-ești drag; dar pîn-acum nu îndeajuns
Spre-a nu mă stăpîni. Nu, mint! Copii
Pe cari nu-i mai strunește maica lor —
Așa mi-au fost și gîndurile. Proasto,
Cum flecărești! Cînd singuri ne trădăm,
Cum să ne fie alții credincioși?
Eu te iubeam și n-o mărturiseam;
Dar îmi doream să fiu bărbat, să pot
Vorbi deschis. Îndeamnă-mă să tac,
Căci, prinsă de fior, voi spune lucruri
De cari mă voi căí apoi. Vezi, vezi!?
Tăcerea ta — muțenie șireată —
Vrea gîndul cel mai tăinuit să-l smulgă
Din firea-mi slabă. Zăvorăște-mi gura.

TROILUS: O zăvorăsc, deși sugrum un cîntec!

(O sărută.)

PANDARUS: Strașnic, pe legea mea!

CRESIDA: Ah, iartă-mă, te rog. Nu mă gîndeam
Să-ți cer, în acest chip, o sărutare.
Ah, mi-e rușine! Ceruri! Ce-am făcut?
De data asta trebuie să plec.

TROILUS: Să pleci, Cresida mea?

PANDARUS: Să pleci? Doar dacă vă despărțiți pînă mîine dimineață.

CRESIDA: Destul, te rog.
TROILUS: Te-a supărat ceva, iubito?
CRESIDA: Alteță, propria-mi tovărășie.
TROILUS: Nu poți fugi de tine însăți.
CRESIDA: Îngăduie-mi să plec și să încerc.
'Ți încredințez un fel de sine-a mea,
O sine urîcioasă ce dorește
Să se tăgăduiască spre-a robi
Voinței altuia. Aș vrea să plec.
Mi-e dusă mintea? Nu mai știu ce spun.
TROILUS: Cei ce vorbesc așa știu ce vorbesc.
CRESIDA: Vădind mai multă viclenie, poate,
Decît iubire, eu m-am spovedit
Deschis, spre-a-ți prinde gîndurile-n mreajă.
Dar tu ești înțelept, sau nu iubești:
A fi-nțelept iubind e mai presus
De noi; doar zeii pot aceasta, sus.
TROILUS: Aș vrea să cred că o femeie poate —
Și bănuiesc că tu-ai putea, iubito —
Să țină jarul dragostei nestins,
Trăind mai mult ca nurii, tinerească,
C-un suflet ce renaște mai curînd
Decît se stinge-a sîngelui văpaie.
De m-aș putea-ndemna să cred că cinstea
Și dragostea statornică ce-ți port
Și-or întîlni potriva-ntr-o iubire
La fel de arzătoare și curată!
Ce fericit aș fi! Dar, vai, eu sînt
Statornic ca statornicia însăși,
Și ca pruncia ei neprihănit.
CRESIDA: Ne vom lupta atunci.
TROILUS: O, luptă sfîntă,
Cînd cinstea se va măsura cu cinstea!
În vremi ce vor să vină,-ndrăgostiții
Pe Troilus vor jura; cînd versul lor
Va cere înnoiri, sătul să spună:
„Statornic ca oțelul, credincios
Ca marea lunii, turturelul soaței,
Legat ca fierul de magnet, ca Phoebus
De zi, sau ca pămîntul de-al său miez",
Credința, după-aceste-asemuiri,
Mă va numi izvor al ei, și vorba

„Ca Troilus credincios", poemul
Îl va sfinţi şi-ncununa.

CRESIDA: Profet să fii!
Eu de-oi trăda, sau doar c-un fir de păr
Mă voi abate din statornicie,
Cînd timpul, gîrbov, va uita de sine,
Cînd roua va fi ros a' Troiei lespezi,
Şi-uitarea oarbă va-nghiţi cetăţi,
Şi-ntinse-mpărăţii s-or spulbera,
Aducerea-aminte, colindînd
Trădările iubitelor sprinţare,
Să-mi mustre necredinţa! De vor spune:
„E falsă ca nisipul, apa, vîntul,
Ca vulpea cu un miel, cu junca lupul,
C-un ied pantera, maştera cu fiul",
Împlînte-n inima trădării vorba:
„E falsă-asemenea Cresidei"!

PANDARUS: Foarte bine! Tîrgul s-a încheiat. Acum pecetluiţi-l — eu o să fiu martorul. Iată, îţi iau mîna ta, şi pe aceea a nepoatei mele. Dacă vreodată veţi fi necredincioşi unul altuia, după ce eu m-am străduit atîta vreme să vă unesc, fie ca bieţii mijlocitori în ale dragostei să-mi poarte cu toţii numele pînă la sfîrşitul lumii. Să fie numiţi Pandarus! Toţi bărbaţii nestatornici să se numească Troilus, toate femeile necredincioase, Cresida, şi toţi samsarii, Pandarus! Spuneţi „amin"![76]

TROILUS: Amin!

CRESIDA: Amin!

PANDARUS: Amin! Acum să vă arăt o odaie şi-un pat. Iar pentru ca patul să nu vorbească despre ghiduşiile voastre drăgăstoase, înghesuiţi-l pînă cînd îl înăbuşiţi. Hai, căraţi-vă!
Urez codanelor sfioase,-n dar
Un pat într-o odaie şi-un Pandar.
(Ies.)

SCENA 3

Tabăra grecească.
Intră Agamemnon, Ulise, Diomede, Nestor, Aiax, Menelau şi Calchas.

CALCHAS: Mă-ndeamnă, prinţi, acest prielnic ceas,
Ca-n schimbul ostenelilor să cer
Răsplata cuvenită. V-amintiţi

Că, prin al ochiului profetic har,
Mi-am părăsit cetatea și avutul,
În rînd cu trădătorii; m-am lipsit
De traiul meu tihnit spre-a mă încrede
În sorții îndoielnici, lepădînd
Tot ce prin rang, timp, legături și datini
S-a-ngemănat deplin cu firea mea;
Și-aici, spre-a vă sluji, am devenit
Ca nou-născut, străin în ale lumii.
Azi — chipurile să vă-ncerc — vă rog
Să-mi hărăziți o nensemnată parte
Din ce-ați făgăduit mărinimos,
Spunînd că-i pus deoparte pentru mine.

AGAMEMNON: Ce-ai vrea să-ți dăruim, troiene? Cere!

CALCHAS: Ați luat în luptă, ieri, un prizonier
Pe nume-Antenor — fecior scump Troiei.
Prin schimb de-ostatecі, ați cercat s-aduceți
Pe fata mea — și eu vă mulțumesc.
Dar Troia n-a răspuns. Ci, Antenor
E pentru treburile lor o cheie,
Și fără îndrumarea lui dă greș
Tot ce-ntreprind; iar pentru el, în schimb,
Ne-ar da și pe-un băiat al lui Priam.
Trimiteți-l ca preț al fetei mele,
Prea-nobili prinți, tovărășia ei
Fiind răscumpărarea slujbei mele,
De volnic truditor.

AGAMEMNON: Să-l însoțească Diomede:
Tot el să vină cu Cresida. Calchas
Își va primi răsplata. Diomed,
Pentru-acest schimb să te îmbraci regește.
Vezi, totodată, dacă Hector, mîine,
Se va-nfrunta brățiș. Aiax e gata.

DIOMEDE: Voi face-ntocmai. Sarcina aceasta
Cu fală am s-o port.

(Ies Diomede și Calchas. Ahile și Patrocleus ies în fața corturilor lor.)

ULISE: Ahile-i lîngă cortul său, afară.
Tu, generale, treci ca un străin,
Te fă că l-ai uitat. Voi, căpitani,

Priviți-l, toți, nepăsător. Eu însumi
Rămîn în urma voastră. Dacă-ntreabă
De ce-l privim chiorîș, am la-ndemînă —
Mijlocitor între răceala voastră
Și fudulia lui — un leac pe care
Îl va sorbi. Mai știi? O să-i priască.
Bea-l sănătos! Oglinda-nfumurării
E-nfumurarea. Cînd te ploconești,
Trufia celui mîndru o hrănești.

AGAMEMNON: Că bine zici! Trecînd prin dreptul lui,
Ne vom preface-a fi nepăsători.
Ne-am înțeles: ori să nu-i dați binețe,
Ori dați-i-o scîrbiți, mai rău stîrnindu-l
Decît de nu-l priviți. Eu merg în frunte.

AHILE: Cum? Vine generalul să-mi vorbească?
Eu cu troienii nu mai lupt, știi bine.

AGAMEMNON: A spus ceva? Cerșește de la noi?

NESTOR: Vrei de la general ceva, mărite?

AHILE: Nu.

NESTOR: Nimica, doamne.

AGAMEMNON: Cu atît mai bine.

(Agamemnon și Nestor ies:)

AHILE: A, bună ziua, Menelau.

MENELAU: E bună, bună.

(Ies.)

AHILE: Își bate joc de mine-ncornoratul?

AIAX: Ce faci, Patroclus?

AHILE: Bună dimineața, Aiax.

AIAX: Cum?

AHILE: Bună dimineața.

AIAX: Acum și mîine-așijderea.

(Iese.)

AHILE: Ce-o fi cu ei? Nu-l recunosc pe-Ahile?

PATROCLUS: Se țin bățoși, cînd pînă ieri zîmbeau
Și i se ploconeau din depărtare,
Venind spăsiți, de parcă se tîrau
Spre-altare sacre.

AHILE: Am sărăcit eu, oare?
Protivnicia de se-abate-asupră-ți,
Nici omul nu te cruță: cel căzut
Își va citi osînda-n ochii lumii
Și-o va simți în propria-i cădere;
Căci oamenii, ca fluturii, și-arată
Aripile brumate numai verii;
Și nimeni nu-i slăvit fiindcă-i om,
Căci faima lui stă-n proslăvirea celor
Ce-s în afară-i: rang, averi, favoruri,
Răsplată-ntîmplătoare sau pe merit.
Acestea cad, fiindcă-s lunecoase,
Asemeni dragostei ce le susține;
Și-n jos trăgîndu-se de-a valma toate,
Se prăbușesc. Cu mine nu e ástfel:
Fortuna mi-e prietenă; mă bucur
Și azi, din plin, de tot ce-am stăpînit,
Afară, doar, de-a' lor priviri; acestea,
Setoase-alt'dat', cred c-au aflat în mine
Ceva nedemn. A! Iată-l pe Ulise.
Să-i întrerup cititul.
Ulise!

ULISE: Ce dorește-al mării fiu?

AHILE: Citeai ceva...

ULISE: Un ins ciudat scrie aici
Că omul, cît ar fi de înzestrat,
Lăuntric sau altminteri, nu se poate
Făli cu ce-i al său și nici simți
Că e stăpîn decît prin oglindire.
Virtuțile-i căldura și-o răsfrîng
Asupra altora, ce-o-napoiază
Sorgintei sale.

AHILE: Nu-i ciudat, Ulise.
Noi nu putem cunoaște frumusețea
Din chipurile noastre; ea se-arată
Privirii altora. Nici ochiul însuși,
Cel mai subtil din simțuri, nu se vede;
Dar ochii față-n față așezați
Se oglindesc întocmai între ei.
Privirea nu se-ntoarnă-asupra ei
Decît plecînd să se-oglindească; — atunci
Se vede singură. Nu e ciudat.

ULISE:
Învățămîntul tras nedumirește,
Nu pilda-n sine — bine cunoscută.
Autorul dovedește răspicat
Că omul nu-i stăpîn pe nici un lucru —.
Oricîte bunuri ar avea — cît timp
Nu își împarte darul și altóra
El însuși nu-l cunoaște pînă cînd
Nu-l vede tălmăcit prin consfințire;
Aceasta, dată în vileag, răsună
Ca bolta sau ca poarta de oțel,
Primește soarele și-napoiază
Căldura lui și chipul. Dus pe gînduri,
Prin minte mi-a trecut fără de veste
Aiax cel neștiut.[77]
O, zei ce om! Un cal[78] sadea, ce n-are
Habar despre ce are?! Cîte nu-s,
Sărace la vedere, dar de preț!
Și, iarăși, altele, prea prețuite
Dar fără preț! Pe-Aiax — mai știi? — chiar mîine
O să-l vedem faimos, printr-un noroc
Căzut din cer. O, ceruri! Unii fac
Ce alții lasă să se facă! Unii
În casa sorții dau din colț în colț,
Iar alții fac, sub ochii ei, pe proștii!
Un om din faima altuia se-nfruptă,
Iar faima ține post, din îngîmfare!
Nu-i vezi pe grecii noștri? De pe-acum
Pe-acest stîngaci Aiax îl bat pe umăr,
De parc-ar sta pe platoșa lui Hector
Și marea Troie ar țipa.

AHILE:
Te cred; căci au trecut pe lîngă mine
Cum trec pe lîngă cerșetori calicii:
Nici tu binețe, nici privire. Cum?
Uitate-s toate cîte-am făptuit?

ULISE:
Ahile, timpul poartă o desagă
Și-ndeasă-n ea pomeni pentru uitarea
Ce-i căpcăunul nerecunoștinței.
Fărîmele-s trecute fapte bune
Ce-s înghițite și uitate-ndată
Ce s-au făcut; onoarei, strălucirea
I-o dă doar stăruința. Ne-nvechim
Din clipa faptei: zale ruginite

Pe-un colbăit trofeu. Pornește grabnic,
Urmînd poteca-ngustă a onoarei
În strunga unde-ncape-un singur om.
Căci rîvna are-o mie de feciori
Ce se-ațin lanț; iar dacă le faci loc
Și-n lături te abați din drumul drept,
Se năpustesc ca valul înspumat
Și-n urma lor te lasă.
Ești ca un cal căzut în fruntea luptei,
Slujind drept pod ariergărzii lașe,
Călcat de toți; și-astfél, ce fac ei azi,
Mai rău ca tu-n trecut, ți-o ia-nainte.
Căci vremea-i o simandicoasă gazdă
Ce-abia dă mîna oaspelui cînd pleacă,
Și-n brațe-l ia cînd vine; pasămite,
Ce-ar fi să fugă? Bun-găsitul rîde,
Rămasul-bun oftează. O, noblețea
Pentru ce-a fost, răsplată să nu ceară!
Căci chipeșia, bunătatea,
Puterea, mintea, vița, vitejia,
Prietenia, dragostea robesc
Sub vremea bîrfitoare și pizmașă.
Un fir al firii leagă-o-ntreagă lume:
Cu toții preamărim un nou-născut,
Deși-i croit și dres din vechituri;
Ne place lutul poleit cu aur
Mai mult ca aurul spoit cu lut;
Ochii nu laudă decît ce văd.
Nu te mira, deci, om desăvîrșit,
Că grecii i se-nchină lui Aiax:
Un lucru-n mers privirea o ațîne
Mai iute decît cel ce stă. Cîndva
Erai slăvit, și-ai mai putea să fii,
De n-ai căta de viu să te îngropi
Și-n cort să-ți zăvorăști bunul renume.
Prin fapte strălucite, nu demult,
I-ai pus pe zei să lupte printre oameni,
Și l-ai urnit pe însuși Marte.

AHILE: Da;
Atît că sihăstria mea, Ulise,
Nu-i fără de temei.

ULISE: Dar împotrivă-i
Sînt mai eroice și tari temeiuri.

Este știut, Ahile, că iubești
Pe-o fiică-a lui Priam.[79]

AHILE: Cum? E știut?

ULISE: De ce te miri?
În statul ce nu doarme, veghea știe
Cîți bobi de aur are-n paza-i Plutus;
Măsoară fundul marilor adîncuri,
Cu gîndul ne-nsoțește și, ca zeii,
Îi dezvelește leagănul său mut.
Există-o taină-n mintea cîrmuirii
De care-n cronici nu se pomenește,
Dar care-i mai divină prin lucrarea-i
Decît pot spune vorba sau condeiul.
Ce legături avut-ai cu troienii
Ni-i cunoscut, întocmai ca și ție;
Și mult mai bine ți-ar ședea pe Hector
Să-l culci grămadă, nu pe Polixena.
Acasă, Pyrrhus[80] tînărul, va plînge
Cînd Faima-n insulă va trîmbița
Și, țopăind, grecoaicele-au să cînte:
„Sora lui Hector l-a învins pe-Ahile,
Dar l-a bătut Aiax cum se cuvine."
Te las. Tu vezi de cîntărește bine
Și sparge gheața ce pe-un prost îl ține.

(Iese.)

PATROCLUS: Te-am sfătuit ades, Ahile, ástfel.
Bărbatul muieratic, în război,
E osîndit mai rău decît femeia
Cu-apucături de bărbățoi. Eu stric!
Toți cred că sila mea pentru războaie
Și dragostea ce-mi porți te țin pe loc.
Hai, sus, iubitule! Iar voluptosul,
Plăpîndul Cupidon își va desface
De pe grumazul tău îmbrățișarea:
Un strop de rouă, spulberat din coama
Regească-a unui leu.

AHILE: Să lupte-Aiax cu Hector?

PATROCLUS: Da! Cîștigînd și multă slavă, poate.

AHILE: Văd, văd, mi-e numele slăvit în joc;
Rănită greu mi-e faima.

PATROCLUS: O! Ai grijă!
Se-nchide greu o rană ce-ți faci singur!

Atunci cînd uiți de cele cuvenite,
Primejdiei îi dai pecete-n alb,
Și ea, ca frigurile, te pătrunde,
Chiar dacă stai la soare tolănit.

AHILE: Dragă Patroclus, adă-l pe Tersit.
Îl voi trimite la Aiax să-i spună
Că vreau ca, după luptă, prinții Troiei
Să vină să ne vadă nenarmați.
E-o poftă femeiască, de lăuză,
Să-l văd pe Hector în al păcii strai;
Să stăm de vorbă, chipul cu nesaț
Să i-l privesc. Te cruț de osteneală.

(Intră Tersit.)

TERSIT: Mare minune!

AHILE: Ce e?

TERSIT: Aiax a luat-o razna pe cîmp, căutîndu-se pe sine.

AHILE: Cum așa?

TERSIT: Mîine trebuie să se bată în luptă dreaptă cu Hector, și chelfăneala eroică pe care o s-o capete îl face mîndru în chip atît de profetic, încît bate cîmpii fără să spună nimic.

AHILE: E cu putință?

TERSIT: Da. Se grozăvește în dreapta și în stînga ca un păun. Face un pas înainte, apoi se oprește; stă și se gîndește ca o cîrciumăreasă care nu are altă tablă a înmulțirii decît propriul ei creier pentru a-și face socotelile; își mușcă buza cu o privire plină de înțelepciune, de parcă ar vrea să spună: „Aş avea destulă înțelepciune în capul ăsta, numai dacă ar vrea să iasă"; și de avut, are, însă zace într-însul rece ca focul dintr-o cremene care, dacă nu e lovită, nu scapără. S-a zis cu bietul Aiax! Dacă nu-i frînge Hector gîtul în luptă, o să i-l frîngă propria îngîmfare. Pe mine nu mă mai cunoaște. Îi zic: „Bună dimineața, Aiax"; îmi răspunde: „Mulțumesc, Agamemnon". Ce crezi despre un om care mă ia drept general de oștire? S-a prefăcut într-un pește de uscat, fără grai — o dihanie! Dea ciuma în părerea cuiva despre sine! Un om poate s-o poarte pe amîndouă fețele, ca pe-o scurteică de piele!

AHILE: Tu o să fii trimisul meu pe lîngă el, Tersit!

TERSIT: Cine, eu? Dar nu catadicsește să răspundă nimănui! Și-a pus omul în cap să nu răspundă; vorba e pentru cerșetori; își poartă limba în brațe. Ia să încerc să-l maimuțăresc; Patroclus să-mi pună întrebări. O să vedeți parodia lui Aiax.

AHILE: Vorbește-i, Patroclus! Spune-i că îl rog cu umilință pe viteazul Aiax să-l poftească pe prea-viteazul Hector să vină, neînarmat, în cortul meu și să facă rost de un bilet de liberă trecere pentru persoana lui de la mărinimosul și prea-strălucitul, de șase ori șapte ori slăvitul căpitan-general al armatei grecești, Agamemnon et cetera. Ei, începe!
PATROCLUS: Iupiter să-l binecuvînteze pe marele Aiax.
TERSIT: Hm!
PATROCLUS: Vin din partea nobilului Ahile...
TERSIT: Ha!
PATROCLUS: Care te roagă cu umilință să-l poftești pe Hector în cortul lui...
TERSIT: Hm!
PATROCLUS: Și să-i faci rost de un bilet de liberă trecere de la Agamemnon.
TERSIT: Agamemnon!...
PATROCLUS: Da, slăvite.
TERSIT: Ha!
PATROCLUS: Ce ai de zis la asta?
TERSIT: Iupiter să te aibă în paza lui. Cu plecăciune.
PATROCLUS: Răspunsul tău, mărite.
TERSIT: Dacă mîine e vreme frumoasă, la ceasurile unsprezece o să se aleagă într-un fel sau altul; oricum, o să-mi plătească scump înainte de a mă birui.
PATROCLUS: Răspunsul tău, doamne.
TERSIT: Mergi sănătos, din toată inima.
AHILE: Nu, zău, e în halul ăsta?
TERSIT: Nu, e într-un hal fără de hal. N-aș putea să spun ce hălălaie o să fie într-însul după ce Hector o să-i storcoșească creierii; sînt însă sigur că n-o să iasă nici o muzică, afară doar dacă Apolo[81] scripcarul o să facă strune din vinele lui.
AHILE: Haide, trebuie să-i duci numaidecît o scrisoare.
TERSIT: Să-mi dai una și pentru calul lui — e o făptură mai cu scaun la cap.
AHILE:
Mi-e cugetul ca o cișmea stîrnită —
Eu însumi fundul nu i-l mai zăresc.

(Ies Ahile și Patroclus.)

TERSIT: De ți s-ar limpezi cișmeaua minții ca să pot adăpa dintr-însa un măgar! Eu unul mi-aș dori să fiu mai degrabă păduche în lîna unei oi decît un nătîng atît de viteaz.

(Iese.)

ACTUL IV

SCENA 1

Troia. O stradă.
Intră, dintr-o parte, Aeneas și un servitor cu o torță;
din cealaltă, Paris, Deifobus, Antenor[82]*, Diomede și alții, cu torțe.*

PARIS: Cine-i acolo?
DEIFOBUS:[83] Nobilul Aeneas.
AENEAS: E Paris însuși printre voi?
Eu de-aș avea prilej să stau atîta
Cît stai tu, Paris, numai cerul — poate! —
M-ar ști răpi tovarășei de pat.
DIOMEDE: Eu cred la fel. Troiene, te salut!
PARIS: Aeneas, e un grec viteaz. Dă-i mîna.
Ți-aduci aminte cînd ne-ai povestit
Cum Diomed o săptămînă-n șir
Te-a urmărit pe cîmpul luptei?
AENEAS: Viteazule, fii sănătos —
Atît cît țin tocmelile de pace;
Dar, de mă-ntîmpini înarmat, ți-arunc
Sfidarea cea mai neagră ce-o cunoaște,
În gîndu-i, inima, și-n fapt, curajul!
DIOMEDE: Primesc urările de o potrivă.
Ni-e sîngele-amorțit, deci, sănătate!
Dar, la-ntîlnirea-ntre prilej și luptă,
Mă jur pe Iupiter să te vînez
Cu toată iscusința și puterea.
AENEAS: O să vînezi un leu ce va fugi
Cu fața îndărăt[84]. Binevenit
Să fii la noi! Pe viața lui Anchise[85],
Te-om omeni! Jur pe-a Venerei[86] mînă
Că suflet viu n-a îndrăgit astfél

Ființa ce dorește să omoare!

DIOMEDE: Simțim la fel. Trăi-te-ar Iupiter
Ocoluri de-ale soarelui o mie,
Sortit de nu ești faimei spadei mele!
Dar dacă-n moartea ta mi-e slava, mori,
Cu răni puzderie — și-aceasta, mîine!

AENEAS: Ne știm acum destul de bine.

DIOMEDE: Și-am vrea să știm că ne aflăm mai rău.

PARIS: N-am pomenit iubire mai avană,
Nici dușmănie mai cu năbădăi.
Ce te-a făcut să ieși așa devreme?

AENEAS: Mă cheamă regele. De ce — nu știu.

PARIS: Solia-ți iese-n drum. Acas' la Calchas
Îl du pe grec, și pentru Antenor,
Ce-i liberat, tu dă-i-o, pe Cresida.
Să mergem împreună, sau, de vrei,
Ne-o ia-nainte. Bănuiesc — ba chiar
Nu mă-ndoiesc — că fratele meu Troilus
Și-a petrecut acolo noaptea. Tu
Deșteaptă-l și vestește-l că sosim,
Pe larg spunîndu-i pentru ce. Mă tem
Că vom fi oaspeți nedoriți.

AENEAS: Te cred!
Mai bine Troia-n Grecia să plece,
Decît Cresida lui din Troia.

PARIS: De!
Avana toană-a timpului dorește
Să fie-așa. Mergi, prințe, te urmăm.

AENEAS: Vă las pe toți cu bine!

(Iese.)

PARIS: Ci spune-mi, Diomed, deschis răspunde-mi,
În numele prieteniei noastre:
Cum crezi, mai vrednic de Elena cine-i:
Sînt eu, sau Menelau?

DIOMEDE: La fel sînteți.
El merită s-o aibă căci o cere,
Și-ocara-i nu-l simintește, înfruntînd
Un iad de chin și-o lume de-ncercări.
Tu, iarăși, s-o păstrezi fiindcă-o aperi
Și nu-ncerci gustul terfelirii sale,
Pierzînd atîți prieteni și averi.

El, ca un biet încornorat, ar bea
Și drojdia din vinul răsuflat;
Tu, ca un crai, ai vrea să naști vlăstare
Din coapsele-i de tîrfă. La cîntar
Vi-i meritul la fel, dar el, zic eu,
Punîndu-i coarne tîrfa, e mai greu.

PARIS: Ești mult prea crud cu-a ta compatrioată.

DIOMEDE: Cu țara-i crudă ea. Ascultă, Paris!
S-a stins un grec de fiecare strop
Din sîngele-i stricat, și orice dram
Din trupul ei nemernic s-a plătit
Cu-o viață de troian. De cînd cuvîntă,
Ea n-a rostit atîtea vorbe bune
Cîți greci și cîți troieni au fost răpuși
Din vina ei.

PARIS: Te porți ca negustorii,
Căci defăimezi, ce ai dori să cumperi;
Ci noi valoarea i-o păstrăm, tăcînd,
Căci lăudăm doar ce dorim să vindem.
Pe-aici ni-e drumul.

(Ies.)

SCENA 2

Troia. Curtea din fața casei lui Pandarus.
Intră Troilus și Cresida.

TROILUS: Hai, du-te, du-te, dimineața-i rece.

CRESIDIA: Atunci, iubitul meu, să-l strig pe unchiul —
El să deschidă poarta.

TROILUS: Nu-l trezi.
Tu dormi. Închidă-ți somnul ochii galeși,
Iar pacea ți se-aștearnă-n simțuri, gingaș,
Să dormi ca pruncii fără griji.

CRESIDA: Cu bine!

TROILUS: Și să te culci...

CRESIDA: Te-ai săturat de mine?

TROLIUS: Cresida, n-aș pleca de lîngă tine,
Dar noaptea nu ne mai ascunde, visul,
Iar ziua harnică ce-a deșteptat-o

Din somnu-i, ciocîrlia, a stîrnit
Croncănitorii corbi.
A fost prea scurtă noaptea.

CRESIDA: Cumplită vrăjitoare! Pe tîlhari
Îi ocrotește-o veșnicie, însă fuge

TROILUS: Cu graba gîndului de-ndrăgostiți!
Ai să răcești și-o să mă ții de rău!

CRESIDA: Mai stai!
Ah, voi, bărbații, veșnic vă grăbiți.
Ce proastă-s! De mă-mpotriveam mai mult,
Ai fi rămas. Ascultă! Cine-i, oare?

PANDARUS *(dinăuntru)*: Cum? Toate ușile-s deschise?

TROILUS: E unchiul tău.

CRESIDA: Dea naiba-n el! Iar o să-și bată joc!
Ce viață mă așteaptă!

(Intră Pandarus.)

PANDARUS: Ei? ei? Ce fac fecioriile? Ascultă, fată mare!
Unde e nepoata mea, Cresida?

CRESIDA: Ah, unchi nesuferit, răutăcios!
Întîi mă-ndemni, apoi îți rîzi de mine.

PANDARUS: Te-ndemn să faci ce? Aud? Să poftească să spună ce! Ce-am îndemnat-o să facă?

CRESIDA: Ei, haide, haide. Ești hain la suflet —
Nu-i lași pe alții să trăiască.

PANDARUS: Ha, ha, ha! Vai, biata fetiță! Prostuța de ea! N-ai dormit în noaptea aceasta? Nu te-a lăsat să dormi omul cel rău? Lua-l-ar moșu'!

(Bate cineva în poartă.)

CRESIDA: Ce-am spus? Și-ar ciocăni, mai bine, capul!
Vezi cine bate, unchiule iubit!
Stăpîne, vino în odaia mea.
Zîmbești de parcă ți-aș fi pus gînd rău...

TROILUS: Ha, ha!

CRESIDA: Te-nșeli, nu mă gîndeam acum la asta.

(Se aud bătăi din nou.)

Cum bat! Să mergem, haide, dragul meu.
N-aș vrea, în nici un chip, să fii văzut.

(Troilus și Cresida ies.)

PANDARUS: Cine-i acolo? Ce e? Vrei să spargi ușa? Ei! Ce s-a întîmplat?

(Intră Aenas.)

AENEAS: Bună dimineața, uncheșule, bună dimineața!
PANDARUS: Cine e, cinstitul Aeneas? Pe legea mea, nu te-am recunoscut. Ce noutăți aduci așa devreme?
AENEAS: Nu e aicea prințul Troilus?
PANDARUS: Aici? Păi ce să caute aici?
AENEAS: Hai, lasă, nu-l ascunde, e-năuntru.
Vreau să-i vorbesc — sînt lucruri însemnate.
PANDARUS: Spui că-i aici? Îți jur că e mai mult decît știu eu. Eu, unul, am venit tîrziu. Ce să caute aici?
AENEAS: Ce? Mai nimic... Nici nu-ți dai seama cît rău poți să-i faci. Dorind să-i fii prea devotat, o să-l trădezi. Cu toate că nu știi nimic, du-te și adă-l; haide, ce mai stai?

(Intră Troilus din nou.)

TROILUS: Ei, ce s-a întîmplat?
AENEAS: Mi-e așa de grabnică solia-, ncît
De-abia am timp să te salut. În urmă
Vin fratele tău, Paris, Deifobus
Și Diomed, urmați de Antenor,
Ce-i liberat. În schimbu-i, chiar acum,
'Naintea primei jertfe, ni se cere
S-o-ncredințăm lui Diomede, grecul,
Pe doamna ta.
TROILUS: S-a hotărît astfél?
AENEAS: Da, de Priam și-ntregul sfat al Troiei.
Ei vin să treacă hotărîrea-n faptă.
TROILUS: Tot ce-am clădit își bate joc de mine!
Voi merge să-i întîmpin. Tu, Aeneas,
Nu m-ai găsit — ne-am întîlnit pe drum.
AENEAS: Prea-bine, Troilus. Tainele naturii
N-au să mă-ntreacă prin tăcerea lor.

(Troilus și Aeneas ies.)

PANDARUS: E cu putință? De-abia a cîștigat-o și o și pierde? Dracul să-l ia pe Antenor! Tînărul prinț o să-și piardă mințile. Dar-ar ciuma în Antenor! Mai bine l-ar fi strîns de gît!

(Cresida intră din nou.)

CRESIDA: Dar ce s-a întîmplat? Cine a fost aici?

PANDARUS: Of! Of!

CRESIDA: De ce oftezi așa? Unde-i iubitul meu? S-a dus! Ce-i, dragă unchiule, hai, spune-mi!

PANDARUS: De-aș fi în pămînt tot atît cît sînt și deasupra lui!

CRESIDA: O, zei! Ce s-a întîmplat?

PANDARUS: Te rog, intră în casă. Ah, mai bine nu te nășteai! Știam că o să i se tragă moartea de la tine. Bietul băiat! Dar-ar ciuma în Antenor!

CRESIDA: Bunul meu unchi, te conjur în genunchi să-mi spui ce s-a întîmplat!

PANDARUS: Trebuie să pleci, fetița mea, trebuie să pleci. Ești dată în schimbul lui Antenor. Trebuie să te duci la tatăl tău și să te desparți de Troilus. Asta înseamnă moartea lui, pieirea lui! N-o să poată îndura.

CRESIDA: O, zei nemuritori! N-am să mă duc!

PANDARUS: Trebuie.

CRESIDA:
Nu, unchiule. Pe tata l-am uitat;
Nu știu ce-s legăturile de sînge;
N-am rudă, suflet, dragoste — pe nimeni
Apropiat ca Troilus. Zei divini,
Simbol al perfidiei să mă faceți
De-l voi trăda! Putere, timp sau moarte,
Puteți să-mi chinuiți în voie trupul,
Dar temelia ce-am durat iubirii
Spre sine-atrage tot. Mă duc să plîng.

PANDARUS: Du-te, du-te!

CRESIDA:
Să-mi smulg frumosul păr, să-mi zgîrii fața,
Să-mi sparg, prin geamăt, glasul, și chemîndu-l
Să mi se frîngă inima. Nu plec din Troia.

(Ies.)

SCENA 3

Troia. În fața casei lui Pandarus.
Intră Paris, Troilus, Aeneas, Deifobus, Antenor și Diomede.

PARIS:
S-a luminat, și ceasul hotărît
S-o ncredințăm acestui vajnic grec
Se-apropie. Iubite frate Troilus,

Înștiințează-ți doamna și zorește-o
Să fie pregătită.

TROILUS: Intră-n casă.
O voi aduce grecului îndată.
Voi socoti că mîna lui, primind-o,
E un altar, iar fratele tău, Troilus,
Un preot ce-și jertfește inima.

(Iese.)

PARIS: Eu știu ce-nseamnă să iubești;
Și cum te plîng, aș vrea să te ajut!
Intrați, cinstite fețe.

(Ies.)

SCENA 4

Troia. O cameră în casa lui Pandarus.
Intră Pandarus și Cresida.

PANDARUS: Te stăpînește, fata mea.
CRESIDA: De ce-mi vorbești de stăpînire?
Amarul mi-e deplin, tăios, adînc,
Și gustul lui e vrednic de temeiul
Ce l-a născut. Cum pot să-l stăpînesc?
Iubirea de-aș putea să mi-o înfrîng,
Sau gustul ei mi s-ar părea mai searbăd,
Atunci mi-aș alina, poate, durerea;
Dar dragostea de leac nu vrea s-audă;
Nici jalea pentru pierderea mea crudă.

(Intră Troilus.)

PANDARUS: Iată-l, iată-l, iată-l! Ah! Sărmani porumbei!
CRESIDA: O, Troilus, Troilus!

(Îl îmbrățișează.)

PANDARUS: Ce priveliște, cu două fețe! Lasă-mă să te îmbrățișez și eu. „Ah, inimă", vorba cîntecului:
Ah, inimă de jale plină,
Cum de suspini și nu te frîngi?
La care dînsul răspunde:
Prietenia ta, de rîzi, de plîngi,
Durerea nu-mi alină.

Nu s-au pomenit versuri mai adevărate. Nu trebuie să aruncăm nimic la o parte, pentru că s-ar putea să mai trăim, ca să avem nevoie de ele. O să vedem asta, da, da. Ei, mieluşeilor?!

TROILUS: Atît de nentinată mi-e iubirea,
Că fericiţii zei mi te răpesc,
Urîndu-i flacăra, mai arzătoare
Ca ruga ce le-o nalţă buze reci.

CRESIDA: Pot zeii jindui?

PANDARUS: Da, da, da — e limpede.

CRESIDA: E-adevărat că trebuie să plec?

TROILUS: Crud adevăr!

CRESIDA: Să mă despart de Troilus?

TROILUS: De Troia şi de Troilus.

CRESIDA: Cu putinţă-i?

TROILUS: Şi chiar acum, căci soarta nemiloasă
Nu-ngăduie rămasul-bun; întrece,
În drumul ei, zăbava, val-vîrtej;
Nu lasă buzele să se-ntîlnească;
Împiedică, hain, îmbrăţişarea,
Şi ne sugrumă jurămîntul scump
Cînd îl rostim cu sufletul la gură.
Cu-o mie de suspine cumpăraţi,
Ne vindem azi, grăbit, cu unul singur.
Cu zorul hoţului, cumplitul timp
Îşi grămădeşte la-ntîmplare prada;
Puzderia de-mbrăţişări duioase,
Sfinţite, fiecare, de săruturi,
O-ndeasă într-un jalnic bun-rămas
Şi ne îmbie c-un sărut lihnit,
Amar ca sarea rîului de lacrimi.

AENEAS *(dinăuntru)*:
E gata doamna?

TROILUS: Auzi? Te strigă. Unii zic că Geniul[87]
Îi spune „hai!" celui ce stă să moară.
S-aştepte, va veni numaidecît!

PANDARUS: Unde-mi sînt lacrimile? Să plouă, pentru ca să se potolească această furtună, căci altminteri inima mea va fi smulsă din rădăcină!

(Iese.)

CRESIDA: Aşadar, trebuie să plec?

TROILUS: Leac nú e.

CRESIDA: Cresida tristă printre grecii veseli!
Cînd ne vom revedea?
TROILUS: Iubita mea! Să-mi fii doar credincioasă...
CRESIDA: Cum „credincioasă“? Ce-i ăst gînd viclean?
TROILUS: S-avem îngăduință-n vorba noastră.
E clipa despărțirii.
N-am spus aceasta pentru că m-aș teme,
Căci eu mănușa[88] mi-aș zvîrli-o Morții
Jurînd că inima ți-e nepătată;
Printr-o făgăduială mă gîndeam
Să-mi termin vorba: fii doar credincioasă.
Și voi veni la tine.
CRESIDA: Să-nfrunți, iubitul meu, fără de număr
Și mari primejdii? Nu te îndoi!
TROILUS: Le-oi îmblînzi. Ia mîneca aceasta.
CRESIDA: Și tu mănușa. Cînd te voi vedea?
TROILUS: Voi mitui străjerii greci, și ástfel
Am să te văd în fiecare noapte.
Dar, nu trăda.
CRESIDA: O, ceruri! Iar începi!
TROILUS: Vorbesc astfél, iubito,
Căci tinerii eleni au multe daruri:
Știu să iubească,-s înzestrți din fire,
În creștere și arte n-am pereche.
Talentele și noutatea-mbie;
Și, vai! un fel de gelozie sacră —
Numește-o virtuos păcat, te rog! —
Mă face temător.
CRESIDA: Nu mă iubești,
O, zei!
TROILUS: Să mor, atunci, ca un nemernic!
Nu mă-ndoiesc atît de-a ta credință,
Cît de-nzestrarea mea: nu știu să cînt,
Să fac voltije, să vorbesc frumos,
Nici să joc jocuri măiestrite — toate
Virtuți ce grecii le cunosc din leagăn.
O, crede-mă că-n toate-aceste daruri
Pîndește-un démon mut ce ispitește
Viclean, viclean! Să nu fii ispitită!
CRESIDA: Crezi că voi fi?
TROILUS: Nu!
Dar uneori se-ntîmplă ce nu vrem

Și-adesea ne sîntem înșine démoni,
Cînd ispitim puterea noastră slabă,
Prea-ncrezători în șubreda-i virtute.

AENEAS *(dinăuntru):*
Hai, prințe!

TROILUS:
Un sărut, ne despărțim.

PARIS *(dinăuntru):*
Hai, frate!

TROILUS:
Vino-ncoace, Paris,
Și adă-i pe Aeneas și pe grec.

CRESIDA:
Vei fi statornic, dragul meu?

TROILUS:
Eu? Vai! E viciul meu, păcatul meu!
Mulți pescuiesc, cu șiretlicuri faima;
Ci eu, statornic și cinstit, nu caut
Să-mpăunez sinceritatea; mulți
Își auresc coroana de aramă,
Ci eu pe-a mea o port așa cum este.
Să nu te temi, iubito — al meu crez
E să fiu simplu și să nu trădez.

(Intră Aeneas, Paris, Antenor, Deifobus și Diomede.)

Salut pe Diomede! Iată doamna
Ce-n schimb pentru-Antenor ai s-o primești.
Ți-o voi încredința la poarta Troiei,
Spunîndu-ți, între timp, cît prețuiește.
Cinstește-o, grec frumos, iar eu îți jur:
De-o fi să cazi în voia spadei mele,
Să spui „Cresida" și vei fi ferit
Ca,-n Ilion, Priam.

DIOMEDE:
Domniță, cruță-mă
De mulțumirile ce-așteaptă prințul.
Respect îmi cere flacăra din ochi
Și cerul din obraji; lui Diomed
Să-i poruncești în toate ca stăpînă.

TROILUS:
De-o lauzi, grecule, și umilești
Căldura rugăminții ce ți-o fac,
Nu ești cuviincios cu mine. — Ascultă:
Ea-i mai presus de laudele tale
Decît ești tu nevrednic să-i fii sclav.
Te poartă bine, căci îți cer așa;

De nu, chiar dacă te va ocroti
Ahile uriașul, pe Pluton!
Cu capul vei plăti![89]

DIOMEDE: Domol, alteță!
Socot că, sol fiind, am și căderea
În voie să vorbesc;[90] cînd o să plec,
Voi face ce poftesc și, crede-mă,
Nimic silit. Pe ea voi prețui-o
Așa cum merită; dar dacă tu
Zici „fă așa“, răspund cinstit prin „nu“.

TROILUS: Să mergem. Pentru vorba ta sfruntată,
O să-ți ascunzi tu țeasta, nu o dată.
Dă-mi mîna ta, iubito, și mergînd
Tot focul să ni-l spunem, gînd la gînd.

(Ies Troilus, Cresida și Diomede. Se aude trompeta.)

PARIS: E trîmbița lui Hector, auziți?

AENEAS: Cum ne-am pierdut o dimineață! Prințul
Va spune că sînt leneș, căci jurasem
Să fiu naintea lui pe cîmpul luptei.

PARIS: De vină-i Troilus. Hai cu el pe cîmp.

DEIFOBUS: Să mergem repede.

AENEAS: Cu sprinteneala mirelui voioasă,
Să ne grăbim pe urmele lui Hector;
De bărbăția și curajul lui
Atîrnă slava Ilionului.

(Ies)

SCENA 5

Tabăra grecească. Arena e pregătită pentru luptă.
Intră Aiax, înarmat: Agamemnon, Ahile, Patroclus, Menelau, Ulise, Nestor și alții.

AGAMEMNON: Semeț și fercheș, iată-te sosit
La luptă mai devreme. Voinicește
Fă-ți surla să răsune pînă-n Troia,
Temutule Aiax; și, spăimîntat,
Văzduhul pe dușman să-l asurzească
Și să-l aducă-aici.

AIAX:

(aruncîndu-şi punga trîmbiţaşului)

Tîlhare, ţine!
Plămînii scuipă-ţi, crapă-ţi surla, suflă
Pîn-ce-n obrazu-ţi puhav umblă vînturi
Mai rău ca-n pîntecul lui Achilon[91],
Însîngerează-ţi ochii, umflă-ţi pieptul —
Îl chemi pe Hector!

ULISE: Trompetul nu răspunde.

AHILE: E devreme.

AGAMEMNON: Nu-i colo Diomede, cu Cresida?

ULISE: Ba da, îl recunosc după cum merge:
Se nalţă din călcîie şi,-avîntat,
Pămîntul pare că nici nu-l atinge.

(Intră Diomede cu Cresida.)

AGAMEMNON: Aceasta e Cresida?

DIOMEDE: Da, chiar ea.

AGAMEMNON: Binevenită fii la greci, domniţă.

NESTOR: Te-a sărutat chiar generalul nostru.

ULISE: E un sărut „particular"; mai bine
Să fie sărutată-n „general"...

NESTOR: E-un sfat curtenitor — eu voi începe.
Atîta pentru Nestor.

AHILE: Sărutul iernii îl voi şterge eu.
Ahile-ţi spune bun-venit, frumoaso!

MENELAU: Aveam cîndva temeiuri să sărut.

PATROCLUS: Nu-i un temei ca să săruţi acum,
Căci ástfel Paris s-a încumetat
Să te despartă de temeiul tău.

ULISE *(aparte)*:

Ucigătoare vrajbă şi năpastă!
Ne face coarnele să-i aurim!

PATROCLUS: Am sărutat-o pentru Menelau.
Şi mie-mi vine rîndul. *(O sărută iar.)*

MENELAU: Nu e rău!

PATROCLUS: Sărut cu Paris pentru el, mereu.

MENELAU: Vreau s-o sărut. Domniţa mea, primeşti?

CRESIDA: Cînd te săruţi, primeşti sau dăruieşti?

PATROCLUS: Primesc şi dau.

CRESIDA: Eu nu-nchei un tîrg rău.
Iei un sărut mai bun decît al tău,
De-aceea, nu ți-l dau.
MENELAU: Eu o să-ți dau mai mult: trei pentru unul.
CRESIDA: Cum, fără soț? Pereche, sau nici unul.
MENELAU: Nici un bărbat, domniță, n-are soț!
CRESIDA: Ba da; nu are Paris un bărbat?
MENELAU: E-un bobîrnac?
CEESIDA: O, nu, pe legea mea!
ULISE: I-s coarnele prea tari spre-al mai durea!
Pot să-ți cerșesc o sărutare, doamnă?
CRESIDA: Da, poți.
ULISE: Fierbinte o doresc.
CRESIDA: Păi, cere.
ULISE: Pe Venus! O să-ți cer o sărutare,
Cînd va fi iar Elena fată mare.
CRESIDA: Mi-o ceri cînd socotești — nu-s rea de plată.
ULISE: Scadența n-o să vină niciodată.
DIOMEDE: O vorbă, doamnă, tatăl tău te-așteaptă.

(Diomede pleacă cu Cresida.)

NESTOR: Descurcăreață foc!
ULISE: Nerușinata!
În ea vorbește ochiul, fața, buza,
Chiar și piciorul; duhul desfrînării
Mijește-n orice mădular și gest.
Ah, îmbieri ce-ntîmpină mieros
'Nainte de-a fi fost întîmpinate
Și sulul gîndurilor îl desfac
Oricărui cititor înfierbîntat!
Să nu uităm: asemenea ființe
Alunecă la cel dintîi prilej,
Sînt fiice ale poftei.

(Se aude sunet de trîmbiță.)

TOȚI: E surla Troiei.
AGAMEMNON: Iată și alaiul.

(Intră Hector, înarmat; Aeneas, Troilus și alți troieni însoțitori.)

AENEAS: Salut, o, prinți eleni! Învingătorul
Ce plată va primi? Sau nu doriți
Să fie cunoscut? Să se înfrunte

Pînă la capătul puterii lor
Sau, la auzul vocii de arbitru
Şi-al primului semnal, să se despartă?[92]
Acestea-ntreabă Hector.

AGAMEMNON: El cum vrea?
AENEAS: Îi e totuna; el se va supune.
AHILE: Aşa e Hector; prea încrezător,
Cam încrezut, dispreţuind prea mult
Pe adversar.
AENEAS: De nu eşti tu Ahile,
Cum te numeşti?
AHILE: Nicicum, de nu-s Ahile.
AENEAS: Ahile, aşadar, Oricum, ascultă:
În Hector vitejia-i nentrecută,
Şi plină de sfială făloşia;
Nemărginită-i una precum lumea;
Cealaltă — nefiinţă. Cercetează-l:
E curtenie ce părea mîndrie.
Din sînge, jumătate e-n Aiax;
De dragul lui, cealaltă stă în Troia;
Din Hector, jumătate doar s-ar bate
Cu-acest troian şi grec pe jumătate[93].
AHILE: O luptă de fecioare? Înţeleg...

(Diomede intră din nou.)

AGAMEMNON: A, vine Diomed. Mergi, cavalere,
Şi stai lîngă Aiax. Tu şi Aeneas
Veţi hotărî desfăşurarea luptei,
De-i vorba de răgaz sau încleştări
Pe viaţă şi pe moarte. Socotesc
Că-s ca şi dezarmaţi, căci se-nrudesc.

(Aiax şi Hector păşesc în arenă.)

ULISE: Stau faţă-n faţă de pe-acum.
AGAMEMNON: Cine-i acest troian posomorît?
ULISE: Mezinul lui Priam — un cavaler
Nevîrstnic, dar neîntrecut; cinstit;
În fapte gureş, însă nefălos;
Greu de stîrnit, dar şi mai greu de-oprit;
Cu inima şi mîna larg deschise;
Ce are dă, şi ce gîndeşte spune,
Dar nu-i nechibzuit în dărnicie,
Nici dînd vre-unor gînduri slute grai.

Ca Hector brav, dar mult mai de temut,
Căci Hector, chiar cînd e pornit, se lasă
Înduioșat; ci el, în toiul luptei,
E mai răzbunător ca gelozia.
Îl cheamă Troilus și în el, ca-n Hector,
Nădejdile și le sădește Troia[94]
Pe cînd eram în Ilion, în taină
Mi l-a descris astfél Aeneas, care
Pe tînăr îl cunoaște foarte bine.

(Trompete. Hector și Aiax luptă.)

AGAMEMNON: S-au încleștat.
NESTOR: Aiax, ține-te bine!
TROILUS: Hector, dormi!
Trezește-te!
AGAMEMNON: Lovește-n plin, Aiax!
DIOMEDE: Destul.

(Trompetele încetează.)

AENEAS: Ajunge, prinți, vă rog.
AIAX: Nu-s încă încălzit; să mai luptăm!
DIOMEDE: Cum crede Hector.
HECTOR: Eu n-aș mai lupta.
Ești fiu al sorei tatălui meu, prințe,
Și văr al seminției lui Priam, [95]
Iar legea înrudirii interzice
O luptă sîngeroasă între noi.
Amestec de troieni și greci de-ar fi,
Astfel ca să poți spune: „Această mînă
Grecească e; aceasta e troiană.;
În ăst picior sînt mușchi eleni, și-n ăsta
Troieni sînt; în obrazul drept e sînge
De-al mamei mele; în cel stîng, de-al tatii",
Pe Iupiter, să știi c-această spadă
Nu te-ar lăsa să pleci făr-să cresteze
Dihonia în mădularele-ți grecești,
Dar zeii drepți nu vor să vărs un strop
Din sîngele mătușii, mele, care
Te-a zămislit! Aiax, îți cad la piept.
Pe-acel ce tună! ai vînjoase brațe,
Și-astfél dorește Hector să-l cuprindă.
Onoare ție, vere!

AIAX: Îți mulțumesc;
Ești mult prea nobil și mărinimos.
Venisem să te-omor și să mă-ntorc
Mai cîștigat în urma morții tale.

HECTOR: Nici chiar Neoptolem[36] cel strălucit,
Pe chivăra căruia Faima strigă:
„E el!“, nu și-ar putea făgădui
Cîștigul slavei smulse de la Hector.

AENEAS: De-o parte și de alta,-nfrigurarea
Întreabă, ce-ai de gînd?

HECTOR: Răspunsul meu
E-mbrățișarea; bun-rămas, Aiax!

AIAX: Dacă-aș găsi în rugăminți izbîndă —
Cum rar mi se întîmplă — te-aș pofti
În corturile noastre, văr slăvit.

DIOMEDE: Ahile — ca și Agamemnon — vrea
Pe bravul Hector nenarmat să-l vadă.

HECTOR: Aeneas, vreau să-l chemi aici pe Troilus.
Vestește mișcătoarea-ntrevedere
Troienilor ce-așteaptă și le spune
Să plece. Te-nsoțesc la masă, vere.
Să mi-i arăți pe cavalerii voștri.

AIAX: Ne-ntîmpină chiar marele-Agamemnon.

HECTOR: Numește-i, rînd pe rînd, pe cei mai vrednici.
Pe-Ahile ochiul meu iscoditor
După mărime-l va ghici ușor.

AGAMEMNON: Ostaș viteaz! Salutul meu e-al celui
Ce-ar vrea să scape de-un dușman ca tine.
Nu par prea primitor... Să-ți lămuresc.
Peste ce-a fost și ce va fi se-aștern
Molozul și ruinele uitării.
Ci azi, încrederea și libertatea,
Cernute de tertipuri și întregi
În harul lor divin, îți spun din suflet:
Bine-ai venit, destoinicule Hector!

HECTOR: Îți mulțumesc, mărite Agamemnon.

AGAMEMNON *(lui Troilus)*: Și tu așijderea, troian vestit!

MENELAU: M-alătur, în urări, fratelui meu.
Bine-ați venit, mănunchi de frați viteji!

HECTOR: Cui datorăm răspuns?

AENEAS: Lui Meneleu.

HECTOR: Pe Marte și mănușa lui de fier,)
Îți mulțumesc! Nu rîde: fosta-ți soață
Se jură pe Venera și mănușa-i.
E bine, dar urări nu ți-a trimis.

MENELAU: N-o pomeni; e-o tristă amintire.

HECTOR: Ah, iartă, te-am jignit.

NESTOR: Eu te-am văzut ades, viteaz troian,
Cosaș al sorții, pîrtie croind
Prin lanul tinerilor greci; și, iarăși,
Dîrz ca Perseu, pe roibu-ți frigian,
Zorind, nepăsător la cei înfrînți,
Cu spada scoasă-n aer atîrnată,
Spre-a nu cădea pe cei ce au căzut,
Încît spuneam unora dintre martori;
„E precum Iupiter, împărțitor de vieți!"
Te-am mai văzut, ca un atlet olimpic,
Oprindu-te o clipă, încolțit
De grecii strînși ciorchine-n jurul tău.
Dar chipul tău încins în fiare veșnic
Nu l-am zărit. Ți-am cunoscut bunicul,
Și-odată am luptat cu el; [97] a fost
Un bun soldat, dar nu ca tine, jur
Pe Marte, căpitanul nostru. Lasă-l
Pe un bătrîn să te îmbrățișeze!
Bine-ai venit, prea-vrednic luptător!

AENEAS: Bătrînul Nestor e acesta.

HECTOR: Străvechi, sfătos letopiseț, ce-atîta
Ai colindat cu vremea, mînă-n mînă,
Cu drag te-nlănțui, venerate Nestor!

NESTOR: Dacă-aș putea și-n luptă să-mi măsor
Cu tine brațul ca în curtenie!...

HECTOR: Și eu aș fi-ncîntat!

NESTOR: Ah, ah...
Pe barba-mi albă, aș lupta chiar mîine!
Bine-ai venit... Eu mi-am făcut veleatul

ULISE: Mă-ntreb cum de mai stă atît cetatea
Cînd stîlpul ei de reazim e la noi.

HECTOR: Ulise, prințe, chipul ți-l cunosc.
Ah! Mulți troieni și greci s-au stins de cînd
Te-am cunoscut în Ilion — cînd de la greci
Ne aduceai solii cu Diomed.

ULISE: Ți-am prevestit atunci ce-o să se-ntîmple.
La jumătate drum e profeția,
Căci zidul ce, semeț, vă-n cinge-orașul
Și crestele de turn ce-adulmec' norii
Picioarele-și vor săruta.

HECTOR: Mă iartă!
Stau încă sus, și socotesc sfios
Că orice piatră smulsă-o veți plăti
C-un strop de sînge grec; sfîrșitu-i totul;
Bătrînul jude, Timpul, într-o zi,
Va hotărî.

ULISE: Să hotărască, dar!
Prea-nobile erou, bine-ai venit!
Și după general, te rog, îndată
Poftește-n cortul meu să ospătăm.

AHILE: Prietene, am să ți-o iau nainte.[98]
Mi-ai răsfățat din plin privirea, Hector.
Te-am cercetat cu ochi plin de migală,
Din fir-a-păr.

HECTOR: Ahile e acesta?

AHILE: Da, sînt Ahile.

HECTOR: Fii bun, stai drept ca să te văd mai bine.

AHILE: Pe pofta inimii.

HECTOR: Am isprăvit.

AHILE: Prea repede. A doua oară, eu
Voi face-așa cum fac cumpărătorii;
Te judec mădular cu mădular.

HECTOR: În mine poți citi ca într-o carte.
Dar eu cuprind mai mult decît pricepi.
De ce mă țintuiești atît cu ochii?

AHILE: O, spuneți, zei, ce mădular să-i sfîrtec?
Pe-acesta? sau pe-acesta? sau pe-aceasta?
Căci vreau locașul rănii să-mi însemn,
Să văd spărtura trupului pe unde
Semețu-i spirit va zbura. Răspundeți!

HECTOR: Și-ar scoate zeii nume rău, om mîndru,
Dacă ți-ar da răspuns. Vino-ți în fire.
Socoți să mă răpui atît de lesne
Că de pe-acum prevezi pînă și locul
În care vei lovi?

AHILE: Așa să știi!

HECTOR: De-ai fi oracol să mi-o spui, și încă
Eu nu te-aș crede. Fii cu ochii-n patru,
Căci nu te voi ucide ici sau colo;
Pe făurarul chivărei lui Marte,
Te voi ucide peste tot! Iertați-mi,
Prea-înțelepți eleni, pripita vorbă.
Neobrăzarea lui m-a scos din fire,
Dar fapta mi-o voi potrivi cu vorba.
Căci, altfel, jur...

AIAX: Nu te aprinde, vere!
Iar tu, Ahile, uită-amenințarea
Pîn' ce ți-o aminti-o vreun prilej.
De vrei, pe Hector poți să-l întîlnești
În fiecare zi, deși mă tem
Că sfatul grecilor n-o să te-ndemne.

HECTOR: Să ne-ntîlnim pe cîmpul de bătaie!
E-o joacă de-a războiul de cînd tu
I-ai părăsit pe greci.

AHILE: Cum, stărui, Hector?
Te-aștept, atunci, cumplit ca moartea, mîine.
Acum sîntem prieteni toți.

HECTOR: Dă mîna.

AGAMEMNON: Vă duceți, greci aleși, în cortul meu
Ca să luăm masa împreună; ápoi,
Poftiți-l fiecare pe măsura
Plăcerii lui și-a dărniciei voastre,
Cu trîmbițe și tobe să-l primim,
Să știe bravul Hector că-l cinstim.

(Ies toți, în afară de Troilus și Ulise.)

TROILUS: Te rog, Ulise, spune-mi, în ce parte
A cîmpului sălășluieşte Calchas?

ULISE: E-n cort la Menelau, viteze Troilus.
Ia cina azi cu Diomed, și-acesta,
Uitînd de toate cîte sînt sub soare,
Se prăpădește de-al Cresidei drag
Și-o soarbe cu privirea.

TROILUS: Îți voi rămîne-ndatorat, Ulise,
De-o să mă duci acolo după ce
Prînzim cu Agamemnon.

ULISE: Sluga ta!
La rîndul meu, ești bun să-mi spui ce nume
Avea Cresida-n Troia? Vreun iubit
Tînjește azi de dorul ei?

TROILUS: Cei ce-și arată rana la răspîntii
Sînt vrednici de ocară. Mergi, slăvite?
Iubită-a fost, iubea; iubită e, iubește;
Dar soarta cu iubire se hrănește.

(Ies.)

ACTUL V

SCENA 1

Tabăra grecească. În fața cortului lui Ahile.
Intră Ahile și Patroclus.

AHILE: Cu vin grecesc să-l înfierbînt acum,
Iar mîine să-l răcesc pe veci cu spada.
Patroclus, să-l cinstim cum se cuvine!

PATROCLUS: Vine Tersit.

(Intră Tersit.)

AHILE: Ce e, zăvod pizmaș,
Coptură a naturii! Ce-ai de spus?

TERSIT: Tablou a ceea ce pari că ești și idol al închinătorilor la nătîngi, am o scrisoare pentru tine.

AHILE: De unde, hîrbule?

TERSIT: De la Troia, strachină plină de prostie!

PATROCLUS: Cine-i în cort acum?

TERSIT: Cutia doctorului și rana bolnavului.

PATROCLUS: Bine-ai zis, pacoste! Dar la ce bun aceste jocuri de cuvinte?

TERSIT: Te rog să taci, băiete. Nu am nimic de cîștigat de pe urma vorbăriei tale. Ți-a mers vestea că ești fătălăul lui Ahile.

PATROCLUS: Fătălău, ticălosule? Ce-nseamnă asta?

TERSIT: Păi, tîrfa lui de parte bărbătească. Toate molimile din miazăzi, vătămătura, boșorogeala, troahna, piatra la rinichi, damblaua, stropșirea, zgăbărda, putrezirea ficatului, apa la plămîni, buboaiele, durerea de șale, caria oaselor și rîia să se abată asupra goliciunii omenești!

PATROCLUS: Cutie infernală a pizmei, de ce blestemi așa?

TERSIT: Te blestem pe tine?

PATROCLUS: Nu, butie viermănoasă! Fătătură de tîrfă, nu!

TERSIT: Nu? Atunci de ce ți-a sărit țandăra, scul desfăcut de mătase netrecută prin apă fierbinte! Hai? Paravan de taftă verde pentru ochi nesănătoși, ciucure de la punga unui mînă-spartă! Ah! Sărmana lume, cum mai e înciumată de musculițele de apă!

PATROCLUS: Piei de-aici, otravă!

TERSIT: Cintezoi în găoace!

AHILE:
Patroclus, planul meu măreț de luptă
A fost zadărnicit. De la Hecuba
Și fiica ei — frumoasa mea iubită —
Am căpătat — privește! — o scrisoare
Prin care-mi cer și mă silesc să-mi țin
Un jurămînt făcut. Nu vreau să-l calc.
Eleni, cădeți! Piei, faimă și onoare,
Căci sînt legat de-un jurămînt mai mare![99]
Tersit, tu du-te-n cort și rînduiește —
Vreau să petrecem noaptea-mpărătește.
Patroclus, am plecat.

(Ahile și Patroclus ies.)

TERSIT: De prea mult sînge și prea puțin creier, ăștia doi ar putea să înnebunească; dacă însă o să înnebunească de prea mult creier și prea puțin sînge, mă fac tămăduitor de nebuni. Și Agamemnon! Un om destul de acătării și unuia căruia îi plac fleoarțele, dar nu are minte nici cît cleiul din urechi. Darmite fratele său, taurul, această neîntrecută schimbare la față a lui Iupiter, această statuie primitivă, emblemă figurată a bărbatului încornorat, trăgătoare de ghete legată cu un lanț de piciorul fratelui său?! În ce altă formă asemănătoare l-ar putea preschimba duhul împănat cu răutate și răutatea împănată cu duh? Într-un măgar? N-ar fi nimic. E și măgar, și bou. Într-un bou? Iarăși n-ar fi nimic. E și bou, și măgar. Puțin mi-ar păsa dacă ar fi cîine, catîr, motan, dihor, broască rîioasă, șopîrlă, bufniță, becață, sau scrumbie fără icre; dar să fie Menelau! Aș unelti mai degrabă împotriva destinului! Nu mă întrebați ce-aș vrea să fiu dacă n-aș fi Tersit, pentru că n-aș avea nimic împotrivă să fiu păduchele unui lepros, numai nu Menelau. Hei! Duhuri și flăcări!

(Intră Hector, Troilus, Aiax, Agamemnon, Ulise, Nestor, Menelau și Diomede, cu torțe.)

AGAMEMNON: Ne-am abătut din drum.

AIAX: Ba nu, acolo-i,
Unde se văd lumini.
HECTOR: V-am supărat...
AIAX: De fel.
ULISE: El însuşi vine să te-ndrume.

(Ahile intră din nou.)

AHILE: Salut pe bravul Hector şi pe prinţi.
AGAMEMNON: Acum, troian destoinic, noapte bună!
Aiax va comanda escorta ta.
HECTOR: Îţi mulţumesc. Cu bine, generale!
MENELAU: Somn bun!
HECTOR: La fel, iubite Menelau!
TERSIT: Iubită cocină! „Iubite!" a zis. Iubită troacă, iubită cloacă!
AHILE: Somn bun celor ce pleacă, bun găsit
Celor ce stau.
AGAMEMNON: Noapte bună!

(Agamemnon şi Menelau ies.)

AHILE: Rămîi cu Nestor, Diomed, şi-i ţine
Lui Hector de urît, un ceas sau două.
DIOMEDE: Nu pot, slăvite. Treburi însemnate
M-aşteaptă. Noapte bună, mare Hector.
HECTOR: Dă-mi mîna.
ULISE *(aparte lui Troilus)*:
Urmează-i torţa, merge către Calchas.[100]
Eu te-nsoţesc.
TROILUS: Prea-măgulit!
HECTOR: Aşadar, noapte bună!

(Diomede iese, urmat de Ulise şi Troilus.)

AHILE: Poftiţi, intraţi în cortul meu.

(Ahile, Hector, Aiax şi Nestor ies.)

TERSIT: Diomede ăsta e un taler cu două feţe, o întruchipare a perfidiei. Mă încred tot atît de puţin în el cînd rînjeşte ca într-un şarpe cînd sîsîie. Are o gură cît o şură şi făgăduieşte marea cu sarea, ca un cîine care hămăie; cînd însă îndeplineşte ceva, apoi e o minune pe care o prevestesc cititorii în stele: hotărît, o să se întîmple o schimbare. Soarele îşi împrumută lumina de la lună atunci cînd Diomede se ţine de cuvînt. Sînt gata să renunţ de a-l vedea pe Hector mai degrabă decît să nu mă ţin pe ur-

mele lui. Se zice că are o ţiitoare troiană şi trădătorul Calchas îşi împarte cortul cu el. Nimic alta decît dezmăţ! Toţi nu sînt decît nişte desfrăbălaţi!

(Iese.)

SCENA 2[101]

Tabăra grecească. În fața cortului lui Calchas. Intră Diomede.

DIOMEDE: Hei! Sînteţi treji aici? Vorbiţi!
CALCHAS *(dinăuntru)*:
Cine-i acolo?
DIOMEDE: Eu, Diomed. E Calchas, cred. Unde ţi-e fata?
CALCHAS *(dinăuntru)*:
Se-ndreaptă către tine.

(Intră Troilus şi Ulise, la distanță, urmați de Tersit.)

ULISE: Să ne ascundem de lumina torţei.

(Intră Cresida.)

TROILUS: Ea îl întîmpină...
DIOMEDE: Pupila mea...
CRESIDA: Fermecător tutore-al meu! O vorbă...

(Îi şopteşte ceva la ureche.)

TROILUS: Atît de-apropiaţi!
ULISE: Îi cîntă oricărui bărbat la prima vedere.
TERSIT: Iar bărbatul îi cîntă în strună — nimereşte cheia numaidecît. Că doar nu degeaba i-a mers vestea.
DIOMEDE: Îţi vei aduce-aminte?
CRESIDA: Cum o să uit?
DIOMEDE: Adu-ţi aminte,-atunci,
Şi potriveşte-ţi vorbele cu gîndul.
TROILUS: Dar ce să-şi amintească?
ULISE: Ascultă!
CRESIDA: Mă-ndemni la nebunii, elen micros!
TERSIT: Ce ticăloşie!
DIOMEDE: Atunci...
CRESIDA: Ascultă...
DIOMEDE: Nu ocoli zadarnic — eşti legată.

CRESIDA: Nu, zău, nu pot. Tu ce-ai dori să fac?
DIOMEDE: Ce-anume ai jurat să-mi dai?
CRESIDA: Te rog, nu-mi aminti de jurămînt!
Fac tot ce-mi ceri, numai aceasta nu.
DIOMEDE: Mă duc.
TROILUS: Răbdare!
ULISE: Hei, troiene!
CRESIDA: Diomede...
DIOMEDE: N-o să mă mai prostești, nu, noapte bună!
TROILUS: Prostit sînt eu.
CRESIDA: O șoaptă, la ureche.
TROILUS: O, chinuri și sminteală!
ULISE: Te pierzi cu firea; să plecăm, te rog,
Ca supărarea ta să nu ajungă
La vorbe tari. Primejdios e locul
Și-i cobe vremea. Stărui să te-ntorci.
TROILUS: Privește numai!
ULISE: Nu, alteță, pleacă!
Te-arunci în brațele pierzării! haide!
TROILUS: Rămîi, te rog.
ULISE: Nu, ești nestăpînit.
TROILUS: Rămîi! Pe iad și chinurile lui,
Nu voi rosti o vorbă.
DIOMEDE: Noapte bună!
TROILUS: Și te mîhnește asta? Cinste veștejită!
ULISE: Alteță, mai încet.
TROILUS: Pe Iupiter,
Voi îndura.
CRESIDA: Ocrotitorul meu!
DIOMEDE: Ei, ai! Adio! Umbli cu tertipuri.
CRESIDA: Nu, zău, hai, vino, iarăși, înapoi.
ULISE: Alteță, tremuri tot; nu vrei să mergem?
Vei izbucni.
TROILUS: I-alintă fața!
ULISE: Vino!
TROILUS: Nu, stai! pe Iupiter! N-am să crîcnesc!
Între simțirea mea și mîrșăvii
De strajă stă răbdarea. Mai rămîi.

TERSIT: Cum îi gîdilă pe amîndoi demonul desfrîului, cu pîntecele lui gras și cu degetele sale cărnoase! Dospește, dezmățule, dospește!

DIOMEDE: Vrei, așadar?

CRESIDA: Îți jur; altminteri, nu mai crede-n mine.
DIOMEDE: Atunci dă-mi un zălog drept chezășie.
CRESIDA: Mă duc să caut unul.

(Iese.)

ULISE: Ai spus că vei răbda.
TROILUS: Nu-ți fie teamă.
De sinea-mi voi uita, nesocotind
Ce simt și-ndur; sînt tot numai răbdare.

(Cresida se întoarce.)

TERSIT: Să vedem zălogul! Să-l vedem, să-l vedem, să-l vedem!
CRESIDA *(către Diomede)*:
Păstrează mîneca[102] aceasta.
TROILUS: O, frumusețe! Unde ți-e credința?
ULISE: Prințe...
TROILUS: O să mă stăpînesc... pe dinafară...
CRESIDA: Te uiți la mînecă — privește-o bine.
Cît mă iubea — și eu cum îl trădez!
Dă-mi-o-ndărăt, te rog.
DIOMEDE: A cui a fost?
CRESIDA: Totuna e, acum că-i iar la mine.
Nu vreau să te-ntîlnesc și mîine seară.
Te rog, mă ocolește, Diomed.
TERSIT: Acum îl ascute. Bravo, tocilă![103]
DIOMEDE: O voi avea.
CRESIDA: Pe-aceasta?
DIOMEDE: Da, pe-aceasta.
CRESIDA: O, zei! O, scump, neprețuit zălog!
Stăpînul tău stă-n pat și se gîndește
La noi; suspină, ia mănușa mea
Și, podidindu-l amintirea, o sărută
Cum te sărut și eu. Nu, nu mi-o smulge;
Cel ce mi-o ia îmi ia și inima.
DIOMEDE: Mi-ai dat-o; mîneca e dreptul meu.
TROILUS: Ah! Am jurat să tac.
CRESIDA: Nu vei avea-o, Diomede, zău!
Poți cere altceva.
DIOMEDE: Pe ea o vreau. A cui a fost?
CRESIDA: Ce-ți pasă?
DIOMEDE: A cui? Hai, spune!

(Îi ia mîneca.)

CRESIDA: Mai dragă decît ție i-am fost lui.
Acum o ai, poți s-o păstrezi.

DIOMEDE: A cui a fost?

CRESIDA: Pe nimfele din cer ale Dianei[104]
Şi pe Diana[105] însăşi, n-am să-ţi spun!

DIOMEDE: O voi purta mîine pe coif, mîhnindu-l
Pe-acel ce nu cutează să mi-o ceară.

TROILUS: De-ai fi un drac și-n coarne ai purta-o,
Eu încă ți-o voi cere.

CRESIDA: Ei, haide, s-a sfîrșit. Şi totuși, nu —
Cuvîntul nu mi-l țin.

DIOMEDE: Atunci, adio.
Nu-ți vei mai bate joc de Diomede.

CRESIDA: Rămîi. Îți spune cineva o vorbă
Şi te şi-aprinzi.

DIOMEDE: Nu-mi plac astfel de glume.

TERSIT: Nici mie, zău! dar ce nu-ți place ție
Mă-ncîntă cel mai mult.

DIOMEDE: Să vin. Deci? Cînd?

CRESIDA: Da, da, să vii — pe Iupiter, să vii!
M-așteaptă chinuri...

DIOMEDE: Pîn-atunci, cu bine.

(Diomede iese.)

CRESIDA: Cu bine! Vino, negreșit! Ah, Troilus,
Adio! Doar un ochi te mai zărește,
Căci inima prin celălalt privește.
Biete femei! Avem acest păcat:
Ni-e cugetul întruna îndrumat
De-a ochiului greșeală și, firește,
Ce-i dus de rătăcire, rătăcește.
Rușine minții noastre, așadar,
Că ochiul și-l alege îndrumar[106].

(Iese.)

TERSIT: Vorba-i dovada faptei — dar putea
Să spună scurt: „E-o tîrfă mintea mea".

ULISE: S-a isprăvit.

TROILUS: Da, da...

ULISE: De ce mai stăm?

TROILUS: Ca să-mi crestez pe-al inimii răboj
Orice cuvînt ce s-a rostit aici.
Dar cînd voi spune cum au uneltit,
Nu voi minți, vestind un adevăr?
În pieptul meu mai stăruie crezarea,
Nădejdea dîrză ce răstălmăcește
Tot ce vădesc urechile și ochii,
De parcă-aceste-organe-au fost create
Doar pentru a-nșela și defăima.
Cresida să fi fost?

ULISE: Eu nu chem duhuri.

TROILUS: Nu, n-a fost ea.

ULISE: Ea, fără doar și poate,

TROILUS: Tăgăduind, nu-nseamnă că-s nebun.

ULISE: Nici eu. A fost Cresida adineauri.

TROILUS: De dragul cinstei femeiești, nu crede!
Gîndește-te că am avut o mamă;
Bîrfelii ce-o urzesc gurile rele
Nu-i da prilej prin ea să osîndească
Tot neamul ei, și spune: „N-a fost ea!"

ULISE: Dar ce-a făcut ca să-ți păteze mama?

TROILUS: Nimic, nimic — de n-a fost ea aceasta.

TERSIT: Cu năluciri se-ncîntă oare singur?

TROILUS: Cresida — ea? Nu — e Cresida *lui*.
Nu-i ea, de are suflet frumusețea!
De-i sufletul dreptarul jurăminții,
Și-s sfinte jurămintele, și zeii
Se-mbată de-al sfinţeniei nectar,
Și-n unitate însăși e o lege,
Nu-i ea, nu-i ea! Sminteală-a judecății
Ce stărui pentru și-mpotriva ta!
Chezaș de două ori! Prin tine mintea
Se poate răzvrăti făr' să se piardă,
Iar pierderea devine rațiune
Fără revoltă. E... și nu-i Cresida.
Ciudată-i lupta ce se dă în mine:
Ceva ce nu se poate împărți
E mai furcat ca cerul și pămîntul;
Și, totuși, hăul despărțirii lor
Nu are-o crăpătură ca să lase
Să treacă firul fin al Ariadnei.[107]
Dovezi, dovezi! tari cum sînt porţile lui Pluto;

E-a mea Cresida — cerul ne-a legat!
Dovezi, dovezi! Vai, tari ca bolta însăși!
Cerescul lanț s-a frînt, s-a rupt, s-a smuls!
Cu nodul împletit de mînă, Diomed
I-a înnădit ale credinței zdrențe,
Fărîmiturile iubirii, pleava,
Scursurile și rumegușul cinstei.

ULISE: Încearcă, Troilus, fie chiar în parte,
Simțirile cărora le dă glas?

TROILUS: Da, da, și le voi trîmbița în slove
Mai roșii decît inima lui Marte
Aprinsă de Venera. Niciodată
Nu a iubit un tînăr cu un suflet
Nestrămutat cum e al meu. Ascultă:
Pe cît mi-e dragă ea, pe-atîta
Îl urgisesc pe Diomed. A mea
E mîneca ce-o va purta pe coif;
Vulcan de-l făurea, eu o să-l spintec
Cu paloșul. Nici tromba fioroasă,
Noian ce-l strînge soarele din ape
Și-i spun corăbierii uragan,
Nu va vui-n urechea lui Neptun,[108]
Surpîndu-se, ca șuieratul spadei
Cînd va cădea asupra lui.

TERSIT: Are de gînd să-l gîdile pentru desfrînare.

TROILUS: Cresida! Trădătoare! Trădătoare!
Orice necinste va luci, alături
De numele-ți mînjit!

ULISE: Te stăpînește,
Mînia ta atrage-ascultători.

(Intră Aeneas.)

AENEAS: Te caut de vreun ceas, alteță. Hector
Se înarmează-n Troia. Iar Aiax
E gata să se ducă înapoi.

TROILUS: Plecată slugă. Prinț iubit, adio!
Adio, trădătoare! Diomede,
Fii treaz și poartă un castel pe creștet!

ULISE: Te însoțesc la porți.

TROILUS: Îți mulțumește-un om ieșit din minți.

(Troilus, Aeneas și Ulise ies.)

TERSIT: Tare mi-ar mai părea bine să-l întîlnesc pe acest tîlhar de Diomede! Aş croncăni ca un corb, aş cobi într-una. Patroclus ar fi în stare să-mi dăruiască tot ce-mi pofteşte inima ca să-i vorbesc despre tîrfa aceasta. Papagalul nu se dă mai mult în vînt după migdale decît el după o curtezană ieftină. Dezmăţ, dezmăţ — veşnic războaie şi dezmăţ: altceva nimic nu mai are trecere. Dracul să-i ia pe toţi!

(Iese.)

SCENA 3

Troia. În faţa palatului lui Priam.
Intră Hector şi Andromaca.

ANDROMACA[109]: Stăpînul meu e-aşa de scos din fire,
Că nu-şi mai pleacă la un sfat urechea?
Desfă-ţi armura, astăzi nu lupta.
HECTOR: Mă faci să te jignesc. Hai, du-te-n casă.
Pe zeii cei nemuritori, voi merge!
ANDROMACA: A rău meneşte visul ce-am avut.
HECTOR: Destul!

(Intră Casandra.)

CASANDRA: Unde e fratele meu Hector?
ANDROMACA: Aici, setos de sînge şi-narmat.
Să stăruim fierbinte amîndouă,
Căzîndu-i în genunchi; căci am visat
Războaie şi măcel, şi-ntreaga noapte
M-au bîntuit vedenii sîngeroase.
CASANDRA: E-adevărat.
HECTOR: Să sune trîmbiţa!
CASANDRA: Nu de atac, ferească cerul, frate!
HECTOR: Hai, pleacă! zeii ştiu că am jurat.
CASANDRA: Dar ei sînt surzi la juruinţi pripite;
Acestea-s pîngărit prinos, mai scîrnav
Decît ficatul putrezit al jertfei.
ANDROMACA: Te-nduplecă! Nu crede că-i cucernic
Să faci un rău atunci cînd eşti zelos.
Ar fi la fel de legiuit atunci
Să furi pentru a face milostenii.

CASANDRA: Doar țelul consfințește jurămîntul,
Și nu oricare trebuie ținut.
Desfă-ți armura, Hector.

HECTOR: Încetează!
Cîrmaciul soartei mele e onoarea.
Oricui i-e scumpă viața; dar cel vrednic
Socoate cinstea că e mai de preț.

(Intră Troilus.)

Ce-i, prîslea? Vrei să lupți?

ANDROMACA: Casandra, du-te
Și cheamă-l pe Priam ca să-l îmbune.

(Casandra iese.)

HECTOR: Voinice, scoate-ți platoșa, căci astăzi
Vărs foc pe nări! Tu, lasă-ți mușchii
Să se înnoade strîns mai înainte
De a gusta din iureș. Te dezbracă
Și fii încredințat că voi lupta
Pentru onoarea tuturor — și-a ta.

TROILUS: Mărinimia ta este un viciu
Ce-l prinde pe un leu,[110] dar nu pe-un om.

HECTOR: Un viciu, Troilus? Mustră-mă atunci.

TROILUS: Ades, cînd grecii cad înfrînți, simțind
Doar adierea paloșului tău,
Le spui să se ridice și să umble.

HECTOR: Așa-i cavalerește!

TROILUS: Ba prostește!

HECTOR: Ce vorbe!

TROILUS: Pe toți zeii! Să lăsăm
În grija mamelor sihastra milă.
Și după ce ne-om fi încins armura,
Încălecînd pe săbii, răzbunarea
Să le dea pinteni spre neîndurare,
Și să le pună frîu în drum spre milă!

HECTOR: Sălbatice, rușine!

TROILUS: E război.

HECTOR: Doresc să nu iei parte azi la lupte.

TROILUS: Mă poate cineva opri?
Nici soarta, nici supunerea, nici Marte,
Făcîndu-mi semn cu sceptrul lui de foc,
Nici mama sau Priam, îngenuncheați,

Cu ochi secătuiți de-atîtea lacrimi,
Nici tu, cu credincioasa-ți spadă, scoasă
Spre-a mă opri, n-o să-mi închideți calea
Decît cu trupul meu!

(Intră din nou Casandra, cu Priam.)

CASANDRA: Priam, apucă-l, ține-l cu nădejde;
El e toiagul tău, și tu, la rîndu-ți,
Al Troiei sprijin; dacă luneci tu,
Cetatea se va prăbuși — ruina
Pe toți ne-așteaptă.

PRIAM: Hector! soața ta
Avut-a vise; maică-ta vedenii;
Casandra prevestește, iar eu însumi,
Ca un profet cuprins de-nfrigurare,
Spun că pe toți ne paște nenorocul.
Întoarce-te!

HECTOR: Aeneas e pe cîmp,
Iar eu m-am juruit față de greci,
Luînd martor bărbăția, să-i înfrunt,
Fără zăbavă, azi.

PRIAM: Dar n-o să mergi.

HECTOR: Nu pot să-mi calc cuvîntul.
Mă știi ascultător; și-atunci, părinte,
Nu-nfrînge dragostea ce-ți port, ci dă-mi
Îngăduința de-a-mi urma făgașul
Pe care mi-l tăgăduiești acum.

CASANDRA: Nu-l asculta, Priam!

ANDROMACA: Nu, dragă tată!

HECTOR: Sînt supărat pe tine, Andromaca.
Pe dragostea ce-mi porți, te du năuntru!

(Andromaca iese.)

TROILUS: Această rătăcită visătoare
Ne tulbură pe toți.

CASANDRA: Privește, Hector!
Cum mori! Cum ți se-ntunecă privirea!
Cum curge sîngele din răni! Ascultă!
Cum urlă Troia și Hecuba țipă!
Cum mai jelește biata Andromaca!
Cum deznădejdea, spaima și sminteala
Se-mpleticesc de-a valma, ca nebunii,
Și strigă: „Hector a murit!" O, Hector!

TROILUS: Hai, pleacă! Pleacă!
CASANDRA: Adio! Nu, domol! Hector, cu bine!
Înşeli cetatea şi te-nşeli pe tine.

(Iese.)

HECTOR: Te mişcă strigătele ei? Mergi, tată,
Şi-mbărbătează-oraşul. Am plecat.
Diseară vei afla cum am luptat.
PRIAM: Cu bine! zeii să te ocrotească!

(Priam şi Hector ies, cîte unul. Trîmbiţe.)

TROILUS: Începe lupta. Diomede, jur:
Ori pierd un braţ, ori mîneca ţi-o fur!

(Intră Pandarus.)

PANDARUS: Auzi, stăpîne, auzi?
TROILUS: Ce mai e?
PANDARUS: Ţine, o scrisoare de la biata copilă.
TROILUS: S-o citesc.
PANDARUS: Oftica, bat-o focul — oftica asta scîrboasă şi blestemată — nu mă lasă-n pace de loc; la fel și ghinionul prostesc al fetei ăsteia. Ori din una, ori din alta, mi s-o trage într-o bună zi sfîrșitul. Unde mai pui că am lăcrămare în ochi și o durere așa de cumplită în oase, că nu-mi vine să cred altceva decît că sînt blestemat. Ce spune?
TROILUS: Doar vorbe, vorbe și nimic din suflet;
Simțirile îi sînt în altă parte.

(Rupînd scrisoarea.)

Mergi, vînt, cu vîntul te învolburează.
Iubirea mea cu vorbe o hrănește,
Pe celălalt în faptă îl iubește.

(Ies cîte unul.)

SCENA 4

Cîmpia dintre Troia şi tabăra grecească.
Sună trîmbiţe. Mişcare de trupe. Intră Tersit.

TERSIT: Își înfig acum ghearele unul în altul?[111] O să-i pîndesc. Acest tîlhar prefăcut și mîrșav, Diomede, poartă pe cap mîneca acestui caraghios troian, marțafoi și nătîng. De-abia

aştept să-i văd că se încaieră. Aş vrea ca acest tînăr măgar troian care e îndrăgostit de tîrfa aceea, să-l trimită pe ticălosul de grec muieratic, cu mînecă cu tot, înapoi, la destrăbălata şi prefăcuta aceea de tîrfă, bucăţele. Pe de altă parte, politica acestor pungaşi care-şi calcă jurămintele — Nestor, caşcaval mucegăit şi ros de şoareci, şi Ulise, cîinele-vulpe[112] — nu face cît o ceapă degerată! Ca să poată trebălui după pofta inimii lor, au asmuţit-o pe jigodia de Aiax împotriva celeilalte jigodii, care nu e soi mai bun, Ahile; iar acum potaia Aiax e mai mîndră decît potaia Ahile şi nu vrea să se înarmeze astăzi. Urmarea e că grecii încep să ridice în slăvi barbaria, iar politica se bucură de un prost renume. Sssst! Soseşte mîneca şi ălălaltul.

(Intră Diomede, urmat de Troilus.)

TROILUS: Stai, nu fugi! De-ai trece rîul Styx,
Te-aş urmări înot.

DIOMEDE: Te-nşeli! Nu fug.
Dar grija chibzuită m-a făcut
Să ocolesc mulţimea zdrobitoare.
Păzea!

TERSIT: Apără-ţi tîrfa, grecule! Luptă pentru tîrfa ta, troiene! Acum pentru mînecă! Pentru mînecă!

(Troilus şi Diomede ies luptînd. Intră Hector.)

HECTOR: Tu cine eşti? Potrivă pentru Hector?
Eşti grec de viţă şi onoare?

TERSIT: Nu, nu... sînt un ticălos... un nemernic... un păcătos...

HECTOR: Te cred. Trăieşte

(Iese.)

TERSIT: Domnul să se-ndure de tine că m-ai crezut, dar frîngeţi-ar gîtul ciuma pentru că m-ai speriat! Ce s-a făcut cu gogomanii muieratici? Bănuiesc că s-au înghiţit unul pe altul. Aş rîde cu poftă de-o minune ca asta, totuşi, într-un fel, desfrînarea se mănîncă pe sine. Să-i caut.

(Iese.)

SCENA 5

O altă parte a cîmpului.
Intră Diomede și un slujitor.

DIOMEDE: Rîndaș, ia calul falnic al lui Troilus
Și du-l în dar Cresidei; dă-i de știre
Că-s gata s-o slujesc; am pedepsit
Troianul cu călcîiele aprinse
Și-s cavalerul ei[113].

SLUJITORUL: Mă duc, stăpîne.

(Iese. Intră Agamemnon.)

AGAMEMNON: Săriți, săriți! Cumplitul Polydamas[114]
Pe Menon[115] l-a zdrobit, iar pe Doreus[116]
L-a prins bastardul Margarelon[117],
Ce stă ca un colos,[118] rotindu-și lancea
Pe leșurile regilor striviți,
Epistrofus[119] și Cediu[120]; Polyxene[121] — mort,
Thoas și Amfimah[122], răniți de moarte;
Patroclus[123], prins sau mort, iar Palamedes[124]
Stîlcit. Săgetătorul[125] a vîrît
Groaza-n oștire! Iute, Diomed,
Dați ajutor, de nu, ne prăpădim!

(Intră Nestor.)

NESTOR: Duceți-l pe Patroclus lui Ahile[126].
Zoriți-l pe Aiax să se-narmeze.
Pe cîmp sînt mii de Hectori azi:
Acum e-aici, dînd pinteni lui Galathe[127];
Se luptă; stă și-așteaptă; e-n picioare;
Și grecii fug sau mor ca peștișorii
Cînd varsă-un cașalot; acum e colo,
Iar grecii, pai ce-a dat în spic, se-aștern,
Ca-n fața unei coase, la pămînt.
Ici, colo, peste tot, el ia și lasă,
Și-ndemînarea îi ascute pofta,
Încît ce vrea și face; face-atîtea,
Că ochii văd și nu le vine-a crede.

(Intră Ulise.)

ULISE: Curaj, curaj! căci marele Ahile
Se înarmează, blestemînd, plîngînd,

Jurînd c-o să-l răzbune pe Patroclus.
I-e sîngele stîrnit din toropeală,
Iar mirmidonii lui, ologi, stîlciți,
Ciuntiți și ciopîrțiți, se-adună-n juru-i
Și-l blestemă pe Hector crunt. Aiax,
Pierzîndu-și un prieten, spumegă,
Se bate și răcnește după Troilus,
Ce-a săvîrșit isprăvi de necrezut,
S-a avîntat nebun și a luptat
Cu-atîta meșteșug, încît jurai
Că, întrecîndu-se cu iscusința,
Îl poartă soarta spre izbînzi![128]

(Intră Aiax.)

AIAX: A, Troilus, lașule!

(Iese.)

DIOMEDE: Pe-aici, pe-aici!

NESTOR: Așa, așa, ne strîngem.

(Intră Ahile.)

AHILE: Unde-i Hector?
Arată-te, ucigător de prunci,
Și află ce-i mînia lui Ahile[129].
Hei, Hector! Unde e? Pe el îl vreau!

(Ies.)

SCENA 6

O altă parte a cîmpului.
Intră Aiax.

AIAX: Troilus, fricosule! Arată-ți capul!

(Intră Diomede.)

DIOMEDE: Hei! Unde-i Troilus?

AIAX: Ce vrei de la el?

DIOMEDE: Să-l pedepsesc.

AIAX: De-aș fi eu șeful, ți-aș da slujba mea,
Dar nu pedeapsa lui. Hei, Troilus! Troilus!

(Intră Troilus.)

TROILUS: Ah, trădătorule, întoarce-ți fața,
Și calul cu-a ta viață mi-l plătește!

DIOMEDE: Aici erai?

AIAX: Stai, Diomed, vreau eu să lupt cu el!

DIOMEDE: E prada mea; să stau cu mîna-n sîn?

TROILUS: Greci cîrcotași! Vă-nfrunt pe amîndoi!

(Ies luptînd. Intră Hector.)

HECTOR: E Troilus! Bravo, prîslea, te descurci!

(Intră Ahile.)

AHILE: Acum te văd. Păzea, Hector, păzea!

HECTOR: Răsuflă dacă vrei.

AHILE: Trufașa-ți curtenie ți-o desfid.
Fii bucuros — mi-e spada ruginită
Și delăsarea mea te cruță-acum.
Curînd o să auzi din nou de mine,
Dar, pîn-atunci, vezi-ți de drum.

(Iese.)

HECTOR: Adio!
De-aș fi știut că vii, m-aș fi simțit
Mai plin de voioșie azi. Ei, frate?!

(Troilus se întoarce.)

TROILUS: Aeneas prins de-Aiax? e cu putință?
Pe-a cerului văpaie orbitoare,
Îl voi salva, sau fi-voi prins și eu!
Ascultă ce spun, soartă! Va scăpa,
De-ar fi să pun în joc chiar viața mea!

(Iese. Trece un luptător îmbrăcat într-o armură strălucitoare.)

HECTOR: Stai, grecule, stai, țintă-mbietoare!
Nu vrei? Armura ta îmi place strașnic:
De-ar fi s-o sparg și s-o desfac din nituri,
Voi fi stăpînul ei. Cum, fugi? Prea bine!
Te voi vîna și jupui, jivină!

(Ies.)

SCENA 7

O altă parte a cîmpului.
Intră Ahile, urmat de mirmidoni.

AHILE: În jurul meu vă strîngeți, mirmidoni.
Dați ascultare. Mergeți după mine
Și nu loviți — păstrați-vă-n puteri.
Iar cînd îl vom găsi pe crudul Hector,
Să faceți cerc cu armele în juru-i,
Înverșunați în săvîrșirea faptei.
Veniți și-asupra-mi v-ațintiți privirea.
Lui Hector i s-a hotărît pieirea.

(Ies. Intră Menelau și Paris, luptînd; apoi, Tersit.)

TERSIT: Încornoratul și făcătorul de încornorați s-au încăierat. Hai, taurule! Hai, dulăule! Șo pe el! Paris, șo pe el! Hai, tu, vrăbioiul unei vrăbii cu doi bărbați! Mușcă-l, Paris, mușcă-l! Taurul e mai tare! ferește-te de coarne, hoo!

(Ies Paris și Menelau. Intră Margarelon.)

MARGARELON: Dă piept și luptă, secătură!
TERSIT: Cine ești tu?
MAREARELON: Un fiu din flori al lui Priam.
TERSIT: Și eu sînt un fiu din flori. Îmi plac feciorii de lele. Sînt fecior de lele din naștere, fecior de lele prin creștere, fecior de lele în judecată, fecior de lele în vitejie, fecior de lele în toate. Corb la corb nu-și scoate ochii — de ce ar face-o bastarzii? Ia seama, cearta e de piază rea pentru noi: dacă fiul unei tîrfe se bate de dragul unei tîrfe, înseamnă că ispitește judecata de apoi. Rămîi sănătos, bastardule!
MARGARELON: Să te ia dracul, iepure fricos!

(Ies.)

SCENA 8

O altă parte a cîmpului.
Intră Hector.

HECTOR: Miez putrezit, frumos pe dinafară,
Cu viața ai plătit armura mîndră!

Să mai răsuflu. Pentru azi — destul.
De sînge, paloşe, eşti, cred, sătul!

*(Îşi scoate coiful şi-şi pune sabia deoparte.
Intră Ahile şi mirmidonii.)*

AHILE: Priveşte, Hector, soarele se stinge,
Ajuns de răsuflarea negrei nopţi.
Odată cu cernitul său apus,
Viteazul Hector va fi fost răpus.
HECTOR: Sînt nenarmat, nu folosi prilejul.
AHILE: Pe el, băieţi, loviţi! Acesta-i omul!

(Hector cade.)

Tu, Troia, vii la rînd! Temuta-ţi mînă,
Temutu-ţi piept şi os sînt în ţărînă!
'Nainte, mirmidoni, vestind cuprinsul
Că l-am învins pe Hector, neînvinsul![130]

(Se sună retragerea.)

Aţi auzit? Retragerea la greci!
UN MIRMIDON: O sună şi trompetele troiene.
AHILE: Cu aripile-i de balaur,[131] noaptea
Învăluie pămîntul, despărţind,
Ca un arbitru,[132] oştile duşmane.
Lihnită, spada merge să se culce;
De saţ să-i ţină dumicatul dulce.

(Îşi bagă sabia în teacă.)

De coada calului legaţi-i leşul,
Căci vreau să-l văd cum mătură-ntreg şesul.

(Ies.)

SCENA 9

*O altă parte a cîmpului.
Intră Agamemnon, Aiax, Menelau, Nestor,
Diomede şi alţii, în marş. Se aud chiote în depărtare.*

AGAMEMNON: Ce strigăte se-aud?
NESTOR: Tăcere, tobe!

VOCI DINĂUNTRU:
Ahile! Ahile! Hector e ucis! Ahile!

DIOMEDE: „Ahile l-a ucis pe Hector!" strigă.

AIAX: Să nu ne făloşim dacă-i astfél,
Căci Hector n-a fost mai prejos ca el.

AGAMEMNON: Păşiţi domol. Să meargă-un vestitor,
Pe-Ahile să-l poftească-n cort la noi.
De-i moartea lui un semn de sus ivit,
A noastră-i Troia, lupta s-a sfîrşit.

(Ies in marş.)

SCENA 10

O altă parte a cîmpului.
Intră Aeneas şi soldaţi troieni.

AENEAS: Opriţi-vă, al nostru-i cîmpul! Staţi!
Nu mai cinăm, vom înnopta aici.

(Intră Troilus.)

TROILUS: Hector e mort.

TOŢI: Hector! Ne cruţe zeii!

TROILUS: E mort, şi calul gîdelui, mişelnic,
Îl tîrîie pe cîmpul de ocară.
Aprindeţi-vă de mînie, ceruri!
Zei, nimiciţi din tronul vostru Troia!
Fiţi milostivi prin zorul loviturii,
Nu-ntîrziaţi ruina ce ne-aşteaptă!

AENEAS: Strecori neliniştea în oaste, prinţe.

TROILUS: Nu mă-nţelegi dacă vorbeşti astfél.
Aminte nu mi-e la fiorul morţii
Şi-nfrunt orice primejdii sorocite
De zei sau oameni. Hector nu mai este.
Cine-i va spune lui Priam? Acela
Ce vrea să i se spună veşnic cobe
Să meargă-n Troia s-o vestească. Vorba
Îl va preface pe Priam în stei,
Fetele-n rîuri, soaţele-n Niobe,[133]
În stane tinerii, şi Troia-ntreagă,
Va fi momîie pentru sine. Haideţi!
Hector e mort! Sînt de prisos cuvintele.

Nu stați! voi, corturi, ce spurcați
Cîmpia Frigiei, o să vă spintec
Pînă la unul, chiar dacă Titan[134]
Ar răsări acum! Cît despre tine,
Staroste-al lașilor, nimic pe lume
Să nu desfacă vrăjmășia noastră!
Te-oi chinui ca-mpovăratul cuget
Zidind năluci cu pripa nebuniei
Spre Troia, cu curaj! Hai,! Fruntea sus!
Nădejdea răzbunării n-a apus![135]

(Ies Aeneas și troienii.[136] În timp ce Troilus se îndepărtează, intră Pandarus, pe cealaltă parte.)

PANDARUS: O vorbă, doar, o vorbă!
TROILUS: Piei, cutră! De ocară să ai parte,
Și tu, și numele tău după moarte!

(Iese.)

PANDARUS: Strașnic leac pentru durerea din oasele mele! O, lume, lume, lume! Cît dispreț față de bieții misiți! O, neguștori și mijlocitori, cu cîtă rîvnă vă apucați de treabă și cît de jalnic sînteți răsplătiți! De ce, oare, strădaniile voastre sînt atît de prețuite, iar rodul lor e-atît de urît? Ce pildă, ce versuri avem pentru aceasta? Ia să vedem:

Albina zumzuie aromitor
Cînd ac și miere sînt la locul lor;
Dar dacă suliței îi luați puterea,
S-au dus atunci și cîntecul, și mierea.

Buni neguțători ai cărnii, înscrieți acestea pe firmele voastre:

Confraților! văzînd a mea cădere,
Vărsați amare lacrimi de durere.
De nu, atunci să trageți aghioase
Măcar pentru durerea voastră-n oase.
Surori și frați cu ușa-ntredeschisă,
Eu nu vă las acum diată scrisă,
Ci doar peste vreo lună, două — dacă
În Winchester[137] vreo gîscă n-o să tacă!
Să mă mai caut. Pîn-atunci, Pandar
O să vă lase bolile în dar!

(Iese.)

TROILUS ŞI CRESIDA
Comentarii

Troilus şi Cresida este o piesă care ridică probleme deosebite, începînd cu datele externe. A fost ea scrisă în 1601–1602 cum sugerează F.E. Halliday (1964) sau John Bayley (1981), sau spre sfîrşitul anului 1602, după Kenneth Palmer, îngrijitorul ultimei ediţii în „Arden Shakespeare"?[1]. Probabil „în aceşti ani", pentru că în Prolog e reprodus un fragment semnificativ din Prologul la comedia lui Ben Jonson *The Poetaster (Poetaşul,* 1601). Palmer face şi următoarea precizare:

„Prologul lipseşte atît din ediţia in-cuarto cît şi din prima ediţie in-folio, ceea ce pare să nu aibă nici o legătură cu argumentările despre datarea piesei. Cum însă Prologul era detaşabil, el putea fi scos cu uşurinţă din text de îndată ce-şi pierduse referirea la actualitate. În acest caz, *absenţa* Prologului din ediţia in-cuarto sprijină ideea datării după *The Poetaster*"[2].

S-au propus şi multe alte datări, una dintre cele anterioare fiind anul 1598 – ipoteză interesantă dar motivată numai de un „dacă" – dacă *Love's Labour's Won (Răsplătitele chinuri ale dragostei)* din lista de piese shakespeariene întocmită de Francis Meres în *Palladis Tamia*, 1598, este, de fapt, un titlu mai vechi pentru *Troilus şi Cresida.*

„The Stationers' Register" înregistrează la 7 februarie 1603 o piesă *Troilus and Cresseda*, fără menţionarea autorului, „aşa cum a fost jucată de oamenii/actorii/Lordului Şambelan" (trupa lui Shakespeare); ideea că s-ar putea să fie vorba despre piesa, astăzi pierdută, *Troylus and Creseda* (1599) de Dekker şi Chettle, este contracarată de cîteva versuri iscălite I.C. (?) în 1603 din care ar rezulta că piesa lui Shakespeare era cunoscută

---

[1] William Shakespeare, *Troilus and Cressida*, edited by Kenneth Palmer, The Arden Shakespeare, 1981, Methuen, London and New York, 1982.

[2] *Ibid.*, p. 19.

în acel an: „Despre răpirea Elenei și orașul asediat al Troiei,/ Despre credința lui Troilus *(Troylus)* și trădarea Cresidei *(Cressid)*,/ Despre vicleșugurile lui Richard ca să capete coroana engleză,/ Despre Tarquinius..."[1].

O altă înregistrare, tot fără menționarea autorului, a avut loc la 28 ianuarie 1609 — „o carte numită *Istoria lui Troylus și a Cressidei*". În același an a apărut ediția in-cuarto, în două variante ale paginii de titlu. Prima variantă, *The Historie of Troylus and Cresseida*, afirma că piesa este „așa cum a fost jucată la „the Globe" de actorii Maiestății Sale Regelui" (din nou, trupa lui Shakespeare); a doua, conținînd numele autorului („scrisă de William Shakespeare"), augmentează titlul — *Faimoasa istorie a lui Troylus și Cresseidei. Zugrăvind măiestrit începutul dragostei lor și mijlocirea iscusită a lui Pandarus, prințul Liciei* — și este însoțită de o prefață-epistolă elegicasă care începe astfel: „Cititorule veșnic, ai în față o piesă nouă, niciodată trivializată de scenă, niciodată schilodită de palmele vulgului".

Textul „bun" al ediției in-cuarto a fost preluat și întrucîtva adăugit (după exemplarul unui sufler) de ediția in-folio din 1623.

Cu textul *Iliadei* Shakespeare s-a putut familiariza îndeosebi prin traducerea din franceză a primelor zece cînturi a lui Arthur Hall *(Ten Books of Homers Iliades*, 1581) și cea a șapte cînturi a poetului și dramaturgului George Chapman *(Seven Bookes of the Iliades*, I, II, VII,—XI, 1598).

Dintre numeroasele versiuni medievale romanțate ale lui Homer, cele mai importante ca surse pentru piesa lui Shakespeare au fost: a) *Requyell of the Histories of Troye (Culegere de povestiri despre Troia*, 1474 sau 1475), textul englez al lui William Caxton reprezentînd o etapă finală dintr-o suită de traduceri al căror îndepărtat text-sursă era *Roman de Troie* (cca 1160), un poem de 30 000 versuri scris de truverul Benoît de Sainte-Maure. Acesta nu s-a bazat pe Homer ci pe povestiri latine din secolele IV și V e.n.; Caxton a tradus proza franceză a lui Raoul Lefèvre (sec. XV), Lefèvre a tradus *Historia Troiana* (1287) a scriitorului sicilian Guido delle Colonne (sec. XIII), Guido a tradus în proză latină poemul lui Benoît; b) *Troilus and Cryseide* (după 1380), cunoscutul poem al lui Geoffrey Chaucer, inspirat atît din *Filostrato* de Boccaccio cît și din Guido delle Colonne și Benoît (cărora le-a fost tributar și Boccaccio). Alte surse relativ sigure sînt *The Troy Book (Cartea despre Troia*, începută în 1412 dar tipărită abia în 1512), poem prolix și accentuat moralizator al lui John Lydgate (inspirat din Guido) și *The Testament of Cresseid* (tipărit în 1593) de poetul scoțian Robert Henryson (1430?—1506?), care descrie transformarea Cresidei într-o prostituată ordinară și îmbolnăvirea ei de lepră.

---

[1] *The Shakespeare Allusion-Book*, originally compiled by C.M. Ingleby *etc.*, re-edited 1909, Oxford University Press, vol. I, London, reissued 1932, p. 125.

Dintre autorii antici a căror gîndire se reflectă într-un fel sau altul în dezbaterile şi generalizările mai multor personaje din *Troilus şi Cresida*, cercetătorii se opresc mai ales asupra lui Aristotel *(Etica nicomahică)*, Ovidiu (în cuvîntarea despre „grad" a lui Ulise) şi Platon.

Problema clasificării piesei ca specie dramatică este la fel de anevoioasă ca şi cea a datării. În ediţia in-cuarto din 1609 i se spune „istorie", în prefaţa ediţiei „comedie", în canonul din 1623, „tragedie" *(The Tragedie of Troylus and Cressida)*. Dar că deruta primilor editori a fost justificată se poate vedea şi din neconcordanţa caracterizărilor făcute de cercetătorii moderni, astfel: satiră (Ulrici, 1839), comedie a deziluziei (Dowden, 1875), moralitate (Dover Wilson) piesă de probleme („problem play", Boas, 1896, Tillyard, 1950), comedie de probleme („problem comedy", W.W. Lawrence 1931), dramă de cabinet (Stauffer, 1949), dramă de idei (M. Boulton, 1960), tragedie de probleme („problem tragedy", Peter Ure, 1961), comedie de ¡dei (Rossiter, 1961), „comédie noire" (John Wain, 1966), tragedie (unică) (John Bayley, 1981), comedie satirică (Rowse, 1981).

De fapt în *Troilus şi Cresida*, ca şi în alte piese shakespeariene *(Henric al IV-lea* sau *Antoniu şi Cleopatra)*, se îmbină strîns elemente caracteristice fiecăreia din cele trei specii dramatice fundamentale, iar în funcţie de optica cercetătorului de formaţie clasică se dă prioritate comediei, tragediei sau istoriei. Comicul, sub cele mai diverse forme ale sale, este bine reprezentat: comic de caracter, de situaţie, de limbaj; comicul absurdului; e subliniat artistic aproape în toate scenele în care apare Pandarus, în multe din replicile lui Tersit, în unele dialoguri dintre Troilus şi Cresida, în inscenări, în fragmentele de piesă-în-piesă, în pasajele „teoretice" pigmentate de ironie, satiră şi sarcasm, în mimetismul lingvistic. Tragică, este concepţia generală a piesei, sacrificarea a mii şi mii de greci şi troieni din cauza „unei tîrfe şi a unui încornorat", moartea lui Hector, spulberarea încrederi lui Troilus în iubita sa, apropiata distrugere a Troiei. Cît despre caracterul de „istorie" al piesei, în afară de preluarea firului epic al războiului troian, există şi *atitudinea* faţă de istorie a dramaturgului. Northrop Frye o interpretează astfel:

„*(Troilus şi Cresida)* este un fel de piesă istorică, deoarece războiul troian a fost începutul firesc al istoriei seculare din zilele lui Shakespeare iar personajele par să-şi dea seama uneori că ele stabilesc tiparele şi tipurile viitorului. Cel mai clar exemplu este scena (III, 2) în care Troilus, Cresida şi Pandarus, unul după altul, se adresează parcă viitorului, unei posterităţi ce-l va socoti pe Troilus modelul adevărului şi fidelităţii, pe Cresida modelul falsităţii — dacă se va dovedi trădătoare — şi pe Pandarus sfîntul-patron al tuturor mijlocitorilor.

Şi, iarăşi, povestea lui Troilus nu a constituit o parte a relatării lui Homer şi Vergiliu; ea a fost, ca să spunem aşa, o romanţare medievală precipitată a războiului troian. /.../ Luptătorii lui Shakespeare, mai ales

troienii, sînt aproape integral medievalizaţi şi luptă potrivit codurilor romantice medievale ale cavalerismului şi dragostei curteneşti. Tonalitatea marcat anti-grecească a piesei se explică şi prin aceea că Europa medievală simpatiza cu troienii întrucît Vergiliu susţinuse că troienii au întemeiat Roma. Relatarea lui fusese adaptată la Britania de Geoffrey of Monmouth, o istorie legendară sugerînd că Britania avea să fie un al treilea mare regat după Roma, era larg acceptată în epoca lui Shakespeare (ca în *Crăiasa zînelor* şi în altă parte)"[1].

Stranie cum pare la prima vedere, ideea că *Troilus şi Cresida* este o moralitate (dramă alegorică engleză din secolele XV–XVI, cu personaje care personifică abstracţiuni), enunţată de John Dover Wilson, a fost sprijinită recent, nu fără corective substanţiale, de Kenneth Palmer:

„O parte – nu tot – din ceea ce se petrece în alegoria morală se petrece şi în *Troilus:* omul supus unui viciu străbate o jumătate de cale ca să devină acest viciu şi, în felul acesta, pentru scurte intervale de timp, *Troilus* este, într-adevăr, o moralitate, dînd întruchipare unora din aceleaşi păcate tradiţionale" *(poftele trupeşti, mîndria şi invidia, n.n.)*[2].

Întrucît, pînă la urmă, *Troilus şi Cresida* reprezintă un demonstrabil conglomerat tipologic pentru care clasificările tradiţionale sînt prea neîncăpătoare iar, pe de altă parte, „dezbaterile" şi generalizările uzurpă frecvent dramaticul pînă la nerecunoaştere (din cele 24 de scene ale piesei din ediţiile moderne, numai patru pot fi considerate „dramatice), caracterizarea lui Boas a ajuns, cu modificări în interpretarea termenului, să se bucure de o largă circulaţie: „a problem play", o piesă care formulează probleme, o piesă de probleme (nu „de idei" sau „cu teză" cum au calificat-o alţi specialişti), alături de *Totu-i bine cînd sfîrşeşte bine* şi *Măsură pentru măsură*. Din argumentarea lui Tillyard:

„Într-o tragedie ideală viaţa apare într-o formă cutremurător de clară, cu excluderea erorilor; scriitorul vrea s-o vedem numai aşa, nicidecum altfel /.../ Într-o piesă de probleme, acestea din urmă sînt expuse ca atare, cu întreaga lor bogăţie, semnificaţie şi diversitate, fără a ni se prezenta rezolvarea sau o concordanţă esenţială a lor"[3].

S-a presupus că această „cea mai intelectuală dintre piesele lui Shakespeare" (H. Corson), cu vocabularul ei adesea abstract, plin de termeni filozofici şi latinisme *(orgillous, immures, persistive, multipotent, recorda-*

---

[1] Northrop Frye, *The Myth of Deliverance*, *Reflection on Shakespeare's Problem Comedies*, University of Toronto Press, 1983, p. 62.

[2] Kenneth Palmer, *Op. cit.*, p. 77.

[3] E.M.W. Tillyard, *Shakespeare's Problem Plays*, London, 1950, p. 31.

tion, propugnation etc.); nu a fost scrisă pentru un teatru public ca „the Globe" (cf. „...niciodată trivializată de scenă, niciodată schilodită de palmele vulgului" din prefaţa-epistolă a ediţiei in-cuarto din 1609), ci pentru un auditoriu special:

„...tineri intelectuali, mulţi dintre ei studenţi în drept de la the Inns of Court — minţi tinere, critice, nemulţumite, atrase de noua «satiră colţoasă» a lui Hall, Donne şi Marston /.../; minţi exersate în logică şi retorică, iuţi în a sesiza principiile generale dindărătul unui argument şi a distinge ceea ce e solid de ceea ce e specios; exersate şi obişnuite să dezbată şi deci pregătite să privească dincolo de acţiunea imediată (fie şi a unei piese jucate pe scenă şi mai ales a unei piese despre dragoste), precum şi să reţină şi să judece punctele morale, etice sau juridice aflate în discuţie — căutînd să le coreleze cu propria lor epocă..."[1].

Pe de altă parte, ce spectatori sau cititori erau mai în măsură să înţeleagă pe deplin referirile la mitologia clasică, semnificaţia anumitor personaje (adesea minore), abaterile lui Shakespeare de la cutare sau cutare sursă, dacă nu cei din categoria avizată a spectatorilor care urmăriseră, primii, la Gray's Inn (1594), apoi la Curte (1604), piesa la întîia vedere simplă intitulată cu tîlc *Comedia erorilor?* Sau aluziile la scriitorii vremii? Pentru că existenţa unor asemenea aluzii în *Troilus şi Cresida*, deşi în general contestată, a fost socotită reală de comentatori care au văzut în ele implicarea lui Shakespeare în „Poetomachia" (termenul a fost pus în circulaţie de Thomas Dekker pentru ceea ce mai tîrziu avea să fie denumit „războiul teatrelor" („the War of the Theatres"). Indubitabil, conflictul dintre unii autori dramatici ai vremii, Ben Jonson şi opozanţii săi, a luat forma de satiră personală şi de critică a teatrelor particulare şi, respectiv, a celor publice[2], iar Shakespeare a sprijinit în *Hamlet* (II, 2, 361—387)

---

[1] A.P. Rossiter, *Angel with Horns*, 1961, Longman Group, London, 1970, pp. 129—130.

[2] Conflictul a fost declanşat în 1599 de către Ben Jonson, care, închipuindu-şi că a fost caricaturizat de Marston într-o piesă revizuită de acesta, i-a satirizat stilul bombastic prin personajul Clove din *Every Man Out Of His Humour (Fiecare fără toana lui*, 1599), iar Marston i-a replicat în *Jack Drum's Entertainment (Amuzamentul lui Jack Drum*, 1599). În 1601 Jonson i-a luat în răspăr pe Marston (= Hedon) şi pe Dekker (= Anaides) în *Cynthia's Revels (Amuzamentele Cynthiei)*. Marston a răspuns prin Doria (= Jonson) din *What You Will (Ce doriţi*, 1601), iar în *The Poetaster (Poetaşul*, 1601), piesă jucată de copiii capelei teatrului particular Blackfriars, Jonson l-a satirizat pe Marston (= Crispinus, „poetaşul"), pe Dekker (= Demetrius, „plagiatorul") şi pe unii actori ai „lordului Şambelan" de la teatrul public „the Globe". Dekker (probabil împreună cu Marston) a luat apărarea acestora din urmă în *Satiromastix* (piesă jucată la „the Globe" şi înregistrată oficial în noiembrie 1601).

pe actorii adulţi care, din pricina popularităţii trupelor de băieţi (trupe particulare interpretînd în general piese satirice) erau nevoite să joace şi în provincie.

În *Troilus şi Cresida* comentatorii au urmărit mai cu seamă aluziile personale. Cea mai sigură dintre ele este cea din Prolog: „Iară eu, Prologul,/ Deşi-narmat, nu am venit să apăr/ Nici pană de autor, nici glas de actor..."[1] (versurile 22–24), referirea fiind la Prologul din *The Poetaster* (1601), de asemenea înarmat şi apologetic; pînă şi Kenneth Palmer, care respinge implicarea piesei în „poetomachia", se serveşte de aceste versuri pentru a stabili datarea piesei. Probabilă este identificarea lui Dekker (sau a lui Marston?) cu Tersit, despre care Agamemnon spune „rank Thersites opes his mastic jaws" („spurcatul Tersit îşi va desface fălcile cu colţi care muşcă", I, 3, 73), cf. descrierea lui Dekker de către Ben Jonson în *The Poetaster* („unul din cele mai debordante şi spurcate spirite ale Romei") şi „mastix" din titlul *Satiromastix*, confecţionat de Thomas Dekker (sau de acesta şi Marston). Iar Ben Jonson însuşi se pare că este avut în vedere în personajul Aiax (după unii şi în Ahile), citatul semnificativ reprodus de obicei fiind:

„*Alexandru:* Acest bărbat, stăpînă, a văduvit multe fiare sălbatice de însuşirile lor felurite. E viteaz ca leul, mătăhălos ca ursul, greoi ca elefantul; un om în care firea a îngrămădit atîtea umori *(humours, v. teoria umorilor din Every Man Out of His Humour, n.n.)* încît vitejia lui se preschimbă în prostie, iar prostia îi este apoi dreasă cu judecată. Îl apucă ipohondria din senin şi se înveseleşte cînd e jalea mai mare..." (I, 2, 19–29).

La fel de semnificativ este, de fapt, întregul rol al lui Aiax[2]. Din acest rol aroganţa, îngîmfarea oarbă, „dragostea de sine", se desprind ca trăsături psihice caracteristice şi pentru Ben Jonson, „propriul său ideal" (Thomas Shaw, 1874), omul despre care contemporanul său James Howell scria că la un supeu „...a început să acapareze întreaga discuţie, să se laude şi, defăimîndu-i pe alţii, să-şi ridice numele în slăvi". Fragmentul de mai jos îl descrie destul de exact pe autorul de mai tîrziu al deprimantului document *Ode to Himself (Odă sieşi*, 1629):

„*Aiax (despre Ahile):* Prin ce-i mai mare el ca alţii?

---

[1] În eventualitatea că Prologul poate fi identificat cu Shakespeare, oare spectatorii avizaţi nu se vor fi întrebat: „Crede Shakespeare?"

[2] Asemănări fundamentale dintre Aiax şi Ben Jonson au fost discutate pe larg de F.G. Fleay în *Life of Shakespeare*, 1886.

Agamemnon: Prin ceea ce gîndeşte despre sine.

Aiax: Cum, e chiar aşa de mare? Nu cumva se socoteşte un om mai destoinic decît mine?

Agamemnon: Nu-ncape îndoială.

Aiax: Şi voi îi daţi dreptate?

Agamemnon: Nu, noble Aiax. Tu eşti la fel de puternic, viteaz şi înţelept, întru nimic mai prejos în nobleţe, mult mai curtenitor şi fără asemuire mai înţelegător.

Aiax: De ce să fie un om mîndru? Cum se naşte şi cum creşte mîndria? Eu, unul, nu ştiu nici măcar ce este.

Agamemnon: Mintea ta e mai limpede, Aiax, şi virtuţile tale sînt mai strălucitoare. Omul mîndru se mănîncă pe sine însuşi. Mîndria e propria sa oglindă, propria sa trîmbiţă, propria sa cronică. Oricine se preamăreşte într-altfel decît prin faptă, nimiceşte fapta prin laudă.

Aiax: Urăsc pe omul mîndru cum urăsc sămînţa de broaşte rîioase.

Nestor (aparte): Şi, totuşi, se iubeşte pe sine; nu e ciudat?" (II, 3, 152–173)

Între Shakespeare şi Ben Jonson au existat relaţii personale prieteneşti, în ciuda „numeroaselor dueluri spirituale – „wit-combates" (Thomas Fuller, *The History of the Worthies of England*, cca, 1650). Dar concepţiile lor literare nu au coincis nici pe departe şi dezacordul, concretizat în primul rînd prin însăşi tratarea subiectelor dramatice (comedia de moravuri a lui Jonson a fost şi un protest împotriva tipului de comedii „senine" din prima perioadă de creaţie a lui Shakespeare, tragedia *Sejanus His Fall – Căderea lui Seianus* –, 1603, tratează istoria cu acurateţe exagerată spre deosebire de Shakespeare, a cărui sursă în *Iuliu Cezar* fusese mult prea fantezistul Plutarh), s-a manifestat şi prin parţiala parodiere a *Furtunii* lui Shakespeare în comedia *The Alchimist (Alchimistul*, 1610)[1].

În acest context se înscrie enigma „purgativului" menţionat de [Kemp, actor al trupei lordului Şambelan, în *The Return from Parnassus, (Întoarcerea din Parnas)* partea a II-a, convenţional numită *Parnassus 3*, piesă publicată în 1606, dar jucată de studenţii de la Cambridge în 1601 –1602, deci în perioada „războiului teatrelor":

„Vai, Ben Jonson ăsta e un nesuferit – i-a pus pe Horaţiu *(referire la The Poetaster unde acesta îl reprezintă pe Jonson, n.n.)* să le administreze poeţilor un hap, dar Shakespeare al nostru i-a dat un purgativ care i-a ştirbit renumele".

---

[1] V. şi L.L. *Trei analogii lingvistice între W. Shakespeare şi* Ben Jonson, în *Studii shakespeariene*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976.

S-a sugerat că „purgativul" este fragmentul din *Hamlet* (II, 2) sau *Iuliu Cezar* sau satirizarea lui Jonson prin personajul Aiax sau piesa *Troilus și Cresida* în totalitatea ei.

Acest ultim punct de vedere, respins în general de shakespearologia actuală, pare mai plauzibil decît altele pentru că implică, dincolo de satira personală, persiflarea de către Shakespare a concepțiilor clasicizante ale prietenului și rivalului său, Ben Jonson, în primul rînd delimitarea precisă a speciilor dramatice, unitatea de acțiune și timp (recomandate de Aristotel în *Poetica)*, precum și de loc (o discutase Castelvestro în 1570). Jonson dramaturgul rămîne o țintă a satirei din *Troilus și Cresida* chiar dacă înlăturăm ideea că Shakespeare și-a conceput piesa ca replică la *The Poetaster*. Este foarte posibil ca elementele „anti-jonsoniene" să fi fost introduse în procesul de elaborare a dramei, aceasta urmărind inițial obiectivul paralel și, în definitiv, mai cuprinzător, al dărîmării unor idoli ai tradiției clasice și medievale. Într-o asemenea perspectivă, George Chapman și alți traducători ai *Iliadei* se cuvine să fie așezați înaintea lui Jonson.

„Grecii și troienii lui Homer, pe care atît de recent Chapman îi înfățișase elisabetanilor în limba engleză, sînt descriși aici cinic și satiric ca niște mișei josnici, trădători, persiflatori și animale încăpățînate. Spiritul de epopee și cavalerism romantic, preamărit de Spenser în *The Fairie Queene* (Crăiasa zînelor) — «grozave războaie și iubiri credincioase vor fi tălmăcite moral în cîntecul meu» — este degradat"[1].

„Piesa *Troilus și Cresida* constituie — și, neîndoios, a fost intenția lui Shakespeare ca ea să constituie — apelul peren al unei opere de artă „demitizante". Nu există mijloc mai bun de a-i încînta pe cei care se cred deștepți, iar Shakespeare era, categoric, conștient de aceasta. Pentru tinerii deștepți *(autorul are în vedere pe spectatorii de la Inns of Court etc.)* o viziune eroică a lucrurilor este aproape întotdeauna demodată și oarecum ridicolă Nu este improbabil ca traducerea lui Chapman din Homer, o parte din care apăruse în 1598, să fi fost, într-un sens, un obiectiv. Pompoasele versuri de 14 silabe aveau o măreție stranie care pentru noile gusturi poetice — poezia lui Donne, de pildă — păreau vrednice de zeflemisire, chiar dacă traducerea era admirată. Oricum, «ciclul Troiei» nu depindea de Homer. El era deja cunoscut unui auditoriu, chiar unui auditoriu popular, prin povestirile și baladele medievale; iar soarta Cresidei, care coboară de la infidelitate la leprozerie, era proverbială"[2].

---

[1] Donald A. Stauffer, *Shakespeare's World of Images* 1949, Indiana University Press, Bloomington-London, 1966, p. 131.

[2] John Bayley, *Shakespeare and Tragedy*, Routledge, London, 1981, p. 97.

„Deprecierea" are loc în toate planurile. Războiul troian e privit ca o pierdere uriașă de vieți omenești în timp ce „Elena,/ Răpita soață-a regelui spartan,/ Se-alintă-n pat cu Paris, craiul" *(Prolog.)*; iar în perioada de stagnare la care se referă piesa, cînd Ahile refuză să mai lupte pentru că e îndrăgostit de Polixena, o fiică a lui Priam, el s-a transformat într-o absurdă joacă de-a războiul – ciocnirile sînt sporadice, „eroii" luptă cînd au chef, își petrec vremea în discuții nesfîrșite, petreceri, complimentări. Dragostea este în principal redusă la concupiscență. Cavalerismul.

„...cu tot dichisul lui, chemările la luptă, mănușile aruncate ca sfidare, luptele în doi – un ritual degradat atît prin nerespectarea unui cod altă dată sacru cît și prin caracterul ignobil al motivelor pentru care este folosit – devine o parodie absurdă (și, dacă ne gîndim bine, tristă) a marilor scene din *Richard al II-lea.* Luat în deridere de greci, spiritul cavalerismului rămîne viu la troieni, dar el nu mai are un scop demn"[1].

Scopul nu mai este „demn", dar reprezentanții normelor morale cavalerești, troienii în general, dar în primul rînd Hector și Troilus, le apără cu înverșunarea cu care le apăraseră încă Faulconbridge (în *Regele Ioan*, 1596–1597), Hotspur (în *1 Henric al IV-lea*, 1597–1598) și Brutus în *Iuliu Cezar*, 1599–1600), eroi conștienți că urmăresc „un scop demn", Iar Shakespeare, sensibil la transformările economice și sociale din Anglia începînd cu a doua jumătate a ultimului deceniu al secolului al XVI-lea, privește lupta troienilor așa cum avea să vadă curînd Cervantes lupta lui Don Quijote cu morile de vînt – nu fără regret, însă

„...nu în sensul că Shakespeare ar fi dorit o revenire la Evul mediu ci doar păstrarea unor principii pozitive: apărarea celor slabi și oropsiți, inclusiv a femeii, respectarea cuvîntului dat, dezinteresarea și abnegația"[2].

În noua epocă în care intra Anglia importantul cuvînt „onoare" nu mai era folosit în accepțiunea de „lealitate", „cinste", „probitate", „corectitudine", ci de „onoruri", „faimă personală" (cum făcea Henric al V-lea) sau era „un simplu cuvînt" (ca pentru Falstaff), iar „oamenii noi" (regele Ioan, Henric al IV-lea, Henric al V-lea, Shylok sau Antoniu și Octavian în *Iuliu Cezar)* urmăreau și acumularea de valori materiale. Noul decor a fost foarte bine pus în lumină de Allan Lewis în legătură cu *Regele Ioan*, în postfața cărei piese am reprodus cîteva citate semnificative, întru totul valabile și pentru *Troilus și Cresida* (v. vol. III, *Shakespeare*, editura Univers, 1984, pp. 419–420).

---

[1] Henri Fluchère, *Shakespeare*, 1953, Longmans, London, 1964, p. 212.
[2] I. Șvedov, *Evoliuția șekspirovskoi traghedii*, Moscova, 1975, p. 176.

În *Troilus și Cresida*, grecii — „trufași", „plini de iscusință", „aprigi", „viteji", „înzestrați", „neîntrecuți în creștere și arte" (cum îi caracterizează Troilus) — mai vorbesc, prin Agamemnon, despre noblețea lor cavalerească, dar comportarea lor o infirmă cu desăvîrșire. Sînt „mai acomodați la viață ca troienii" (Tillyard), urmăresc scopuri eminante practice, ca negustorii nu din cale afară de cinstiți:

„*Ulise:* /.../ Să ne-arătăm, ca negustorii, marfa/ Cea mai urîtă, poate se va vinde./ Iar dacă nu,/ Cea bună va părea, față cu-aceasta,/ Și mai de preț" (I, 3, 359—362).

Demitizarea este evidentă la nivelul eroilor.

Comandantul suprem al grecilor, Agamemnon, este ineficient. Nu reușește să-și disciplineze armata și este atît de neclar în marele său discurs din I, 3, 1—30, încît Nestor îi cere voie să-i tălmăcească ultimele cuvinte. Deighton spune:

„Este adevărat, Agamemnon, Nestor și Hector nu sînt depreciați pînă într-atîta încît să fie de nerecunoscut; totuși nu s-ar putea spune că sînt eroici după modelul lui Homer".[1]

Ahile, personajul cel mai depărtat de idealurile cavalerești, fetișizează scopurile practice și succesul personal, e îngîmfat, perfid și crud. Obsedat de ideea de a-l omorî pe Hector, își imaginează cu savoare feroce scena uciderii („A doua oară, eu/ Voi face-așa cum fac cumpărătorii:/ Te judec mădular cu mădular" — IV, 5, 236—237; v. și 241—245); deși în scena duelului cu Hector, acesta îl cruță pentru că îl vede obosit, Ahile plănuiește omorîrea eroului troian de către mirmidoni, le dă ordinul „Pe el, loviți! Acesta-i omul!" (V, 8, 10) cînd Hector este neînarmat, jubilează sinistru după omor și poruncește ca trupul mortului, legat de coada calului său, „să mături-ntreg șesul" (*Ibid.*, 22). În felul acesta Shakespeare se îndepărtează de Caxton în al cărui text Hector este ucis de mîna lui Ahile și se apropie de Lydgate:

„...Lydgate este acela care în mod explicit îl condamnă pe Ahile pentru purtarea sa barbară (și-i reproșează lui Homer că l-a lăudat atîta)"[2].

Aiax este personificarea prostiei, îngîmfării și forței brute, ceea ce îl îndepărtează și pe el de tradițiile homerice:

„Malone crede că Shakespeare a găsit la Lydgate o schiță de portret" atît pentru Aiax Oileus cît și pentru Aiax Telamonius, atribuindu-i aces-

---

[1] K. Deighton, îngrijitorul piesei *Troilus și Cresida*, 1906, în ediția „The Arden Shakespeare", Methuen, London, 1922, p. XXIV.

[2] Kenneth Palmer, *Op. cit.*, p. 28.

tuia trăsăturile reprobabile /.../; sau că l-a confundat pe «Aiax Thelamon» din *The Destruction of Troy* cu «Aiax Oileus», numit acolo pur și simplu «Aiax» și descris ca un om «de statură uriașă, cu umerii mari și lați»... și «nu prea întreprinzător»"[1].

„Steevens arată că la Lydgate Aiax era un om care «adora învățătura" și „ura mîndria și lingușirea" /.../ Steevens crede că *transformarea lui Aiax* i-a fost sugerată lui Shakespeare de Prologul la *The Metamorphosis of Ajax* (1596) de Harrington. Aiax e prezentat acolo ca un individ puternic, încăpățînat și veșnic gata de încăierare, însă nicidecum înțelept, învățat, serios sau diplomat"[2].

Ulise, capabil, conștient, rațional, înțelept și dibaci ca politician, omenos (ca atunci cînd îl compătimește pe Troilus și caută să-l deprindă cu realitățile vieții în scena trădării Cresidei, V, 2), diferă de ticălosul viclean descris de tradiția medievală. Cu toate acestea, Ulise e învestit de Shakespeare cu alte trăsături negative, caracteristice „noii epoci". Peter Ure reconsideră astfel faimoasa perorație a lui Ulise despre „grad" sau „treaptă" (I, 3, 75–137):

„Întrucît Ulise dezvoltă tema „gradului" cu anvergura cerută unui orator care se adresează unui consiliu de război, amplificînd-o cu analogia macrocosmosului, discursul său a fost extrapolat ca o expunere a concepției despre lume shakespeariene sau elisabetane. Se poate; dar dacă menținem această temă în contextul ei dramatic, observăm un contrast sardonic între insistența lui Ulise asupra rangului și planul său ulterior de a inversa, în scopuri politico-militare, fireasca întîietate a lui Ahile față de Aiax. Manipulînd abil îngîmfarea lui Aiax și dirijînd-o împotriva mîndriei lui Ahile, așezînd pe cel slab deasupra celui mai tare, grecii speră să restabilească ordinea normală. Aceasta este un joc politic, este arta posibilului și ea definește discursul despre „grad", nu fără ironie, ca retorică a unui ideal. În plus, ingenioasa urzeală are un caracter oportunist: sugestia îi vine lui Ulise de la provocarea cu totul neașteptată a lui Aeneas, nu este ceva hotărît de o dezbatere care părea că nu ajunge nicăieri"[3].

Bazîndu-se pe considerațiile lui Ure și ale lui Kenneth Muir (care stabilește o analogie cu comentariile arhiepiscopului de Canterbury despre ierarhia albinelor, în *Henric al V-lea*, I, 2, 174–220), I. Șvedov ajunge la concluziile de mai jos:

---

[1] K. Deighton, *Op. cit.*, p. XXIII.
[2] A.P. Rossiter, *Op. cit.*, p. 137.
[3] Peter Ure, *Shakespeare; the Problem Plays*, 1961, Longman Group, 1964, p. 34.

Comparînd teoria lui Ulise cu practica sa politică, trebuie să recunoaștem că întreaga sa cuvîntare despre necesitatea de a se respecta primogenitura nu face altceva decît să mascheze propriile sale intenții. Astfel, în caracterul lui Ulise încep să se deslușească destul de limpede trăsături ale machiavelismului.

Cît privește metoda folosită de Ahile pentru a rezolva sarcina ce i-o trasează Ulise fie că este vorba de un duel cavaleresc cinstit sau un asasinat din umbră — aceasta nu-l tulbură cîtuși de puțin pe gînditorul practic Ulise. De aceea spectatorul nu poate scăpa de impresia că în spatele lui Ahile, care se năpustește fără rușine asupra neînarmatului Hector, tronează chipul liniștit și satisfăcut al subtilului rege al Itacăi"[1].

Vestit în tradiția homerică prin lașitate și hidoșenie, Tersit devine în *Troilus și Cresida* și un comentator al personajelor, al situațiilor și chiar al tezelor „morale", exprimînd în general opinii corecte, însă într-un limbaj extrem de grosolan care amintește pînă la un punct pe cel al unora dintre personajele comediilor lui Ben Jonson.

„Frumoasa Elena", marele „idol mic" al piesei, este aspru condamnată de Tersit, dar și de Diomede, — e o tîrfă, are „sîngele stricat" și „trupul nemernic". În scena unde apare (III,1), ea se întrece cu Pandarus în complimente stereotipe, repetate supărător („dulce", „foarte dulce", „dulce ca mierea" etc.), iar singurele ei cuvinte care trădează, vag, luciditatea, sînt: „Iubirea aceasta ne va ruina pe toți" (versul 121).

În tabăra troiană, Hector e prezentat ca un personaj virtuos, eroic, stăpînit („...nu prea îl scoți din ale lui", spune Alexandru), judecă limpede dar e nerealist din cauza lealității sale față de depășitul cod al onoarei cavalerești. Totodată, „...chiar cînd e pornit, se lasă / Înduioșat", susține Ulise. Deși comparabil cu Troilus, se deosebește psihologic prin aceea că „Troilus, cum ar fi spus elisabetanii, are o minte necoaptă dar o voință puternică, iar Hector, invers (Tillyard). Ca și Agamemnon, se depărtează de modelul homeric.

Troilus, cel mai complex dintre personaje, e singurul care evoluează: pînă la trădarea Cresidei se încrede prea mult în ea, socotind-o chiar virtuoasă („se-nverșunează în virtute", I, 2, 97) — cu toate că, sporadic, nu e chiar atît de „necopt la minte" sau de orbit ca să nu-și dea seama de adevăr (cînd, în prima conversație cu Cresida, îi spune „Cei ce vorbesc așa știu ce vorbesc" — III, 2,150, sau, în scena despărțirii: „Iubita mea! Să-mi fii doar credincioasă..." — IV, 4, 58 și urm.), iar la sfîrșitul piesei

„...ne despărțim de un Troilus a cărui fire nu se mai caracterizează prin altceva decît ură și dorință de răzbunare. El a devenit mai puțin decît uman întocmai după cum se va întîmpla și cu Cresida"[2].

---

[1] I. Șvedov, *Op. cit.*, p. 188.
[2] John Wain, *The Living World of Shakespeare*, Macmillan, London, 1964, pp. 116–117.

Ulise, citindu-l pe Aeneas şi parafrazînd parcă unele din sfaturile date de Polonius lui Laert, îi face un portret amănunţit:

„...un cavaler / Nevîrstnic, dar neîntrecut; cinstit; / În fapte gureşa, însă nefălos; / Greu de stîrnit, dar şi mai greu de-oprit; Cu inima şi mîna larg deschise; / Ce are dă, şi ce gîndeşte spune, / Dar nu-i nechibzuit în dărnicire, / Nici dînd vre-ounor gînduri slute grai. / Ca Hector brav, dar mult mai de temut /.../ în toiul luptei / E mai răzbunător ca gelozia (IV, 5, 97–107).

Autocritica ironică pe care şi-o face la începutul piesei vine în sprijinul ideii că, fără a fi înţelept, e inteligent.

Ridley recunoaşte că poate fi privit ca erou tragic, dar adaugă:

„...el nu este cîtuşi de puţin dărîmat de necredinţa Cresidei; e furios pentru că a fost înşelat; şocul primit îl sileşte să facă generalizări nediscriminatorii ca acelea ale lui Hamlet despre slăbiciunea femeilor[1]".

Pandarus e urîţit în comparaţie cu modelul său chaucerian. În poemul lui Chaucer el e relativ tînăr (se apropie de vîrsta lui Troilus, cu care e prieten), are grijă de nepoata sa şi nu-şi dezvăluie lipsa de scrupule decît mult mai tîrziu; la Shakespeare, e bătrîn, senil uneori, vulgar, băgăcios, şi stricat pînă în măduva oaselor.

Cresida lui Chaucer e o văduvă sfioasă şi sobră care ţine mult la bunul ei nume; îi rămîne credincioasă lui Troilus trei ani şi-i cedează lui Diomede din milă, numai după îndelungate insistenţe ale acestuia. Cresida lui Shakespeare e o cochetă cu experienţă de la bun început, nu se sinchiseşte de părerea lumii, e îndrăzneaţă şi indecentă şi, ca în textul lui Lydgate, se aruncă în braţele lui Diomede aproape de îndată ce părăseşte Troia.

Ulise o numeşte „fiică a poftei" după ce îşi exprimă indignarea faţă de schimbul de săruturi cu marile căpetenii greceşti: „Neruşinata! / În ea vorbeşte ochiul, faţa, buza, / Chiar şi piciorul; duhul desfrînării / Mijeşte-n orice mădular şi gest" (IV, 5,54–57). Pentru Tersit e „tîrfă" şi „curtezană ieftină" (V. finalul scenei 2).

Ca şi Troilus, Cresida face generalizări şi se autocondamnă (de exemplu, în V, 2, 106–111).

Din caracterizările făcute Cresidei în secolul nostru:

„Cresida este «fiica poftei»: o destrăbălată frivolă care rîde mereu, provocatoare fără a fi rău intenţionată, de scurtă memorie, neavînd nimic altceva decît pleoapele lăsate în jos şi un picior jucăuş ca să se măsoare cu vraja ce o răspîndeşte cea mai mică ridicare din umeri a Cleopatrei, cea mai

---

[1] M.R. Ridley, *Shakespeare's Plays*, London, 1937, p. 148.

mică mișcare a brațului sau întoarcere a capului; nimic decît flecăreala ca să rivalizeze cu furia de tigroaică, cedarea languroasă, conjurarea celor mai înalte și mai josnice aspirații spirituale și senzuale ale egiptenei lui Cezar și Antoniu"[1].

„ ...e întruchiparea destrăbălării. Nu este, propriu-zis, imorală, deoarece a distinge binele de rău și a alege unul din ele, răul chiar... înseamnă a avea un minimum de caracter care Cresidei îi lipsește[2]".

La nivelul imaginilor dominante, al stilului și limbii se poate urmări o aceeași consecventă „depreciere" sau „devalorizare" a textelor clasice.

Una din imaginile „negative" este cea a bolilor („frențe neapolitană". „buboi", „coptură a naturii", „durere în oase", „oftică", „rana sufletului meu", „nebunie", „ipohondrie" etc.), aproape la fel de semnificativă ca în *Hamlet* după cum apreciază C. Spurgeon. Subliniind „asemănarea și continuitatea simbolismului din cele două piese", autoarea constată, de asemenea, că imaginile legate de hrană, gust și apetit, sînt mai frecvente în *Troilus și Cresida* „brînzoi, digestie!" „e o plimbare priincioasă burții ce-o facem după prînz", „troienii vor gusta această fală / Cu cel mai gingaș cer al gurii lor"; „E-atît de dulce gustul desfătării / Încît mă-mbată. Darmite atunci / Cînd cerul gurii, dornic, va gusta / Nectarul dragostei?" etc.) Specifice sînt abundentele imagini „comerciale", consonante cu spiritul „noii epoci" a Angliei („marfă", „valoare" — uneori depreciat de la sensul de „merit", „virtute" etc. la acela de „preț de cumpărare sau vînzare", „bani", — Elena e „o perlă / Ce-a-mpins pe mări o mie de corăbii / Și i-a schimbat pe regi în negustori" etc.).

Vocabularul, puternic latinizat,

„...folosit uneori cu o stîngăcie surprinzătoare pentru Shakespeare, devine aproape caraghios. /.../

(Multe personaje) își aleg cuvintele cu greutate, în loc să îngăduie însuflețirii să le aleagă. Ele fac uz de un vocabular în mod specios intelectual, se căznesc să se definească în termeni teoretici. Subtilitățile lor sînt subtilitățile argumentării. Le lipsește sau aproape că le lipsește desăvîrșirea existenței esențiale"[3].

Hiperbola este principala figură de stil prin care dramaturgul satirizează spiritul *Iliadei* și pe eroii ei; și aceasta nu numai în scenetele-parodii („*Ahile*;... mărinimosul și prea-strălucitul, de șase ori șapte ori slăvitul

---

[1] John Squire, *Shakespeare As A Dramatist*, Cassel and Co, London, 1935, p. 69.

[2] M.R. Ridley, *Op. cit.*, p. 147.

[3] Charles Williams, extras din *The English Poetic Mind*, 1931, reprodus de Anne Bradby în *Shakespeare Criticism 1919—1935*, Oxford University Press, London, 1937, pp. 192—193.

căpitan-general al armatei greceşti, Agamemnon et caetera" III, 3, 275–278). Înainte de a vorbi despre „grad", Ulise se adresează lui Agamemnon în termeni hiperbolici, iar replica e interesantă şi prin alte implicaţii ale debitului verbal:

„Agamemnon, / Tu, mare comandant, braţ al Eladei, / Piept al oştirilor, suflet şi spirit / Ce ferecci gîndul şi simţirea noastră / A tuturor, ascultă-l pe Ulise! / Trecînd peste adînca preţuire / A cuvîntărilor ce-am auzit /*(către Agamemnon)* Din partea ta, mărit cîrmuitor, / *(către Nestor)* Şi-a ta, cel venerat de dragul vîrstei, / Căci vorbele lui Agamemnon grecii / S-ar cuveni în bronz să şi le sape, / Iar Nestor cel cu chipul de argint. Urechile greceşti să le-nnădească / De limba-i meşteră cu lanţul vorbei – / Ce-i trainic ca al bolţii stîlp, – Ulise / Vă cere-ngăduinţă să vorbească" (I,3,54–69).

Ca punct de plecare pentru interpretarea introducerii lui Ulise poate fi luat comentariul lui Agamemnon:

„...Te ascultăm, prinţ al Itacăi. Ştim / Că mai curînd spurcatul de Tersit / Îşi va desface fălcile să cînte, / Să spună glume sau să prorocească Decît din gura ta s-aflăm nimicuri" (vers. 70–74).

E un exemplu de ironie tipică pentru întreaga piesă; vorbele lui Ulise *au fost* nimicuri, dar Agamemnon le socoteşte, probabil, pline de miez. Nimicuri cum sînt, ele reprezintă mai întîi un climax, o gradaţie ascendentă de imagini hiperbolice în unităţi sintactice din ce în ce mai lungi care se încheie scurt şi prozaic prin „ascultă-l pe Ulise" şi „Ulise / Vă cere-ngăduinţă să vorbească", respectiv printr-un anticlimax – cf. fragmentul anterior din „scenetă", sfîrşind neaşteptat cu „et cetera".

Într-un capitol instructiv dintr-un volum de interpretări ale lui Shakespeare (din păcate, prea părtinitor „feminist"), Marilyn French vede, piesa ca o succesiune de „creşteri şi descreşteri", „umflări şi dezumflări", „valorizări şi devalorizări" (în engl. „inflations-deflations") – practic, o succesiune de „climaxuri-anticlimaxuri". Economia de spaţiu reclamă o regretabilă reducere la cîteva fragmente:

„*(Piesa)* e construită ca o perindare de valuri care, pe rînd, se ridică, dobîndesc înălţime – nu volum –, ajung prea sus, apoi datorită propriei inconsistenţe, se zdrobesc îndată de un fund de mare foarte stîncos. Atît micile unităţi lingvistice cît şi structurile scenice mai cuprinzătoare sînt construite în acest fel.

Tiparul este anticipat în Prolog, unde exprimarea pompoasă și perioadele sînt brusc retezate de ritmuri scurte și cuvinte simple." *(Sînt reproduse vers. 1—22, se amintesc cuvintele răsunătoare, abstracte, perioadele care sfîrșesc brusc și prozaic cu: „ce vor sluji / Războiul crud" și „De-aici și vrajba").*

„Conținutul Prologului prezintă o «creștere-descreștere» similară. Primele șapte versuri sînt neesențiale pentru piesă /.../ dar ele sporesc autoritatea grecilor, îi face să pară teribil de periculoși și «superiori»... Numele porților Troiei sînt la fel de superflue, dar ele oferă o acumulare gradată de silabe remarcabile /.../ care se prăbușesc prin scurtul și tăiosul *sperr up* (i-a-nchis). /.../ Finalul Prologului «dezumflă» și mai mult subiectul. După toată această emfază, vorbitorul ridică din umeri: nu-i pasă dacă spectatorilor le va plăcea piesa sau nu. /.../

Ritmul umflare-dezumflare e prezent în prima scenă în alternarea replicilor lui Troilus și Pandarus. Troilus își expune pe larg trăirea brodînd-o cu hiperbole: «Dar sînt mai slab ca lacrima femeii.../...»/ Răspunsurile pe care i le dă Pandarus sînt scrise într-o proză simplă, realistă, folosind metafora obișnuită a coptului pîinii /.../.

Acest dialog e revelator din punct de vedere psihologic. Atunci cînd iubesc, bărbații simt intens dorința de a-și auzi iubita amintită și lăudată. Troilus însă nu dorește așa ceva: îl interesează mult mai mult propria sa stare sufletească decît Cresida. Seamănă cu Romeo care o iubea pe Rosaline și-și petrecea vremea compunînd versuri cu oximoron și tînguindu-se /.../

După ce pleacă Pandarus, Troilus rostește un monolog umflat în care își precizează scopul — nu dragostea, afecțiunea și respectul Cresidei, nici măcar cunoașterea ei ca persoană ci un proces de schimburi comerciale care îl culcă în patul ei; Iar acest monolog e urmat îndată de un dialog cu Aeneas în cursul căruia prințul îi discreditează și zeflemisește pe Paris, Menelau și Elena. /.../

/.../ Grandilocvența lui Agamemnon, ridicarea lui în slăvi, aproape zeificarea lui de către Nestor, justificările sentențioase și pline de platitudini ale lui Ulise /.../, toate nu duc decît la o urzeală de școlar pentru a-l manevra pe Ahile, o urzeală care, pe deasupra, dă greș /.../

/.../ Totuși, nu se constată sub nici o formă că această alternare ar avea loc între niște idealuri înalte și neputința oamenilor de a trăi conform cu ele. Ea se desfășoară mai curînd între auto-magnificarea umană (superioritatea implicită a principiului masculin dus pînă la extreme ridicole) și auto-înjosirea și trivializarea. Umflarea e arogantă și înșelătoare, *vanitas* în sensul ei inițial. Ulise nu este măcar vanitos orbește, totuși e la fel de vinovat prin comportare ca și ceilalți. /.../

/.../ Întrucît nu există un centru în piesă iar umflările sînt într-un mod atît de evident satirice, dezumflările ajung să pară, dacă nu o normă etică, cel puțin că sînt mai aproape de realitate. Oricum, este cel puțin probabil că apreciem vulgaritatea injurioasă a lui Tersit și superficialitatea

pornografică a lui Pandarus. Cei doi măscărici introduc o schimbare binevenită după bombasticismul gol și autoîncrederea deșartă a legitimității pe care le găsim la celelalte personaje masculine. /.../ Concepția lor e tot atît de extremă ca și concepția bombastică. Lumea prezentată de ei e trivială sau scabroasă și mult mai neplăcută decît ceea ce majoritatea dintre noi recunoaște a fi realitatea cotidiană, chiar realitatea cotidiană a războiului. Dragostea, loialitatea, prietenia, compasiunea și nutriția există, sînt elemente ale unui întreg mai cuprinzător. Nu însă în această piesă. Și numai dacă noi, spectatorii ne afundăm într-o lume pe care o recunoaștem ca deficientă, mai rea decît propriile noastre Danemarci putrede, Shakespeare îi dă un centru moral lumii /.../ Trebuie să fabricăm sau să afirmăm norma. Aceasta e caracteristic pentru un anumit gen de satiră, genul pe care Shakesperare l-a abordat doar în două rînduri — în *Troilus* și în *Timon din Atena*. Este satira lipsită de o normă clară, izvorînd dintr-o gîndire relativistă în sensul că afirmațiile ei depind de reacția cititorului sau spectatorului. Swift și Joyce au scris un asemenea tip de satiră..."[1].

Receptarea într-un mod variat a intențiilor satirice din piesă nu este o teză nouă. Astfel, încă Stauffer o punea în lumină, pornind de la două versuri care, rostite de Ulise, alcătuiesc „baza permanentă a gîndirii morale a lui Shakespeare" („...omul nu-i stăpîn pe nici un lucru... / Cît timp nu își împarte darul și altora" — III,3,115,117):

„Ideea că acțiunea devine virtute numai într-un context social, reflectat îndărăt de alții, este înfrumusețată prin diferite imagini — bolta care repetă vocea prin ecou, a unei porți de oțel care trimite îndărăt razele și căldura soarelui (în cuvintele lui Ahile) a ochiului care, deși este organul văzului, nu se vede pe sine pînă cînd nu este reflectat de alți ochi sau oglinzi:

«Privirea nu se-ntoarnă-asupra ei/Decît plecînd să se-oglindească;-atunci / Se vede singură» *(Ibid.*, 109—111). În această atentă discuție filozofică, ideea capătă o formă mai dezvoltată într-o altă imagine, cea a căldurii reflectate. Ulise spune:

«Un ins ciudat scrie aici / Că omul, cît ar fi de înzestrat / Lăuntric sau altminteri, nu se poate / Făli cu ce-ai al său și nici simți / Că e stăpîn decît prin oglindire. / Virtuțile-i căldura și-o resfrîng / Asupra altora, ce-o-napoiază / Sorgintei sale» (Ibid., 95—102). Ahile comentează asupra ideii «Nu e ciudat defel», iar Ulise răspunde: «Învățămîntul tras nedumirește / Nu pilda-n sine» *(Ibid.*, 112). Lui Shakespeare îi este bine cunoscut pentru că i-a revenit adesea în gîndurile sale.[2] El a anticipat cu un secol și ju-

---

[1] Marilyn French, *Shakespeare's Division of Experience*, 1981, Abacus, Aylesbury, 1983, pp. 162—167.

[2] Pentru rolurile oglinzii în gîndirea shakespeariană v. și postfața la *Îmblînzirea îndărătnicei* în prezenta ediție, vol. II, 1983, pp. 258—260.

mătate ceea ce economistul Adam Smith considera că este capodopera sa *Theory of Moral Sentiments*. Meritul, valorarea, virtutea, depind de receptarea şi părerile societăţii..."[1].

Fiind o piesă de probleme şi o piesă-dezbatere, *Troilus şi Cresida* se implică mai mult în jocul oglinzilor decît oricare din piesele de pînă acum: Shakespeare înregistrează problemele conflictuale din Anglia „noii perioade" şi reflectarea lor pro şi contra în conştiinţa unor membri ai acestei societăţi — travestiţi în eroi clasici şi medievali —, precum şi în propria sa conştiinţă. Despre starea de spirit în care dramaturgul a oglindit aceste realităţi am amintit, deşi tangenţial, o serie de lucruri ce reprezintă în mare un punct de vedere general acceptat de critici şi comentatori (să adăugăm ca exemplificări, păreri a lui Bradley: „...un spirit de amărăciune şi dispreţ pare să străbată o atmosferă intelectuală"; a lui John Wain; piesa e „imersată în cinism şi deziluzie"; a lui Rowse: „principala temă e deziluzia pricinuită de război şi dragoste"). Dar nu ar fi drept să neglijăm şi alte puncte de vedere, care „oglindesc" parţial atitudinea societăţii de astăzi.

Rossiter:

„...Vedem pe scaunul judecăţii coduri de conduită, etaloane de valori, principii etice şi pasiuni; iar concluzia pare să fie că deşi sistemul de gîndire expus de Ulise şi respectat de Hector *ar trebui* să fie măsura conduitei umane, tabela de calcul exact a ceea ce e corect şi incorect, el nu se aplică pur şi simplu conduitei umane observate realist atunci cînd e vorba de război, dragoste sau diplomaţie. Aceasta a lăsat unora impresia unui Shakespeare deziluzionat, a unui om iritat de povestea din Sonete etc.; iar altora impresia unei satire (unde conştiinţa fiecăruia e măsurată după principiul medieval, cu urmarea că e un lucru greşit şi demn de dispreţ).

Nu accept nici una din alternative. Nu pot vedea în *Troilus şi Cresida* nimic altceva decît o piesă iacobită care caută să pună sub semnul întrebării valorile, în noua atmosferă sceptică generată de decăderea luminilor lui Spenser şi ale sonetiştilor petrarcani, o lume în care perplexităţile (mai curînd decît triumfurile) individualismului Renaşterii reţin atenţia; unde înlăturarea vechilor şi stabilelor universalii medievale confruntă minţile gînditoare cu amara descoperire că dacă fiecare individ gîndeşte liber pentru sine şi-şi urmează propria voinţă, se naşte haosul şi dispare orice ordine"[2]

Bayley:

„Multe lucruri din piesă precum şi tonul ei general le amintesc personelor spirituale pentru care e posibil ca ea să fi fost scrisă că poezia şi pa-

---

[1] Donald A. Stauffer, *Op. cit.*, pp. 133–134.
[2] A.P. Rossiter, *Op. cit.*, p. 148.

radoxul se mănîncă pe sine la fel ca războaiele şi desfrîul. Aici ele par să fie în serviciul personajelor, după cum şi acestea sînt în serviciul rolurilor pe care le «portretizează». Deşteptăciunea este revelată delicat şi amuzat în contextul războiului şi în contextul dragostei, care, în mod obişnuit, nu sînt nici delicate, nici amuzante. Faimosul ton «amar» al piesei, întruna remarcat de adnotatori şi critici, este în realitate o iluzie creată de acest proces. Ca în *Timon*, dar într-un mod diferit, stilul e opus celui amar; de fapt, conceptul nu înseamnă nimic în corelaţie cu un asemenea miracol funcţional — nu e nimic «amar» într-un tigru sau pescăruş. Acest miracol înlătură orice transparenţă şi anonimat dramatic, îşi face din personaje şi temă marionetele şi subalternii.

Subordonarea se manifestă în diferite moduri, creînd o piesă de afirmaţii intr-o manieră oarecum modernă. «Tragedia» are în *Troilus* impactul şi calitatea pe care ne aşteptăm s-o aibă într-o piesă modernă. Nu există nimic grandios, vrednic de milă sau teribil, dar tocmai aşa se petrec lucrurile: un om bun (dar poate că nu e chiar aşa de bun) e măcelărit în umbra de nişte cuţitari, ei înşişi la cheremul unor oameni cinici care se bucură de putere. Între timp o fată şi-a trădat iubitul, dar, cine ştie; poate că dragostea lui nu a meritat ca ea să-i fie credincioasă. Acestea sînt întîmplări privite fără indiferenţă tragică sau fără un sentiment tragic, în chipul simplu în care ne place să credem că le privim astăzi. Efectul obiectivităţii este produs de piesă, care pare că e detaşată de personaje şi de situaţia lor şi că le foloseşte doar; iar acesta este încă un element pe care îl asociem cu drama modernă"[1].

Cu referire la *Troilus şi Cresida*, în literatura de specialitate, termenul polisemantic *temă* (uneori comod tocmai datorită polisemantismului) se întîlneşte în sensul de „subiect", „problemă" — indiferent dacă acest conţinut este sau nu legat, direct sau indirect, de intriga dramatică, dacă este sau nu discutat şi ilustrat de personaje, dacă e prezent ostentativ sau se poate deduce doar. De aici şi catalogările, corecte în măsura în care stabilesc şi o ierarhie corespunzătoare, cu eliminarea „excrescenţelor", a subiectelor periferice şi „neintegrate". Pe de altă parte, *tema* poate să însemne „ideea fundamentală *care se dezvoltă (subl. n.)* într-o operă literară" etc. (*Dicţionar de neologisme*, editura Academiei R.S.R., 1978) şi tocmai în acest sens folosesc termenul cele mai multe studii privitoare la *Troilus şi Cresida*, piesă unde „temele" sînt atît de amplu dezbătute şi „dezvoltate":

„...toate personajele sînt obsedate de dorinţa de a analiza şi, în procesul căutării adevărului, ridică mereu particularul în domeniul universalului"[2].

---

[1] John Bayle, *Op. cit.*, p. 102.
[2] G. Wilson Knight, *The Philosophy of Troilus and Cressida*, în *The Wheel of Fire*, 1950, Methuen, London, 1972, p. 51.

Vorbind despre ideea centrală a piesei (vom vedea curînd care anume este), G. Wilson Kinght o consideră „aproape o teză", deși nu cred că greșim afirmînd că și alte teme sînt „aproape *teze*". Parcă „demitizarea" — asupra căreia am insistat pe marginea transformării opticii elisabetane cu privire la viața social-politică — nu este „aproape o teză", sau, ca să revenim la terminologia curentă, o temă principală (discutată)? Mai exact, o temă principală dacă deplasăm centrul de greutate al piesei spre aspectele istorice concrete? Totul depinde, în ultimă analiză, de *încadrarea* tematicii. Și cu gîndul la această încadrare, în afară de perspectiva istorică și, iarăși, în afară de *atitudinea lui Shakespeare* față de ceea ce ne relatează, putem distinge două planuri care, chiar dacă se întrepătrund, au și o anumită independență: planul filozofiei morale și planul filozofiei ca atare.

În ceea ce privește filozofia morală, părerile sînt împărțite cînd este vorba de tema dominantă; Stauffer, de pildă, susține că:

„...dacă este să căutăm *tema* organizatoare ce inspiră lucrarea, nu se poate găsi o idee mai bună decît acea că tot ce este mai rău contaminează și distruge tot ce este mai bun."[1]

De un consens relativ se bucură însă părerea că tema „organizatoare" este cea *a valorilor* (subiective și reale), discutată în contradictoriu de Troilus și Hector (II,2) în legătură cu prezența Elenei în Troia și exemplificată negativ de oamenii „mîndri", îndrăgostiți de sine, din tabăra grecească (Aiax, Ahile) și eroinele destrăbălate, „idolii" falși. Pornind de la *Eseul X, Despre dragoste*, al lui Bacon, am dezvoltat această temă într-o lucrare din care am reprodus concluziile în *Studiul introductiv* din prezenta ediție „Shakespeare", vol. I, pp. 97—102[2], fără a o disocia de aspectele filozofice pure. Disocierea apare cu claritate în studiul fundamental al lui G. Wilson Knight, deși sub forma trecerii treptate de la moral la filozofic. Această trecere se poate urmări fie măcar și prin cîteva extrase din acest studiu (evident, în ordinea în care apar):

„Tema *(centrală)* este următoarea. Valorile umane sînt puternic contrastate cu scăderile umane. La Shakespeare există două valori primordiale,

[1] Donald A. Stauffer, *Op. cit.*, p. 131.

[2] Pertinente pentru stabilirea paralelismelor cu piesa sînt paragrafele 2—4 din *Eseul X*. Întrucît acesta a fost scris în 1612 și rescris în 1625, aceste paragrafe par a fi un rezumat succint al unor idei conducătoare din *Troilus și Cresida;* totuși, dacă ținem seama de faptul că Shakespeare nu a fost străin de teoriile lui Bacon (direct sau indirect, prin William Harvey, medicul personal al filozofului, cu care dramaturgul s-a presupus că discuta uneori la Mermaid Tavern), nu este exclus că piesa a dezvoltat dramatic respectivele teme. Oricum ar sta lucrurile, important este că aceste paralelisme există.

dragostea și războiul. Ambele sînt o prezență vie în *Troilus și Cresida*. Dar ele există într-o lume care pune sub semnul întrebării sensul și frumusețea lor finală. Dragostea lui Troilus, eroismul lui Hector, simbolica romanțiozitate ce arde în figura Elenei — toate acestea sînt așezate alături de glumele grosolane și mîndria trîndavă a lui Ahile, stupiditatea nătîngă a lui Aiax, batjocura lui Tersit. Troienii reprezintă frumusețea și valoarea umană, grecii, elementele stupide și bestiale din om, stagnarea stearpă a intelectului înstrăinat de acțiune și criticarea acestor lucruri prin zeflemeli. Atmosfera din cele două tabere opuse este astfel contrastată puternic și predarea Cresidei grecilor, incidentul pivot al piesei, capătă în felul acesta o sugestie simbolică. Aceste două aspecte primordiale ale umanității pot fi identificate provizoriu cu conceptele «intuiție» și «intelect» sau «sentiment» și «rațiune». În piesă această distincție ia uneori forma unei antinomii între «individualism» și «organizare socială». /.../ Putem atunci spune că ideea fundamentală din *Troilus și Cresida* este opoziția dinamică dintre aceste două facultăți: intuiția și intelectul. /.../ În maniera obișnuită shakespeariană, problema existentă în tema principală — netemeinicia rațională în conflict cu valabilitatea intuitivă a reprezentării romantice — este reflectată de-a lungul piesei. Ni se înfățișează diferite varietăți de viziune umană și diferite trepte de inteligență umană care, contopite insesizabil, ilustrează reacțiile numeroase ale omului la realitățile iubirii și războiului. /.../

/.../ *(În discursurile lui Agamemnon, Nestor și Ulise din I,3)* se dezbate problema crucială a piesei: în vreme ce intuiția și credința acceptă filozofia tragică, rațiunea și intelectul o resping. În acest exemplu opoziția intuiția-intelect se identifică în mod evident cu opoziția dintre individualism și ordine. Ulise, reprezentant consecvent al rațiunii, diplomației și ordinii, atacă argumentele intuitive și emoționale — am putea să le spunem aproape sentimentale — aduse de Agamemnon și Nestor. /.../ Și trebuie să recunoaștem că argumentele lui Ulise obțin cîștig de cauză.

(În scena dezbaterilor de la curtea lui Priam, II,2, unde Hector e de părere ca Elena să fie înapoiată grecilor pentru a se pune capăt războiului)... Troilus — întotdeauna exponentul înflăcărat al credinței absolute într-o valoare supremă /.../ — argumentează că onoarea regelui este un lucru «nemărginit» față de aceste mărunte «pricini». *(Ca răspuns la afirmația lui Troilus: «Nu-s toate după cum le prețuim?»).* Poziția lui Hector se bazează pe obiectivitatea valorii pure: emoția subiectivă nu cîntărește cîtuși de puțin în sine — este sentimentalism, idolatrie. Pasiunea /*will, de obicei însemnînd «voința»*/ care în imaginație înzestrează un obiect cu acele calități pentru care îl adoră este evident absurdă: ea se cade să-și formeze cel puțin o imagine obiectivă sau o noțiune clară despre însușirea adorată. /.../

Răspunsul lui Troilus (*«Soția ce-o iau astăzi o alege / Dorința mea» etc. — II,2,61 și urm.)* este de extremă importanță. /.../ El conturează o viziune simbolistă — sugerată de alte pasaje și mai ales de imagistica pie-

sei — o filozofie ce pare să considere formele materiale drept corpuri însufleţite de vitalitatea subiectului privitor: materia ca simbol al spiritului. /.../...dorinţa mea latentă a fost deşteptată prin descoperirea unui chip sau a unui simbol senzorial al acestei dorinţe; imaginea servèşte ca punte între conştient şi inconştient, între minte şi suflet. Ceea ce se sugerează este că îndrăgostitul îşi vede propriul suflet reflectat în obiectul iubirii. El se trezeşte la autocunoaştere prin actul vederii. Percepţia senzorială permite dorinţei sale inconştiente şi nedefinite să-şi găsească împlinirea în conştiinţa de sine sau „judecată". /.../ Reiese clar că în această piesă gîndirea şi analiza merg în adîncime; reiese clar că Shakespeare este aici preocupat intens de probleme pur filozofice.

/.../ ...Teoria valorilor imediate nu satisface pe deplin raţiunea noastră practică. Argumentarea lui Hector este prin excelenţă logică, dar el nu o urmează în acţiunile sale. Şi tocmai prin asemenea indecizii se interferează şi se exclud reciproc acţiunile şi judecăţile omeneşti. Trebuie să observăm că aici adepţii intuiţiei îi înving pe raţionalişti"[1].

În planul filozofiei pure se înscriu comentariile lui Northrop Frye, care consideră că piesa „gravitează în jurul *relaţiei dintre realitate şi iluzie*" *(subl. n.)*. Troienii, arată autorul, preferă iluzia faimei şi gloriei ştiind că este o iluzie, după cum ştiu că Elena nu e motivul real al luptei. Grecii sînt realişti în comparaţie cu troienii; dar cuvîntarea lui Ulise despre ierarhie şi grad este, în fond, nerealistă. „Dacă ar crede în ceea ce spune..., ar sfătui armata grecească să plece şi să lase Troia în pace", pentru că războiul, barbar cum este, ar aduce haosul de care Ulise pretinde că se teme. Mai ales în relaţiile dintre Aiax şi Ahile vedem că eroismul este „extatic" — cum spune Heidegger —, ieşit din sine, aruncat în situaţii în care „personalitatea se re-crează pentru a le face faţă în chip diferit". Ocările lui Tersit „scot în evidenţă elementul de autoinşelare din retorica luptătorilor". Concluziile lui N. Frye sînt:

„...nu se poate statornici nici o concepţie serioasă despre viaţă pînă cînd nu recunoaştem prezenţa iluziei în ceea ce considerăm că este realitate obiectivă şi prezenţa realităţii în ceea ce considerăm că este iluzia subiectivă.

În experienţa obişnuită ceea ce numim real tinde să se asocieze cu «obiectivul», cu ceea ce alţii văd mai mult sau mai puţin după cum vedem noi. În mod corespunzător, ceea ce numim iluzie se asociază cu subiectivul, lumea visurilor şi a sentimentelor, de la iubire pînă la ură, care ne denaturează perspectiva reală. Poate că aici un om de teatru ar avea ceva de spus. Pentru că Shakespeare a fost un om de teatru care s-a concentrat extraordinar asupra experienţei teatrale; putem spune chiar că în fiecare din piesele sale personajul principal este teatrul însuşi. Cînd sîntem la

---

[1] G. Wilson Knight, *Op. cit.*, pp. 47—55.

teatru, piesa pe care o vedem şi auzim este, zicem noi, o iluzie. Dar am putea scotoci cît poftim culisele şi odaia cu costume fără să găsim vreo realitate în spatele piesei: e limpede că în teatru iluzia *este* realitatea. Mai mult, este un dat la fel de real ca orice lucru pe care-l vedem şi auzim. Ceea ce nu este piesa din teatru este experienţa comună a spectatorilor, experienţă care diferă la fiecare membru al auditoriului şi care, totuşi, reprezintă şi un consens. La teatru, aşadar, iluzia este obiectivă, iar realitatea, subiectivă. În sine, aceasta nu răstoarnă total natura realităţii şi a iluziei; ni se sugerează, totuşi, că există aspecte ale ambelor pentru care drama este relevantă".[1]

Într-o măsură considerabilă, comentariile lui Wilson Knight şi N. Frye, completate cu cele ale lui Stauffer privind „ochiul" şi „reflectarea" (reproduse anterior într-un alt context), se încadrează foarte bine în tema *cunoaşterii*, pe care am urmărit-o şi în piesele de pînă acum. Există, însă, şi alte cîteva aspecte.

Astfel, în strînsă legătură cu relaţia intuiţie-intelect (sentiment-raţiune) şi realitate-iluzie, trebuie amintită sau subliniată „identitatea" şi „pierderea identităţii".

La începutul piesei, Troilus constată, autocritic, că şi-a pierdut „inima (I, 1, 5) şi, mai mult, a devenit „mai orb ca neştiinţa" (Pandarus confirmă ceva mai tîrziu: „Troilus, el însuşi! Ah, sărmanul Troilus! Ar fi bine să fie aşa...", I, 2, 75–76 şi „El însuşi! Nu, nu mai este el însuşi, aş vrea să fie el însuşi!" *Ibid.*, 80–81), dar în III, 2, 153, după ce Cresida îi spune că o supără „propria ei tovărăşie", respectiv „sinea" sau „identitatea" ei, el face generalizarea: „Nu poţi fugi de tine însăţi", transferînd asupra iubitei ideea integrităţii care îl caracterizează. Cresida devine mai explicită: „'Ţi încredinţez un fel de sine-a mea,/ O sine urîcioasă ce doreşte/ Să se tăgăduiască spre-a robi/ Voinţei altuia" *(Ibid.*, 155–157) („Confuzia ei e morală şi intelectuală: îl doreşte pe Troilus, totuşi mai vrea să păstreze avantajul tactic al incertitudinii"[2]). În mintea lui Troilus se înfiripă îndoieli: „Cei ce vorbesc aşa ştiu ce vorbesc" (v. 159); „Aş vrea să cred că o femeie poate —! Şi bănuiesc că tu-ai putea, iubito — / Să ţină jarul dragostei nestins" *etc.* (v. 165 şi urm.), apoi vorbeşte insistent despre statornicia sa *(truth*, posibil şi cu implicaţia de „adevăr").

Problema identităţii ocupă un spaţiu amplu în scena trădării Cresidei (V, 2). Cresida însăşi e conştientă de o dedublare a eului: „Ah, Troilus,/ Adio! Doar un ochi te mai zăreşte,/ Căci inima prin celălalt priveşte" (vv. 104–105), dar Troilus e cel care o discută, după ce îl asigură pe Ulise că „De sinea-mi voi uita, nesocotind/ Ce simt şi-ndur" (vv. 61–62). El se

---

[1] Northrop Frye, *Op. cit.*, pp. 63–70.
[2] Adnotarea lui K. Palmer, *Op. cit.*, p. 200.

îndoieşte de realitatea evidentă („Cresida să fi fost?", v. 122; „Nu, n-a fost ea", v. 123), justificîndu-şi atitudinea mai întîi din considerente morale („de dragul cinstei femeieşti", v. 126 şi urm.), apoi „filozofic" („Cresida — ea? Nu, e Cresida lui Diomede", v. 134 şi urm), ajunge la concluzia că „Dacă-n însăşi unitatea e o lege,/ Aceasta nu e ea" şi imediat după aceea îşi dă seama de absurditatea raţionamentului: „Sminteală-a judecăţii/ Ce stărui pentru şi-mpotriva ta!/ Chezaş de două ori! Prin tine mintea Se poate răzvrăti făr' să se piardă,/ Iar nebunia, fără răzvrătire,/ Devine minte. E... şi nu-i Cresida" (vv. 139—143). Replica se termină cu acceptarea „dovezilor", prefigurînd sau preluînd „verificarea" baconiană „prin experienţă": „Dovezi, dovezi, tari cum sînt porţile lui Pluto;/ E-a mea Cresida — cerul ne-a legat!/ Dovezi, dovezi! Vai, tari ca bolta însăşi!/ Cerescul lanţ s-a frînt, s-a rupt, s-a smuls!" (vv. 150—153). De altfel, tot baconiană e şi „montarea" scenei, dovada vizuală şi auditivă propusă de Ahile (cf. *Hamlet*, I, 1, 56—58 etc.) şi nu e lipsit de interes să observăm că termenul „dovadă" e folosit anterior de Tersit („Vorba-i dovada faptei", v. 110) şi posterior de Nestor (Hector „face-atîtea/ Că ochii văd şi nu le vine-a crede", în original „That proof is called impossibility", ad litt. „Că dovada e numită imposibilitate", V, 5, 28—29). În ciuda crudei experienţe prin care a trecut, Troilus nu-şi pierde identitatea decît, poate, în sensul că în locul iubirii este acum stăpînit de ură.

De identitatea lui Aiax se ocupă Tersit: „...din orice parte l-ai privi, el o să rămînă Aiax" (II, 1, 69); „...prostul ăsta nu se cunoaşte pe sine" (II, 1, 71); „Aiax a luat-o razna pe cîmp, căutîndu-se pe sine" (III, 3, 245—246). Iar lui Ahile, acelaşi Tersit i se adresează cu cuvintele: „Tablou a ceea ce pari că eşti şi idol al închinătorilor la nătîngi" (V, 1, 6).

K. Palmer atrage atenţia asupra frecvenţei extraordinare a cazurilor de simplă cunoaştere, recunoaştere şi identificare între personajele din piesă şi, pe acest fond, distinge „atribuirea unei reputaţii", exemplificînd:

„În cursul dezbaterii grecilor pe care o întrerupe, Aeneas refuză să-l recunoască pe Agamemnon, pentru că (aşa conchide el), autoritatea nu reiese din înfăţişarea lui. Într-adevăr, Agamemnon şi-a pierdut identitatea în sensul că nu şi-a îndeplinit funcţia ce i-a fost încredinţată. Exact în acelaşi mod, cînd generalii greci îl insultă pe Ahile ignorîndu-l, ei îl lasă să tragă încheierea că nici el nu şi-a respectat funcţia: nu mai este cel mai mare luptător al lor, deci este un «nimeni»"[1].

Shakespeare nu dă răspunsuri definitive la întrebările privind morala şi filozofia pe care şi le pun şi la care răspund în cursul „procesului" eroii piesei; instanţa, în al cărui juriu a intrat şi spectatorul sau cititorul, s-a

[1] Kenneth Palmer, *Op. cit.*, p 73.

retras spre deliberare fără termen. Certe sînt numai întrebările, și acestea, poate chiar mai numeroase ca în *Hamlet*.

„...prin forma lor /.../ îi împrumută piesei o exprimare dramatică specifică. Nici o altă piesă din canonul shakespearian nu întreabă atît de des «cine e cutare»? sau «ce valoare are aceasta?»"[1].

Concepțiile despre viață ale oamenilor, nu numai diferite și opuse pentru numeroase motive (în *Troilus și Cresida* Shakespeare pune un accent deosebit pe gradul de inteligență și sensibilitate a personajelor), sînt analizate pro și contra cu argumente atît de susținute sau ilustrate atît de convingător prin caracterizări și imagini, încît se creeaza pînă la urmă impresia că un calambur al Cresidei sintetizează adevărul: „Ca să spun adevărul, e adevărat și nu e adevărat" (I, 2, 104) – posibilă anticipare a tragediei intelectuale a lui Troilus: „E... și nu-i Cresida" (V, 2, 143). Totodată, aceste concepții sînt confirmate, infirmate sau înlocuite odată cu scurgerea Timpului, iar „căpcăunul" din *Sonete*, „cel mai mare dușman... care omoară valorile" (G. Wilson Knight), personajul alegoric din *Poveste de iarnă* unde se autocaracterizează prin cuvintele „Eu, care plac unora și-i judec pe toți, bucuria și groaza/ Celor buni și răi, care fac și desfac eroarea... " (IV, 1, 1–2) este un personaj și în *Troilus și Cresdia*, invizibil dar discutat în contumacie; un personaj atît de important încît devine o temă principală (de exemplu, pentru Caroline Spurgeon[2]). Despre rolul „discret" al Timpului în istoria concepțiilor am amintit în comentariile privind „epoca nouă" a Angliei; iar din textul piesei, unde el este prezent ca imagine implicată în „dezbateri" ne vom mărgini la cîteva exemplificări:

„*Pandarus:* timpul va ajuta sau va curma" (I, 2, 82); „*Cresida:* Cînd Timpul gîrbov, va uita de sine..." (III, 2, 192 și urm.); „*Ulise:* Ahile Timpul poartă o desagă/ Și-ndeasă-n ea pomeni pentru uitarea/ Ce-i căpcăunul nerecunoștinței..." (III, 3, 145–147 și urm.); „Ne-nvechim/ Din clipa faptei..."; (*Ibid.* v. 151 și urm.); „*Troilus (vorbind despre timpul subiectiv reprezentat prin «noapte»):* Cumplită vrăjitoare! Pe tîlhari/ Îi ocrotește-o veșnicie, însă fuge/ Cu graba gîndului de-ndrăgostiți" (IV, 2, 12–14); „Cu zorul hoțului, hainul Timp/ Își grămădește la-ntîmplare prada" (IV, 4, 41–42); „*Hector:* ...sfîrșitu-i totul;/ Bătrînul jude, Timpul într-o zi/ Va hotărî" (IV, 5 224–225).

Pentru mulți dintre noi, Timpul a hotărît asupra *valorii* piesei. Este o capodoperă a speciei dramatice singulare pe care și-a ales-o Shakespeare. Ne tulbură dacă nu prin dinamismul conflictelor concrete, prin acela al

---

[1] *Ibid.*, p. 41.
[2] Caroline Spurgeon, *Shakespeare's Imagery and what it tells us*, 1935, Cambridge University Press, 1965, p. 176.

gîndirii dialectice care se ascunde îndărătul nesfîrşitelor stagnări şi aşteptări; ne încîntă prin imagini remarcabile, prin varietatea şi bogăţia stilurilor, prin individualizarea personajelor; ne uluieşte prin unitate şi inventivitate; ne face şi mai romantici şi mai realişti... Ca spectacol, atunci cînd acesta respectă textul (ceea ce nu se întîmplă frecvent) şi regia îşi cunoaşte decentele limite (de pildă, nu-i prezintă pe actori „mai mult dezbrăcaţi decît îmbrăcaţi", cum mi-a fost dat să văd cîndva la Londra) şi actorii sînt excelenţi (în primul rînd cînd fac distincţia elementară între versuri şi proză), poate înfiora şi chiar zgudui.

Pentru foarte mulţi critici şi cercetători, Timpul nu a hotărît încă; sau a hotărît numai în sensul că i-a lăsat fie nehotărîţi, fie fermi cu privire la anumite aspecte ale piesei. O unanimitate aproape deplină se manifestă doar în aprecierea cîtorva fragmente antologice: discursul lui Ulise (I,3) descrierea de către Troilus a stării sale sufleteşti cînd o aşteaptă pe Cresida (III, 2, 19—30), jurămintele îndrăgostiţilor (III, 2, 169—194), Ulise convingîndu-l pe Ahile să reia lupta (III, 3, 145—190), comentariile dramatice ale lui Troilus după ce a asistat la scena trădării (V, 2, 136—159), Troilus vestind moartea lui Hector (V, 10· 1—31).

Piesa a fost criticată pentru construcţia ei defectuoasă (John Masefield, F.E. Halliday), pentru lipsa de legătură dintre problema autorităţii statale şi cea a dragostei trădate (John Bailey, Stauffer); şi, dimpotrivă, apreciată pentru construcţie şi unitate (v. o seamă de autori citaţi, Wilson Knight, John Bayley etc. — la care am adăuga părerea lui Henri Fluchère: „Puternică, bine construită şi variată, această piesă are o remarcabilă unitate de scop şi atmosferă"[1]), precum şi pentru „tehnica specială" folosită de Shakespeare (ca în *Henric al IV-lea):* „...scenele şi episoadele aruncă lumini schimbătoare unele asupra altora — ceea ce realizează astăzi schimbarea bruscă a secvenţelor în cinematografie"[2]. Personajele sînt foarte bine sau foarte slab caracterizate. Stilul, „matur" după unii, e criticat de Mark van Doren: „Lui Shakespeare ori îi lipseşte sentimentul, ori nu şi-l poate controla, după cum nu-şi poate controla nici stilul"[3]. *Et caetera*, după cum spunea Ahile.

L. Leviţchi

[1] Henri Fluchère, *Shakespeare*, 1953, Longmans, London, 1961, p. 216.
[2] A.P. Rossiter, *Op. cit.*, p. 144.
[3] Mark van Doren, *Shakespeare*, 1939, Doubleday, New York, 1953, p. 172.

1 În original, *to the port of Athens* („spre portul Atenei"), respectiv „spre Pireu" *(Piraicus)*, situat la vreo 9 km sud-vest de portul sus-menționat. Nu este vorba, prin urmare, de vreo confuzie din partea lui Shakespeare, pentru care Atena ar fi port la mare. E posibil însă ca dramaturgul să fi avut în vedere Atena însăși pentru a specifica locul unde a fost organizată expediția împotriva Troiei. În *Culegerea de povestiri despre Troia* (W. Caxton) din care s-a inspirat Shakespeare (v. *Comentarii)*, apare construcția *at the port of Athens* „în portul Atenei"), ceea ce poate explica și cuvintele lui Shakespeare.

2 Cifra e menționată de W. Caxton.

3 Frigia, străvechi regat în partea de sud-vest a Asiei Mici, avînd ieșire la Marea Egee în regiunea Hellespontului. Frigienii, menționați și în *Iliada* lui Homer, aparțineau neamului tracilor, regatul lor fiind mai întîi cucerit în cca. 555–550 î.e.n. de către Cresus, regele Lydiei, țară în Asia Mică, pe coasta Mării Egee și vecină cu Frigia. Ulterior, Frigia a aparținut imperiului persan, și după aceea celui macedonean, fiind cucerită în secolul al 3-lea î.e.n. de către gali, cînd a primit denumirea Galatia. Mai tîrziu a devenit provincie romană.

În vremuri străvechi, Frigia a aparținut Troiei, cu urmarea că poeții romani folosesc în mod constant denumirea „frigian" în sensul de „troian".

Conform datelor istorice, troienii erau traci emigrați din peninsula balcanică, iar Troia era situată la răscrucea drumurilor maritime de pe Marea Egee cu a drumurilor pe uscat care duceau, traversînd. Asia Mică, spre ținuturile imperiului persan și ale Mesopotamiei. Totodată, datorită poziției sale, Troia controla și comerțul cu regiunile Mării Negre.

Cercetările istorice și arheologice au stabilit că Troia a căzut în anul 1184 î.e.n.

4 Potrivit legendelor clasice, Paris, cel de al doilea fiu al lui Priam, regele Troiei, a reuşit, ajutat de zeiţa Afrodita (Venus), să o răpească pe soţia lui Menelaos, regele Spartei, Elena. Aceasta, fiica lui Zeus şi a reginei Spartei, Leda, era socotită cea mai frumoasă femeie a lumii din acea vreme. Numeroşii pretendenţi la mîna Elenei se legaseră prin jurămînt ca, după ce ea avea să-şi aleagă pe unul dintre ei drept soţ, toţi ceilalţi să o apere de o eventuală răpire la care se puteau aştepta din cauza frumuseţii sale. După ce Elena s-a căsătorit cu Menelau, care devenise de curînd rege al Spartei, a fost răpită de Paris, iar cei legaţi prin jurămînt, ajutaţi şi de alţi principi greci, au pornit războiul împotriva Troiei.

5 Insulă în Marea Egee, situată în dreptul Troiei, nu departe de strîmtoarea Dardanele.

6 Troienii sînt cunoscuţi în lumea antică şi sub numele de *dardani*, după legendarul lor strămoş *Dardanus*. De aici adjectivul *dardan* şi numele strîmtorii, *Dardanele* — denumită în antichitate *Hellespont*, — între Turcia europeană şi Asia Mică.

7 Respectiv Troia. Priam, regele Troiei, era fiul regelui troian Laomedon care a fost ucis de Hercule. La căderea Troiei, Priam a fost ucis de Pyrrhus, fiul lui Ahile.

8 Numele celor şase porţi ale Troiei sînt preluate din traducerea lui Caxton şi din poemul lui John Lydgate intitulat *Troy Book* (v. *Comentarii)*. Conform legendei, zidurile şi porţile Troiei fuseseră construite de zeul Poseidon (Neptun).

9 Prologul apare înarmat şi în piesa lui Ben Jonson, *The Poetaster* (v. *Comentarii)*.

10 O explicaţie şi totodată scuză pentru că piesa prezintă legenda lui Troilus şi Cresida, fără vreo referire la desfăşurarea războiului troian pînă la data evenimentelor legendei respective, cum este dealtfel prezentat însuşi războiul troian într-o etapă tîrzie în *Iliada* lui Homer. O observaţie critică asemănătoare privind *Iliada* se întîlneşte şi în *De ars poetica (Despre arta poetică)* a lui Horaţiu (65—8 î.e.n).

11 Hector era fiul cel mai mare al lui Priam şi al Hecubei şi cel mai viteaz dintre eroii troieni, fiind favorizat şi de Zeus. Spre deosebire de mulţi dintre eroii greci şi troieni care erau fii de zei sau zeiţe, Hector descindea din muritori de rînd, cu urmarea că în legendele antice faptele sale de arme apar şi mai valoroase, cîştigîndu-i — datorită totodată şi caracterului său virtuos — simpatia poeţilor din toate timpurile, inclusiv simpatia lui Shakespeare.

12 Tatăl Cresidei e preotul Calchas. În *Iliada, Cîntul I*, Calchas este grec şi are darul, primit din partea lui Apolo, de a prevesti viitorul. În poemul lui Chaucer *(Troilus şi Cresida*, I, 66 şi urm.), care foloseşte altă sursă, Calchas este un preot troian pe care Apolo l-a anunţat că Troia va cădea, ceea ce îl determină să se refugieze în tabăra

grecilor, unde e bine primit şi unde se afirmă ca un strălucit prevestitor. Caxton îi atribuie ideea construirii unui cal mare, de alamă (nu de lemn), cu ajutorul căruia grecii să poată pătrunde în Troia. Ideea construirii calului de lemn îi aparţinea lui Ulise.

13 În mitologia greacă, Daphne era fiica lui Peneus, zeitate riverană. Cupidon îl săgetează pe Apolo, Zeul poeziei, artelor şi soarelui, făcîndu-l să se îndrăgostească de Daphne, dar în acelaşi timp o loveşte pe Daphne cu una din săgeţile sale care aveau darul de a insufla o aversiune puternică pentru persoana pe care o privea cel lovit de săgeată în acel moment. Daphne îl respinge pe Apolo şi încearcă să scape de insistenţele acestuia prin fugă. Ameninţată să fie însă prinsă de zeu, se roagă de tatăl ei să o salveze, şi acesta o transformă într-o tufă de dafin. În amintirea marei lui dragoste pentru Daphne, Apolo e reprezentat de atunci cu o cunună din frunze de dafin (sau laur).

14 Atît Kenneth Palmer (*Troilus and Cressida*, London and New York, 1981, p. 104) cît şi Georges Duval (*Oeuvres dramatiques de W. Shakespeare*, vol. VIII; Paris, 1909, p. 54), citind pe John Lydgate şi poemul anonim *Distrugerea Troiei*, îşi însuşesc opinia că Ilion era numele palatului lui Priam. Conform legendei, cel care a construit palatul a fost Ilus, (de aici „Ilion"), tatăl lui Leomedon şi bunicul lui Priam. Tatăl lui Ilus se numea Tros, ceea ce explică numele Troiei.

15 Aeneas era fiul troianului Anchise şi al Afroditei. În cadrul războiului troian apare ca unul dintre eroii de frunte ai troienilor alături de Hector. Este ocrotit în lupte o dată de zeul Poseidon şi altă dată de Afrodita. Cînd grecii pătrund în Troia şi cetatea apare evident pierdută, adună în grabă în jurul său un număr destul de mare de troieni şi porneşte în căutarea unei noi ţări. După multe peripeţii ajunge în Latium, în Italia, unde este bine primit şi unde latinii amestecîndu-se cu troienii vor deveni strămoşii romanilor. Legenda, folosită ca bază a epopeii lui Vergiliu *Eneida*, nu are nici o confirmare istorică.

16 Hecuba, soţia lui Priam, a fost luată sclavă de greci, după căderea Troiei. După ce a fost metamorfozată în cîine, s-a aruncat în mare, înecîndu-se, pentru a nu-şi sfîrşi viaţa în robie. Viaţa tragică a Hecubei formează subiectul tragediei *Hecuba* a lui Euripide (480–400 î.e.n.).

17 Soţia lui Hector. După căderea Troiei a fost dusă în robie de Pyrrhus, fiul lui Ahile, regele Epirului, împreună cu unul din fiii lui Priam, Helenus. Acesta, avînd darul de a prevesti, a fost eliberat de Pyrrhus, iar după un timp Helenus s-a căsătorit cu Andromaca.

18 Aiax, unul dintre eroii cei mai viteji ai grecilor, era considerat al doilea după Ahile. După mamă, care era sora lui Priam, era troian şi prin

urmare era văr cu Hector şi nu nepot al acestuia; Hector dealtfel îl numeşte văr al său în act. IV, sc. 5. După moartea lui Ahile a cerut să i se dea lui armele şi armura eroului, dar căpeteniile greceşti i le-au acorda lui Ulise. Simţindu-se profund ofensat, Aiax a înnebunit de durere şi, după ce a comis unele acte de nebunie, s-a sinucis.

19 Briareu, numit şi Aegaeon, era unul dintre cei trei fii monştri-giganţi ai lui Uranus (Cerul), primul stăpînitor al lumii. Fiecare din ei avea cîte o sută de braţe şi cincizeci de capete. Datorită ajutorului lor Zeus a izbutit să-i învingă pe titani cînd aceştia au atacat Olimpul, cetatea zeilor.

Uranus şi-a închis fiii în Tartar — o peşteră sub Hades (lumea subpămînteană), — de frică să nu-l răstoarne de la putere fiul său cel mare, Cronos (Saturn). Acesta însă, împreună cu ceilalţi fii, ajutaţi şi de mama lor Gea, au reuşit să-l detroneze, Cronos devenind astfel stăpînitorul lumii.

Cum însă Cronos îşi înghiţea copiii — deoarece şi lui i se prorocise că unul dintre ei îl va înlătura de la domnie —, cînd s-a născut Zeus, mama acestuia i-a dat tatălui să înghită un bolovan de piatră în locul copilului. Zeus, trăind apoi ascuns, a putut ajunge la vîrsta bărbăţiei, cînd şi-a răsturnat tatăl de la conducerea lumii, închizîndu-l, împreună cu ceilalţi titani (fraţii lui Cronos), în Tartar.

20 Io, fiica primului rege al Argosului, devenind iubita lui Zeus, acesta a metamorfozat-o într-o juncă pentru a o feri de mînia Herei (Iunona). Zeiţa, însă, descoperind înşelătoria, îi încredinţează lui Argus paza juncei, pentru a-l împiedica pe Zeus să se apropie de ea. Argus avea o sută de ochi care îi încercuiau capul şi era veşnic treaz, ochii săi dormind pe rînd, astfel încît cincizeci de ochi erau permanent deschişi şi vedeau totul împrejur, sus şi jos. Zeus îl trimise atunci pe Hermes (Mercur) să-l înlăture pe Argus din preajma lui Io. Hermes reuşi într-adevăr, cîntînd din fluier, să-l adoarmă complet pe Argus, tăindu-i apoi capul. Io fugi în Egipt, unde-şi recăpătă forma omenească, iar Iunona fixă ochii lui Argus pe penele păunului, pasărea sa favorită.

Una din variantele legendei se găseşte în *Metamorfozele* lui Ovidiu, *Cartea I*, 599—745.

21 Proslăvirea lui Troilus de către Pandarus s-ar putea explica şi prin aceea că, potrivit unor legende greceşti, Troilus era fiul lui Apolo.

22 Tejghetarii din cîrciumi erau proverbiali pentru nepriceperea lor în facerea socotelilor.

23 Casandra, care prezicea necontenit căderea Troiei, dar ale cărei prorociri erau sortite de Apolo să nu fie niciodată crezute, nu putea participa cu toată inima la discuţii vesele şi glumeţe. S-ar părea că replicile personajelor au foarte mult haz, pe scenă, de vreme ce rîde şi ea.

24 Potrivit legendei, Priam ar fi avut cincizec' de copii, d'ntre care nouăsprezece erau şi ai Hecubei.

25 Ahile, cel mai mare erou al antic' ităţii clasice, neîntrecut în vitejie şi iscusinţă pe cîmpul de luptă, îi salvează pe greci în numeroase situaţii grele cînd aceştia par înfrînţi de troieni. El era fiul lui Peleu, regele mirmidonilor, un popor războinic a cărui ţară, Phthia, se afla pe coasta Mării Egee, în sud-estul Thesaliei, în partea de nord a Greciei. Tatăl lui Ahile era un muritor obişnuit, însă mama sa era nereida Thetis (v. nota 30), care, pentru a-l ocroti în lupte, l-a făcut invulnerabil cufundîndu-l la naştere de şapte ori în apa rîului Styx, rîul care înconjura Hades-ul (lumea subpămînteană). Cum însă Thetis l-a ţinut de un picior în timpul cufundării în rîu, locul de deasupra călcîiului, de unde l-a prins cu mîna, a rămas vulnerabil, şi acolo a putut pătrunde săgeata otrăvită a lui Paris, în ultima parte a războiului troian (cf. vechea legendă germanică a invulnerabilităţii eroului Siegfried: în timp ce se scălda în sîngele balaurului pe care îl ucisese, o frunză, căzînd de sus, i-a acoperit un mic loc sub omoplatul stîng, pe unde a putut fi străpuns de suliţa lui Hagen). Cînd ajunsese un tînăr cultivat şi bine instruit în mînuirea armelor, Thetis i-a spus că soarta îi oferă două drumuri: sau o viaţă scurtă şi glorioasă sau una lungă şi neînsemnată. Ahile alese primul drum, aşa că atunci cînd se hotărî să participe la expediţia împotriva Troiei ştia că nu se va mai întoarce viu din război.

26 Agamemnon, regele Argos-ului (prin care se înţelegea deseori întregul Peloponez), fusese ales comandant suprem al expediţiei împotriva Troiei, deoarece era socotit cel mai puternic rege şi cel mai înţelept strateg al grecilor. Totuşi el nu a dat dovadă nici de vitejie nici de pricepere în cei zece ani cît a durat asediul Troiei.

Agamemnon era fratele mai mare al lui Menelau şi luase de soţie pe Clytemnestra, sora Elenei. La întoarcerea din războiul Troiei, a fost ucis de Clytemnestra — care fusese sedusă de Egist — şi de acesta din urmă, care îi luă lui Agamemnon şi tronul. Clytemnestra şi Egist au fost la rîndul lor ucişi de Oreste, fiul lui Agamemnon, tragicile întîmplări de [mai sus formînd subiectul trilogiei *Orestia* a dramaturgului Eschil (525—456 î.e.n.).

27 Conform cronologiei stabilită de Caxton, Hector a murit în anul al şaptelea al asediului Troiei. Cum el este omorît de Ahile în piesa de faţă, data de mai sus apare totuşi prea tîrzie pentru momentul morţii lui Patroclus (act. V sc. 5) şi prea timpurie pentru data îndrăgostirii lui Ahile de Polixena, una din fiicele lui Priam şi ale Hecubei, pe care Pyrrhus, fiul lui Ahile, o sacrifică după căderea Troiei pe altarul ridicat tatălui său.

Legendele clasice se contrazic dealtfel frecvent.

28 Nestor, regele Pylos-ului (ţară cuprinzînd trei cetăţi situate pe coasta de vest a Peloponezului), era cel mai în vîrstă dintre căpeteniile grecilor şi vestit pentru elocinţa, spiritul de dreptate şi priceperea sa în arta militară.

29 Zeul vîntului de miazănoapte, locuind într-o peşteră din munţii Balcani.

30 Una din cele cincizeci de nimfe ale Mării Mediterane, numite nereide, spre a fi deosebite de nimfele oceanelor, munţilor, văilor şi copacilor. La nunta ei cu Peleus, regele mirmidonilor, Eris, zeiţa discordiei, nefiind invitată, apăru pe neaşteptate la ospăţ şi aruncă pe masă un măr de aur pe care scria „Celei mai frumoase", ceea ce provocă o mare ceartă între Hera (zeiţa căsătoriei), Afrodita (zeiţa dragostei şi frumuseţii) şi Atena (zeiţa înţelepciunii) pentru dobîndirea mărului. La porunca lui Zeus, Mercur conduse pe cele trei zeiţe pe Muntele Ida, din Asia Mică, solicitînd unui păstor întîlnit pe munte să hotărască care dintre ele merita mărul. Acesta s-a întîmplat să fie Paris, fiul regelui Troiei, care în acea vreme trăia necunoscut printre păstori. Pentru a-l cîştiga pe Paris de partea ei, fiecare dintre cele trei zeiţe îi oferi cîte un dar deosebit. Hera îi făgădui stăpînirea Asiei, Atena biruinţă în războaie, iar Afrodita pe cea mai frumoasă femeie din lume. Paris dădu mărul Afroditei, iar aceasta îl ajută mai tîrziu să o răpească pe Elena din Sparta.

În *Egloga a 4-a* a lui Vergiliu, Thetis e înfăţişată ca personificare a mării.

31 Nestor se referă la Pegas, calul înaripat şi prins de Perseu, ieşit din sîngele Meduzei, cînd acesta i-a tăiat Meduzei capul. Aceasta era una din cele trei surori gorgone, care aveau pe cap şerpi în loc de păr. Întrucît oricine privea capul Meduzei era preschimbat în stană de piatră, Perseu primise de la regele Polydect însărcinarea de a o distruge, ceea ce acesta reuşi să săvîrşească, ajutat de Atena, Hermes şi Hades (zeul Infernului) al cărui coif îl făcea invizibil pe purtător.

Perseu era şi el unul dintre numeroşii fii ai lui Zeus, iar printre faptele sale cele mai strălucite se numără salvarea Andromedei, fiica regelui Etiopiei, de un balaur trimis de Poseidon să pustiiască Etiopia.

32 Neptun (în mitologia romană) sau Poseidon (în cea greacă) era zeul mărilor şi frate cu Zeus şi Hades, toţi trei fii ai lui Cronos şi constituind, am putea spune, primul triumvirat pentru împărţirea puterii politice, care apare astfel încă din mitologia clasică. Neptun dobîndise stăpînirea mărilor prin tragere la sorţi şi, conform legendelor mitologice, este creatorul calului.

33 Ulise, (lat. Ulyxes sau Ulysses) numit şi Odiseu (grec. Odysseus), în lumea antică grecească, era regele Itacăi, o mică insulă în Marea Ionică, între Grecia şi Italia, în dreptul Epirului. Insula se numeşte

în prezent *Theaki*, nume derivat din Ithaca. Totuşi, unii arheologi şi istorici consideră că Ithaka din *Iliada* era o altă insulă, numită *Leucas*, din aceeaşi Mare Ionică, mai mare şi mai importantă decît *Theaki* şi prin urmare mai potrivită pentru locul pe care îl ocupa Ulise printre căpeteniile greceşti. În timpul asediului Troiei, Ulise se distinse prin vitejia, prudenţa, înţelepciunea şi elocinţa sa, propuse construirea calului de lemn cu ajutorul căruia grecii pătrunseră în Troia şi făcu parte din ceata de eroi de frunte care se ascunseră în pîntecele calului, pentru a ataca pe troieni prin surprindere. Ulise însă a săvîrşit cele mai strălucite fapte ale sale în timpul celor zece ani cît a rătăcit pe mare şi prin diferite locuri, la întoarcerea sa spre casă, după cucerirea Troiei. Acestea sînt povestite în poemul lui Homer *Odiseea*.

34 Tersit, un personaj diform şi neruşinat, apare în *Iliada* ca un prototip al clovnilor-măscărici de la curţile regale şi princiare europene din epoca Renaşterii. Conform unora dintre poeţii antici de după Homer Tersit mîniindu-l o dată foarte tare pe Ahile, ar fi fost ucis de acesta.

35 În vremea lui Shakespeare mai domnea credinţa că pămîntul este centrul universului şi că în jurul lui se învîrtesc soarele, celelalte planete şi toţi aştrii cereşti, deşi Nicolus Copernic îşi publicase în 1543 opera în care demonstra că planetele se învîrtesc în jurul soarelui *(De revolutionibus orbiam caelestium, libri VI)*. Celebrul proces înaintea Tribunalului Inchizitorial care l-a obligat pe Galileo Galilei să retracteze confirmarea sistemului descris de Copernic — pe care a publicat-o în 1632, — a avut loc mult după Shakespeare, în anul 1633.

36 Patroclus (Patrocle) era prietenul nedespărţit al lui Ahile, fără a fi unul dintre comandanţii grecilor. Era însă un luptător viteaz, distingîndu-se ca atare în numeroasele ciocniri cu troienii.

În urma certei dintre Ahile şi Agamemnon, refuză şi el, alături de Ahile, să mai ia parte la luptele care aveau loc în mod obişnuit între cele două tabere. Cum, însă, grecii s-au aflat la un moment dat într-o situaţie precară în una din bătăliile lor majore cu troienii, Patroclus cere, la rugămintea căpeteniilor greceşti, permisiunea lui Ahile să vină în ajutorul grecilor, conducînd totodată în luptă şi pe vitejii mirmidoni ai eroului, ceea ce acesta încuviinţă. Ahile îi împrumută chiar şi armura şi armele sale, deosebit de rezistente întrucît îi fuseseră făurite de Vulcan. Datorită intervenţiei lui Patroclus grecii siliră pe troieni să se retragă spre porţile Troiei. Hector îl întîmpină atunci pe Patroclus şi îl ucise crezînd că era Ahile. Văzînd că s-a înşelat, îi luă totuşi armele, ca trofee cuvenite învingătorului.

Durerea nemărginită a lui Ahile la pierderea prietenului său și dorința de a-l răzbuna l-au făcut să se reîntoarcă în rîndurile grecilor.

Thetis (v. nota 30) i-a obținut alte arme făurite tot de Vulcan, rugîndu-și însă fiul să renunțe la dorința de a-l ucide pe Hector, fiindcă soarta hotărîse ca nici Ahile să nu-i supraviețuiască mult eroului troian. Rugămintea i-a fost însă zadarnică.

37 Typhon, unul dintre titani, este uneori descris ca un uragan devastator, alteori ca un gigant care varsă foc sau ca un monstru cu o sută de capete, cu ochi înfricoșători și glasuri înspăimîntătoare. Typhon reprezenta, de asemeni, cutremurele, și vulcanii și putea produce zgomote asurzitoare. Ovidiu se referă la el în *Metamorfoze* V, 321, spunînd că se afla îngropat în Tartar sub muntele Etna din Sicilia. Numele lui se păstrează și azi ca denumire a uraganelor din mările din vestul Oceanului Pacific și Marea Chinei („taifun").

38 Vulcan (Hefaistos), zeul focului și meșter iscusit în prelucrarea metalelor, era fiul lui Zeus și al Herei. Era descris ca un fierar murdar, slăbănog și șchiop în urma faptului că Hera îl aruncase din Olimp dintr-un sentiment de repulsie față de înfățișarea lui la naștere. Se reîntoarse însă după un timp în Olimp, unde Zeus i- dădu de soție pe Venus (Afrodita).

39 V. notele 4, 37, 38.

40 Unii critici englezi și germani și-au pus întrebarea cum se poate ca după șapte ani de război Aeneas să nu cunoască înfățișarea lui Agamemnon și prin urmare să nu-și dea seama că se află în prezența acestuia. Explicația pe care o oferă aceștia este că Shakespeare își imagina — sub influența modului de comportare pe cîmpul de luptă al cavalerilor europeni din veacurile anterioare epocii sale, descris în poemul *Distrugerea Troiei*, — că grecii și troienii purtau armuri ca armurile medievale engleze și continentale, iar coifurile aveau vizoare care erau lăsate în jos pe cîmpul de luptă, acoperind fețele luptătorilor, astfel încît dușmanii nu le puteau cunoaște chipurile.

Shakespeare arată, dealtfel, în mai multe ocazii, pe eroii greci și romani comportîndu-se conform regulilor de viață și luptă ale cavalerilor medievali (Vezi *Comentarii*).

41 *Phoebus*, epitet grecesc al zeulu Apolo, însemnînd „strălucitor", „pur". Acesta era, printre altele, zeul soarelui, artelor și al poeziei. Apolo era fiul lui Zeus și al Latonei și frate geamăn cu Artemis (Diana), zeița lunii și a vînătoarei (v. nota 133).

42 Anacronism repetat în *Troilus și Cresida*. Ebraicul „amen" („desigur", „așa să fie") a pătruns în greacă, apoi și în latină, numai în urma apariției creștinismului.

43 În vremea lui Shakespeare, prin Libia se înţelegea întreaga regiune de nord a Africii.

44 La asediul Troiei au participat doi Aiax. Unul, fiul regelui din Salamis (o insulă în largul coastei de vest a peninsulei Attica), era întrecut numai de Ahile în vitejie şi eroism, al doilea îi era mult inferior, avînd şi un caracter antipatic.

Prin cuvintele lui Ulise, Shakespeare îi transferă lui Aiax din Salamis prostul renume de care se bucura cel de al doilea Aiax în tabăra grecilor.

45 Metaforă pentru Ahile, care, dealtfel, încă nu era regele mirmidonilor, fiindcă tatăl său trăia, şi chiar i-a supravieţuit.

46 Cîinele cu trei capete care păzea intrarea în Hades (Infern) şi care trebuia să o apere pe Proserpina de cei care ar fi încercat să o răpească lui Pluton (numit şi Hades), stăpînitorul Infernului.

47 Proserpina (grec. Persephone) era fiica lui Zeus şi a zeiţei agriculturii Ceres (grec. Demeter), care era fiica lui Cronos. Fiind răpită de Hades (Pluton), cu încuviinţarea lui Zeus, Ceres opri pămîntul să mai rodească pînă la eliberarea fiicei sale. În cele din urmă se ajunse la înţelegerea ca Proserpina să locuiască cu soţul său în Hades, o treime din an, iar restul de două treimi cu mama sa, pe pămînt.

48 Scăunelul pentru vrăjitoare era un instrument de tortură pentru a obţine din partea acuzatelor mărturisirile dorite. Invinuita de vrăjitorie era aşezată pe un taburet cu picioarele încrucişate, astfel încît toată greutatea corpului se lăsa pe şezut. Din cauza împiedicării circulaţiei sîngelui, poziţia prelungită pricinuia dureri cumplite.

49 Marte (grec. Ares), unul din fiii lui Iupiter, era zeul războiului. La Roma era adorat alături de Iupiter ca protector al cetăţii.

50 Membrană vasculară în contact direct cu creierul. Metaforic, *pia mater* desemnează creierul însuşi.

51 În izvoarele piesei nu se menţionează nici o ambasadă din partea grecilor condusă de Nestor. Ofertele de pace au fost transmise numai de Ulise şi Diomede.

52 Mercur (grec. Hermes), unul dintre fiii lui Zeus, era zeul comerţului, al elocvenţei şi al hoţilor, precum şi mesager al zeilor. A fost aspru mustrat de tatăl său în fragedă copilărie, fiindcă i-a furat lui Apolo o cireadă de boi pe care a trebuit să i-o restituie. Fiind foarte inventiv, lui i se datorează printre altele alfabetul, cifrele, lira şi flautul.

53 Referire la Hesione, sora regelui Priam. Deoarece regele Laomedon, tatăl acestora, refuzase să-i plătească zeului Poseidon plata cuvenită pentru construirea zidurilor Troiei, zeul trimisese un monstru marin căruia trebuiau să-i fie sacrificate din cînd în cînd cîte o tînără fată, ca monstrul să nu mai devasteze ţinuturile Troiei. Tinerele erau desemnate prin tragere la sorţi. Cînd sorţii căzură pe Hesione, fiica lui Laomedon, Hercule se oferi să ucidă monstrul dacă Lao-

medon îi dăruia în schimb o pereche de cai pe care o primise în dar de la Zeus, ceea ce tatăl Hesionei acceptă. După ce Hercule ucise monstrul, Laomedon refuză însă să-şi ţină făgăduiala şi ca urmare Hercule organiză o expediţie şi, cucerind Troia, îl ucise pe Laomedon. O dădu apoi pe Hesione de soţie lui Telamon, unul dintre argonauţi (mai tîrziu rege al insulei Salamis), care participase la expediţie. Hesione deveni mama lui Aiax, acesta fiind astfel văr cu Hector. Cînd troienii ceruseră ca Hesione să fie trimisă înapoi la Troia, grecii le respinseseră cererea, — fapt la care se referă Troilus.

54 Atît Ovidiu (*Metamorfoze*, XII, 7) cît şi Vergiliu (*Eneida*, II, 198) afirmă că grecii veniseră să cucerească Troia în peste o mie de corăbii. Caton menţionează cifra de 1224 corăbii (*op. cit.* II, p. 546).

55 Fortuna era zeiţa norocului. Reprezentată cu o cîrmă, ea simbolizează conducerea destinelor omeneşti, stînd pe o sferă — caracterul schimbător al norocului —, ţinînd în mîini cornul belşugului, bogăţia de daruri pe care o poate oferi cuiva norocul. Troilus vrea să spună că în comportarea lor troienii sînt mai schimbători chiar decît soarta.

56 Înainte de a se naşte Paris, Hecuba visase că a născut un ciot de lemn aprins de la care a luat foc Troia. Visul fiind tălmăcit ca un avertisment, Paris, imediat ce a venit pe lume, a fost abandonat pe muntele Ida din apropierea Troiei, de unde, în *Iliada*, zeii priveau la luptele dintre greci şi troieni. Paris a crescut printre păstori, iar cînd, ajuns la maturitate, i s-a descoperit identitatea, a fost reprimit în familia regelui Priam, visul de demult fiind socotit neîntemeiat. Verigiliu se referă la această legendă în *Eneida*, VII, 320 şi X, 704—705.

57 Menţionarea lui Aristotel (384—322 î.e.n.) constituie un anacronism. Deşi în vremea lui Skakespeare nu se stabilise nimic încă în privinţa existenţei reale a Troiei sau a datei aproximative a războiului troian, era suficient faptul că Aristotel fusese contemporan cu Alexandru cel Mare, pentru a se şti că nu-l putea cunoaşte Hector.

58 În secolul al XVI-lea filozofia politică (socială) era în mod curent numită filozofia morală.

59 Conform credinţei curente în vremea lui Shakespeare, vipera era surdă, fapt afirmat şi în proverbele şi psalmii lui Solomon.

60 Olimp (Olympus), numele străvechi al unui şir de munţi din Tesalia. În conformitate cu legendele mitologice, zeii îşi aveau diferitele lor palate pe vîrful cel mai înalt al muntelui numit tot Olimp (2917 m) Acesta era ocrotit de un zid de nori care împiedica pătrunderea muritorilor în ţinutul zeilor. Zeii îşi petreceau cea mai mare parte a zi lei în palatul lui Zeus, în timp ce zeităţile tinere dansau în faţa lor iar muzele îi amuzau cîntînd cîntece în acompaniamentul lirelor.

61 Caduceul, (o baghetă cu două aripioare în vîrf, înconjurată de doi şerpi), sceptrul lui Hermes (Mercur) constituia semnul zeului de mesager şi conducător al sufletelor în infern (v. nota 52).

62 Anacronism. „Frenţea napolitană" era una din denumirile sifilisului în vremea lui Shakespeare, focarul de răspîndire fiind socotit oraşul Neapole.

63 Shakespeare foloseşte anacronic atît cuvîntul „diavol" cît şi „pizmă"(unul din cele şapte păcate de moarte, conform canoanelor religiei creştine). De asemenea, anacronismul „amin" e reluat de Tersit în replica sa următoare, unde apare şi „leproşi" *(lazars* în engleză de la numele lui Lazăr din Biblie).

64 Deşi, prin cuvintele lui Ulise, Shakespeare ne arată că avea cunoştinţă de afirmaţia lui Aristotel, (din lucrarea *Historia Animalium)* că elefantul are genunchi, totuşi în tradiţia foarte comună a epocii Renaşterii se credea că elefantul nu avea asemenea încheieturi, motiv pentru care devenise simbolul mîndriei care nu-şi pleacă genunchii înaintea nimănui.

65 Agamemnon contrazice în mod categoric aprecierile defavorabile exprimate mai înainte de Ulise, prin laudele pe care i le aduce lui Aiax, ceea ce ar putea duce la concluzia că generalul suprem al grecilor îl contrazicea pe Ulise fiindcă îl invidia. S-ar putea, de asemeni, considera că Ulise căutase să-l ponegrească pe Aiax cît mai mult numai pentru a putea obţine el armele lui Ahile.

66 La 21 iunie soarele intră în zodia cancerului, cînd începe perioada marilor călduri ale anului.

67 Diomede, pentru care Cresida uită repede dragostea lui Troilus, era rege al Argos-ului şi foarte mulţi greci îl considerau ca al doilea în vitejie după Ahile. Pătrunzînd împreună cu Ulise în Troia, deghizaţi în cerşetori, au reuşit amîndoi să fure statuia zeiţei Atena (la romani Minerva), numită Palladium, din templul acesteia. Un oracol spusese că atîta timp cît statuia Palladium avea să existe în Troia, cetatea nu va putea fi cucerită. Palladium este derivat din numele Pallas, asociat în mod curent cu acela de Atena, de unde denumirea frecventă de Pallas Athena. Zeiţa era protectoarea cetăţii Atena şi era fiica lui Zeus şi a zeiţei Metis, fiica lui Oceanus. Temîndu-se că ar putea avea un copil mai înţelept decît el, Zeus a înghiţit-o pe Metis înainte de a se naşte Atena. Aceasta însă a ţîşnit după un timp, din capul ui Zeus, complet înarmată, devenind zeiţa, războiului condus raţional, deosebită astfel de Marte, zeul războiului sălbatec, Atena era totodată şi zeiţa agriculturii şi a creat, pentru oameni măslinul.

68 Renumit atlet (sec. VI î.e.n.) din Crotona, o cetate puternică pe coasta de est a Italiei, unde a trăit şi filozoful şi matematicianul Pitagora.

Despre Milo, care cîştigase de şase ori la rînd premiul pentru lupte libere la jocurile olimpice, se spunea că a ucis o dată, cu o singură lovitură de pumn, un taur tînăr.
Ulise nu se putea însă referi la Milo deoarece războiul troian avusese loc cu peste 600 de ani înainte de vremea cînd a trăit atletul.

69 O nouă referire anacronică la luptele dintre cavaleri din epoca medievală.

70 Formulă creştină în text, deci anacronică.

71 Cupidon este o altă denumire latină, pe lîngă aceea de Amor, a zeului Eros, zeul iubirii din mitologia greacă. Era fiul Afroditei (Venus) şi al lui Ares (Marte), Zeus (Iupiter) sau Hermes (Mercur). Legendele variază în această privinţă. În orice caz, el nu este fiul lui Hefaistos (Vulcan), soţul Afroditei. Cupidon este reprezentat în mod obişnuit ca un băiat frumos, zburdalnic şi înaripat şi totodată nedespărţit de mama lui.

72 Rîul Styx înconjura lumea subpămînteană de şapte ori.

73 Barcagiul Charon avea misiunea de a duce umbrele morţilor peste apa rîurilor care înconjurau lumea subpămînteană (Infernul). Pentru aceasta i se plătea un obol (mică monedă grecească) pus în gura mortului înainte de înmormîntare.

74 Un nou anacronism. Religiile antice nu cunoşteau „heruvimi". Preluat din ebraică, termenul apare în latina tîrzie bisericească.

75 Troilus apare mult mai preocupat de unele gînduri cu un pronunţat caracter metafizic decît Cresida ale cărei reflecţii sînt simple şi concrete.

76 Atît Pandarus cît şi Troilus şi Cresida stăruie în folosirea anacronismului „amin" (v. notele 62, 63 şi 70), pentru efecte de scenă.

77 Aiax nu se distinsese încă prin nici un fel de fapte de arme deosebite.

78 Calul era considerat un animal prost.

79 Atît Ovidiu (*Metamorfozele*, XIII, 448 şi urm.) cît şi Seneca (în *Troades*) menţionează faptul că Ahile era îndrăgostit de Polyxena (Polixena), una din fiicele lui Priam, renumită pentru frumuseţea şi caracterul ei delicat şi tandru. W. Caxton (*op. cit.*, p. 522) relatează că după moartea lui Hector, Ahile a intrat în tratative cu troienii, angajîndu-se să-i convingă pe greci să facă pace, dacă troienii îi dădeau în schimb pe Polyxena în căsătorie. Cum nu a izbutit să se facă ascultat de greci, el şi-a retras oştenii din luptă (v. nota 36).

80 Pyrrhus, fiul lui Ahile, a fost numit şi Neoptolemus, adică „nou venit", deoarece a fost adus la Troia cu puţin înainte de căderea cetăţii. Un oracol prezisese că Troia nu va putea fi cucerită decît dacă vor fi aduşi să ia parte la asediu Pyrrhus, fiul lui Ahile şi Philoctetes, cel mai vestit arcaş din acea vreme, căruia Hercule îi dăruise arcul şi săgeţile sale.

Faptul este menţionat în piesa lui Sofocle *Philoctetes*, actul I.

81 Anacronism. Apolo cînta din lăută şi nu din vioară (popular „scripcă") după cum vrea să-l ridiculizeze acum Tersit. Dealtfel vioara este menţionată în scrieri ca un instrument muzical nou abia la începutul secolului al XVI-lea.

82 Antenor este menţionat printre personajele scenei de faţă fără însă a avea vreo replică. El era unul dintre bătrînii cei mai înţelepţi din Troia. I-a găzduit pe Menelaus şi Ulise în casa sa cînd au venit la Troia ca soli ai grecilor propunînd pacea în schimbul înapoierii Elenei. Antenor şi-a îndemnat concetăţenii să accepte propunerea grecilor, motiv pentru care a fost cruţat de greci cînd aceştia au cucerit Troia.

83 Unul din fiii lui Priam şi al Hecubei. S-a căsătorit cu Elena după moartea lui Paris. La căderea Troiei, Deifobus a fost ucis de Menelaus.

84 Kenneth Palmer, editor şi comentator al piesei *Troilus şi Cresida*, vede în cuvintele lui Aeneas o aluzie la heraldica medievală în care în unele armorii, se reprezenta un leu întorcîndu-şi capul înapoi

85 Anchise, tatăl lui Aeneas, fusese de o frumuseţe asemănătoare zeilor, ceea ce explică de ce s-a îndrăgostit de el zeiţa Afrodita. Lăudîndu-se cu aventura lui, a fost lovit de un fulger care l-a orbit. La căderea Troiei Aeneas l-a salvat ducîndu-l în spate la corăbiile cu care acesta şi un număr destul de mare de troieni au fugit din cetatea cuprinsă de flăcări. Episodul este povestit în *Cartea a 2-a* a *Eneidei*. Anchise nu a mai ajuns în Italia, murind cînd Aeneas şi troienii se aflau în Sicilia în drum spre Latium.

86 Aluzie probabil la înfruntarea armată care avusese loc recent între Aeneas şi Diomede. Acesta din urmă, ajutat de zeii potrivnici Troiei, o rănise la mînă pe Afrodita cînd zeiţa intervenise în luptă pentru a-şi ocroti fiul (v. *Iliada*, V).

87 Conform credinţei mitologice, fiecare om avea un duh ocrotitor sau îndrumător care îl supraveghea toată viaţa şi care probabil îl şi conducea afară din lumea pămîntească, pînă la malul rîului Styx.

88 În conformitate cu codul cavaleresc medieval, provocarea la duel se făcea aruncînd o mănuşă la picioarele celui provocat, care arăta că primeşte duelul ridicînd mănuşa de jos.

89 V. nota 47.

90 Diomede îi reaminteşte lui Troilus că se bucură de imunitatea ce i-o asigură calitatea sa de sol al conducătorilor armatelor greceşti.

91 Vînt de miazănoapte aspru şi puternic.

92 Lupta dintre Hector şi Aiax urmează să se desfăşoare conform codului cavaleresc medieval. În textul vremii lui Shakespeare nu se punea problema redării culorii locale în piesele clasice şi istorice.

În duelurile cavalerești medievale arbitrul avea dreptul să oprească un duel și să proclame un învingător.

93 Hector și Aiax sînt veri (v. nota 18).

94 Ulise relatează că însuși Aeneas, considerat de troieni ca al doilea după Hector (v. nota 15), i-a declarat că troienii își puseseră aceeași nădejde în Troilus (cel mai tînăr dintre fiii lui Priam) ca și în Hector în privința cîștigării războiului cu grecii, deoarece, deși avea numai 23 de ani, era necruțător în luptă, și, prin urmare, apărea și mai de temut pentru greci decît Hector.

95 Legătura de rudenie dintre Hector și Aiax este arătată nu numai în lucrarea lui Lydgate (*op. cit.* III, 2046–8) (v. *Comentarii),* precum și a lui Thomas Cooper (*Cooper's Thesaurus*, 1565) dar și în *Metamorfozele* lui Ovidiu (XIII, 27) (v. nota 53).

96 Neoptolem (Pyrrhus), fiul lui Ahile, nu sosise încă în tabăra grecilor care asediau Troia, așa că nu se putuse afirma ca un luptător strălucit. Nu se știe însă dacă oracolul nu se pronunțase deja la data evenimentelor din piesa de față în sensul că Troia nu putea fi cucerită fără participarea lui Neoptolem la război. În caz afirmativ, el putea fi deja considerat ca un erou de frunte. S-ar putea însă ca Shakespeare să creadă că numele Neoptolem era și numele sau supranumele lui Ahile.

Neoptolem a fost unul dintre eroii greci care au pătruns în Troia ascunși în calul de lemn (v. nota 80).

97 În textul lui John Lydgate (*op. cit.*, I, 4147–97), lupta dintre Nestor și Laomedon, bunicul lui Hector și rege al Troiei, are loc la întoarcerea victorioasă a Argonauților din expediția condusă de Iason pentru capturarea Lînii de Aur din Colchida – expediție la care au participat cei mai de seamă eroi ai Greciei.

98 În culegerea de povestiri a lui Caxton (p. 602), Ahile îl invită pe Hector neînarmat în cortul său, își manifestă bucuria de a-l avea ca oaspete, dar își exprimă și nerăbdarea cu care așteaptă lupta dintre ei în care este hotărît să-l ucidă.

99 Scrisoarea pe care o primește Ahile în scena de față nu concordă cu faptul că el a văzut-o pe Polyxena pentru prima oară numai la comemorarea unui an de la moartea lui Hector.

100 Cresida locuiește în cortul tatălui ei Calchas. în *Troilus și Cresida*, editată de Kenneth Palmer, Methuen, Londra, 1982, p. 269.

101 Pentru înțelegerea schimbului de replici și comentarii aparte ale personajelor din scena care urmează, Cresida și Diomede rămîn în fundul scenei, Troilus și Ulise vin în avanscenă separați de primii, printr-una din cele două coloane mari ale scenei teatrului elisabetan, iar Tersit se află în partea opusă a scenei față de aceștia doi din urmă.

102 Obiceiul ca bărbații să poarte la pălărie sau pe cap o mînecă de rochie primită în dar de la femeia iubită e menționat de Edward Hall (mort în 1547) în *Cronica* lui, de poetul Michael Drayton (1563–1631) și alții.
Cronicarul Raphael Holinshed (mort, probabil în 1580) povestește în *Cronicele* sale că, într-o vreme, Regele Henric al VIII-lea „purta pe cap o mînecă de rochie împodobită cu diamante".
În legenda clasică, însă, Troilus îi dă Cresidei o brățară pe care la rîndul ei, aceasta i-o dă lui Diomede, care o poartă pe cîmpul de luptă, dezvăluind astfel trădarea Cresidei.

103 Tersit comentează că prin jocul pe care-l face Cresida, ba dîndu-i lui Diomede mîneca ei, ba luîndu-i-o înapoi, ca și prin simularea refuzului de a-l mai întîlni în viitor, nu urmărește decît să intensifice patima lui Diomede.

104 Prin nimfele din cer ale Dianei Cresida înțelege stelele.

105 Diana (Artemis) era zeița vînătoarei și a lunii, precum și a castității. Invocarea acestei zeițe de către Cresida, venind din partea unei ființe care ignoră răspunderile morale, apare ca o ironie.

106 Cresida caută să explice schimbarea în orientarea sentimentelor sale de dragoste.
În contextul mitologiei clasice, vina pe care Cresida o atribuie ochilor ei se datorează lui Cupidon, care, legat la ochi și trăgînd cu arcul la întîmplare, a lovit-o cu săgeata din greșeală și a făcut-o să se îndrăgostească de Troilus.

107 După toate probabilitățile, ne aflăm în fața unei confuzii de nume determinată și de necesitatea unui cuvînt avînd patru silabe, cerute de versul respectiv. În ediția in-cuarto a piesei (1609), apare numele *Ariathna*, nu *Ariadna*, ceea ce a făcut pe unii critici să susțină că ar fi de fapt vorba de Arachne, a cărei legendă este povestită de Ovidiu în *Metamorfoze*, VI, 1–148. Arachne, o tînără din Lydia, era o țesătoare atît de perfectă încît o întrecea pe însăși zeița Atena care se considera neegalată în arta țesutului. Atena o chemă la o întrecere, și cum Arachne reuși să țeasă o pînză reprezentînd scene din aventurile de dragoste ale zeilor indiscutabil superioară pînzei țesute de zeiță, aceasta, înfuriată îi sfîșie în bucăți pînza și o transformă în paianjen. În consecință, versul lui Troilus ar deveni: „Să treacă firul fin al Arachneei" (adică al păianjenului).
Firul Ariadnei – un fir dintr-un ghem obișnuit – nu poate implica depărtarea infimă între două obiecte.
În conformitate cu mitologia clasică, Ariadna, fiica regelui Minos din Creta, îndrăgostindu-se de Tezeu, fiul regelui Atenei, venit să ucidă Minotaurul căruia atenienii îi erau obligați să-i trimită anual un număr de victime, îi dărui nu numai o sabie fermecată cu aju-

torul căreia să poată ucide monstrul, dar şi un ghem de aţă cu ajutorul căruia să poată ieşi din labirint.
Minotaurul, care era jumătate om jumătate taur, era ţinut în labirintul construit de arhitectul Daedalus, tatăl lui Icar. Cum Tezeu nu armai fi putut ieşi din labirint, din cauza construcţiei speciale a acestuia, ghemul desfăşurat de el avea să-i arate drumul parcurs de la intrarea în labirint pînă unde avea să întîlnească monstrul (Ovidiu, *Metamorfozele*, VIII, 161—179).
Denumirea „centaur" poate induce în eroare: centaurii erau monştri jumătate om şi jumătate cal.

108 V. nota 32.

109 Andromaca, soţia lui Hector, era mama lui Astyanax, ucis de greci la cucerirea Troiei, pentru a preveni o renaştere a acesteia (v. nota 17).

110 Conform unei credinţe străvechi, leii erau iertători datorită caracterului lor nobil. În privinţa caracterului generos al lui Hector, Lydgate afirmă (III, 2122—51) că Hector, la rugămintea vărului său Aiax, nu a permis troienilor să dea foc corăbiilor grecilor cînd troienii, în urma unui atac viguros, izbutiseră să ajungă pînă la golful unde erau ancorate corăbiile sus-amintite. Caxton (p. 589—90) consideră că acest gest de bunătate a fost motivul pentru care troienii au pierdut războiul.

111 Limbajul lui Tersit este mai curînd prolix decît condamnabil. El nu urmăreşte decît să denigreze, aşa cum se comportau clovnii pe scenele teatrelor elisabetane.

112 Aluzie la şiretenia proverbială a lui Ulise care devine înşelăciune şi intrigă în relatările de mai tîrziu ale poeţilor antici. Încă în fabulele lui Esop vulpea personifică şiretenia şi viclenia.

113 În legendele clasice, eroii troieni şi greci nu se luptă călări după un cod cavaleresc cum se luptau cavalerii în Evul Mediu. Uneori foloseau şi care de luptă.

114 Polydamas era unul din fiii bastarzi ai lui Priam.

115 Menon era vărul lui Ahile; a fost ucis de Hector (Caxton, *op. cit.*).

116 Doreus era una din cele patru căpetenii greceşti care îl însoţeau pe Aiax (fiul lui Telamon).

117 Un alt fiu bastard al lui Priam, menţionat în poemul lui Lydgate.

118 Aluzie la Colosul din Rhodos, una din cele şapte minuni ale lumii antice, reprezentînd pe zeul soarelui, Apolo (după unii, pe Hyperion), stînd cu picioarele depărtate, deasupra intrării portului.

119 Epistrofus, căpetenie a grecilor, ucis de Hector (Caxton, *op. cit.*).

120 Fratele lui Epistrofus, ucis tot de Hector (Caxton. *op. cit.*).

121 Polyxene, un alt luptător de frunte grec, ucis de Hector.

122 Thoas şi Amfimah, luptători greci menţionaţi în izvoarele lui Shakespeare.

123 V. nota 36.

124 Palamedes era unul dintre eroii greci cei mai de seamă. El inventase stratagema cu ajutorul căreia s-a dovedit că Ulise simula nebunia cînd a căutat să se eschiveze de la participarea la războiul împotriva Troiei.

Pentru a nu lua parte la expediție, Ulise se comportă ca un alienat mintal în prezența trimișilor grecilor care îi cereau să-și respecte jurămîntul (v. nota 4) și să participe la războiul împotriva Troiei. Fiind găsit la arat și pretinzînd că nu-i cunoaște, că nu înțelege nimic din ce-i spun trimișii, și continuînd să are, Palamedes i-a adus repede copilul, pe micul Telemacus, care era încă în fașă și i l-a aruncat înaintea plugului. Printr-o mișcare iute și puternică, Ulise ridică din pămînt fierul plugului la timp, ferind astfel copilul și recunoscînd prin aceasta că nu era nebun.

125 Sagitares (Săgetătorul) era numele unui centaur, renumit arcaș, care venise la Troia în ajutorul Troienilor. A fost ucis de Diomede (Caxton, *op. cit.).*

126 Patroclus a fost ucis de Hector care văzîndu-l purtînd armele lui Ahile a crezut că se luptă chiar cu acesta (v. nota 36).
Iliada se oprește după omorîrea lui Hector de către Ahile.

127 Galathe este numele calului lui Hector, menționat atît de W. Caxton *(op.cit.)* cît și de J. Jydgate *(op. cit.).*

128 Faptul este relatat de legendele clasice în care se povestește că Troilus a înnebunit de durere după trădarea Cresidei, săvîrșind minuni de vitejie dementă pe cîmpul de luptă.

129 Aluzie la primul vers al *Iliadei:* „Cîntă zeiță mînia ce-aprinse pe-Ahil Peleianul...".

130 Uciderea lui Hector este prezentată în totală contradicție cu toate legendele clasice care relatează că Ahile, apărînd în mijlocul grecilor pentru a răzbuna uciderea bunului său prieten Patroclus, a reușit foarte repede să semene groază printre troieni, care au părăsit în fugă cîmpul de luptă refugiindu-se în cetate. Hector, încurajat de mersul victorios al luptei de pînă atunci, rămase în afara zidurilor hotărît să se măsoare cu Ahile. La apropierea acestuia, însă, curajul îl părăsi și nemaiputînd intra în cetate, poarta lîngă care se găsea fiind acum închisă și ferecată, căută să se salveze prin fugă. El ocoli de trei ori zidurile Troiei, fugărit de Ahile, pînă ce se opri totuși, gata să se lupte. Ajutat de zeița Atena, Ahile îl răpuse ușor și, legîndu-l de carul său de luptă, îl tîrî pe Hector pînă la locul unde se găseau mormîntul lui Patroclus și corăbiile grecilor. La rugămințile lui Priam, care veni personal să-l implore, îi permise acestuia să ducă rămășițele lui Hector în Troia pentru a li se face funerariile cuvenite.
Shakespeare prezintă astfel moartea lui Hector diferit de *Iliada* și urmînd varianta aleasă de J. Lydegate, în care eroul troian e omorît de mirmidonii lui Ahile într-un mod foarte puțin merituos atît

pentru aceştia, cît şi pentru Ahile, care nu-şi mai poate asuma el gloria de a-l fi învins personal pe Hector.

Probabil că simpatia lui Shakespeare pentru eroul troian şi troieni îl face să minimalizeze valoarea lui Ahile şi a vestiţilor săi mirmidoni.

131 Shakespeare e foarte îndatorat *Metamorfozelor* lui Ovidiu pentru un mare număr de legende şi personaje mitologice. În cazul de faţă, imaginea nopţii „cu aripile-i de balaur" e posibil să fi fost preluată din legenda Medeei, care fiind părăsită de Iason (conducătorul expediţiei argonauţilor pentru cucerirea lînii de aur) ce se îndrăgostise de Glauce, a ucis-o pe aceasta, i-a ucis pe cei doi copii ai ei şi a lui Iason şi a fugit la Atena într-o şaretă trasă de doi balauri înaripaţi (*Metamorfozele*, VII, 385–400).

132 Ahile se referă la arbitrul care în asalturile de arme cavalereşti avea dreptul să-i despartă pe cei doi combatanţi cînd considera că s-au luptat destul.

133 Legenda Niobei, soţia regelui Tebei, simbolizează în mitologia clasică cea mai cumplită durere sufletească îndurată de vreo fiinţă umană.

Niobe era deosebit de mîndră datorită faptului că avea şapte fii şi şapte fiice plini de calităţi fizice şi morale. În mîndria ei crescîndă opri femeile din Teba de a se mai închina în templul Latonei, ridicat în cinstea acestei zeiţe ca mamă a lui Apolo şi a Dianei, arătînd că Latona are merite mult mai puţine decît ea, odată ce are numai doi copii.

Latona se plînse atunci lui Apolo şi Dianei de ofensa ce i se adusese; ca urmare, primul îi săgetă pe cei şapte fii ai lui Niobe, iar cea de a doua pe cele şapte fiice. Disperarea şi vaietele lui Niobe văzînd cum toţi copiii ei cad pe rînd loviţi de cele două zeităţi au trezit întotdeauna toată compătimirea poeţilor şi sculptorilor antichităţii. Zeus, înduioşat şi el de suferinţa lui Niobe a transformat-o într-o stîncă, aşezînd-o în munţii din Lydia (Asia Mică); în fiecare vară stînca „varsă şiroaie de lacrimi" (*Metamorfozele* VI, 278–312).

134 Mitologia greacă nu este prea clară în privinţa zeului soarelui. Acesta apare să fi fost la început Helios, fiul titanului Hyperion, fratele lui Cronos (Saturn), Homer îl numeşte uneori pe Helios tot Hyperion, nedeosebindu-l de tatăl său, întrucît fiii titanilor sînt numiţi tot titani în literatura mitologică. Astfel şi lui Helios i se spune în mod frecvent „titan", după cum îl denumeşte şi Troilus în momentul de faţă. În perioada veche a mitologiei greceşti, Apolo nu este zeul soarelui şi în opera lui Homer el şi Helios apar ca două zeităţi distincte. Cu timpul însă sînt confundaţi în persoana lui Apolo, care

este adorat şi ca zeu al soarelui. Helios dispare ca denumire, probabil din cauza considerării sale ca titan.

Mitologia romană îl preia pe Apolo din cea greacă, îmbogăţindu-i mult atribuţiile şi puterea (v. nota 41).

135 Troilus pare să-şi înăbuşe durerea personală pricinuită de trădarea Cresidei avînd acum datoria să răzbune moartea lui Hector, ceea ce însă nu apare astfel din tradiţia mitologică, unde Troilus e stăpînit pînă ce-şi găseşte sfîrşitul pe cîmpul de luptă, de starea lui de deznădejde datorată necredinţei Cresidei.

Piesa se sfîrşeşte dealtfel într-un fel neaşteptat şi în privinţa lui Troilus, ca şi a lui Hector.

136 După unii comentatori, piesa s-ar fi sfîrşit aici, cuvintele lui Pandarus, care urmează, fiind adăugate de un alt autor care urmărea anumite efecte de ordin moral în rîndurile spectatorilor. În orice caz piesa nu cuprinde nici sfîrşitul lui Troilus, nici pe acela al Cresidei, care, conform legendei, este pedepsită de zei pentru trădarea dragostei lui Troilus prin aceea că se îmbolnăveşte de lepră şi ajunge cerşetoare.

137 Prin Winchester se înţelege aici partea Londrei la sud de Tamisa care era în afara vechii cetăţi şi se afla sub jurisdicţia Episcopului de Winchester. Cartierul respectiv, unde se găsea şi teatrul „The Globe" al lui Shakespeare şi al asociaţilor săi, se numea Southwork şi adăpostea casele de toleranţă neîngăduite în Londra.

Epitetul „giscă de Winchester" era dat prostituatelor şi celor ce sufereau de boli venerice.

V. Ştefănescu-Drăgăneşti

TOTU-I BINE
CÎND SFÎRŞEŞTE BINE

Traducere de ION FRUNZETTI

PERSOANELE

REGELE FRANȚEI

DUCELE FLORENȚEI

BERTRAM, conte de Roussillon

LAFEU, un nobil bătrîn

PAROLLES, un însoțitor al lui Bertram

NOBILI FRANCEZI, care slujesc împreună cu Bertram în războiul florentin

LOGOFĂTUL CASEI, LAVACHE (LAVATCH) măscărici, UN PAJ — slujitori ai contesei de Roussillon

CONTESA DE ROUSSILLON, mama lui Bertram

HELENA, o domniță ocrotită de contesă

CAPILET, o văduvă din Florența

DIANA, fiica ei

VIOLENTA, MARIANA — vecine și prietene ale văduvei

Nobili din suita regelui; ofițeri, soldați etc. (francezi și florentini).

Acțiunea se petrece la Roussillon, Paris, Florența, Marsilia.

ACTUL I

SCENA 1

Roussillon[1]*. O sală în casa contesei de Roussillon.*
Intră Bertram, contesa de Roussillon, Helena și Lafeu, toți în doliu.

CONTESA: Lăsîndu-mi fiul să mă părăsească, mi-ngrop parcă al doilea bărbat.
BERTRAM: Iar eu, plecînd, plîng, doamnă, înc-o dată moartea tatei; dar nu mă pot împotrivi poruncii maiestății-sale, și, cum în paza lui acum rămas-am, cu-atît mai mult îi sînt supus.[2]
LAFEU: În rege, doamnă, vei găsi un soț, iar dumneata, un tată, domnul meu. E-atît de bun de felul lui în orice-mprejurare, că nu se poate să nu-și țină obiceiul și față de domnia-ta, care ai atîtea merite, încît îl vor stîrni să-și dea pe față bunătatea, mai curînd decît să pară că-i duce lipsa, cînd adevărul e că o are din belșug.
CONTESA: Putem avea nădejdi că-n scurtă vreme măria-sa ni se-nsănătoșește?
LAFEU: S-a lepădat de medici, doamna mea; căci, atîta vreme cît li s-a dat pe mînă, și-a omorît timpul tot trăgînd nădejde, și fără alt folos din treaba asta decît că timpul i-a ucis nădejdea.
CONTESA: Această tînără distinsă a avut un tată — o, „a avut", ce trist cuvînt! — un tată-a cărui iscusință mái să ajungă-a fi la fel cu cinstea lui de mare; căci, de-ar fi fost într-adevăr la fel, ar fi făcut să nu mai moară nimeni dintre oameni, și moartea n-ar mai fi avut ce face, și s-ar fi dus, de plictiseală, la plimbare. O, dac-ar fi să fie el, acum, spre marele folos al regelui, în viață! Cred c-ar aduce moartea bolii lui!
LAFEU: Ce nume-avea cel despre care-i vorba, doamnă?
CONTESA: Un nume renumit în meseria lui, și renumit pe drept cuvînt: Gérard de Narbonne[3].
LAFEU: Era într-adevăr neîntrecut: l-am auzit mai ieri pe suveran vorbind de el, urcîndu-l chiar în slăvi și jelindu-l. Putea să mai trăiască mult și bine, cu iscusința lui, de-i drept că poate cu adevărat știința să învingă moartea.

BERTRAM: Dar de ce boală-anume, domnul meu, pătimeşte regele?
LAFEU: De-o bubă rea, seniore.
BERTRAM: Acum aud întîia oară.
LAFEU: N-aş dori să se lăţească vorba! Domniţa este fiica lui Gérard de Narbonne?
CONTESA: Unicul lui copil; mi-e dată-n grijă. Nădăjduiesc să aibă-un viitor chiar pe măsura creşterii ei bune; tot ce-i într-însa bun a moştenit, fapt care face ca darurile frumoase să fie şi mai de preţ încă; pentru că atunci cînd însuşirile alese se-mbină cu un suflet întinat, înseamnă că laudele, fiindcă se îmbină cu mila virtuţile-s sperjure; pe cînd în ea virtutea e înaltă de simplă ce-i; şi-a moştenit deci cinstea, şi bunătatea şi-a desăvîrşit-o.
LAFEU: Tot lăudînd-o, doamnă,-o faci să plîngă.
CONTESA: Pentru-o fecioară lacrimile-s sarea ce poate face lauda gustoasă. Nicicînd de suflet nu i se apropie amintirea părintelui mort fără ca tirania durerii să nu-i ia din obraji orice urmă de viaţă. Sfîrşeşte-odată, Helena, haide, ispăveşte! Să nu se creadă că-ţi arăţi durerea mai mult decît o simţi.
HELENA: Mi-arăt durerea, da, dar o şi-ncerc![4]
LAFEU: Jelania cu măsură e dreptul morţilor. Durerea fără frîu, vrăjmaşa celor vii[5].
CONTESA: De-i duşmanul durerii viaţa, tot ce-ntrece pragul muritoare-o face!
LAFEU: Ce tîlc să fie-n vorba asta?
BERTRAM: Doamnă, dă-mi binecuvîntarea!
CONTESA: Domnul cu tine, Bertram![6] Fie-ţi tatăl
Model în toate! Sîngele-ţi să tindă
A te robi virtuţii! Bunătatea
Cu aleasa-ţi naştere să se îmbine!
Pe toţi iubeşte-i, în puţini te-ncrede,
Rău nimănui nu face! Iar duşmanul
Să-ţi simtă forţa fără să-l zdrobeşti!
Prietenul să-l ţii sub cheia vieţii!
Să fii mustrat că taci, nu că sporovăi!
Pe cap să-ţi verse cerul tot ce ruga-mi
I-o smulge din ce-o vrea mai mult. Adio!
E deocamdată un curtean necopt;
Te rog să-i dai poveţe, domnul meu.
Nu-i vor lipsi, dacă se-arată dornic,
Cele mai bune.
CONTESA: Te aibă cerul în pază! Mergi sănătos, Bertram.

(Iese.)

BERTRAM: Tot ce-ți poate gîndul plăsmui mai frumos să-ți stea la picioare! *(Către Helena.)* Mamei mele, ocrotitoarea ta, să-i fii mîngîiere și s-o respecți!

LAFEU: Rămîi cu bine, frumoasă domniță! Fii vrednică de renumele părintelui tău.

(Bertram și Lafeu ies)

HELENA:
De-ar fi doar asta! Nu de tata-i vorba.
Și-aceste lacrimi cinste-i fac mai mult
Decît acelea plînse, pentru dînsul.
Cum arăta? Îl uit! Închipuirea
Mi-e plină doar de-un chip: de al lui Bertram.
Sînt doborîtă. Viața-n jur se curmă
De pleacă Bertram! Tot atît ar fi
Dac-aș iubi luceafărul și-aș vrea
Să-l iau de soț: atît e el de sus!
Am să mă mîngîi doar cu strălucirea-i
Stînd în lumina lui; dar nu prin preajmă-i.
Îmi chinui rîvna dragostei, spunîndu-mi:
O ciută, dată leului mireasă,
Jertfită-ar fi! Să-l văd mereu, ce dulce,
Ce dureros era: să-i desenez
Sprînceana-n arc, ochiul de șoim, și părul
Cîrlionțat, pe tabla inimii
Umplută de conturul feței sale,
S-a dus! Și fantezia-mi idolatră
Va să-i sfințească urma. Cine vine?
Cel care-l însoțește. Îl iubesc
De asta, chiar de-l știu ce mincinos e.
Și-l cred smintit de-a binelea, și laș.
Dar nu-i meteahnă care să nu-l prindă!
Și cînd în vîntul rece-al cumințeniei
Și-arată hîrca de oțel virtutea,
Îmi spun că prea adeseori vedem
Pe înțelepți slujind deșertăciunii.

(Intră Parolles.)

PAROLLES: Să trăiești, crăiaso!

HELENA: Și tu la fel, craiule!

PAROLLES: Da de unde! Nu-s!

HELENA: Nici eu!

PAROLLES: Cugetai asupra virginității?

HELENA: Întocmai! Dumneata pari a fi soldat. Dă-mi voie. dar,

să-ți pun o întrebare: Bărbatul e dușmanul fecioriei; cum am putea-o noi baricada să-i stea împotrivă?

PAROLLES: Ținîndu-l afară!

HELENA: Dar el ne dă asalt, și fecioria noastră, oricît de vitejește s-ar purta, e totuși prea slabă să se poată apăra. Învață-ne vreun soi de-mpotrivire războinică.

PAROLLES: Nu se află nici unul; bărbatul, pus față-n față cu voi, vă va submina și vă va face să săriți în aer, să explodați.

HELENA: Doamne! apără-ne fecioria de subminări și explozii! Și nu-i vreo tactică militară prin care fecioarele să-i poată face pe bărbați să sară în aer?

PAROLLES: Odată doborîtă fecioria, bărbatul va exploda și el, repede și degrabă! Numai că, tot provocîndu-l la explozii, prin spărtura de care sînteți voi înșivă răspunzătoare, vă cade fortăreața! Nu-i politic, în sistemul de echilibru al naturii, să-și păstreze cineva fecioria. O virginitate pierdută înseamnă sporul rațional al omenirii; și nu s-a născut nici o fecioară pînă ce nu s-a pierdut o feciorie. Metalul[7] din care ești tu făcută e bun pentru turnat fecioare. Prin faptul că ți-o pierzi o dată, fecioria poate fi reînnoită în alte zece exemplare; dar dacă ți-o păstrezi pe vecie, ți-o pierzi pe vecie; cu un așa tovarăș de gheață n-ai încotro: trebuie să-l dai de rîpă.

HELENA: Am de gînd să-i mai țiu un pic partea; chiar de-ar fi să mor, din pricina asta, fecioară.

PAROLLES: Mare lucru n-am ce-ți spune-n privința asta; e împotriva legilor naturii! A ține partea fecioriei înseamnă să-ți învinovățești mama, care și-a pierdut-o ca să te facă. Și să-ți învinovățești mama este cea mai sfruntată lipsă de supunere! Fecioria e un sinucigaș[8]: cel care-și pune juvățul de gît e-o fecioară. Merită să nu-și găsească loc în nici un cimitir sfințit, virginitatea asta, și să fie-ngropată la marginea drumului, ca o disperată care-a păcătuit împotriva firii. Fecioria face viermi, ca brînza, se roade singură pînă la urzeală și moare fără să fi hrănit pe lume altceva decît propria ei burtă. Pe deasupra, virginitatea mai e și arțăgoasă, trufașă, trîndavă, toată numai iubire de sine, care e păcatul cel mai oprit de canoane. Nu ți-o păstra: nu-i de nici un folos și n-ai decît de pierdut cît n-o pierzi; dă-o-ncolo! Într-un an poate spori de două ori. Crezi că-i de lepădat asemenea dobîndă? Și nici capitalului n-are să-i fie prea rău! Dă-o naibii odată!

HELENA: Cum am putea face ca s-o pierdem așa cum am dori noi?

PAROLLES: Stai să mă gîndesc: trebuie să faci un lucru rău. Trebuie să-l placi pe cel care n-o place! E o marfă care își pierde strălucirea stînd neîntrebuințată. Cu cît o ții mai mult, cu-atît îi scade prețul: scoate-ți-o la mezat cît ți-o mai cumpără cineva; nu pierde sorocul ofertei. Ca un curtean bătrîn, virginitatea umblă cu scufa-i demodată, și-i îmbrăcată scump, dar tot cu ce nu se mai poartă — lucruri ca broșa ori ca scobitoare[9], la modă pe vremea bunicii. De la o vreme, budincile și ciorbele pe care le fierbeți au mai multă căutare decît obrajii voștri, iar fecioria voastră, îmbătrînita voastră feciorie, e ca una din perele noastre franțuzești, zbîrcite peste iarnă; n-are nici o față, se macină singură în pustiu și, ce mai vorbă multă, nu-i decît o poamă uscată! Fosta-i, lele, cînd ai fost, dar acuma, vorba aia: ce să-i faci, ești o biată pară sfarogită: mai poți scoate ceva din ea?

HELENA: Nu-i încă fecioria mea cum zici...
Stăpînul poate-avea iubiri o mie:
O mamă, o iubită, un prieten,
Un ideal, un căpitan, un dúșman,
O călăuză,-un zeu, un suveran,
O trădătoare,-un sfetnic și-o drăguță:
Umil orgoliu, mîndră umilință,
Aspre-armonii și sfîșieri ce-s dulci,
Un crez și-un scump dezastru! E o lume
De dulci, gingáșe, de-mprumut cuvinte
Prea-creștinești, pe care-n flecăreala-i
Fugarul Cupidon[10] le folosește.
Acuma — Dumnezeu să-l aibă-n pază —
Ce-o face nu știu. Curtea e o școală,
Și el e un...

PAROLLES: Un ce? Un ce?...

HELENA: ...Pe care
Mult îl doresc. Păcat...

PAROLLES: Ce e păcat?

HELENA: Că n-are trup acest „mult îl doresc",
Să poată fi simțit. Noi, cei de jos,
Noi, cei restrînși de stele[11] la dorințe,
Cu-nrîurirea lor puteam atunci
Să ne urmăm prietenii-arătînd
Ce dor în noi e-ascuns, și niciodată
N-atrage mulțumiri.

(Intră un paj.)

PAJUL: *Monsieur*[12] Parolles, stăpînul meu vă cheamă.

PAROLLES: Micuţă Helena, rămîi, cu bine; de-mi amintesc de tine, la curte cînd voi fi, mă voi gîndi la tine.

HELENA: *Monsieur* Parolles, te-ai născut sub stea bună.

PAROLLES: Sub Marte[13], dacă-i vorba de mine!

HELENA: Sînt mai mult ca sigură că *sub* Marte!

PAROLLES: De ce *sub* Marte?

HELENA: Atîta te-au ţinut războaiele la fund, că nu se poate să nu te fi născut *sub* Marte.

PAROLLES: Cînd Marte se afla în exaltare!

HELENA: Ba, mai degrabă, retrograd[14], cred eu...

PAROLLES: De ce crezi asta?

HELENA: De mult ce dai tot îndărăt cînd lupţi.

PAROLLES: Asta-i o strategie.

HELENA: Aşa se spune cînd frica te îndeamnă să-ţi pui pielea la adăpost; dar felul cum se-amestecă în curajul domniei-tale frica face din ea virtutea cea mai de preţ, şi-mi place să văd oameni care ştiu să se descurce.

PAROLLES: Am atîtea de făcut, că n-am răgazul să-ţi răspund acum pe loc! Mă voi întoarce curtean desăvîrşit, şi şlefuirea mea de bun curtean îţi poate sluji ţie, să te mai lustruieşti. Şi astfel vei fi vrednică să poţi primi povata unui curtean, înţelegînd ce sfat îţi dă. Căci altfel vei muri în nerecunoştinţa ta, şi ignoranţa te va nimici. Rămîi cu bine! Cînd ai răgaz, rosteşte-ţi rugăciunile. Cînd n-ai de fel, adu-ţi aminte de prieteni. Fă-ţi rost de-un soţ ca oamenii, şi fă cu el ce-o face el cu tine; deci, rămas bun!

(Iese.)

HELENA:

Adesea, leacul căutat e-n tine
Şi-l crezi în cerul ce, ursind destine,
Ne dă cîmp liber faptei. Înapoi
Ne trage întunericul din noi.
Ce forţă-mi urcă dragostea pe creste
De văd prin ea, dar ochiul nu-mi hrăneşte?
Ce-i depărtat de soartă firea face
Să fie-apropiat şi să se-mpace.
S-aştepte sorţi ciudate nu pot cei
Ce-şi cîntăresc durerile-nde ei,
Şi cred că ce n-a fost nu poate fi.

Dar cine, meritînd, nu-şi cucereşte
Iubirea? Boala regelui... Un glas
Îmi spune că nu-i joacă. Dar eu nu mă las.

(Iese.)

SCENA 2

Paris. O încăpere în palatul regelui. Trompete.
Intră Regele Franței, cu scrisori, și diferiți curteni.

REGELE: Se-nfruntă azi Siena[15] si Florența,
Luptînd, cu tot atîția sorți de-a-nvinge-n
Războiul vitejesc ce-ncepe.
ÎNTÎIUL NOBIL: Sire,
Aşa se spune!
REGELE: Foarte de crezut!
Am şi primit aici o-nştiinţare
De-al nostru văr[16] Austria-ntărită,
Că florentinii vor veni să ceară
La noi un ajutor. Și scumpul nostru
Prieten parc-ar vrea cumva ca noi
Să nu li-l dăm.
ÎNTÎIUL NOBIL: Iubirea înţeleaptă
Ce-arată-Austria înălţimii-tale
Ne-mpinge s-ascultăm.
REGELE: Ne-a dat răspunsul:
Resping Florenţa, chiar fără să-mi ceară!
Cu toate astea, cei ce vor să-ncerce,
Din oastea noastră, aerul Toscanei[17],
Sînt liberi să se bată, de-orice parte!
AL DOILEA NOBIL: Grozavă şcoală-ar fi pentru oşteni
Să tragă-n piepturi fumul bătăliei
La care jinduiesc.
REGELE: Dar cine vine?

(Intră Bertram, Lafeu şi Parolles.)

ÎNTÎIUL NOBIL: E contele Roussillon, Bertram, doamne!
REGELE: Eşti, tinere, leit cum ţi-a fost tatăl:
Deschis la fire, mai curînd ciudat
Decît prea aspru. Bine-alcătuit.
De-ai moşteni şi marile-i virtuţi!

Dar, bun-venit la curte-mi!

BERTRAM: Majestate,
Îți mulțumesc și-ți sînt supus plecat!

REGELE: Aș vrea să mai fiu azi voinic ca-n vremea
Cînd eu cu tatăl tău prietenește
Ne încercam destoinicia-n luptă!
Ce bun strateg și căpitan! Luat pildă
De cei mai vajnici! N-a-nchinat reduta
Nici cînd hidoasa vîrstă, furișată
În preajma noastră ne-a secat puterea.
Mă mîngîie să pot vorbi de dînsul!
În tinerețe-avea același duh
Tăios, ca junii nobili de la curtea-mi;
Dar ei, îi văd dînd zor cu zeflemeaua
Pîn' ce se-ntoarce asupră-le deodată,
Și nu-și ascund sub haina cuviinței,
Cum fac curtenii toți, ușurătatea.
Mîndria lui, dispreț, asprimi, acreală
Nu cuprindea. Iar de cumva erau,
I le stîrnea, zvîrlindu-i-le, cel'lalt.
Ceasornic, cinstea lui știa clipita
Cînd cere-mprejurarea să vorbești
Și cînd dă limba-ntîietate mîinii.
Pe cei de-un rang mai jos, purtarea lui,
Cînd s-apleca asupră-le,-i făcea
Să se mîndrească de umil ce-l văd
Și de smerirea vorbelor cu care
Îi prețuia ca pe egali. Ce om!
Model ar fi de dat acestor timpuri.
De l-ar urma, și-ar da și ele seama
Cît s-au spurcat.

BERTRAM: În gîndurile tale
Și în regeasca-ți vorbă, amintirea
Îi e mai vie ca în epitaf.

REGELE: De-aș fi cu el! Spunea întotdeauna —
Parcă-l aud — cuvîntu-i înțelept
Nu-l risipea, ți-l împlînta-n ureche
Să crească, să dea rod: „N-aș mai trăi..."
Așa-ncepea ades, mîhnit la gîndul
Că a-și petrece viața întru milă
Nu are nici un rost: „N-aș mai trăi
Să văd, cînd ars e untdelemnul lămpii
Și-a mai rămas doar mucul, tinerețea

Nu-l drege ca să-l poată-aprinde iar,
Își bate joc de toate cîte sînt
Afar'de noutăți și-a cărei minte
Croiește haine doar, statornicia
Murind 'nainte de-a muri fasonul!“
Așa spunea. Și eu doresc, asemeni,
Cît miere și cît ceară-n stup n-aduc,
Să fiu îndepărtat, lăsîndu-i locul
Unui mai vrednic.

AL DOILEA NOBIL: Sire, te iubim!
Și cei nepăsători ți-ar duce lipsa,
Ei cei dintîi.

REGELE: Da, umplu-un loc degeaba!
Știu, știu! Cît timp să fie, oare, conte,
De cînd muri, în casa-ți părintească,
Vestitul vraci?

BERTRAM: Cam șase luni sînt, doamne!

REGELE: De-ar mai trăi, m-aș căuta cu el;
Dă-mi brațul; ceilalți doctori m-au tocit
Cu leacurile. Firea mea cu boala
S-au războit în voie. Bun-venit!
Un fiu nu mi-e mai drag ca tine, conte!

BERTRAM: Ți-s recunoscător din suflet, sire!

(Ies.)

SCENA 3

Roussillon. O încăpere în casa contesei. Intră Contesa, Logofătul casei și Măscăriciul.

CONTESA: Ei, să te-aud: ce spui despre domniță?

LOGOFĂTUL: Înaltă doamnă, grija ce-am avut-o, de cînd mă știu, să-ți fac mereu pe plac, aș vrea să fie-nscrisă-n catastiful strădaniilor mele din trecut; căci e-o rănire-a modestiei noastre și-o întinare-a meritelor cînd le crăinicim chiar noi în patru vînturi.

CONTESA: Ce-i cu derbedeul ăsta? Hai, piei din ochii mei, jupîne! Știi plîngerile cîte mi-au ajuns pînă-n urechi, pe seamă-ți și-mpotrivă-ți, și știi că dacă nu le iau pe toate-n socoteală e fiindcă-s eu domoală și n-o-ntorc în rău; căci altfel, de smintit și de mehenghi te știu destul, să-ți stea la pozne ca acestea mintea.

MĂSCĂRICIUL: Dar nu-i o noutate asta, doamnă, că-s un biet om sărman.

CONTESA: Prea bine!

MĂSCĂRICIUL: Da de unde! De ce-i prea bine că-s un biet sărman? (Chiar dacă mulți dintre bogați sînt osîndiți să moștenească iadul!) Dar, de-mi îngăduie bunăvoința măricii-tale să mă duc în lume, atuncea Izabel, care-ți este slugă, și eu, om face și ce-om putea.

CONTESA: Ți-a abătut să umbli cu cerșitul?

MĂSCĂRICIUL: Cerșesc bunăvoință-n cazul ăsta.

CONTESA: În ce caz?

MĂSCĂRICIUL: În cazul Izabelei și al meu; nu-i moștenire slujba; și socot că Dumnezeu n-are să-și întoarcă fața spre mine cît n-oi avea din carnea mea prăsilă; căci, zice-se, copiii sînt binecuvîntări cerești.

CONTESA: Spune-mi, ce pricini ai să te însori?

MĂSCĂRICIUL: Mi-o cere bietu-mi trup, mă îmboldește carnea, doamnă, și cel împins de diavol n-are, bietul, cum da napoi.

CONTESA: N-ai alte pricini, înălțimea-ta?

MĂSCĂRICIUL: Pe cinstea mea, mai am și pricini sacre, doamnă; zău, chiar sacre.

CONTESA: Și nu le poți împărtăși cumva restului lumii?

MĂSCĂRICIUL: Sînt și-am și fost, de cînd mă știu, o creatură păcătoasă, doamnă, cum ești și dumneata și tot ce e carne și sînge. Dacă mă-nsor, mă-nsor — pe Dumnezeul meu! — ca să mă pot căi.

CONTESA: De-nsurătoare, mai curînd decît de păcate.

MĂSCĂRICIUL: N-am nici un prieten, doamnă, și trag nădejde să-mi cîștig cîțiva, de dragul nevesti-mii.

CONTESA: Prieteni de-ăștia ți-s dușmani, netotule!

MĂSCĂRICIUL: Nu dai dovadă de-adîncime, doamnă, judecînd așa: ba-ți sînt chiar buni prieteni; căci nătărăii vin să facă-n locul meu ce-s obosit să fac. Cel care-mi ară țărina îmi cruță boii și-mi lasă mie partea din recoltă. Cel ce mă-ncornorează-mi slugărește: căci omului ce-mi mîngîie nevasta, de sîngele și carnea mea îi pasă. Și cel pe care-l doare de carnea și de sîngele meu se cheamă că-mi iubește carnea și sîngele; cine-mi iubește carnea și sîngele mi-e prieten. *Ergo*[18] cel care-mi pupă nevasta mi-e prieten.[19] De s-ar mulțumi oamenii să fie ceea ce sînt, nu i-ar mai fi nimănui teamă de însurătoare. Fiindcă tînărul Charbon, puritanul, și bătrînul Poysam, papistașul, oricît de des-

părțite le-ar fi inimile de credințele religioase diferite, sînt totuna în ceea ce privește capul, și pot să dea-mpreună coarne-n coarne, ca orice căprior din turmă.

CONTESA: Așa ai să fii cît ăi trăi? Spurcat la gură și gata oricînd să cleveteşti?

MĂSCĂRICIUL: Profet sînt, doamnă, și adevăr grăiesc în cele ce urmează:

Căci cîntecul e-adevărat
Pe rînd pentru oricine:
Destinul de mi te-a-nsurat,
Şi coarne-o să-ți destine!

CONTESA: Piei din ochii mei, domnule! Vorbim noi pe-ndelete mai pe urmă.

LOGOFĂTUL: Binevoiți, stăpînă, a-i porunci s-o cheme pe Helena la domnia-voastră: de dînsa trebuie să vă vorbesc!

CONTESA: Spune-i protejatei mele că vreau să-i vorbesc. La Helena mă gîndesc.

MĂSCĂRICIUL: De dragul ei, doar pentru ea
Prăjiră grecii Troia?[20]
Ce faptă rea, ce faptă rea!...
I-a fost lui Priam[21] voia?
Așa stătea și-așa plîngea.
Așa stătea și-așa plîngea,
Şi spuse cînd să plece:
„De-s nouă rele și-una nu,
E una bună-n zece!"

CONTESA: Cum? Una bună-n zece? Stîlcești cîntecul, fîrtate!

MĂSCĂRICIUL: Din zece femei una bună! Asta, doamnă, poate însemna chiar c-am dres cîntecul! Măcar de-ar blagoslovi Dumnezeu lumea cît e anul de lung, în chipul ăsta! I-ar mai afla cineva vreun păcat femeii celei de-a zecea? Nici eu, măcar de i-aș fi duhovnic. Din zece, una! Unde nu dă cerul s-avem noi tot cîte-o femeie cumsecade născută sub fiecare dintre stelele lui, sau măcar cîte una de fiece cutremur de pămînt! S-ar cumpăni binişor loteria! C-așa, poate omul să-și macine inima, fărîmiță cu fărîmiță, pînă s-ajungă a da de una ca oamenii!

CONTESA: N-ai de gînd să te urnești o dată, derbedeule, și să faci cum ți-am dat poruncă?

MĂSCĂRICIUL: Să fie omul la porunca femeii, și, cu toate astea, să nu se fi-ntîmplat încă nici o nenorocire!... Deși cinstea nu e puritană, nu va face, totuși, nici un rău; are să poarte doar cămașa albă a pocăinței, peste anteriul negru, de popă,[22] al

unei inimi mari. Mă duc, acum mă duc de-a binelea. Vrasăzică, toată chestia e să vină Helena aicea.

(Iese.)

CONTESA: Așa, s-auzim!

LOGOFĂTUL: Știu, doamnă, că fata vi-i dragă pe de-a-ntregul și fără nici o rămășiță.

CONTESA: Așa e, mi-e dragă; mi-a încredințat-o taică-său, și ea, fără-ndoială, își merită pe bună dreptate dragostea cu care o întîmpin, ba încă i s-ar cuveni mai multă decît îi dau; și mult mai mult i se va da decît cere.

LOGOFĂTUL: Am fost, doamnă, mai adineauri, mult mai aproape de ea decît socot c-ar fi dorit să fiu, de-ar fi știut; stingheră sta, vorbind cu sine însăși, și vorba-i neavînd decît urechea-i s-o audă. Gîndea, pot pune mîna-n foc de asta, că n-are nici un martor s-o asculte. Din ce vorbea, ieșea că ți-a-ndrăgit feciorul. „Soarta, zicea ea, ce-a pus așa nepotrivire între rangurile[23] lor, nu-i o zeiță, și Dragostea nu-i zeu de nu-și întinde puterile și-asupra celor care stau pe trepte mult deosebite; că Diana[24] nu-i fecioarelor regină, de-ngăduie ca bietele-i vasale să fie luate-așa, pe negîndite, fără să le salveze la cel dintîi asalt, ori să le fi răscumpărat pe urmă." Așa spunea, în cea mai plină de-amar și de durere izbucnire din cîte mi-a fost dat s-aud din gură de fecioară. Am socotit de datoria mea să dau pe loc măriei-tale știre de cele auzite; căci, luînd la cunoștință ce bucluc ar mai putea ieși de-aici, nu-ți poate fi totuna dacă știi sau nu ceva.

CONTESA: Te-ai descărcat cu cinste de povara-ți: păstrează cele auzite pentru tine; mi-au dat de veste despre asta, mai demult, o seamă de părelnice temeiuri, ce-atît de nestatornic înclinau balanței talgerul, că nici crezare nu le puteam da, și nici puteam să mă-ndoiesc de ele. Fii bun, mă lasă singură cu mine; închide-ți asta-n inimă; și-ți mulțumesc pentru cinstita-ți grijă.

(Logofătul iese.)

La fel eram și eu în floarea vieții:
Ai firii sîntem toți. Și-acest crud spin
E-n chip firesc în roza tinereții,
Și-al sîngelui e spinul, prin destin.
Pecete-a adevărurilor firii
E-n tinerețe ghimpele iubirii.

Din ce-mi aduc din vremi trecute-aminte,
La fel greșeam, și nici nu luam aminte!

(Intră Helena.)

Se uită rătăcit. Acuma văd.

HELENA: Cu ce-ți pot, doamnă, fi pe plac?

CONTESA: Helena,
Tu știi că-ți sînt ca mamă.

HELENA: Stăpîna mea ești, doamnă!

CONTESA: Nu! Ți-s mamă!
De ce nu mamă? Cînd am spus eu „mamă"
Parc-ai văzut un șarpe. Ce e-n „mamă"
De sari la vorba asta? Spun: ți-s mamă,
Și-nscrie-te-ntre cei purtați în pîntec
De mine, căci adeseori vedem
Rivalizînd cu firea înfierea;
Dăm crengi de-a' noastre din seminți străine.
Eu n-am gemut născîndu-te, și totuși
Simt pentru tine-o dragoste de mamă.
Ce Dumnezeu, fetico?! Îți îngheață
Tot sîngele de-mi spui că-s mama ta?
De ce pestrițul jalei crainic, Iris,
În curcubee-ți cercuiește ochii?
De ce? Fiindcă-mi ești fiică?

HELENA: Fiică nu-ți sînt!

CONTESA: Ți-s mamă doar, îți spun!

HELENA: Iertare, doamnă!
Nu-mi este frate contele Roussillon;
Eu sînt de jos, el are nume mare.
Eu rude n-am de viță. El, tot nobili!
E domnul meu, e scumpul meu stăpîn.
Trăiesc ca sclava lui și-i mor supusă.
Cum, oare, mi-ar fi frate?

CONTESA: Nici eu mamă?

HELENA: Da, mamă-mi ești. O, de-ai putea să-mi fii,
Fără ca fiul tău să-mi fie frate!
Să fii în parte fiecărui mamă,
Și-a lui, și-a mea! La rai nu țin atîta!
Așa, nu i-aș fi soră. Nu se poate
Să-ți fiu vlăstar decît de mi-e el frate?

CONTESA: Ba da, Helena; mi-ai putea fi noră!
Dar facă Domnul nici prin gînd să-ți treacă!

„Fiică“ și „mamă“-n inima-ți se luptă.
Pălești? Ți-am dat deci dragostea pe față
Cu teama mea! Acum pricep eu taina
Însingurării tale! Văd temeiul
Atîtor lacrimi. Sare-n ochi că-ți place
Băiatul meu. Și orice-ai născoci
Ca să dezminți ce-ți strigă-n vînt pasiunea,
Ea tot te-ar da de gol. Deci, spune drept.
Dar spune-atunci: „Așa-i!“, obrajii tăi
Și-o spun unul altuia; iară ochii-ți
Văd asta clar din tot ce faci, și-o spun,
În felul lor tăcut. Căci doar păcatul
Drăcesc a-ncatîrării-ți leagă limba,
Lăsîndu-mă să bănui doar! Vorbește!
De-o fi așa, frumoase ițe tragi!
De nu, te leapădă! Oricum, îți cer,
De vrei prin mine să te-ajute cerul,
Să spui adevărat.

HELENA: Iertare, doamnă!

CONTESA: Iubești pe fiul meu?

HELENA: Stăpînă, milă!

CONTESA: Spune:-l iubești?

HELENA: Tu, doamnă, nu-l iubești?

CONTESA: Nu ocoli: Iubirea mea de mamă
E-o legătură lumii-ntregi vădită.
Hai, dă pe față tot ce simți! Simțirea
Și-așa tot te-a pîrît.

HELENA: Atunci îți spun,
Sub cer și-n fața ta îngenunchind,
Că-n fața ta și-a cerului înalt
Iubesc pe fiul tău.
Sărac mi-e neamul, dar cinstit. Iubirea
Îmi e la fel. Nu te jignesc. Fac rău
Iubindu-l?!... Nu mă țin de el și nu-i dau
Dovezi c-aș vrea cumva să-i fiu soție,
Și nici că țin să-l am, cît timp nu-l merit,
Deși nu văd nici cum l-aș merita!
Iubesc zadarnic, știu! Ucid nădejdea
Și torn cu toate astea-n sita ei,
Cernită,-amară, apele iubirii.
Și veșnic le tot scap, le pierd mereu.
Astfel, ca indianul[25] ce-i cucernic

În rătăcirea lui, ador un soare
Ce nu mă știe, chiar dacă mă vede.
Iubită doamnă, nu-mi întîmpina
Cu ură dragostea mărturisită,
Doar fiindcă țin la cel la care ții!
Căci dacă ți s-o fi-ntîmplat vreodată
În tinerețea plină de virtute,
De care cinstea vîrstei tale-mi spune,
Ca-n flacăra iubirii să dorești
Prea-casta Diană să se facă una
Cu Amor,[26] o, atuncea fie-ți milă
De cea care nu poate-alege,-afară
De-a da și iar a da, știind că pierde,
Și cată dar nu spre-a găsi, trăind
În mută fericire unde moare.

CONTESA: N-ai vrut deunăzi la Paris să pleci?
Spune-adevărul!

HELENA: Da, am vrut, stăpînă!

CONTESA: De ce? Spune-adevărul!

HELENA: Spun adevărul! Jur pe harul sfînt!
Am moștenit rețetele-adunate
De iscusința și-ndelunga trudă
A tatei: sînt din leacurile-acelea
Ce nu dau greș, și-aduc obștești foloase.
Mi le-a lăsat prin testament, să vindec
Prin ce pot ele, mult mai mult decît
E scris în însemnări. Și printre-acestea
E-un leac prea-încercat, ce-l poate smulge
Pe rege din lîngoarea lui.

CONTESA: De asta
Voiai să pleci la curte, la Paris?
Vorbește!

HELENA: Gîndind la fiul tău, mi-a dat prin cap!
Altfèl, Parisul, regele și leacul
Din dialogul gîndurilor mele
Ar fi lipsit.

CONTESA: Și crezi, cumva, Heleno,
Că de-ai ajunge să-l îmbii cu leacul,
L-ar vrea? Cînd el și doctorii au unul
Și-același gînd: el crede că nu-s vrednici
Să-l vindece, și ei, că n-are leac!

Cum vrei să-şi plece deci urechea către
O fată ne-nvăţată, cînd nici şcoala
Ce-o au nu-i poate bolii face seama?

HELENA: Ceva îmi spune — mai vîrtos ca arta
Tătîne-miu, ce-a fost o culme-n arta-i —
Că moştenirea lui va fi primită
De plec sub zodia-asta norocoasă.
Şi de-i pe voia înălţimii-tale
Ca să-mi încerc norocul, pun în joc
Pierduta-mi viaţă pentru-nzdrăvenirea
Măriei-sale, într-o zi ca asta
Şi-ntr-aşa ceas predestinat.

CONTESA: O crezi?

HELENA: O ştiu cu dinadinsul.

CONTESA: Ei, Helena,
Îţi dau îngăduinţa şi iubirea-mi;
Îţi dau mijloace, slugi şi salutări
De dus la curte alor mei. Acasă,
Voi sta să nalţ la rugi, să-ţi deie Domnul
Izbîndă-n încercarea-ţi îndrăzneaţă.
Purcede mîine. Căci, să ştii: ţi-oi da
În sprijin tot ce stă-n puterea mea.

(Ies.)

ACTUL II

SCENA 1

Paris. O încăpere în palatul regelui. Intră Regele cu mai mulți curteni tineri, care-și iau rămas-bun plecînd la războiul florentin. Bertram, Parolles, oameni din suită. Sunete de trompetă.

REGELE: Cu bine, tineri nobili! Aste pravili
Nu le-azvîrliți, ci țineți legea luptei!
Răsplata împărțiți-o deopotrivă.
Și, de cîștigă ambii, tot atîta-i
Răsplata amîndorora.

ÎNTÎIUL NOBIL: Nădejdea
Ne este, sire, că, întorși din luptă,
Te vom găsi-n deplină sănătate.

REGELE: Nu, asta-i greu. Dar inima mea, totuși,
Nu recunoaște că-i datoare bolii
Ce vieții-mi dă asalt. Voi, tineri nobili,
Adio! Și, de-s viu sau mort, să fiți
Bravi fii ai Franței. Dați acum Italiei
De miazănoapte, epigon ruinei
Apusei monarhii, prilej să vadă
Că nu veniți doar să pețiți onoarea,
Ci chiar s-o luați de soață. -Acolo unde
Dau înapoi și bravii, voi găsiți-o!
Și numele să vi-l repete faima.
Adio!

AL DOILEA NOBIL:
Fie-ți slugă sănătatea!

REGELE: La fetele Italiei[27] luați seama!
Francezii, cică, nu se dau în lături
De-s trași de mîneci. Nu cădeți în cursă,
Nici prizonieri, cît n-ați fost piept la piept!

AMBII NOBILI: Sorb inimile noastre sfatul bun,
Măria-ta!

REGELE: Adio!

(Către unul din suită.)

Fii-mi toiag!

(Iese, sprijinit de curtean și urmat de suită.)

ÎNTÎIUL NOBIL *(către Bertram):*
Iubite, domn, de ce nu vii cu noi?

PAROLLES: Nu-i vina lui, viteazul!

AL DOILEA NOBIL:
Ce războaie!

PAROLLES: Desăvîrșite. Le cunosc prea-bine.

BERTRAM: Stau locului în silă,-mbrobodit
Cu: „Ești prea tînăr", „Nu acum", „La anul"!...

PAROLLES: Ți-i poftă de război? Păi fugi, și gata!

BERTRAM: Lipit pe loc stau, coadă pentru fuste,
Și-mi scîrțîi cizmele pe caldarîm,
Pîndind favoruri. Și mă-ncing cu spada
Doar pentru danț! Pe ceruri, de nu fug!

ÎNTÎIUL NOBIL: E-o cinste și-n delict!

PAROLLES: Comite-l, conte!

AL DOILEA NOBIL:
Îți sînt complice. Și acum, adio!

BERTRAM: Eu cresc din trunchiul tău. De pleci, mă sfîșii.

ÎNTÎIUL NOBIL: Adio, brave căpitan!

AL DOILEA NOBIL: Adio!
Monsieur Parolles!

PAROLLES: Nobili eroi, ni-s spadele-nrudite, a mea și-a voastră. Cavaleri de seamă, strălucitori, aluat de soi, vreau să vă spun o vorbă: În regimentul *Spinii*[28] veți găsi un oarecare Spurio, căpitan, cu cicatricea lui, emblema luptei, aici, pe-obrazul stîng; chiar spada asta i-a făcut-o; dați-i de știre că trăiesc, și fiți cu ochii pe el, ca să vedeți ce-are să spună.

AL DOILEA NOBIL: Așa vom face, nobil căpitan!

PAROLLES: Să-și îndrăgească Marte ucenicii!

(Nobilii ies.)

Ce ai de gînd să faci?

BERTRAM: Sst! Regele.

(Intră Regele. Bertram și Parolles se retrag.)

PAROLLES: Fii mai ceremonios cu nobilii seniori; te-ai mărginit din toată lista doar la două formule reci de „adio“; de ce nu ești ceva mai stăruitor în curtea ce le-o faci? Doar ei sînt cei dintîi oameni ai vremii noastre; ei dau tonul în toate; în ținută, în felul cum trebuie să mănînci și în felul cum trebuie să vorbești; de la ei poți învăța cum să urci, sub înrîurirea celei mai prielnice constelații; și cu toate că diavolul le bate măsura, după măsura nobililor ăstora trebuie să-ți potrivești pasul; hai după ei, și ia-ți rămas bun mai pompos!

BERTRAM: Am să-ți ascult îndemnul.

PAROLLES: Viteji băieți, și par să fie ai naibii de vînjoși, mînuitori de spade.

(Ies Bertram și Parolles.)
(Intră Lafeu.)

LAFEU *(îngenunchind)*:
Iertare, doamne, mie și soliei
Ce-aduc.

REGELE: Ridică-te!

LAFEU: *(ridicîndu-se)*:
Deci ai în față-un om iertat, mărite!
Mi-ar fi plăcut să fi îngenunchiat...
Măria-ta, să-mi ceri iertare mie,
Și sprinten să te-nalți, la fel cu mine.

REGELE: Mi-ar fi plăcut și mie. Dar atunci
Ți-aș fi cerut iertare că-ți sparg capul.

LAFEU: Halal! Mă dau bătut. Dar uite care-i
Povestea; sire, nu vrei să te vindeci?

REGELE: Nu!

LAFEU: Prea-s acri strugurii, regească vulpe?
Da, da, i-ai vrea, ciorchinii mei, doar dacă
Regeasca vulpe-ar ști să-i poată-ajunge!
Aflai de-un leac ce pietrelor dă viață
Și-nvie stînci. Să joci ca pițigoii,
Cu foc de spiriduș, te face. Numai
De-l pipăie, Pepin din morți se scoală,
Și Carlomagnul prinde-n mînă pana
Și-i scrie *ei* un vers de-amor.

REGELE: Cum „ei“?
Ce „ea“ e asta?

LAFEU: „Ea“ e-un doctor, doamne,
Sosit acum. De vrei, o vezi. Și jur

Pe-onoarea și credința mea — de pot
Să pun temei eu însumi pe ce spun —
Vorbii cu una ce, prin tot — prin vîrstă,
Prin sex, prin iscusința, hotărîrea
Și-ndemînarea ei — m-a uluit
Mai mult decît mă pot vorbi eu singur
De rău, pentru-așa hal de slăbiciune.
Îngăduie și vezi-o. Asta cere!
Și află ce-o aduce. După aceea
Mă rîzi cît vrei.

REGELE: Lafeu, ad-o încoace
Ce-aceea care-atît te-a minunat,
Să ne uimească-acum pe amîndoi,
Sau ca să punem vîrf uimirii tale,
Să mă întreb cum te-a putut uimi.

LAFEU: Ba nu. Ți-o dau pe tavă, și dispar!

(Lafeu iese.)

REGELE: Așa-mi aduce el tot timpul fleacuri
Împachetate-n vorbe.

(Intră Lafeu cu Helena.)

LAFEU: Ei, hai, te-apropie.

REGELE: Arípi dă graba!

LAFEU: Te-apropie și spune-i ce dorești,
Măriei-sale-aici de față. Teamă
De-așa trădări să tot apuce regii
De-i pari un trădător. Eu, unchi Cresidei[29],
Las tinerii-mpreună. Bun rămas.

(Iese.)

REGELE: Ce zici, frumoaso? Vrei să-mi dai de leac?

HELENA: Da, doamne. Căci Gérard, cel din Narbonna,
Om priceput în leacuri, mi-a fost tată.

REGELE: L-am cunoscut.

HELENA: Mă pot lipsi atunci
Să-l laud. Dacă-l știi, e lăudat!
Mi-a dat pe patul morții-un vraf de scripte.
Rețeta ce-ți aduc e, mai cu seamă,
Odrasla scumpă-a-ntregii lui științe,
Și-al experienței rod de-o viață. Tata
M-a juruit s-o țin cum țin la ochii
Din cap, ba chiar mai grijuliu. Și-așa,

Aflînd eu că măriei-tale boala
Ți-e tocmai cea pe care-aceste leacuri
O vindecau dînd tatălui meu cinste,
Ca să-ți aduc priceperea-mi și leacul,
Smerită vin.

REGELE: Îți mulțumesc, fecioară.
Dar nu te-ncrede-atîta-n vindecare
Cînd cei mai meșteri vraci mă părăsesc
Și cînd soborul doctorilor spune
Că arta lor în van ar cere firii
Să mă-ntărească. Nu socot cu cale
Să ne-nșelăm iar mintea cu nădejdi,
Să-ngăduim eclipse judecății
Dînd boala de nevindecat pe mîna
Băbeștilor descîntece; rațiunea
Să ne-o disprețuim, crezare dînd
Vreunui ajutor lipsit de rost,
Cînd cred că-i tot din cele ce-au mai fost.

HELENA: Cu zeul meu eu mă socot plătită!
Nu vreau să stărui, doamne, să-ți fac bine.
Umilă-ți cer un gînd modest, de care
Să fiu în drum spre casă însoțită.

REGELE: Nu sînt nerecunoscător: Drum bun!
Îți mulțumesc c-ai vrut să mă-ntremezi,
Ca muribunzii-atunci cînd le urezi
Ani mulți! Știu ce primejdie mă paște;
Tu nu-ți știi arta de n-o poți cunoaște!

HELENA: Deci, nu prin leacul meu se curmă soarta-ți,
De vreme ce nu crezi că te mai vindeci!
Să știi că Naltul, ce răstoarnă munți,
Unealtă-și ia ades pe cei mărunți.
Scriptura vede-n prunci înțelepciunea
Cînd înțelepții-s prea copii. Minunea
Din mici izvoare umflă mari puhoaie
Și seacă mări lipsindu-le de ploaie,
La pomul lăudat de pleci cu sacul,
Te-nșală. Dar culegi întreg copacul
Cînd nu te-aștepți și deznădăjduiești.

REGELE: Duioasă fată, în zadar vorbești.
Tot nu te-ascult! Ia-ți singură răsplată
Din mulțumirea mea. Căci asta-i toată.

HELENA: Cu-o vorbă ștergi străluminări divine!
O fi știind el, cerul, mult mai bine
Ca noi, ce printre năluciri plutim
Și ajutorul lui ne sumețim
A-l crede merit omenesc. Mărite,
Primește-mi străduințele-umilite!
Nu-ncerci în mine-un vraci: căci vraci ți-e cerul.
Cu cerul încercarea ai s-o faci!
Nu-s șarlatanul ce-ar striga că el
E la nălțimea nobilului țel.
Dar știu că arta-mi nu-i fără putere,
Și boala ta mai știu că nu-i din cele
Fără de leac.

REGELE: Crezi tu? Și-n cît timp, spui,
M-ai lecui?

HELENA: Cu har din harul Lui,
N-or da-ndoit ocol, s-aprindă rug
În cer trăpașii soarelui pe crug,
Și Hesper[30] nu-și va stinge facla-alene
De două ori în neguri apusene,
Și nici clepsidra navelor n-o spune
De douăzeci și patru de-ori pe lume
Perechile de ceasuri cum s-au scurs,
Cînd ce-i bolnáv în trupu-ți va fi curs
Să moară-n voie, voie dînd spre tine
Doritei sănătăți, să te faci bine!

REGELE: Ca să te cred, chezaș ce pui? Cu ce-ți
Răscumperi de dai greș?

HELENA: Mă pune-n pieți,
La stîlp, batjocorindu-mi neprihana
Prin spurcate strigări sărîndu-mi rana.
Ba și mai rău, de poate fi mai rău:
Să fiu ucisă-n cazne de-un călău.

REGELE: Pare-ar grăi prin tine-un duh din slavă
Dînd orgei tale slabe goarnă gravă,
Ce-ar fi nărod, în spusa gurii tale,
Îmbracă preț ceresc, pe altă cale.
Pun preț pe viața ta; căci ce-i în viață
De prețuit, în tine se răsfață:
Curaj, înțelepciune, frumusețe,
Tot ce-i mai fericit în tinerețe.

Ori ești o năzdrăvană de-nfrunți moartea,
Să faci minuni, ori ți-e urîtă soarta.
Vraci dulce, am să-ncerc să folosesc
Cel leac, prin care mori, de nu trăiesc!

HELENA: De-ntrec sorocul pus, ori de dau greș
Și nu te vindec, morții i-s peșcheș.
Dar dacă-mi țin cuvîntul, nu-i pe drept,
Din parte-ți, la ceva să mă aștept?

REGELE: Spune-mi ce vrei.

HELENA: Dar juri că-mi împlinești?

REGELE: Pe sceptru-ți jur, pe rai, pe ce dorești!

HELENA: Atunci să-mi dai, cu mîna ta de rege,
De soț, pe cel pe care-l voi alege
Dintre supușii tăi. N-am să-ndrăznesc
A m-avînta la soț de os domnesc,
Căci ochii să-mi ridic nici nu cutez
Către-un vlăstar de-al tronului francez.
Dar pe-un vasal am dreptul, cred, să stărui
A-l cere, și ai dreptul să mi-l dărui.

REGELE: Dă-mi mîna. Dacă-ți ții făgăduința,
Voi face-ntocmai cum îți e dorința.
Deci, hotărăște, cînd începi. Căci eu
Mă-ncred și-ți dau pe mînă trupul meu.
Cu de-amănuntul s-ar cădea s-ascult
De unde vii, cu cine! Dar mai mult
Tot nu te-ncrezi, chiar dacă multe știi.
De-oriunde-i fi venind, rămîi! Și fii
Binevenită! Vin de mă ridică!
La fapta-ți mare, plata mea nu-i mică.

(Iese. Trompete.)

SCENA 2

Roussillon. O încăpere în casa contesei.
Intră Contesa și Măscăriciul.

CONTESA: Fă-te-ncoace, domnule! Te voi face acum s-ajungi la culmea bunei tale creșteri.

MĂSCĂRICIUL: Atunci mă voi arăta îndopat la culme și învățat de fel: știu bine că misiunea ce-mi hărăzești nu-i decît pentru curte.

CONTESA: Decît pentru curte! Ia te uită? Dar care loc e, după tine, mai demn de cinste dacă pentru curte arăţi asemenea dispreţ? Auzi colo: „doar pentru curte"!

MĂSCĂRICIUL: Zău că-i aşa, doamnă! Dacă Dumnezeu l-a lăsat pe om cu oarecare bună-cuviinţă, ar putea foarte uşor să se lipsească de ea de îndată ce-ar ajunge la curte! Cel care nu poate să facă un pas de dans, să-şi scoată pălăria cumsecade, să pupe mîini şi să vorbească doar ca să nu spună nimic, înseamnă că nu are nici picioare, nici mîini, nici buze şi nici cap. Într-adevăr, un asemenea ins, ca să spun drept, n-ar fi de dus la curte. Cît despre mîine, treaba se schimbă! Eu am un răspuns care-o să se potrivească la toate.

CONTESA: Dumnezeule, bogat răspuns trebuie să mai fie, dacă se potriveşte la toate întrebările!

MĂSCĂRICIUL: E ca un scaun de bărbier care se potriveşte la dindărăturile tuturora: la dindărături ascuţite, la dindărături turtite, la dindărături muşchiuloase şi la orice alt soi de dindărături.

CONTESA: Şi răspunsul tău poate fi potrivit la orice întrebare?

MĂSCĂRICIUL: La fel de potrivit ca zece bani pentru podul palmei unui ispravnic, sau ca un galben[31] franţuzesc pentru o tîrfă îmbrăcată în mătăsuri, ca inelul de papură[32] al lui Tib pentru degetul arătător al lui Tom[33], ca o plăcintă pentru lăsata-secului, ca dansul maurilor[34] pentru ziua de armindeni, sau cum e pentru gaura lui, cuiul, sau ca încornoratul pentru coarne, sau ca o curviştină certăreaţă pentru un derbedeu scandalagiu, ca buzele călugăriţei tinere pentru gura înfometată a călugărului, sau, ei! da, cum e cozonacul pentru coaja lui!

CONTESA: Ai tu, mai spun o dată, un răspuns la fel de potrivit la orişice-ntrebare?

MĂSCĂRICIUL: De la duce pînă la contabil, la orice întrebare-i bun răspunsul.

CONTESA: Trebuie să fie un răspuns monstruos de mare, dacă-i adevărat că face faţă oricărei cerinţe.

MĂSCĂRICIUL: Nu e decît un fleac, la drept vorbind, dacă cei care-l cunosc ar spune adevărul în privinţa asta. Uite, ţi-l spun cu tot ce ţine de el. Întreabă-mă dacă-s un curtean; nu-ţi strică să afli.

CONTESA: Hai deci să fim din nou copii, de-i cu putință. Eu am să fiu nebunul care-ntreabă, nădăjduind s-ajungă înțelept prin grația răspunsurilor tale... Vă rog, sir, sînteți curtean?

MĂSCĂRICIUL: „O, doamne, domnul meu!"... — e-un simplu fel de-a ocoli răspunsul. Dar pune-mi întrebări mai multe, mai multe, -o sută-n șir!

CONTESA: Sînt, domnule, un umil prieten al domniei-tale, care te iubește din adîncul inimii.

MĂSCĂRICIUL: „O, doamne, domnul meu!" Zi-i, zi-i, dă-i înainte nu mă cruța!

CONTESA: Socot, senior, că nu poți pune-n gură
Nici pic din astă,-așa zicînd, friptură!
E-ngrozitoare!

MĂSCĂRICIUL: „O, doamne, domnul meu!" Așa, pune-mă-n orice fel de-ncurcătură! Îți garantez că ies.

CONTESA: Ați fost cîndva bătut la spate, sir, de nu mă-nșel!

MĂSCĂRICIUL: „O, doamne, domnul meu!" Nu mă cruța!

CONTESA: Strigi cînd ești biciuit: „O, doamne, domnul meu?" Sau spui: „Nu mă cruța"? Într-adevăr, „O, doamne, domnul meu" e foarte potrivit în caz de biciuire. Tu ai putea să faci prea bine față la cinci sute de bice, de-ar fi s-ajungi a trebui cîndva să le înduri.

MĂSCĂRICIUL: N-aș nimeri mai prost nicicînd în viață cu-al meu „O, doamne, domnul meu!" Văd, dar, că poate să țină mult, dar nu să țină veșnic!

CONTESA: Mă joc de-a doamna nobilă cu timpul,
Pierzîndu-mi-l de voie cu-un nebun.

MĂSCĂRICIUL: „O, doamne, doamnă!" Aici se potrivește.

CONTESA: Destul. La treabă! Dă-i Helenei asta
Și spune-i să răspundă cît mai grabnic.
Salută-mi fiul, rudele salută-mi:
Nu-i mare lucru.

MĂSCĂRICIUL: Nu-i mare lucru pentru ei!

CONTESA: Nu-i mare oboseală pentru tine!
Pricepi ce-ți spun?

MĂSCĂRICIUL: Pătruns-am pînă-n fund.
Doar vezi că-s pe picioare și am cap.

CONTESA: Dă-i zor!

(Ies, fiecare-n altă direcție.)

SCENA 3

Paris. O încăpere din palatul regelui.
Intră Lafeu și Parolles.

LAFEU: Se zice că minuni în vremea noastră nu se mai fac, și noi, cei de-azi, ne-avem și noi, la locul lor, pe firoscoșii noștri, ce fac să pară lucruri de nimica și fleacuri ca de fiecare zi, fenomenele ce-s suprafirești, și n-au nici prícini de vreun fel. De-aicea vine urmarea că noi facem fapt de nimica din ce-i îngrozitor, cătîndu-ne-adăpost într-o părelnică știință, cînd s-ar cădea să fim în prada groazei.

PAROLLES: Asta-i cea mai strălucită dovadă de minune săvîrșită în vremile din urmă.

PAROLLES: Chiar așa-i!

LAFEU: Să fim lăsați în pace de savanți!

PAROLLES: Și eu ziceam. De toti Galenii[35] și Paracelșii[36]!

LAFEU: De toți savanții get-beget...

PAROLLES: Așa-i. Ziceam și eu!

LAFEU: Care ziceau că nu mai e de vindecat.

PAROLLES: Ce vrei? Să juri că-așa-i! Și eu ziceam!

LAFEU: Cu neputință să-l ajuți...

PAROLLES: Așa e! Un om asigurat de-o...

LAFEU: De-o viață îndoielnică și-o moarte sigură.

PAROLLES: Just. Bine zis. Așa aș fi zis și eu.

LAFEU: La drept vorbind, e-un lucru nemaipomenit pe lumea asta!

PAROLLES: Este, într-adevăr. Dac-ai vedea așa ceva la teatru, ai trage încheierea că-i... Cum ai zice... cum aș putea să zic?

LAFEU: E demonstrația unui efect ceresc asupra unei acțiuni terestre.

PAROLLES: Chiar asta și voiam să spun. Întocmai.

LAFEU: Ce? Nici Delfinul[37] nu e mai voinic; spun asta, de, vorbind cu tot respectul...

PAROLLES: Da, da, e straniu, e ciudat de straniu! Asta-i, într-un cuvînt, tot ce putem să spunem, și dă dovadă de un spirit cu totul spulberat cel care n-ar vrea să recunoască în asta...

LAFEU: Mîna cerului!...

PAROLLES: Da, asta zic și eu.

LAFEU: În cea mai slabă și bicisnică unealtă, putere mare, depășind puterea omenească; de-aicea-ntr-adevăr vom mai avea și alt folos, cîndva, decît acesta al însănătoșirii regelui.

PAROLLES Cam cum ar fi...

LAFEU: Mulțumirea obștii.

PAROLLES: Vroiam s-o spun și eu. Că bine ziceți! Dar, uite, vine regele!

(Intră Regele, Helena și suita curtenilor.)

LAFEU: Sprințar, cum zice olandezul: *lustick*[38]! Mi-ar plăcea, vorba aia, mai mult fata, de-aș mai avea un dinte-n[39] gură. Vorba-i că-i poate trage-n danț cu dînsa-n brațe, o țopăială-n sunet de curantă[40]!

PAROLLES: *Mort du vinaigre!*[41]... Asta nu-i Helena?
LAFEU: Pe Dumnezeul meu, e ea!
REGELE: Te du și-mi cheamă toți seniorii curții.

(Iese unul din suită.)

Șezi, vraciule, în rînd cu lecuitul.
Și mîna cea slăbită,-n care viața
Prin tine mi s-a-ntors, să-ți dea din nou
Încredințarea darului promis
Ce-așteaptă doar să-i spui pe nume.

(Intră trei-patru nobili și Bertram.)

Mîndră
Fecioară, uite: ai aici mănunchiul
De nobili cavaleri ce-s la porunca-mi;
Și voia mea, de domn și de părinte,
Vor face-o. După plac alege-ți tu,
Căci poți s-alegi. Ei, să respingă, nu!
HELENA: Pe fiecare,-afară doar de unul,
Însoare-l bine, cînd va vrea, Iubirea!..
LAFEU: Aș da și-un armăsar cu frîu de aur
Să am în gură dinți cîți au și ei,
Și-n jurul gurii, păr de fel.
REGELE: Privește-i!
Nu-i unul să nu fie fiu de nobil.
HELENA: Coconi de sînge nobil! S-a-ndurat
Prin mine ceru-a-nzdrăveni pe rege.
TOȚI: Vedem. Și-i mulțumim că ni te-aduse!
HELENA: Eu nu-s decît o fată. Mai bogată,
Căci vă și spun că nu-s decît o fată.
Măria-ta, sînt gata! Am ales!
Bujorii din obraji așa-mi spun tainic:
„Roșim că-i vorba de ales. Dar dacă

Alegi în gol, paloarea morții sta-va
Pe veci în locul nostru!"

REGELE: Alege-ți! Știi,
Iubirea mi-ar jigni cin' te-ar jigni!

HELENA: E timpul, Diana[42], din altar să-ți zbor
Și să mi-ndrept spre-mpărătescul Ámor[43]
Suspinele.

(Către Întîiul nobil.)

Vrei, sir, s-asculți ce-aș cere?

ÎNTÎIUL NOBIL: Și să-mplinesc!

HELENA: Mi-ajunge!-N rest, tăcere!

LAFEU: Mai bine-aș trage sorți și eu cu ei
Decît să-mi joc viața la sici-bei[44]!

HELENA: *(către Al doilea nobil):*
Mîndria care-ți fierbe-n ochi și-n sînge,
Cît nici n-am spus o vorbă, mă respinge!
De douăzeci de ori mai sus de mine
Să-ți dea iubirea ce ți se cuvine,
Cum însuți îți dorești.

AL DOILEA NOBIL: Nu cer mai mult!

HELENA: Drept bun-rămas, urarea-mi vei primi-o,
Și zeul Ámor s-o-mplinească!-Adio!

LAFEU: Doar n-or respinge-o toți! De-ar fi să-mi fie
Feciori, i-aș bate și i-aș da la turci
Să-i facă fameni!

HELENA: *(către Al treilea nobil):*
Nu te speria,
Căci nu-ți cer mîna, poți să fii pe pace!
N-aș vrea să fac nicicînd ce nu îți place.
Să-ți dea ce vrei să ai în pat norocul
De-ți vine să te-nsori, cîndva, sorocul.

LAFEU: Flăcăii ăștia-s sigur fetii gheții!
Nici unul n-o dorește! Nu-s franțuji.
I-or fi făcut din flori, pe-aici, englejii.

HELENA: *(către Al patrulea nobil):*
Ești prea blajin, prea tînăr, prea fragil
Să-mi poți sădi în carne un copil.

AL PATRULEA NOBIL: Mîndrețe de fecioară! Eu n-aș zice!

LAFEU: Halal! Mai sînt ciorchini de viță-aleasă!
Sînt sigur: tatăl tău băut-a vin
Cînd te-a făcut. Te-am cîntărit eu bine,

Și dacă nu cumva ești un asin
Abia scăpat la paișpe ani de-acasă,
Te-am priceput! Căci nu mă-nșeli tu, lasă!

HELENA: *(către Bertram):*
Eu nu cutez să-ți spun: „Te iau!" Mă dau
Pe mine-ntreagă, cît o fi să stau,
Pe lumea asta, ție! — Ăsta-i omul!

REGELE: Atuncea, Bertram, ia-o: ți-e soție.

BERTRAM: Soție? O, stăpîne! Dă-mi, stăpîne,
În treaba asta, drept de-a mă sluji
De ajutorul ochilor mei.

REGELE: Bertram!
Știi cît îi datorez!

BERTRAM: Da, doamne, dar
Nu sper să știu de ce s-o iau.

REGELE: Știi însă
Că m-a sculat din patul suferinței!

BERTRAM: Înseamnă să mă culce-n pat pe mine
Drept plată? Doar o știu de mult prea-bine:
O fată de biet felcer, mie, soață?!
Mai bine în dizgrație pe viață!

REGELE: Te uiți la ea de sus, căci n-are-un titlu,
Pe care-atît de lesne i-l pot da.
Ce straniu lucru! Sîngele din noi.
Vîscos, și cald, și roșu, e-n oricare.
Pus laolaltă, nu-l mai poți distinge.
Dar cîte nu-l despart! Chiar de-ar fi dînsa
O culme-a meritelor, nu ți-ar place
Fiindcă-i fata unui vraci sărman.
Cum n-are-un nume, îi detești virtutea!
E strîmbă-o judecată ca aceasta!
Sorgintea meritelor e sfințită
Cînd vin de jos, din fapta săvîrșită;
Cînd umfli titlul fără de virtute,
Onoarea-i vorbă goală, gol de bute.
Nici binele, nici răul, n-au blazon.
Nu cauți faptei ighemonicon.
Mintoasă-i tînăra, bogați i-s nurii:
Moștenitoarea-i tronului naturii!
Așa e-nnobilată. Cela ce-ți
Pretinde să-l slăvești pentru dispreț
Nu-i pe măsura nașterii slăvite.
Ne-aduc cinstire faptele cinstite

Și nu strămoșii! Vorba goală „slavă"
E-o terfelită pe morminte sclavă,
E un trofeu ce zace, trist și mut,
Cînd pulberea uitării-i singur scut
Atîtor venerate oseminte!
Ce să-ți mai spun? De-ți place, ia aminte,
Eu fata pot s-o nalț. Virtutea-n ea
I-e zestrea; iar onoare-i pot eu da.

BERTRAM: N-o pot iubi și nici nu-ncerc defel.

REGELE: N-ar fi-n folosul tău să-ncerci altfél.

HELENA: Că-i sănătos stăpînul meu mă bucur
Și mi-e destul!

REGELE: Onoarea mea e-n joc! De-i las s-o calce,
Pot renunța la tron, la mîna fetei,
Trufașule, nevrednic de-așa daruri,
Ce prin dispreț îmi împietrești iubirea
Și dreptul tău de-a merita-o! Nu vezi
Cu ce balanță strîmbă stau să judec
Voind cu drag să-ți trag pe turtă spuza?
Și nu pricepi că pîrghia pe noi
Se sprijină? În noi sădește-ți slava
Ca să ne placă-a o vedea crescînd.
Înăbușă-ți disprețul. Fă-ne voia
Ce-i spre folosul tău. Nu-ți asculta
Mîndria, ci-ți primește-acum norocul.
Cum ești dator și cum putem să-ți cerem.
Sau, dacă nu, te las în voia soartei,
Drept pradă veșnic vînturilor vîrstei
Și neștiinței tale! Fără milă
Asupră-ți răzbunarea mea și ura,
În numele dreptății, mi le-azvîrlu!
Vorbește! Ce răspunzi?

BERTRAM: Iertare, doamne!
Căci gustul mi-l supun vederii tale.
Cînd văd ce val de slavă făurește
Voința ta, și cînd ființa fetei,
Ce-a fost atît de jos în gîndul meu,
De rege e slăvită, mi se pare
Că-n slavă chiar s-a și născut.

REGELE: Ia-i mîna
Și spune-i că-i a ta. Făgăduiesc

Să-i dau un rang, de nu egal cu-al tău,
Mai greu în cumpănă.

BERTRAM: Îi iau deci mîna.

REGELE: Norocul și regeasca-mi ocrotire
Să fie scut căsătoriei voastre,
Ce va să fie consfințită-n scris
Și săvîrșită-n asta. Nunta
Va fi serbată-n zilele ce vin,
Ca s-așteptăm și oaspeții. Iubește-o,
Ca să te pot iubi. Iubirea crească-ți,
Și-a mea va crește. Dacă nu, lipsească-ți.

(Ies toți, afară de Lafeu și Parolles.)

LAFEU: M-auzi, *monsieur*? Am o vorbă cu dumneata.

PAROLLES: Ce doriți, sir?

LAFEU: Domnul și stăpînul dumitale bine-a făcut că și-a pus cenușă-n cap!

PAROLLES: Cenușă-n cap! Stăpînul! Domnul meu!

LAFEU: Întocmai. N-am vorbit o limbă omenească?

PAROLLES: Aspră limbă, de nepriceput fără urmări sîngeroase. Auzi: „Stăpînul meu"!

LAFEU: Ești un egal, cumva, al contelui Roussillon?

PAROLLES: Al oricărui conte! Al tuturor conților, a tot ce e *om*.

LAFEU: A tot ce e „om al contelui", poate! Căci parcă vorba „stăpînul contelui" e-n alt stil spusă.

PAROLLES: Ești prea bătrîn, seniore. Fii mulțumit că ești prea bătrîn.

LAFEU: Trebuie să-ți spun, jupîne, că mă socot bărbat, titlu la care pe dumneata nici vîrsta nu te poate ridica.

PAROLLES: Ce nu mi-e de loc teamă să fac mă tem să nu fac.

LAFEU: Cîtă vreme nu stătusem cu tine decît de două ori la masă, te-am luat drept om cu glagore la cap; ai împuiat urechile tuturora cu călătoria ta; să trecem peste asta; cu toate acestea, eșarfele și panglicuțele de pe tine îmi dau belșug de motive să nu te cred o corabie cu prea mare greutate! Acum ți-am dat de rost. De-ar fi să-ți pierd iarăși rostul, nici capul nu m-ar durea, fiindcă nu ești bun de nimic altceva decît de luat peste picior. Și nici asta n-ai merita-o, la dreptul vorbind.

PAROLLES: De n-ai avea privilegiul antichității...

LAFEU: Nu te lăsa cuprins prea adînc de mînie, ca să nu-ți grăbești osînda; că de-o fi să... nu dau o găină moartă pe pielea ta! Zi mai bine: „Doamne ferește!"... Așadar, dragul meu geam cu

zăbrele, rămîi cu bine! n-am nevoie să-mping cerceveaua ca să văd prin tine. Dă-mi mîna!

PAROLLES: Seniore, mi-ați făcut darul unor gigantice injurii.

LAFEU: Da, și ți le-am donat din toată inima: ești vrednic de ele.

PAROLLES: N-am meritat una ca asta, seniore!

LAFEU: Ba da, pe cinstea mea! nu-i strop din tot ce-am spus să nu fi fost pe merit; și nu vreau să te lipsesc măcar de-o fărîmiță din ce meriți.

PAROLLES: Foarte bine, am să fiu de-aci-ncolo mai înțelept...

LAFEU: Chiar dă-i zor cît poți mai iute, că, de nu, îți ard și-o scatoalcă, două; dacă ți s-o-ntîmpla vreodată să fii legat cu propria ta eșarfă și bătut, ai să descoperi atunci ce-nseamnă să te mîndrești cu ceea ce te leagă. Mult aș dori să te păstrez printre cunoscuții mei, sau în numărul „cunoștințelor" mele, mai bine zis, ca să pot spune, cînd o fi nevoie, că există pe lume un om pe care-l cunosc.

PAROLLES: Seniore, îmi aduceți cea mai greu de răbdat dintre jigniri.

LAFEU: Cînd e vorba de tine, mi-ar plăcea să știu că nu-s o poveste chinurile iadului, mi-ar plăcea chiar să știu că-s veșnice; dar, din nenorocire, mie mi-a cam trecut vremea isprăvilor, bune sau rele, așa cum și eu voi trece, acum, pe lîngă tine, cu dreptul pe care mi-l dă vîrsta.

(Iese.)

PAROLLES: Bine, bine, lasă că ai tu un băiat, și pe spinarea lui am să-mi răzbun jignirea asta; scîrbos, bătrîn, spurcat, scîrbosule! Nu-i nimic; trebuie să am răbdare; nu e nici o piedică serioasă. Am să-l bat, pe cinstea mea, dacă-l întîlnesc și-mi vine la-ndemînă am să-l bat chiar de-ar fi să fie el nu o dată, ci înc-o dată și înc-o dată pe-atîta de nobil! Iar de bătrînețele lui n-are să-mi pese mai mult decît de o.. Am să-l bat! Numai să-l pot întîlni înc-o dată...

(Intră Lafeu.)

LAFEU: Băiete, domnul și stăpînul tău e însurat; asta-i pentru tine o noutate: să știi că ai o stăpînă nouă.

PAROLLES: Cu cea mai desăvîrșită bună-credință, rog fierbinte pe senioria-voastră să fie cu oarecare rezervă în nedreptățile cu care mă copleșește; el nu e decît bunul meu stăpîn; iar cel căruia-i slujesc mai presus de orice e domnul meu.

LAFEU: Cine? Dumnezeu?

PAROLLES: Da, seniore.

LAFEU: Dracul ți-o fi fiind domn ție! De ce-ți pui calțavete la brațe, în felul ăsta? Vrei să faci, din mîneci, craci de nădragi? Mai fac și alte slugi așa? Ți-ar sta mai bine dacă ai avea părțile joase unde ți-e nasul. Pe cinstea mea, de-aș fi doar cu două ceasuri mai tînăr decît sînt, te-aș bate! Sînt de părere că ești o jignire adusă întregii omeniri și că datoria fiecărui om de omenie ar fi să-ți tragă cîte-o mamă de bătaie: pesemne că ai fost creat ca să aibă lumea asupra cui să-și sufle nasul.

PAROLLES: Aspră și nemeritată măsură, seniore!

LAFEU: Fugi de-acolo, domnule! Ai fost ciomăgit în Italia pentru că ai șterpelit o rodie din pom! Nu ești decît un vagabond, și faci pe călătorul cinstit[45]. Și ești mai obraznic cu nobilii și cu persoanele vrednice de stimă decît ți-ar îngădui-o blazonul nașterii și vitejiei tale! Nu ești vrednic să-ți spună omul un cuvînt; că altfel, dac-ai fi vrednic, ți-aș spune „derbedeule!“ Te las.

(Iese.)

PAROLLES: Bine, foarte bine: vrasăzică așa! Bine, foarte bine!... Să rămînă deocamdată ascuns în sufletul meu ce-ți pregătesc!

(Intră Bertram.)

BERTRAM: Distrus și osîndit la griji pe veci!
PAROLLES: Despre ce-i vorba, suflete?
BERTRAM: Cu toate c-am jurat în fața popii,
N-o duc la pat!
PAROLLES: Cum? Ce? Ce spui, iubite?
BERTRAM: Dragă Parolles, m-au însurat cu sila.
Decît în pat cu ea, mai bine plec
În inima Toscanei, la război!
PAROLLES: Ce strîmt bîrlog mai e și Franța asta!
Nu merită să calce-un om în ea!
Hai, la război!

BERTRAM: Scrisori de mîna mamei
Văzut-am. Ce cuprind nu știu!

PAROLLES: Da, da,
Ar trebui știut! Hai, la război,
Băiete, la război! Își ține cinstea
Închisă-ntr-o casetă nevăzută
Cel ce-și sărută-acasă odorașul
Și măduva și-o dă-n îmbrățișări
În loc să-și călărească armăsarul
Focos, călit de Marte[46] La război!
Un grajd e Franța! Noi, în el, mîrțoage.
Deci, la război!

BERTRAM: Așa va fi! Acasă voi trimite-o,
Scriindu-i mamei cît mi-e de urîtă
Și care-i pricina că fug. Voi scrie
Și regelui, ce nu-ndrăznesc să-i spun,
Că darul *lui* mă face să iau cîmpii
Toscanei și să lupt, căci nu-i năpastă
Războiul, cînd te scapă de-o nevastă.

PAROLLES: Crezi că te ține toana asta mult?

BERTRAM: Vino-n iatac la mine. Dă-mi povață!
Ei îi fac vînt pe dată. Mîine seară
În tabără-am să fiu, chiar de-o să moară!

PAROLLES: Hait! Sare mingea! Greu se-nghite patul!
Biet însuratul e ca și înjuratul!...
De-aceea, du-te! Vînt îi fă! Nevasta-i
Plocon de rege! Pacoste! Șșșt! Asta-i!...

(Ies amîndoi.)

SCENA 4

O altă încăpere a palatului.
Intră Helena și Măscăriciul.

HELENA: Din partea mamei! Mă salută! Cum se simte?

MĂSCĂRICIUL: Nu se simte bine; e sănătoasă, totuși! E veselă și bucuroasă nevoie mare! Însă nu se simte bine; dar mulțumim de întrebare, e sănătoasă, slavă Domnului, și nu duce lipsă de nimic: cu toate astea, nu se simte bine.

HELENA: Dacă o duce așa de bine, ce-o fi avînd de nu se simte bine?

MĂSCĂRICIUL: Zău că o duce foarte bine! Doar două lucruri o necăjesc.

HELENA: Care două lucruri?

MĂSCĂRICIUL: Mai întîi că nu e-n ceruri, unde să dea Dumnezeu s-ajungă cît mai grabnic! Al doilea că e pe pămînt, de unde să se-ndure Dumnezeu s-o zboare cît mai repede!

(Intră Parolles.)

PAROLLES: Dumnezeu să te binecuvînteze, fericita mea doamnă!

HELENA: Nădăjduiesc, domnule, că-mi dorești cu toată bunăvoința o soartă fericită!

PAROLLES: Rugăciunile mele v-au sprijinit întru dobîndirea norocului acestuia, iar pentru a-l păstra, mă rog acum! E-hei, pișicherule! Cum o mai duce bătrîna mea stăpînă?

MĂSCĂRICIUL: Ca să ai dumneta toate crețurile de pe obrazul ei și ca să-i am eu toți crăițarii, i-aș dori să o ducă așa cum spui!

PAROLLES: Cum așa? Păi eu nu spun nimic!

MĂSCĂRICIUL: Mare minune! Ești un înțelept! Pentru că nu o dată s-au văzut oameni a căror limbă să facă mare caz de ruina stăpînilor lor! A nu spune nimic, a nu face nimic, a nu ști nimic și a nu avea nimic e mai mult de jumătate din deviza dumitale! În felul ăsta, ai un titlu care înseamnă puțintel mai puțin decît nimic.

PAROLLES: Șterge-o! Ești un pierde-vară!

MĂSCĂRICIUL: Ar fi trebuit să spui, domnule, în fața unui pierde-vară: „Ești un pierde-vară!" Adică, în fața mea, ești un pierde vară! Asta ar fi fost adevărul adevărat!

PAROLLES: Du-te-ncolo! Ești un nebun de duh: te-am dibuit eu!

MĂSCĂRICIUL: M-ai dibuit în dumneata, cocoane? Sau ți s-a arătat cum să mă dibui! Căutarea, domnule, nu ți-a fost fără folos! Ba poți chiar găsi o droaie de nebuni în dumneata, spre marea bucurie-a lumii și spre sporirea hazului ei.

PAROLLES:
Un pierde-vară îndopat, pe cinste!
Stăpînul, doamnă, pleacă-n noaptea asta.
Sînt treburi care-l cheamă-aiurea grabnic.
El dreptul tău, străvechiul rit al nunții
Cerut de-mprejurare, nu ți-l neagă,
Dar îl amînă, căci silit se vede
S-o facă. Însă dorul și-așteptarea
Presară pe restriște-alintul dulce,
Filtrat de gîndul marii bucurii
Ce va veni, și margini nu cunoaște!

HELENA: Şi ce-a mai hotărît?
PAROLLES: Să-ţi iei pe dată-adio de la rege
Şi să te scuzi cum s-o putea mai bine
De graba asta, mai făcînd şi alte
Asemenea demersuri.
HELENA: Şi-alteeva?
PAROLLES: S-aştepţi, îndată ce-i îndeplineşti
Dorinţa asta ce-o pofti să-ţi ceară.
HELENA: În orice fapt aştept să-i ştiu dorinţa.
PAROLLES: Aşa-i şi spun.
HELENA: Te rog!

(Iese Parolles.)

Băiete, haidem!

(Ies Helena şi Măscăriciul.)

SCENA 5

Altă încăpere a palatului.
Intră Lafeu şi Bertram.

LAFEU: Nădăjduiesc că senioria-voastră nu-l crede un adevărat soldat.

BERTRAM: Ba da, seniore, şi chiar cu renume de mare viteaz!

LAFEU: Asta o ştiţi din spusele lui!

BERTRAM: Şi din ale altora, mărturii vrednice de toată crezarea.

LAFEU: Atunci m-am orientat eu prost: am luat ciocîrlia asta drept pupăză.

BERTRAM: Vă pot asigura, seniore, că e un puţ de ştiinţă, şi tot pe-atîta de viteaz.

LAFEU: Atunci am greşit faţă de ştiinţa lui, şi mă recunosc cu păcat şi faţă de vitejia pe care spui c-o are; lucru atît mai primejdios cu cît nu-mi pot găsi în inimă nici un strop de căinţă. Dar uite-l că vine. Fii bun, dă-ţi osteneală să ne faci prieteni. Am de gînd să-i păstrez prietenia asta.

(Intră Parolles.)

PAROLLES *(lui Bertram)*: Se face tot ce-ai poruncit, seniore.

LAFEU: Fii bun şi spune-mi, domnule, la ce croitor se-mbracă?

PAROLLES: Domnule?

LAFEU: O, seniore, eu îl știu prea bine: e-un croitor de mare clasă, un foarte remarcabil meseriaș, seniore!

BERTRAM *(aparte către Parolles)*: A fost la rege?

PAROLLES *(aparte către Bertram)*: A fost.

BERTRAM *(aparte către Parolles)*: Pleacă la noapte?

PAROLLES *(aparte către Bertram)*: Întocmai cum ai vrut.

BERTRAM *(aparte către Parolles)*:

Scrisorile le-am scris, mi-am strîns în lacre
Odoarele de preț, de cai vorbit-am.
La noapte, cînd să-mi iau mireasa-n grijă,
Sfîrșesc în loc să-ncep!

LAFEU: Un adevărat călător poate avea trecere cu poveștile lui, după masă, la spartul chefului; dar unul la care, din tot ce spune, trei treimi sînt minciuni, și nu se folosește de un adevăr decît atunci cînd e prea cunoscut, și asta numai ca să-și mascheze cu el miile de minciuni revărsate asupra celorlalți, merită să fie ascultat o dată și bătut de trei ori. Cu bine, căpitane!

BERTRAM: A fost vreo ceartă între acest senior și domnia-ta, *monsieur?*

PAROLLES: Nu-mi pot da seama prin ce am meritat eu să cad în dizgrația acestui senior.

LAFEU: Ai izbutit să cazi în ea cu cizme și cu pinteni cu tot, întocmai ca acela care face tumbe în tava cu cremă[47]: ieși din ea cît mai repede, ca nu cumva să te tot vezi întrebat cum de-ai ajuns acolo.

BERTRAM: S-ar putea să-l judecați greșit, seniore!

LAFEU: Și am de gînd să-l judec tot așa, cît voi trăi, oricît m-ar năpădi cu rugămințile! Adio, seniore, și, crede-mă: n-are cum fi plină de miez nuca asta găunoasă. Sufletul omului ăstuia sînt hainele pe care le poartă; să nu te-ncrezi în el cînd e vorba de lucruri ce-atîrnă greu în cumpănă. Am mai avut de-a face cu astfel de oameni, și știu ce le poate pielea. Rămîi cu bine, *monsieur;* te-am vorbit de bine, mult mai de bine decît ar fi meritat-o din partea mea valoarea și spiritul dumitale. Dar ce să-i faci! Trebuie să răspundem la rău cu bine!

(Iese.)

PAROLLES: Ce om bun de nimic, curteanul ăsta! Jur!

BERTRAM: S-ar putea.

PAROLLES: Ce, nu-l cunoști?

BERTRAM: Ba-l știu prea bine. E stimat de toți.
Dar uite: vine piatra mea de moară.

(Intră Helena.)

HELENA: Am fost, stăpîne, cum mi-ai dat poruncă,
La rege, să-i vorbesc și să-mi dea voie
Să plec numaidecît. Dorește însă
O vorbă-n patru ochi întîi să-ți spună.

BERTRAM: Cum i-o fi voia, mă supun! Helena,
Să nu te mire hotărîrea luată,
Nepotrivită clipei și-mpotriva
Îndatoririlor oricărui mire!
Cum n-am fost pregătit de fel de nuntă,
Sînt stingherit, și te conjur de-aceea
Să-ți iei pe dată drumul către casă,
Și singură, mai bine, să-ți răspunzi,
Decît să-ntrebi, de ce te-am conjurat;
Căci pricini am, adînci, cum nu s-ar spune.
Și tot ce-am hotărît e din nevoia
De-a face față unor fapte-anume,
Pe care nu le știi. Dă asta mamei!

(Îi înmînează o scrisoare.)

Trec două zile pînă-o să te văd.
Te las cu înțelepciunea-ți!

HELENA: Ce pot spune?
Știu doar că-ți sînt cea mai plecată slugă.

BERTRAM: Destul, destul cu asta!

HELENA: Și că veșnic,
Cu sîrg voi căuta să șterg distanța
Ce-i între obîrșia mea umilă
Și marele-mi noroc!

BERTRAM: Hai, lasă astea!
Dă pinteni graba! Pleacă iute-acasă!

HELENA: Îți cer iertare...

BERTRAM: Ei, ce vrei să spui?

HELENA: Nu-s vrednică să am așa comoară
Și nu-ndrăznesc să spun c-a mea-i. Dar este!
Cu dragă inimă-aș fura ceva
Ce-i scris în lege că-i al meu.

BERTRAM: Ce vrei?

HELENA: Ceva... și nici atîta. Chiar nimica.
N-aș vrea să-ți spun ce-aș vrea, stăpîne. Însă...

Ba da, pe legea mea!
Străinii și vrăjmașii doar sărutul
De despărțire nu și-l dau.

BERTRAM: Te rog,
Nu sta și pierde vremea! Caii-așteaptă!

HELENA: Stăpîne drag, tot ce mă rogi poruncă-i!

BERTRAM *(către Parolles)*: Unde-mi sînt ceilalți, domnule?
Adio!

(Helena iese.)

Te du spre casă! Unde nu m-ăți prinde
Cît timp pot spada-n ritm de tobe-ntinde...
Hai! Pregătește-mi fuga!

PAROLLES: Hai! *Corággio*[48]!

(Ies.)

ACTUL III

SCENA 1

Florența. O încăpere în palatul ducal.
Trompete. Intră Ducele Florenței, doi nobili francezi și o trupă de soldați.

DUCELE: Așa că, punct cu punct, acum aflat-ați
Temeiurile-acestui crunt război
Care-a făcut să curgă-atîta sînge
Și-atîta sete-n urmă-i lasă.
ÎNTÎIUL NOBIL: Sfîntă-i,
De partea înălțimii-tale, lupta:
Îngrozitoare, neagră, de cealaltă!
DUCELE: Mirare-i deci că vărul nostru, Franța,
Într-așa drept războ și-ntoarce fața
Cînd cerem să ne-ajute!
AL DOILEA NOBIL:
Nalte doamne,
Nu pot învedera ce crede țara;
Dar ca un om de rînd și nenvățat,
Pe care-un sfat de nobili l-înspăimîntă
Și-i taie tot avîntul, nu-ndrăznesc
Să spun ce cred de cînd descoperit-am
Că mi se-ntîmplă să dau greș, la fel
Ca și să nimeresc.
DUCELE: Cum vrei, să fie!
AL DOILEA NOBIL: Dar știu că junii națiunii noastre
S-au plictisit de trai tihnit, și zilnic
În tot mai mare număr vor sosi
Să se mai dezmorțească.
DUCELE: I-om primi
Cu toată cinstea, și-or pleca-ncărcați
De-onoruri. Vă cunoașteți bine locul.

Cînd cad mai-marii, cad spre-a vă nălța.
Pe mîine,-n tabără!

(Trompete. Ies.)

SCENA 2

Roussillon. O încăpere în casa contesei. Intră Contesa și Măscăriciul.

CONTESA: Toate s-au întîmplat cum le-aș fi vrut, afară doar că nu vine și el cu ea.

MĂSCĂRICIUL: Pe legea mea, eu cred că tînărul stăpîn e un om grozav de melancolic.

CONTESA: Din ce-ai putut să tragi asemenea-ncheiere?

MĂSCĂRICIUL: Spune și domnia-ta: numai ce-l vezi că se uită la cizme, și cîntă; își potrivește cutele cămășii, și cîntă; pune-ntrebări, și cîntă; se scobește-n dinți, și cîntă. Cunosc un om care dăduse-n doaga asta a melancoliei, și-a spînzurat un ditamai conacul, de toată frumusețea, pe-un biet cîntec.

CONTESA: Să văd ce scrie și cînd are de gînd să vină.

(Deschide scrisoarea.)

MĂSCĂRICIUL: Nu mi-a mai stat gîndul la Izabel de cînd am fost la curte. Bategul nostru sărat și Izabelele noastre de-acasă nu seamănă de fel cu bategul sărat și cu Izabelele voastre de la curte; lui Cupidon[49] al meu i-a cam sărit o doagă, și-ncep a iubi cum iubește un bătrîn banii: fără nici o poftă!

CONTESA: Ce-mi tot spui tu acolo?

MĂSCĂRICIUL: Întocmai ce-ți spune și el acolo!

(Iese.)

CONTESA *(citind)*: *Ți-am trimis o noră; l-a-nzdrăvenit pe rege și m-a doborît pe mine. Am luat-o de nevastă, dar nu-n pat, și m-am jurat să n-o fac niciodată. Vei auzi că am fugit: află-o înainte de-a-ți fi ajuns în auz vestea. De-i drept că lumea-i largă îndeajuns, am să mă țin mereu departe. Îndatorat și respectuos, rămîn nefericitul tău fiu, Bertram.*"

Rău, rău, băiat pripit și nenfrînat.
Să fugi de bunătatea unui rege,
Și să-ți atragi pe cap mînia lui
Disprețuind o fată virtuoasă
Ce nici un rege n-ar disprețui-o!

(Intră Măscăriciul.)

MĂSCĂRICIUL: O, doamnă, sînt aici vești grele, cuprinse între doi soldați și tînăra stăpînă.

CONTESA: Ce este?

MĂSCĂRICIUL: Nu te-ngrijora; găsești și-o mîngîiere-n veștile acestea: mîngîierea e că fiul tău nu vrea să fie omorît așa de repede cum credeam eu...

CONTESA: De ce să fie omorît?

MĂSCĂRICIUL: Așa zic eu, doamnă, că, dacă fuge — cum aud c-a și făcut — primejdia este să te împotrivești primejdiei: asta ar însemna pierdere de oameni, deși ar fi dobîndire de prunci. Uite-i că vin, și-o să-ți spună ei mai multe. Eu tot ce-am auzit e că a spălat putina!

(Iese. Intră Helena și doi nobili.)

ÎNTÎIUL NOBIL: Vă aibă Domnu-n pază, bună doamnă!
HELENA: Stăpînul meu s-a dus pe veci, stăpînă!
ALE DOILEA NOBIL: Nu spune-așa!
CONTESA: Aveți răbdare, domnilor, vă rog!
De-atîta rău și-atîta bine-n viață
Avut-am parte-,ncît, de-i rău sau bine,
Nu mă mai pierd cu firea, femeiește.
Unde mi-e fiul?
AL DOILEA NOBIL: A plecat în slujba
Florenței, să se lupte pentru duce.
L-am întîlnit, căci noi venim de-acolo
Și, dînd mesajul curții, ne întoarcem.

HELENA: Vezi doamnă, scrisul lui pe pașaportul ce-mi dă! *(Citește.)* *Cînd vei avea inelul meu, ce nu-mi va ieși niciodată din deget, și vei putea s-arăți un prunc ieșit din trupul tău, al cărui tată să fiu eu, atunci să mă numești bărbatul tău: dar prin acest „atunci" eu înțeleg „nicicînd".* — Ce groaznică osîndă!

CONTESA: Voi ați adus scrisoarea, nu?
PRIMUL NOBIL: Noi, doamnă,
Și, cum îi știm cuprinsul, sîntem triști
Că v-a făcut necaz.
CONTESA: Te rog, domniță,
Fii tare. Dacă spui că-i doar a ta,
Îmi furi o jumătate din durere.
Bertram mi-e fiu, dar mi-l gonesc din sînge.
Și-mi ești copil doar tu!

(Către unul dintre nobili.)

Zici, la Florența?

AL DOILEA NOBIL:
Da, doamnă.

CONTESA:
Ca să lupte-n oaste, zici?

AL DOILEA NOBIL:
E nobilul său scop! Și puteți crede
Că ducele-l va covîrși de-onoruri
Cum se cuvine.

CONTESA:
Zici că vă întoarceți?

ÎNTÎIUL NOBIL: Da, doamna mea, ca-n zbor.

HELENA:
„Cît voi avea
Soție, n-am de ce călca în Franța."
Amarnic!

CONTESA:
Așa scrie?

HELENA:
Da, stăpînă.

ÎNTÎIUL NOBIL: E doar nestăpînirea mîinii sale
La care inima n-a consimțit.

CONTESA:
„Nu calc în Franța cît mai am soție!"
Și nu-i pe lume pentru el mai bună
Femeie decît ea; și ea slujită
Ar merita de-un soț cu douăzeci
De slugi, ca Bertram de puțin cioplite,
Să-i spună ei mereu „stăpînă!" Cine
Era cu el?

ÎNTÎIUL NOBIL:
Un singur slujitor
Și-un domn pe care-l cunoscui cîndva.

CONTESA:
Parolles, cumva?

ÎNTÎIUL NOBIL:
Întocmai, doamnă, el!

CONTESA:
Un om pătat, și rău, și plin de vicii.
Înrîurirea lui îmi strică fiul,
Din fire bun.

ÎNTÎIUL NOBIL:
Așa e, bună doamnă!
Fîrtatul are mult din tot ce spuneți,
Și asta-l face să rîvnească multe.

CONTESA:
Bineveniți în casă-mi fiți!
Am să vă rog, cînd mi-oți vedea iar fiul,
Să-i spuneți că onoarea spadei sale
Nu-i poate da onoarea ce și-o pierde
Acum. Și-am să vă rog să-i duceți încă
Și-un mic răvaș.

AL DOILEA NOBIL:

Vă vom sluji în toate
Și-n tot ce-aveți de-ndeplinit mai vrednic.

CONTESA:

Să-ndeplinim întîi îndatorirea
Plăcut-a ospeției. Hai, poftiți!

(Ies Contesa cu oaspeții.)

HELENA:

„Nu calc în Franța cît mai am soție!"
Nu vrea nimic din Franța cît o are!
Nu vei avea nici una-n Franța, conte,
Și-atunci din nou avea-vei tot, Roussillon!
Să fiu chiar eu cea care te gonește
Din țara ta, predîndu-te primejdiei
Războiului necruțător? Eu, care
Te-am scos din huzureala curții, unde
Erai doar ținta ochilor frumoși,
Și te-am dat țintă plumbilor de flintă ?
Voi, soli de plumb, ce călăreți pe flăcări,
Zburați pe-alături, șuierînd prin aer,
Și nu-mi aflați stăpînul. Cînd se trage
Asupra lui, de mine-i pus sub gloanțe.
De cată unul pieptul să-i străpungă,
Nemernica ce-l ține-n loc sînt eu.
Și chiar de nu-l omor, eu sînt pricina
Că moartea și-a găsit-o-n chipul ăsta.
Mai bine-aș fi-ntîlnit un leu răgind
De chinul foamei în pustiu! Mai bine
Mi-ar fi căzut pe cap nefericirea
Întregii lumi. Te-ntoarce-acasă, conte
Roussillon, de pe cîmpul unde-onoarea
Doar cicatrici cîștigă din primejdii
În care poate pierde tot. Pleca-voi
Din casă eu de te gonesc pe tine!
Să stau aici ca să te țin în foc? Nu!
Deși-i un vînt de rai în casa asta,
Toți îngerii s-au dus din ea! Eu plec.
Un zvon milos să-i ducă știrea asta
Ca pe-un alint. Vin', noapte; ziuă, piei!
Tu, beznă, ca pe-un hoț ai să mă iei.

(Iese.)

SCENA 3

Floren'a. În fa'a palatului ducal. Trompete și tobe.
Intră Ducele de Florența, Bertram, Parolles.

DUCELE: Ești comandantul călărimii noastre,
Și mari nădejdi ne punem, generale,
Cu-ncrederea și-ntreaga-ne iubire,-n
Norocul ce-ți surîde!
BERTRAM: E, alteță,
O sarcină prea grea. Cu toate astea,
Mă străduiesc s-o port, slujindu-ți scopul
Cît m-o lăsa hazardul!
DUCELE: Căi, pornește!
...Să-și fluture victorios arípa
Norocul pe deasupra căștii tale,
Și doamna inimii să te-ocrotească.
BERTRAM: Mărite Marte,-ti intru-n rînduri astăzi!
Tu fă-mi, asemeni gîndului, și firea:
Ibovnic tobelor, urînd iubirea.

(Ies.)

SCENA 4

Roussillon. Odaie în casa Contesei.
Intră Contesa și Logofătul casei.

CONTESA: Vai, cum de i-ai primit scrisoarea? Doar
Puteai să știi că face ce-a făcut
De-ți dă scrisoarea! Mai citește-o o dată!
LOGOFĂTUL *(citind): Primită de Sînt-Iacov pelerin*[50],
Desculță mă tîrăsc pe țărna rece,
Prin pocăință grea să-mi poată trece
Iubirea ce m-a sîngerat din plin.
O, scrie-i, scrie-i să revină-acasă,
De la războiul crunt, iubitu-ți fiu,
Stăpînul meu, al cărui nume viu
I-l voi sfinți rugîndu-mă, zeloasă.
Să-i ierte Herei[51] *c-a putut să-i curme*
Plăcerile, punîndu-l piept să dea
Cu tabăra și cu primejdia rea,
Pe unde moartea-i calcă tot pe urme.

Prea bun și prea frumos, e pentru moarte,
Pe care-o vreau, să-i fac lui aită soarte!"

CONTESA: Ce ghimpi de foc în vorbele ei blînde!
Rinaldo, n-ai făcut niciciînd prostie
Mai mare ca atunci cînd ai lăsat-o
Să plece-așa! De-aș fi vorbit cu dînsa,
Poate-o-nturnam. Dar s-a ferit, plecînd.

LOGOFĂTUL: Iertați-mă. De v-aș fi dat scrisoarea
La miezul nopții, poate-o mai găseam!
Deși ea scrie că-i în van s-o cauți...

CONTESA: Ce înger, oare, pe-acest soț nevrednic
Îl va mai binecuvînta? El, numai
De-o fi primită rugăciunea fetei
La cerul ce-o ascultă cu plăcere,
Mai poate de dreptatea-i grea să scape!...
Rinaldo, scrie-acestui soț nevrednic
De soața lui. Și fiece cuvînt
Să fie greu de prețul ei, pe care
Nu-l știe prețui. Durerea-mi multă,
Deși n-o simte,-așterne-o cu asprime
În scris, și grabnic plece olăcarul:
Cînd va afla că-i dusă, o să vină!
Ea, trag nădejde, dacă-aude asta,
Și-ntoarce pașii, îmboldiți de-o mare,
Curată dragoste! N-aș ști, din doi,
Să spun pe care-l îndrăgesc mai mult.
Nu mă pricep să-mi cîntăresc simțirea!
Dă-i tot ce-i trebui' omului ce pleacă!
Mi-e sufletul prea greu. — La vîrsta mea,
Durerea, plîns, — necazul, vorbă vrea.

(Ies.)

SCENA 5

În afara zidurilor Florenței. Se aude o fanfară în depărtare.
Intră o bătrînă văduvă din Florența; apoi Diana, fiica ei, Violenta, Mariana și alți cetățeni.

VĂDUVA: Ei, haide; căci dacă se-apropie de cetate, n-o să mai putem vedea nimic.

DIANA: Se spune că acest conte francez și-a cucerit laurii pe cîmpul de bătaie.

VĂDUVA: Au venit vești că el l-a luat ostatic pe cel mai mare comandant al lor și că tot el l-ar fi ucis, cu mîna lui, pe-un frate-al ducelui de Siena. *(Fanfară)*. Ne-am străduit degeaba; au apucat pe-alt drum. Ascultă. Poți s-auzi după trompete!

MARIANA: Hai să ne-ntoarcem! Să ne mulțumim cu veștile-anunțate. Bagă de seamă, Diana, fii cu ochii-n patru la contele ăsta francez: onoarea unei fete e bunul ei nume, și nici o zestre nu-i atît de mare ca cinstea însăși.

VĂDUVA: I-am povestit vecinei cum s-a legat de tine un domn din cei care-l însoțeau.

MARIANA: Îl știu pe derbedeul ăla! Vedea-l-aș spînzurat! Unul, Parolles! Un pezevenghi murdar, care-l împinge la d-alde astea pe tînărul conte. Păzește-te de dînșii, Diana! Făgăduielile, ademenirile, jurămintele, dovezile de iubire și oricare alte unelte ale poftei josnice, nu-s lucruri în care să se-ncurce unii ca ei. Cîte fete nu le-au căzut în mreje! Și, ce-i mai păcătos în toate astea, e că îngrozitoarele urmări ale pierderii feciorie nu-mpiedică să se repete faptul, și pasărea se-nfige în frigare. Sper că nu trebuie să-ți dau și alte sfaturi. Și iarăși sper să ai atîta har, încît să te păstrezi cum ești și unde ești, căci nu-i pe lume mai mare primejdie decît să-ți pierzi în felul ăsta cuviința.

DIANA: Să nu vă fie teamă pentru mine.

VĂDUVA: Așa trag și eu nădejde. Uite, vine-un pelerin-femeie! Știu că la mine-acasă o să tragă, căci într-acoace unul pe-altul se îndrumă. Am s-o întreb.

(Intră Helena în veșminte de pelerin.)

Domnul cu tine, pelerine! Spune-mi,
Ce drum ai luat?

HELENA: Către Saint-Jacques-le-Grand!
Unde-i sălaș de pelerini, vă rog?

VĂDUVA: La Sîn-Francisc[52], chiar lîngă porți, acolo.

HELENA: Și ăsta-i drumul?

VĂDUVA: Ăsta-i!

(Se aude din depărtare un marș.)

Ia-auzi! Vin!
De zăbovești o clipă, pelerine,
Doar pînă trec soldații,
Te duc la casa unde poți să tragi!
Fac asta fiindcă cred c-o știu pe gazdă
La fel cum mă cunosc.

HELENA: Ești, poate, gazda!
VĂDUVA: De-ți e pe plac, om sfînt.
HELENA: Îți mulțumesc.
Aștept, cum vrei!
VĂDUVA: Vii, cred, din Franța.
HELENA: Da!
VĂDUVA: Azi poți vedea tot un francez ca tine,
Viteaz, care-a luptat în fruntea oastei
Ducale a Florenței.
HELENA: Cum îl cheamă?
DIANA: Poate-l cunoști: e contele Roussillon.
HELENA: Din auzite. Umblă zvon că-i om
De preț, dar nu-l cunosc.
DIANA: Oricum ar fi,
Aici a fost viteaz. Fugit din Franța,
Pe cît se spune, fiinde-a fost de rege
Căsătorit cu sila. Crezi c-așa e?
HELENA: Da, sigur, chiar așa-i! Îi știu soția.
DIANA: E-aici un domn ce-l însoțește. Spune
Doar rele despre ea.
HELENA: Ce nume poartă?
DIANA: *Monsieur* Parolles!
HELENA: O, cred și eu ca el,
Că, față de valoarea ăstui conte,
Prea-i neînsemnată ca să-i stea alături,
Și chiar s-o pomenești! Tot ce-o înalță
În preț e biata-i cinste. Asta nimeni
N-a pus-o la-ndoială.
DIANA: Vai, sărmana
Femeie! Grea sclavie-i să ajungi
Nevasta unui om ce te urăște.
VĂDUVA: Dau scris că-i milostivă. Unde-o fi
I-e sufletu-ntristat! Și fata asta
Putea să-i pună coarne, doar să vrea!
HELENA: Ce vrei să spui? S-a-ndrăgostit de dînsa,
Și-i face contele, cumva, propuneri
Nerușinate?
VĂDUVA: D-apoi cum? Îi face!
I-a dat asalt cu tot ce poate-nfrînge
Plăpînda cinste-a unei biete fete.
Dar ea e înarmată, și-și păzește
Cu cinste cinstea!

MARIANA: Să ferească zeii
Să fie-altminteri!
VĂDUVA: Iată-i, vin! Sînt ei!

(Tobe și steaguri.)
(Intră Bertram, Parolles și toată trupa.)

Antonio-i ăsta, fiul cel mai mare
Al ducelui, și ăsta e Escalus.
HELENA: Francezul care-i?
DIANA: Ăsta! Cel cu pene.
E mîndru om! Plăcea-mi-ar să-și iubească
Nevasta! Dac-ar fi cinstit, ar fi
Și mai plăcut! Așa-i că-i chipeș?
HELENA: Foarte!
Îmi place mult.
DIANA: Păcat că nu-i cinstit.
Alături e pramatia ce-l îndeamnă
La rele. Dac-aș fi soția lui,
L-aș otrăvi pe derbedeu.
HELENA: Dar care-i?
DIANA: Paiața-mpanglicată. Ce posacă-i!
HELENA: L-or fi rănit în luptă!
PAROLLES: Adio, tobă! Ce să-i faci?!
MARIANA: Grozav l-a necăjit ceva! Ne-o coace!
VĂDUVA: Ei, fire-ai spînzurat!
MARIANA: Cu tot cu panglici,
Codoș ce ești!

(Ies Bertram, Parolles și trupa.)

VĂDUVA: S-au dus oștenii. Vino, pelerine!
Te duc să mîi pe noapte. Patru-cinci
Ca tine, tot din tagma lui Sînt-Iacov,
Mi-au stat în casă.
HELENA: Mulțumesc smerit
Și te-aș ruga, cumătra și cu fata
La cină să ne fie oaspeți. Placul
Al meu va fi, precum și cheltuiala.
Și spre-a vă răsplăti, voi da fecioarei
Povețe prețioase.
AMÎNDOUĂ: Cu plăcere!

(Ies.)

SCENA 6

Tabără în fața zidurilor Florenței.
Intră Bertram și cei doi nobili francezi.

ÎNTÎIUL NOBIL: Ei, bunul meu domn, pune-l s-o facă; dă-i mînă liberă să-și facă cheful.

AL DOILEA NOBIL: De n-oți vedea și senioria-voastră că-i un slugoi, să fiu eu șters din cartea stimei!

ÎNTÎIUL NOBIL: Pe viața mea, seniore: e-un clăbuc!
O spumă de săpun, un vînt, un zero!

BERTRAM: Deci credeți că mă-nșel amar asupră-i?

ÎNTÎIUL NOBIL: Credeți-mă, seniore, din cîte-l cunosc eu — și fără să-i port pică, ci vorbindu-l cum ți-ai vorbi o rudă — e-un fricos știut de toată lumea, un mincinos fără de nici un capăt și fără de hotar, un om ce nu și-a împlinit în veci făgăduielile, și n-are-n el măcar o însușire care să-l facă vrednic de bunăvoință senioriei-voastre.

AL DOILEA NOBIL: Cu cale-ar fi să-l știți mai bine; ca nu cumva, bizuindu-vă prea cu tot dinadinsul în vitejia lui de care duce lipsă, să vă pomeniți că dă cinstea pe rușine cînd e primejdia mai mare și cînd e-o treabă de făcut mai de nădejde.

BERTRAM: Aș vrea să știu în ce anume chip l-aș putea pune la-ncercare.

AL DOILEA NOBIL: Nimic mai nimerit decît să-i dați îngăduința să redobîndească toba de care-l tot aude lumea spunînd cu atîta siguranță că pleacă s-o aducă îndărăt de la vrăjmaș.[53]

ÎNTÎIUL NOBIL: Și eu, cu-o trupă de florentini, am să-l prind pe nepusă masă; voi lua tot oameni din cei pe care sînt sigur că nu-i știe, și-i poate lua drept inamici: o să-l legăm, și-n cap avem să-i punem un sac, în așa fel încît să creadă, cînd l-om aduce-n corturile noastre, că-i dus în lagărul dușman, nu alta. Și senioria-voastră doar să fie de față la interogarea lui: atît. De-o fi să nu trădeze, pe prețul vieții ce i-am lăsa-o, în toiul celui mai bestial acces de frică, și de nu s-o oferi să vîndă toate secretele pe care le deține, ca să le-ntoarcă împotriva senioriei-voastre, și asta afurisindu-și sufletul pe veci, cu jurămînt, luînd mărturie cerul, să nu vă mai încredeți niciodată în judecata mea, în nici o treabă.

AL DOILEA NOBIL: O, de dragul hazului ce-avem să facem, îngăduiți-i să-și aducă toba aia: se laudă c-a născocit o stratagemă-n scopul ăsta. Cînd senioria-voastră va vedea reversul reușitei acestei stratageme, și-și va da seama ce tinichea ieșit-a din topi-

rea acestui bulgăre de minereu contrafăcut, de nu veți face haz ca la *Amuzamentul lui John Drum*[54], înseamnă că părerea nu vă poate fi clintită. Uite-l că vine.

ÎNTÎIUL NOBIL: O, de dragul hazului, nu puneți piedici acestei urzeli mucalite! Lăsați-i mînă liberă să-și readucă toba cum s-o poate pricepe!

(Intră Parolles.)

BERTRAM: Ce-i cu dumneata, *monsieur?* Toba aceea nu-ți mai iese din minte de arăți așa de posomorît.

AL DOILEA NOBIL: Dă-o naibii! Ducă-se! Nu e decît o tobă!

PAROLLES: Nu e decît o tobă? Asta înseamnă că nu e decît o tobă? O tobă pierdută în felul ăsta?! Strașnici comandanți am avut, n-am ce zice: să arunci în șarjă cavaleria noastră asupra propriilor noastre flancuri, și să faci breșă în rîndurile propriilor noștri soldați!

AL DOILEA NOBIL: Nu e un lucru care să atragă asupra comandamentului militar vreo dezonoare: e una dintre acele catastrofe ale războiului, pe care Cezar[55] însuși, dac-ar fi fost acolo să conducă oastea, n-ar fi fost în stare s-o împiedice.

BERTRAM: Ce să-i faci, nu prea avem motive să ne mîndrim cu izbînda asta; ce ne-a adus oarecare dezonoare a fost pierderea tobei aceleia; dar cum tot n-o mai putem redobîndi...

PAROLLES: Ar fi putut fi redobîndită!

BERTRAM: Ar fi putut. Dar acum nu mai poate fi!

PAROLLES: Ba poate fi redobîndită! Dacă meritul acțiunilor militare n-ar fi atît de rareori pus pe seama chiar a adevăratului făptuitor, m-aș face eu luntre și punte să aduc toba, aceea sau alta, sau *hic jacet*[56].

BERTRAM: Păi, dacă te țin balamalele, n-ai decît! *Monsieur*, dacă socotești că misterul stratagemei dumitale poate să ne redea această unealtă, acest obiect de cinste, aducîndu-l la patria sa mumă, pune-te cu mărinimie pe lucru și dă-i drumul. Dinspre partea mea, îți voi răsplăti isprava ca pe-o faptă de mare vitejie. Dacă-ți dai toată osteneala și te descurci cu iscusință în treaba asta, ducele va vorbi și el despre izbînda dumitale, răsfrîngînd totodată asupră-ți gloria acestei isprăvi, chiar pînă la cea mai înaltă expresie a valorii dumitale.

PAROLES: Pe brațul meu de bun soldat! o duc la capăt!

BERTRAM: Numai să nu te culci pe urechea aia...

PAROLLES: Pornesc chiar la noapte. Și chiar în clipa asta îmi pun în țarc îndoielile, mă consolidez în certitudinea mea și mă pre-

gătesc de măcelul cel mare al morții; iar cînd va bate miezul nopții, vă puteți aștepta la vești din partea mea.

BERTRAM: Pot cuteza să înștiințez pe înălțimea-sa ducele că te-ai dus s-aduci toba?

PAROLLES: Nu pot ști cum are să-mi izbîndească fapta, stăpîne, dar că voi încerca fac jurămînt.

BERTRAM: Te știu viteaz, și-mi pun nădejdea-ntreagă în iscusința dumitale de soldat. Te duc cu Dumnezeu!

PAROLLES: Zis și făcut! Nu-mi place vorba lungă!

(Iese.)

ÎNTÎIUL NOBIL: Nu-ți place mai mult decît îi place peștelui apa! Nu-i om ciudat, seniore, omul ăsta, ce pare-atît de încrezător în sine, purcezînd la o treabă de care știe bine că nu-i de dus la bun sfîrșit; se osîndește singur s-o scoată la capăt, și i-ar plăcea mai curînd să fie osîndit decît s-o facă!

AL DOILEA NOBIL: Nu-l cunoașteți, seniore, așa cum îl cunoaștem noi. De bună seamă, se poate întîmpla să intre pe timp de-o săptămînă pe sub pielea cuiva, scăpînd în vremea asta de-o grămadă de lucruri ce se pot afla de dînsul; dar dacă l-ai descoperit o dată, pe urmă nu-l mai crezi pe veci!

BERTRAM: Cum adică? Socotiți că n-are să facă nici o ispravă în treaba asta de care-atîta de solemn se pregătește?

PRIMUL NOBIL: Nici n-are să se urnească măcar atîtica! Se va întoarce însă cu cine știe ce scorneli de-ale lui, și ne va trînti două-trei minciuni gogonate, ticluite așa fel încît să se poată prinde; dar noi i-am pregătit capcana și-l știm cîte parale face! Aveți să fiți la noapte martorul prăbușirii sale, căci într-adevăr nu merită în nici un fel să-l prețuiască senioria-voastră.

AL DOILEA NOBIL: Avem să ne jucăm un pic cu vulpea, pîn' s-o vîrîm de-a binelea la cușcă. L-a mirosit și el bătrînul senior Lafeu; cînd masca lui și el vor fi două lucruri văzute fiecare aparte, să-mi spuneți ce soi de plevușcă vi se pare c-ar fi; și-o veți putea ști chiar în noaptea asta.

ÎNTÎIUL NOBIL: Mă duc să-ntind capcana: va fi prins!
BERTRAN: Îți iau cu mine fratele, *monsieur*.
ÎNTÎIUL NOBIL: Precum doriți. Eu vă las.

(Iese.)

BERTRAM: Te duc la casa unde stă, să-mi vezi Drăguța.
AL DOILEA NOBIL: Parcă spuneați că e cinstită!
BERTRAM: Păcatul ăsta-i! I-am vorbit o dată,

Şi mi-a răspuns bățos. Dar i-am trimis,
Prin ăst clapon pe care-avem să-l prindem
Acuma, daruri și scrisori. Ce-i drept,
Nu mi-a primit nici unul. Mîndră fată!
N-ai vrea s-o vezi?

AL DOILEA NOBIL:
Ba, bucuros, seniore!

(Ies.)

SCENA 7

Florența. O odaie în casa Văduvei.
Intră Helena și Văduva.

HELENA:
De nu mă crezi că sînt chiar eu aceea,
Nu știu cum te-aș putea încredința.
Dar pierd tot rostul trudei de mă-mpiedici.

VĂDUVA:
Am sărăcit, dar sînt vlăstar de nobili,
Și nu-s dedată-acestor trebușoare.
N-aș vrea să-mi pierd acuma bunul nume
Prin vrun nevrednic fapt.

HELENA:
Nici eu n-aș vrea.
Întîi, mă crede: contele mi-e soț,
Și tot ce-ți spun, sub jurămîntul tainei,
Așa e, pînă-ntr-un cuvînt. Deci nu poți
Greși de-mi dai un ajutor frățesc,
Cum cer.

VĂDUVA:
Ar trebui să-ți dau crezare
Doar pentru că mi-ai dovedit din plin
Că ești de neam bogat.

HELENA:
Ia punga asta
Și lasă-mă să-ți cumpăr ajutorul
Pe care-am să-l plătesc mereu, și după
Ce mi-l vei da. Vezi, contele-ți vrea fata,
Și-i dă asalt, atras de frumusețea-i,
Decis s-o cucerească. Vezi de-o-nvață
Cum e mai bine să se poarte. Las-o
Să spună „da", ca sîngele fierbinte
Al contelui să nu-i precupețească
Orice-i va cere ea. Din tată-n fiu
De șase generații moștenit,

El poartă-n deget un inel pe care
Pentru nimic în lume nu l-ar da.
Cu toate astea,-n focul lui deșert,
Nu-i va părea prea mult voința fetei
S-o cumpere, oricît i-ar fi de mare
Căința mai tîrziu.

VĂDUVA: Acuma văd
Pînă-n străfunduri ce ți-ai pus în gînd.

HELENA: Deci vezi că-i legiuit. Nu vreau mai mult
Decît să-i ceară fiica dumitale,
Cît el n-a cucerit-o — chip — inelul,
Să-i dea-ntîlnire, și-apoi să mă cheme
Pe mine să fac față-n vremea asta,
Ea stînd cuminte-acasă. După-aceea,
Ca s-o măriți, mai pun trei mii de galbeni
La ce-am dat pînă acum.

VĂDUVA: Învață-mi fata cum să facă astfel
Ca-n legiuita înșelătorie
Și loc, și ceas să știi din timp. El vine
Cu lăutari în fiecare noapte,
Cu cîntece compuse pentru dînsa,
Nevrednica, și nu-l putem goni
De la ferești, de parcă i-ar fi viața
În joc, nu alta!

HELENA: Ei, atunci la noapte
Să ne-ncercăm urzeala! De se prinde,
E-un fapt legal ce gîndul rău l-aprinde
Sau gînd legal în fapt nelegiuit,
Și, cu-amîndouă, n-am păcătuit,
Deși păcatul s-a înfăptuit.
Dar să pornim la treabă!

(Ies.)

ACTUL IV

SCENA 1

În afara taberei florentine.
Intră Întîiul nobil francez cu cinci-șase alți soldați, stînd pitiți.

ÎNTÎIUL NOBIL: N-are cum veni pe alt drum decît prin colțul gardului ăstuia. Cînd v-azvîrliți asupra lui, îndrugați și voi tot ce vă vine la gură, chip, într-o limbă străină; chiar dacă nu pricepeți nici voi ce spuneți, n-are nici o însemnătate. Fiindcă noi nu trebuie să părem că-l înțelegem, afară de unul dintre noi, pe care-o să-l dăm drept tălmaci.

ÎNTÎIUL SOLDAT: Iubite căpitan, îngăduie-mi să fiu eu tălmaciul.

ÎNTÎIUL NOBIL: Dar nu te știe? Nu-ți cunoaște vocea?

ÎNTÎIUL SOLDAT: Nu, seniore, pun capul!

ÎNTÎIUL NOBIL: Și în ce fel de limbă păsărească ai să ne vorbești nouă ca să ne traduci ce spune?

ÎNTÎIUL SOLDAT: În limba în care-mi veți vorbi.

ÎNTÎIUL NOBIL: Trebuie să ne creadă o trupă de străini în slujba inamicului. Căci a prins cîte o boabă din toate limbile ce se vorbesc pe-aici; de aceea, noi trebuie să vorbim fiecare cum ne-o tăia capul, și să nici nu știm ce ne spunem unul altuia; în felul ăsta vom părea că știm ce spunem dacă pricepem toți ce țel avem; limbă de coțofene gălăgioase, de neînțeles, și bine ticluită. Cît despre tine, care ești tălmaciul, trebuie să ai aerul a fi cum nu se poate mai îndemînatic. Dar șșșt! Culcat! Uite-l că vine! să tragă un pui de somn de două ceasuri, și pe urmă să vină să ne toarne minciunile pe care le tot ticluiește.

(Intră Parolles.)

PAROLLES: E zece; de-acuma-n trei ceasuri am timp berechet să mă-ntorc. Dar ce să spun c-am făcut? Trebuie să născocesc ceva ce s-ar fi putut întîmpla-ntr-adevăr, ca să se-nghită

minciuna! Au început să-mi rîdă-n nas! Și nereușitele prea s-au ținut lanț în ultima vreme și prea mi-au ciocănit adesea la ușă... Cred că mi-e limba prea-ndrăzneață! Dar inima mea i-a prins frica lui Marte și creaturilor lui, și nu cutează mai nimic din tot ce-ndrugă limba...

ÎNTÎIUL NOBIL: *(aparte):* Ăsta-i singurul adevăr de care s-a făcut vreodată vinovată limba ta!

PAROLLES: Ce dracu m-o fi-mpins să m-apuc de isprava asta, cu readucerea tobei capturate, cînd îmi dădeam doar seama că-i cu neputință, și știam că nu eram cîtuși de puțin hotărît s-o fac? Trebuie să mă-mpodobesc cu niscai vînătăi și să spun că m-am ales cu ele de pe urma isprăvii, deși numai cu niște biete vînătăi n-are să meargă! Parcă-i aud: „Așa de ușor ai scăpat?" Și răni de-a binelea nu îndrăznesc să-mi fac. Așa că pe unde scot cămașa? Limbă, limbă, ar trebui să te pun în gura unei precupețe și să-mi cumpăr mie altă limbă, de la catîrul lui Baiazid[57], dacă tot flecărind mă vîri în asemenea încurcături!

ÎNTÎIUL NOBIL *(aparte):* E cu putință oare să se cunoască el pe sine atît de bine, și să fie totuși cum e?

PAROLLES: De-ar putea s-ajungă, pentru trebușoara asta, doar să-mi frîng spada ori să-mi sfîșii hainele!

ÎNTÎIUL NOBIL *(aparte):* Asta nu se va-nghiți!

PAROLLES: Sau să-mi rad barba, și să spun c-a fost o stratagemă!?

ÎNTÎIUL NOBIL *(aparte):* N-ar merge.

PAROLLES: Sau să-mi dau hainele pe gîrlă și să spun că m-au despuiat...

ÎNTÎIUL NOBIL *(aparte):* Greu s-ar prinde!

PAROLLES: Deși voi jura c-am sărit pe fereastra fortăreței...

ÎNTÎIUL NOBIL *(aparte):* De la ce nălțime?

PAROLLES: ...de la o sută optzeci de picioare înălțime...

ÎNTÎIUL NOBIL *(aparte):* O sută optzeci de jurăminte, și tot nu te-ar crede nimeni!

PAROLLES: De-aș putea pune mîna pe o tobă de-a inamicului, oricare: aș jura că-i a noastră și c-am recucerit-o!

ÎNTÎIUL NOBIL *(aparte):* Ai s-auzi numaidecît una!

(Zgomote de alarmă.)

PAROLLES: A! O tobă de-a inamicului!

ÎNTÎIUL NOBIL: *Throca, movousus, cargo, cargo, cargo.*[58]
TOȚI: *Cargo, cargo, cargo, villianda por carbo, cargo.*
PAROLLES: Plătesc! Stați! Mă răscumpăr! Nu mă legați la ochi!

(Îl prind și-l leagă la ochi.)

ÎNTÎIUL SOLDAT: *Boskos thromuldo, boskos.*
PAROLLES: Știu că sînteți din regimentul Muskos[59],
Și c-am să mor că nu pricep ce spuneți.
De-i vrun german prin preajmă, vrun flamand,
Francez, danez, italian, vorbească-mi:
V-aș spune cum să nimiciți Florența.
ÎNTÎIUL SOLDAT: *Boskos vauvado* —
Te înțeleg și-ți pot vorbi chiar limba,
Kerelybonto — domnule.
Roagă-te-n gînd: șaptesprezece șișuri
Pe inimă-ți s-ațin!
PAROLLES: O!
ÎNTÎIUL SOLDAT:
Te rog, te rog!
Manka revania dulche!
ÎNTÎIUL NOBIL: *Oskorbidulchos volivorco!*
ÎNTÎIUL SOLDAT:
Vrea generalul să te cruțe încă,
Și-așa legat la ochi, te-o duce-alături,
Să-ți afle taina. Poate-ți scapi și pielea
Dînd în vileag ce știi.
PAROLLES: O, dați-mi viața,
Și vă destăinui tot ce știu de lagăr:
Cîți sînt ai noștri, ce-au de gînd. Ehei!
Vă stă-n loc mintea de-ți afla ce știu!
ÎNTÎIUL SOLDAT: Dar spui adevărat?
PAROLLES: De-o fi să iasă
Că v-am mințit, puteți să mă ucideți!
ÎNTÎIUL SOLDAT: *Acordo linta!* Ți se dă răgaz!

(Iese cu Parolles între santinele. Scurt zgomot de alarmă.)

ÎNTÎIUL NOBIL: Fugi, dă de veste contelui Roussillon,
Și spune-i că fazanu-i prins, și-l ținem
Legat la ochi, pîn-o sosi aicea
Cu fratele meu. Repede!
AL DOILEA SOLDAT: Da, sir!
ÎNTÎIUL NOBIL: Mai spune-le că ne va vinde, nouă

Pe noi! Așa să spui!

AL DOILEA SOLDAT: Întocmai, sir!

ÎNTÎIUL NOBIL: Mi-l țin în beznă pînă-atunci, sub lacăt!

(Ies.)

SCENA 2

Florența. O cameră în casa văduvei.
Intră Bertram și Diana.

BERTRAM: Mi-au spus că-ți zice, parcă, Fontibell.

DIANA: Nu, Diana, doamne!

BERTAM: Nume de zeiță!
Ești vrednică de nume! Suflet gingaș,
În trupul tău ceresc iubirea tace?
De nu-ți aprinde gîndul focul viu
Al tinereții, statuă, nu fată
Te poți numi. Fii monument cînd mori,
Dar nu acum: stai rece și-ncruntată,
Cînd s-ar cădea să fii cum ți-a fost mama
La zămislirea dulcelui tău trup.

DIANA: Era atunci cinstită.

BERTRAM: Fii ca ea!

DIANA: Nu: mama și-a-mplinit o datorie
Atunci, ce-o ai și tu ca soț.

BERTRAM: Ajunge!
Te rog, nu-mi lua-n răspăr un jurămînt!
M-am însurat silit. Dar te iubesc,
Și din porunca dragostei doar ție
Îți voi sluji pe veci!

DIANA: Da, ne slujiți,
Atîta doar cît vă slujim! Dar cînd
Culeasă-i roza și rămîn doar spinii,
Pe noi ne-nțeapă, și voi faceți haz
De jaful ce ne-a pustiit.

BERTRAM: Jurat-am!

DIANA: Nu-n jurăminte multe stă dreptatea,
Ci-n legămîntul unic, ce-i jurat
Să fie sfînt. Pe ce nu-i sfînt, nu juri,
Ci iei prea-naltul mărturie. Spune-mi:
De m-aș jura pe fulgerul lui Joe[60]
Că te iubesc, mi-ai crede jurămîntul

Știind că eu te-nșel? Nu stă-n picioare
Nici dacă jur pe cel care mi-e drag
C-am să-i fac rău. De-aceea, jurămîntul
Ți-e vorbă-n vînt, ce n-are consfințire!
Asta-i părerea-mi, barem!

BERTRAM: Schimb-o! schimb-o!
De ce ești crudă? Da, iubirea-i sfîntă,
Și eu n-am fost nici cînd înșelător
Cum spui că sînt bărbații. Hai, te-ndură
Și dăruie-te bolnavei dorințe
Ce-n mine alt leac n-are! Fii a mea!
Te voi iubi în veci de veci așa!

DIANA: Bărbații știu s-arunce-n stîncă funii
Să-ți tragă nava către mal, și noi,
Femeile, ne dăm bătute. — Aș vrea
Să-mi dărui ăst inel!

BERTRAM: N-am drept să-l dărui!
Ți-l pot împrumuta!

DIANA: Nu vrei, seniore?

BERTRAM: E-un giuvaer străvechi al casei noastre,
Odor purtat de-ai mei din moși-strămoși,
Și-ar fi necinstea cea mai mare-n lume
Să-l pierd.

DIANA: E tot așa și cinstea mea!
Mi-e castitatea giuvaerul casei,
Lăsată moștenire din bătrîni.
Și-ar fi necinstea cea mai mare-n lume
S-o pierd! Vezi, chiar filosofia ta
Se face-apărătorul cinstei mele,
Asaltul respingîndu-ți.

BERTRAM: Ia inelul:
Onoarea, casa, viața mea îți dărui.
Mă dau întreg în mîna ta!

DIANA: La miezul nopții, bate-mi în fereastră.
Voi face-așa ca mama să n-audă.
Dar te conjur, pe adevărul însuși,
Cînd vei fi-ajuns în patu-mi — virgin încă —
Să stai un ceas doar, și să nu-mi vorbești.
Am pricini grele să te rog. Afla-vei
Cînd vei primi-ndărăt inelul ăsta.
În deget, eu, la noapte-ți voi petrece
Un altul, viitorului să spună
Ce-am făptuit azi-noapte împreună.

Adio, pînă-atunci! Cîștigi prin mine
O soață, dar nădejdea mea-i ruine!

BERTRAM: Un rai am cîștigat, cerîndu-ți mîna!

(Iese.)

DIANA: Mulți ani să ai, să-mi mulțumești de rai!
S-ar prea putea să iasă astfel!...
Mi-a spus, doar, mama, cum voi fi pețită,
De parcă-n suflet îi vedea. Bărbații
Același lucru jură — mi-a spus ea.
El mi-a jurat cu mine să se-nsoare
Cînd moare soața-i. Eu mă culc cu el
Doar în mormînt. Da-s, oare, toți, la fel
Francezii? Toți sperjuri? Atuncea, dară,
Mai iee-i alta! Eu mă sting fecioară.
Și-n fapta ăstei nopți eu n-am păcat:
Îl păcălesc pe cel ce-ar fi-nșelat!

(Iese.)

SCENA 3

Tabăra florentinilor.
Intră cei doi nobili francezi și doi sau trei soldați.

ÎNTÎIUL NOBIL: Nu i-ai dat încă scrisoarea mamei sale?

AL DOILEA NOBIL: I-am dat-o de-un ceas; e-n ea ceva ce dă pinteni firii lui, căci, cum a citit-o, s-a și schimbat de parcă-i alt om, nu el.

ÎNTÎIUL NOBIL: Și-a tot atras pe cap necazuri mari, fiindcă s-a lepădat de-așa minunată soție și de-așa dulce femeie.

AL DOILEA NOBIL: Mai cu seamă s-a ales cu dizgrația regelui, care-și și înstrunase lira mărinimiei ca să-i cînte lui aria fericirii. Am să-ți spun un lucru, dar să-l îngropi în tine cît poți de-adînc.

ÎNTÎIUL NOBIL: Îndată ce mi-l vei spune, va muri, și eu voi fi mormîntul lui.

AL DOILEA NOBIL: A sucit capul unei tinere nobile, de-aici, din Florența, cu foarte bun nume, și-n noaptea asta îi înduplecă voința, pîngărindu-i onoarea. I-a dat inelul strămoșesc și se consideră intrat prin legămînt în amestecul ăsta dezgustător.

ÎNTÎIUL NOBIL: Păi lungească-ne Cel de sus pofta de răzvrătiri, că de! sîntem și noi cum sîntem!

AL DOILEA NOBIL: Nu sîntem decît propriii noștri trădători. Și-ntocmai cum, în felu-n care decurg de obicei trădările, le tot vedem desfășurîndu-se mai larg, pînă ce-ajung la tragicele lor sfîrșituri, tot astfel și el, care prin fapta asta complotează împotriva propriei lui nobleți, se-neacă în șuvoiul stîrnit de el însuși.
ÎNTÎIUL NOBIL: Nu-nseamnă, deci, că-i vrednic de osîndă faptul că ne dăm în vileag neîngăduitele urzeli? Vasăzică, n-avem să-l avem în tovărășia noastră la noapte?
AL DOILEA NOBIL: Pînă după miezul nopții, nu. Fiindcă-i legat de ceasul întîlnirii, ce i-a fost hotărît cu strictețe.
ÎNTÎIUL NOBIL: Și care se apropie cu pași repezi: tare m-aș bucura să-și vadă tovarășul disecat, ca să-și poată face, prin propria lui judecată, o părere, după ce l-a întronat în stima lui în chip atît de curios pe-acest uzurpator.
AL DOILEA NOBIL: Nu negociem nimic cu el pînă nu vine contele. Căci faptul că-i de față-l pune pe celălalt sub bici.
ÎNTÎIUL NOBIL: Pînă atunci, spune-mi ce-ai mai auzit de mersul luptelor?
AL DOILEA NOBIL: Aud că se pune la cale o pace.
ÎNTÎIUL NOBIL: Da' de unde! Te asigur că pacea e gata-ncheiată!
AL DOILEA NOBIL: Ce-are de gînd să facă-atuncea contele Roussillon? Pornește mai depare-n lumea largă, sau face calea-ntoarsă-n Franța lui?
ÎNTÎIUL NOBIL: Bag seamă, din întrebarea ce pui, că nu-i știi chiar toate secretele.
AL DOILEA NOBIL: Ferească sfîntul să-i știu chiar toate secretele, căci asta ar însemna să fiu părtaș la isprăvile lui.
ÎNTÎIUL NOBIL: Soția lui — sînt peste două luni de-atunci — s-a făcut nevăzută de-acasă; țelul îi era să facă pelerinaj la Saint-Jacques-le-Grand[61]; ceea ce a și purces cu sfințenie să îndeplinească, în cea mai aspră schimnicie; și stînd ea acolo, la Saint-Jacques, fire gingașă cum este, a devenit o pradă lesnicioasă pentru durerea ei. Și-n cele din urmă i-a dat ultimul oftat, și cîntă-acum în ceruri.
AL DOILEA NOBIL: De unde se știu toate astea?
ÎNTÎIUL NOBIL: Cea mai mare parte din chiar scrisorile ei, ce-ntăresc adevărul poveștii, chiar pînă-n clipa morții; iar moartea ei, ce nu s-ar fi putut să fie-mpărtășită cuiva prin chiar mărturisirea moartei, a fost smerit comunicată de la Saint-Jacques de către însuși starețul de-acolo.
AL DOILEA NOBIL: E prin urmare contele în stăpînirea tuturor acestor informații?

ÎNTÎIUL NOBIL: Desigur, și încă punct cu punct, în toate amănuntele, pentru a întări pe deplin adevărul veștilor.

AL DOILEA NOBIL: Mă doare inima că se va bucura.

ÎNTÎIUL NOBIL: Adeseori ne facem cu-atîta mai vîrtos, din pierderile noastre, mîngîiere.

AL DOILEA NOBIL: Și-adeseori cît de vîrtos se-neacă-n lacrimi tot ce-am dobîndit! Atîta slavă cîtă-a recoltat aici prin vitejie se va încrucișa în drumul lui spre casă cu o rușine tot atît de mare!

ÎNTÎIUL NOBIL: Urzeala vieții noastre e umplută cu fire amestecate: laolaltă-s și binele, și răul; virtuțile-ar fi mîndre dacă n-ar primi tot timpul palmele greșelilor ce săvîrșim. Și crimele ce facem ar putea să deznădăjduiască omenirea, dacă n-ar mai fi îndulcite de virtuți.

(Intră un mesager.)

Ei, ce-i? Unde ți-e stăpînul?

MESAGERUL: S-a întîlnit cu ducele pe stradă, seniore, și și-a luat rămas bun de la el în chip solemn; senioria-sa va lua mîine disde-dimineață, drumul Franței. Ducele i-a dat pentru rege scrisori prin care-i recunoaște meritele.

(Iese.)

AL DOILEA NOBIL: Nu-i vor fi mai mult decît trebuincioase acolo dacă vor fi mai mult decît pot recunoaște.

ÎNTÎIUL NOBIL: După cît e regele de strepezit la dinți de mult ce i-a acrit el sufletul, scrisorile, oricît ar fi de dulci, tot nu-s deajuns. Uite, vine acum și senioria-sa.

(Intră Bertram.)

Ei, ce ziceți, seniore, nu-i trecut de miezul nopții?

BERTRAM: Noaptea asta am dat gata șaisprezece treburi, ca un fulger; treburi care m-ar fi putut ține cîte-o lună fiecare, dacă nu m-aș fi zorit atîta; mi-am luat rămas bun de la duce și le-am zis adio celor din preajma lui; mi-am îngropat o soție, am jelit-o, am scris mamei mele că mă-ntorc, mi-am trecut în revistă suita, și, printre aceste frînturi importante de treburi, m-am mai îndeletnicit și cu cîteva mai drăgălașe; cea mai de căpetenie a fost ultima, dar pe asta n-am isprăvit-o încă.

AL DOILEA NOBIL: Dacă aveți ceva greutăți în treaba asta și mîine dimineață părăsiți orașul, atunci e nevoie de grabă din partea senioriei-voastre.

BERTRAM: Vreau să spun că treaba nu-i sfîrșită, fiindcă teamă mi-e cam să-mi mai aibă urechile de auzit de ea și de-acum încolo.

Dar parcă ne pregăteam să ascultăm dialogul dintre nebunul acela și soldat! Haide, aduceți-l aicea odată, să vie momiia aia prefăcută, care m-a înșelat, ca un prezicător care vorbește cu două înțelesuri.

AL DOILEA NOBIL: Aduceți-l aici! *(Soldații ies.)* A stat pus în butuci o noapte-ntreagă, bietul fanfaron!

BERTRAM: Nu-ți face griji de asta: călcîiele lui au purtat pinteni[62] nemeritați, pe care i-a uzurpat multă vreme. Cum se poartă?

AL DOILEA NOBIL: Am spus chir adineauri seniorici-voastre că nu se poartă singur, ci-l poartă butucii. Dar, ca să vă răspund în sensul în care-ați întrebat: plînge ca o fetișcană care și-a vărsat oala cu lapte. Și-a făcut spovedania față de Morgan, pe care l-a crezut călugăr, spunîndu-și păcatele de cînd a început el a le ține minte și pînă în clipa nenorocirii de față, cînd s-a văzut pus în butuci. Și ce credeți că a spus la spovedanie?...

BERTRAM: Nimica despre mine, nu?

AL DOILEA NOBIL: Spovedania i-a fost trecută pe hîrtie și va fi citită în fața lui; dacă e-amestecată și senioria-voastră în ea — așa cum cred că este — trebuie să aveți răbdarea de a auzi.

(Intră soldații cu Parolles legat la ochi.)

BERTRAM: *(aparte)*: Dar-ar ciuma-n el! Legat la ochi! Dar nu se poate să mă vorbească de rău tocmai pe mine!

ÎNTÎIUL NOBIL *(aparte)*: Șșș! Șșș! Vine îmbrobodítul! *(Tare.)* *Portotartarossa*[63].

ÎNTÎIUL SOLDAT: Zice să aducem uneltele de tortură: ce ai de declarat, fără ele?

PAROLLES: Declar tot ce știu, fără să fiu silit: dacă mă strîngeți cu ușa și mă turtiți ca pe-o lipie, nu mai pot scoate o vorbă.

ÎNTÎIUL SOLDAT: *Bosko chimurcho.*

ÎNTÎIUL NOBIL: *Boblibindo chicurmurco.*

ÎNTÎIUL SOLDAT: Sînteți un general cu inima prea milostivă. Generalul nostru zice să răspunzi la întrebările pe care-am să ți le citesc acuma de pe-o însemnare.

PAROLLES: Răspund, și răspund adevărat; să n-am parte de ziua de mîine.

ÎNTÎIUL SOLDAT *(citind)*: „Mai întîi întreabă-l de cîtă cavalerie dispune ducele!“ Ce răspunzi la asta?

PAROLLES: Cinci sau șase mii de cai; dar foarte slabi și buni de nimica. Trupele de cavalerie sînt risipite care-ncotro, și comandanții sînt niște bieți vîntură-lume, jur pe bunul meu nume și

pe crezămîntul ce-l am; să n-apuca mai vedea soarele răsărind dacă mint.

ÎNTÎIUL SOLDAT: Să aștern pe hîrtie răspunsul tău, așa cum mi l-ai dat?

PAROLLES: Scrie-l! Jur că-i adevărat, cu mîna pe Evanghelie, sau oricum altfel, în ce fel vrei dumneata!

BERTRAM: *(încet)*: Totuna-i pentru el! Ce sclav nerușinat e ăsta!

ÎNTÎIUL NOBIL *(încet)*; Vă înșelați, senioare: ăsta-i *monsieur* Parolles, galantul om cu principii ostășești — acestea au fost propriile lui cuvinte — care are îmtreaga teorie a războiului în nodul eșarfei[64], și tactica, în teaca pumnalului.

AL DOILEA NOBIL *(încet)*: Asta să-mi fie învățătură de minte, să nu mă mai încred niciodată-ntr-un om doar pentru că-și ține sabia lustruită, și nici să nu-l cred plin de însușiri alese doar pentru că se-mbracă îngrijit, ca scos din cutie!

ÎNTÎIUL SOLDAT: Ei, asta am scris!

PAROLLES: Cinci-șase mii de cai am spus — și spun adevărul — sau cam așa ceva. Așterne-o pe hîrtie, căci spun adevărat!

ÎNTIUL NOBIL *(încet)*: În asta-i foarte aproape de adevăr!

BERTRAM *(încet)*: Dar nu-l pot felicita pentru împrejurarea în care spune adevărul acesta!

PAROLLES: Niște bieți vîntură-lume, zi-i acolo, te rog!

ÎNTÎIUL SOLDAT: Bine, am scris.

PAROLLES: Îți mulțumesc cu smerenie, seniore! Ce-i drept, e drept, nici pe Dumnezeu nu-l mînie! Bieții vîntură-lume sînt niște amărîți de mai mare minunea!

ÎNTÎIUL SOLDAT *(citește)*: „„*Întreabă-l ce efectiv de pedestrași au*". Ce răspunzi la asta?

PAROLLES: Pe crezul meu, seniore; chiar dacă-ar fi să mor în clipa asta, tot am să spun adevărat: dați-mi voie să mă gîndesc. Să vedem: Spurio, o sută cincizeci; Sebastian, tot atîția; Corambus, la fel; Jacques, *item*. Guiltian, Cosmo, Lidowick și Gratii, cîte două sute cincizeci fiecare; compania mea, Chitopher, Vaumond, Bentii, iar cîte două sute cincizeci fiecare; așa că întreaga coloană pusă-n șir de paradă, cu cei întregi și cei betegi sau scoși din luptă, laolaltă, nu se urcă la 15.000 de capete; și din ăștia, jumătate nici nu-ndrăznesc să-și scuture zăpada de pe mundir ca nu cumva să se facă bucăți.

BERTRAM *(încet)*: Ce ziceți să facem cu ăsta?

PRIMUL NOBIL: *(încet)*: Nimica decît să-i mulțumim. Întreabă-l despre mine, ce stare am și cum mă vede ducele?

ÎNTÎIUL SOLDAT Bun, asta am scris. *(Citește)* „*Întreabă-l dacă există în tabără un oarecare căpitan Dumaine, un francez; cum*

se are cu ducele; ce știi despre bravura, cinstea și iscusința sa în treburile războiului; întreabă-l dacă nu cumva crede că, prin bani grei ar putea fi corupt și împins la răzvrătire." Ce răspunzi la asta? Ce știi despre astea?

PAROLLES: Te implor, seniore, dă-mi voie să răspund în parte la fiecare din „interogatoriile" astea: pune-mi întrebările una cîte una.

ÎNTÎIUL SOLDAT: Îl cunoști pe acest căpitan Dumaine?

PAROLLES: Îl știu: a fost ucenic de peticar; cîrpea haine vechi la Paris și a fost dat afară-n pumni de-acolo pentru că l-a lăsat borțos pe măscăriciul șerifului, un mut nevinovat care nu putea să-i spună „nu".

(Întîiul nobil înalță amenințător mîna.)

BERTRAM *(încet)*: Nu, fii bun te rog și stăpînește-ți mîna, cu toate că văd bine că ăstuia întîia țiglă care cade-i zboară creierii.

ÎNTÎIUL SOLDAT: Ei bine, este acest căpitan în tabăra ducelui Florenței?

PAROLLES: După știrea mea, este; și-i un păduchios.

ÎNTÎIUL NOBIL *(către Bertram)*: Ei, nu vă uitați așa la mine! Auzim noi îndată și ce-o zice despre senioria-voastră.

ÎNTÎIUL SOLDAT: Ce crede ducele despre el?

PAROLLES: Ducele nu-l cunoaște altfel decît ca pe-un biet ofițer de-al meu; și mi-a scris deunăzi să-l dau afară din companie. Cred că am scrisoarea ducelui în buzunar.

ÎNTÎIUL SOLDAT: Păi s-o căutăm!

PAROLLES: Ce păcat! Nu știu dacă o am la mine, sau am lăsat-o-ntr-un teanc de scrisori de-ale ducelui, la mine-n cort.

ÎNTÎIUL SOLDAT: Ba-i aici! Uite-o hîrtie! Să ți-o citesc?

PAROLLES: Nu știu dacă-i chiar asta, ori alta...

BERTRAM *(încet)*: Tălmaciul nostru se descurcă bine!

ÎNTÎIUL NOBIL *(încet)*: Minunat!

ÎNTÎIUL SOLDAT *(citește)*: „*Diana, contele-i un biet nebun, dar plin de bani; de jumulit e bun.*"

PAROLLES: Asta nu-i scrisoarea ducelui, seniore; ăsta e un răvaș pentru o anume fată din Florența, una, Diana, prin care-o fac să fie cu ochii-n patru la momelile unui oarecare conte de Roussillon, un băiețandru flușturatic și bun de nimic, dar foarte rău de muscă; te rog, fii bun seniore, și pune-mi-o la loc în buzunar.

ÎNTÎIUL SOLDAT: Nu, mai întîi o citesc, dacă nu ți-e cu supărare.

PAROLLES: În tot ce-am vrut să spun aici confirm că era glasul cinstei și-al sincerității, menit să-i folosească fetei; fiindcă-l

știam pe tînărul conte băiat dedat plăcerilor și foarte primejdios pentru o fată, un adevărat rechin pentru virginități, un rechin care-nghite orice peștișor găsește.

BERTRAM *(încet)*: Lichea afurisită pe amîndouă fețele! Derbedeule!

ÎNTÎIUL SOLDAT: *(citește)*:

De-ți jură-amor, ia-i banii și pune-i bine-ndată
Căci după socoteală, nu-ți face socoteala!
Cît sînteți împreună, deci, stai nempreunată
Ori cere-i întîi plata, și-ncepe-apói tocmeala...
Și spune-ți, Diana dragă,
Ce-un vechi soldat îți spuse:
Bărbații-n pat ți-i bagă,
Băieții, nici pe ușe.
Contezi pe conte draga mea?
Păi, cere-i întîi contul.
Să dea cît încă le mai vrea
Și nu i-ai făcut pontul!
Al tău, cum la ureche ți-a jurat:
Parolles.

BERTRAM *(încet)*: Merită să fie biciuit dinaintea întregii trupe, cu poezeaua asta lipită-n scăfîrlie!

AL DOILEA NOBIL *(încet)*: Acesta vă este prea-devotatul prieten, poliglotul iscusit și armipotentul oștean!

BERTRAM *(încet)*: Orice pot îndura să văd în față, afară de-o scroafă, și el e-acum o scroafă pentru mine.

ÎNTÎIUL SOLDAT: Îmi dau seama, domnule, după felul cum te privește generalul nostru, că vom avea bucuria să te spînzurăm peste puțin!

PAROLLES: Viața! lăsați-mi viața-n orice chip, seniore! Nu că m-aș teme de moarte, cumva; dar păcatele mele fiind multe și grele, aș vrea să mă pot căi în zilele șederii mele pe pămîntul acesta. Lăsați-mă să trăiesc, seniore, închis într-un turn, pus în butuci, oricum, oriunde, numai să trăiesc!...

ÎNTÎIUL SOLDAT: O să vedem ce se poate face, așa că declară fără ascunzișuri tot ce știi. De aceea, să ne întoarcem la acest căpitan Dumaine: ai răspuns în ceea ce privește felul cum e văzut de duce și vitejia lui. Dar despre cinstea lui ce spui?

PAROLLES: Ăsta? Păi ăsta mi-ți fură și ouăle[65] de sub cloșcă. Cît despre violuri și răpiri de fecioare, nici Nessus[66] nu-i poate sta alături! De ținut jurămintele nu obișnuiește să și le țină: dar cînd e vorba să le rupă, e mai voinic decît Hercule! Minte, se-

niore, cu atîta ușurință și atît de firesc, încît te-ar putea face să crezi că adevărul e nebun; beția e cea mai de preț dintre virtuțiile sale, căci se îmbată ca un porc; iar de făcut rău, nu face, rău nimănui cînd doarme, numai cearșafurilor lui de pat; dar ai săi îi cunosc meteahna asta, și de-aceea îl culcă pe paie. Un singur lucru mai am de spus despre cinstea lui, seniore: are tot ceea ce un om cinstit n-ar trebui să aibă, și, din ceea ce ar trebui să aibă un om cinstit, n-are nimic.

ÎNTÎIUL NOBIL *(încet)*: Încep să-l îndrăgesc pentru ce spune!

BERTRAM *(încet)*: Pentru că ți-a încondeiat în felul ăsta cinstea? Lovi-l-ar ciuma! E din ce în ce mai porc!

ÎNTÎIUL SOLDAT: Și ce spui despre iscusința sa în ale războiului?

PAROLLES: Zău, seniore, a umblat cu toba în fața tragedienilor engleji. Nu vreau să spun minciuni pe seama lui, și altceva nu știu nimic mai mult, despre calitățile sale de soldat, în afară de faptul că aici în Italia a avut onoarea să slujească drept ofițer la Mile-End[67], ca să învețe cum se stă la partea sedentară. Mi-ar face plăcere să-i dau omului ăstuia toată cinstirea cuvenită, dar nu sînt sigur că o merită!

ÎNTÎIUL NOBIL *(încet)*: Atît de ticlălos ticăloșește ticăloșenia însăși, încît îl ierți doar fiindcă rar găsești unul ca dînsul.

BERTRAM *(încet)*: Găsi-l-ar ciuma de scroafă ce e!

ÎNTÎIUL SOLDAT: De vreme ce însușirile lui de oștean sînt la atît de jos preț, nu mai e nevoie să te întreb dacă aurul l-ar putea corupe să se răzvrătească împotriva ducelui!

PAROLLES: Seniore, ăsta pe-o pară ar vinde și prețul mîntuirii, și moștenirea ei, și-ar anula dreptul la succesiune al tuturor celorlalți, precum și transmisibilitatea eternă a acestei moșteniri, în vecii vecilor.

ÎNTÎIUL SOLDAT: Ce e cu fratele lui, celălalt căpitan Dumaine?

AL DOILEA NOBIL *(încet)*: De ce-l întreabă de mine?

ÎNTÎIUL SOLDAT: Ce-i cu el?

PAROLLES: Chiar ca o cioară din același cuib; nu la fel de mare ca întîiul, în bine, dar binișor mai măricel în rău; îl întrece pe frate-său în lașitate, cu toate că frate-său e unul dintre cei mai renumiți mișei de pe lumea asta. Cînd e vorba de retragere din fața inamicului, pe orice infanterist îl întrece la fugă; ei, dar cînd e vorba de atac, îl apucă durerile de burtă.

ÎNTÎIUL SOLDAT: Dacă-ți lăsăm viața, te-nvoiești să ni-i vinzi pe florentini?

PAROLLES: Se-nțelege! Și pe comandantul cavaleriei florentine, contele Roussillon!

ÎNTÎIUL SOLDAT: Trebuie să mă sfătuiesc cu generalul să văd ce dorințe are.

PAROLLES *(aparte)*: Mi-a ieșit pe nas umblatul după tobe! Dar-ar buba neagră-n toate tobele!... Că, numai ca să fac pe viteazul și să-nlătur bănuielile băiețandrului ăluia de conte rău de muscă, am intrat cu capu-nainte în dandanaua asta! Cine dracu-ar fi putut să se aștepte la o incursiune inamică în clipa cînd am fost eu luat prin surprindere?

ÎNTÎIUL SOLDAT: Nu-i alt leac, domnule: n-ai încotro și trebuie să mori. Generalul spune că dumneata, care ai trădat, în chip atît de dezgustător, toate secretele armatei din care faci parte, și ai dat asemenea pestilențiale referințe despre niște oameni foarte sus-puși, nu poți sluji la nimica de seamă pe lume; de aceea, trebuie să mori. Haide, călăule! Descăpățînează-l!

PAROLLES: O, doamne, domnul meu, lasă-mă cu viață, sau lasă-mă să-mi văd în față moartea!

ÎNTÎIUL SOLDAT: Asta ai să și faci, și-ai să-ți iei adio de la toți prietenii! *(Îl dezleagă la ochi.)* Așa, uită-te-n jurul tău. Cunoști pe cineva?

BERTRAM: Bună dimineața, nobile căpitan!

AL DOILEA NOBIL: Domnul cu tine, căpitan Parolles!

ÎNTÎIUL NOBIL: Te aibă domnu-n pază, nobil căpitan!

AL DOILEA NOBIL: Ce urări să-i duc din partea dumitale, căpitane, seniorului Lafeu? Căci plec în Franța!

ÎNTÎIUL NOBIL: Iubite căpitan, nu vrei să-mi dai și mie o copie a sonetului pe care l-ai scris Dianei, punînd o vorbă bună pentru contele Roussillon? Dacă n-aș fi un laș, cum sînt, te-aș face să mi-o dai cu de-a sila! Dar, așa, rămas-bun!

(Ies Bertram și nobilii.)

ÎNTÎIUL SOLDAT: Ești nimicit, căpitane Parolles! Doar nodul de la eșarfă dac-a mai rămas din tine!...

PAROLLES: Cine nu poate fi nimicit prin complot?

ÎNTÎIUL SOLDAT: Dac-ai putea găsi o țară în care să nu fie decît femei care-ar fi suferit la fel de mare ocară cîtă te-a dat pe tine de rușine, ai putea pune temeliile unei nații cu totul lipsite de obraz. Rămîi cu bine, domnule!... Plec și eu în Franța! Te-om pomeni acolo toți! Rămîi cu bine!

(Ies cu ceilalți soldați.)

PAROLLES: Sînt, totuși, mulțumit. De-aș fi trufaș,
M-aș rușina! N-am să mai fiu în oaste.

Ei și? Dar voi mînca, bea, și dormi
La fel de dulce ca un căpitan!
Ce sînt, mă face să trăiesc. Să-și teamă,
Cel ce se știe fanfaron, onoarea.
În fanfaroni dai de măgari. Se-ntîmplă!
Să prinzi rugină, spadă! Te răcește,
Aprindere de-obraji! Și să trăiești,
Parolles, chiar și-n rușine, la căldură!
Ești mai ferit. De-ți zvîrl o-njurătură,
De-njurături te-ngrași. E loc destul,
Și-s mijloace de a trăi sătul
Pentru oricine-n lume. Am plecat
Să-mi caut soții.

(Iese.)

SCENA 4

Florența. O cameră în casa Văduvei.
Intră Helena, Văduva și Diana.

HELENA:
Ca să-nțelegi că nu te-am înșelat,
Îți dau chezaș pe unul din mai-marii
Creștinătății, la al cărui tron,
Îngenunchind, îmi voi găsi dreptatea.
Odinioară i-am făcut un bine,
Dorit ca viața însăși. Și-ar răzbi
În inima Tartarului[68], de cremeni,
Ca să-mi răspundă cu recunoștința-i.
Am vești că-i la Marsilia, spre care,
Avînd escortă, am putea porni.
Pe mine mă cred moartă. Cum oștirea
Se-mprăștie, grăbit pleca-va soțu-mi
Spre casă, unde, dac-o vrea și cerul,
Cu ajutorul bunului meu rege
Vom fi ajuns, cît n-am fi încă bine
Primite, cu alai.

VĂDUVA:
Înaltă doamnă,
Nicicînd n-avut-ai slugă mai grăbită
Să dea de capăt trebii ce-i încrezi.

HELENA:
Nici dumneata n-avut-ai vrun prieten
Mai dornic a te răsplăti. Mă crede,

M-aduse cerul, zestre să-ți fac fetei,
Căci ea, de Cer aleasă,-mi poate fi
De ajutor ca să-mi recapăt soțul.
Ah, ce făpturi ciudate sînt bărbații!
Alintă-atît de gingaș ce urăsc,
Cînd gîndul păcălit mînjește bezna,
Și pofta cărnii-și află-ndestularea
Cu cea urîtă, luată drept cea dragă!
Dar despre asta, alte dăți! Tu, Diana,
Sub îndrumarea mea, ai de-ndurat
Din nou ceva, ca să m-ajuți!

DIANA: Să fie
Și moarte-n ce-mi vei cere, de-i cu cinste,
Primesc s-o sufăr dacă vrei.

HELENA: Te rog:
Din vorbă-n vorbă vine timpul verii,
Cînd dă răsura frunze, ca și spini,
Pe cît de-amari la-nghimp, pe-atît de dulce.
Caleașca-i gata. Timpul ne dă pinteni,
Și totu-i bine, bine cînd sfîrșește!
Ca-ntotdeauna, urma hotărăște!

(Ies.)

SCENA 5

Roussillon. O încăpere în casa Contesei.
Intră Contesa, Lafeu și Măscăriciul.

LAFEU: Nu, nu și nu! Feciorul dumneavoastră a fost rău îndrumat de-un terchea-berchea, împanglicat, al cărui blestemat șofran[60] ar fi boit în culoarea lui galbenă pe toți tinerii necopți și cu caș la gură ai unei națiuni. Nora domniei-voastre ar fi acum în viață și fiul v-ar fi aici, acasă, și regele i-ar fi de mai mare ajutor decît bărzăunele ăsta cu coadă roșie de care vorbeam.

CONTESA: Mai bine nu l-ar fi cunoscut niciodată! Așa, i-a fost dat să moară celei mai virtuoase domnițe din cîte, spre slava naturii, au fost create; dacă ar fi fost carne din carnea mea, și viața ei m-ar fi costat cel mai cumplit geamăt de mamă, n-aș fi iubit-o cu mai înrădăcinată dragoste decît am iubit-o!

LAFEU: Da, era o femeie aleasă, era o femeie aleasă; putem recolta mii de lăptuci pînă să mai dăm o dată de-așa iarbă de leac!

MĂSCĂRICIUL: Da, așa e; întocmai. Era ca un rozmarin de salată, sau mai degrabă cu un măghiran, iarbă cerească!

LAFEU: Astea nu sînt ierburi de salată, pentru-mbucat cu gura, derbedeule, sînt ierburi aromatice, de mirosit.

MĂSCĂRICIUL: Dar ce, mă credeți pe mine cine-știe-ce coșcogeamitea Nabucodonosor[70], să mă pricep la toate ierburile?

LAFEU: Ce nume din două îți place mai bine să porți? Pe cel de nebun, sau pe cel de haimana?

MĂSCĂRICIUL: Nebun — în slujba unei femei, și haimana — în slujba unui bărbat.

LAFEU: Și ce deosebire vezi?

MĂSCĂRICIUL: Pe bărbat l-aș înșela cu neavastă-sa, și în felul ăsta l-aș servi.

LAFEU: Așa ai fi într-adevăr un pezevenghi slujindu-l.

MĂSCĂRICIUL: Și nevestei lui i-aș da giuvaerul meu, ca s-o slujesc.

LAFEU: Eu aș pune capul că ești de amîndouă: și haimana, și nebun.

MĂSCĂRICIUL: Pentru a vă sluji...

LAFEU: Ba, te rog! Mă lipsesc!

MĂSCĂRICIUL: Cum asta, seniore? Dacă nu vă pot sluji pe dumneavoastră, înseamnă că pot sluji un prinț la fel de mărit ca și dumneavoastră.

LAFEU: Adică pe cine? Vorbești de-un francez?

MĂSCĂRICIUL: Pe legea mea, da, seniore, însă are nume englezese; dar la față e mai aprins în Franța decît pe insulă.

LAFEU: Ce prinț e ăsta?

MĂSCĂRICIUL: Prințul negru, seniore, *alias*[71] prințul întunericului *alias* diavolul.

LAFEU: Ține! Uite punga mea: ți-o dau, și nu ca să te momesc să-ți lași stăpînul de care vorbeai! N-ai decît să-l slujești și mai departe.

MĂSCĂRICIUL: Sînt de felul meu pădurean de la munte, seniore, și ca oricărui om crescut pe-acolo, mi-a plăcut întotdeauna vîlvătaia unui foc mare; iar stăpînul de care vorbesc întreține veșnic un foc foarte viu. Cu siguranță e stăpînul lumii; dar noblețea lui să fie la el acolo, între zidurile curții lui. Eu mă-ndrept către căsuța cu poartă strîmtă pe care-o socotesc prea mică spre a putea să pătrundă prin ea bogăția; cîte unii, din cei care se smeresc, vor putea intra; dar cei mai mulți vor fi prea căldicei la suflet și prea slabi, așa că vor apuca-o pe calea presărată cu flori care duce la poarta cea largă și la vîlvătaia focului gheenei.

LAFEU: Mai du-te-ncolo! Începi să mă plictisești; Și-ți spun asta din vreme, fiindcă n-am chef să ne certăm. Vezi-ți de treabă:

de caii mei mă doare; ei să fie bine-ngrijiți, că de-ai tăi nu mă sinchisesc.

MĂSCĂRICIUL: Dacă m-aș îngriji eu de ei, prin șiretlicurile mele, le-aș pune-n spinare șiretlicuri de iepe, ceea ce e dreptul lor, după legea naturii.

(Iese.)

LAFEU: E un derbedeu isteț; și-un nenorocit.

CONTESA: Așa-i el! Răposatul meu domn făcea mult haz de dînsul; de dragul lui mai stă acum în casa mea și socotește asta un brevet de licență ca să fie licențios. Nu-și mai găsește loc o clipă și face tot ce-i trăznește prin cap.

LAFEU: Îmi place mult, și pe drept cuvînt. Tocmai voiam să vă spun că, auzind de moartea bunei noastre domnițe, cum domnul meu, fiul dumneavoastră, e pe cale de a se întoarce acasă, l-am hotărît pe regele, stăpînul nostru, să pună o vorbă bună pentru fiica mea: ceea ce, pe cînd erau ei amîndoi copii, majestatea-sa a propus fără îndemnul nimănui, doar prin grațioasa lui idee, măria-sa mi-a făgăduit să facă, și, pentru a-i curma nemulțumirea față de fiul domniei-tale, prilej mai nimerit nu se află. Ce crede senoria-ta de-aceste planuri?

CONTESA: Le văd cu ochi buni, seniore, și-aș dori să fie duse la capăt în chipul cel mai fericit.

LAFEU: Măria-sa se-ndreaptă-nspre noi, venind de la Marsilia, la fel de zdravăn la trup ca și cum ar avea treizeci de ani; va fi aici mîine, și nu cred că mă-nșel în nădejdile mele, căci prea arareori i se-ntîmplă să nu facă întocmai ceea ce a spus că va face.

CONTESA: Mă bucură că pot avea nădejdea să-l văd, înainte de-a închide ochii. Am primit scrisori care-mi vestesc că și feciorul meu va fi aici la noapte. Am să te rog fierbinte să rămîi și senioria-ta cu mine, pînă ce-or fi să se-ntîlnească ei.

LAFEU: Mă-ntrebam, chiar, doamnă, în ce chip ar trebui să mă port ca să mi-o îngăduiți, fără să vă supăr.

CONTESA: Pledînd doar pentru cinstitul privilegiu al domniei-tale.

LAFEU: În scopul ăsta, doamnă, am întocmit o chartă îndrăzneață. Dar, mulțumesc lui Dumnezeu, e încă în vigoare.

(Intră Măscăriciul.)

MĂSCĂRICIUL: O, doamnă, se-ntoarce, e cît colea stăpînul, feciorul dumneavoastră, cu-un petic de catifea pe obraz: de-o fi sau nu o cicatrice ascunsă sub cel petic, asta numai catifeaua o știe;

dar e un petic bunicel de catifea. Obrazul stîng e năpădit de păr, de părul catifelei. Dar cel drept e ras ca-n palmă.

LAFEU: O cicatrice dobîndită în chip nobil, ori o balafră[72] nobilă e-o haină de onoare; pesemne că de-așa ceva e vorba.

MĂSCĂRICIUL: Dar îți face obrazul fleică în sînge!

LAFEU: Îngăduiți, vă rog, să mergem, să-l revedem pe fiul senioriei-voastre; mi-e tare dor să schimb cu tînărul și nobilul ostaș o vorbă.

MĂSCĂRICIUL: Zău, o duzină sînt, o duzină de ostași cu pălării care mai de care mai fistichii și mai arătoase la penaj, și tot așa se-nclină și dau din cap la fiecare pas, cînd întîlnesc un om.

(Ies.)

ACTUL V

SCENA 1

Marsilia. O stradă.
Intră Helena, Văduva și Diana, cu doi însoțitori.

HELENA: Gonind în poștalion, atîta cale,
Oți fi zdrobite! N-aveam încotro.
Dar de-ați făcut din noapte zi, de dragu-mi,
Trudindu-vă gingășul trup, puteți
Fi sigure că-mi crește hotărîrea
Și dorul de-a vă răsplăti;

(Intră un nobil.)

La vreme!
Un om ca ăsta-mi poate fi, de vrea
Să-și cheltuiască din putere, treaptă
Pîn' la urechea regelui. Messire,
Vă aibă Domnu-n pază!

NOBILUL: Și pe tine!

HELENA: V-am mai zărit, la curtea Franței, parcă.

NOBILUL: Am fost pe-acolo uneori.

HELENA: Sper, domnul meu, că n-ați pierdut din faima
Ce v-adusese meritul. De-aceea,
Împinsă-acum de pintenul nevoii
Ce poate să se schimbe mîine-n slavă,
Fac uz de trecerea ce-aveți, și sper
Să am de ce fi recunoscătoare.

NOBILUL: Și ce dorești?

HELENA: S-aveți bunăvoința
A da măriei-sale jalba asta,
Și, prin înrîurirea dumneavoastră,
S-ajung în fața regelui.

NOBILUL: Dar nu e-aici măria-sa!
HELENA: Cum? Nu e?
NOBILUL: Nu! A plecat grăbit azi-noapte-așa cum
Nu-i șade-n obicei.
VĂDUVA: În van trudirăm!
HELENA: Nu! *Totu-i bine cînd sfîrșește bine...*
Oricît se-mpotrivesc, o vreme, toate,
Și-oricît de slabe-am fi! Vă rog frumos:
S-a dus, dar unde?
NOBILUL: Pe cîte-am înțeles, spre Roussíllon:
Acolo plec și eu.
HELENA: Vă rog din suflet,
Cum tot îl veți vedea întîi pe rege,
Dați jalba asta-n mîna-i de har plină,
Și cred că n-aveți să-i stîrniți mînia,
Ci veți afla la el răsplată trudei.
Sosesc și eu, cît voi putea mai iute,
Cu vrun mijloc.
NOBILUL: O fac, să vă slujesc.
HELENA: Și veți vedea că nu-mi slujiți degeaba,
Orice-ar mai fi. Ne-ntoarcem la caleașcă!

(Nobilul iese.)

Așa, așa! Te du, și pregătește-l!

(Ies.)

SCENA 2

Roussillon. În fața casei Contesei.
Intră Măscăriciul și Parolles.

PAROLLES: Dragă domnule Lavache[73], dă, te rog, seniorului Lafeu această scrisoare. Mă cunoșteai mai bine, domnule, pe vremuri, cînd obișnuiam să am raporturi mai intime cu niște haine ceva mai proaspete. Dar acum sînt, dragă domnule, feștelit pînă-n gît tot umblînd prin știoalnele soartei, și miros cam greu, din pricină c-am feștelit-o, displăcîndu-i seniorului Noroc.

MĂSCĂRICIUL: Ce să zic, așa e: vitregia soartei e spurcată cum nu se mai poate, dacă miroase așa tare, cum bine spui. De-aci-n-

colo nu mai mănînc pește prins de mîna Norocului. Te rog, fii bun și dă-mi voie să iau puțin aer proaspăt.

PAROLLES: Ei, nu trebuie să-ți astupi nasul, domnule. Am făcut așa, o... figură de stil!

MĂSCĂRICIUL: Păi, dacă figura dumitale de stil pute, am să-mi astup nările; și-am să fac așa față de figura de stil a oricui. Fii bun și dă-te nițel mai încolo!

PAROLLES: Te rog, domnule, binevoiește și dă hîrtia asta la destinație.

MĂSCĂRICIUL: Puah! Rogu-te stai mai depărtișor! O hîrtie de la scaunul Norocului, s-o scoți din scîrnă și s-o dai unui nobil! Uite-l că vine în carne și oase!

(Intră Lafeu.)

Este-aici un sfîrîit de-al Norocului, seniore, sau de-al pisicii Norocului, dar nu o pisică înmiresmată cu mosc: una care a căzut în eleșteul spurcat al dizgrației, și, după cum zice, a intrat pînă-n gît în mocirlă. Vă rog, seniore, faceți cu el ce poftiți. Căci arată la chip ca un biet decăzut, aiurit și plin de ingeniozitate, vagabondo-derbedeu. Îi compătimesc nenorocirea, în comparație cu bunăstarea mea, și îl las în seama senioriei-voastre.

(Iese.)

PAROLLES: Seniore, sînt un om pe care gheara Soartei l-a brăzdat adînc!

LAFEU: Și ce vrei să-ți fac eu? Acum e prea tîrziu ca să te mai ferești de zgîrietura ei. De ce te-ai jucat de-a mehenghiul cu Soarta, așa încît s-o faci să te zgîrie, ea, care de felul ei e-o doamnă bună și nu se-nvoiește să oploșească derbedei sub poale? Na, ține-un gologan, pentru tine e! Lasă-n seama dreptății să te-mpace la loc cu Soarta; eu am altceva de făcut.

PAROLLES: Implor pe înălțimea-voastră să-și plece urechea la o singură vorbă ieșită din gura mea!

LAFEU: Mai vrei încă un gologan! Ei bine, fie. Ai să-l capeți. Nu-ți cheltui vorba degeaba.

PAROLLES: Bunul meu stăpîn: mă cheamă Parolles.

LAFEU: Dacă te cheamă-așa, ceri mai mult decît o vorbă[74]. Ei, păcatele mele, dă mîna! Ce-ți mai face toba?

PAROLLES: O, nobile stăpîn, senioria-voastră a fost cel dintîi care m-ați aflat!

LAFEU: Adevărat? Eu să fi fost? Și tot eu am fost cel dintîi care te-a pierdut!

PAROLLES: Atunci, înălțimii-voastre îi revine să mă reabilitezc, deoarece prin domnia-voastră a început să-mi vină pierzania.

LAFEU: Piei din ochii mei, haimana! Vrei să-mi pui în spinare în același timp treaba lui Dumnezeu și treaba dracului? Unul te urcă-n slavă, celălalt te scufundă-n mocirlă. *(Se aud trompete.)* Vine regele! Îmi dau seama după sunetul trompetelor. Băiete, întreabă de mine mai tîrziu. Am vorbit de tine noaptea trecută. Cu toate că ești un caraghios și-un om de nimica, de-ale gurii tot avem să-ți dăm! Vino după mine!

PAROLLES: Lăudat fie domnul, în numele domniei-tale!

(Iese.)

SCENA 3

Roussillon. O încăpere în casa contesei. Trompete și flamuri. Intră Regele, Contesa, Lafeu, cei doi nobili francezi, garda regelui și suita.

REGELE:
Cu ea, un giuvaer s-a dus. Și stima
Ne scade-n fața lumii. Fiul tău,
Orbit ca de turbare, n-a fost vrednic
S-o prețuiască.

CONTESA:
Toate-au fost demult,
Și, rogu-te, măria ta, să uiți:
A fost o răzvrătire-a tinereții
Cînd focul face sîngele să fiarbă,
Și mintea e orbită.

REGELE:
Scumpă doamnă,
Am și iertat, și uit, deși țintcam
Spre el săgeata răzbunării mele,
Și n-așteptam decît să i-o slobod!

LAFEU:
Îmi cer iertare, dar v-aș spune-un lucru:
Greșit-a-n fața majestății-tale,
A mamei și a doamnei lui, flăcăul.
Dar răul cel mai mare, sie însuși
Și l-a făcut, pierzînd o soață mîndră
Ce fermeca privirile și-auzul,
Și căreia trufașe inimi, vólnic
I s-ar supune.

REGELE:
C-o slăvim astfel,
Ni-i amintirea ei mai scumpă. Haide,

Chemați-l. Sîntem împăcați. Primindu-l,
Îi voi ucide dorul de-a mai face
Ce-a săvîrșit. Iertare să nu-mi ceară.
Jignirea gravă-a fost a celei moarte,
Și-adînc, îmbălsămata ei relicvă
Vom îngropa-o! Spuneți-i să vină
Ca un străin, și nu ca pocăiții.
Voința noastră asta-i. Dați-i veste!

ÎNTÎIUL NOBIL: Măria ta, așa-i vom spune.

(Iese.)

REGELE: De fiica ta ce zice? I-ai vorbit?

LAFEU: Așteaptă hotărîrea ta, mărite!

REGELE: Atunci, e nuntă! Mi-au venit scrisori
Ce-l urcă-n slăvi!

(Intră Bertram cu Întîiul nobil.)

LAFEU: Lui pare că-i priește!

REGELE: Mi-e firea schimbătoare...
În mine vezi și grindeni, și seninuri
De-a valma. Norii loc pot face însă
Unor luciri de soare. Deci, te-apropie:
E iar senin!

BERTRAM: Greșelile-mi le iartă,
Drag suveran; căința mea...

REGELE: Destul!
Nici un cuvînt mai mult de tot ce-a fost!
Ia clipa doar prin fața ce-ți arată;
Căci sînt bătrîn, și tot ce-am hotărît
Furișul pas al Timpului încalcă
Pîn' n-apuc a-mplini. Ți-aduci aminte
De fiica ăstui nobil?

BERTRAM: Cum să nu,
Măria-ta! Dintru-nceput, cît încă
N-ar fi-ndrăznit din limba mea să facă
Un crainic, inima-mi și-o alesese:
Și ținta asta da privirii mele
Disprețul pentru orice altă față,
Strîmbînd obraze netede și albe,
Făcîndu-mă să cred că, de-i frumoasă
Culoarea lor, e-un furt față de mîndra-mi;
Lărgind, strîmtînd proporții, trăsături,

Cît să le fac hidoase. Și de asta,
Și Ea, slăvita unei lumi întregi
Pe care însumi o iubii pierzînd-o,
Mi-a fost ca un gunoi intrat în ochi,
Ce-mi stînjenea vederea.

REGELE: Bună scuză!
Și c-ai iubit-o parcă-ți mai și scade
Ceva din socoteală, de ți-aș cere-o!
Dar dragostea ce vine prea tîrziu,
Ca o iertare plină de căință,
Jignește-amar pe cel ce ți-o trimite,
Și spune parcă: „Ce-a fost bun, s-a dus!"
Greșim cînd socotim atîtea bunuri
Ce-avem, lipsite de-orice preț, și-abia
Cînd zac în groapă știm ce ni se ia.
Ades, prietenia dă s-o frîngă
O toană: ea, văzînd ce-a fost, să plîngă,
Trezindu-se, iubirea. Jalea-ți schimbe-n
Rușine ura, pusă să se plimbe!
Fii clopot blîndei Helen, și-apoi uit-o!
Spre Maudlin îți îndreaptă-acum iubirea.
Consimțămîntu-l ai. Și eu rămîn
Pe văduv înc-o dată să-l cunun.

CONTESA: Dă, Doamne,-ntr-un ceas bun! De nu, mai bine
Cît nu s-au luat, să piară viața-n mine.

LAFEU: Vin, fiule, tu, care-ai să-ți reverși
În faima casei mele faima! Dă-ne
Un semn din parte-ți, să lucească-n gîndul
Madlenei mele, și să ți-o aducă;
Mai repede!

(Bertram îi dă lui Lafeu un inel.)

Pe barba mea bătrînă,
Pe fiecare fir din ea: Pe mînă,
Helena, dulcea noastră doamnă moartă,
Tot un inel așa văzui că poartă
Cînd rămas bun ne-am luat, la curte.

BERTRAM: Nu-i
Inelul ei!

REGELE: Ia dați-mi-l să-l văd,
Căci deseori, vorbindu-i, i-l priveam
În deget. Dar acest inel l-am dat

Chiar eu Helenei, și i-am spus c-atuncea
Cînd soarta ei de ajutorul meu
Nevoie-ar duce, să-mi trimită semnul
Acesta, ca s-o scap![75] Să-i smulgi putut-ai
Chiar lucrul ce-ar fi mîntuit-o?

BERTRAM: Doamne,
Oricît v-ar fi pe plac s-o credeți, mîna-i
Nicicînd acest inel nu l-a purtat.

CONTESA: Pe viața mea, băiete! Am văzut-o
Purtîndu-l, și-l păzea cum își păzește
Un om vieața!

LAFEU: L-a purtat, sînt sigur!

BERTRAM: Messire, vă-nșelați! Nu l-a văzut
Măcar în ochi. Mi-a fost zvîrlit inelul
Pe-o ferestruică, noaptea, la Florența,
Înfășurat într-un bilet în care
Un nume se citea. Credea femeia
Că m-ar lega astfel. Dar cînd i-am spus
Că-s însurat și n-am să-i pot răspunde
Cum i-ar fi voia, s-a-mpăcat cu soarta.
Inelul n-a vrut să-și mai ia.

REGELE: Nici Plutus[76],
Ce știe cum se-mbină-alchimic leacuri,
Nu se pricepe-n tainele naturii
Cum știu eu ăst inel. A fost și-al meu
— Oricine ți l-a dat — și al Helenei.
Deci, dacă știi că ești ce ești, hai, spune,
Ce silnicii făcuși să i-l poți smulge,
Căci ea și-a luat toți îngerii drept martori
Că nu-l va scoate-n viața ei din deget
Decît de ți-l va da în patul nunții
— Și-n el nicicînd n-ajunserăți — sau dacă,
Fiind la grea ananghe, mi-l trimite!

BERTRAM: Nu l-a văzut o dată bărem!

REGELE: Minți!
Juri strîmb, sau eu nu țin de fel la cinstea-mi!
Prin asta mă constrîngi la bănuiala
La care-ar fi mai bine să nu intru!
De se vădește... — nu se va vădi,
Dar, știu eu? — de se dă pe față ura
De moarte ce-i purtai, și ea e moartă,
Cum văzul ăstui giuvaer mi-arată

Mai clar decît de i-aș fi-nchis cu ochii,
De se vădește,-atunci...
Luați-l de-aici!

(Soldații îl înșfacă pe Bertram.)

Dovezile, oricum se-ntoarce treaba,
Nu-mi vor găsi, mîini, temerea deșartă.
Căci în deșert m-a-nfricoșat un fleac!
Luați-l de-aici. Vedem noi mai tîrziu!

BERTRAM: De-ți dovedi c-a fost al ei inelul,
Puteți să dovediți c-am fost în patul
Helenei la Florența, unde n-a fost
În viața ei!...

(Iese între santinele.)

REGELE: Mă-neacarcă gînduri negre!

NOBILUL DIN MARSILIA:
Mărite domn, de-o fi să mă certați
Ori nu, c-aicea jalba unei doamne,
O florentină care,-ntîrziind
Cu patru poște, mi-a predat-o mie,
Și eu am luat-o, cucerit de firea
Frumoasei, care-acum e-aici, și-așteaptă.
Citii pe fața ei că-i însemnată
Pricina ce-o aduce. Ea mi-a spus
În dulcele ei grai că vă privește
Pe majestatea-voastră și pe dînsa.

REGELE *(citește)*:
„Prin multele lui făgăduieli că mă va lua în căsătorie cînd i-o muri soția — roșesc mărturisind aceasta — mi-a înfrînt voința. Acum e văduv contele Roussillon, legat prin jurămintele în schimbul cărora i-am dat onoarea mea. Fără să-și ia rămasul bun, fugi de la Florența, și eu îl urmăresc în țara lui, ca să-mi găsesc dreptatea; dă-mi-o, rege! Căci tu îi ești sălaș! De nu, va înflori seducătorul, și o sărmană fată va pieri. Diana Capilet."

LAFEU: Mai bine-mi cumpăr de la bîlci un ginere, și, chiar de-o fi să plătesc vamă pentru dînsul, de ăsta nu mai vreau s-aud!

REGELE: Învederînd tot ce descoperirăm,
La tine cerul s-a gîndit, Lafeu!
Aduceți-mi jălbarii! Voi, pe conte!

(Ies un nobil și cîțiva oameni din suită.)

Mi-e teamă, doamnă, că i-au fost Helenei
Sfîrșite zilele prin rapt.

CONTESA: Dreptatea
Pe cap făptuitorilor să cadă!

(Intră Bertram, păzit.)

REGELE: Mă miră că soțiile ți-s monștri
Și fugi de ele cum le juri credință!
Cu toate astea, iar vrei să te-nsori.

(Intră un nobil cu Văduva și Diana.)

Ce-i cu femeia asta?

DIANA: Sînt, stăpîne,
O biată florentină ce scoboară
Din vechii Capileți.[77] Cunoașteți jalba,
Pe cît pricep, deci știți în ce hal sînt.

VĂDUVA: Sînt mama ei, de-ai cărei ani și cinste
Își bate joc cel împotriva cărui
Ne-am plîns, și voi pieri de nu ne faceți
Dreptate.

REGELE *(lui Bertram)*:
Vino-ncoace. Le cunoști?

BERTRAM: Stăpîne, nici nu pot și nici nu vreau
Să neg că le cunosc. Mai vor ceva?

DIANA: De ce-ți privești așa ciudat soția?

BERTRAM: Nu mi-e soție, sire!

DIANA: De te-nsori
Cîndva, dai mîna care-i mîna mea;
Dai jurămîntul ce mi l-ai dat mie;
Mă dai pe mine, care-s doar a mea,
Căci legămîntul ástfel ne-a legat,
Încît miresei tale mă faci mire.
Ori pe-amîndoi ne ia, ori pe nici unul.

LAFEU *(către Bertram)*:
Bunul nume al domniei-tale nu i-ar veni la îndemînă fiicei mele. Nu ești bărbatul potrivit pentru ea.

BERTRAM: Messire, e-o smintită și-o stricată
Cu care-am petrecut cîndva. — Mărite,
Onoarea prețuiește-mi-o mai mult
Decît gîndind că vreau s-o-ngrop aici.

REGELE: Ce pot gîndi nu-i spre folosul tău.

Cît nu-mi cîștigi prin fapte gîndul. Cinstea
Să-ți fie mai la cinste decît zace
În gîndurile mele.

DIANA: Prea-mărite,
Să spună-aici, sub jurămînt, de crede
Că fecioria nu mi-a luat-o el.

REGELE: Ce-i poți răspunde?

BERTRAM: E-o nerușinată!
Tot lagărul cu ea s-a desfătat!

DIANA: Stăpîne, e-o jignire ce n-o merit.
De-ar fi așa, mă cumpăra mai ieftin.
Nu-l credeți. Ci priviți acest inel
Neprețuit, fără pereche-n lume:
L-a dat cu toate astea unei tîrfe,
De-s cu aceea.

CONTESA: A roșit. Al lui e!
Inelul ăsta șase generații
L-au tot lăsat urmașilor, să-l poarte
Cu piatra lui de preț. Îi e soție!
Inelu-i cît o mie de dovezi.

REGELE: Spuneai, îmi pare, că-ai văzut aici
Pe cineva ce-ar fi să-ți fie martor.

DIANA: Am spus, măria-ta, dar mi-e cam silă
De-o sculă-atît de rea. Parolles îl cheamă.

LAFEU: Era pe-aicea omul — dacă-i om!

REGELE: Găsiți-l și-aducéți-mi-l.

(Iese unul din suită.)

BERTRAM: Pe dînsul?
Doar e știut că-i doar un sclav nemernic,
Spurcat de toată stricăciunea lumii,
Că moare dacă spune-un adevăr.
Pot eu fi alb sau negru, după spusa-i?
(De-o fi să spună-o vorbă!)

REGELE: Dar inelul?
Cum de-i la ea?

BERTRAM: Păi fata mi-a plăcut,
Și-n felul ușuratic al juneții
I-am dat tîrcoale. M-a ținut departe,
Mi-a-nnebunit elanul cu răceala-i,
Și cum dorința crește cînd o-mpiedici,
Căzui în laț. Adînca-i iscusință
Și nurii ei m-au prins. I-am dat inelul;

Și-n schimb avui ce-ar fi avut oricine
La prețul pieței.

DIANA: Îmi încerc răbdarea!
Știu c-ai respins o nobilă soție.
Mă poți respinge și pe mine. Cum
Virtute n-ai, voi păgubi de-un soț.
Ia-ți deci inelul! Este-al casei tale!
Și dă-mi-l îndărăt pe-al meu.

BERTRAM: Nu-l am.

REGELE: Ce fel era inelul tău?

DIANA: Asemeni
Cu cel purtat de majestatea-voastră.

REGELE: Îl recunoști? A fost al lui cîndva.

DIANA: Eu i l-am dat, fiind cu el în pat.

REGELE: Povestea-i altfel. I l-ai aruncat
De la fereastră.

DIANA: Eu n-am spus minciuni!

BERTRAM: Mărturisesc... că-al ei a fost... inelul.

REGELE: Te-ncurci urît. Orice nimic te sperie.

(Intră Parolles cu un om din suită.)

E ăsta omul?

DIANA: Ăsta e, stăpîne!

REGELE: Să-mi spui, băiete, dar să-mi spui cinstit!
Ți-o cer! Să nu te temi cumva că-ți superi
Stăpînul. Căci, de spui cinstit, am grijă
Să nu pățești nimic. Ce știi de dînsul
Și de femeia asta de aici?

PAROLLES: Să nu fie cu bănat majestății-voastre, stăpînul meu a fost întotdeauna un om de onoare; de-a făcut și el o poznă, două, n-a făcut decît din cele boierești!

REGELE: Haide, haide, treci la fapt: a iubit-o sau nu pe această femeie?

PAROLLES: Pe legea mea, da, a iubit-o, sire! Dar cum?

REGELE: Cum, rogu-te?

PAROLLES: A iubit-o, sire, așa cum iubesc nobilii o femeie.

REGELE: Și cum e asta?

PAROLLES: A iubit-o, sire, și n-a iubit-o.

REGELE: Așa cum tu ești și nu ești un derbedeu. Ce talger cu două fețe!

PAROLLES: Sînt un biet om, și sînt la porunca majestătii voastre.

LAFEU: E bun să bată toba, sire, dar la vorbă se încurcă.

DIANA: Știi că-mi făgăduise să mă ia?

PAROLLES: Știu, zău așa, mai multe decît spun.
REGELE: Dar nu vrei să spui tot ce știi?
PAROLLES: Cum de nu, majestate, nu vă fie cu supărare! Eu le-am fost mijlocitor, cum am mai spus; dar mai mult decît că o iubea... Căci, ce mai vorbă, era nebun după ea, și tot de Satana, de Furiile Infernului[78] și de pragurile iadului[79] vorbea, ori de mai știu eu ce! Și-atîta-ncredere avea în mine, totuși, pe vremea aceea, încît am avut știre că s-au culcat împreună cum am avut știre și de alte trebușoare, ca, de pildă, de făgăduiala că are s-o ia de nevastă, și de alte lucruri, care mi-ar atrage numai necazuri pe cap de-aș vorbi de ele, așa că n-am să spun nimic din ce știu.
REGELE: Ai și spus totul, afară doar de-ai mai putea să știi și că s-au luat cu cununie, dar prea ești pișicher în felul cum mărturisești. De-aceea, dă-te la o parte.
Inelul, spui, al tău era?

DIANA: Da, sire!
REGELE: De unde cumpărat, sau dat de cine?
DIANA: Nu mi-a fost dat și nu l-am cumpărat.
REGELE: Luat cu-mprumut era?
DIANA: Nici cu-mprumut!
REGELE: Atuncea l-ai găsit?
DIANA: Nu l-am găsit!
REGELE: De nu era al tău pe nici o cale,
Cum de i-l dași?
DIANA: Nu i l-am dat nicicînd.
LAFEU: Femeia asta e-o mănușă largă,
Măria-ta! O pui și-o scoți cum vrei!
REGELE: Inelul eu l-am dat soției sale
Dintîi. A fost al meu.
DIANA: Păi, dinspre parte-mi,
Așa o fi! De unde vreți să știu?
REGELE: Luați-o de-aici! Începe să-mi displacă.
Băgați-o la-nchisoare! Și pe el!
De nu-mi arăți de unde-aveai inelul,
În ceasul ăsta mori!
DIANA: Nu spun în veac!
REGELE: Luați-o de-aici!
DIANA: Îmi pun chezaș, stăpîne.
REGELE: Acuma chiar te cred o scîrnăvie.
DIANA: Pe Iupiter, de-am cunoscut bărbat
În viața mea, măria-ta ești ăla!
REGELE: Atunci de ce-l învinuiai tot timpul?

DIANA: Fiindcă-i vinovat și totuși nu e.
El ar putea jura că m-am culcat.
Eu jur că sînt fecioară și n-o știe.
Mărite rege, nu-s o scîrnăvie!

(Arătînd spre Lafeu.)

Nevasta ghiujului sînt, de nu-s fată!

REGELE: Auzul ni-l rănește. Plecați cu ea odată!

DIANA: Chezașul adu-mi, mamă! *(Iese Văduva.)* O clipă, doamne!
Giuvaergiul ce-a purtat inelul
Chezașul meu se pune. Iar pe domnul,
Ce m-a nedreptățit, cum bine știe,
Deși nu mi-a făcut vrun rău vreodată,
Îl slobozesc pe loc. Nici nu visează
Că, pîngărindu-mi patul de fecioară
Atunci, soția și-a lăsat-o grea.
Și moartă cum e, simte-n pîntec plod.
Ghici ghicitoarea mea: Ce-i mort, dă rod!
Și-acum, priviți-i tîlcul!

(Intră Văduva cu Helena.)

REGELE: Mi-a luat care vreo vrăjitoare ochii,
Să cred că văd ce văd?

HELENA: Nu crede, doamne!
Ce vezi e doar o umbră de soție;
Vezi numele nevestei, nu pe ea.

BERTRAM: Ba, pe-amîndouă! O, îți cer iertare!

HELENA: Stăpîne bun, în patul ăstei fete
Atît de dulce te găseam. Inelul
Privește-ți-l, și uite-ți și scrisoarea
În care spui: *„Cînd vei putea avea
Din degetu-mi inelul, și-un copil
Sădit în carnea ta de mine,-atuncea..."
Etcaetera.* Și asta s-a-mplinit.
Mă vrei acuma, dublu cucerit?

BERTRAM: De poate, doamne, dovedi ce-a spus,
În veci de veci o voi iubi nespus!

HELENA: De nu spun drept cuvintele-mi senine,
Divorțul ucigaș să ne dezbine!
O, mamă scumpă, te mai văd în viață?

LAFEU: Mi-au mirosit a ceapă ochii: plîng!

(Către Parolles.)

Ei, Tobă-Mare, împrumută-mi o batistă! Aşa. Îţi mulţumesc. Aşteaptă-mă acasă. O să mă veselesc cu tine; şi scuteşte-mă odată de mofturile astea ale tale de curtean! Sînt nesuferite!

REGELE:
De-a fir-a-păr povestea depănîndu-mi,
S-o lumina, prin adevăr, şi gîndu-mi.

(Către Diana.)

De eşti gingáşa floare neculeasă,
Alege-ţi soţul: riga te-nzestrează.
Căci doar prin ajutorul tău, păstrată
Fu ea nevastă; tu, cinstită fată.
Dar despre toate cîte-s petrecute.
De-om şti mai mult, ne-or fi şi mai plăcute.
E bine. De se-ncheie nimerit
Amarul, dulcele-i binevenit...!

(Fanfare.)

EPILOG

(Rostit de rege.)

Cortina cade, regele cerșește.
E totul bine, bine cînd sfîrșește.
De ne-aclamați, noi vă vom răsplăti
Plăcîndu-vă mai mult din zi în zi.
La voi îngăduință vrem s-aflăm:
Mîini să ne-ntindeți, inimi să vă dăm.

(Ies.)

TOTU-I BINE CÎND SFÎRŞEŞTE BINE

Comentarii

Primul text cunoscut al piesei este cel publicat în ediţia in-folio din 1623, unde figurează ca a 12-a comedie. Cules cu multe greşeli (neglijenţe, nesiguranţe) după materiale nesatisfăcătoare şi amendat în limitele posibilului, acest text lasă încă de dorit — nu este „prea bun".

Datarea piesei e cu totul aproximativă, deşi se pot aduce argumente în favoarea anilor 1602—1603 (F.E. Halliday) sau 1603—1604 (G. K. Hunter[1]). Ca şi *Troilus şi Cresida*, s-a presupus că, de fapt, *Totu-i bine cînd sfîrşeşte bine (All's Well That Ends Well)* este un titlu dat ulterior comediei *Răsplătitele chinuri ale dragostei (Love's Labour's Wonne)* din lista lucrărilor dramatice shakespeariene pe care a întocmit-o Francis Meres în *Palladis Tamia*, ceea ce ar implica datarea ei cu mult mai înainte (cel mai tîrziu 1598). Ipoteza este astăzi respinsă în general, dar nesiguranţa persistă, mulţi cercetători fiind de părere că iniţial Shakespeare a redactat o variantă pe care a modificat-o după ce s-a retras la Stratford (unde, totuşi, nu i-a dat o formă definitivă).

Confruntarea cu alte opere dramatice ale lui Shakespeare vine în sprijinul presupunerii că textul a fost redactat, cel puţin în parte, în perioada premergătoare reprezentării piesei *Măsură pentru măsură* (la Curte, în decembrie 1604). Cu aceasta *Totu i bine cînd sfîrşeşte bine* are multe elemente în comun — conflictele etice, tonalitatea critică şi sumbră, similitudinea dintre unele personaje (Parolles şi Lucio, Helena şi Isabella), „trucul patului", natura „juridică" a deznodămîntului din actul V. Amestecul de romantism şi realism pronunţat, criticarea continuă atît a personajelor pozitive cît şi a celor negative, forţarea sintaxei mai ales în cadrul versului alb datorită impetuozităţii gîndurilor şi sentimentelor, limbajul în general dificil, amintesc de *Troilus şi Cresida*. Pe alocuri, după cum observa F.E. Halliday, există paralelisme cu *Hamlet:*

---

[1] Îngrijitorul de ediţie al piesei, 1959, în „The Arden Shakespeare", Methuen, London, 1966.

„...evidența internă sugerează că măcar o parte a piesei a fost scrisă cam în același timp cu *Hamlet* și dacă citim în ceputul primei scene nu se poate să nu ne surprindă asemănarea. Într-o proză calmă, Helena, îndrăgostită de Bertram fără speranța reciprocității, își exprimă durerea sub paravanul mîhnirii pricinuite de moartea tatălui ei, iar întîiele ei cuvinte, enigmatice, amintesc în chip curios de Hamlet: «Mi-ascund durerea, da, dar o și-ncerc». Lafeu rezumă sfatul Regelui Claudius: «Jelania cu măsură e dreptul morților; durerea fără frîu, vrăjmașa celor vii», iar Contesa pe aceleа date de Polonius lui Laert atunci cînd își binecuvîntează fiul, pe Bertram, care pleacă *(urmează citatul, I, 1, 60–64)*. Shakespeare trebuie să fi avut piesa *Hamlet* în minte cînd a scris acestea, iar monologul Helenei — ceva mai departe — poartă amprenta autentică a țesăturii și stilului din *Hamlet:*

«Am să mă mîngîi doar cu strălucirea-i / Stînd în lumina lui; dar nu prin preajmă-i: / ... / ...Să-l văd mereu, ce dulce, / Ce dureros era; să-i desenez / Sprînceana-n arc, ochiul de șoim și părul/ Cîrlionțat, pe tabla inimii /.../».

Se poate ca foarte multe alte versuri să fie comparabile, dar asemănarea nu are rost să fie extinsă. În *Hamlet* stilurile shakespeariene precedente sînt fie contopite și încorporate în noua poezie dramatică, fie dramatizate prin funcția lor, dar *Totu-i bine cînd sfîrșește bine* nu este o sinteză, ci un muzeu, o expoziție retrospectivă de stiluri. /.../ ...piesa e plină de distihuri învechite și pînă și strofa din *Venus și Adonis*, abandonată de mult, apare din nou. /.../ Totuși nu expoziția retrospectivă a stilurilor din *Totu-i bine cînd sfîrșește bine* este chiar atît de surprinzătoare — Shakespeare putea să scrie pasaje întregi în maniera sa timpurie — ci expoziția prospectivă, anticiparea unei maniere mult mai tîrzii decît cea din *Hamlet* /.../ ...stilul și construcțiile sînt caracteristice vorbirii obișnuite, cînd legătura dintre ritmuri și versificație este prea puțin evidentă, cînd, pe scurt, versurile au ajuns la granița cu proza"[1].

Sursa piesei este a noua *novella (Giglietta di Nerbona)* povestită de Boccaccio în cea de a treia zi în *Decameronul* și tradusă în limba engleză de William Painter în *The Palace of Pleasure (Palatul plăcerii*, probabil ediția a 3-a, 1575). Este posibil ca Shakespeare să fi folosit și traducerea franceză a *Decameronului* efectuată de Antoine le Maçon, pentru că atmosfera din *Totu-i bine cînd sfîrșește bine* este, după cum a subliniat G.K. Hunter, categoric franceză.

Shakespeare se îndepărtează considerabil de Boccaccio în mai multe sensuri, astfel: comprimă timpul acțiunii dramatice, nu respectă întotdeauna succesiunea evenimentelor, adaugă personaje noi și importante

---

[1] F.E. Halliday, *The Poetry of Shakespeare's Plays*, 1954, Duckworth, London, 1964, pp. 141—143.

(Contesa, Lafeu, Parolles), recreează figura regelui Franței, Helena e săracă spre deosebire de Giglietta etc.

Dificultățile legate de clasificarea piesei stăruie și la ora actuală, după ce s-a simțit nevoia unui atribut restrictiv pe lîngă „comedia" menționată în canonul shakespearian din 1623 și chiar folosirea altui termen. Se pare că etichetările „comedie sumbră / întunecată" și mai ales „problem play", cu revizuirea conținutului acestui termen pentru că în *Totu-i bine cînd sfîrșește bine* nu există evaluări ireconciliabile ale experienței centrale — sînt cele mai frecvente. „Problema Helenei", arată Schanzer, „nu poate fi calificată astfel (*«problem play», n.n.*) decît numai dacă prin ea înțelegem «dificultate» mai curînd decît «perplexitate morală»"[1]. Tillyard însuși, care a lansat voga termenului, se vede nevoit să-l ajusteze folosind polisemia în chip de calambur:

„*Hamlet* și *Troilus și Cresida* sînt «problem plays» (*piese de probleme*) pentru că tratează și expun probleme interesante; *Totu-i bine cînd sfîrșește bine* și *Măsură pentru măsură*, pentru că *sînt* probleme (*piesse-problemă*)"[2].

Lăsînd la o parte numeroasele imperfecțiuni ale textului care ne-a parvenit, să desprindem cîteva remarci cu caracter lingvistic făcute de comentatori a căror limbă maternă este engleza. Hunter atrage atenția asupra folosirii polisemantice a unor cuvinte semnificative din punct de vedere tematic:

„Cuvintele «virtute», «honour», «nature», «fortune» și derivatele lor apar mereu în piesă; mai importantă, totuși, decît simpla lor repetare este varietatea înțelesurilor pe care trebuie să li-l smulgem: «virtuçe» (*virtute*) este ostășescul *virtus*, fapta unui virtuoz, castitate, precum și perfecțiune morală; «honour» (*onoare*) este faimă militară, sînge albastru, castitate, reputație civică; «fortune» (*soartă; noroc*) nu este numai împărțitorul distincției sociale ci și al destinului individual; «nature» (*natura*) este zămislitoarea dragostei precum și distrugătoarea virginității, păstrătoarea ordinii sociale dar și instigatoarea la revoltă.

Însemnătatea acestor termeni și a ideilor bazate pe ele reiese din întregul text; se subsumează concepției lui Shakespeare /.../ și arată cît de complexă a fost perspectiva din care a privit el materialele simple cu ajutorul cărora și-a construit drama"[3].

---

[1] Ernest Schanzer, *The Problem Plays of Shakespeare*, 1963, Routledge, London, 1965, p. 7.
[2] E.M.W. Tillyard, *Shakespeare's Problem Plays*, Toronto, 1949, p. 2.
[3] G.K. Hunter, *Op. cit.*, p. XLIII.

Rossiter, printre altele, face constatările de mai jos:

„Acest vălmășag de stări sufletești concordă cu *ambiguitatea* unor părți din lucrare. Stilurile sînt foarte amestecate și o generalizare este extrem de anevoioasă. În unele locuri autorul complică, laborios, ceea ce este mai puțin profund și dificil decît pare; pe cînd în altele versurile au înțelesuri sau subtilități mai profunde și mai cuprinzătoare decît cele explicitate de context"[1].

„Există semne și urme de plictiseală de-a lungul piesei — plictiseala spiritului creator care nu poate controla intelectul și voința care nu trebuie să controleze intelectul și voința (acestea plănuiesc intriga) și totuși aici ele inhibă fluxul unificator, lăsînd opera marcată sau deteriorată de «neregularități» sau «fragmentare»"[2].

Cu privire la conținutul piesei, la mesajul și organizarea ei, la personaje și rolul acestora, se pot spune — și s-au spus — atîtea lucruri în contradictoriu, încît la dificultățile lingvistice se adaugă, „armonios", dificultățile de interpretare care, pînă la urmă, nu par rezolvabile decît prin... antilogii de genul celei exprimate de Cresida: „Adevărul este că e adevărat și nu e adevărat".

Problemele apar începînd cu titlul piesei, reinterpretat de unii critici: „Nu totu-i bine cînd sfîrșește bine" (un precedent fusese creat de titlul „Mult zgomot pentru nimic / notare"). Ridley merge și mai departe, nu fără justificare:

„Totu-i bine cînd sfîrșește bine — așa anunță vesel pagina de titlu și reacția instinctivă a majorității cititorilor este de a obiecta că dacă povestea asta «sfîrșește bine» înseamnă că totul este cît se poate de rău. Și lăsînd la o parte nemulțumirea generală față de tonul piesei și mai ales față de deznodămînt, încercăm tot timpul sentimentul că am fost înșelați sau cel puțin luați peste picior, mai-mai că Shakespeare caută cu tot dinadinsul să ne împiedice să luăm o decizie cu privire la intențiile sale"[3].

În 1931 W.W. Lawrence, după cum subliniază Hunter, revoluționa atitudinea noastră față de *Totu-i bine cînd sfîrșește bine* în lucrarea sa *Shakespeare's Problem Comedies* (New York), demonstrînd că intriga piesei e strîns legată de poveștile și basmele populare și că este, de fapt,

„...o îmbinare a două episoade tradiționale: (1) vindecarea regelui și (2) îndeplinirea sarcinilor. În poveștile de primul tip o persoană săracă sau

[1] A.P. Rossiter, *Angel with Horns*, 1961, Longman, London, 1970, p. 100.
[2] *Ibid.*, p. 105.
[3] M.R. Ridley, *Shakespeare's Plays*, London, 1937, p. 150.

disprețuită își realizează o dorință cunoscînd taina bolii de care suferă regele și vindecîndu-l. În poveștile de al doilea tip o persoană (de obicei o soție) trebuie să ducă la bun sfîrșit mai multe sarcini aparent imposibile ca să poată trăi în fericire; contrar tuturor așteptărilor, ea le îndeplinește și pretinde răsplata, care i se acordă"[1].

Reinterpretarea intrigii pe baza basmului, unde tot felul de minuni sînt cu putință, diminuează, e adevărat, șocul produs de neverosimilul întîmplărilor din piesă; dar și basmul își are legile și limitele lui care nu-i îngăduie să încalce prea mult firescul și logica normală. În planul literaturii culte, basmul pentru oameni mari care este capodopera lui Swift *Călătoriile lui Gulliver* (cu aceasta piesa lui Shakespeare are în comun și tonalitatea) vorbește în acest sens: de îndată ce depășim faza de șoc a întîlnirii cu piticii, uriașii, caii înțelepți sau yahoo-ii, ne împăcăm foarte bine cu logica „interioară" a textului, logica inteligibilă și consecventă a faptelor, atitudinilor sau personajelor. Dar în *Totu-i bine cînd sfîrșește bine* basmul nu se mai justifică „în continuare", fiind suprasolicitat de elementele specifice genului dramatic sau invers, acestea fiind suprasolicitate de elementele specifice basmului, tot astfel după cum pentametrul iambic sau alte tipare versificatorice sînt suprasolicitate de „presiunea gîndului".

Într-adevăr, afară de cazul cînd în viitor criticii vor descoperi noi repere, mai sofisticate decît cele existente, care să motiveze orice „neregularități" și „fragmentări", acestea rămîn ca atare — nu „sînt și nu sînt"; „sînt".

Cu privire la intriga principală, Hunter, după ce recunoaște că interpretarea lui W.W. Lawrence „este corectă, cel puțin la un nivel al intenției lui Shakespeare și că forma dramatică pe care o descrie este prezentă", intervine cu observații critice de felul următor:

„...ceea ce este adevărat despre un singur element din *Totu-i bine cînd sfîrșește bine* nu este negreșit adevărat despre întreaga piesă și, de fapt, alte elemente detaliază și complică viziunea lui Lawrence.

Chiar și în cadrul intrigii descris de Lawrence apar factorii care complică lucrurile pentru că cele două elemente de poveste populară tradițională nu sînt tratate din același punct de vedere. Dacă Helena este «fata deșteaptă» în «vindecarea regelui», trebuie să recunoaștem că deșteptăciunea ei în «îndeplinirea sarcinilor» e foarte diferită; prima deșteptăciune este o virtute pozitivă, a doua, una negativă, iar reacțiile noastre trebuie să se schim-

---

[1] G.K. Hunter, *Op. cit.*, p. XXX. De remarcat că în același an 1931 Marcu Beza, în *Shakespeare in Roumania* (Dent, London, pp. 17—18), semnala asemănarea dintre povestirea lui Boccaccio (și, implicit, dintre *Totu-i bine cînd sfîrșește bine*) și episodul de tipul al doilea prezent într-un basm aromân, reproducînd textul respectiv din P. Papahagi, *Basme Aromâne*, București, 1905, pp. 254—257.

be de la una la alta sau să găsească un factor de mediere care să le explice pe ambele. Dar această diferență este ignorată, nu numai de Lawrenceci de cei mai mulți critici, astfel că structura reală a intrigii este denaturată"; *(se susține că Helena nu este niciodată virtuoasă pasiv, ci că prin voința ei domină evoluția intrigii și pune la cale coincidențele; de fapt, în a doua jumătate a piesei, Helena ispășește pentru „dragostea ei ambițioasă", renunțînd la situația ei privilegiată acum, iar despre călătoria ei la Sf. Jaques, prin Florența, ni se spune clar în piesă că este o călătorie a pocăinței și abnegației — rezumatul nostru)*[1].

Peter Ure nu este întru totul de acord cu punctele de vedere exprimate de Hunter:

„...în prima jumătate a piesei *(vedem)* crearea unei eroine de un tip shakespearian caracteristic. Ca și Perdita, Miranda, Hermiona sau Imogen, ea poate participa la elaborarea a ceea ce Iosif al lui Thomas Mann numea o poveste divină fără să-și piardă trăsăturile ei omenești, farmecul, sensibilitatea senzorială, anxietatea, sensul a ceea ce înseamnă a trăi ca ființă omenească, prin antilogii care sfidează calculul obișnuit dar care pot fi rezolvate numai printr-o întîmplare miraculoasă:

«O, atuncea fie-ți milă/ De cea care nu poate-alege-afară/ De-a da și iar a da, știind că pierde,/ Și cată dar nu spre-a găsi, trăind/ În mută fericire unde moare» (I, 3, 204–208).

Marea enigmă din *Totu-i bine cînd sfîrșește bine* stă în aceea că, deși antilogiile sînt rezolvate și totalul corect e dat la sfîrșitul paginii — Helena îl capătă pe Bertram la încheierea actului V — nu avem sentimentul că suma a fost calculată în cea mai elegantă și convingătoare manieră. Ar fi prea brutal să spunem că eroina făcătoare de minuni din primele acte s-a transformat într-o negustoreasă în actele următoare. Despre Helena din a doua jumătate a piesei nu mai avem cunoștință defel. Atunci cînd apare (mai ales în III, 7 și IV, 4), ea combină oarecare reflecții morale cu foarte multe chestiuni privind doar modul cum să aranjeze treburile în așa fel încît să ducă la bun sfîrșit condițiile impuse de Bertram în incalificabila lui scrisoare. Uneltele ei (în sine nici nu par a fi mai mult decît atît) sînt văduva florentină și fiica ei Diana, pe care Bertram încearcă s-o seducă. Fără ca el să știe, Helena i se substituie Dianei în patul lui Bertram; în timpul complexului deznodămînt, această faptă precum și identitatea Helenei sînt dovedite printr-o serie de revelări raționale, cu ajutorul inelului și al mărturiilor. Totuși, Helena, care este cheia de boltă a narațiunii și, tehnic vorbind, rămîne factorul motrice incontestabil, a

---

[1] G.K. Hunter, *Op. cit.*, pp. XXX—XXXI.

devenit chiar mai neutră şi subordonată decît era Bertram în primele acte, deşi povara «imposibilităţilor» pe care o poartă este acum mult mai grea"[1].

Intriga secundară, a lui Parolles,

„...este încă un factor care complică lucrurile. Lawrence îl înlătură ca fiind, în general, irelevant: «Această intrigă secundară este curios de independentă de acţiunea principală; mult mai independentă decît se întîmplă în mod obişnuit în opera de maturitate a lui Shakespeare». Această independenţă, totuşi, este reală numai dacă privim intrigile ca simple naraţiuni — istoria lui Bertram ar putea progresa fără istoria lui Parolles; dar într-un sens organic mai vital ambele sînt interdependente — istoria lui Bertram nu ar mai avea aceeaşi semnificaţie fără cea a lui Parolles. Unul îl parodiază tot timpul pe celălalt. Parolles şi Helena sînt aşezaţi de o parte şi alta a lui Bertram, cam ca Îngerii buni şi Îngerii răi dintr-o moralitate..."[2].

Acestei optici a lui Hunter i se opune Peter Ure:

„...nu există nimic care să-l lege pe Parolles de Bertram în aşa fel încît să sugereze că el este «geniul rău» sau că demascarea lui ca fanfaron şi laş în una din cele mai strălucite scene dramatice (IV, 3) face parte dintr-un proces educativ care-l ajută pe Bertram să se maturizeze, să-şi dea seama ce este el cu adevărat, şi că «onoarea» lui are picioare de lut"[3].

În piesa precedentă, *Troilus şi Cresida*, am constatat prezenţa unor „teme principale" care, împreună cu alte elemente, au avut un rol unificator, de „articulare" a întregii lucrări. Teme principale există şi în *Totu-i bine cînd sfîrşeşte bine*, chiar dacă sînt mai puţin evidente fiind mai puţin accentuate şi mai slab coordonatoare. Într-o ordine ce s-ar putea să nu fie cea corectă, s-ar părea că primul loc ar trebui acordat unei generalizări pe care o face Întîiul nobil în spiritul calamburului Cresidei şi în acela al unor calamburari asemănătoare chiar din *Totu-i bine cînd sfîrşeşte bine*, semnalate ceva mai departe (e posibil să nu fie întîmplătoare):

„Urzeala vieţii noastre e umplută cu fire amestecate: laolaltă-s şi binele şi răul; virtuţile ar fi mîndre dacă n-ar primi tot timpul palmele greşelilor ce săvîrşim. Şi crimele ce le facem ar putea să deznădăjduiască omenirea dacă n-ar mai fi îndulcite de virtuţi" (IV, 3, 68–71).

---

[1] Peter Ure, *Shakespeare: The Problem Plays*, 1961, Longman Group, London, 1964, pp. 11–12.
[2] G.K. Hunter, *Op. cit.*, pp. XXXII–XXXIII.
[3] Peter Ure, *Op. cit.*, p. 13.

Întîiul nobil se referă la Bertram, personajul pe care l-a caracterizat încă Samuel Johnson, s-ar părea definitiv:

„Nu-mi pot împăca inima cu Bertram: un om nobil fără generozitate, tînăr nesincer; care se însoară cu Helena ca un laş şi o părăseşte ca un destrăbălat; cînd dînsa moare din cauza cruzimii lui, el se furişează acasă ca să se căsătorească a doua oară, e acuzat de o femeie pe care a necinstit-o, se apără cu minciuni şi e răsplătit cu fericirea".

Lăsînd la o parte comportarea vitejească în luptă, Bertram ar fi putut să dea dovadă de unele virtuţi morale, dar nu le-a manifestat palpabil niciodată, nici măcar după „convertirea" finală, neconvingătoare şi prin versificaţie: „De poate doamna dovedi ce-a spus,/ În veci de veci o voi iubi nespus" ("If she, my liege, can make me know this clearly/ I'll love her dearly, ever, ever dearly — V, 3, 320—321). El nu evoluează, spre deosebire de Helena, rămînînd acelaşi „băiat pripit şi nenfrînat" cum îl numea mama sa Contesa (III, 2, 26; cf. şi „Bertram mi-e fiu dar mi-l gonesc din sînge" — *ibid.*, 66—67 etc.), deşi, temîndu-se că Regele s-ar putea să-l pedepsească aspru pentru comportarea faţă de Helena, Contesa îl roagă pe acesta să-l ierte şi foloseşte cuvinte asemănătoare cu cele rostite despre sine: „A fost o răzvrătire-a tinereţii/ Cînd focul face sîngele să fiarbă/ Şi mintea e orbită" (V, 3, 5—8). Iar „crimele" lui nu sînt „îndulcite de virtuţi", aprecierea eronată a nobilului găsind ecou şi la alte două personaje: „*Parolles: A iubit-o*, sire, şi *nu a iubit-o" (subl. n — V, 3, 250)* şi „*Diana: ...e vinovat* şi totuşi *nu e" (subl. n. — V, 3, 294)*.

Helena însăşi, cum s-a văzut, urmează o stranie sinusoidă a virtuţii în acţiunile sale. În vorbire poate cobori pînă la nivelul abject al lui Parolles cel spurcat la gură ca Tersit, cu care discută problema virginităţii (este adevărat, într-un mod „nestînjenitor" pentru contemporanii lui Shakespeare — I, 1, 122—213), după ce, într-un monolog, îşi analizase gîndurile nu tocmai limpezi: se acuzase de „fantezia idolatră" ce „va să sfinţească" urmele lui Bertram, declarase că-l iubeşte pe Parolles de dragul stăpînului său şi că, deşi e un mincinos şi un laş, „...nu-i meteahnă care să nu-l prindă!" şi făcuse generalizarea semnificativă: „...cînd în vîntul rece-al cuminţeniei/ Şi-arată hîrca de oţel virtutea,/ Îmi spun că prea ades vedem/ Pe înţelepţi slujind deşertăciunii" *(ibid.*, 109—117).

Tot într-un monolog, Contesa are cuvinte critice la adresa propriei ei tinereţi („la fel greşeam"), ca să ajungă la concluzia: „Ai firii sîntem toţi. Şi-acest crud spin/ E-n chip firesc în roza tinereţii,/ Şi-al sîngelui e spinul, prin destin" (I, 3, 137—139). Regele, la rîndul lui, se priveşte critic: „Mi-e firea schimbătoare.../ În mine vezi şi grindeni şi seninuri/ De-a valma" (V, 3, 32—34). Adresîndu-i-se lui Parolles, are şi o vorbă bună pentru el: „...*eşti şi nu eşti un derbedeu" (subl. n.* — V, 3, 251). Măscăriciul (Lavache) recunoaşte cinstit, generalizînd în acelaşi timp: „Sînt şi am fost, de cînd

mă știu, o creatură păcătoasă/, cum ești și dumneata, și tot ce e carne și sînge" (I, 3, 33–35).

Desigur, îmbinarea de trăsături bune și rele într-un același personaj este specifică artei portretistice a lui Shakespeare; dar poate fi socotită temă fiindcă nu e numai ilustrată ci și discutată, și încă într-un mod aparte (generalizări, justificări, calambururi semnificative).

Tema *dragostei* e pusă în lumină de Contesă, ca povață dată lui Bertram: „Pe toți iubește-i, în puțini te-ncrede,/ Rău nimănui nu face, iar dușmanul/ Să-ți simtă forța fără să-l zdrobești! (I, 1, 60–62)". Pe marginea acestor rînduri, Charlton face următoarele comentarii:

„Sumara ei enunțare a preceptelor poate da impresia că o pune în gardă prudența caracteristică a lui Polonius și că «Rău nimănui nu-i face» presupune doar o bunătate pasivă ce nu depășește virtutea politică, idealul lui Polonius /.../. Dar catalogul Contesei începe cu comandamentul «Pe toți iubește-i», care nu este cîtuși de puțin în spiritul acestuia. Următorul articol, «în puțini te-ncrede», i-l dictează cunoașterea vieții. Cu toate acestea, cunoscînd nedesăvîrșirea muritorilor, ea condamnă cu bunătate. /.../ Auzind despre infracțiuni, ea confirmă că «nu dau crezare la tot ce-am auzit despre tine», deși rațiunea rece o convinge că acuzatul e destul de nebunatic ca să comită crima și destul de abil ca ticăloșiile să-i reușească; cu și mai multă mărinimie, ea își atribuie bunătatea unei pretinse «încetineli». /.../. Iar aprecierea infailibilă a valorilor umane, suficient de consecventă pentru a-i înfrînge prejudecata maternă, apare luminos în lupta care se dă în sufletul ei pentru întiietatea Helenei sau a propriului ei fiu"[1],

Lafeu,

„...ca bărbat, e normal să fi cunoscut mai des experiența vieții aspre. Glumele limbajului acestei vieți, mai puțin savuroase, apar mai frecvent în gura lui. Dar și la el, exigențele anilor nu fac decît să întărească instinctul toleranței, dragostei și omeniei. /.../ Merge pînă acolo încît își scuză facerea de bine spunînd că e un mod de a se distra /.../"[2].

În același mod, Regele,

„...în ciuda vîrstei și a bolii, are, în general, o fire atît de bună încît, în chip necesar, își dă în vileag virtutea. În spatele rangului său el este un om printre alți oameni și prietenia cu Lafeu este cea dintre două ființe

---

[1] H.B. Charlton, *Shakespearian Comedy*, 1938, Methuen, London, 1969, pp. 219–220.
[2] *Ibid.*, p. 220.

a căror viață s-a îmbogățit datorită felurítelor lor experiențe. Intimitatea stabilită între ei, persiflările reînnoitei lor camaraderii de odinioară, schimbă tonul etichetei de la Curte"[1].

Helena își riscă viața pentru a-l salva pe rege de la moarte, indiferent dacă leacul „miraculos" („ceva/ Ce-ntrece iscusința tatălui meu" — *doctorul, n.n)* „va fi sanctificat/ De cei mai norocoși aștri din cer", dacă este un act de grație divină sau dacă „misterul" real, nu folcloric, rezidă într-o dragoste de oameni dusă pînă la sacrificiul de sine. Această ultimă interpretare ar fi, de altfel, în consonanță și cu sacrificiul de sine al Helenei în dragostea ei pentru Bertram, deci în dragostea pentru un partener de sex opus, care, și ea, — cel puțin aparent — „nu caută la ale sale", căutind „să dea și iar să dea, știind că pierde" (I, 3, 223 și urm.) Aceasta, cu toate că e conștientă, sporadic măcar, de ticăloșia și „orbirea" bărbaților; ca în replica următoare, unde „făpturi ciudate" pare să fie un eufemism:

„Ah, ce făpturi ciudate sînt bărbații!/ Alintă-atît de gingaș ce urăsc,/ Cînd gîndul păcălit mînjește bezna,/ Și pofta cărnii-și află-ndestularea/ Cu cea urîtă, luată drept cea dragă! (IV, 4, 21—25)".

Marylin French discută pe larg problema iubirii dintre sexe așa cum este ea oglindită în *Totu-i bine cînd sfîrșește bine* și cele cîteva extrase de mai jos, nedreptățind amănunțita analiză a autoarei, reproduc totuși cîteva puncte esențiale:

„În *Mult zgomot pentru nimic* Shakespeare a imaginat consecințele pe care le are asupra societății libertatea sexuală a femeilor nemăritate și le-a găsit dezastruoase. În *Totu-i bine cînd sfîrșește bine* el examinază consecințele sociale pe care le determină libertatea sexuală a unui mascul legitim și le găsește la fel de dezastruoase, deși în ambele cazuri victimele sînt femeile.

Femeile și cei doi măscărici participă la discutarea problemelor sexuale ale piesei. În scenele împotriva cărora obiectează uneori criticii, dialogul dintre Parolles și Helena și cel dintre Lavache și Contesă, se atestă realitatea vieții sexuale. În dialogul ei cu Bertram, Diana — semnificativ numită astfel — stabilește idealul vieții sexuale, norma feminină a unirii prin lege. /.../

/.../ Principiul feminin al legalității, întruchipat de Helena și Contesă, se opune sexualității ca dorință /.../

/.../

Păstrarea virginității, pretinde Parolles, este împotriva «legii naturii»; totuși, virginitatea este și o marfă «vandabilă». /.../ Ca și Cresida, Helena

[1] *Ibid.*, pp. 220—221.

vede în politica sexuală un tîrg, ea însăși fiind atît negustorul cît și marfa, și urmărește cel mai ridicat preț posibil; recunoaște că politica sexuală e un război. /.../

/.../ Helena se simte nevrednică, o ciută în fața leului Bertram, dar se prețuiește îndeajuns și-și prețuiește îndeajuns și viața ca s-o controleze în singura sferă în care poate dispune de un oarecare control.

Îndată după acest dialog, Helena judecă situația dificilă a lui Bertram, fără invidie, numai cu supunere și devotare. Bertram /.../ are libertatea de a se mișca, posibilități. El vrea să aibă «o mie de amoruri»,o mie de experiențe. Ea nu are nici o putere, nu poate face altceva decît să-i dorească binele. /.../

/.../ Atît Helena cît și Parolles recunosc că sexualitatea e firească și că principala funcție a femeii este cea a reproducerii. Problema este cum pot oamenii controla această înclinație firească. Parolles subliniază că bărbații o controlează prin voință — dorință și putere fizică. Helena susține că o va controla prin voință — castitatea constantă.

Lavache reia firul acestei conversații în dialogul său cu Contesa și-l sucește și răsucește atît încît devine un nod de nedesfăcut. /.../ Tonul comentariilor sale e amar și nefericit; acestea sînt date ale naturii, dar ele îl mîhnesc. Dorința și inconstanța sînt în slujba diavolului. Singura salvare, o femeie bună, e greu de găsit, dar chiar dacă s-ar găsi, și această situație ar fi de plîns.

/.../

/.../ Lavache e amărît și furios din cauza existenței sexualității; atît libertatea cît și constrîngerea în viața sexuală duc la nefericire, fie sub forma vinovăției, fie sub cea a frustrării. El vorbește despre toate acestea Contesei, care, se poate presupune, este deasupra unor asemenea probleme. Cei doi reprezintă extremele reacției sexuale. Principalele personaje se situează între ei. Helena, cea mai apropiată de Contesă, este sexuală și dorește o oarecare libertate, dar numai libertatea alegerii; între timp ea va rămîne castă. Și Diana (care la nivelul mitic se culcă cu Bertram) dorește o alegere, dar nu așteaptă ceremonia, împingînd prea departe dorința ei de libertate. Bertram realizează libertatea sexuală și nu încearcă sentimentul de vinovăție al lui Lavache, dar plătește cu prețul integrității morale (cel puțin în ochii noștri).

Dorința ideală, puternică, nu există la femei decît dacă ele sînt în afara legii /.../.

/.../

Structura piesei reflectă structura ei valorică. Ea este «masculină», lineară și cauzală, cu o intrigă complicată dar cu intercalarea multor scene «feminine», segmenți care se grupează în jurul ideii centrale și sînt esențiale pentru intrigă. *(După primii doi segmenți — cele două conversații) (urmează)* cel de al treilea, fundamental, dialogul dintre Helena și Rege, cu tonul lui ritualistic și incantatoriu, cu referirea continuă la un tărîm

divin şi cu folosirea rimei. Principiul feminin al unirii prin lege insistă asupra capacităţii sale de a însănătoşi societatea; dacă, atunci cînd i se oferă posibilitatea, el dă greş, atunci să fie distrus şi amestecat de-a valma cu principiul feminin ostracizat — numit «tîrfă») — şi scos total de sub jurisdicţie. Dacă reuşeşte, să se asocieze cu principiul masculin pentru a sintetiza societatea. Dar pentru ca aspectului legitim să i se dea măcar şansa de a vindeca, Regele trebuie să-i fie binevoitor, trebuie să fie capabil să vadă caracterul «binecuvîntat» al calităţilor pe care le posedă"[1].

Tema *realitate-aparenţă* este exemplificată prin cei doi protagonişti şi prin Parolles. Helena, modestă ca obîrşie şi modestă ca fire, „o fecioară săracă şi neînvăţată" (cum o caracterizează Contesa, prima care-i recunoaşte virtuţile) se dovedeşte mai puternică decît prea învăţaţii doctori şi ca voinţa şi moralitate mai puternică decît Bertram. Acesta din urmă nu este nobil decît prin titlu. Parolles, cel mai „jonsonian" personaj al lui Shakespeare, deşi în multe privinţe seamănă cu Falstaff, e un miles gloriosus şi un Capitano din commedia dell'arte. E un laş şi un fanfaron şi, cum sugerează şi numele pe care-l poartă, numai „vorba" e de el; după ce e prins de soldaţii francezi la Florenţa, îşi trădează stăpînul, şi îşi recapătă libertatea, e foarte fericit cu o simplă existenţă animalică: „N-am să mai fiu în oaste./ Ei şi? Dar voi mînca, bea şi dormi/ La fel de dulce ca un căpitan!/ Ce sînt, mă face să trăiesc /.../ ...Te răceşte/ Aprindere-n obraji! Şi să trăieşti,/ Parolles, chiar şi-n ruşine, la căldură! / Eşti mai ferit! (IV, 3, 371–378)".

Tema este *discutată* de rege într-o replică memorabilă în care, adresîndu-i-se lui Bertram, proclamă egalitatea naturală a oamenilor. Totodată, prin cuvintele Regelui, Shakespeare defineşte „onoarea/cinstea" adevărată (după nenumăratele ei interpretări şi ilustrări din piesele de pînă acum), sensul pe care ar trebui să-l aibă, în cadrul raportului „realitate — aparenţă", cuvîntul polisemantic *honour:*

„Te uiţi la ea de sus căci n-are-un titlu,/ Pe care-atît de lesne i-l pot da! / Ce straniu lucru! Sîngele din noi,/ Vîscos, şi cald, şi roşu e-n oricare,/ Pus laolaltă, nu-l mai poţi distinge./ Dar cîte nu-l despart! Chiar de-ar fi dînsa/ O culme-a meritelor, nu ţi-ar place/ Fiindcă-i fata unui vraci sărman./ Cum n-are-un „nume", îi deteşti virtutea!/ E strîmbă-o judecată ca aceasta! /Sorgintea meritelor e sfinţită/ Cînd vin de jos, din fapta săvîrşită;/ Cînd umfli titlul fără de virtute,/ Onoarea-i vorbă goală, gol de bute./ Nici binele, nici răul n-au blazon./ Nu cauţi faptei ighemonicon./ Mintoasă-i tînăra, bogaţi i-s nurii:/ Moştenitoare-i tronului naturii!/ Aşa e-nnobilată. Cela

[1] Marylin French, *Shakespeare's Division od Experience*, Abacus, London, 1981, pp. 173—184.

ce-ți/ Pretinde să-l slăvești pentru dispreț,/ Nu-i pe măsura nașterii slăvite!/ Ne-aduc cinstire faptele cinstite/ Și nu strămoșii! (II, 3, 124–144)".

O altă temă importantă a piesei este relația între tineri și vîrstnici, tratată mult mai sumar în *Mult zgomot pentru nimic*, unde condamnarea anumitor tineri aristocrați de către bătrînul Antonio, unchiul lui Beatrice și al lui Hero, este violentă: „Eu îi cunosc/ Și știu cît prețuiesc pîn-la centimă:/ Copii țîfnoși, umflați în pene, fanți/ Ce mint și-nșală, strică și hulesc" *etc.* (V, 1, 92 și urm.). Regele din *Totu-i bine cînd sfîrșește bine* condamnă aceeași categorie de tineri cu asprime comparabilă; cînd reproduce cuvintele prietenului său mort, tatăl lui Bertram: „«N-aș mai trăi...»/ Așa-ncepea ades, mîhnit la gîndul/ Că a-și petrece viața întru milă/ Nu are nici un rost: «N-aș mai trăi/ Să văd, cînd ars e untdelemnul lămpii/ Și-a mai rămas doar mucul, tinerețea/ Nu-l drege ca să-l poată-aprinde iar,/ Își bate joc de toate cîte sînt/ Afar' de noutăți și-a cărei minte/ Croiește haine doar, statornicia/ Murind 'nainte de-a muri fasonul!» (I, 2, 55–63)". Aceste replici sînt parcă o reabilitare a bătrînilor din comedia latină în care, după cum spune Charlton, „nu există un prost mai mare decît prostul bătrîn" și, pe de altă parte, o continuare subliniată a tendinței lui Shakespeare din *Îmblînzirea îndărătnicei* unde „pînă la un punct, bătrînii păreau concepuți cu prea multă simpatie ca să merite tratamentul la care, stăruitor, i-a supus intriga", sau a prezentării romantice prin „patos poetic, cum se întîmpla cu intrusul Aegeon din *Comedia erorilor*". Însă între bătrînețea tratată batjocoritor și cea tratată patetic,

„...există bătrînețea care nu este altceva decît ceea ce face lumea din ea, roadele atîtor ani de viață în mijlocul semenilor. Aceștia, într-adevăr, sînt vîrstnicii din *Totu-i bine cînd sfîrșește bine*. Ei sfidează tradițiile comediei și-i cer acesteia să reflecte veridic experiența vieții. Ei sînt martorii vii ai aspectelor binefăcătoare ale vieții omenești, ai înțelepciunii care se vestește mai ales după scurgerea anilor petrecuți în tovărășia celorlalți muritori. Sînt oamenii care nu ar fi putut exista în mintea unui cinic și care au putut fi creați numai de un dramaturg a cărui credință vedea în prilejurile oferite de viață perspectiva unor posibilități infinite pentru progresul a ceea ce este uman în rasa umană"[1].

Atmosfera de la Roussillon și de la Curtea din Paris reabilitează nu numai vîrsta înaintată, ci, într-o anumită măsură, meritele reale ale piesei, socotită uneori cea mai slabă creație dramatică a lui Shakespeare după *Cei doi tineri din Verona*. Ca să nu mai vorbim despre „fișiile de purpură" cum sînt dialogul dintre Contesă și Helena (I, 3, 123 pînă la finele actului),

---

[1] H.B. Charlton, *Op. cit.*, p. 222.

replica despre onoare a Regelui (II, 3, 124—151), monologul în care Helena îl imploră pe Bertram să se înapoieze în Franța (II, 2, 102—132); sau despre numeroase scene dramatice...

Fireşte, nu mai putem subscrie la părerea lui Hazlitt care spunea că piesa este „una dintre cele mai plăcute comedii ale autorului nostru" sau la cea a lui Coleridge, pentru care Helena era „cel mai simpatic personaj din Shakespeare"; dar nu se cade să exagerăm nici în sensul opus, pentru că, de pildă, ne-au scîrbit licenţiozităţile lui Parolles şi Lavache...

L. Leviţchi

1 Roussillon este numele unei vechi provincii franceze în sud-vestul Franței, despărțită de Spania prin munții Pirinei și avînd capitala la Perpignan.
În prezent corespunde unuia dintre departamentele Franței numit „Pyrénées Orientales".
Primul Conte de Rossillon fusese unul dintre paladinii (marii seniori) din suita lui Carol cel Mare (742—814), primul împărat al Occidentului, după căderea Imperiului roman de apus (în 476).

2 Cînd erau minori, moștenitorii nobililor feudali treceau sub tutela regelui, rămînînd în această condiție juridică pînă la majorat (la 21 de ani).

3 Veche provincie romană, pe coasta Mării Mediterane, fondată de împăratul August în anul 27 î.e.n.
În prezent, e înglobată parțial în departamentul *Aude*, învecinat, la sud, cu departamentul Pyrénées Orientales (v. nota 1).

4 Cuvintele Helenei amintesc de cele ale lui Hamlet: „Nu doar cernita-mi mantie... ci port ceva/ În sine-mi, nefăcut a se vedea" (I. 2).

5 Comportarea în fața morții, recomandată de Lafeu, se întîlnește începînd cu Seneca (4 î.e.n. — 65 e.n.) și Plutarh (cca 50—125 e.n.). Sfaturile lui Lafeu apar și în *Hamlet* (I, 2) și *Romeo și Julieta* (III, 5).

6 Sfaturile pe care contesa le dă fiului său reamintesc pe acelea pe care le dă Polonius lui Laerte (v. Comentarii).

7 În epoca elisabetană prin „metal" se putea înțelege și „substanță", pe lîngă „monedă", din cauza pronunțării identice a cuvintelor *metal* (= metal) și *mettle* (= substanță, calitate, stofă).

8 Virginitatea e o sinucigașă deoarece e o stavilă în calea procreării copiilor care sînt virgini (puri) și prin urmare continuatori ai virginității. Fiind, așadar, o sinucigașă, ea trebuie tratată ca sinucigașii

care nu erau îngropați cu preot în cimitire și în morminte la răscruce de drumuri, avînd un par înfipt în inimă.

9 Scobitorile au fost aduse în Anglia de cei care călătoreau pe continent. Tinerii nobili care făcuseră asemenea călătorii le purtau la pălărie în semn de distincție.

10 Altă denumire pentru Amor, fiul lui Venus (v. *Troilus și Cresida*, nota 71).

11 Conform credinței, răspîndite în vremea lui Shakespeare, viața oamenilor în umilință și sărăcie era determinată de stelele din zodiacul care le patrona nașterea.

12 Shakespeare introduce deseori franțuzisme în piesele sale, în special în comedii sau scene comice.

13 Planetele erau în mod obișnuit numite stele.

14 În astronomie, denumirea de mișcare retrogradă indică o mișcare în direcția opusă ordinei naturale a semnelor zodiacului adică de la est la vest.

15 Oraș în Italia — înfloritor în epoca Renașterii — situat la sud de Florența, cu care a fost în rivalitate pînă ce a fost cucerit de acesta din urmă în secolul al XVI-lea. Ambele orașe se află în Toscania.

16 Nu există nici o confirmare istorică și nu rezultă nici din cuprinsul piesei că între Franța și Austria ar fi existat legături apropiate în epoca în care este situată piesa de față. Probabil că Shakespeare se gîndește la starea de lucruri din piesa *Regele Ioan* în care Austria este aliata Franței.

17 Regiune din Italia centrală, locuită de etrusci începînd cu secolul al VIII-lea î.e.n. Aceștia și-au întins stăpînirea și asupra Romei în secolul al VII-lea î.e.n. După lupte îndelungate cu romanii, în veacurile care au urmat, etruscii au fost definitiv supuși de aceștia din urmă în sec. al III-lea î.e.n.

18 Latinism: „așadar, prin urmare".

19 În argumentația sa măscăriciul folosește „soritul", lanț de silogisme cu mai multe premise și o singură concluzie finală, concluzia primului silogism devenind prima premisă a silogismului următor. Soritul era folosit curent în literatura dramatică a epocii shakespeariane.

20 Măscăriciul citează probabil din balada *Jelaniile Hecubei și ale femeilor nobile din Troia* al cărei text s-a pierdut; titlul e înregistrat în 1586. Fragmentul recitat de măscărici are prea puțin sens, însă spectatorii, cunoscînd balada, se pare foarte populară, nu considerau necesar să audă mai mult pentru a-și aminti întreg textul baladei. Asocierea, însă, pe care o face măscăriciul între Elena din Troia și Helena din piesa de față nu constituie cîtuși de puțin un omagiu adus Helenei într-o lume dominată de principii puritane.

21 Balada îl condamnă pe Priam pentru că i-a permis lui Paris s-o aducă pe Elena în Troia, aprobind astfel răpirea ei, care avea să aibă consecințe nefaste pentru troieni.

22 Îmbrăcămintea albă era conformă regulilor puritane iar anteriul negru era îmbrăcămintea calviniștilor de la Geneva. Simboliza independența bisericii protestante.

23 Sensul cuvintelor este că deosebirile între diferitele stări sociale se datorează întîmplării și nu unor hotărîri divine.

24 Diana (Artemis), zeița lunii, era și zeița castității și protectoarea fecioarelor. Obținuse de la Zeus (Iupiter) privilegiul de a nu se căsători niciodată, primind totodată și un alai de nimfe pentru a o însoți și ocroti pretutindeni. În războiul contra Troiei, a fost de partea troienilor, ca și fratele său Apolo (v. *Troilus și Cresida* nota 41).

25 Aluzia este la băștinașii din Indiile de Vest care au fost confundate cu India de Columb, denumirea insulelor din Marea Caraibelor rămînînd și pînă în zilele noastre tot „Indii". Numele de indieni a fost extins apoi și la pieile roșii din America de Nord, numiți, în limba engleză „Red Indians" (= indieni roșii).
În prezent, în Statele Unite ale Americii această populație se numește oficial „Amerindians" (amerindieni).
Faptul că Helena vorbește despre adorarea soarelui de către indieni nu constituie un indiciu precis că se referă la vechii locuitori incași sau aztecei ai Americii, care se închinau soarelui. În credința europenilor din epoca lui Shakespeare oricine nu era creștin era considerat „păgîn" și adorator al soarelui și al altor forțe ale naturii.

26 Diana fiind zeița castității iar Amor zeul dragostei realizate, Helena vrea să spună că deși contesa a rămas credincioasă idealului ei în privința castității ea a cunoscut și puterea dragostei.

27 Curtezanele italiene erau proverbiale în Anglia în vremea lui Shakespeare pentru farmecele lor înrobitoare. De aici și sfaturile date de rege nobililor care pleacă să lupte în Italia.

28 *Spino* înseamnă spin în limba italiană.

29 Unchiul Cresidei, Pandarus, este considerat eponimul codoșilor și proxeneților, datorită rolului pe care l-a jucat pentru convingerea Cresidei să primească dragostea lui Troilus, mijlocind întîlnirile celor doi tineri în casa sa (v. *Troilus* și *Cresida* nota 136).

30 În mitologia greacă, Hesperus (luceafărul de seară) era fiul titanului Astraeus, tatăl vînturilor și stelelor și al lui Eos, zeița zorilor de zi, numită de romani Aurora.

31 În original *French crown* (= coroană franceză), care înseamnă atît moneda plătită unei prostituate cît și boala venerică care se manifesta printr-o coroană de bule pe frunte, — probabil lues.

32 Inelele de papură erau folosite, după unii comentatori, cînd se simula oficierea unei căsătorii, în cadrul spectacolelor comice populare.

33 *Tib* şi *Tom* sînt aluzii la denumirile tradiţionale *tib-cat* pentru pisică şi *tom-cat* pentru motan.

34 Dansul „maurilor" *(morris dance)* era un dans popular originar din nordul Angliei executat de dansatori costumaţi reprezentînd personaje din legenda lui Robin Hood, vestitul haiduc englez din ultimul deceniu al secolului al XII-lea. Dansul făcea parte din programul reprezentaţiilor populare ce aveau loc cu ocazia diferitelor sărbători, printre care sărbătoarea zilei de Întîi Mai. După cîte se pare, dansul fusese adus din Spania în Anglia, la sfîrşitul secolului al XIV-lea, ceea ce ar explica atît denumirea cît şi originea sa.

35 Galen, medic şi anatomist grec, al cărui nume apare latinizat sub forma de Claudius Galenus în scrierile autorilor latini, este unul dintre cei mai reputaţi medici ai antichităţii, considerat al doilea după Hippocrate (460—357 î.e.n.). S-a născut la Pergamum, în Asia Mică, în anul 130 al erei noastre şi a murit la Roma, aproximativ în anul 200. Pergamum, oraş menţionat în scrierile antice, nu trebuie confundat cu cetăţuia Pergamum, din cetatea Troia, care aparţine legendelor clasice şi este uneori folosită ca denumire şi pentru Troia însăşi.

36 Philippus Aureolus Paracelsus este numele latinizat al renumitului medic şi alchimist elveţian Theophrastus Bombastus von Hohenheim (1493?—1541).

37 Moştenitorul tronului în Franţa înaintea Revoluţiei din 1789, purta titlul de „Delfin", denumire derivată de la numele vechi francez Dauphiné care a trecut în posesia regilor Franţei în anul 1349, devenind apanajul principelui moştenitor. Începînd însă cu 1590 apanajul a devenit posesiune a coroanei, moştenitorul tronului rămînînd mai departe cu denumirea de *dauphin* fără apanaj. În evul mediu *dauphin*, cu aceeaşi ortografie şi pronunţare ca şi cuvîntul desemnînd cetaceul „delfin", a însemnat, pînă în anul 1349, suveranul ţinutului Dauphiné".

Denumirea engleză dolphin pentru francezul *dauphin* a apărut în Anglia în epoca elisabetană.

Lafeu face un joc de cuvinte între titlul „delfin" dat moştenitorului tronului şi animalul acvatic respectiv care, în literatura timpului, simboliza „dragoste tinerească".

38 *Lustik* = vesel, în limba olandeză.

39 Expresia exprimă regretul pentru trecerea anilor tinereţii.

40 *Coranto* era un dans italian foarte la modă în Anglia spre sfîrşitul secolului al 16-lea.

41 Expresie vulgară franceză exprimînd o mare surprindere.

42 V. notele 24 şi 26.

43 V. nota 10.

44 Expresie folosită la jocul de zaruri însemnînd „a risca foarte mult".

45 În epoca elisabetană călătorii trebuiau să aibă o autorizație oficială pentru a călători, altfel erau considerați vagabonzi.

46 Zeul războiului la romani (Ares la greci) imaginat în epoca Renașterii călărind un cal focos și neîmblînzit.

47 La serbările populare care aveau loc anual la instalarea fiecărui nou Lord Primar al Londrei, unul dintre numerele de atracție îl constituia și salturile executate de saltimbanci într-o enormă tavă cu cremă de ouă.

48 *Coraggio* — curaj, în limba italiană. Deseori în piesele lui Shakespeare unele personaje folosesc italienisme sau franțuzisme, pentru a arăta că au călătorit în Italia sau Franța sau că vorbesc limbile străine respective.

49 V. nota 10.

50 Scrisoarea se referă la mormîntul Sfîntului Iacov, numit Cel Mare, la care pelerinii din țările catolice făceau în mod obișnuit pelerinaje în vremea lui Shakespeare. Mormîntul Sfîntului Iacov se găsea în mica localitate Compostella, nu departe de Florența și mai ales de Roussillon.

51 Numele grecesc al zeiței Iunona, soția lui Iupiter, protectoarea căsniciilor.

52 Hanurile aveau uneori și firme cu embleme de sfinți, ca în cazul de față, hanul respectiv căpătînd atunci numele sfîntului zugrăvit pe firma care atîrna afară.

53 Capturarea tobei regimentului de către dușman era considerată egală cu capturarea drapelului (toba era împodobită cu culorile regimentului respectiv).

54 Amuzamentul lui John Drum era numele unei reprezentații populare la Londra în vremea lui Shakespeare relatînd pățaniile unui fanfaron în genul lui Parolles. Numele este simbolic folosit aici ca să amintească de toba pe care Parolles se lăuda că o va recuceri de la dușmanii care o capturaseră (v. nota precedentă).

55 Iuliu Cezar (cca. 100–44 î.e.n.) se bucura de un deosebit prestigiu în epoca Renașterii, ca un general care repurtase un mare număr de victorii strălucite, motiv pentru care era foarte deseori citat în operele dramatice și poetice ale timpului, nu numai în operele lui Shakespeare.

56 Inscripțiile latinești pe lespezile mormintelor începeau cu cuvintele: *hic jacet* (pronunțat „iacet“) însemnînd „aici zace“.

57 Fanfaronul Parolles caută în toate ocaziile să-și dovedească bogatele sale cunoștințe; cum însă acestea erau foarte superficiale, confuziile sale stîrneau mult haz nu numai în lumea oamenilor culți, ci și în rîndurile spectatorilor de rînd. El confundă numele lui Balaam, personaj biblic al cărui măgar avea darul vorbirii, cînd îi permitea

Dumnezeu să vorbească, cu binecunoscutul sultan al turcilor, Baiazid I (1347–1403). Acesta, după ce cucerise Asia Mică și învinsese la Nicopole, în 1396, oștile creștinilor apuseni venite să izgonească pe turci din Peninsula Balcanică, a fost, la rîndul său, învins și prins în 1402, la Ancyre (azi Ankara) de Timur Lenk (Tamerlan). A murit — după unii istorici — în captivitate, în anul următor, purtat pretutindeni de învingătorul său într-o cușcă, — fapt care îi făcuse numele foarte popular în epoca Renașterii.

58 Ceata nobililor și soldaților care îl prind pe Parolles inventează cuvinte cu rezonanță spaniolă sau folosesc chiar cuvinte luate din limba spaniolă, cum ar fi de exemplu *cargo*, uneori cu sens exclamativ, după cum observă G.K. Hunter, îngrijitorul piesei de față în ediția Arden (Londra, 1959).

59 Urmînd linia confuziilor și pronunțărilor greșite, Parolles pare să înțeleagă prin *Muskos* o unitate militară constituită din moscoviți, — cu alte cuvinte ruși. Muskos, cu sensul de „moscoviți, ruși" apare și în piesa anonimă *Eduard al III-lea* (1596) care, conform opiniei unor critici, ar putea să aparțină tot lui Shakespeare.

60 Joe sau Iupiter la romani este identic cu Zeus la greci și frate cu Poseidon, Hades, Hestia (Vesta, la romani, — zeița căminului și focului din vatră, pe care îl luau cu ei emigranții), Demeter și Hera. Aceasta din urmă devine soția lui Zeus. Armele lui Zeus sînt tunetul și fulgerul, la care face aluzie Diana.

61 V. nota 50.

62 Una din distincțiile celor care aveau rangul de cavaler erau pintenii.

63 Cuvînt avînd rezonanță spaniolă, inventat, ca și acela care urmează mai departe, pentru a-l păcăli pe Parolles. Acesta, cu toate așa-zisele cunoștințe ale sale de limbi străine — cu care se laudă —, nu-și dă seama de păcăleală și de faptul că e victima unei farse.

64 Cavalerii se făleau cu eșarfa pe care o purtau în jurul gîtului întrucît le era legată la gît de nobila care le-o dăruia.

65 Ouăle erau considerate lipsite de orice valoare în vremea lui Shakespeare.

66 La trei ani după ce se căsătorise cu Deianira, Hercule a întreprins o călătorie împreună cu soția sa și a ajuns la rîul Evanos, într-un loc unde, în lipsa unui pod, centaurul Nessus trecea călătorii peste apă. Acesta acceptă să o treacă pe Deianira peste rîu dar îi recomandă lui Hercule să treacă apa înot deoarece era puternic și putea să o facă. Hercule își aruncă arcul și săgețile pe malul celălalt și se avîntă în apă. Centaurul așteptă pînă ce eroul trecu rîul și, în loc să o ducă pe Deianira după Hercule, încercă să o răpească, părăsind locul în fugă. La țipetele ei, Hercule îl săgetă pe Nessus cu una din săgețile sale otrăvite.

Centaurul se gîndi însă să se răzbune. Trăgînd să moară, își muie cămașa sa albă în sîngele otrăvit și i-o dădu Deianirei spunîndu-i că i-o dăruiește din mare dragoste pentru ea, pentru a o ajuta să nu-și piardă niciodată iubirea soțului ei. Tot ce trebuia să facă era numai să-i dea lui Hercule să îmbrace cămașa dacă avea să simtă că soțul ei s-a îndrăgostit de vreo altă femeie. Cămașa avea să-l facă să se întoarcă la ea.

După mai mulți ani Hercule intrînd în conflict cu Eurytus, regele Oechaliei, cetate în Thessalia, îl învinse și îl ucise ca și pe fiii acestuia, luîndu-i apoi fiica, pe Iole, în robie.

Vrînd să-i ofere lui Zeus un sacrificiu, Hercule ceru Deianirei să-i trimită o cămașă albă.

Aceasta auzise însă că Hercule s-ar fi îndrăgostit de Iole, așa că îi trimise cămașa lui Nessus.

Îmbrăcînd-o, aceasta i se lipi strîns pe trup și începu să-l ardă cumplit. Căutînd să și-o scoată, Hercule își rupea carnea de pe el Simțindu-și sfîrșitul aproape își făcu un rug și ceru să i se dea foc. Disperată, Deianira se spînzură.

Un nor, însă, îl ridică pe Hercule în Olimp unde căpătă nemurirea și unde luă de soție pe Hebe, zeița tinereții (Iuventa la romani), care avea puterea de a reda oricui tinerețea.

Faptul că Parolles se referă la Nessus ca autor a numeroase violuri și răpiri este încă o dovadă a lipsei lui de cultură, deoarece mitologia nu pomenește de așa ceva. Singura răpire încercată de Nessus — și fatală totodată — a fost aceea a Deianirei (Ovid, *Metamorfozele*, IX).

67 Mile End era numele unui teren de instrucție situat în afara Londrei pentru miliția cetățenească, o organizație puțin respectată. Pronunțarea de către englezi a numelui orașului italian Milano fiind uneori „Mailen" îl face pe Parolles să confunde denumirea Mile End (pronunțată „mail end") cu Milan.

68 Prin această denumire se înțelegea orice membru al vreunuia din triburile mongole sau turcești care au devastat Asia și o mare parte a Europei răsăritene, în decursul Evului Mediu.

69 Șofranul era frecvent folosit în epoca elisabetană pentru a vopsi în galben atît unele prăjituri cît și scrobeala necesară pentru gulerele încrețite purtate de bărbați.

70 Rege al Babilonului între 605—562 î.e.n. A cucerit și distrus Ierusalimul ducînd poporul evreu în robie. În ultimii ani de viață a înnebunit, umblînd în patru labe și mîncînd iarbă, ceea ce explică aluzia măscăriciului privitor la priceperea lui Nabucodonosor la alegerea ierburilor.

71 Latinism: „numit altfel".

72 Franțuzism avînd sensul de „tăietură de sabie pe față", dar, în limba engleză, și acela de o incizie chirurgicală pentru înlăturarea unui șancru sifilitic.

73 Comentatorii textului shakespearian consideră că numele respectiv ar fi cuvîntul francez *la vache* = vaca.

74 În limba franceză, *paroles* = cuvinte. Parolles își ortografiază numele cu doi *l* pentru a-l deosebi de substantivul comun. De aici jocul de cuvinte al lui Lafeu.

75 Unii comentatori ai textului văd în cuvintele regelui o aluzie la faptul că Regina Elisabeta dăruise Contelui de Essex un inel pe care să i-l trimită în cazul în care s-ar găsi într-o mare primejdie și salvarea nu i-ar putea veni decît de la ea. În ajunul execuției sale, Essex i-a trimis reginei inelul, după unii prin Contesa de Nottingham (după alții ar fi fost prin Sir Robert Cecil). Contesa, însă (sau Cecil), a preferat să păstreze inelul, astfel încît Regina Elisabeta nu a putut ști că E sex îi imploră grațierea.
Legenda care o face vinovată pe Contesa de Nottingham spune că înainte de moartea reginei, contesa i-a mărturisit acesteia că o păgubise de inel, fără a cunoaște însă semnificația lui. Regina i-ar fi răspuns: „Să te ierte Dumnezeu, dacă poate, dar eu nu te pot ierta".

76 Plutus, zeul bogăției, fiul lui Iasion (sau Iasus) și al zeiței Demeter (la romani Ceres), sora lui Zeus, zeița agriculturii și a fructelor.
Conform legendelor mitologice, Plutus a fost orbit de Zeus pentru a putea împărți bogățiile orbește și nu după merit.
Plutus nu trebu'e confundat cu *Pluto*, numit și *Pluton*, un al doilea nume dat zeului Hades, zeul Infernului, fratele lui Zeus, care fi'nd zeul lumii subpămîntene era considerat deținătorul metalelor, prin urmare și al metalelor prețioase. În felul acesta este și el un zeu al bogățiilor și a fost considerat ca atare pînă la nașterea lui Plutus, cu care dealtfel este deseori confundat în legendele antice.
După cum rezultă din textul original, regele se referă la Plutus ca la un alchimist care cunoaște taina transformării oricărui metal în aur, și prin urmare și prelucrarea acestuia în juvaeruri.

77 Faptul că Diana spune că se trage din vechii „Capileți" ar putea duce la concluzia că e vorba de Capuleții din *Romeo și Julieta*. Capuleții locuiau însă la Verona. Capulet a avut un singur copil, pe Julieta, iar ortografierea numelui este diferită.

78 Furiile (numite de grecii antici Eumenide sau Erinii) erau zeițele răzbunării și pedepsirii crimelor grave, ca de exemplu nesupunerea față de părinți, nerespectarea bătrînilor, sperjurul, uciderea și încălcarea legilor ospitalității. Furiile erau trei surori avînd pe cap șerpi în loc de păr, iar din ochi le picura sînge. În unele legende mitologice Furiile sînt fiicele lui Hades, Zeul Infernului, — dar nu și ale

Proserpinei, soţia acestuia — şi locuiesc în adîncurile Tartarului, aflat sub Infern.

79 Pragurile iadului numite *Limbo* (latineşte *limbus*) constituie în credinţa creştină romano-catolică un ţinut exterior paradisului, servind ca sălaş sufletelor copiilor, care, deşi nevinovaţi, au murit totuşi nebotezaţi, precum şi sufletelor celor drepţi care au murit înainte de venirea lui Hristos şi prin urmare nefiind creştini nu pot primi după moarte răsplata raiului, cuvenită numai creştinilor.

V. Ştefănescu-Drăgăneşti

OTHELLO

Traducere de ION VINEA

PERSONAJELE

DOGELE VENEȚIEI
BRABANȚIO, senator
ALȚI SENATORI
GRAȚIAN, fratele lui Brabanțio
LUDOVIC, rudă de-a lui Brabanțio
OTHELLO, nobil maur în slujba Veneției
CASSIO, locotenentul lui Othello
IAGO, stegarul lui Othello
RODRIG, gentilom venețian
MONTANO, fostul guvernator al Ciprului
BUFONUL lui Othello
DESDEMONA, fiica lui Brabanțio și soția lui Othello
EMILIA, soția lui Iago
BIANCA, iubita lui Cassio

Un marinar, crainici, ofițeri, nobili, soli, muzicanți, vestitori, suită.
Acțiunea se petrece în actul întîi la Veneția; în celelalte acte, într-un port din Cipru.

ACTUL I

SCENA 1

La Veneția. O stradă.
Intră Rodrig și Iago.

RODRIG: Urît din parte-ți, Iago, Taci, ajunge!
Tu care-aveai și punga mea, de parcă-i
Țineai băierile,-ai știut de aceasta![1]

IAGO: La naiba! nici nu vrei s-asculți!
Dac-am visat, măcar, de-așa ceva,
Să nu-mi mai zici pe nume!

RODRIG: Mi-ai povestit că îl urai nespus.

IAGO: Disprețuiește-mă, de nu-i așa!
S-a dus să-l roage trei fruntași ai urbei,
Cu plecăciuni, să-i fiu locotenent.
Zău, știu ce pot, nu merit mai puțin.
Dar el, fudul, și scopul urmărindu-și,
I-a dus ușor cu logosuri umflate,
Hîd împănate-n termeni ostășești,
Și,-n fine,
A isprăvit cu-ai mei mijlocitori
Spunînd: mi-am și ales cu ofițerul!
Și cine-i, crezi?
Pe legea mea, un mare aritmetic[2],
Un florentin, zis Cassio Mihail,
Un fante muieratic ce nicicînd
N-a dus un escadron în bătălii;
Nu-i vrednic să-ntocmească-un plan de luptă
Nici cît o pupăză; bun doar de cărți,
De teorii, în care orice consul[3],
În toga[4] sa, e tot atît de meșter.
Doar vorbe goale și nimic temeinic

E toată ostășeasca lui știință.
El, domnul meu, a fost ales! Iar eu —
Pe care maurul cu ochii săi
La fapte m-a văzut, în Rodos[5], Cipru[6]
Și-n alte țări păgîne sau creștine —
Mă văd rămas sub vînt și depășit
De-un debit-credit, meșter în răbojuri,
Ce-l vezi, ca mîine,-al său locotenent,
Pe cîtă vreme eu, dreptate sfîntă!
Doar port-drapel[7] al măuriei-sale!

RODRIG: Mai bine i-aș fi fost călău, ți-o jur!

IAGO: E-o boală fără leac. Așa-i la oaste!
Nălțarea-n grad e pe scrisori, hatîruri,
Nu-i rînduiala-n care moștenea
Al doilea pe-ntîiul. Domnul meu,
Să-mi spui acum de-am vrun cuvînt temeinic
Să țin la el.

RODRIG: Eu nu l-aș mai sluji.

IAGO: O, fii pe pace, domnul meu;
Mă țin de el, dar mă slujesc printr-însul.
Nu sîntem toți stăpîni, nici toți stăpînii-s
Slujiți cinstit. Mai sînt slugoi smeriți
Ce-și îndrăgesc atît de mult robia,
Că,-ntocmai ca măgarul la stăpîn,
Își dau și viața, numai pentru hrană,
Iar cînd îmbătrînesc sînt dați afară.
Acești mișei de treabă-s buni de bici.
Dar alți ce par icoana datoriei
Își poartă grija, se-află doar în treabă,
Cît timp stăpînii-i văd, și-și fac un rost
Pe seama lor. Iar cînd s-au căptușit,
Ridică fruntea. — Acești băieți au suflet,
Și sînt de-ai lor. Căci, domnul meu, e sigur
Cum e că ești Rodrig, că de-aș fi maur
N-aș vrea să mai fiu Iago[8]. De-l urmez,
Nu mă slujesc decît pe mine însumi.
Mi-e martor cerul, nu din datorie,
Nici din iubire stau pe lîngă el,
Ci mă prefac doar pentru scopul meu;
Curînd, cînd faptele-mi vor da pe față
Ascunsul chip al sufletului meu,
Am să m-arăt cu inima în palmă

S-o poată ciuguli şi ciorile,
Decît aşa! Nu sînt ceea ce sînt.

RODRIG: Ce mai noroc şi pe buzatul ăsta,
Să-i facă felul!

IAGO: Scoală-l pe-al ei tată,
Trezeşte-l. Vezi de maur. Strică-i cheful,
Dă-l în vileag. Asmute neamul tot.
Îi merge-n plin? Tu, sîcîie-l ca musca.
Îi e desăvîrşită fericirea?
Cu-atîtea lucruri neplăcute-mproaşc-o
Încît să mai pălească.

RODRIG: E casa lor. Îl strig în gura mare.

IAGO: Cu glas speriat, cu răcnete de groază,
Ca noaptea cînd în tîrg, din nepăsare,
Zbucneşte focul.

RODRIG: Ehei, Brabanţio, hoţii, hoţii, hoţii!

IAGO: Trezeşte-te! Ehei, Brabanţio, hoţii!
Păzeşte-ţi casa, pungile şi fata.

(Apare Brabanţio, sus la fereastră.)

BRABANŢIO: De ce strigaţi aşa de-ngrozitor?
Ce s-a-ntîmplat aici?

RODRIG: Seniore, sînt acasă toţi ai tăi?

IAGO: Ţi-s porţile-ncuiate?

BRABANŢIO: Dar de ce?

IAGO: Te calcă hoţii! Ia-ţi măcar cămaşa.
Ţi-e sufletul cernit şi rupt în două;
Un ţap bătrîn şi negru chiar acum
Se dă la dalba ta mioară! Scoală!
Cu clopotul trezeşte cetăţenii,
Că diavolul[9] te face tată-mare.
Hai, scoală,-ţi spun!

BRABANŢIO: Cum! ţi-ai ieşit din minţi?

ROGRIG: Stăpîne vrednic, oare nu-mi ştii glasul?

BRABANŢIO: Nu. Cine eşti?

ROGRIG: Rodrig sînt.

BRABANŢIO: N-ai mai fi! Poftitu-te-am
Să nu mai dai tîrcoale porţii mele;
Ţi-am spus cinstit: nu-i pentru tine fata,
Şi-acum, sătul, băut şi afumat,
Cutezi cu viclenii neobrăzate
Să-mi tulburi liniştea.

RODRIG: Dar, domnule, te rog!

BRABANȚIO: Fii însă sigur
Că-mi stă-n puteri, prin fire și prin rang,
Să-ți vin de hac!
RODRIG: Dar nu te supăra!
BRABANȚIO: Ce tot îndrugi de hoți? Aci-i Veneția,
Și-am casă, nu hambar!
RODRIG: Prea-luminate,
Cu gînd curat și sincer viu la tine...

IAGO: La naiba! domnule, ești unul dintre cei care nu slujesc pe Dumnezeu dacă dracul nu le-a dat învoire. Noi am venit să-ți facem un bine, și, drept mulțumire, spui că sîntem niște marțafoi. Fiica ta o să fie armăsăriță de un armăsar sălbatic; nepoții tăi o să-ți necheze și vei avea veri sirepi, și bidivii de soi drept veri-primari.

BRABANȚIO: Nemernică făptură, cine ești?

IAGO: Domnul meu, sînt un biet om care a venit să-ți spună că în clipa asta fata dumitale și maurul se joacă de-a dihania cu două spinări.

BRABANȚIO: Ești un mojic.
IAGO: Iar tu, un senator.
BRABANȚIO: Ai s-o pățești. Știu cine ești, Rodrig.
RODRIG: Răspunde-voi, seniore, pentru toate.
Dar te implor, de e cu știrea ta,
Și-a ta, cum cred, cuminte învoire
Că mîndra ta fiică-n ceasul ăsta
Nehotărît și tulbure al nopții
Se-ndreaptă, fără alt însoțitor,
Decît un gondolier, slugoi plătit,
Spre maurul cu brațele vînjoase,
Un desfrînat — de știi și te-nvoiești,
Atunci, e drept, jignitu-te-am adînc.
Dar dacă n-ai știut, socot în sine-mi
Că eu sînt cel jignit. Să nu-ți închipui
Că-n ciuda cuviinței pot să rîd
Și joc să-mi bat de vrednicia ta.
Fiica ta, spun iar, e-o răzvrătită,
Că și-a legat norocul, vraja, mintea
Și datoria-i de-un străin hoinar
Și de-un zănatic fără căpătîi.
Dă-ți seama iute. Dacă e-n iatac,
Sau e prin casă, dă-mă judecății
Că te-am mințit.

BRABANŢIO: Hai, scăpăraţi amnarul!
O faclă daţi-mi! Toţi ai casei, sus!
Un vis urît mi-a prevestit năpasta
Şi frică mi-e că e adevărat.
Lumină, zic, lumină!

(Iese.)

IAGO: Mergi în pace,
Eu trebui' să te las. Nu e cuminte,
În slujba mea, să fiu chemat ca martor
— Cum, dacă mai rămîn am să şi fiu —
În contra maurului. Ştiu prea bine
Că statul, chiar de-i face vro mustrare,
Nu-l poate mazili, fără primejdii.
Căci el cu-atît temei a pus la cale
Războiul dus în Cipru,-ncît ai noştri
N-ar mai găsi, cu preţul veşniciei,
Un alt ca el în stare să-i descurce[10].
Deşi-l urăsc deci cum urăsc infernul
Şi chinurile lui, cu de nevoie
Nalţ însă-n semn de dragoste un steag;
Da-i doar un semn! Ca să-l găseşti mai sigur
Te duci să-l cauţi la „Săgetătorul"[11];
Voi fi pe lîngă el. Rămîi cu bine.

(Iese.)

(Intră Brabanţio în cămaşă de noapte şi slujitorii cu facle.)

BRABANŢIO: Vai mie, e adevărat! S-a dus!
Iar ce-a rămas hulitei mele vieţi
E doar amarul. Unde ai văzut-o,
Rodrig? Copilă fără de noroc!
Cu maurul? Şi să mai fii părinte!
Cum ai ştiut că-i ea? O, m-a-nşelat
Mai mult decît s-ar crede. Ce ţi spunea?
Mai multe facle! Toţi ai mei, treziţi-i.
Ce crezi, s-au cununat?

RODRIG: Mă tem că da.

BRABANŢIO: E-a sîngelui trădare! Ea, să fugă?
O, ceruri! Voi, părinţi, să nu mai credeţi
Al fetei gînd, ci fapta ce-o vedeţi.
Dar, oare, nu-s şi farmece prin care
Se poate amăgi şi fecioria,
Şi tinereţea? N-ai citit, Rodrig,

De-așa ceva?

RODRIG: Da, domnule,-am citit.

BRABANȚIO: Chemați pe frate-meu. O, de-o luai tu!
Să mergem despărțiți. Dar în ce loc
Să-i prindem și pe maur și pe ea?

RODRIG: Cred că-i găsim, de-ți iei o strajă bună
Și mergi cu mine.

BRABANȚIO: Ia-o înainte!
Voi cerceta în fiecare casă,
Am dreptul să ordon. Vă luați și arme.
Chemați pe-oștenii ce fac strajă noaptea.
La drum, Rodrig! Voi ști să-ți mulțumesc.

(Ies toți.)

SCENA 2

Altă stradă.
Intră Othello, Iago, însoțitori cu facle.

IAGO: Cu toate că-n chemarea mea de-ostaș
Ucis-am oameni, cugetul m-oprește
De-a săvîrși omor la cale pus.
Nu-s crud de cîte ori am trebuință.
Dar cît p-aci să-nfig cuțitu-n coastă-i.

OTHELLO: Mai bine cum e-acum.

IAGO: Dar te-a bîrfit,
Atît de scîrnav flecărind, stăpîne,
Pe seama cinstei tale,
Că greu mi-a fost, prea cuvios nu sînt
Să-l cruț. Dar, rogu-te, v-ați luat în lege?
Magnificul, ia seama, e iubit,
Cuvîntul lui precumpănește, deci,
Pe al dogelui și vă va despărți
Sau va dezlănțui puterea legii,
Așa cum poate el s-o înăsprească,
Asupra ta.

OTHELLO: Să-l lași să-și verse focul.
Mai tare decît pîra lui vorbește
O viață pusă-n slujba stăpînirii[12].
Cînd voi simți că fala e o cinste

Voi da-n vileag că sînt de neam regesc
Și mîndrul meu noroc l-am cucerit
Cu fruntea sus, prin meritele mele.
De n-aș iubi pe blînda Desdemona,
Să știi că nici pe-al mărilor tezaur
N-aș îngrădi destinul meu de-om liber.
Dar iată: ce lumini se văd acolo?

IAGO: E tatăl ei sosind cu-ai săi prieteni:
Mai bine pleacă...

OTHELLO: Nu! să mă găsească:
Și firea mea, și cugetul curat,
Și rangul mă vor dezvinovăți.
Sînt, care, ei?

IAGO: Pe Ianus[13], cred că nu.

(Intră Cassio și cîțiva ofițeri cu torțe.)

OTHELLO: Aprozii dogelui și ofițerul meu!
Ostași, a voastră fie pacea nopții!
Ce vești?

CASSIO: Ți-aduc al dogelui salut,
Și ruga-i, generale, să vii grabnic:
În clipa asta chiar.

OTHELLO: De ce e vorba?

CASSIO: E despre Cipru dacă nu mă-nșel;
E mare zor. În noaptea asta, chiar,
Trimiși de la corăbii au sosit
Vro zece crainici, unul după altul.
Treziți din somn s-au adunat mulți consuli
Și sînt la doge. - Ai fost chemat în grabă,
Dar, neputînd să fii găsit acasă,
Senatul a trimis și trei patrule
Pe urma ta.

OTHELLO: Ei, bine: m-ai găsit.
O vorbă doar să las aici în casă
Și vin cu voi.

(Iese.)

CASSIO: Stegar, ce treabă are?

IAGO: Azi-noapte, zău, a capturat o navă.
E-un om făcut dacă-i rămîne prada.

CASSIO: Nu te-nțeleg.

IAGO: S-a însurat.

CASSIO: Cu cine?

(*Reintră Othello.*)

IAGO: Cu... Vino, generale, vii?

OTHELLO: Să mergem.

CASSIO: Te caută o altă ceată, iat-o.

IAGO: Ia seama, generale, e Brabanțio!
Nu vine cu gînd bun.

(*Intră Brabanțio, Rodrig și ofițeri cu torțe și înarmați.*)

OTHELLO: Hei! stai pe loc!

RODRIG: E maurul, senior!

BRABANȚIO: Tîlharul, jos cu el!

(*Amîndouă taberele trag săbiile.*)

IAGO: Tu ești, Rodrig? Sînt la porunca ta.

OTHELLO: Nu trageți spada lucie, că roua
O poate rugini. Decît cu arma,
Mai lesne poruncești, senior, cu anii.

BRABANȚIO: Tîlhar smintit, îmi ascunzi fiica. Unde?
Nelegiuitule, ai fermecat-o!
De martor iau tot omul cu bun-simț:
De n-ar fi-n lanț de vrăji încătușată,
Cum ar putea, o fată cum e ea,
Duioasă, mîndră, plină de noroc,
Potrivnică-ntr-atît căsătoriei
Că respingea băieți bogați și fercheși—
Podoaba neamului — cum, să sfideze
Batjocura obștească și să fugă
Din casa ei la sînul de funingini
Al unuia ca tine, plăsmuit
Nu să desfete, ci să înspăimînte?...
Să spună lumea dacă nu-i vădit
Cu farmece că mi-ai adormit-o
Și-ai înșelat plăpînda-i tinerețe
Cu leacuri care sufletu-l slăbesc.
Voi cerceta. Socot că-i cu putință,
Și-i chiar așa. Te-ntemnițez, de-aceea,
Te țin de-nșelător, un vraci umblînd
Cu îndeletniciri ne'ngăduite.
Deci prindeți-l și, dacă nu se lasă,
Ucideți-l!

OTHELLO: Jos armele cu toții —
Și voi, oamenii mei, și ăștialalți.

Cînd e pe luptă știu ce-am de făcut
Și fără să mă-nvețe nimenea.
Dar unde vrei să merg și să răspund
Învinuirii tale?

BRABANȚIO: La-nchisoare
Să poți răspunde-n ziua judecății
Cînd va veni.

OTHELLO: Și dacă m-aș supune?
Ce-ar zice dogele ai cărui crainici
Sînt lîngă mine, ca să-i însoțesc
Chemat de treburi grabnice, obștești,
În fața lui?

UN OFIȚER: Așa-i, seniore vrednic,
E dogele în sfat. Măria-ta, sînt sigur
Că ești poftit.

BRABANȚIO: Cum? Dogele-i în sfat?
În toiul nopții? Luați-l. Păsul meu
Nu-i fără de temei: chiar dogele
Și frații din Senat în mare număr
Se vor simți jigniți și ei ca mine.
Isprăvi din astea dacă sînt iertate,
Păgîni și slugi ajung stăpîni pe state.

(Ies.)

SCENA 3

O sală de consiliu.
Dogele și senatorii la o masă. Ofițeri de serviciu.

DOGELE: Prea nu se potrivesc aceste vești
Ca să le cred.

ÎNTÎIUL SENATOR: Nu-s prea la fel, firește.
Am știri de-o sută șapte nave.

DOGELE: Eu,
O sută patruzeci.

AL DOILEA SENATOR: Eu, două sute.
Dar numărul deși nu-i tot același —
Ca-n orice-mprejurări cînd socoteala
Ți-o faci pe presupuneri — e-un fapt totuși
Pe care toate-l întăresc la fel:
Că flota turcă e în drum spre Cipru.

DOGELE: Și-i prea destul spre-a ști ce se petrece:
Eu nu mă bizui pe greșeli de număr.
Dar știrea-n sine-mi spune că-i primejde.
UN MATELOT *(dinăuntru)*: Ehei! ehei!
UN OFIȚER: Un crainic de la vase.

(Intră matelotul.)

DOGELE: Ce se-aude?
MATELOTUL: Că flota turcă s-a-ndreptat spre Rodos,
Cu-această veste vin către Senat
Din partea lui Senior Angelo[14].
DOGELE: Schimbarea asta... Ce spui?
ÎNTÎIUL SENATOR: N-o pot crede,
Oricît m-aș strădui cu mintea mea.
E-un vicleșug menit să ne ia ochii.
Cînd știm ce-nseamnă Ciprul pentru turci,
Că-i mai de preț ca Rodosul, la ei,
Și pot să-l cucerească mult mai lesne
El nefiind, ca Rodosul, încins
C-un brîu războinic de lucrări măiestre.
La toate-acestea dacă ne gîndim
Nu-l cred pe turc atît de nedibaci
S-amîne ce-i mai grabnic pentru el,
Lăsînd un țel ușor de-atins și spornic
Spre a-nfrunta primejdii în zadar.
DOGELE: Putem fi siguri, nu se duc la Rodos.
UN OFIȚER: Sosesc vești noi.

(Intră un crainic.)

CRAINICUL: Stăpîne vrednic, turcii-n drum spre Rodos
Unitu-s-au cu alte nävi acolo.
ÎNTÎIUL SENATOR: Mă așteptam. Și cîte crezi să fie?
CRAINICUL: Sînt vreo treizeci. Făcut-au cale-ntoarsă
Și-acum fățiș se-ndreaptă către Cipru.
Senior Montano, sluga-ți credincioasă,
Din datorie, îți trimite vestea
Rugîndu-te să-i dai crezare.
DOGELE: Nu-ncape vorbă, ei se duc la Cipru.
Dar Marcus Luccicos e în oraș?
ÎNTÎIUL SENATOR: E la Florența.
DOGELE: Să-i scrii din parte-mi să se-ntoarcă-n grabă.

ÎNTÎIUL SENATOR: Sosesc Brabanțio și viteazul maur...

(Intră Brabanțio, Othello, Iago, Rodrig și cîțiva ofițeri.)

DOGELE: Viteaz Othello, trebuie să pleci
În contra turcilor, vrăjmașii noștri.
(Către Brabanțio.)
Nu te-am văzut. Bine-ai venit, senior.
Azi ne-ai lipsit cu sprijinul și sfatul.

BRABANȚIO: Și mie, voi, măria-ta, iertare!
Nici rangul meu, nici tot ce-am auzit
Nu m-au sculat din somn; nici grija obștii
Nu m-a mișcat. Ci numai jalea mea
Ca valul prin zăgaz cînd dă năvală
Și-acoperă-nghițind orice restriște
Și-i totuși neschimbat.

DOGELE: Dar ce se-ntîmplă?

BRABANȚIO: Oh, fata mea!

TOȚI: E moartă?

BRABANȚIO: Pentru mine!
Furată-i, amăgită și-n pierzare
Prin farmece și leacuri de la vraci;
Că fără vrăji nu rătăcește-o fată
Nici oarbă, nici beteagă sufletește,
În halul ăsta.

DOGELE: Oricine, cu spurcatu-i meșteșug,
A scos din minți pe fată și ți-a luat-o,
Tu vei citi a legii cruntă carte
Și-n cel mai aspru-i tîlc vei tălmăci-o
Chiar dac-ar fi ca propriul meu fiu
Să stea-n puterea ta.

BRABANȚIO: Smerit mă-nchin.
Acesta-i omul: maurul. Chemat,
Precum se vede, pentru trebi obștești
În fața ta.

TOȚI: El tocmai! Ce păcat!

DOGELE *(către Othello)*: Tu ce-i răspunzi?

BRABANȚIO: Nimic. E-adevărat.

OTHELLO: Puternici, vrednici, mult-stimați seniori,
Prea-nobilii,-ncercații mei stăpîni,
Că i-am răpit bătrînului fecioara
E drept, și-i drept c-am luat-o de soție:
Acesta-i chipul, fruntea vinei mele,
Nimic mai mult. E aspru-al meu cuvînt,

Nu-s înzestrat cu blîndul grai al păcii.
Era de-ani şapte vlaga-acestor braţe.
De-atunci şi pînă astăzi nouă luni
Prin taberi numai le-a fost viaţa dragă.
Nu mare lucru ştiu de-această lume,
Afară doar de lupte şi războaie,
Şi n-am să ştiu în apărarea mea
Vorbi frumos. Dar, dacă-ngăduiţi,
Am să vă povestesc fără ocoluri
Iubirea mea: ce farmece şi leacuri,
Descîntece şi ce vrăjitorie
Am folosit, căci pe fiica lui
C-am cucerit-o cu atari mijloace
Mă văd pîrît.

BRABANŢIO: O fată mult-sfioasă;
Blajină, liniştită, se-nroşea
Dintr-un nimic. Iar ea,-n pofida firii,
A numelui, a vîrstei, a cetăţii,
Să-l îndrăgească pe-unul ce-o-ngrozeşte
Privindu-l doar! E-o judecată strîmbă
Să spui că-n stare-ar fi desăvîrşirea
De-asemeni rătăciri în contra firii.
Te duci cu gîndul, ca să poţi pricepe,
La iad şi la ticăloşia lui.
Deci iarăşi spun că doar cu băuturi
Ce sîngele-l stîrnesc, sau vro fiertură
Anume descîntată,-a izbutit
S-o tulbure.

DOGELE: Dar vorba nu-i dovadă.
Să vii cu pline, grele mărturii,
Nu c-un ţesut plăpînd de presupuneri
Făr' de temei, şi-asemuiri uşoare,
Pe care le rosteşti pe seama lui.

ÎNTÎIUL SENATOR: Vorbeşte,-Othello. Ai înveninat
Simţirea-acestei fete, subjugînd-o
Prin mîrşave mijloace şi viclene,
Sau doar prin rugi şi stăruinţi pornite
Din suflet către suflet?

OTHELLO: Te îndură
Şi-ngăduie ca doamna mea să vină
De la „Săgetătorul"[15]. Să vorbească
De mine-aci, de faţă cu-al ei tată,
Şi, de-ţi găsi din mărturia ei

Că sînt de vină, atunci să-mi luați nu numai
Încrederea și slujba ce mi-ați dat,
Dar hotărîrea voastră să se-abată
Și-asupra vieții-mi chiar.

DOGELE: Să vie Desdemona.

OTHELLO: Stegar, condu-i. Cunoști mai bine locul.

(Ies Iago și slujitorii.)

Iar pînă vine,-așa precum la cer
Al sîngelui păcat mi-l spovedesc,
Spun înțeleptei voastre luări-aminte
De-această dragoste a mîndrei doamne
Cum m-am învredniet, cum m-a iubit.

DOGELE: Othello, povestește.

OTHELLO: Brabanțio mă-ndrăgise. I-am fost oaspe.
M-a pus să-i spun povestea vieții mele,
Asedii, lupte, an cu an, pățanii
Prin care am trecut.
I-am depănat-o din copilărie
Și pînă-n clipa chiar cînd mi-a cerut-o.
Vorbit-am de-ntîmplări nimicitoare,
Restriști, noroace, peste mări și țări,
Cum fost-am cît p-aci să mor pe ziduri,
Cum prinsu-m-a vrăjmașul ne'ndurat,
Cum m-a vîndut ca sclav, cum am purces,
Răscumpărat, în viața-mi călătoare.
Caverne-adînci și lîncede pustiuri,
Și rîpe, stînci, și munți cu piscu-n cer
S-au perindat în povestirea mea,
Și canibalii ziși antropofagi
Ce se mănîncă între ei, și oameni
Cu capul așezat mai jos de umeri[16].
Se minuna de-acestea Desdemona,
Dar ale casei trebi o-ndepărtau;
Ea-n cea mai mare grabă le-mplinea
Și se-ntorcea cuvintele să-mi soarbă.
Eu, dîndu-mi seama,-am prins minut prielnic,
M-am priceput s-o-nduplec să mă roage,
Din inimă, să-i spun cu de-amănuntul
Povestea mea, știută din crîmpeie,
Nu pe de-a-ntregul, doar pe apucate.
Și m-am supus. Ades i-am stors și lacrimi

Istorisind restriștile-abătute
Pe tinerii mei ani. Cînd i-am spus totul,
M-a răsplătit cu-o lume de suspine,
Jurîndu-mi c-a fost straniu, mult prea straniu,
Și dureros, nespus de dureros.
Dorea să nu fi auzit nimica,
Sau să fi fost și ea un om ca mine.
Îmi mulțumea, spunînd că de-ar iubi-o
Vrun soț de-al meu pe care să-l învăț
Să spună-a mea poveste, ca și mine,
Ar fi a lui. Atunci, eu i-am vorbit.
Ea m-a iubit pe tot ce-am îndurat,
Și-n mila ei de mine, am iubit-o.
E-ntreg vrăjitorescu-mi meșteșug.
Dar vine doamna. Să mărturisească.

(Intră Desdemona, Iago și slujitorii.)

DOGELE: Povestea asta cred c-ar fi plăcut
Și fetei mele. Vrednice Brabanțio,
Privește întîmplarea cu ochi buni,
Mai lesne te-aperi cu o armă știrbă
Decît cu mîna goală.

BRABANȚIO: Rogu-te
Ascult-o și pe ea. Și dacă spune
C-a-mpărtășit iubirea lui și ea,
Blestem asupră-mi dacă mai jignesc
Pe-acest bărbat. Vino, domnișorică,
În toată-această multă adunare
Îl vezi pe-acel ce are drept din parte-ți
La-ntreagă ascultare?

DESDEMONA: O, nobil tată,
Văd o-ndoită-n față-mi datorie:
A ta, eu sînt prin creștere și viață
Și știu, prin ele, cum să te respect.
Stăpîn că-mi ești mi-o spune datoria,
Fiică îți sînt; dar soțul meu e-aci,
Și-așa cum mama te-asculta pe tine
Mai mult decît pe tatăl ei, socot
Că datorez stăpînului meu maur
Supunerea-mi.

BRABANȚIO: Te-ajute Cel de sus.
Am hotărît. Măria-ta-ngrijească
De trebi de stat. Decît odrasla mea,

Creșteam mai bine un copil de suflet.
Ascultă, maure: îți dăruiesc
Din toată inima pe-aceea care,
De n-ai fi luat-o, o păzeam de tine
Din toată inima. Odorul meu,
Ce bine mi-e că n-am și-o altă fată,
Că pilda ta să fiu tiran mă-nvață
Și-n lanț s-o pun. Am hotărît, stăpîne!

DOGELE: Dă-mi voie-n locul tău să spun o vorbă.
O punte,-o treaptă-ntre-acești doi iubiți
Și-a ta iubire:
Cînd nu sînt leacuri, nu mai sînt dureri,
Mai rău era ce-ar fi putut fi ieri.
Nu te jeli cînd te-a lovit necazul,
Căci altuia la rînd îi dai răgazul.
Cînd tot ce ai ți-e luat de soarta rea,
Tu, prin răbdare, bate-ți joc de ea.
Își fură hoțul cel care-i zîmbește,
Te furi pe tine dacă plîngi prostește.

BRABANȚIO: Pe turc în Cipru lasă-l deci stăpîn:
Cît timp zîmbesc, nu-l pierd, ci-n el rămîn.
Proverbele-s folositoare foarte
Unui setos de mîngîieri deșarte,
Dar cel de-ndură pildă și durere
Doar în răbdare alinarea-și cere,
Și, fie zahăr, fie fiere, ele
La fel fiind, la fel sînt și de rele.
Că vorbele-s doar vorbe; niciodată
Nu-i inima prin ele vindecată.
Prea m-am lungit — acum te rog
Să trecem la problemele de stat.

DOGELE: Turcii se îndreaptă cu forțe uriașe spre Cipru. Tu, Othello, cunoști mai bine ca oricine întăriturile din partea locului. Și, cu toate că avem acolo un locțiitor ce și-a dovedit destoinicia, totuși, dorința poporului, acest stăpîn atotputernic al hotărîrilor noastre, către tine își îndreaptă alegerea și toată încrederea ei. Trebuie, deci, ca tu să-ți umbrești de bunăvoie tînăra fericire în această expediție vijelioasă și plină de primejdii.

OTHELLO: Prea-vrednici senatori, obișnuința
A prefăcut, neîndurată cum e,
În pat de puf culcușul meu războinic
De fier și piatră. Știu că-mi regăsesc
În aspră viață, apriga-mi pornire,

Și, deci, îmi iau pe seamă-acest război.
Dar rob smerit mă-nchin puterii voastre
Și stărui să-nlesniți soției mele
Tainul, casa, rangul și suita
Ce se cuvin femeilor de neam.

DOGELE: De-ngădui, o să stea la tatăl ei.

BRABANȚIO: Eu nu primesc.

OTHELLO: Nici eu.

DESDEMONA: Nici eu nu vreau să-i stau în ochi.
Și să stîrnesc a tatălui mînie.
Ascultă-mi, doge milostiv, dorința
Și fie-ți graiul sprijin și-ajutor
Sfielii mele.

DOGELE: Și care ți-e dorința, Desdemona?

DESDEMONA: Că drag mi-e maurul și-l vreau de soț
Gornește-n lume crîncena mea luptă
Cu soarta furtunoasă. Al meu suflet
E rob unui stăpîn de merit plin.
Văd chipul lui Othello-n mintea lui.
Simțirea și norocul mi le-nchin
Măririlor și vitejiei sale.
Și dacă el se duce la război
Iar eu rămîn cu moliile-acasă,
Înseamnă ca de-al dragostei drept sfînt
Să fiu lipsită și să-ndur cu greu
O despărțire-atît de-ndelungată.
Îngăduiți-mi, deci, să-l însoțesc.

OTHELLO: O, dați-i glasurile voastre!
Mi-e martor cerul: nu vă cer aceasta
Spre-ndestularea poftei mele, nici
S-astîmpăr focul tinerei porniri
În mine stins, pentru răsfățul meu,
Ci doar să-ndeplinesc dorința ei.
Ferea că cerul sufletele voastre
De gîndul c-am să uit, fiind cu ea,
De t ebi'e obștești ce-s mari și grele!
Iar dacă Eros[17] cel întraripat
Mi-ar amorți cu zvăpăiate jocuri
Puterea minții, simțul datoriei,
Din coifu-mi facă-și oală gospodina
Și tot ce-i josnică nevrednicie
Unească-se-mpotriva faimei mele.

DOGELE: Veți hotărî-ntre voi de stă sau pleacă,

E grabă mare: trebui' să fiți gata.
Plecați în noaptea asta.

DESDEMONA: Noaptea asta?

DOGELE: Chiar noaptea asta.

OTHELLO: Din tot sufletul!

DOGELE: La nouă, mîine, fi-vom toți aci.
Othello,-ai să ne lași un ofițer
Prin care-ți vom trimite-nștiințări
Și semnele de cinste și de rang.
Menite ție.

OTHELLO: Dacă-ngăduiești,
Va fi stegarul meu. E-un om întreg.
În seama lui o las pe-a mea soție
Și tot ce mai socoți de trebuință
A-mi fi trimis.

DOGELE: Prea-bine. Vă urez.
O noapte bună tuturor/ *(Către Brabanțio.)*
Seniore,
Virtutea dacă-n bine se răsfață,
Ți-e ginerele-un negru alb la față.

ÎNTÎIUL SENATOR: Adio, maure! cinstește-ți soața.

BRABANȚIO: Privește-o bine: m-a-nșelat, și-așa
Te poate și pe tine înșela.

(Ies dogele, senatorii, ofițerii și ceilalți.)

OTHELLO: Pun viața mea credinții ei zălog.
Cinstite Iago,-ți las pe Desdemona.
Să-i ție de urît soția ta.
Cînd vei putea, le-aduci pe amîndouă.
Tu vino, dragă. Nu ne mai rămîne
Decît un ceas de dor, de-orînduieli
Și trebi lumești, căci măsurat ni-e timpul.

(Ies Othello și Desdemona.)

RODRIG: Iago!

IAGO: Ei, ce ai de zis, suflet ales?

RODRIG: Ce-ți închipui că am să fac?

IAGO: Păi, să te duci la culcare.

RODRIG: Mă duc să mă arunc în apă chiar acum.

IAGO: Dacă faci una ca asta, nu te mai iubesc. Ce prostănac!

RODRIG: Prostia e să trăiești cînd viața e un chin. Și cînd moartea ți-e doftor, nu-i alt leac decît să mori.

IAGO: Of! Ticălosule! Au trecut de patru ori cîte șapte ani de cînd tot privesc lumea, învățînd să deosebesc o faptă bună de una rea; și încă n-am dat peste un om care să se iubească de ajuns pe sine. Mai bine mă fac din om maimuțoi decît să spun că mă arunc în apă pentru o puicuță oarecare.
RODRIG: Ce să fac? Îți spun drept că mi-e rușine să fiu atît de îndrăgostit. Dar n-am atîta virtute ca să mă lecuiesc.
IAGO: Virtutea? Fleacuri! Ba e în puterea ta să fii într-un fel sau altul. Trupul nostru e o grădină; iar grădinarul ei e voința. Fie că vrei sădești urzici sau să semeni lăptuci, să pui isop și să plivești cimbru, s-o acoperi cu un singur soi de iarbă sau s-o împodobești cu mai multe, s-o lași în părăginire din trîndăvie, sau să trudești ca să rodească, în voința ta stă puterea și autoritatea. Și dacă în cumpăna vieții n-ar sta într-un talger rațiunea, ca să tragă în jos poftele, iuțeala sîngelui și ticăloșia firii din celălalt talger, am ajunge la urmările cele mai năzdrăvane. Dar avem minte ca să ne potolească pornirile pătimașe, imboldul cărnii, dorințele fără frîu. Eu găsesc, prin urmare, că ceea ce tu numești iubire nu e decît un altoi sau un răsad.
RODRIG: Nu se poate!
IAGO: E doar un joc al sîngelui, o slăbiciune a voinței. Haide, fii bărbat! Vrei să te îneci? Mai bine îneci pisoi și cățeluși orbi. Mi te-am făcut prieten și-ți spun drept că m-am legat de tine cu parîme trainice și fără moarte. Niciodată n-am să te pot ajuta mai bine decît acum. Strînge bani în pungă și ia-te după noi, schimbă-ți mutra cu o barbă de împrumut. Pune bani la pungă, îți spun eu. Nu se poate ca dragostea Desdemonei pentru maur să mai țină mult... Strînge bani în pungă... Și nici a maurului pentru ea. Începutul a fost năprasnic și ai să vezi că și despărțirea va fi la fel. Numai să pui bani în pungă. Maurii ăștia sînt nestatornici: umple-ți punga cu bani! Mîncarea ce i se pare acum dulce ca roșcova o să-i pară în curînd mai amară decît o tărtăcuță. Și ea o să-l schimbe cu altul. Cînd s-o sătura de trupul lui, o să vadă ce greșeală a făcut că l-a ales. Trebuie să-l schimbe, negreșit! Deci, pune bani în pungă. Dacă vrei numaidecît să-ți vinzi sufletul necuratului, fă-o într-un fel mai gingaș decît prin înec. Fă rost de bani, cît poți mai mulți. Dacă sfințenia unui șubred jurămînt între un barbar hoinar și o venețiană foarte rafinată n-o fi mai tare decît iscusința mea și decît toate hoardele iadului, ai să te bucuri și tu de ea. Așadar, fă rost de bani. Dă-l naibii de înec. Nu poate fi vorba de asta! Caută mai bine să fii spînzurat după ce te-ai înfruptat, decît să te îneci fără să o fi avut!

RODRIG: Dacă mă hotărăsc, ai să mă ajuți să-mi împlinesc dorințele?

IAGO: Poți să te bizui pe mine. Du-te, strînge bani. Ți-am mai spus și-ți spun iarăși și iarăși că îl urăsc pe maur; și încă din toată inima. Și tu, nu mai puțin. Să ne unim în răzbunarea noastră împotriva lui! Dacă îi poți pune coarne, ție îți face plăcere, iar eu fac haz! Se pregătesc multe în pîntecele vremii și vor ieși la iveală. Du-te, aleargă, pune bani deoparte. Mai vorbim noi mîine. Adio.

RODRIG: Unde ne întîlnim de dimineață?

IAGO: La mine-acasă.

RODRIG: Vin la tine devreme.

IAGO: Du-te! Drum bun! M-auzi, Rodrig?

RODRIG: Ce-ai zis?

IAGO: Să nu te mai aud vorbind de înec, mă înțelegi?

RODRIG: Mi-am schimbat gîndul. Îmi vînd toate moșiile.

IAGO: Drum bun! Hai, du-te! Umple-ți bine punga!

(Iese Rodrig)

Așa-mi fac eu, dintr-un nerod, comoară!
Și-ar fi să-mi rîd de tot ce-am învățat,
Pierzîndu-mi vremea, făr' de spor și haz,
C-un prost ca el. Pe maur îl urăsc,
Și merge-un zvon că și-a făcut de lucru
În patul meu. Nu știu de-i drept sau ba,
Da-n treburi de-astea doar și-un gînd mi-ajunge.
El crede-n mine. Mi-oi atinge scopul
Cu-atît mai mult! E chipeș Cassio. — Iată:
Să trec în locu-i, să mă și răzbun
Prin dublu mîrșav joc. Dar cum? Pe maur
Să-l sîcîi tot spunîndu-i — mai încolo —
Că prea se-alintă cu nevasta lui.
El poate da ușor de bănuit,
Bărbat frumos, lingușitor cum e,
Croit din minți femeile să scoată.
Iar maurul e sincer și deschis[18],
Pe om îl crede-onest, de-i pare ástfel,
Și-i lesne dus de nas ca un măgar.
Îl știu acum. L-am zămislit. E gata![19]
Și noaptea cu infernul se îmbină
Hidosul făt să-l scoată la lumină!

(Iese.)

ACTUL II

SCENA 1

Un port în Cipru. O piață lîngă chei.
Intră Montano și doi gentilomi.

MONTANO: Ce poți zări de-aci, de sus, pe mare?
ÎNTÎIUL GENTILOM: Nu văd nimic. Talazurile-s nalte,
Iar între cer și ape nici o pînză
Cît vezi cu ochii.
MONTANO: Părutu-mi-s-a vîntul c-a strigat
Pămîntului, din răsputeri. Nicicînd
Atari furtuni n-au zguduit cetatea.
De bîntuie și-n larguri tot la fel,
Ce grinzi de lemn, cînd munți se-abat pe ele,
Nu se desfac? Ce mai ni-i dat s-aflăm?
AL DOILEA GENTILOM: O-mprăștiere-a flotelor turcești;
Că doar privind din țărmu-n spume, pare
Că valul învrăjbit plesnește norii
Și dus de vînt talazul nalt în coamă
Arzîndei Urse iureș dă cu ape
Să stingă straja veșnicului Pol[20].
Nicicînd n-am mai văzut asemeni zbucium
Pe valu-ntărîtat.
MONTANO: Iar flota turcă
De n-a-ancorat în golf, s-a dus la fund:
Să ție piept furtunii nu se poate.

(Intră Al treilea gentilom.)

AL TREILEA GENTILOM: Băieți, o veste: s-a sfîrșit războiul!
Atît de greu furtuna i-a lovit,
Că turcii s-au lăsat de gîndul lor.

O navă din Veneția-a fost față
Prăpădului întregii flote-aproape.

MONTANO: Să fie-adevărat?

AL TREILEA GENTILOM: E vasu-n port.
E veronez[21]. La țărm a și sosit
Locotenentul vrednicului maur:
E Cassio Mihail. Iar maurul e-n larg.
Cu drept deplin de-a porunci la Cipru.

MONTANO: Mă bucur. Se pricepe-a cîrmui.

AL TREILEA GENTILOM: Dar Cassio pare trist, deși-i voios
De-al turcilor prăpăd cînd se vorbește.
Se roagă pentru viața lui Othello:
I-a despărțit furtuna.

MONTANO: Doamne,-ajută-i!
C-am fost sub steagul lui, și omu-acesta
Comandă ca un vrednic militar.
La țărm acum! Hai, nava s-o vedem!
Să-l căutăm cu ochii pe Othello
Departe unde-azurul și talazul
Se contopesc.

AL TREILEA GENTILOM: Să mergem într-un suflet,
Că fapte noi ne pot întîmpina
Din clipă-n clipă.

(Intră Cassio.)

CASSIO: Viteji ai insulei nebiruite,
Voi ce-l slăviți pe maur, fiți slăviți,
Și cerul să-l păzească de urgie
Căci l-am pierdut pe-o mare-nfuriată.

MONTANO: E pe-un vas bun?

CASSIO: E strașnic încheiat
Din bîrne tari. Pilotul e vestit
Ca foarte încercat și priceput.
Nădejdea-n mine deci nu vrea să moară
Și-i trează tot mereu.

(Înăuntru, un strigăt: „O pînză, o pînză!“ Intră un vestitor.)

CASSIO: Ce-i larma asta?

VESTITORUL: Orașu-i gol. Poporu-i strîns la țărm
Și fiecare strigă: „Iat-o pînză!“

CASSIO: Nădejdea-mi spune că-i guvernatorul.

(Se aud tunuri.)

AL DOILEA GENTILOM:
Ei trag așa în semn de bun venit;
Ne sînt prieteni.

CASSIO:
Domnule, te rog,
Te du și află cine-anume vine.

AL DOILEA GENTILOM:
Mă duc.

(Iese.)

MONTANO:
Locotenente, generalul e-nsurat?

CASSIO:
Și chiar cu mult noroc. A luat o fată
Mai mîndră ca-n povești și care-ntrece
Descrierile penelor măiestre,
Și-nfruntă prin firescul ei veșmînt
Pe însuși Creatorul.

(Reintră Al doilea gentilom.)

Cine vine?

AL DOILEA GENTILOM:
E un stegar al maurului: Iago.

CASSIO:
Norocul însoțitu-l-a pe drum.
Furtuni, talazuri, vînturi care urlă,
Scobite stînci și bancuri de nisip,
Vrăjmași pîndindu-i pașnica ei navă
S-au lepădat, simțind frumosul parcă,
De firea lor haină, ca să treacă
Divina Desdemona.

MONTANO:
Cine-i dînsa?

CASSIO:
Aceea despre care ți-am vorbit.
E-a marelui stăpîn ce-avem stăpîna,
Și-a fost în grija vrednicului Iago,
Sosit cu șapte zile mai devreme.
Mărite doamne, ține-ni-l pe-Othello,
Cu suflul tău puternic umflă-i pînza
Să ne sfințească nalta-i navă portul,
Să freamăte la sînul Desdemonei,
În inimi stinsul foc s-aprindă iar
Și Ciprul să-l îmbărbăteze.

(Intră Desdemona, Emilia, Iago, Rodrig și suita.)

Iată,
Comoara navii-a coborît la țărm!
Bărbați din Cipru,-ngenuncheați nainte-i,

Mărire ție, doamnă! Harul sfînt
Pogoare-asupra ta și-a tuturora,
Și-n jurul tău!

DESDEMONA: Brav Cassio, mulțumesc.
Ce vești îmi dai despre stăpînul meu?

CASSIO: El încă n-a sosit; știu doar atît
Că-i teafăr și-n curînd va fi aici.

DESDEMONA: Mi-e frică totuși... Cum de v-ați pierdut?

CASSIO: Cumplita luptă dintre cer și ape
Ne-a despărțit. Dar stai! O pînză! Iat-o!

(Înăuntru, un strigăt: „O pînză, o pînză!“ **Se-aud** *bubuituri de tun.)*

AL DOILEA GENTILOM:
Salută fortul. Sînt amici.

CASSIO: Vezi cine-i.

(Iese gentilomul.)

Stegare, bun sosit! *(Către Emilia.)*
Mă-nchin, coniță[22].

(O sărută[23].)

Nu te-ncrunta la felul meu de-a fi,
Dar creșterea mă-nvață să cutez
O, Iago, cuviința să-mi arăt.

IAGO: O, domnul meu, de te-ar îmbrățișa
De tot atîtea ori cît mă socrește,
Te-ai sătura.

DESDEMONA: Dar vai! nu prea vorbește!

IAGO: Ba foarte mult.
Și seama-mi dau cînd aș dori să dorm:
De față cu măria-ta firește
Că-și ține limba-n frîu, însă în gînd
Întruna meliță.

EMILIA: Nu prea ți-am dat prilejul să te plîngi.

IAGO: Hei, da! În lume, voi sînteți icoane,
Tilingi la sfat, pisici turbate-n cuhne;
La bîrfă, sfinte, draci fiind bîrfite,
Paiațe-n casă, slujnice la pat.

DESDEMONA: Rușine, gură-rea!

IAGO: Să-mi ziceți turc[24] de nu-i adevărat;
Cînd vă sculați, la joacă vă e gîndul,
Cînd vă culcați, vă apucați de treabă.

EMILIA: Tu nu-mi vei scrie lauda.

IAGO: Firește.

DESDEMONA: Ce-ai scri' de mine de m-ai lăuda?

IAGO: O, nu mă pune, doamnă, la-ncercare;
De nu sînt critic, nu mai sînt nimic.

DESDEMONA: Încearcă doar. S-a dus vrun om în port?

IAGO: Da, doamnă,

DESDEMONA: Nu-s veselă. Da-ncerc să uit cum sînt,
Părînd altfél. Zi, lauda-ți cum sună?

IAGO: Mă tot frămînt. Dar gîndul se desprinde
Din capul meu, precum din mițe cleiul,
Cu creierii deodată. Muza însă
Mi-e-n facere și iată-i fătul, doamnă:
De-i blondă și de duh, cu chip frumos,
Va folosi și fi-va cu folos.

DESDEMONA: E bine-adus. Dar neagră[25] și deșteaptă?

IAGO: De-i neagră și de duh, un alb găsește
Ce la negreala ei se potrivește.

DESDEMONA: Din rău în rău.

EMILIA: Dar dacă e frumoasă și neroadă?

IAGO: Prostia-i vine mîndrii-ntr-ajutor,
Printr-însa capătă moștenitor.

DESDEMONA: Toate astea sînt niște paradoxuri răsuflate, care îi fac să rîdă pe nătărăi prin cîrciumi. Dar ce laudă păcătoasă ai să născocești pentru una care e și urîtă, și proastă?

IAGO: Mereu, la șotii, sluta fără minte
Frumoaselor cu cap le-o ia-nainte.

DESDEMONA: Oarbă neștiință! Pe cea mai rea o lauzi cel mai mult! Dar ce laude ai putea, oare, să aduci unei femei care le-ar merita cu-adevărat? Aceea care ar aduce în sprijinul însușirilor ei pîiză și mărturia pizmei?

IAGO: Mereu frumoasă, țanțoșă niciсînd,
Vorbind ritos, dar niciodat' strigînd.
De aur plină, nu s-a-mpăunat,
Și n-a căzut, momită, în păcat.
Ea, care urii nu i s-a supus
Și la mînie ciudei „stai!" i-a spus,
Ea, care-a fost cu capu-ntruna treaz
Și n-a schimbat pe-o sticlă un olmaz;
Și cugetînd n-a dat gîndirii grai,
Și nu s-a-ntors, urmată, după crai,
De-a fost așa, atunci halal muiere!

DESDEMONA: Şi ce să facă?

IAGO: S-alăpte prunci, s-adune căni cu bere.

DESDEMONA: Vai ce încheiere şchioapă şi neroadă! Să nu iei învăţătură de la el, Emilia, cu toate că ţi-e bărbat. Ce zici, Cassio? Nu e aşa că sfetnicul ăsta de rele e cam slobod la gură?

CASSIO: Vorbeşte deschis, doamnă. Poate să vă placă mai mult ostaşul decît cărturarul.

IAGO: *(aparte)* O ia de mînă. Aşa, foarte bine, dă-i cu şoapta. Cu o pînză de păianjen atît de mică prind un muscoi cît Cassio de mare. Aşa. Zîmbeşte-i. Dă-i nainte. Am să te încurc în iţele tale de curtezan. Într-adevăr, chiar aşa e. Dacă dulcegăriile astea te vor zvîrli afară din slujba ta de locotenent, ar fi fost mai bine să nu-ţi fi sărutat tot mereu vîrful degetelor, făcînd bezele. Uite, acum iar începi să te porţi ca un fante. Minunat! Straşnică sărutare! şi desăvîrşită curtenie. Aşa e, firesc! Încă o dată cu degetele la buze. Mai bine ţi-ar fi canule de clistir. *(Se aud goarne.)* *(Cu glas tare.)* E maurul! Îi cunosc onorul cu goarna.

CASSIO: Adevărat!

DESDEMONA: Să mergem să-l întîmpinăm.

CASSIO: Da, vine, iată-l!

(Intră Othello şi suita.)

OTHELLO: Frumoasa mea vitează!

DESDEMONA: Drag Othello!

OTHELLO: Uimirea şi-ncîntarea mă cuprind
Văzîndu-te naintea mea sosită.
Tu, bucuria sufletului meu!
Furtuna tot mereu de mi-ar aduce
Atît senin, atunci să sufle vîntul
Trezind şi moartea. Nava-n lupta ei
Să suie munţi de ape cît Olimpul[26],
Pogoară-se apoi atît de jos
Cît iadul e de ceruri depărtat.
De-ar fi să mor, aş fi prea fericit;
Că sufletului, beat de-atît noroc,
Nu-i va fi dat, mă tem, altă-mplinire
În taina soartei lui!

DESDEMONA: Şi facă Domnul
Ca farmecul iubirii să sporească
În zilele ce trec.

OTHELLO: Amin, puteri miloase!
Dar încîntarea mea cuvinte n-are,

Mă-năbuș. E prea mare bucuria.
Ia asta, și-asta, fie-ne sărutul
Discordia pe veci.

(O sărută.)

IAGO *(aparte)*: V-ați potrivit!
Dar voi slăbi această dulce strună,
Pe cinstea mea!

OTHELLO: Să mergem la castel.
Vești noi, amici: războiul s-a sfîrșit
Și turcii sînt la fund. Cum o mai duc,
Pe insulă, prietenii mei vechi?
Frumos vei fi la Cipru-ntîmpinată,
Iubirea mea, că drag le-am fost nespus;
Bat cîmpii, aiurez de fericire.
Te du, te rog, la țărm, iubite Iago,
Și adu-mi lăzile. Pe căpitan
Poftește-mi-l la fort. E om de treabă,
Și vrednicia-i merită cinstire.
Hai, Desdemona! Bun venit la Cipru!

(Ies toți, afară de Iago și Rodrig.)

IAGO: Vino îndată. Ne-ntîlnim în port. Apropie-te. Dacă ești curajos, ascultă-mă! Se zice că oamenii de rînd cînd iubesc capătă un fel de noblețe, pe care n-o aveau din născare. La noapte, locotenentul e de strajă la corpul de gardă. Mai întîi trebuie să-ți spun că Desdemona s-a îndrăgostit de el.

RODRIG: De el? E cu neputință!

IAGO: Pune-ți degetul pe buze și lasă-ți mintea să lucreze. Gîndește-te cu cîtă patimă l-a iubit ea la început pe maur doar pentru lăudăroșenia și pentru minciunile lui gogonate. Un suflet ales ca al tău nu-și poate închipui că o să-l mai iubească și acum pentru flecăreala lui. Ochii ei trebuie să aibă la ce se uita. Și ce plăcere pot să afle cînd văd pe dracu? Sîngele o dată astîmpărat după joaca dragostei, pentru a-l înflăcăra iarăși și pentru a trezi din sațiu o nouă poftă, e nevoie de farmecul înfățișării, de o potrivire de vîrstă, de purtări alese și de frumusețe, adică de tot ce maurul duce lipsă. Atunci, de dorul acestor cerințe, plăpînda ei dragoste se va socoti înșelată, va începe să se îngrețoșeze, să se dezguste și să-l urască pe maur. Chiar firea ei o va povățui la aceasta și o va îndemna la o nouă alegere. Și-atunci, domnule, ținînd seama de toate astea, cine altul decît Cassio e mai făcut să urce treptele acestui

noroc? E o presupunere cît se poate de limpede și întemeiată. Un ticălos flușturatic, unul care are doar atîta cunoștință cîtă să-și însușească formele purtărilor alese și ale omeniei, pentru a-și îndestula mai bine patima lui dezmățată și înflăcărată, ascunsă cu grijă. Cine? Nimeni! Nimeni pe lume! O secătură isteață, care-ți scapă printre degete, un vînător de prilejuri care bate monetă din orice și-și tichuiește însușiri, deși pe cele adevărate nu le vezi nicicînd. Un drac împielițat! Pe lîngă asta, frumos și tînăr, are în el tot ceea ce poate cere nebunia unei închipuiri fragede. O pacoste, nu altceva! Și femeia l-a și simțit.

RODRIG: Nu pot crede asta din parte-i. E ca o sfîntă.

IAGO: Smochină sfințită! Vinul băut de ea tot din struguri se face și, dacă-ar fi chiar așa de sfîntă, nu l-ar fi iubit niciodată pe maur. N-ai văzut-o cum îi tot frămînta mîna? N-ai băgat de seamă?

RODRIG: Am băgat de seamă, dar nu era altceva decît curtenie.

IAGO: Ba era stricăciune! Jur pe mîna asta a mea! Un îndreptar și un prolog nelămurit la istoricul poftelor ei și al gîndurilor ei vinovate. Și-au apropiat atît de mult buzele, încît suflarea li se contopea. Gînduri mîrșave, Rodrig! Cînd și-au deschis drum cu-asemenea dulcegării de-o parte și de alta, vine-ndată și marea-ncercare, cea mai de seamă, încheierea firească! pfui! Hai, domnul meu, las' pe mine! doar te-am adus de la Veneția. Fă de strajă la noapte. Din ordinul meu, ești de serviciu: Cassio nu te cunoaște. N-am să fiu prea departe; găsește vreun prilej să-l superi pe Cassio, fie vorbindu-i prea tare, fie nesocotindu-i poruncile, sau orice alt mijloc ți-ar fi pe plac, după cum te vor ajuta și împrejurările.

RODRIG: Bine!

IAGO: E supărăcios și iute la mînie și s-ar putea, domnul meu, să te și lovească. Întărîtă-l ca să se dezlănțuie. Iar eu să am prilejul să provoc scandal în Cipru, scandal ce nu se va potoli cu totul decît prin înlăturarea lui Cassio. În felul ăsta vei scurta calea către dorințele dumitale, prin mijloacele pe care ți le voi pune atunci la îndemînă. Și piedica va fi în mod fericit îndepărtată; dacă nu facem asta, n-avem nici o nădejde de izbîndă.

RODRIG: Așa am să fac, numai să găsesc prilejul.

IAGO: Îți făgăduiesc... Vino cît mai grabnic la cetate. Ne întîlnim acolo. Trebuie să-i debarc lăzile. Cu bine!

RODRIG: Adio!

(Iese.)

IAGO:
Că o iubește Cassio se prea poate;
Că ea-l iubește-i lesne de crezut;
Iar maurul, oricît nu pot să-l sufăr,
E-o fire-aleasă, dreaptă, iubitoare.
Și fi-va, cred, un bun soț Desdemonei.
O plac și eu, dar nu numai trupește,
Deși păcatul mare nu mă sperie,
De-ar fi doar să-mi astîmpăr răzbunarea;
Că-l bănui pe nesățiosul maur
În șaua mea că s-a suit cîndva,
Gînd veninos ce-mi roade-n măruntaie,
Și n-am odihnă pînă nu-i plătesc
Să-i iau și eu femeia sau altminteri
Să-l fac gelos într-o așa măsură,
Ca mintea să nu-l poată lecui.
Și-atunci, de-o pot, pe javra din Veneția
Prea iute la vînat, struni din lanț;
Mi-l pun pe Cassio jos și-l ponegresc
În fel și chip în ochii lui Othello,
Că-l țin că mi-a purtat și el scufia.
Să-l fac pe maur, deci, să mă-ndrăgească,
Să-mi fie-ndatorat, să-mi dea răsplată
Că l-am făcut un dobitoc pe cinste,
Ca i-am stricat și liniștea și pacea
Și scosu-l-am din minți. Cam asta-i tot.
Cam prea-ncîlcit! Dar uneltirea, iată,
Doar la-mplinire chipul și-l arată...

(Iese.)

SCENA 2

O stradă.

Intră un crainic cu o proclamație. Poporul îl urmează.

CRAINICUL: Aceasta e dorința lui Othello, nobilul și viteazul nostru general. În urma știrilor neîndoielnice primite acum cu privire la naufragiul întregii flote turcești, toată lumea să sărbătorească triumful. Unii să joace, alții să aprindă focuri de bucurie, fiecare să petreacă și să chefuiască după pofta inimii. Căci, pe lîngă aceste vești bune, mai e și ziua nunții sale. Drept care a dat această înștiințare. Toate ospătăriile sînt deschise

și slobod e fiecare să petreacă în voie, începînd de acum, la orele cinci, și pînă ce va bate clopotul ceasul unsprezece. Domnul să aibă în sfînta lui pază insula Cipru și pe vrednicul nostru general!

(Ies cu toții.)

SCENA 3

O sală în castel.
Intră Othello, Desdemona, Cassio și suita.

OTHELLO: La noapte, Cassio, ia măsuri de pază,
Să fim cuminți: să punem un hotar
Avînturilor noastre.
CASSIO: I-am spus lui Iago tot ce-i de făcut,
Eu, totuși, voi veghea cu ochii mei
La lucrul ăsta.
OTHELLO: Iago-i de ispravă.
Somn bun, Mihai. Cît mai devreme mîine
Vom sta de vorbă. Tu, iubito, vino:
Ce-am semănat ne-aduce roade noi,
Dar ce-i mai bun ne-așteaptă pe-amîndoi.
Noapte bună!

(Othello, Desdemona și suita ies. Intră Iago.)

CASSIO: Bine-ai venit, Iago! Să mergem la posturi.

IAGO: Încă nu, locotenente: nu e nici ora zece. Generalul nostru ne-a dat drumul așa devreme de dragul Desdemonei lui și nu-i putem face dintr-asta o vină. N-a petrecut încă nici o noapte cu ea și e o bucățică minunată.

CASSIO: E o femeie încîntătoare.

IAGO: Și fii sigur că e destul de jucăușă.

CASSIO: E într-adevăr ființa cea mai fragedă și mai gingașă.

IAGO: Și are niște ochi! Privirea ei e o chemare la dragoste.

CASSIO: Care te-ademenește; și totuși e nespus de sfioasă.

IAGO: Glasul ei nu e, oare, semnalul iubirii?

CASSIO: E întruparea perfecțiunii.

IAGO: Ei, multă bucurie la așternut! Haidem, locotenente, am o carafă cu vin și aci afară ne așteaptă o ceată de

flăcăi din Cipru care ar ciocni bucuros un pahar în sănătatea negrului Othello.

CASSIO: Nu astă-seară, dragă Iago. Am un cap nenorocit care nu duce la băutură. Aș vrea ca lumea să născocească alt mijloc de petrecere.

IAGO: Bine, dar sînt prietenii noștri. Numai un pahar! Am să-l beau eu pentru dumneata.

CASSIO: Am mai băut unul astă-seară și încă nu îl botezasem bine și uite în ce hal m-a adus. Am meteahna asta nenorocită și nu cutez să-mi încerc slăbiciunea încă o dată.

IAGO: Lasă, omule! e o noapte de chef. Așa vor flăcăii ăștia.

CASSIO: Unde sînt?

IAGO: Aici la ușă; rogu-te, poftește-i.

CASSIO: Deși nu-mi place, fie cum vrei tu.

(Iese.)

IAGO:
De pot să-l mai îmbiu doar c-un pahar,
Pe lîngă tot ce-a mai băut azi-noapte,
Va fi colțos și rău ca și cățelul
Stăpînii-mi. Smintitul de Rodrig,
Pe care dragostea l-a scos din fire,
A dat pe gît în cinstea Desdemonei
Carafe mari azi-noapte. Și-i de strajă.
Trei juni fudui din Cipru, plini de ifos,
Și foarte grijulii de cinstea lor,
Ai insulei războinice fii vrednici,
I-am amețit cu pline cupe-azi-noapte,
Și sînt străjeri. În ceata de bețivi
Pe Cassio-l pun să facă o ispravă
Care-ar jigni ostrovul. Iată-i, vin:
Urmarea dacă visul mi-l încape,
Înfrunt în barca mea și vînt și ape.

(Intră din nou Cassio; Montano și alți gentilomi îl însoțesc; cîțiva slujitori îi urmează, aducînd vinul.)

CASSIO: O, Doamne, am mai băut o cană plină.

MONTANO: Da' de unde! Nici măcar nu era plină! pe onoarea mea de soldat!

IAGO: Hai! Aduceți-ne vin!

(Cîntă.)

E cana plină, hai noroc!
Să mai golim un poloboc!
Ostașul este om și el,
E scurtă viața la rezbel,
Să bea nițel și-o ia din loc!
Ei, băieți, s-aducă vin!

CASSIO: Doamne! Ce frumos cîntec!

IAGO: L-am învățat de la englezi, care într-adevăr că trag la măsea grozav de bine. Ce danez, ce neamț, ce olandez pîntecos! Toți ăștia sînt o nimica toată pe lîngă englez.

CASSIO: Englezul dumitale e așa de strașnic la băutură?

IAGO: Păi din danez n-are ce alege, ți-l îmbată turtă; nici nu-l trec nădușelile și ți-l dă peste cap și pe neamț; pe olandez îl face să borască pînă își umple paharul.

CASSIO: În sănătatea generalului!

MONTANO: Închin și eu, locotenente! Și-ți voi ține piept.

IAGO: O, dulce Engliteră!

(Cîntă.)

E Ștefan rege-un crai măreț,[27]
Nădragi purta de trei parale;
Crezînd c-a dat prea mare preț,
Pe meșter l-a băgat în boale.
Era un nobil pereche,
Iar tu un prost, calic destul,
Nu fi trufaș, ia-ți haina veche,
Ne piere neamul de-i fudul.

Hai, ceva de băut!

CASSIO: Cîntecul ăsta e și mai frumos ca celălalt.

IAGO: Vrei să-i mai auzi?

CASSIO: Nu, cred că e nevrednic de locul lui cel care face astfel de lucruri. Bine, bine! Mare e Dumnezeu! Unele suflete au să fie mîntuite, și altele n-o să fie mîntuite.

IAGO: Așa e, dragă locotenente!

CASSIO: Cît despre mine, fie zis fără să-l supăr pe general sau alt om de seamă: eu trag nădejde că o să fiu mîntuit.

IAGO: Și eu la fel, locotenente.

CASSIO: Dă-mi voie! Nu înaintea mea. Locotenentul trebuie să fie mîntuit înaintea stegarului. Dar să lăsăm asta. Să mergem la slujba noastră. Iartă-ne, Doamne, păcatele! Să ne vedem de treburile noastre. Să nu credeți, domnilor, că sînt beat. Ăsta e stegarul meu, asta e mîna mea dreaptă și asta e

stînga. Nu sînt încă beat. Mă țin destul de drept și vorbesc destul de răspicat.

TOȚI: Firește!

CASSIO: Ei, atunci e bine; nu cumva să vă închipuiți că sînt beat!

(Iese.)

MONTANO: Să mergem, domnilor, să punem straja.

IAGO: Îl vezi pe cel ce-a luat-o înainte?
El vrednic e, ca militar, să steie
Pe lîngă Cezar[28], și să-i fie sfetnic.
Dar iată-i viciul: la virtutea lui,
E-ntocmai ca un echinox: o parte
La fel cu alta. Ce păcat! Mă tem
De-ncrederea ce maurul i-a dat-o,
Că prin meteahna lui, pe negîndite
Să nu cumva să iște tulburări
Pe-acest ostrov.

MONTANO: E deseori așa?

IAGO: La somnul său, e un prolog statornic.
El ar veghea-ndoit cît merge ceasul
De nu l-ar da beția-n leagăn.

MONTANO: Cred
Că n-ar fi rău să afle generalul:
Nu știe, poate. Firea lui cea bună
Nu vede decît meritul lui Cassio
Și nu se uită la cusur. Așa-i?

(Intră Rodrig.)

IAGO *(aparte lui Rodrig)*: Ce vești, Rodrig?
Urmează-l pe locotenent. Te du.

(Rodrig iese.)

MONTANO: E, zău, păcat ca nobilul Othello
Să lase-n voia unui nărăvit
O slujbă ca aceea de-aghiotant.
Cinstit ar fi să-i spunem tot.

IAGO: N-aș face-o
Nici pentru-această insulă măreață!
Eu țin la Cassio: și-aș face-orice
Să-l scap de-al său nărav. Dar ce se-aude?

(Înăuntru, se aud strigăte: „Ajutor, ajutor!")

CASSIO *(urmărindu-l pe Rodrig)*: Lichea! Otreapă!
MONTANA: Ce-i, locotenente?
CASSIO: O loază să mă-nveţe datoria?
Îl bat de-nfund cu el o damigeană.
RODRIG: Pe mine, tu?
CASSIO: Ai chef de vorbă, scîrbă?
MONTANO: Vai, nu! Locotenente, ţine-ţi firea.
CASSIO: Dă-mi drumul, domnule, să nu-ţi crăp capul!
MONTANO: Hai, lasă, lasă, că eşti beat.
CASSIO: Eu, beat!

(Se bat.)

IAGO *(lui Rodrig)*: Ţi-am spus, dă fuga, urlă că-i răscoală.

(Iese Rodrig.)

Ajunge, Cassio! Domnilor, vă jur!
Săriţi! Montano! Domnule! Tu, Cassio!
Săriţi, seniori! halal de strajă, zău!

(Sunet de clopot.)

Dar cine sună clopotul? La naiba!
Trezesc oraşul, Cassio, stai, o, doamne,
Te faci de rîs pe veci!

(Reintră Othello şi suita.)

OTHELLO: Ce s-a-ntîmplat?
MONTANO: Ei, drace, sînger! Sînt rănit de moarte.

(Cade.)

OTHELLO: Opriţi-vă, de vi-este dragă viaţa!
IAGO: Stai, ofiţere! Domnilor, Montano,
Au nu mai ştiţi de loc şi datorie?
Vorbeşte generalul! Staţi! Ruşine!
OTHELLO: Ce-i asta, hai, opriţi! Ce v-a venit?
Păgîni sîntem de facem între noi
Ce turcilor le-a fost oprit de ceruri?
Creştini, ruşine! Isprăviţi cu zarva!
Cine-o sări să-şi mai reverse turba
Îşi joacă viaţa. Doar un pas, şi-i mort.
Să tacă-odată clopotul cumplit
Ce bagă-n spaime-acest tihnit ostrov.
Ce-i, domnii mei? Tu, Iago, care-arăţi

Ca mort de-ndurerare, te conjur
De dragul meu, cine-a-nceput, vorbește!

IAGO: Știu eu? Prieteni care-acum o clipă
Se-aveau ca mirele și-a lui mireasă
Cînd se gătesc să meargă la culcare;
Ca fermecați de-un astru[29] rău, deodată,
Se bat la sînge, căutîndu-și pieptul
Cu săbiile trase. Nu pot spune
Cine-a-nceput această tristă sfadă.
De ce nu mi-am pierdut pe-un cîmp de-onoare
Picioarele ce m-au adus aici?

OTHELLO: Cum ți-ai ieșit așa din fire, Cassio?

CASSIO: Mă iartă, rogu-te: nu pot vorbi.

OTHELLO: Te știu, Montano, om cuviincios;
O lume-ntreagă-a prețuit în tine
Măsura, calmul tinereții tale.
Ai nume bun la cei mai aspri critici.
De ce să-ți lepezi ástfel faima ta,
Să-ți schimbi renumele pe o poreclă
De zurbagiu la chefuri? Dă-mi răspuns!

MONTANO: Sînt greu rănit, o, vrednice Othello!
Te poate lămuri stegarul Iago
De tot ce știu. Vorbirea-mi face rău,
Și-am să scurtez. Nu cred să fi greșit
Azi-noapte nici cu vorba, nici cu fapta,
Doar dacă-i viciu dragostea de sine
Și de-i păcat, cînd cineva te-atacă,
Să-ți aperi viața.

OTHELLO: Cerule, acum
Începe sîngele-mi a fi stăpîn
Pe călăuze ce-s mai de nădejde,
Iar patima, umbrindu-mi mintea,-ncearcă
S-o ia nainte. Dacă fac un pas
Sau brațul de-l ridic, mîniei mele
Cădea-va pradă cel mai bun din voi.
Cum a-nceput smintita sfadă, spuneți,
Și cine a stîrnit-o? Vinovatul
O dată dovedit, de mi-ar fi geamăn
Și tot m-ar pierde! Cum? Într-o cetate
În plină-alarmă, cu locuitori
Al căror suflet încă-i plin de groază,
Să v-apucați de-o răfuială, noaptea,

Voi între voi, la posturi, și de strajă?
E groaznic! Iago, zi, cine-a-nceput?

MONTANO: Din dragoste sau camaraderie
De nu spui adevăru-adevărat
Nu ești soldat.

IAGO: Nu mă-ncolți așa
Că mai degrabă-mi smulg din gură limba
Decît să-i fac lui Cassio rău. Cred, totuși,
Că, adevărul dacă-l spun, nu-i strică
Întru nimic. El, generale,-acesta-i:
Pe cînd stăteam de vorbă cu Montano,
Veni un ins strigînd după-ajutor
Și după el, cu spada trasă, Cassio
Și gata să-l străpungă. Domnu-acesta,
Tăindu-i calea,-l roagă să-nceteze;
Mă iau după fugarul ce striga,
Să nu-nspăimînte, cum s-a și-ntîmplat,
Cu gura lui, tot tîrgul. Dar, mai ager,
El mi-a scăpat. Întorsu-m-am degrabă
Că se-auzea un clinchetit de săbii
Și Cassio ce-njura ca niciodată,
Pot spune, pînă-acum. Cînd m-am întors,
O clipă doar, și se tăiau în săbii,
În luptă dreaptă, cum i-ai și aflat,
Cînd, arătîndu-te, i-ai despărțit.
Mai mult nu știu. Dar oamenii sînt oameni,
Și chiar cei buni își ies din fire-o dată:
Cu toate că l-a scuturat nițel,
Că la mînie dai și-n cel mai drag,
Cred că fugarul l-a jignit pe Cassio
Scoțîndu-l din răbdări.

OTHELLO: Știu, Iago, vrei,
Milos cum ești, să-i faci mai mică vina,
Pe Cassio-ajutîndu-l. Drag mi-ești, Cassio,
Da-n veci nu-mi vei mai fi locotenent.

(Reintră Desdemona și suita.)

Priviți! Măcar de nu-mi trezeai iubita!
Voi da prin tine-o pildă.

DESDEMONA: Ce se-ntîmplă?

OTHELLO: E bine, dragă. Mergem la culcare.

(Lui Montano.)

Voi fi, seniore-,al rănii tale felcer
Eu însumi. Duceți-l!

(Iese Montano, dus pe brațe.)

Ai grijă, Iago, mergi prin tot orașul,
Pe cei stîrniți de zarvă potolește-i.
Hai, Desdemona!-Așa e la război:
Din dulce somn te scoli cu tărăboi!

(Ies toți, afară de Iago și Cassio.)

IAGO: Nu ești cumva rănit, locotenente?

CASSIO: Da! Și fără leac!

IAGO: Vai! Doamne, păzește!

CASSIO: Reputație! Reputație! Reputație! Mi-am pierdut reputația. Am pierdut tot ceea ce era nemuritor în mine. N-a rămas decît animalul. Reputația mea, Iago, reputația mea...

IAGO: Pe cinstea mea de om, credeam că e vorba de o rană a trupului: aceea are mai mare însemnătate decît cele de care suferă reputația. Reputația e o născocire ieftină și înșelătoare: dobîndită adesea fără nici un merit și pierdută fără nici o vină. Nu ți-ai pierdut de loc reputația, afară numai dacă nu te socotești singur păgubit. Ce fel, omule? Sînt mijloace să recîștigi încrederea generalului. Te-a îndepărtat doar din mînie. E o pedeapsă mai mult din motive politice decît din rea-voință; e așa cum ți-ai bate cîinele nevinovat, ca să sperii un leu neînfricat. Roagă-te de el din nou și-ai să-l înduplеci.

CASSIO: Mai bine îl rog să mă disprețuiască decît să păcălesc un comandant atît de bun dîndu-i un ofițer atît de ușuratic, de bețiv și de gălăgios. Beat! sporovăind întruna, certăreț, bătăios, slobod la gură, ținînd cuvîntări umflate către propria sa umbră. O, duh nevăzut al vinului, dacă n-ai nume, ca să te cunoască lumea am să te botez eu: ești Satana!

IAGO: Cine era acel pe care îl urmăreai cu sabia în mînă? Ce ți-a făcut?

CASSIO: Nu știu.

IAGO: Cum se poate?

CASSIO: Îmi amintesc o mulțime de lucruri, dar totul e tulbure. O ceartă — de ce, însă, nu știu. O, Doamne! Cum poate omul să-și bage în el un dușman pe gură ca să-i fure mințile?! Cum de simțim plăcere, bucurie, desfătare și mîndrie că ne prefacem în fiare sălbatice?

IAGO: Iată că te simți mai bine. Cum de ți-ai venit în fire?

CASSIO: Așa i-a plăcut demonului beției să lase-n locu-i pe demonul mîniei. O slăbiciune mi-o descoperă pe cealaltă, ca să mă disprețuiesc și mai mult!

IAGO: Lasă, ești un moralist prea aspru. Dat fiind locul, timpul și situația acestei insule, aș fi dorit din suflet să nu se fi întîmplat așa ceva. Dar dacă s-a întîmplat, caută s-o întorci cum e mai bine pentru dumneata.

CASSIO: Am să-i cer să-mi dea slujbă îndărăt, și el o să-mi spună că sînt un bețiv. De-aș avea atîtea guri cîte are Hydra[30] și tot aș amuți la asemenea răspuns. Să fii pînă mai adineauri un om simțit, îndată după aceea nebun și în clipa de față o fiară. Ce ciudat! Un pahar mai mult e un blestem și în el e amestecat un duh necurat.

IAGO: Lasă! Lasă! Vinul bun e un bun prieten dacă știi cum trebuie să-l iei. Nu-l mai ponegri. Și, dragă locotenente, cred că știi că țin la dumneata.

CASSIO: Bineînțeles — și vezi cum te răsplătesc... Eu, beat!

IAGO: Și dumitale, prietene, și oricui i se poate întîmpla să fie beat o dată; să-ți spun eu ce e de făcut. Nevasta generalului nostru este acum adevăratul general. Adică vreau să spun că el s-a dăruit cu totul — ia seama! — contemplării și admirației însușirilor și frumuseții ei. Spovedește-te ei deschis. Nu-i da răgaz. O să te ajute să-ți recapeți slujba. Are o fire atît de inimoasă, de bună, de îndatoritoare, de curată, încît crede că bunătatea ei nu e întreagă dacă nu face mai mult decît i se cere. Roag-o pe ea să dreagă ruptura asta între dumneata și soțul ei. Pun rămășag pe norocul meu contra o nimica toată că prietenia voastră stricată va fi mai puternică decît înainte.

CASSIO: Mă povățuiești bine.

IAGO: Te asigur că n-o fac decît din prietenie sinceră și curată bunăvoință.

CASSIO: Te cred din toată inima; și mîine de dimineață voi ruga-o pe blînda Desdemona să mijlocească pentru mine. Sînt pierdut dacă soarta mea se poticnește aci.

IAGO: Ai dreptate. Noapte bună, locotenente! Sînt de gardă. Trebuie să mă duc.

CASSIO: Noapte bună, prea-cinstite Iago!

(Iese.)

IAGO:
Și cine-ar spune că-s un ticălos
Cînd sfatul meu e bine chibzuit,
Onest și sincer, cel mai în măsură
A-l cîștiga pe maur iar? Nu-i greu

Să-ndupleci pe duicasa Desdemona
Să-mbrățișeze-o cauză curată.
E darnică așa cum este firea.
Ea poate să-l subjuge pe Othello,
Încît el să-și renege și botezul,
Simbolul și pecetea mîntuirii,
Și sufletu-i e-atît de rob iubitei,
Că după plac ea-l face și-l desface,
Chiar de-ar pofti să facă pe zeița,
Cu slăbiciunea lui. Sînt ticălos
Că-l sfătuiesc pe Cassio s-apuce
Pe-un drum ce duce drept la mîntuire?
Teologia iadului e-aceasta!
Cînd diavolul la negre rele-ndeamnă,
Sub chip de înger mai întîi se-arată;
La fel și eu, pînă cînd ăst biet nerod
Pe Desdemona-o roagă să-l ajute,
Iar ea pe lîngă maur îl susține,
Eu torn urechii lui otrava asta:
Că-l cere pentru-a cărnii ei plăcere.
Cu cît se va trudi să-i facă bine,
Ea-n ochii maurului se va pierde;
În felul ăsta îi smolesc virtutea
Și-o plasă-i fac din bunătatea ei,
Tustrei să-ncapă-ntr-însa.

(Intră Rodrig.)

Ce-i, Rodrig?

RODRIG: Am pornit și eu la vînătoare, dar nu ca un copoi care vînează, ci ca o potaie care latră și ea în haită. Mi-am cheltuit aproape toți banii. Azi-noapte am fost cotonogit rău de tot. Și cred că din toată pățania mea n-o să mă aleg decît cu experiența. Așadar, mă întorc la Veneția, curățat de parale, dar cu ceva mai multă minte.

IAGO:
Cît de săraci sînt cei ce n-au răbdare!
Ce rană trece-altcum decît treptat?
Lucrăm cu mintea, știi tu, vrăji nu facem.
Iar ea-i supusă timpului zăbavnic.
Nu-i bine, oare? Cassio te-a bătut,
Iar tu, pentr-un nimic, l-ai nimicit.
Deși sub soare mîndre plante cresc,
Tot ce-nflorește-ntîi rodește-ntîiul.

Deci rabdă pînă-atunci. Pe cruce-i, ziuă!
Scurt pare ceasu-n faptă și-n plăcere.
Retrage-te. Mergi unde-ai găzduire.
La drum, îți spun! Vei ști mai multe-apói.
Te du!

(Rodrig iese.)

Sînt două lucruri de făcut.
Nevastă-mea să-l sprijine pe Cassio,
O-nvăț eu cum.
Pe maur în răstimp să-l iau deoparte
Și să-l aduc să dea de Cassio-n clipa
Cînd el se va ruga de Desdemona.
E calea cea mai bună mi se pare;
Să n-o greșesc, prin lene și-amînare.

(Iese.)

ACTUL III

SCENA 1

În fața castelului.
Intră Cassio și cîțiva muzicanți[31].

CASSIO: Băieți, cîntați aici! Un cîntec scurt.
Fac cinste. Și-un „trăiască generalul"!

(Muzicanții cîntă. Intră Bufonul.)

BUFONUL: Ei, băieți, instrumentele astea ale voastre au fost pe la Neapole, că vorbesc pe nas?[32]
PRIMUL MUZICANT: Cum adică, domnule?
BUFONUL: Mă rog, astea sînt instrumente de suflat?
PRIMUL MUZICANT: Firește că da, domnule, dintr-astea sînt.
BUFONUL: Atunci, dacă sînt de suflat, au fiecare cîte-un suflet.
PRIMUL MUZICANT: Cum să aibă suflet, domnule?
BUFONUL: Suflă-mi-le de aici să nu le mai văd. Uite, băieți, luați banii ăștia! Generalului i-a plăcut așa de mult muzica voastră, că vă roagă, dacă-l iubiți, să nu mai faceți atîta gălăgie.
PRIMUL MUZICANT: Bine, domnule, nu mai facem.
BUFONUL: Dacă știți ceva cîntece din alea care nu se-aud, dați-i înainte, dar se zice că generalul nu prea face haz de muzica cealaltă.
PRIMUL MUZICANT: Cîntece dintr-alea nu avem, domnule.
BUFONUL: Atunci băgați-vă flautele în traistă. Eu mă duc. Cărați-vă!

(Muzicanții ies.)

CASSIO: Ascultă, dragul meu prieten!
BUFONUL: N-ascult nici un drag prieten, te-ascult pe dumneata.
CASSIO: Te rog, isprăvește odată cu jocurile de cuvinte. Uite un bănuț de aur pentru tine. Dacă doamna care însoțește pe soția

generalului s-a trezit din somn, spune-i că unul Cassio ar vrea să-i vorbească. Poţi să-mi faci serviciul ăsta?

BUFONUL: S-a trezit, domnule. Dacă s-o osteni pînă încoace, am să-i dau de ştire.

CASSIO: Ei bine,-amice...

(Bufonul iese. Intră Iago.)

Iago, vii la timp.

IAGO: Nu te-ai culcat de loc?

CASSIO: Precum vezi, nu.
Se luminase cînd ne-am despărţit.
Soţiei tale, Iago, mi-am permis
Să-i fac prin cineva o rugăminte.
Şi-adică să m-ajute-a fi primit
De Desdemona.

IAGO: Ţi-o trimit îndată,
Iar maurului caut să-i fac vînt,
Să poţi vorbi şi lua măsuri în voie.

CASSIO: Smerit îţi mulţumesc.

(Iese Iago.)

Un florentin mai bun şi mai cinstit
Nicicînd n-am mai văzut!

(Intră Emilia.)

EMILIA: O, bună ziua, Cassio! Rău îmi pare
Că eşti nemulţumit. Se-ndreaptă totul.
Stăpînii mei vorbesc de asta tocmai;
Ea te susţine aprig, el răspunde
Că ai rănit pe unul care-n Cipru
E om vestit, cu nobile-nrudiri,
Şi-n dreaptă şi cuminte judecată
El n-a putut decît să te respingă.
Dar jură că-i eşti drag şi n-ai nevoie
Decît de stima lui, nu de-un alt sprijin,
Şi vrea să prindă cel mai bun prilej
Ca iar să te numească.

CASSIO: Te implor,
De crezi că-i bine şi găseşti cu cale,
Ajută-mă să pot vorbi o clipă
Cu Desdemona.

EMILIA: Rogu-te, poftește:
Ți-arăt un loc să-i poți, în voie, spune
Tot ce te doare.

CASSIO: Ți-s îndatorat.

(Ies.)

SCENA 2

O sală în castel.
Intră Othello, Iago și cîțiva gentilomi.

OTHELLO: Pilotului dă-i, Iago-,acest răvaș,
Salutul meu Senatului să-l poarte.
Și-acum mă duc să văd de-ntărituri:
Să vii să mă găsești.

IAGO: Prea-bine, doamne!

OTHELLO: Doriți, seniori, să cercetăm cetatea?

GENTILOMII: Te însoțim, măria-ta!

(Ies.)

SCENA 3

În grădina castelului.
Intră Desdemona, Cassio și Emilia.

DESDEMONA: Voi face, Cassio, tot ce-mi stă-n putință
Să-ți vin într-ajutor, te-ncredințez.

EMILIA: Ajută-l, doamnă. Soțul meu mîhnit e
De parcă-n joc ar fi chiar soarta lui.

DESDEMONA: E-un om de treabă. Fii pe pace, Cassio!
Dorința mea-i să fiți din nou prieteni
Tu și-al meu soț.

CASSIO: Miloasă doamnă, află
Că, orice-o fi cu el, Mihail Cassio
Pe veci rămîne sluga-ți credincioasă.

DESDEMONA: Te cred și-ți mulțumesc. Ți-e drag stăpînul.
Îl știi de mult. Te-a-ndepărtat, fii sigur,
Vremelnic, numai cît e diplomatic!

CASSIO: Dar poate ține mult ăst „diplomatic"!
Tainul său e-atît de-apos și firav,

El se hrănește din împrejurări,
Și s-ar putea să uite generalul
— Fiind eu lipsă și din slujbă scos —
Că l-am slujit și credincios i-am fost.

DESDEMONA: N-ai teamă. Stau de față cu Emilia,
Chezașă pentru locul tău. Fii sigur:
Cînd jur frăție, merg pînă la capăt.
N-o să mai aibă-odihnă soțul meu,
Cît nu l-am îmblînzit[33], nu-l las să doarmă.
Ți-l dăscălesc să-și iasă din răbdări:
O școală perna-i, spovedelnic masa,
În tot ce-o face, pricea ta i-amestec.
Fii vesel, Cassio: cine te susține,
Decît te lasă-n drum, mai bine moare!

EMILIA: Stăpînul, doamnă.

CASSIO: Mă retrag, stăpînă.

DESDEMONA: Mai bine stai și-ascultă ce-am să-i spun.

CASSIO: Nu, doamnă,-acum! Mă simt bolnav, nevolnic
Să-mi apăr cauza.

DESDEMONA: Faci cum dorești.

(Iese Cassio. Intră Othello și Iago.)

IAGO: Nu-mi place asta, ah!

OTHELLO: Ce vrei să zici?

IAGO: Nimic, stăpîne... sau... nici eu nu știu...

OTHELLO: Cel care pleacă de la Desdemona
Nu-i Cassio?

IAGO: Cum, el? Nu-mi vine-a crede,
Văzîndu-te că vii, c-a fost în stare
Să plece pe furiș.

OTHELLO: Cred c-a fost el.

DESDEMONA: Ce faci, stăpîne-al meu? Stăteam de vorbă
Cu un năpăstuit, un om ce piere
Că nu mai ții la el.

OTHELLO: De cine-i vorba?

DESDEMONA: De Cassio, locotenentul tău.
Stăpîne bun, de-am trecere la tine,
Sau vreo putere de-am ca să te-nduplec,
Împacă-te acum, cu-acest prilej.
Că dacă nu e Cassio omul care
Din toată inima să te iubească,
Nu știu ce este un obraz cinstit.
O, cheamă-l înapoi!

OTHELLO: Dar n-a fost el aici?
DESDEMONA: Ba da! Şi-atît de trist, că mi-a lăsat
Din chinul lui o parte, ca să sufăr.
O, dragul meu, te rog să-l chemi-napoi!
OTHELLO: Nu azi, alt'dată, dulce Desdemonă.
DESDEMONA: Curînd?
OTHELLO: De dragul tău, cît mai curînd.
DESDEMONA: Diseară, cînd cinăm?
OTHELLO: Nu chiar diseară!
DESDEMONA: Pe mîine-atunci, la prînz!
OTHELLO: Nu vin la masă,
Mă văd cu ofiţerii la cetate.
DESDEMONA: Deci mîine noaptea... sau marţi dimineaţa,
Marţi ziua, noaptea, miercuri dimineaţa;
Te rog alege-o zi, nu vreau să treacă
Mai mult de trei: el se căieşte, zău.
Greşeala lui, la drept vorbind, nu face
(Afară doar că-n vreme de război
Dai pildă, zice-se, cu cei mai buni)
Decît să-l mustri între patru ochi...
Deci spune-mi cînd să vie?-N sinea mea
Mă-ntreb ce poţi să-mi ceri şi să nu-ţi dau,
Sau să-ţi precupeţesc?! Cum? Pentru Cassio,
Cel care te-nsoţea cînd mă peţeai[34]
Şi-ţi lua şi partea, cînd te ponegream,
Să mă căznesc atît, spre a-l aduce?
O, crede-mă, de multe-aş fi în stare...
OTHELLO: Te rog, destul, să vină cînd doreşte,
Fac tot ce vrei.
DESDEMONA: Dar nu-i nici un hatîr;
E ca şi cum te rog să-ţi pui mănuşi,
Să-ţi fie cald, să te-ospătezi, să stărui
Să faci anume ce-ţi prieşte. Nu!
Cînd dragostea ţi-oi pune-o le-ncercare
Ţi-oi cere-atunci ceva-nsemnat şi greu
Să te-nspăimînte!
OTHELLO: Nu-ţi refuz nimic.
Şi-acum te rog din suflet fă-mi un bine
Şi lasă-mă cîteva clipe singur.
DESDEMONA: Să te refuz? O, nu! Stăpîne,-adio!
OTHELLO: Cu bine, dragă! Vin la tine-ndată.

DESDEMONA: Emilia, hai. Fă tot ce-ți dă prin gînd;
Oricum ai fi, nu ies din vorba ta.

(Desdemona și Emilia ies.)

OTHELLO: Șireată mică!-Afurisit să fiu
De nu mi-ești dragă! Haos ar fi iarăși
Cînd nu te-aș mai iubi.
IAGO: Stăpîne vrednic...
OTHELLO: Iago, ce-ai de spus?
IAGO: Știa și Cassio de iubirea voastră
Pe cînd pe-a mea stăpînă o pețeai?
OTHELLO: Din fir a păr. De ce-mi pui întrebarea?
IAGO: Doar pentru gîndul meu: o lămurire,
Nimic mai mult.
OTHELLO: Ce gînd anume, Iago?
IAGO: Nu m-am gîndit că el a cunoscut-o.
OTHELLO: Ba da, ne-a fost mijlocitor adesea.
IAGO: Adevărat?!
OTHELLO: Adevărat, da! Ce găsești în asta?
El nu-i cinstit?
IAGO: Cinstit, stăpîne?
OTHELLO: Cinstit, păi cum, cinstit!
IAGO: Pe cîte știu, stăpîne...
OTHELLO: Ce crezi?
IAGO: Ce cred, stăpîne?
OTHELLO: „Ce cred, stăpîne?" Cerule, mă-ngînă
De pare-ar fi pitit vrun monstru-n gîndu-i
Prea hîd spre-a-l arăta! Tu știi ceva!
Te-am auzit c-ai spus: „Nu-mi place asta"
Cînd Cassio a plecat. Ce nu-ți plăcea?
Și cînd ți-am spus că sfetnic el mi-a fost
În tot răstimpul nostru de logodnă
Tu ai strigat: „Adevărat?!" Și-apoi
Te-ai încruntat, pare-ai închis în minte
Un gînd cumplit. O, dacă ții la mine,
Să-mi spui tot ce gîndești!
IAGO: Stăpîne, știi că te iubesc.
OTHELLO: Da, cred.
Mai știu că ești cinstit și credincios
Și, pînă nu-i dai glas, îți măsuri vorba;
Mai tare deci mă tem cînd taci și pregeți,
Că lucruri de-astea-s arme-obișnuite
La un mișel fățarnic. Dar cel drept

Prin ele-și dă-n vileag un tainic zbucium
Pornit din suflet și pe care firea-i
Nu-l poate stăpîni.

IAGO: Cît despre Cassio,
Mă pot jura că-l cred cinstit.

OTHELLO: Și eu.

IAGO: Să fie oamenii ce par că sînt
Iar cei ce nu-s așa, să nu mai pară!

OTHELLO: Da, bine-ar fi să fie-așa cum par...

IAGO: Cred, dar, că dînsul e un om cinstit...

OTHELLO: Aici e-un dedesubt. Te rog vorbește-mi
Cum ai vorbi cu gîndurile tale
Cînd le frămînți. Și gîndului mai rău
Dă-ți vorba cea mai rea.

IAGO: Mă iartă, doamne:
Sînt omul datoriei! Nu-s ținut
Să fac ce sînt scutiți și robii totuși!
Să-mi spun tot gîndul? Dar de-i fals și josnic?
În ce palate n-au pătruns hîzi oaspeți?
Ce sîn e-atît de pur încît în el
Murdare temeri să nu țină sfat
Și scaun cu prea-ndreptățite gînduri?

OTHELLO: E o trădare de prieten, Iago,
Să-l ții străin de gîndul tău cînd bănui
Că i se-ntîmplă rău.

IAGO: Te rog din suflet,
Că poate-n bănuiala mea dau greș,
Fiind, spun drept, năravul firii mele
Să văd doar răul; bănuiala mea
Scornește-ades păcate-nchipuite.
Ești înțelept, și nu te potrivești
La spusa celui ce gîndește strîmb,
Și grijă n-ai să-ți faci din toate celea
Ce fără de temei i se năzar.
Nu-i pentru binele și tihna ta,
Nici pentru mintea și-omenia mea
Să știi ce port în gînd.

OTHELLO: Ce vrei să spui?

IAGO: Un nume bun, la om sau la femeie,
E darul sfînt al vieții, drag stăpîne!
Furi punga-mi, furi un moft, un biet nimic,
E-a mea, e-a lui, fu roaba tuturora,

Însă atunci cînd mă vorbești de rău,
Îmi furi ceva ce nu te-mbogățește,
Da-ntr-adevăr mă lași calic[35].

OTHELLO: Îți voi cunoaște gîndurile, jur!

IAGO: Nu poți, nici chiar cu inima-mi în palmă,
Și n-ai să poți cît sînt în pază-mi!

OTHELLO: Ha!

IAGO: Ferește-te de gelozie, doamne!
E monstrul cu ochi verzi ce-și plăsmuiește
El singur hrana lui. Ce fericit
E-ncornoratul ce-și cunoaște soarta
Cînd nu-i e dragă-aceea care-l minte.
Dar ce cumplite clipe-s hărăzite
Acelui care-adoră-n îndoială
Și bănuind iubește pătimaș...

OTHELLO: Ce groaznic!

IAGO: Săracul mulțumit bogat e foarte.
Dar toată bogăția e ca iarna
Bogatul cînd se teme-a sărăci.
Ferește-i, cerule, pe toți ai mei
De gelozie!

OTHELLO: Cum adică? Cum?
Mă vezi ducînd un trai de om gelos,
Venind la fiece pătrar de lună
Cu noi prepusuri? Nu! A te-ndoi
E-a fi și hotărît. Zi-mi oricum vrei,
Cînd sufletu-mi s-ar încurca-n smintite,
Deșarte bănuieli, cum le-ai descris.
Nu pot să fiu gelos pe-a mea soție
Că-i mîndră, că-i plac mesele și lumea,
Că-i gureșă, sprințară, cînd se spune
Că joacă bine. Unde e virtute
Cu-atît mai virtuoase-s toate-acestea.
Nici îndoieli, nici frică nu-mi voi face,
Din modestia meritelor mele,
Că m-a trădat. Că doar avea și ochi
Și m-a ales. Nu, Iago!-Ntîi să văd,
Și-apoi să mă-ndoiesc. După-ndoială,
Dovada! Cînd dovada e făcută,
S-a zis cu dragostea și gelozia!

IAGO: Mă bucură. Căci am acum tot dreptul,
Cu cel mai slobod cuget, să-ți arăt
Iubirea și credința ce-ți păstrez.

Dator fiindu-ți, află de la mine:
Eu de dovadă încă nu-ți vorbesc,
Pîndește-o însă pe soția ta,
Ia seama bine-atunci cînd e cu Cassio,
C-un ochi nici adormit și nici gelos;
N-aș vrea făptura-ți darnică și-aleasă
În harul ei să fie amăgită.
Veghează. Știu năravurile țării;
Iar cerul din Veneția vede pozne
Pe care soții nu le știu. Femeia
Nu luptă cu păcatul, ci l-ascunde.

OTHELLO: Crezi tu?

IAGO: Te-a luat de soț, părintele-nșelîndu-și
Și, cînd părea de ochii tăi speriată,
Ea te iubea mai mult.

OTHELLO: E-așa.

IAGO: Vezi, dar,
Că de-a putut să se prefacă ástfel,
Ea, o copilă, și pe tatăl ei
Să-l lege ca pe-un șoim la ochi, făcîndu-l
Să creadă-n farmece... Dar sînt de vină.
Smerit te rog din suflet, iartă-mă
Că te iubesc prea mult.

OTHELLO: Al tău pe veci sînt!

IAGO: Dar văd că astea-ți tulbură gîndirea.

OTHELLO: Deloc, deloc.

IAGO: Ba eu mă tem că da,
Sper că-nțelegi că tot ce ți-am vorbit
Pornea din suflet. Dar te văd mișcat.
Și-am să te rog să nu dai vorbei mele
Vreun tîlc ascuns, vreo largă tălmăcire...
E doar o bănuială.

OTHELLO: Firește, da.

IAGO: Altminteri, spusa mea
M-ar duce la o mîrșavă izbîndă,
Și n-am dorit-o. Cassio mi-e prieten...
...Pari tulburat, stăpîne.

OTHELLO: Nu, nu prea...
Nu pot să cred decît în cinstea ei.

IAGO: Trăiască, deci! Și să trăiești, s-o crezi...

OTHELLO: Și totuși, din făgaș ieșindu-și...

IAGO: Aici e-aici: și deci cutez a-ți spune
Că a respinge pețitori atîția

Din țara, neamul și de teapa ei —
La care, știm, ne-ndeamnă firea însăși —
Miroase, puah! a prea scîrboasă poftă,
Dezmăț smintit și doruri nefirești.
Dar iartă-mă. Nu spun de ea anume,
Deși m-aș teme că dorința ei,
Trezită la un gînd mai sănătos,
Cu cei din țară-n cumpănă te-ar pune
Și s-ar putea căi.

OTHELLO: Adio,-adio!
Să-mi dai de știre de mai vezi ceva.
Pe soața ta la pîndă pune-o, Iago!
Acuma lasă-mă!

IAGO *(ieșind)*: Te las, stăpîne.

OTHELLO: De ce ne-am luat? Ăst om cinstit văzut-a
Și știe mult mai multe decît spune.

IAGO *(reintrînd)*:
Îngăduie-mi, stăpîne,-o rugăminte:
Nu cerceta mai mult aceste lucruri,
Le lasă vremii! E desigur bine
Să-l chemi pe Cassio iar în slujba lui
Că și-o-mplinește cu destoinicie.
Dar dacă poți să-l ții un timp departe,
Vei desluși ce vrea și ce-i cu el.
Vezi dacă doamna stăruie să-l chemi
Pe-un ton mai aprig, mai înflăcărat:
Aceasta spune multe. Deocamdată
— Și poți să crezi că-n grija mea-s pripit,
Cum am și eu temei să cred că sînt —
Te rog din suflet, las-o-n voia ei.

OTHELLO: N-ai teamă, știu ce fac.

IAGO *(ieșind)*: Cu bine, iarăși!

OTHELLO: E-un om cinstit și luminat la minte
Și tîlcul faptelor lumești îl știe.
De aflu că-i un șoim sălbatic, dînsa,
Să-mi fie coarda inimii-mi lănțugu-i,
Și tot o zbor în vînt c-un fluierat
Să prade-n voie[36]. Fiindcă-s negru poate,
Și nu vorbesc frumos precum curtenii,
Și că scobor, nu mult, pe-al vieții clin,
Că ea s-a dus, mă-nșală și-mi rămîne,
Drept mîngîiere, s-o disprețuiesc.

Blestem al căsniciei! Poți să spui
Că este-a ta plăpînda ei ființă,
Dar nu și poftele-i! Mai bine-aș fi
În jilavă-nchisoare un broscoi
Decît să-mpart cu altul doar un colț
Din ce mi-e drag. E plaga celor mari,
Mai oropsiți decît acei de jos.
E-o soartă de ne'nlăturat, ca moartea,
Și chinu-i înfurcat ne-a fost ursit
Din leagăn chiar... Sosește Desdemona.

(Reintră Emilia și Desdemona.)

De minte ea, se minte-atunci și cerul.
Nu pot să cred.

DESDEMONA: Ce faci, Othello drag?
Ospățul tău și nobilii din Cipru
Poftiți de tine-așteaptă-a ta venire.

OTHELLO: De vină-s eu.

DESDEMONA: De ce ți-e grasul stins?
Ți-e poate rău?

OTHELLO: Mă doare-aici, la frunte.

DESDEMONA: E că nu dormi destul. Dar o să treacă.
Dă-mi voie să te leg. Pînă-ntr-un ceas
Ești bine iar.

OTHELLO: Batista ți-e prea mică.

(Desface batista. Ea o lasă să cadă.)

Dar lasă. Vino. Merg cu tine-acasă.

DESDEMONA: Îmi pare foarte rău că nu ți-e bine.

(Ies amîndoi.)

EMILIA: Mă bucur c-am găsit batista asta[37];
E-ntîia-i, de la maur, amintire.
Mi-a spus ursuzul Iago să i-o fur,
Dar ține-așa de mult la darul ăsta,
Nu vrea să-l piardă: soțu-i a jurat-o,
Încît o poartă-n sîn și o sărută
Și-i tot șoptește. Una fac la fel
Și-o dau lui Iago. Ce-o fi vrînd cu ea
Nu pot să știu, doar cerul știe.
Nu vreau nimic decît să-i fiu pe plac.

IAGO *(intrînd)*: Ce faci, Emilio, singură pe-aici?

EMILIA: Să nu mă certi. Am pentru tine-un lucru.

IAGO: Un lucru pentru mine? E firesc.
EMILIA: Adică ce?
IAGO: O proastă de nevastă.
EMILIA: Atîta tot? Ce-mi dai atunci
Pentru batista ceea?
IAGO: Ce batistă?
EMILIA: Cum ce batistă!? Chiar aceea
Pe care-Othello-a dat-o Desdemonei
Şi mi-ai cerut de-atîtea ori s-o fur.
IAGO: Şi i-ai furat-o?
EMILIA: Jur că nu! Dar ea,
Nedîndu-și seama, a lăsat să-i cadă;
Norocul meu c-am fost aici și-am luat-o.
O vezi?
IAGO: Ce fată bună! Dă-mi-o-ncoa!
EMILIA: Ce vrei să faci cu ea de-ai stăruit
Atît de mult s-o fur?
IAGO: Ce-ți pasă ție?
EMILIA: De nu-i ceva-nsemnat, mai bine las-o,
Că biata doamna-și va ieși din minți
Cînd i-o lipsi.
IAGO: Mai bine nu mai ști.
E pentru mine. Du-te și mă lasă!

(Iese Emilia.)

Batista asta am s-o fac pierdută
În camera lui Cassio. O găsește.
Pentr-un gelos, și-un fulg ușor ca vîntul
E o dovadă tot atît de tare
Ca slova din Scripturi. Îmi va sluji.
Otrava mea l-a și schimbat pe maur,
Căci gîndul rău e-n sine un venin
Ce la-nceput de-abia că-ți face silă.
Dar intră-n sînge,-l vatămă treptat
Și-l arde ca feștila de pucioasă.
N-am spus eu? Iată-l.

(Intră Othello.)

Macul, mătrăguna,
Și nici alt leac din lume, de-adormit,
N-o să-ți mai dea vrodată somnul dulce
Pe care ieri l-aveai!

OTHELLO: Mă-nșală, ca?
IAGO: Stăpîne, ce-i cu tine? Lasă-ți gîndul.
OTHELLO: Să pici din ochii-mi. Ieși! M-ai pus la cazná;
Mai bine-i, jur, să fii trădat grozav
Decît să bănui numai.
IAGO: Cum, stăpîne?
OTHELLO: De-un ceas furat de ea-n plăceri, ce-mi pasă?
Nu văd, nu știu, nu sufăr nicidecum...
Mi-e somnul lin apói, sînt liber, vesel.
Nu simt pe gura ei sărutul lui.
Un ins prădat, cînd paguba nu-l doare,
Nu-i păgubit de n-a știut nimic.
IAGO: Îmi pare rău s-aud asemeni lucruri.
OTHELLO: Din trupu-i gingaș dacă-ntregul lagăr
Cu cercetași cu tot s-ar fi-înfruptat,
Și tot mi-era mai bine-n neștiința-mi!
Acum adio-n veci, tu, pace-a minții,
Adio, liniște, adio vouă,
Împăunate oști, războaie mari,
Ce rîvna o preschimbă în virtute,
Adio, armăsarii ce nechează,
Și limpezi goarne, tobe care-asmut,
Stindard regesc și surle-asurzitoare,
Mîndria, strălucirea,-ntreg alaiul
Războiului de slavă plin! Și vouă,
Unelte cu glas aspru, ucigașe,
Ce tunetul lui Joe-l îngînați,
Adio, căci menirea lui Othello
A luat sfîrșit!
IAGO: Stăpîne, cum se poate?
OTHELLO: Să-mi dovedești că draga mea-i o tîrfă,
Mișelule! Dovezi! Să văd cu ochii.
De nu, ți-o jur pe veșnicul meu suflet,
Mai bine cîine să te fi născut
Decît să-nfrunți stîrnita mea mînie!
IAGO: Unde-am ajuns!
OTHELLO: Să văd! Măcar arată-mi
Dovada, însă făr' de clenci, nici ochi
De care să se-agațe vro-ndoială,
Sau vai de viața ta!
IAGO: Stăpîne vrednic...
OTHELLO: De-ai defăimat-o numai să mă chinui,
Te lasă de-orice rugă și căință.

Îngrămădește-oricîte grozăvii
Pe culmea grozăviei, fă păcate,
Să plîngă cerul, uluind pămîntul,
Nimic mai rău nu poți să mai adaugi
Pierzării tale.

IAGO: Cerule,-ajutor!
Îndură-te! Ești om? Ai simț sau suflet?
Adio! Plec din slujbă-ți. Biet smintit,
Trăii să văd că cinstea mea-i un vițiu.
Ah, lume hîdă! Ia-nsemnare, lume:
Cuminte nu-i să fii cinstit și drept.
Și-ți mulțumesc de astă-nvățătură:
Că dragostea de om ți-aduce ură!

OTHELLO: Mai stai! Vei fi fiind cinstit...

IAGO: Voi fi-nțelept — căci cinstea-i nebunie
Și surpă oamenii!

OTHELLO: Pe lumea toată!
Cred că-i cinstită soața mea și cred
Că nu-i cinstită; cred că ai dreptate
Și cred că n-ai dreptate. Vreau dovezi
Numele meu, curat ca fața Dianei[88],
E-acum mînjit și negru cum mi-e chipul.
Pumnale, ștreanguri, clocote ce-neacă,
Otravă, foc, orice! Să nu mai sufăr!
Oh! Vreau să aflu!

IAGO: Domnule,-mi dau seama,
Ești ros de patimă și-mi pare rău
Că te-am adus aici... Vrei, poate,
Să fii și-ncredințat?

OTHELLO: Cum „poate"? Vreau!

IAGO: Chiar poți! Dar cum? „Încredințat", stăpîne?
Ai vrea, buimac, să caști ca martor gura,
S-o vezi pereche?

OTHELLO: Moarte și blestem!

IAGO: Socot că-i greu să-i faci să-ți dea o pildă.
Ai naibii fie dacă-n așternut
Văzutu-i-au alți ochi de muritor
Decît ai lor! Și cum atunci? Ce fel?
Ce pot să-ți spun? de unde-„ncredințare"?
Să vezi așa ceva nu-i cu putință,
De-ar fi ei țapi focoși, maimuțe-ncinse,
Lupi în călduri și-aprinși, nebuni și tîmpi
Ca omul beat... Dar dacă presupuneri

Și fapte grăitoare, ce te duc
La porțile-adevărului de-a dreptul,
Îți sînt de-ajuns, atunci le poți avea.

OTHELLO: Să-mi dai dovada vie că mă-nșală.

IAGO: Nu-mi place-această meserie! Totuși
Am să te-ajut fiindcă-n treaba asta
— Din dragoste și cinste nebunească —
Prea sînt băgat. Eram culcat mai ieri
Alăturea de Cassio. Nu dormeam:
Mă chinuia durerea de măsele.
E cîte-un om atît de slab de înger,
Că tainele și le vorbește-n somn.
Așa-i și Cassio. Iată că-l aud
Spunînd în vis: „O, dulce Desdemonă!
Să ne păzim iubirea, să luăm seama",
Și-mi prinde mîna, domnule, mi-o strînge
Îmi zice-„odorul meu!" și mă sărută
Cu foc, parcă smulgea din rădăcini
Săruturi ce creșteau pe buza mea.
Își pune-apoi piciorul peste coapsa-mi,
Și iar oftat și iar sărut, și-un strigăt:
„Ce crud destin te-a dat acelui maur!"

OTHELLO: O, groaznic, groaznic!

IAGO: A fost doar un vis!

OTHELLO: Dar dă-n vileag o faptă petrecută:
Deși-i doar vis, e un prepus temeinic.

IAGO: El poate să-ntărească și dovezi
Ce par prea slabe.

OTHELLO: O sfîșii bucăți!

IAGO: Fii înțelept: nimic nu-i încă sigur.
Poate-i cinstită, totuși. Spune-mi numai:
În mîna doamnei tale n-ai văzut,
Vreodată, o batistă-n fragi cusută?

OTHELLO: I-am dat eu una: — Darul meu dintîi.

IAGO: Eu nu știam. Dar cu-o batistă de-asta
— A doamnei, sigur — l-am văzut pe Cassio
Ștergîndu-și barba azi.

OTHELLO: De-o fi aceea...

IAGO: Aceea sau vreo alta, tot de-a ei,
E încă o dovadă împotrivă-i.

OTHELLO: De ce mișelul n-are mii de vieți,
Căci una singură e prea puțin
Și prea plăpîndă ca să mă răzbun!

E deci adevărat! Privește, Iago!
Smintitu-mi dor îl suflu-n vînt: s-a dus!
Înalță-te din peștera-ți adîncă,
Tu, neagră răzbunare! Tu, iubire,
Să dărui oarbei uri coroana ta
Și tronu-nstăpînit la mine-n suflet!
Tresaltă, sîn de limbi de-aspide plin!

IAGO: Dar ține-ți firea!

OTHELLO: Sînge! sînge! sînge!

IAGO: Răbdare,-ți spun. Că poate-ți schimbi părerea.

OTHELLO: Nicicînd! Așa cum Marea Neagră, Iago,
Nu face cale-ntoarsă, ci-și îndreaptă
Gerosu-i val, năvalnicu-i puhoi,
Mereu spre Helespont[39] și Propontida[40],
La fel și gîndul meu setos de sînge,
Cu pas cumplit, nu va privi-napoi,
Nici dragostea el n-are s-o mai simtă
Decît atunci cînd oarba răzbunare
Îi va-nghiți. Pe cerul marmoreu,
Mă-nchin smerit, mă leg cu jurămînt
Să-mi țin cuvîntul.

(Îngenunchează.)

IAGO. Nu te ridica!
Fiți martore, voi, stele-n veci aprinse,
Stihii care, de sus, ne-nvăluiți,
Fiți martore că Iago-aci și-nchină
Priceperea, și sufletul, și brațul
Jignitului Othello. Poruncească,
Și singura-mi căință-i ascultarea,
Oricît de sîngeroasă-ar fi să fie
Isprava mea!

(Se ridică amîndoi.)

OTHELLO: Salut credința ta
Nu doar cu vorbe, cu recunoștință;
Și-am să te pun îndată la-ncercare.
Trei zile-ți dau să-mi spui că-i Cassio mort.

IAGO: Pierdut e-al meu prieten. Mi-ai cerut-o
Și s-a făcut. Dar ei să-i dărui viața.

OTHELLO: Blestém asupra-acestei desfrînate!
Urmează-mă. Plec undeva să caut

Vreun mijloc de-a da morții cît mai grabnic
Pe mîndra mea Satană. Ești acum
Locotenentul meu.

IAGO: Sînt rob pe veci[41].

(Ies.)

SCENA 4

În fața castelului.
Intră Desdemona, Emilia și Bufonul.

DESDEMONA: Nu știi cumva, băiete, unde șade locotenentul Cassio?

BUFONUL: Nu îndrăznesc să spun că șade.

DESDEMONA: De ce, omule?

BUFONUL: E un soldat și nu șade bine să spui că șade, că a și vîrît spanga-n tine.

DESDEMONA: Hai, lasă, spune-mi, unde locuiește?

BUFONUL: Dacă ți-aș spune unde locuiește, te-aș minți.

DESDEMONA: Cum să te înțelegi cu omul ăsta?

BUFONUL: Nu știu unde locuiește. Și dacă aș născoci o locuință și aș spune: stă aci sau stă colea, ar însemna să mint în toată legea.

DESDEMONA: Poți să-ntrebi de el și să afli...

BUFONUL: Am să spovedesc pe toată lumea, am să pun întrebări și am să răspund după ele.

DESDEMONA: Caută-l, spune-i să vină aici; înștiințează-l că am vorbit cu stăpînul pentru el și trag nădejde că totul se va sfîrși cu bine.

BUFONUL: Un lucru ca ăsta e la mintea omului, și prin urmare am să-ncerc să-l fac.

DESDEMONA: Batista aceea pe unde-o fi, Emilia?

EMILIA: Eu, doamna mea, nu știu.

DESDEMONA: O, crede-mă,
Pierdeam mai bine-o pungă de-aur plină!
Dar nobilul meu maur e-om întreg,
El nu-i din tagma firilor geloase
Și josnice, altfél ar fi destul
Să-i deie de gîndit.

EMILIA: El nu-i gelos?

DESDEMONA: El? Soarele sub care s-a născut
I-a scos din sînge-acest nărav.

EMILIA: A, iată-l!

DESDEMONA: Nu-l las acuma pînă ce nu-l cheamă
La el pe Cassio.

(Intră Othello.)

Sănătos, stăpîne?

OTHELLO: Da, doamna mea!

(Aparte.)

E greu să te prefaci!

(Tare.)

Ce faci tu, Desdemona?

DESDEMONA: Bine, doamne...

OTHELLO: Dă-mi mîna ta. E-o mînă moale, doamnă.

DESDEMONA: Ea n-are vîrstă, n-a simțit amarul.

OTHELLO: Este dovada unui suflet darnic —
Fierbinte, moale... Mîna asta cere
Cucernicie, aspre ispășiri.
Un spiriduș neastîmpărat e-ntr-însa
Și răzvrătit mereu. E-o mînă bună
Și sinceră.

DESDEMONA: Tu poți pe drept s-o spui:
E mîna care inima-mi ți-a dat-o.

OTHELLO: E largă! Inima-n trecut da mîna;
Dar azi pe steme-avem doar mîini, nu inimi[42].

DESDEMONA: Nu mă pricep. Și-acum, făgăduiala!

OTHELLO: Puicuță, ce făgăduială?

DESDEMONA: Pe Cassio l-am chemat să stați de vorbă.

OTHELLO: Mă supără un strașnic guturai,
Dă-mi, rogu-te,-o batistă.

DESDEMONA: Iată, doamne.

OTHELLO: Pe-aceea ce ți-am dat-o.

DESDEMONA: Nu-i la mine.

OTHELLO: Nu?

DESDEMONA: Nu, doamne,-ntr-adevăr.

OTHELLO: E o greșeală!
Batista-aceea i-a fost dată mamii,
Demult, de-o vrăjitoare din Egipt
În stare parcă să citească-n gînduri.
Ea spusu-i-a că fi-va mult-iubită
Cît timp o va purta, și-o să-l subjuge
Pe tatăl meu, iubirii, pe deplin.
De-o pierde, însă, ori de-o-nstrăinează,

Cu silă ochii lui o vor privi
Și gîndu-i va visa ispite noi.
Iar ea, murind, mi-a dat-o. M-a rugat
Că, dacă soarta-mi hărăzește-o soață,
S-o dărui ei. Așa făcui. Ai grijă,
Păzește-o ca pe ochii tăi din cap.
De-o pierzi, de-o dărui, e-o nenorocire
Cum alta n-a mai fost.

DESDEMONA: E cu putință?

OTHELLO: E-adevărat. E un țesut vrăjit,
Brodat în somn lunatic de-o sibilă[43]
Ce-n lume-a numărat de două ori
O sută de-ale soarelui rotiri[44].
Viermi descîntați urzitu-i-au mătasea,
Și-n sînge de mumie l-a boit,
Ce-a fost păstrat din inimi de fecioară
Cu măiestrie.

DESDEMONA: Cum? E-adevărat?

OTHELLO: E foarte-adevărat. Deci vezi de ea.

DESDEMONA: Mai bine, doamne, nici n-o mai vedeam!

OTHELLO: Ha! Pentru ce?

DESDEMONA: De ce-mi vorbești așa răstit? Mă sperii!

OTHELLO: S-a dus? Pierdută-i? Spune,-ai rătăcit-o?

DESDEMONA: O, Doamne,-ndură-te de noi!

OTHELLO: Ce-ai spus?

DESDEMONA: Pierdută nu-i! Dar dacă-aș fi pierdut-o?

OTHELLO: Cum?

DESDEMONA: Nu-i pierdută,-am spus...

OTHELLO: S-o văd, a-dat-o!

DESDEMONA: Se poate, doamne, dar nu vreau acum,
C-un vicleșug, să scapi de ruga mea.
Fii bun, primește-l iar napoi pe Cassio.

OTHELLO: Batista! Caut-o! Presimt doar rele...

DESDEMONA: Hai, lasă, lasă,
Un om mai vrednic nu găsești nicicînd!

OTHELLO: Batista!

DESDEMONA: Spune-mi, rogu-te, de Cassio!

OTHELLO: Batista!

DESDEMONA: Omul care-n viața-i toată
Și-a-ntemeiat norocul întru tine
Ți-a-mpărtășit primejdiile...

OTHELLO: Batista!

DESDEMONA: Zău că meriți o mustrare!
OTHELLO: Hai, pleacă!

(Iese.)

EMILIA: Omul ăsta nu-i gelos?
DESDEMONA: N-am mai văzut așa ceva.
Desigur că batista-i fermecată;
Nefericită-s foarte c-am pierdut-o.
EMILIA: Un an sau doi n-ajung să-ți știi bărbatul...
Ei sînt stomahuri numai, noi doar hrană.
Ne-nfulecă flămînzi, și,-o dată plini,
Ne-aruncă. Uite soțul meu și Cassio.

(Intră Cassio și Iago.)

IAGO: N-ai alte căi: doar ea ți-o poate face!
Și ce noroc! O vezi? Te du și-o roagă!
DESDEMONA: Ce vești, iubite Cassio? Ce te-aduce?
CASSIO: Tot vechiu-mi păs. Te rog din suflet, doamnă,
Fă prin puternica ta mijlocire
Să fiu iar om, să pot a fi-ndrăgit
De-acel pe care-atît de-adînc cinstescu-l.
Nu-ndur zăbavă. De-am păcătuit
Atît de greu că nici al meu trecut,
Și-a mea căință azi, nici legămîntul
De-a binemerita pe viitor
Nu-mi pot recîștiga iubirea lui,
Atunci s-o știu măcar că-mi prinde bine;
Mă-nchid în resemnare și aștept
Un alt noroc.
DESDEMONA: Vai, mult-prea-scumpe Cassio,
Cuvîntu-mi astăzi nu-i binevenit,
Nu-i soțu-mi soțul meu, nici l-aș cunoaște
De-ar fi schimbat la chip, cum e și-n fire.
Să nu m-ajute duhurile sfinte
De n-am vorbit din suflet pentru tine,
Stîrnind, prin graiu-mi răspicat, mînia-i.
Să aibi răbdare-un timp: fac tot ce pot
Și chiar mai mult decît cutez a face
Chiar pentru mine. Deci, fii liniștit!
IAGO: Stăpînu-i supărat?

EMILIA: Chiar adineauri
Ne-a părăsit în toane cam ciudate.

IAGO: Să fie supărat? Am fost de față
Cînd tunul care-i spulbera oștirea
Drăcește i-a suflat din preajma lui
Pe însuși frate-său. El, supărat!
Ceva mai rău s-o fi-ntîmplat, firește:
Mă duc să-l caut dacă-i supărat.

(Iese.)

DESDEMONA: Te rog, încearcă. Sigur, trebi obștești,
Ceva-n Veneția, sau vro uneltire
Destăinuită lui, aici, în Cipru,
Au tulburat a lui gîndire clară.
Că omului-i cășună pe nimicuri,
Deși de lucruri mari e-ngrijorat.
Este firesc: dacă te doare-un deget,
Și celelalte membre sănătoase
Te dor la fel: nu-i crede zei pe oameni,
Nici n-aștepta din parte-le purtări
Ca-n ziua nunții. Mustră-mă, Emilio,
Ostaș nedemn ce sînt, l-învinuiam,
Cu sufletu-mi, c-a fost cu mine aspru,
Și-azi văd că martor mincinos adus-am
Și-l judec pe nedrept.

EMILIA: Dea Dumnezeu
Să fie trebi de stat, cum îți închipui,
Iar nu vreun gînd sau joc al geloziei
Ce te-ar privi!

DESDEMONA: Vai, nu i-am dat prilejul!

EMILIA: Gelosului să nu-i răspunzi așa,
El nu-i gelos că are vreun temei,
Gelos e pentru că-i gelos. E-un monstru
Născut și zămislit din sine însuși.

DESDEMONA: Ferește, sfinte, mintea lui Othello
De-un monstru ca acesta!

EMILIA: Spun, amin!

DESDEMONA: Mă duc să-l caut. Cassio, fii pe-aicea.
De ruga ta-i vorbesc, de s-a-mbunat,
Și fac ce-mi stă-n puteri ca să-l înduplec.

CASSIO: Smerit domniei-tale mulțumescu-i!

(Ies Desdemona și Emilia. Intră Bianca.)

BIANCA: Salut, prieten drag.
CASSIO: Ce vînt te-aduce?
Tu, mult-frumoasa-mi Bianca, ce mai faci?
Iubire, dulce,-ți jur: veneam la tine.
BIANCA: Iar eu mergeam spre locuința ta.
Cum? Chiar de-o săptămînă; șapte zile[45]
Și șapte nopți să nu ne fi văzut?
De șapte-ori douăzeci și patru ceasuri?
Și cînd iubești și-aștepți, o oră face
De-o sută șaizeci de-ori decît pe ceas!
Ce socoteală grea!
CASSIO: Mă iartă, Bianca!
M-apasă gînduri ca de plumb de-o vreme;
De-ndată ce-am răgaz, răscumpăr lipsa-mi.
O, Bianca dulce, fă-mi o țesătură
La fel cu asta!

(Îi dă batista Desdemonei.)

BIANCA: De la cine-o ai?
E un zălog de la iubirea nouă:
Simt pricina simțitei lipse-acum.
Aici ajuns-am? Fie!
CASSIO: Taci, femeie!
Și dă-le naibii care te-a-nvățat
De bănuieli smintite: ești geloasă,
Și crezi c-o am în dar de la vreo doamnă.
Nu, Bianca, zău că nu!
BIANCA: Atunci, a cui e?
CASSIO: Nici eu nu știu. Era-n odaia mea.
Modelu-mi place. Pînă cînd mi-o cere —
E lucru sigur — fă-mi una la fel.
Ia-o cu tine. Lasă-mă acum.
BIANCA: Să plec? De ce?
CASSIO: L-aștept pe general:
Nu-i bine, cred, și n-aș vrea să mă vadă
Cu o femeie.
BIANCA: Și de ce, mă rog?
CASSIO: A! Nu pentru că nu mi-ai fi tu dragă!

BIANCA: Ba nu ți-s dragă, nu, dar chiar și-așa
Te rog petrece-mă nițel pe drum
Și spune-mi, vii devreme noaptea asta?

CASSIO: Te duc doar cîțiva pași. Nu pot mai mult.
L-aștept aci. Dar am să viu devreme.

BIANCA: Prea-bine
Dacă nu se poate altfel...

(Ies.)

ACTUL IV

SCENA 1

În Cipru. În fața castelului.
Intră Othello și Iago.

IAGO: Așa crezi? tu?
OTHELLO: Așa cred, Iago.
IAGO: Cum?
O sărutare-n taină?
OTHELLO: Nu e voie!
IAGO: Sau dacă-i goală-n pat cu-al ei prieten,
Un ceas sau două, fără de gînd rău?
OTHELLO: Cum? Goală-n pat făr-a gîndi la rău?
Dar e-o fățărnicie diavolească!
Satana pune la-ncercări virtutea
Acelor cari, cu gînd curat fac astfel,
Iar ei îl ispitesc pe Dumnezeu.
IAGO: Păcat mărunt e cînd nu fac nimic,
Dar dacă-i dau nevestei o batistă...
OTHELLO: Atunci?
IAGO: Atunci e-a ei, și-a ei fiind...
Eu cred c-o poate dărui oricui.
OTHELLO: Dar ea-i și păstrătoarea cinstei mele:
O poate și pe-aceasta dărui?
IAGO: Oh, cinstea-i e ceva ce nu se vede,
E-a multora ce-ades nici n-o mai au;
Batista însă...
OTHELLO: N-o mai pomeni!
Deși e-n mîna lui și-n amintire
Dă roată ca un corb care cobește[46]
Pe-o casă de ciumați, mă jur că-ncerc
Să uit de ea.

IAGO: Și dacă?

OTHELLO: Nu-i a bună.

IAGO: Dac-ar fi spus că știu cînd te-nșela
Sau că l-am auzit — căci sînt mișei
Ce-nduplecînd sau cucerind vreo doamnă
Prin lungi și-obositoare stăruinți
Ori poate prin a ei bunăvoință
Se laudă apoi...

OTHELLO: A spus ceva?

IAGO: A spus, însă, te-ncredințez, nimic
Ce n-ar tăgădui sub jurămînt.

OTHELLO: Ce-a spus?

IAGO: Că s-ar fi... Nu știu ce-a făcut.

OTHELLO: Ce? cum?

IAGO: Culcat...

OTHELLO: Cu ea?

IAGO: Pe ea... cum vrei!

OTHELLO: S-a culcat cu ea! S-a culcat pe ea! Noi zicem s-a culcat pe ea cînd o lași însărcinată. S-a culcat cu ea. Pe toți dracii, se lasă cu grețuri! Batista... mărturisirile... batista! Să mărturisească, și să fie spînzurat pentru osteneală. Mai întîi să fie spînzurat și pe urmă să mărturisească. Mă cutremur. Firea omului nu poate fi tîrîtă în bezna unei astfel de patimi, așa fără nici un temei. Nu numai niște biete vorbe pot să mă zguduie așa. Puah! Nasul, urechile, buzele. Să fie oare cu putință? Mărturisiri? Batista? Ah! drace!

(Cade în nesimțire.)

IAGO: Lucrează, tu, otrava mea, lucrează!
Așa se prind nerozii,-ncrezătorii
Și, tot așa, neprihănite doamne
Și vrednice se văd învinuite.
Stăpîne, hei, Othello!

(Intră Cassio.)

Ce e, Cassio?

CASSIO: Ce s-a-ntîmplat?

IAGO: Stăpînu-i epileptic.
E-al doilea atac. Ieri[47], încă unul.

CASSIO: Hai să-l frecăm la tîmple...

IAGO: Nu. Dă-i pace!
Nu trebuie să-i tulburăm leșinul,

Altminteri face spume și pe urmă
L-apucă-o nebunie furioasă.
Dar iată-l, mișcă. Te retragi o clipă.
Își vine-n fire. Cînd va fi plecat,
Am să-ți vorbesc de-un lucru mai de seamă.

(Iese Cassio.)

Cum ți-e, stăpîne? Te-ai lovit la cap?

OTHELLO: Îți rîzi de mine?

IAGO: Eu să rîd? O, nu!
Îndură-ți, însă, soarta bărbătește!

OTHELLO: E-o fiară soțu-ncornorat și-un monstru!

IAGO: Sînt fiare multe-n marile orașe
Și monștri printre cetățeni cîți vrei.

OTHELLO: Ți-a povestit ceva?

IAGO: Hai, fii bărbat!
Gîndește-te că-mpărtășești povara
Oricărui ins cu barbă și-njugat:
Sînt mii și mii, ce-n fiecare noapte
Se culcă-n patul ospitalier
Și pot să jure că-i numai al lor.
Mai bine-i însă de domnia-ta:
E-un chin drăcesc, batjocura Satanei
În pat cinstit s-alinți o desfrînată
Crezînd că-i castă.
'Ntîi să știu ce-s eu;
Atunci de-abia voi ști ce va fi dînsa.

OTHELLO: Ești înțelept, nici vorbă!

IAGO: Stai deoparte
Și pune-te la pîndă cu răbdare.
Cînd copleșit de-amar zăceai aici
— De-un astfel de-om nevrednică tristețe —
Sosi și Cassio. L-am îndepărtat,
I-am dat și lămuriri de-al tău leșin,
Și l-am rugat să se întoarcă-ndată
Să stăm de vorbă. Mi-a făgăduit.
Ascunde-te și fii cu luare-aminte
La rîsetul, batjocura, disprețul
Înscrise pe-orice colț al feței lui,
C-am să-l stîrnesc să-mi spună iar povestea
Cum, unde și de cînd, de cîte ori
El ți-a iubit și-ți va iubi soția.

Observă-i orice gest. Și... calm, altminteri
Voi crede că ți-e sufletul bolnav
Și nu mai ești bărbat.

OTHELLO: Ascultă, Iago!
Voi fi-n răbdarea mea viclean cît vrei,
Dar cît mai sîngeros — m-auzi? — la faptă.

IAGO: Nu-i rău. Dar mai așteaptă. Nu te-ascunzi?

(Othello se ascunde.)

Acum pe Cassio-l întreb de Bianca;
E-o gospodină care se-nvîrtește
Vînzîndu-și farmecele.
Îi place mult; dar tîrfei Cassio i-e sortit
I-e drag de Cassio;-i soarta-acestor fete:
Să-nșele-o lume, să-nșele unul.
Cînd îi aude numele rostit,
Pe el îl umflă rîsul. Uite-l, vine.

(Intră Cassio.)

Un zîmbet doar, și-Othello-și pierde capul,
Și-n oarba-i gelozie tălmăcește
Ușernica purtare a lui Cassio
Și gesturile-i, zîmbetele-n rău.
Ce faci, locotenente?

CASSIO: Rău de tot,
Că mă sluți c-un titlu făr' de care
Pot și să mor.

IAGO: Ai să-l recapeți sigur
Rugîndu-te frumos de Desdemona...
De-ar sta-n puterea Biancăi păsul tău.
Ce iute-ai izbutit!

CASSIO: Vai, biata fată!

OTHELLO *(din ascunzătoare)*:
Ia uite cum s-a și pornit pe rîs!

IAGO: Eu n-am văzut femei iubind atît!

CASSIO: Zău, biata fată, poate că-i sînt drag.

OTHELLO *(din ascunzătoare)*:
Acum tăgăduiește slab, dar rîde.

IAGO: Ascultă, Cassio!

OTHELLO *(din ascunzătoare)*:
Iago îi dă ghes
Să-i spună tot. Așa! E bine-adus.

IAGO: Ea spune-n lume că te-nsori cu dînsa.
Adevărat să fie?

CASSIO: Ha! ha! ha!

OTHELLO *(din ascunzătoare)*:
Triumfi, romanule[48], triumfi, așa e?

CASSIO: Eu să mă-nsor cu ea? Cu o pramatie? Fii bun te rog și nu mă crede așa fără de minte! Sînt sănătos la cap. Ha! ha!

OTHELLO *(din ascunzătoare)*:
Așa, așa! cum rîd biruitorii!

IAGO: Zău, merge zvonul că te-nsori cu ea!

CASSIO: Ci spune drept!

IAGO: Să fiu de rîs, așa e!

OTHELLO *(din ascunzătoare)*:
Mi-ai pus gînd rău? Prea-bine!

CASSIO: Să știi că zvonurile le-a scornit maimuța! Crede că mă-nsor cu ea, fiindcă mă iubește și-i convine: dar nu că i-am făgăduit ceva.

OTHELLO *(din ascunzătoare)*: Îmi face Iago semn; povestea-ncepe.

CASSIO: A fost aici chiar adineauri. Se ține scai de mine peste tot. Mai zilele trecute stam pe țărm de vorbă cu niște venețieni. Mă pomenii deodată cu nebuna, care, pe cinstea mea, mi-a și sărit de gît!

OTHELLO *(din ascunzătoare)*: Strigînd firește: „Cassio, dragul meu!" cum se și vede, după gesturi.

CASSIO: Și iat-o că se-agață de mine, se lipește, și plîngi, și plîngi, și strînge-mă, și-mpinge-mă: Ha! ha! ha!

OTHELLO: *(din ascunzătoare)*: Acum istorisește cum l-a tras ea ea-n iatac la mine. Ah! Văd că ți-ai luat nasul la purtare, dar nu văd zăvodul căruia să-l arunc.

CASSIO: Va trebui, atunci, să mă dezbăr de ea.

IAGO: Dar ia te uită: e chiar ea; sosește.

CASSIO: Nu zău, ce dihoroaică, și bine parfumată!

(Intră Bianca.)

De ce te ții ca o belea de mine?

BIANCA: Ține-s-ar dracu și muierea lui de tine! Ce-aveai de gînd cu basmaua pe care-abia mi-ai dat-o? Neroadă-am fost s-o iau! Să-ți scot modelul! Halal de-așa model, pe care l-ai găsit la tine-n cameră, și nu știi — chipurile — cine l-a lăsat. E darul vreunei pațachine și-mi ceri să-i scot modelul? Na, dă-l mîrțoagei tale. Ori de-unde-l ai, eu n-am să-i scot modelul.

CASSIO: Ce-ți veni, dulce Biancă, zău, ce-ți veni?

OTHELLO *(din ascunzătoare)*: Dar, cerule, parcă-i batista mea!
BIANCA: Și dacă vrei să vii la cină pe diseară, n-ai decît! Și dacă nu, poftește cînd ai chef.
IAGO: Hai, ia-te după ea!
CASSIO: Zău, n-am ce face: altfel, scoală ulița!
IAGO: Cinezi la ea?
CASSIO: Așa am de gînd.
IAGO: Prea-bine, am să caut să te văd. Țin foarte mult să stăm de vorbă.
CASSIO: Te rog, poftește! Ai să vii?
IAGO: Hai, du-te! Lasă vorba.

(Iese Cassio. Othello iese din ascunzătoare.)

OTHELLO: Învață-mă cum să-l ucid, Iago...
IAGO: Ai văzut-o cum se tot fălea cu făr'delegea lui?
OTHELLO: O, Iago!
IAGO: Batista ai văzut-o?
OTHELLO: A mea era?
IAGO: A ta, jur pe capul meu!... Și vezi cît prețuiește pentru el pramatia de nevastă-ta! Ea i-a dat batista lui, iar el a dăruit-o tîrfei sale.
OTHELLO: Aș vrea să-l pot ucide nouă ani în șir. Și ce femeie mîndră, și dulce, și gingașă!
IAGO: Ia lasă, trebuie să uiți.
OTHELLO: Să piară și să putrezească, a iadului să fie chiar în noaptea asta. Ea n-o să mai trăiască: nu! Mi-e inima-mpietrită. Mă doare mîna cînd lovesc în ea. O, nu-i pe lume o ființă mai duioasă! E vrednică de patul unui împărat să-i fie și stăpînă!
IAGO: Vai, nu te recunosc!
OTHELLO: Ah! Blestemata! Eu ți-o descriu așa cum este. Atît de îndemînatică la lucrul ei cu acul! O cîntăreață-așa de minunată! Ar îmblînzi cu viersul ei și-un urs! O minte-atît de-aleasă, o-nchipuire-atît de strălucită[49]!
IAGO: E cu atît mai vinovată.
OTHELLO: Vai, de mii și mii de ori! Apoi, dintr-o viță atît de nobilă!
IAGO: Prea nobilă.
OTHELLO: Da, firește! Totuși, Iago, ce păcat! Ah, Iago, ce păcat, Iago!
IAGO: Dacă te-nduioșează așa de mult păcatul ei, dă-i voie să te-nșele: dacă dumneata n-ai a te plînge, atunci nu are nimeni nimic de zis.
OTHELLO: Am s-o tai bucățele! Să-mi pună coarne!
IAGO: E urît din partea ei.

OTHELLO: Și chiar cu ofițerul meu!
IAGO: Asta e și mai urît!
OTHELLO: Fă-mi rost de otravă, Iago. Chiar la noapte! Eu nu mă răfuiesc cu ea, nu vreau! Mă tem de trupul și de frumusețea ei, să nu-mi ia mințile din nou... La noapte, Iago!
IAGO: Nu folosi otrava. Sugrum-o în patul ei, chiar în patul pe care l-a pîngărit.
OTHELLO: E bine, bine. O ástfel de dreptate mi-e pe plac. E foarte bine!

IAGO: Cît despre Cassio, lasă-mi-l pe seamă:
La miezul nopții am să-ți spun mai mult.
OTHELLO: E minunat!

(Sunet de goarnă.)

Ce-nseamnă goarna asta?
IAGO: Desigur știri din țară. Ludovic e
Trimis de duce. Doamna ta-i cu el.

(Intră Ludovic, Desdemona și suita.)

LUDOVIC: Te aibă ceru-n paza-i, generale!
OTHELLO: Plecată slugă, domnul meu!
LUDOVIC: Senatul
Și dogele Veneției te salută.

(Îi dă o scrisoare.)

OTHELLO: Sărut unealta vrerii lor.
DESDEMONA: Ce vești ne-aduce vărul Ludovic?
IAGO: Seniore, mult mă bucur că te văd.
Și bun-venit în Cipru!
LUDOVIC: Mulțumescu-ți!
Ce face Cassio?
IAGO: Domnul meu, trăiește.
DESDEMONA: Iubite vere, între el și-Othello
E-o vrajbă rea. Dar tu ai să-i împaci.
OTHELLO: Ești oare-ncredințată?
DESDEMONA: Cum, stăpîne?
OTHELLO (*citește*):
„Să faci întocmai cum îți spun de vrei..."
LUDOVIC: El n-a răspuns. I-e gîndul la scrisoare.
Stăpînul tău și Cassio sînt certați?
DESDEMONA: Da, din păcate. Dar aș face-orice
Să-i văd prieteni iar: țin mult la Cassio.

OTHELLO: Foc și pucioasă!

DESDEMONA: Doamne!

OTHELLO: Nu ai minte?

DESDEMONA: De ce e mînios?

LUDOVIC: O fi scrisoarea...
Pe cît știu eu, l-au rechemat în țară
Și-n locu-i las' pe Cassio.

DESDEMONA: Mă bucur!

OTHELLO: Într-adevăr?

DESDEMONA: Stăpîne?

OTHELLO: Cît mă bucur
Văzînd că ești nebună!

DESDEMONA: Nu-nțeleg.
Othello drag!

OTHELLO *(lovind-o)*: Satană!

DESDEMONA: Merit oare?

LUDOVIC: N-ar crede-așa ceva cei din Veneția
Nici dacă aș jura! E prea de tot!
Să-i ceri iertare! Plînge!

OTHELLO: Demon, demon!
Din plînsul lor de-ar zămisli, pămîntul
Din orice strop ar naște-un crocodil.[50]
Să-mi piei din ochi!

DESDEMONA: Mă duc, să nu te supăr.

LUDOVIC: Iat-o femeie-ntr-adevăr supusă.
Te rog, seniore, cheam-o înapoi!

OTHELLO: Hei, doamnă![51]

DESDEMONA: Domnul meu?

OTHELLO *(către Ludovic)*: Ce vrei să-i spui?

LUDOVIC: Cum, eu, seniore?

OTHELLO: Domnia-ta-ai dorit s-o-ntorc din drum.
Se-ntoarce, se rentoarce, o ia-nainte
Și iar se-ntoarce. Poate să și plîngă,
Să plîngă, domnul meu, căci e supusă,
Cum bine-ai zis, supusă, mult-supusă;
Mai dă-i cu plînsul, hai; cît despre asta,
Ce plînset izbutit! Mă cheamă-n țară.
Veziți de drum! am să te chem îndată.
Mă plec, senior, poruncii, merg acasă.
Fugi! Cară-te! Rămîne Cassio-n locu-mi;
Diseară, domnul meu, poftim la cină,
Și bun venit la Cipru! Mii de draci!

(Ies.)

LUDOVIC: Acesta-i, oare, maurul cel nobil
Pe care-ntreg Senatu-l proslăvea,
Acesta-i sufletul ce nu se-nclină
Cînd patima-l încearcă? Asta-i, oare,
Virtutea lui, pe care n-o atinge
Restriștea și-a destinului săgeată?
IAGO: E mult schimbat.
LUDOVIC: E-ntreg la minte? Nu-i cumva nebun?
IAGO: E-așa cum e. Să judec nu cutez
Cum poate fi. Dar dacă nu-i, dea Domnul
Să poată fi.
LUDOVIC: Cum? Să-și lovească soția?!
IAGO: Da, nu-i frumos. Dar lovitura asta
De-ar fi și cea mai grea.
LUDOVIC: Așa-i năravu-i?
Sau, răscolindu-i sîngele, scrisoarea,
El a greșit întîia oară?
IAGO: Vai!
N-ar fi cinstit din partea mea să spun
Ce știu și ce-am văzut. Ia seama, însă,
Și faptele-i ți-l vor descrie ástfel
Încît să-mi cruț cu vorba. Urmărește-l,
Și n-ai decît să vezi cum se mai poartă.
LUDOVIC: Îmi pare rău că m-a dezamăgit.

(Ies.)

SCENA 2

O sală în castel.
Intră Othello și Emilia.

OTHELLO: Deci n-ai văzut nimic?
EMILIA: Nu, niciodată
N-am bănuit și nici n-am auzit.
OTHELLO: Dar împreună totuși i-ai văzut.
EMILIA: Dar n-am văzut într-asta nimic rău.
Din tot ce-au spus nu mi-a scăpat o vorbă.
OTHELLO: Cum? Nu-și șopteau de loc?
EMILIA: Nicicînd, stăpîne!
OTHELLO: Nu te-au îndepărtat?
EMILIA: Nu, niciodată!

OTHELLO: Mănușile, sau masca, evantaiul
Să i le-aduci?

EMILIA: Stăpîne, niciodată!

OTHELLO: Ciudat!

EMILIA: Pot să și jur că e cinstită,
Pun sufletu-mi zălog: de-o bănuiești,
Alungă-ți gîndul: cugetul te-nșală.
Vreun ticălos de ți-a pus asta-n minte,
Blestem ceresc ajungă-l, ca pe-un șarpe![52]
Că dacă ea nu-i castă și cinstită,
Nu-i om ferice-n lume! Ponegrită-i
Soția cea mai sfîntă!

OTHELLO: Cheam-o, du-te.

(Iese Emilia.)

A spus destul. Dar ce codoașă, oare,
Oricît de bleagă, n-ar vorbi la fel?
Subțire tîrfă! Sipet zăvorît
Și plin de taine scîrnave! Și totuși
Se roagă și-ngenunche; am văzut-o!

(Intră Desdemona cu Emilia.)

DESDEMONA: Stăpîne, m-ai chemat?

OTHELLO: Puicuțo, vino!

DESDEMONA: Și care ți-e porunca?

OTHELLO: Să-ți văd ochii:
Privește-mă!

DESDEMONA: Ce stranie dorință!

OTHELLO *(către Emilia)*: Femei de teapa ta trag ușa, coană[53],
Lăsînd în voia lor pe prăsilari.
Tușese, fac „hm" cînd vine cineva.
Fă-ți meseria; șterge-o!

(Emilia iese.)

DESDEMONA: Cad în genunchi și-ntreb: ce vrei să spui
Sînt vorbe de mînie, îmi dau seama,
Dar tîlcul lor nu-l înțeleg.

OTHELLO: Tu cine mi-ești?

DESDEMONA: Soția ta, stăpîne,
Soția credincioasă și cinstită.

OTHELLO: Hai, jură-te, și iadul fie-ți partea!
Dar diavolii-ngroziți de-un chip de înger
Nu te vor lua! Te pierzi de două ori!
Să-mi juri că ești cinstită!

DESDEMONA: Ceru-i martor!

OTHELLO: Drăceasca-ți viclenie el ți-o știe.

DESDEMONA: Stăpîne, eu vicleană? Cum? Cu cine?

OTHELLO: O, Desdemona! Pleacă, pleacă, pleacă!

DESDEMONA: Ce tristă zi, vai mie! Plîngi? De ce?
Sînt pricina acestor lacrimi, doamne?
Pe tatăl meu de-l bănuiești cumva
C-ar fi unealta rechemării tale,
Să nu mă-nvinuiești: cum l-ai pierdut,
Îl pierd și eu.

OTHELLO: Ah, cerul dac-ar vrea
Prin chinuri să mă-ncerce! De-ar ploua
Rușini și griji pe creștetul meu gol!
De m-ar cuprinde-n lipsuri pîn'la gît
Și-ntemnița cu sfintele-mi nădejdi,
În sufletu-mi tot aș găsi-n vrun colț,
Un strop de resemnare! Dar, vai mie!
Să fiu făcut un popîndău țintit
În ceasul de dispreț c-un deget moale
Și nemișcat! Și-aș fi-ndurat și asta,
Și bine chiar, prea bine! Dar din locul
În care mi-am pus inima prinos,
În care sau trăiesc, sau nu-ndur viața,
Fîntîna de-unde-al meu izvor purcede,
Sau altfel seacă: să fiu scos de-acolo!
Sau să rămîn în el, ca-ntr-o băltoacă
Ce colcăie de broaște-mperecheate!
O, tu, răbdare, tînăr heruvim
Cu roșii buze, schimbă-te la față
Și-ntunecă-te, iadului asemeni!

DESDEMONA: Stăpîne, cred că știi că sînt cinstită.

OTHELLO: Ca musca-n hoit, ce se prăsește-n zbor.
Tu floare de pădure, mult-frumoasă,
Mireasma ta ce dureros de dulce
Mă amețea! De ce-ai venit pe lume?!

DESDEMONA: Cu ce-am păcătuit și nici nu știu?

OTHELLO: Pe-această dalbă filă, rară carte
De ce-i scris: „tîrfă"? „Ce-ai păcătuit"?
„Păcătuit"? Femeie-a tuturora!

Cuptor mi-ar fi obrajii, prefăcînd
Sfiala-n scrum, de-ar da isprăvii-ți grai!
Cu ce-ai greșit? și-astupă nasul cerul,
Iar vîntul șui, ce-alintă-n cale-i totul,
În hrubele pămîntului se-ascunde
Să nu m-audă. Cum, cu ce-ai greșit?!
Sfruntată tîrfă!

DESDEMONA: Jur! Mă necinstești!

OTHELLO: Cum, nu ești tîrfă?

DESDEMONA: Nu! Pe sfînta cruce!
De-nseamnă, cînd ferești pentru stăpîn
Acel potir de mîini nelegiuite
Că nu ești tîrfă, o, nici eu nu sînt!

OTHELLO: Cum, nu ești?

DESDEMONA: Nu, pe mîntuirea mea!

OTHELLO: E cu putință?

DESDEMONA: O, doamne,-ai milă!

OTHELLO: Iartă-mă, te-am luat
Drept tîrfa cea șireată din Veneția,
Nevasta lui Othello. Hei, cucoană
Ce-n slujbă ești un fel de sfîntu Petru
La poarta iadului!

(Intră Emilia.)

Da, tu, chiar tu,
Poftim bacșișul: treaba ne-am făcut-o!
Întoarce cheia și păstrează taina.

(Iese.)

EMILIA: Vai, ce-o mai fi și-n capu-acestui domn?
Ce faci, stăpînă? Cum ți-e, dulce doamnă?

DESDEMONA: Cam amețită, zău!

EMILIA: Dar, doamnă bună, ce-i cu-al meu stăpîn?!

DESDEMONA: Cu cine?

EMILIA: Doamnă, cu stăpînul meu?

DESDEMONA: Dar cine ți-e stăpîn?

EMILIA: O, dulce doamnă,
Acel ce-i și al tău!

DESDEMONA: Eu n-am nici unul!
Emilia, nu-mi vorbi! Să plîng nu pot.
Dar alt răspuns nu dau decît prin lacrimi.
La noapte-așterne-mi patul meu de nuntă;

Vezi, nu uita. Și să-mi trimiți, te rog,
Pe soțul tău.

EMILIA: Da, iată o schimbare!

DESDEMONA: E drept să fiu privită-așa, drept foarte![54]
Ce-oi fi făcut s-ajungă să gîndească
Atît de rău din vreo nimica toată?

(Intră Emilia și Iago.)

IAGO: Stăpînă, ce dorești? Ți-e păsul care?

DESDEMONA: Nu pot să spun. Cînd dăscălești copiii,
Ești blînd cu ei, îi pedepsești ușor.
Așa să mă fi dojenit și el
Că sînt copil, certată!

IAGO: Ce se-ntîmplă?

EMILIA: Așa de rău stăpînu-a terfelit-o
Cu grele-ocări, o, Iago, înjosind-o,
Că nici un suflet mîndru n-ar răbda.

DESDEMONA *(către Iago)*: Sînt, oare, ce-a spus el?

IABO: Dar ce anume,
Frumoasă doamnă?

DESDEMONA: Ce-a spus ea c-a spus
Stăpînul meu că sînt.

EMILIA: I-a spus că-i tîrfă!
Nici chiar un bețivan de cerșetor
N-ar spune-o vorbă de-asta ștoalfei sale.

IAGO: De ce s-o fi purtat așa?

DESDEMONA: Nu știu!
Sînt sigură că nu-s cum a spus el.

IAGO: Nu plînge, nu mai plînge. Ce zi tristă!

EMILIA: Să fi respins atîți feciori de neam,
Să-ți lași prieteni, țara și-un părinte
Ca-n schimb să-ți zică tîrfă! Să nu plîngi?

DESDEMONA: Ce crudă mi-este soarta...

IAGO: Fir-ar el...
De unde-i vine asta?

DESDEMONA: Cerul știe!

EMILIA: Să-mi puneți ștreangul dacă nu vreun mîrșav,
Vreun băgăreț pungaș, ce se-află-n treabă,
Lingău viclean ce-și caută o slujbă[55],
N-a defăimat-o-așa! Să-mi puneți ștreangul!

IAGO: Puah! Nu-i nici vorbă de-un asemeni om!

DESDEMONA: Dacă-i vreunul astfel, ierte-l cerul!

EMILIA: Ierta-l-ar ștreangul, iadul măcina-l-ar!
De ce să-i zică tîrfă? cine-o vede?
Și unde? Cînd? Ce fel? E de crezut?
Vreun ticălos pe maur l-a mințit,
Vreun derbedeu faimos, vreun scîrnav hîtru.
Dă-i în vileag pe-acești nemernici, Doamne,
Și pune-un bici în mîinile cinstite,
Să-i ardă goi prin lume, din Apus
La Răsărit.

IAGO: Vorbește mai încet!

EMILIA: Rușine lor! Vreun domnișor dintr-ăștia
Ți-a-ntors și ție mintea, și-ai crezut
C-am fost cîndva cu maurul și eu!

IAGO: Hai, lasă, ești o proastă!

DESDEMONA: O, dragă Iago,
Prietenul meu bun, te du la el;
Mi-e martoră a cerului lumină
Că nu-mi dau seama cum de l-am pierdut,
Jur în genunchi: de mi-a greșit voința
Vrodată față de iubirea lui,
Cu gîndul, sau cu vorba, sau cu fapta;
De-au fost cîndva de-un altul ispitite
Urechea mea, sau ochii, sau alt simț;
Sau dacă azi de mine se desparte
Și ca pe-o cerșetoare mă alungă,
Iar eu atunci nu-l mai iubesc mereu,
Așa cum l-am iubit întotdeauna,
Să fiu lipsită de-orice bucurie!
Cruzimea poate multe.-A lui cruzime
Îmi sfarmă viața, dar iubirea nu.
Eu nu pot spune „tîrfă“. Mă urăsc
În clipa chiar cînd am rostit cuvîntul,
Iar fapta însăși, care ți-l cîștigă,
N-aș face-o pe-ale lumii-ntregi comori.

IAGO: Nu-ți pierde firea, nu. E-n toane rele.
E-ngrijorat de trebile obștești
Și-și varsă focul.

DESDEMONA: De-ar fi numai asta...

IAGO: E chiar așa, cum spun.

(Trompete.)

Auzi cum sună trîmbițele cina.
Solia venețiană-i la ospăț.
Să nu mai plîngi. Te du. Se-ndreaptă totul.

(Desdemona și Emilia ies. Intră Rodrig.)

Rodrig, ce veste?

RODRIG: Socot că nu te porți cu mine cum s-ar cuveni.

IAGO: Cu ce-am greșit?

RODRIG: Ascultă, Iago: în fiecare zi născocești cîte ceva ca să scapi de mine. Și, după cîte se pare, în loc să-mi dai cea mai mică rază de nădejde, parcă faci înadins să pierd orice prilej.

IAGO: Nu vrei să mă asculți, Rodrig?

RODRIG: Pe legea mea, ți-am ascultat destul vorbele și faptele tale nu li se potrivesc de fel.

IAGO: Mă-nvinuiești pe nedrept.

RODRIG: Nu spun altceva decît adevărul. Am cheltuit tot ce aveam. Numai cu jumătate din bijuteriile pe care ți le-am dat pentru Desdemona scoteam din minți și o călugăriță. Mi-ai spus că le-a primit și m-ai făcut în schimb să nădăjduiesc într-o răsplată apropiată. Dar n-am văzut nimic.

IAGO: Bine, bine, dă-i nainte.

RODRIG: Zici că-i bine? Să-i dau nainte? Nu, omule, nu-i mai dau de fel. Și nici bine nu e. Pe cinstea mea că trebuie să fie la mijloc vreo ticăloșie. Încep să cred că am fost tras pe sfoară.

IAGO: Foarte bine.

RODRIG: Îți spun că nu e bine de loc. Am să mă duc și singur la Desdemona. Să mă cunoască. Dacă-mi dă bijuteriile înapoi, o las în pace și nu-mi mai rămîne decît să mă căiesc pentru gîndurile mele nelegiuite. Iar dacă nu, să știi că am să-ți cer socoteală.

IAGO: Asta e tot?

RODRIG: Da. Și tot ce-am spus sînt hotărît să și fac.

IAGO: Acum de-abia văd și eu că ești plin de curaj. Și din clipa asta mi-am făcut de tine o mai bună părere decît înainte. Rodrig, dă-mi mîna. Bănuielile tale au fost foarte îndreptățite. Te încredințez totuși că mi-am dat toată silința în afacerea asta a ta.

RODRIG: Nu se vede.

IAGO: Așa e. Recunosc că nu prea se vede, și bănuiala ta nu e lipsită de temei. Ascultă, Rodrig. Dacă ai în tine, ceea ce cu drept cuvînt cred acum că ai, și anume: hotărîre, bărbăție și virtute, dovedește-o la noapte. Dacă în noaptea următoare nu o vei

avea pe Desdemona, să mă trimiți pe lumea ailaltă, și asta fără judecată, și născocește orice chinuri vrei ca să-mi iei viața.

RODRIG: Foarte bine, despre ce e vorba? E un lucru bine chibzuit?

IAGO: Domnul meu, a sosit din Veneția un ordin special prin care Othello e înlocuit prin Cassio.

RODRIG: Să fie adevărat? Dar atunci Othello și cu Desdemona se întorc la Veneția.

IAGO: O, nu! El pleacă în Mauritania[56], iar pe frumoasa Desdemona o ia cu el. Afară numai dacă vreo întîmplare nu-i va prelungi aici șederea... Și nici una n-ar fi mai nimerită decît îndepărtarea lui Cassio.

RODRIG: Ce înțelegi prin „îndepărtarea" lui Cassio?

IAGO: Ehei! Adică să facă așa ca să nu mai fie în stare să-l înlocuiască pe Othello; bunăoară, zburîndu-i creierii!

RODRIG: Și treaba asta ai vrea s-o fac eu?

IAGO: Da! Numai dacă ești în stare să-ți faci dreptate singur și să tragi foloasele. În seara asta cinează cu o pațachină. O să mă duc și eu pe acolo. Nu știe încă nimic de norocul și cinstea care îl așteaptă. Dacă îl pîndești cînd pleacă de acolo, e în mîna ta. Am să fac așa ca să fie între douăsprezece și unu. Am să fiu și eu pe aproape ca să te ajut cînd ai să te năpustești asupră-i. O să-i venim de hac noi amîndoi. Haide, nu mai sta așa uluit, vino cu mine. Am să-ți dovedesc așa de limpede că moartea lui e tocmai ce ne trebuie, încît ai să te simți dator să-l ucizi. E tocmai vremea cinei. Noaptea se lasă repede. Hai la lucru!

RODRIG: Aș vrea să mai îmi dai ceva motive.

IAGO: Lasă, ai să fii mulțumit.

(Ies.)

SCENA 3

O altă sală în castel.
Intră Othello, Desdemona, Ludovic, Emilia și suita.

LUDOVIC: Te rog, seniore, nu te obosi.
OTHELLO: Mă iartă. Mersul o să-mi facă bine.
LUDOVIC: Somn bun, și-umile mulțumiri, stăpînă.
DESDEMONA: Ești oaspe mult-dorit.
OTHELLO: Pornim, seniore?
O, Desdemona! O!
DESDEMONA: Stăpîne? Spune!

OTHELLO: Mergi la culcare. Am să vin îndată.
Dă-i drumul și însoțitoarei tale.
Vezi, fă cum spun.

DESDEMONA: Stăpîne,-așa voi face.

(Othello, Ludovic și suita ies.)

EMILIA: Cum stăm? e parcă nițeluș mai blînd.

DESDEMONA: Mi-a spus că se întoarce chiar îndată,
Poruncă dîndu-mi să mă culc degrabă,
Iar ție să-ți dau drumul.

EMILIA: Să-mi dai drumul!

DESDEMONA: Așa vrea el. Deci, buna mea Emilia,
Dă-mi hainele de noapte și te du.
Nu trebui' tocmai azi să-l supărăm.

EMILIA: De nu-l mai cunoșteai, era mai bine.

DESDEMONA: Nu cred: iubirea mea îi ține partea;
Chiar cînd e dîrz și crunt și certăreț
— Descheie-mă, te rog — e plin de farmec.

EMILIA: Am pus cearceaful ce mi-ai poruncit.

DESDEMONA: Totuna-i! Zău, ce gînd smintit mă-ncearcă;
Te rog, de-o fi naintea ta să mor,
Îngroapă-mă cu el.

EMILIA: Hai, lasă astea!

DESDEMONA: A fost o fată ce-o slujea pe mama:
Varvara o chema. Iubea pe unul,
Iar el s-a zăpăcit și-a părăsit-o.
Știa un cîntec fata, cu o salce,
Cînt bătrînesc ce-i viersuia restriștea.
Ea a murit cîntîndu-l. Astă-noapte
Nu-mi mai ieșea din gînd. Abia mă țin
Să-mi las pe umăr capul și să-l cînt
Ca biata mea Varvara. Du-te,-acum!

EMILIA: S-aduc halatul?

DESDEMONA: Nu; descheie-aici.
E-un om de treabă Ludovic acesta!

EMILIA: Frumos bărbat!

DESDEMONA: Și știe să vorbească.

EMILIA: Cunosc o doamnă din Veneția care s-ar fi dus pe jos, descultă, pînă la Ierusalim numai ca să-i sărute buza de jos.

DESDEMONA *(cîntă)*: *„Suspină-un biet suflet la-l pomului trunchi*[57],
Cîntați-mi de verzile sălcii,
Cu mîinile-n cruce, cu fruntea-n genunchi,
Cîntați-mi de sălcii, de sălcii.

Izvorul din preajmă-i o-ngînă-n șuvoaie
De lacrimi amare ce pietrele-nmoaie,
Cîntați-mi de sălcii, de sălcii...“
Ia astea și pune-le bine.
„Oh, sălcii, oh, sălcii, oh, sălcii...“
Dă zor, te rog, are să vină-ndată!
„Cîntați-mi de sălcii, să-mi fie cunună,
Dar vorbe de-ocară, oh, nimeni să-i spună
Că-i sufăr disprețul cu inimă bună...“
Nu, urmarea nu-i așa. Auzi! Cine bate?

EMILIA: E vîntul doar!

DESDEMONA: *„I-am spus că mă minte, și ce-a răspuns el?*
Cîntați-mi de sălcii, de sălcii,
Că vrea să mă-nșele și eu să-l înșel!“
Te du. Somn bun. Pleoapa mi se bate:
Înseamnă c-o să plîng?

EMILIA: Nu, nicidecum.

DESDEMONA: Așa se zice. Ah! Bărbații ăștia!
Ce crezi, o fi adevărat, Emilia,
Că sînt femei ce soțul și-l înșală?
Așa de-urît?

EMILIA: C-or fi nu-ncape vorbă.

DESDEMONA: Ai face asta pentru-ntreaga lume?

EMILIA: N-ai face-o?

DESDEMONA: Nu, pe-a cerului lumină!

EMILIA: Nici eu, o, nu, pe-a cerului lumină !
Aș face-o, cred, mai sigur pe-ntuneric.

DESDEMONA: Ai face asta pentru-ntreaga lume?

EMILIA: Dar lumea-i mare. Pentru-un mic păcat
E-un preț prea bun.

DESDEMONA: Zău, nu te cred în stare!

EMILIA: Zău, cred c-aș face-o, și-aș desface-o după ce s-a făcut. Firește că n-aș face asta pentru o verighetă, pentru cîțiva coți de pînză și nici pentru rochii, pălării sau alte găteli. Dar pentru întreaga lume! De! Care femeie nu și-ar încornora bărbatul ca să-l încoroneze ca pe un rege? Aș da și prin purgatoriu pentru așa ceva.

DESDEMONA: Blestem asupră-mi dac-aș fi în stare
De-asemenea păcat, pe lumea mare!

EMILIA: Păi păcatul nu-i păcat decît pe astă lume. Și dacă ai căpăta lumea toată pentru osteneala asta, e un păcat făcut în propria dumitale lume, și de aceea ai putea să îndrepți lucrurile foarte repede.

DESDEMONA: Nu cred că pot fi astfel de femei.

EMILIA: Ba sînt destule, și așa de multe, că poți să umpli cu ele lumea asta pusă la bătaie.

Doar soțu-i vinovat cînd cade soața[58].
Așa cred. Sau că-și uită datoria
Turnînd comoara noastră-n-altă poală,
Sau izbucnesc în gelozii ursuze,
Ne zăvorăsc, ne iau și la bătaie,
Și strîng, de ciudă, baierile pungii.
Dar noi, deși plăpînde,-avem venin
Și dor de răzbunare. Afle soții
Că soațele au simțuri ca și ei.
Au văz, miros, și cerul gurii lor
Alege lesne dulcele de acru.
Ce fac ei cînd cu altele ne schimbă?
E-un joc? Da, cred. E patima de vină?
Și asta cred. Greșesc din slăbiciune?
E-așa. Dar, oare, noi n-avem și patimi
Și dor de joacă, slăbiciuni, ca sóții?
Să fie, deci, de treabă și să știe
Că numai ei ne-nvață să greșim.

DESDEMONA: Somn bun! Și fie-mi ceru-nvățătură
S-aleg din rău doar bine, nu și ură.

(Ies.)

ACTUL V

SCENA 1

În Cipru. O stradă.
Intră Rodrig și Iago.

IAGO: El vine-acum. Te-ații pe după casă
Și-nfigi adînc într-însul spada-ți trasă.
Ni-i soarta-n joc, gîndește-te deci bine:
Fii neclintit în hotărîrea ta.

RODRIG: Să-mi fii pe-aproape; poate să dau greș.

IAGO: Curaj! Îți sînt pe-aproape. Treci la locu-ți.

(Se retrage.)

RODRIG: Nu prea mă-ncîntă ástfel de ispravă,
Dar el mi-a dat temeinice cuvinte.
Un om ucis! Ce-i? Spadă, sus! Lui, moarte!

IAGO: Pe-acest buboi nou l-am frecat la sînge
Și-acum ia foc. Pe Cassio de-l ucide,
Sau de-i ucis Rodrig, sau se omoară
Ei între ei, cel folosit sînt eu.
Rodrig trăind, tot aurul mi-l cere
Cu pietrele pe care-i le-am suflat
Ca daruri cuvenite Desdemonei.
Nu-mi trebui'asta. Dacă scapă Cassio
E-n viața lui ceva măreț de-a pururi,
Și-mi face umbră. Maurul apoi
Mă poate da de gol în fața lui.
Sînt în pericol mare. Deci să moară.
Așa să fie. Dar l-aud venind.

(Intră Cassio.)

RODRIG: E pasul lui. E el! Mori, secătură!

(Îl lovește cu spada.)

CASSIO: M-ar fi ucis această lovitură,
Dar zaua mea-i mai bună decît crezi;
S-o-ncerc și eu pe-a ta!

(Trage sabia și-l rănește pe Rodrig.)

RODRIG: M-a omorît!

(Pe la spate, Iago îl rănește pe Cassio la picior și iese.)

CASSIO: Pe veci m-a betegit. Săriți. Tîlharii!

(Intră Othello.)

E Cassio-i, glasu-i, Iago-și ține vorba.
RODRIG: Ce ticălos mai sînt!
OTHELLO: E cum am spus.
CASSIO: Săriți! Lumină! Ah! Un doctor!
OTHELLO: E el! Tu, Iago brav, și care-atît de nobil
Resimți jignirea care mi se face,
Ce lecție îmi dai! Ți-e mort iubitul,
Micuța mea: sunat-a ceasu-ți rău.
Sosesc, stricato! Mi s-a șters din suflet
Privirea ta cu farmecele ei.
Iar patul tău, de vițiu pîngărit,
De sîngele-ți stricat va fi mînjit.

(Intră Ludovic și Grațian.)

CASSIO: Hei, nici o strajă? Nimeni? Ucigașii!
GRAȚIAN E vreo nenorocire: groaznic strigăt.
CASSIO: Hei, ajutor!
LUDOVIC: Auzi!
RODRIG: O, ticălos nemernic!
LUDOVIC: Sînt doi sau trei care gem. Ce noapte neagră!
Dar dacă se prefac? Nu-i bine, poate,
Să mergem singuri unde s-a strigat.
RODRIG: Nu vine, nimeni? dacă mai sînger.
LUDOVIC: Auzi!

(Reintră Iago, cu o faclă.)

GRAȚIAN: E-un ins cu faclă și-arme. E-n cămașă.
IAGO: Ce larmă! Cine-i? Cine strigă-a moarte?

LUDOVIC: Nici noi nu știm.
IAGO: Un strigăt! N-auziți?
CASSIO: Ah, Doamne, ajutor! Aici!
IAGO: Dar ce e?
GRAȚIAN: Îmi pare-a fi stegarul lui Othello.
LUDOVIC: E el într-adevăr. Un om destoinic.
IAGO: Hei, cine-acolo-atît de-amarnic strigă?
CASSIO: M-au prăpădit tîlharii. Tu ești, Iago?
Ajută-mă nițel.
IAGO: Cine sînt, Cassio,
Nemernicii care-au făcut aceasta?
CASSIO: E unul, cred, pe-aici. Dar nu e-n stare
S-o ia din loc.
IAGO: O, josnici trădători!

(Către Ludovic și Grațian.)

Hei, voi de-acolo! Haide, ajutați-mi!
RODRIG: Aici, hai, dați-mi ajutor!
CASSIO: Unul de-al lor.
IAGO: Tîlhar mișelnic! Slugă!

(Îl străpunge pe Rodrig cu sabia.)

RODRIG: Blestem asupră-ți, Iago! Cîine! Cîine!
IAGO: Omoară omul noaptea pe-ntuneric!
Dar ceilalți sîngeroși tîlhari pe unde-s?
Cît de tăcut e-acest oraș! Tîlharii!
Voi cine sînteți? oameni buni sau răi?
LUDOVIC: Încearcă-ne și-ți vei putea da seama.
IAGO: Ești messir Ludovic.
LUDOVIC: Chiar el.
IAGO: Iertare!
Cassio iată-l. Lotrii l-au rănit.
GRAȚIAN: E Cassio?
IAGO: Ce e cu tine, frate?
CASSIO: Mi-e retezat piciorul.
IAGO: Sfinte,-ajută-i!
Îmi rup cămașa și mi-l oblojesc.
Lumină, domnii mei!

(Intră Bianca.)

BIANCA: Ce s-a-ntîmplat?
Hei, cine strigă-așa?

IAGO: Cine-a strigat?
BIANCA: Vai, Cassio, dragul meu! Odorul meu!
O, Cassio, Cassio, Cassio!...
IAGO: Hop și faimoasa tîrfă!-Ți dai cu gîndul
Cam cine, Cassio, mi te-a schilodit?
CASSIO: Nu.
GRAȚIAN: Îmi pare rău să te găsesc așa; te-am căutat.
IAGO: Vă rog o jartieră. De-aș avea
O targă, să-l purtăm ușor la drum.
BIANCA: Leșină, vai! O, Cassio, Cassio, Cassio!
IAGO: Făptura asta, domnii mei, o bănui
Că nu-i străină de isprava asta.
Răbdare, Cassio! Hai, veniți cu-o faclă.
Cunoașteți chipul ăsta, da sau nu?
Vai! Nu-i Rodrig? O, doamne,-i el! Rodrig e!
Prietenul, concetățeanul drag!
GRAȚIAN: Rodrig? Cel din Veneția?
IAGO: Chiar el, senior! Îl știi?
GRAȚIAN: Pe el? Firește!
IAGO: Senior Grațian, mă iartă, n-am luat seama!
Da-n faptele-astea sîngeroase-i scuza
Purtării-mi rele.
GRAȚIAN: Vesel că te văd!
IAGO: Cum te simți, Cassio? De-aș avea o targă!
GRAȚIAN: Rodrig!
IAGO: E el! da, el!

(Se aduce o targă.)

Ce bine! Iată targa!
Vrun suflet bun să-l ia de-aici, cu grijă.
I-aduc cu felcer de la generalul.

(Către Bianca.)

Cucoană, nu te omorî cu firea!

(Către Cassio.)

Cel care zace-aici, ucis, o, Cassio,
Mi-era prieten bun. Ce v-a-nvrăjbit?
CASSIO: N-a fost nimic. Nici nu l-am cunoscut.
IAGO *(către Bianca)*: De ce-ai pălit? Să nu stea-n frig. Duceți-l.

Ședeți, seniori. Ce palidă ești, doamnă!
Băgați de seamă spaima-n ochii ei!
Aflăm mai mult de te mai uiți așa!
Luați seama bine, rogu-vă, priviți-o!
Vedeți, seniori: cînd limba n-are glas,
Păcatul tot grăiește!

(Intră Emilia.)

EMILIA: Ce-i asta, vai! Ce s-a-ntîmplat, bărbate?
IAGO: Rodrig și alții, ce-au scăpat prin fugă,
Pe Cassio, pe-ntuneric, tăbărît-au.
Rodrig e mort, iar Cassio greu rănit.
EMILIA: Vai, bietul gentilom! Vai, bietul Cassio!
IAGO: E rodul preacurviei! Tu, Emilio,
Vezi află-mi unde Cassio-a cinat?

(Către Bianca.)

Cum? Tremuri toată?
BIANCA: A cinat la mine,
Dar n-am de ce să tremur pentru asta.
IAGO: Așa a fost? Urmează-mă! Te-nvinui!
EMILIA: Rușine ție, tîrfă!
BIANCA: Nu sînt tîrfă.
Eu cred că-n viața mea sînt mai cinstită
Ca tine, care mă insulți!
EMILIA: Ca mine?
Rușine, pfui! Rușine!
IAGO: Domnii mei,
Să mergem să vedem cum l-oblojește
Pe bietul Cassio. Doamnă, hai cu noi
Și cată să ne spui altă poveste!
Emilia, fuga la castel, vezi, spune
Stăpînului și doamnei întîmplarea.
Nu vreți să mergem?

(Aparte.)

Asta-i noaptea-n care
Se lasă-a pricopseală sau pierzare!

(Ies.)

SCENA 2

O cameră de culcare în castel.
Desdemona doarme în patul ei. Luminează numai o faclă.
Intră Othello.

OTHELLO: Aceasta-i pricina, o, suflete, aceasta:
Să nu vi-o spun pe nume, stele caste!
Aceasta-i pricina! Dar n-am să-mprăștii
Nici sîngele-i, nici n-am să-i vatăm trupul
Mai alb ca neaua, tot atît de neted
Ca marmora funebrelor statui.
Să moară deci, să nu mai mintă pe-alții!
Sting flacăra, și-i sting și ei lumina.
Unealta mea de foc, dacă te suflu,
Pot iar s-aprind văpaia ta dintîi,
De-o fi să-mi pară rău! Dar dacă-i stinsă
— Tu, matcă vie-a meșterei naturi —
Lumina ta, atunci unde se află
Scînteia prometeică[59] în stare
S-aprindă iar lumina vieții tale?
De-am rupt o floare, n-o mai fac să crească.
Se vestejește. S-o respir pe ram deci.

(O sărută.)

Tu, suflu-mbălsămat, ce parcă-nduplеci
Dreptatea însăși, paloșul să-și frîngă,
Ah, iar și iar!

(O sărută.)

Așa să fii și-n moarte:
Am să te-omor și-apoi te voi iubi!
Și încă un sărut. E cel din urmă:
N-a fost mai dulce-un altul niciodată
Și mai nenorocit. Mă-neacă plînsul,
Dar lacrimile-s pline de cruzime...
Cerească mi-e durerea că lovește
În tot ce-i e mai drag! Dar s-a trezit.

DESDEMONA: Othello? Cine-i?

OTHELLO: Eu sînt, Desdemona.

DESDEMONA: Te culci, stăpîne?

OTHELLO: Ruga ți-ai făcut-o?

DESDEMONA: Stăpîne, da.

OTHELLO: Vreo vină dacă-ți știi
De harul Domnului neizbăvită,
Tu roagă-i-te-ndată de iertare!
DESDEMONA: Ce vrei să spui, stăpînul meu? Vai mie!
OTHELLO: Așa să faci. Dar scurt. Mă plimb și-aștept;
Nu-ți pot nepregătitul duh ucide:
Te-oprește cerul să omori un suflet.
DESDEMONA: Vorbești de-omor?
OTHELLO: Da!
DESDEMONA: Cerul să mă ierte!
OTHELLO: Din inimă, amin!
DESDEMONA: De-ai spus tu asta,
Mai trag nădejde: n-ai să mă ucizi!
OTHELLO: Hm!
DESDEMONA: Dar mă-nspăimînți! Cînd îți rotești tu ochii,
Ceva cumplit e-n ei. De ce m-aș teme?
Păcate nu-mi cunosc. Simt frica totuși.
OTHELLO: Gîndește-te la vina ta.
DESDEMONA: E numai
Iubirea ce ți-o port.
OTHELLO: Și mori de-aceea!
DESDEMONA: E nefirească moartea prin iubire.
De ce-ți muști buza cea de jos? Vai, vai,
Ți-e trupu-ncins de-o groaznică mînie.
Sînt semne rele. Totuși, sper întruna
Că nu m-amenință.
OTHELLO: Taci, fii pe pace!
DESDEMONA: E bine-așa. Dar despre ce e vorba?
OTHELLO: Batista scumpă mie, ce ți-am dat-o,
Lui Cassio i-ai dăruit-o.
DESDEMONA: Nu!
Pe sufletul și viața mea, nu! Cheamă-l
Și-ntreabă-l!
OTHELLO: Ia aminte, suflet dulce:
Să nu juri strîmb, căci ești pe patul morții!
DESDEMONA: Dar n-am să mor acum!
OTHELLO: Ba da, acum!
Mărturisește-ți singură păcatul,
Că fapt cu fapt, cu jurămînt, negîndu-l,
Nu schimbi, nici surpi credința neclintită
Sub care gem. Da, trebuie să mori!
DESDEMONA: Te-ndură-atunci de mine, Doamne!
OTHELLO: Amin!

DESDEMONA: Îndură-te și tu! Nicicînd, în viață-mi,
Nu te-am jignit. Iar Cassio nu mi-e drag
Decît așa cum ceru-ngăduiește
Și niciodată nu i-am dat zălog.
OTHELLO: Dar am văzut batista-n mîna lui,
O, Doamne! Tu-mi schimbi inima-ntr-o piatră,
Sperjuro! Mă silești să-i spun „omor“
Acelei fapte care mi-este-o jertfă
Și vreau s-o-ndeplinesc! Eu am văzut
Batista-aceea!
DESDEMONA: A găsit-o, poate,
Eu niciodată nu i-am dat-o. Cheamă-l,
Să spună adevărul!
OTHELLO: A spus totul!
DESDEMONA: Stăpîne, ce anume?
OTHELLO: Că te-a avut!
DESDEMONA: Călcînd adică legea?
OTHELLO: Întocmai.
DESDEMONA: El nu poate spune asta!
OTHELLO: Așa-i, nu poate — gura i s-a-nchis.
Cinstitul Iago s-a însărcinat.
DESDEMONA: Mi-e teamă să ghicesc. E mort. Se poate?
OTHELLO: Atîtea vieți cîți peri în cap de-avea
Tot le-nghițea cumplita-mi răzbunare.
DESDEMONA: A fost trădat și sînt pierdută. Vai!
OTHELLO: Îl plîngi în fața mea? Pici, desfrînato!
DESDEMONA: Alungă-mă, dar nu mă omorî!
OTHELLO: Jos, tîrfo!
DESDEMONA: Ucide-mă, dar mîine! Noaptea asta
Să mai trăiesc!
OTHELLO: O, nu! și de te zbați!...
DESDEMONA: Un ceas, un singur ceas!
OTHELLO: Nu se mai poate!
DESDEMONA: Cît spun o rugăciune!
OTHELLO: Prea tîrziu!

(O înăbușe.)

EMILIA *(de afară)*: Stăpîne, hei, stăpîne! Hei, stăpîne!
OTHELLO: Ce-i larma asta? N-a murit? Nu încă?
Oricît sînt de-aspru, nu-s ne'ndurător.
N-am să te las să te frămînți în chinuri.
Așa![60]

EMILIA *(de afară)*: Stăpîne, hei, stăpîne!
OTHELLO: Cine-i?
EMILIA *(de afară)*: Stăpîne bun, aș vrea să-ți spun o vorbă!
OTHELLO: Emilia! Îndată! A murit.
Vine să-mi spună de-a lui Cassio soartă.
Prea multă larmă-a fost. Ce! nu mai mișcă?
Da, tace ca-n mormînt. S-o las să intre?
Ar fi mai bine? Parcă mișcă iar...
Nu. Cum să mă descurc? Și dacă intră,
Îi va vorbi soției mele. Sigur.
Soția mea? Dar care? N-am soție!
O, chin nesuferit! Ce greu e ceasul!
Îmi pare-acum că vine o eclipsă
De soare și de lună, uriașă,
Că globul prins de groază se despică
De-atîta beznă.
EMILIA *(de afară)*: Rogu-te din suflet,
Stăpîne bun, mă lasă să-ți vorbesc!

(Othello deschide ușa. Intră Emilia.)

OTHELLO: Emilia, intră. Te-am uitat. Încet.
O clipă doar. Să trag perdelele.
Dar unde ești? Ce s-a mai întîmplat?
EMILIA: Omoruri mișelești, stăpîne,-acolo!
OTHELLO: Cînd? Chiar acum?
EMILIA: Stăpîne, chiar acum!
OTHELLO: De vină-i numai luna. Niciodată
N-a fost atît de-aproape de pămînt,
Scoțînd pe om din minți.
EMILIA: Stăpîne, Cassio
A omorît un venețian, un tînăr
Numit Rodrig.
OTHELLO: Ai spus Rodrig? Ucis?
Ucis și Cassio?
EMILIA: Nu, el nu-i ucis.
OTHELLO: Cum, Cassio nu-i ucis? Dă greș omorul,
Iar dulcea răzbunare rătăcește.
DESDEMONA: O, pe nedrept ucisă!
EMILIA: Cine strigă?
OTHELLO: Ce strigăt? Cine?
EMILIA: E glasul doamnei mele. Vai și-amar!
Ah, ajutor! Stăpînă, mai vorbește-mi!
O, Desdemona! Spune-mi! Doamnă[61] scumpă!

DESDEMONA: Mor fără nici o vină.
EMILIA: Vai! Cine e făptașul?
DESDEMONA: Nu-i nimeni. Numai eu. Rămîi cu bine,
Și-aminte adu-i soțului de mine.

(Moare.)

OTHELLO: Cum? Să fi fost ucisă?
EMILIA: Cine știe?
OTHELLO: A spus că n-am fost eu! Ai auzit-o.
EMILIA: Așa a spus. E drept. O recunosc.
OTHELLO: În iad de foc s-a dus ca mincinoasă,
Căci am ucis-o eu!
EMILIA: Cu-atît mai mult e înger,
Iar tu un démon negru, cel mai negru![62]
OTHELLO: Se dezmățase, se făcuse-o tîrfă!
EMILIA: Un démon ești, și defăimînd-o, minți!
OTHELLO: Ca unda te-nșela!
EMILIA: Iar tu, ca focul
Să spui c-a fost vicleană te repezi!
Ți-era dumnezeiesc de credincioasă!
OTHELLO: Întreabă-ți soțul: Cassio-a avut-o!
Al iadului străfund să-mi fie-osînda
De săvîrșeam lipsit de-un drept cuvînt
Această jertfă! Știe soțul tău!
EMILIA: Cum, soțul meu?
OTHELLO: Da, soțul tău!
EMILIA: Că și-a trădat credința de soție?
OTHELLO: Cu Cassio, da! O, de-ar fi fost curată,
Să-mi fi durat o altă lume, cerul,
Dintr-un olmaz întreg, neprihănit,
Nu i-aș fi dat-o-n schimb!
EMILIA: Bărbatul meu!
OTHELLO: Da, el mi-a spus-o-ntîiul!
E-un om întreg, i-e silă de noroiul
Stîrnit de scîrnăvii.
EMILIA: Bărbatul meu!
OTHELLO: Ce tot mă-ngîni? Am spus: bărbatul tău!
EMILIA: De dragoste și-a rîs ticăloșia,
O, doamna mea! Bărbatul meu să spună
C-a fost necredincioasă!
OTHELLO: El, femeie!
Prietenul meu Iago, preacinstitul,
Bărbatul tău!

EMILIA: De-a spus așa ceva,
Să-i putrezească zilnic dram cu dram
Stricatu-i suflet: minte cu sfruntare!
Prea mult iubea ea tîrgul necurat!

OTHELLO: Ha!

EMILIA: Fă cum poftești! ai fost vrednic de dînsa
Așa cum este vrednică de ceruri
Isprava ta!

OTHELLO: Mai bine taci! Ia seama!

EMILIA: Nu poți a-mi face rău nici jumătate
Din cît pot eu să-ndur. Netot și bleg!
Ești prost de dai în gropi! Făcuși scofală!
Tragi spada? N-ai decît! Te spun chiar dacă
Pierd zece vieți! Săriți! Săriți! Maurul
Mi-a omorît stăpîna! Ucigașul!

(Intră Montano, Grațian, Iago și alții.)

MONTANO: Ce s-a-ntîmplat? Ce este, generale?

EMILIA: Aici ești, Iago? Bine-ai mai lucrat,
De-și pune lumea faptele hidoase
Pe seama ta!

GRAȚIAN: Dar despre ce e vorba?

EMILIA: Dacă ești om, dezminte-l pe tîlhar!
I-ai spus, zice, că l-a-nșelat nevasta.
Nu ești atît de mîrșav! Nu se poate!
Vorbește, Iago! Inima mi-e grea!

IAGO: I-am spus ce cred: nimic mai mult decît
Găsea chiar el că-i drept și-ntemeiat.

EMILIA: I-ai spus vreodată că e necinstită?

IAGO: I-am spus.

EMILIA: Dar e-o minciună,-o josnică minciună,
Pe suflet jur, o mîrșavă minciună!
Ea l-a-nșelat cu Cassio? Spui, cu Cassio?

IAGO: Cu Cassio, doamnă! Ia mai ține-ți gura!

EMILIA: Ba nu-mi țin gura! Trebui' să vorbesc:
Stăpîna-mi zace-aici în pat, ucisă!

TOȚI: Ferește, Doamne!

EMILIA: Și vorba ta a dus l-acest omor!

OTHELLO: Seniori, nu vă mirați: e adevărul!

GRAȚIAN: Năprasnic adevăr!

MONTANO: Cumplită faptă!

EMILIA: O, mîrșăvie! Vai, ce mîrșăvie!
Gîndesc, mă tot gîndesc, și-adulmec totul:
Ce mîrșăvie! am simțit de-atunci!
Ah, de durere am să mă omor!
Ce mîrșăvie!

IAGO: Ai înnebunit?
Hai, du-te-acasă,-auzi? Îți poruncesc!

EMILIA: Seniori, îngăduiți-mi să vorbesc!
Se cade să-l ascult, dar nu acum,
Și poate nu mai vin acasă, Iago!

OTHELLO: Oh, oh, oh!

(Cade pe pat.)

EMILIA: Da, zaci și urlă... ai ucis ființa
Cea mai duioasă și neprihănită
Care-a privit spre cer!

OTHELLO *(ridicîndu-se)*: A fost vicleană
O, unchiule, nu te-am recunoscut!
A ta nepoată zace-aici. Așa e:
Cu mîna mea răsuflul i-am oprit.
Știu. Fapta pare groaznică și crudă!

GRAȚIAN: Sărmană Desdemona, eu mă bucur
Că tatăl tău nu este printre vii.
Căsătoria ta i-a fost sfîrșitul:
I-a rupt durerea firul slab al vieții.
Priveliștea aceasta l-ar împinge
La fapte disperate; de-ar trăi,
Ar blestema, gonind din preajma sa
Pe îngeru-i de pază, și s-ar pierde.

OTHELLO: Păcat de el! Dar Iago știe, totuși,
Că ea și Cassio fapta de rușine
Au săvîrșit-o, și de mii de ori!
El, Cassio,-a mărturisit! Iar ea,
Duioasa-i osteneală răsplătind-o,
I-a dat acel zălog de dor și semn
Pe care-ntîiul i-l dădusem eu.
Eu l-am văzut în mîna-i. E-o batistă,
Un dar străvechi dat mamei de-al meu tată[63].

EMILIA: Puteri cerești! O, Doamne!

IAGO: Taci odată!

EMILIA: Lumină vreau! Cum, domnule? Să tac?
Nu! Voi vorbi ca viforul de slobod!

Chiar dacă cerul, oamenii, toți dracii
S-ar năpusti cu hulă, voi vorbi!

IAGO: Hai, fii cuminte! Du-te-acasă!

EMILIA: Nu vreau!

(Iago o amenință cu sabia.)

GRAȚIAN: Cu spada spre-o femeie!

EMILIA: Maur tîmp!
Batista despre care ai vorbit
Din întîmplare am găsit-o eu
Și-am dat-o soțului, că-mi tot ceruse —
Cu stăruinți mai mari, într-adevăr,
Decît ar merita un moft ca ăsta —
S-o fur stăpînei.

IAGO: Tîrfă ticăloasă!

EMILIA: Ea, să i-o dea? Vai, nu, eu am găsit-o.
Și soțului i-am dat-o.

IAGO: Minți, otreapă!

EMILIA: Nu mint, vă jur! Nu; nu vă mint, seniori!
Tîlhar nerod! Dar ce putea să facă
Un astfel de smintit cu o femeie
Atît de bună!

OTHELLO: Mîrșav ticălos!
Cum? trăsnetele-n cer sînt numai tunet?

(Se repede la Iago. Acesta o străpunge pe Emilia pe la spate și fuge.)

GRAȚIAN: Priviți-o, cade! Ce mai, a ucis-o!

EMILIA: Da... Vreau să zac lîngă stăpîna mea.

GRAȚIAN: El a fugit. Dar și-a ucis soția.

MONTANO: Lepădătura! Tu ia spada asta:
E-a maurului: eu l-am dezarmat.
Păzește poarta, nu-l lăsa să iasă:
Mai bine-ucide-l! Fug după mișel.
E-un blestemat!

OTHELLO: Eu nu mai sînt viteazul:
Orice țingău îmi poate smulge spada!
Cînd moare cinstea, gloria ce-nseamnă?
Să piară tot!

EMILIA: Ce-ți prevestea cîntarea?
Poți să m-auzi, stăpîna mea? Ascultă.
Vreau, precum lebăda[64] să mor cîntînd.

(Cîntă: „Oh, sălcii, oh, sălcii, oh, sălcii...")

Ea te-a iubit, a fost neprihănită,
O, maur crud! De nu spun adevărul,
Să nu mi-ajungă sufletul în cer!
Murind, rostesc întocmai ce-am gîndit.

(Moare.)

OTHELLO: Mai am aici în cameră o armă,
Un paloș spaniol[65] călit în gheață.
A, iată-l! Trebui' unchiule, să ies.

GRAȚIAN *(de afară)*:
De-ncerci, cumva, o să te coste scump:
N-ai arme, trebuie să te supui.

OTHELLO: Atunci vorbește-mi, uită-te la mine,
De nu, și fără arme te înfrunt.

(Intră Gratian.)

GRAȚIAN: Ce vrei să-mi spui?!

OTHELLO: Privește: un pumnal!
N-a stat nicicînd un altul mai cumplit
La coapsă de soldat! Văzut-am zile
Cînd eu cu brațu-mi slab și sfîntu-mi paloș
Răzbit-am printre piedici mai grozave
De zeci de ori decît un „stai" de-al tău!
Deșartă laudă! Ce-a fost a fost!
Ursita cine, oare, și-o cunoaște?
Deși sînt înarmat, nu-ți fie frică,
Aci mi-e țelul, ultimul popas,
Supremul far al pînzii-mi de pe urmă.
Te sperii? Pregeți? Teamă de prisos!
Un pai să-ndrepți spre pieptul lui Othello
Și dă-napoi. Unde-ar putea să meargă?
Ce chip arăți, copilă-a relei zodii?
Alb, cum îți e cămașa! La județ
El o să-mi zvîrle sufletul din cer
Ca să-l înhațe diavolii; iubito,
Ești rece, cum ți-a fost neprihănirea.
Ah, cîine blestemat!
Voi, démoni, izgoniți-mă cu biciul
Din fața arătării ei cerești!
Suflați-mă-ntr-a vîntului bătaie!
Frigeți-mă pe flăcări de pucioasă!
Scăldați-mă-n străfund de rîu de foc!

Oh, Desdemona, Desdemona-i moartă!
Oh! oh! oh!

(Intră Ludovic, Montano, Cassio, dus pe o targă, și ofițeri care îl păzesc pe Iago.)

LUDOVIC: Pe unde-i, oare,-acel sărman bezmetic?
OTHELLO: Cel care-a fost Othello? Sînt aici.
LUDOVIC: Mișelul unde-i? Vipera mi-aduceți!
OTHELLO: Să-i văd copitele: e un eres;
De ești un demon, nu te pot ucide!

(Îl rănește pe Iago.)

LUDOVIC: Ia-i spada.
IAGO: Sînger, domnul meu: nu-s mort.
OTHELLO: Nu-mi pare rău. Rămîi mai bine-n viață:
E-o fericire moartea, după mine.
LUDOVIC: Othello, tu, alt'dată-atît de bun,
Prins azi în cursa unui blestemat,
Ce nume-ai să mai porți?
OTHELLO: Oricare-o fi!
Cu voia ta: un ucigaș cinstit,
Căci m-a-ndemnat onoarea, ura, nu!
LUDOVIC: Mișelul s-a mărturisit, în parte:
V-ați înțeles să-l omorîți pe Cassio?
OTHELLO: Da!
CASSIO: Dar niciodată nu ți-am dat temei,
Iubite[66] general...
OTHELLO: Te cred! Mă iartă!
Vrei să-l întrebi, te rog, pe monstrul ăsta
De ce m-a prins în lanțu-i, trup și suflet?
IAGO: Nu mă-ntreba nimic. Ce știi ți-ajunge:
De-acum încolo nu mai spun o vorbă.
LUDOVIC: Nici să te rogi?
GRAȚIAN: La caznă-ți dezlegi limba!
OTHELLO: Faci foarte bine.
LUDOVIC: Vei înțelege, domnule, ce-a fost,
Și cred că n-ai știut. Iat-o scrisoare
Din buzunarul mortului Rodrig,
Și iată alta.-Ntr-una dintre acestea
Se spune că Rodrig a pus la cale
Uciderea lui Cassio.
OTHELLO: Ticălosul!

CASSIO: Păgînă faptă! Mîrşavă nespus!

LUDOVIC: ...Şi-un alt răvaş, găsit şi el asupră-i,
Cu-nvinuiri, pe care, pare-se,
Rodrig avea de gînd să i-l trimită
Acelui blestemat. Cred că-n răstimp
Sosit-a Iago şi l-a împăcat.

OTHELLO: Ce groaznic lotru! Cassio, cum ajuns-a
Batista doamnei mele-n mîna ta?

CASSIO: În cameră la mine am găsit-o,
Iar Iago tocmai a mărturisit
Că a scăpat-o dinadins acolo,
Şi scopul şi-a-mplinit.

OTHELLO: Nebun ce-am fost!

CASSIO: Se vede din răvaşu-i cum îl mustră
Rodrig pe Iago că l-a-nduplecat
Să mă sfideze cînd eram de strajă,
Fapt care-a dus la-ndepărtarea mea.
Şi chiar acuma, după un răstimp
În care mort părea, ne-a spus că Iago
E cel ce l-a rănit, şi că tot Iago
L-a pus la cale.

LUDOVIC: Vei părăsi-ncăperea. Mă urmezi.
Puterea şi comanda-ţi sînt retrase,
Şi-n Cipru, Cassio-i guvernator.
Cît despre-acest mişel, de e vro caznă
Mai iscusită, mai chinuitoare,
Ce-l poate ţine cît mai mult în viaţă,
A lui să fie! Eşti întemniţat!
Să afle statul nostru veneţian
De felul crimei tale! Hai! Pornim!

OTHELLO: Mai stai! O vorbă, două, pînă plec.
Adus-am oarecari servicii ţării.
Se ştiu. Am zis. Te rog, cînd vei da seamă
De-aceste întîmplări nenorocite,
Arată-mă cum sînt. Nici părtinire,
Nici ură-n scrisul tău. Să spui de-un om
Care-a iubit adînc, dar nu-nţelept,
Nu prea gelos, însă fiind stîrnit,
N-a mai ştiut ce face;-a cărui mînă,
Asemeni indianului bezmetic,
A lepădat un mărgărit mai scump
Decît onoarea tribului[67] De-un om,

Ai cărui ochi n-au fost deprinși cu mila,
Dar azi, robiți, cu lacrimi grele plîng,
Cum în Arabia-arborii de leac
Își plîng tămîia lor. Așa să spui.
Și să mai spui că la Alep[68], odată,
Cînd un otman hain, purtînd cealma,
Bătea pe-un venețian, hulindu-mi țara,
L-am luat de gît pe-acel păgîn spurcat
Izbindu-l astfel!

(Se străpunge.)

LUDOVIC: Sîngeros sfîrșit!
GRAȚIAN: Orice-am mai spune-acum ar fi zadarnic.
OTHELLO: Te-am sărutat și-n moarte te-am pierdut.

(Cade peste trupul Desdemonei.)

Să pier acum, murind într-un sărut!

(Moare.)

CASSIO: De asta mi-a fost teamă; dar credeam
Că n-are armă.-A fost un suflet mare.

LUDOVIC *(către Iago):*
Tu, cîine fioros, mai crud ca spaima,
Ca foamea sau ca marea! Oh, privește
La tragica acestui pat povară!
Să n-o mai văd! Grațian, rămîi în casă,
Te-nstăpînești prin drept de moștenire
Pe-avutul maurului.

(Către Cassio.)

Îți revine,
Fiind guvernator, însărcinarea
De-a judeca pe-acest mișel demonic,
Și timpul, locul, caznele-i s-alegi.
Să-i fie grele! Eu mă-mbarc îndată
Să duc aceste triste vești în stat,
Și să le dau, cu sufletu-ntristat.

(Ies toți.)

OTHELLO

Comentarii

Întrucît tragedia a fost jucată pentru prima oară la 1 noiembrie 1604 (reprezentație dată la Curte de „actorii Maiestății Sale", după cum se arată în „Revels Account" – evidența cheltuielilor pentru spectacole), perioada 1602–1604 include, probabil, și redactarea ei, cu mutații între anii sugerați: 1602 (Kenneth Muir, 1961), 1602–1603 (F.E. Halliday, 1964), 1604 (John Wain, 1971). Thomas Walkley a înregistrat-o la Stationers' Office la 6 octombrie 1621 și a publicat-o într-o ediție in-cuarto sub titlul *Tragedia lui Othello, Maurul din Veneția*, cu mențiunea: „Așa cum a fost jucată în repetate rînduri la The Globe și la The Black-Friars de slujitorii Maiestății Sale". Textul („bun" după aprecierea lui Greg, deși cules după exemplarul imperfect al unui sufler) reține pasajele licențioase dar are un minus de 160 rînduri față de cel din ediția in-folio (1623), unde piesa ocupă locul al zecelea în secțiunea tragediilor (cu păstrarea titlului din ediția in-cuarto).

Sursa evidentă a tragediei este a șaptea povestire din cea de a treia zi din *Hecatommithi (O sută de povestiri)* de Giraldi Cinthio, lucrare publicată la Veneția în 1566. Nu se știe ce anume text a folosit Shakespeare; după mulți cercetători, fie originalul italian, fie o traducere engleză care nu ne-a parvenit (prima traducere cunoscută datează din 1753), dar nu traducerea franceză din 1584, tipărită la Paris. Se bănuiește că detaliile referitoare la Veneția au fost împrumutate de dramaturg dintr-o lucrare a lui Lewknor (1600).

Din Cinthio, Shakespeare preia firul narativ conducător, personajele principale (aproape toate nenumite), tactica lui Iago, conflictul sufletesc al lui Othello, cîteva amănunte (rolul batistei, sfaturile date Desdemonei de către Emilia etc.), iar apropierea tragediei de povestirea italiană se face simțită mai ales după debarcarea eroilor în Cipru. Ca de obicei, însă, dramaturgul se depărtează atît de mult de sursă prin reinterpretarea dramatică a acțiunii, prin motivarea psihologică a personajelor, prin „alchimia" artistică specifică, încît, dincolo de aspectele de suprafață, sursa devine un reper

vag sau chiar „negativ". Sublinierea e necesară pentru că pînă și în zilele noastre sînt shakespeariologi care îi atribuie autorului lui *Othello* împrumuturi de „adîncime", de pildă Irving Ribner:

„Dar povestirea lui Cinthio cuprindea elementele de bază necesare dramei intenționate de Shakespeare. El găsise aici conflictul omului care, indus în eroare, alege calea răului și e chinuit apoi de remușcări. Găsise și sugestia că tînăra fată iubise pe maur pentru marile lui virtuți, ca și sublinierea de către Cinthio a caracterului nefiresc al unei astfel de căsătorii" *(se mărită cu un bărbat de altă rasă, religie și moravuri — n.n.)*[1].

Circumspect, M.R. Ridley, îngrijitorul ultimei ediții a piesei în „The Arden Shakespeare", subliniază „diferențele foarte clare" dintre piesă și povestirea lui Cinthio, unde constatăm următoarele:

„1 Iago, pînă acum *(pînă la „secțiunea centrală" — n.n.)* nu nutrește nici un fel de ură față de Othello. Singurele sale motivări sînt mai întîi dragostea fizică, apoi ura față de Desdemona. Ceea ce urmărește dînsul este distrugerea *ei*, nu a soțului ei.

2 Nu Emilia, ci Iago însuși pune stăpînire pe batistă cu ajutorul inconștient al fiicei sale nevîrstnice, nu cu ajutorul conștient al soției lui.

3 Emilia își dă seama de la început de intenția lui Iago.

4 Nu există un echivalent al lui Roderigo"[2].

Numeroase sînt detaliile preluate de Shakespeare din propriile sale piese, în primul rînd din cele scrise cu puțin mai înainte, iar dintre ele, prin dimensiuni și dramatism, se impune atenției o parte din scena 1, actul IV (vers. 90—165), cînd, asemenea lui Troilus și Ulise *(Troilus și Cresida*, V, 2, 4—178), Othello, la sugestia lui Iago, ascultă din umbră dialogul dintre acesta și Cassio. Există, după cum vom vedea, și reluări tematice.

Răsunătorul studiu al lui F.R. Leavis *Intelectul diabolic și eroul nobil sau un Othello al sentimentalului*, în care autorul se ridică vehement împotriva „aprecierilor curente", bazate pe „o falsificare fundamentală" a tragediei shakespeariene, începe cu generalizarea:

„Este recunoscut în mod aproape unanim că *Othello* e cea mai simplă dintre marile tragedii ale lui Shakespeare: tema e limitată și definită strict, iar piesa, după cum subscrie oricine, este o operă artistică extraordinar de reușită. Efectul pe care-l lasă în urma ei este cel al unei clarități supe-

---

[1] Irving Ribner, *Tipuri de conflicte în tragedia shakespeareană*, 1960, fragment tradus de Sorin Alexandrescu în „Shakespeare și opera lui", EPLU, București, 1964, p. 660.

[2] M.R. Ridley, în *Othello*, 1958, „The Arden Shakespeare", Methuen, 1971, p. 246.

rioare, «clasice» — al unor contururi ferme, definite, neestompate şi nedistorsionate de adîncituri înceţoşate, de aure metafizice şi bogate ambiguităţi simbolice. S-ar părea că în această privinţă există un fel de consens. Şi totuşi [...]"[1].

Şi totuşi, lucrurile nu stau aşa, dovadă criticii părtinitori etc. Şi totuşi — virînd, după această introducere către apele mai liniştite ale realităţilor lingvistice — observăm că în piesă apar nu numai „ambiguităţi simbolice", ci şi „ambiguităţi lexicale", probleme care, dacă nu sînt rezolvate cît de cît satisfăcător, vom pluti de la bun început în derivă... Evident, este vorba despre cuvinte semnificative pentru mesajul tragediei.

Astfel este adjectivul *honest* („onest", „cinstit" etc.), care împreună cu substantivul *honesty* („onestitate", „cinste" etc.) — mult mai rar — apare, după calculele lui William Empson, de nu mai puţin de 52 ori în *Othello*. Într-un studiu amănunţit al „cuvintelor complexe" (polisemantice, cu subsensuri derivate din sensul lor principal, dar bucurîndu-se şi de o anumită independenţă), Empson discută evoluţia sensurilor şi a statutului „social" al cuvîntului *honest*, de la medievalul „care merită să fie respectat de societate" pînă la argoticul „care e unul de-ai noştri" de la mijlocul secolului al XVI-lea.

„Într-un anumit stadiu al evoluţiei sale (la data cînd *Othello* era redactat sau nu), cuvîntul a ajuns să implice ideea că acela care acceptă dorinţele fireşti, care nu trăieşte după principii, este omul căruia i se potriveşte înţelesul agreabil al lui *honest*, «generos» şi «credincios prietenilor»; iar a crede în aşa ceva înseamnă a nu crede în Căderea omului"[2].

Transcriu două din numeroasele ilustrări oferite de Empson pentru a demonstra rolul polisemiei termenului în *Othello*. Prima are drept context un scurt dialog între Emilia şi Desdemona:

„«*Emilia:* Ajută-l, doamnă. Soţul meu e mîhnit/ De parcă-n joc ar fi chiar soarta lui. *Desdemona:* E-un om de treabă *(that's an honest fellow)*...» (III, 3, 3—5).

Dar Emilia întrerupe, de fapt, discuţia dintre Cassio şi Desdemona, care, în această replică neglijentă, rostită pentru a o face pe Emilia să tacă, exprimă şi o atitudine faţă de Iago: deşi demn de încredere şi credincios,

---

[1] F.R. Leavis, *Diabolical Intellect and the Noble Hero: or the Sentimentalist's Othello*, în „The Common Pursuit", 1958, Penguin Books, Harmondsworth, 1969, p. 136.

[2] William Empson, *Honest in „Othello"*, 1951, fragment din „The Structure of Complex Words", 1951, reprodus în „Shakespeare, *Othello*". a selection of critical essays edited by John Wain, Casebook Series, Macmillan, London, 1971, p. 99.

el îi este inferior din punct de vedere social. Acest lucru exprimă în suficientă măsură de ce Iago vorbește ironic despre faptul cunoscut că este *honest;* nuanța patronală a cuvîntului implica o vagă insultă socială precum și o aluzie la stupiditate. Criticii au cercetat problema adevăratului statut social al lui Iago și al Emiliei, demonstrînd că funcțiile de stegar și doamnă de companie erau deținute de persoane aparținînd unor condiții foarte diferite; spectatorii trebuiau să judece singuri. Din aluziile textuale reiese însă destul de clar că Iago și soția sa sînt situați cu mult mai prejos de Desdemona, deși cu mult deasupra stegarului Pistol, de exemplu"[1].

A doua ilustrare e un comentariu pe marginea unui fragment din primul monolog al lui Iago:

„« /.../ Iar maurul e-nerezător din fire,/ Pe om îl crede-onest *(honest)* de-i pare ástfel» (I, 3, 397–398).

(Aici) Iago folosește cuvîntul pentru a spune că intenționează să-l mintă pe Othello. /.../ De fapt, chiar de la prima sa folosire în piesă, cuvîntul pare să indice că Iago nu se consideră cinstit. În scena de deschidere, cu Roderigo (Rodrig), el afirmă despre tipul de oameni slugarnici: «Acești mișei de treabă *(honest)* 's buni de bici»; sînt opusul oamenilor independenți cum este el însuși – «băieții ăștia au suflet». *(Către sfîrșitul actului)*... Othello îl numește pe Iago cinstit de două ori; imediat după aceea, Iago (ca să sublinieze ironia) se întîlnește de două ori cu Roderigo, apoi, într-un monolog, le spune spectatorilor că-l va înșela și pe Roderigo. După care subliniază cele două versuri citate mai sus, enumeră datele problemei sale, iar scopul dramatic, se poate spune, este de a se convinge că nici unui spectator nu i-a scăpat poanta evidentă. Actul se încheie cu „E gata!" și cu satisfacția jubilantă a lui Iago de a fi născocit urzeala. Dar pînă și aici, cred eu, există loc pentru tonul ironic cu care Iago folosește cuvîntul *honest:* el insinuează, poate, că ideea lui Othello despre *honesty* este la fel de elementară ca și judecățile sale despre categoria de oameni care o exemplifică. De fapt, nu este exclus ca Iago să vorbească despre Cassio, nu despre el însuși /.../ Dar chiar așa, părerea mea este că Iago se are într-un fel în vedere. Expresia introductivă «mișei de treabă» este, fără îndoială, o ironie directă (evidentă prin contradicție); ea nu poate să însemne decît că Iago are despre *honesty* o idee diferită de cea pe care o au acești mișei"[2].

Empson analizează și cuvintele *honour* („onoare" etc.) și *honourable* („de onoare", „onorabil" etc.) în paralel cu *honest:*

---

[1] *Ibid.*, pp. 99–100.
[2] *Ibid.*, pp. 101–102.

„*Honest* e folosit ultima oară atunci cînd ofițerul îi ia lui Othello sabia — semn de dizgrație, simbol al încoronării, două negări posibile pentru *honour* și *honesty*.

«*Othello:* Eu nu mai sînt viteazul;/ Orice țingău îmi poate smulge spada./ Cînd moare cinstea *(honesty)*, gloria *(honour)* ce-nseamnă?/ Să piară tot» (V, 2, 241—244).

Înțelesul corect, după mine (deși comentatorii sînt în mare dezacord aici) este cam acesta: «Mi-am pierdut reputația civică pentru că uciderea soției mele s-a dovedit a fi o greșeală; și atunci de ce să-mi mai pese de reputația mea militară, care depinde de purtarea spadei?» Dar este limpede că efectul poetic sau dramatic implică mult mai mult. De fapt, întrebarea rezumă atît de deplin piesa încît antrenează cele două cuvinte aproape în totalitatea sensurilor lor; se pare că, pînă la urmă, ea distruge conceptul de *honesty*, ale cărui verigi le-a înlăturat cu răbdare. Cuvintele *honour* și *honourable* mai sînt folosite de 13 ori; 4 din ele de către Othello despre sine și 5 de către alții despre Othello. Efectul urmărit a fost acela de a face din Othello personificarea onoarei *(honour)*; dacă onoarea nu supraviețuiește testării acestei idei, nici Othello nu-i mai poate supraviețui. Iar pentru dînsul *honest* înseamnă *honourable*, din care a derivat primul cuvînt; testarea unuia e și testarea celuilalt. Să supraviețuiască neprihănirea Desdemonei, pe care el o recunoaște acum, să supraviețuiască Desdemona însăși, personificarea castității (care, accentuează el, minte cînd își dă ultima suflare), să supraviețuiască purtarea decentă a lui Othello, respectul pentru el, respectul lui față de sine însuși — toate acestea sînt *honour*, nu *honesty;* nu este cu putință ca Othello să le supraviețuiască. Ele însă nu sînt testări ale unei idei; ceea ce a fost testat e un sens special al lui *honest*. Iago a fost personificarea cinstei *(honesty)*, nu numai pentru Othello ci și pentru lumea lui; de ce *honour*, părintele cuvîntului *honesty*, să trăiască mai departe și să vorbească despre sine? *Honesty*, această înmănunchere obscură de simulacre, a fost distrusă de piesă. Nu pot găsi un alt mod de a explica aici forța întrebării“[1].

Avatarurile semantice ale cuvintelor *honest* și *honourable* sugerează o paralelă cu degradarea conținutului adjectivului *honourable* din propoziția „Brutus is an honourable man“ („Brutus e un om de toată cinstea“), repetat de mai multe ori de către Marc Antoniu în faimosul său discurs din *Iuliu Cezar* (III, 2, 88 și urm.). Datorită contextului manevrat abil de orator, *honourable* se transformă pînă la urmă în antonimul său, după cum îi interpretează sensul cel de al IV-lea cetățean: „They were traitors: honourable men!“ („Au fost niște trădători — oameni de toată cinstea“. v. 159)

---

[1] *Ibid.*, pp. 112—113.

Un alt uvînt-cheie este *jealous* (și *jealousy*), care în piesele lui Shakespeare, în afară de sensul „gelos" („gelozie"), putea să însemne și „bănuitor" („bănuială"), ca în:

„*Regina:* So full of artless jealousy is guilt/ It spills itself in fearing to be spelt" idea fiind: „Cugetele vinovate sînt atît de nestăpînite în bănuielile lor/ Încît se trădează prin însăși măsurile de prevedere pe care le iau" — *Hamlet*, IV, 5, 19—20) sau „temător", „îngrijorat" („teamă", „îngrijorare"), ca în:

„*Julieta:* /.../ jealous of his liberty" („...temător pentru libertatea lui" — *Romeo și Julieta*, II, 2, 181).

Analizînd amplu rolul și sensurile cuvîntului în *Othello*, A. P. Rossiter spune, printre altele:

„Dacă se recunoaște că versurile lui Othello «Of one that lov'd not wisely but too well; / Of one not easily *jealous*, but, by being wrought,/ Perplex'd in the extreme...»—«De-un om / Care-a iubit adînc, dar nu-nțelept,/ Nu prea gelos, însă fiind stîrnit,/ N-a mai știut ce face...» — V, 2 342—345) conțin un termen ambiguu, *jealous*, atunci putem face aprecieri cu privire la ceea ce se spune și ne putem da seama de semnificația decisivă pe care o prezintă pentru Othello și pentru întreaga piesă. Dacă *jealous* înseamnă „bănuitor", versul arată că Othello nu este *înclinat* să bănuiască: e încrezător (Iago e, și el, de această părere), lucru demonstrat de toate întrevederile sale cu Iago. Este posibil însă ca un om care respinge un termen ambiguu să respingă fiecare din cele două sensuri ale sale. Dacă el este convins că poate respinge cînd un sens cînd pe celălalt, atunci devine un taler cu două fețe. Dacă poate sau, eventual, ar trebui să fie conștient de ceea ce, în mod fals, respinge chiar atunci cînd tăgăduiește sincer echivocul, atunci se înșală singur sau este singur indus în eroare. «Diavolul», putem spune noi dacă dorim, «este evaziv cu el sau în el». Vina lui nu e ipocrizia, ci lipsa introspecției, a cunoașterii de sine, respectiv a sincerității în înțelesul ei cel mai profund de integritate. Dacă *jealous* înseamnă capabil sau robit de o extremă *gelozie (sexual jealousy)*, atunci Othello este, ca să nu spunem mai mult, înșelat; pentru că scena a 3-a din actul III subliniază continuu tocmai acest lucru: înclinația spre gelozie".[1]

Despre ceea ce am considerat a fi un cuvînt-cheie în *Othello*, și anume verbul *to think*, am amintit în Studiul introductiv (vol. I al prezentei ediții, pp. 40—41). Reiau problema, de data aceasta cu amplificările cerute pe

[1] A.P. Rossiter, *Othello: A Moral Essay*, în *Angel with Horns*, 1961, Longman, London, 1970, pp. 191—192.

de o parte de importanța momentelor în care apare acest cuvînt — element organic al intrigii dramatice —, pe de altă parte, de modalitățile specific shakespeariene de a-l scoate în evidență — discret, prin asociere cu alte cuvinte tematice și, în general, prin context și „subtext".

To think este, și a fost și în vremea lui Shakespeare, un verb cu mai multe sensuri, dintre care două sînt *antonimice:* a) „a crede", „a fi convins"; b) „a crede", „a bănui (doar)", „a fi posibil (dar nu sigur)", „a i se părea", „a fi o (simplă) părere" (că): și tocmai jocul dintre aceste două sensuri este exploatat de dramaturg într-o suită de dialoguri cruciale între Othello și Iago.

Într-o primă fază a uneltirilor sale, Iago repetă anumite cuvinte rostite de Othello — inclusiv verbul *to think* — cărora începe să le dea noi conținuturi prin context și atitudine. Să se observe că Othello sesizează „ceva":

(1) *„Othello:* Is he not honest? *Iago:* Honest my lord? *Othello:* Honest. Ay, honest. *Iago* My lord, for what I know — *Othello:* What dost thou think? *Iago:* Think, my lord? *Othello:* Think, my lord! By heaven, he echoes me,/ As if there is some monster in his thought,/ Too hideous to be shown: thou didst mean something..." *(„Othello:* Nu e /Cassio/ cinstit? *Iago:* Cinstit, stăpîne? *Othello:* Cinstit. Da, cinstit. *Iago:* Stăpîne, după cîte știu... *Othello:* Ce crezi?/ Ce părere ai? Care e convingerea ta?/ *Iago:* Ce cred, stăpîne?/ posibil ambiguu: Ce convingere am? dar și: Ce bănuiesc eu?/ *Othello:* „Ce cred, stăpîne"!/ Pe ceruri, repetă spusele mele/ De parcă ar fi un monstru în gîndurile lui,/ Prea hîd ca să-l arate. Tu știi ceva..." — III, 3, 103—108).

În cursul aceluiași dialog, Shakespeare recurge din nou la repetiție, cu deosebirea că de data aceasta Othello e cel care reia afirmațiile lui Iago, aparent morale, deci întru totul convenabile integrității maurului:

(2) *„Iago:* For Michael Cassio,/ I dare be sworn, I think that he is honest. *Othello:* I think so too. *Iago.* Men should be what they seem;/ Those that be not, would they might seem none! *Othello:* Certain, men should be what they seem. *Iago:* Why, then, I think that Cassio is an honest man. *Othello.* Nay, yet there's more in this:/ I prithee, speak to me as to thy thinkings,/ As thou dost ruminate, and give the worst of thought/ The worst of word". *(„Iago:* Cît despre M. Cassio,/ Pot să jur — cred că e cinstit" [deci nu „pot să jur că e cinstit", ci „pot să jur că am și eu o părere — părerea că e cinstit"]. *„Othello:* Și eu cred [sînt convins] că e cinstit. *Iago:* Oamenii ar trebui să fie ceea ce par că sînt;/ Iar cei ce nu sînt [ceea ce par] mai bine nu ar mai părea deloc! *Othello:* Firește, oamenii ar trebui să fie ceea ce par că sînt. *Iago:* Păi atunci eu cred [mi se pare] că M. Cassio e un bărbat cinstit. *Othello:* Nu, e un dedesubt aici./ Te rog să-mi vorbești/

Aşa cum vorbeşti cu gîndurile tale/ Cînd le frămînţi şi dă vorba cea mai rea/ Celui mai rău gînd al tău" — III, 3, 124—132).

În faza a doua, îndoiala şi-a făcut lucrarea:

(3) „*Othello.* I think my wife be honest and think she is not:/ I think that thou art just and think thou art not./ I'll have some proof: my name, that was as fresh/ As Dian's visage, is now begrim'd and black/ As my own face. If there be cords or knives,/ Poison or fire or suffocating streams,/ I'll not endure it. Would I were satisfied!" *(Othello:* Cred că soţia mea e cinstită" [în engleză *be*, nu *is*, posibil „că soţia mea s-ar putea să fie cinstită"]/ „şi cred că nu este;/ Cred că ai dreptate şi cred că nu ai dreptate./ Vreau oarecare dovezi. Numele meu, care a fost curat ca faţa Dianei,/ E acum mînjit şi negru cum mi-e chipul./ Pumnale, ştreanguri, clocote ce-neacă,/ Otravă, foc, orice! Să nu mai sufăr! Vreau să aflu [adevărul]!" — III, 3, 385—391).

Faza a treia coincide cu începutul actului IV, unde întîlnim ecouri din faza întîi ((1), III, 3, 105):

(4) „*Iago:* Will you think so? *Othello:* Think so, Iago?" („*Iago:* Aşa crezi? *Othello:* Aşa cred, Iago?" — IV, 1, 1).

Ea sfîrşeşte cu leşinul lui Othello, după ce Iago i-a sugerat „dovada" cerută (batista) şi maurul şi-a manifestat furia şi dezamăgirea prin interjecţii şi vorbe aproape fără şir. El „cade în transă" (după ediţia in-folio) sau „se prăbuşeşte" (după ediţia in-cuarto) (IV, 1,44). De fapt, e un atac epileptic („*Iago:* Stăpînul meu a avut o criză de epilepsie,/ E a doua după cea de ieri" — IV, 1, 49—50).

În fine, în faza a patra (ultima conversaţie dintre Othello şi Iago înainte de omorîrea Desdemonei), verbul *to think* nu mai apare — şi-a îndeplinit misiunea. Continuă însă structurile în care a fost folosit, Iago repetă enunţurile lui Othello, însă, acum stăpîn pe situaţie, nu le mai răstălmăceşte, le amplifică doar:

(5) „*Othello (despre Desdemona):* ...O minte atît de aleasă, o închipuire atît de vie! *Iago:* E cu atît mai vinovată. *Othello:* Înmiit, vai, înmiit. Apoi, dintr-o viţă atît de nobilă! *Iago:* Da, prea nobilă. *Othello:* Da, fireşte. Totuşi, Iago, ce păcat! Ah, Iago, ce păcat, Iago! /.../ Am s-o tai bucăţele... Să-mi pună coarne! *Iago:* Vai, ce urît din partea ei! *Othello:* Şi chiar cu ofiţerul meu! *Iago:* Asta e şi mai urît. *Othello:* Fă-mi rost de otravă, Iago. Chiar la noapte! /.../ La-noapte, Iago. *Iago:* Nu folosi otrava. Sugrum-o în patul ei, chiar în patul pe care l-a pîngărit. *Othello:* E bine, bine. Îmi place o astfel de dreptate. E foarte bine!" (IV, 1, 199—222)

Fragmentele mai sus citate cuprind o serie de elemente cu caracter de accentuare sau subliniere.

În primul rînd consemnăm pronunțatul mimetism lingvistic. Iago preia din vocabularul lui Othello cuvinte importante, cu care, după cum am văzut, își urmărește scopurile – (1), (2), (5). Procedeul este caracteristic pentru Iago, lucru demonstrat de W.H. Clemen:

„În conversație, Iago se adaptează întotdeauna partenerului și-și folosește limbajul ca mijloc de influențare și prindere în mreajă. Spre deosebire de Othello, el nu este deloc străin de viața obișnuită și e familiarizat îndeaproape cu posibilitățile și comportarea oamenilor aparținînd celor mai variate condiții și clase"[1].

„Întregul său vocabular este atunci acordat după starea sufletească și diapazonul celuilalt personaj. /.../ Astfel, adresîndu-i-se lui Roderigo, Iago își însușește, după cum a semnalat Dr. Schmetz, vocabularul eufuistic, bombastic, plin de latinisme, specific lui Roderigo însuși /.../ ...cînd, totuși, i se adresează lui Montano, el trece de la proză la versuri, folosind metafore sonore și termeni împrumutați din astronomie /.../ Singura dată cînd Iago invocă solemn luminătorii cerului și stihiile, o face de asemenea într-o manieră prefăcută, imitativă, prin care caută să se adapteze la jurămîntul anterior al lui Othello, «pe bolta aceasta de marmoră» (III, 3, 461)"[2].

Degradarea cuvintelor *(think, honest)* – ne gîndim aici la termenul „deflation" folosit de M. French în legătură cu *Troilus și Cresida* (v. Comentariile respective) – merge mînă în mînă cu caracterul general al lexicului lui Iago:

„Obiectele menționate de el aparțin unei lumi inferioare și pur materiale /.../ Lumea lui de imagini e plină de animale respingătoare dintr-o categorie inferioară, cu referiri la mîncare, băutură și funcții corporale (de exemplu «te mănîncă patima», III, 3, 391, «plăpînda ei dragoste se va socoti înșelată, va începe să se îngrețoșeze, să se dezguste și să-l urască pe maur», II, 1, 236–238), precum și de termeni tehnici și comerciali"[3].

Totodată,

„Iago... își trădează firea prin limbaj și aceasta nu mai atunci cînd își expune planurile și intențiile sau cînd caută să ademenească și să înșele celelalte personaje. Chiar și cuvintele care la prima vedere par să nu aibă

---

[1] Wolfgang H. Clemen, *The Development of Shakespeare's Imagery*, 1951, Methuen, London, 1966, p. 129.
[2] *Ibid.*, p. 122.
[3] *Ibid.*, p. 125.

nici o legătură cu problema respectivă ne pot revela personalitatea sa. E suficient să examinăm ce gîndeşte Iago despre alţii, despre dragoste şi valorile umane generale ca să ştim ce fel de om este. Cînd vorbeşte despre dragoste, imaginea animalelor în perioada rutului apare mereu în imaginaţia lui... (Iago e atît de obsedat de imaginile sexuale încît acestea răzbat în vorbirea lui chiar cînd nu se discută nimic de felul acesta...). El degradează toate valorile superioare pînă la nivelul său coborît. Pe cîtă vreme Othello, în mod caracteristic, nu discută niciodată valorile umane universale, Iago e încîntat să le definească într-un mod peiorativ. Potrivit definiţiei sale, dragostea nu este decît «un altoi sau un răsad» al «pornirilor pătimaşe, al imboldurilor cărnii, al dorinţelor fără frîu» (I, 3, 335–337). «Virtutea? Fleacuri!» exclamă el puţin mai înainte (I, 3, 323), «cinstea-i nebunie/ Şi surpă oamenii» (III, 3, 382–383) şi «Reputaţia e o născocire ieftină şi înşelătoare», citim într-un alt pasaj (II, 3, 270–271)"[1].

Procesul prin care, datorită şi mimetismului lingvistic, Othello a căzut pradă baziliscului, a putut fi urmărit în suita (1) — (4), cu rezultatele din (3) – îndoiala, (4) – leşinul, şi (5) – hotărîrea de a o ucide pe Desdemona. Dar deteriorarea psihologiei maurului are loc pe un fond lingvistic mai larg, după cum, din nou, arată Clemen:

„Othello aduce cu sine farmecul magic al ţărilor depărtate şi al lucrurilor exotice; limbajul său are strălucirea şi originalitatea acestei alte lumi din care vine. /.../ Încă în prima cuvîntare a lui Othello ţinută în faţa senatului venețian întîlnim asemenea aspecte picturale. În structura dramatică a piesei, această cuvîntare nu este numai o dovadă directă a nevinovăţiei lui Othello; ea ne oferă un tablou pitoresc al lumii sale de baştină. Othello ne vorbeşte despre «canibali» şi «antropofagi» şi despre «Caverne-adînci şi lîncede pustiuri,/ Şi rîpe, stînci şi munţi cu piscu-n cer» (I, 3, 140–141) şi, mai tîrziu, în imaginile sale auzim despre «marea Pontică», despre «Propontida», «Hellespont», «sibile şi mituri stranii», despre «un paloş spaniol călit în gheaţă» şi despre «arborii din Arabia»"[2].

„Othello nu-şi măsoară imaginile după efectul pe care urmează ele să le aibă asupra altora; el exprimă ceea ce simte cu inima. /.../ Imaginile lui pot fi, aşadar, privite ca o autorevelare autentică. Cităm încă o dată remarcabilul pasaj din actul III:

«...Aşa cum Marea Neagră, Iago/ Nu face cale-ntoarsă, ci-şi îndreaptă/ gerosu-i val, năvalnicul puhoi,/ Mereu spre Hellespont şi Propontida,/ La fel şi gîndul meu setos de sînge,/ Cu pas cumplit, nu va privi-napoi,/

---

[1] *Ibid.*, p. 128.
[2] *Ibid.*, p. 128.

Nici dragostea el n-are s-o mai simtă/ Decît atunci cînd oarba răzbunare/ Îl va-nghiţi» (III, 3, 454–461).

Imaginea aceasta apare în momentul critic, de cotitură, al piesei: Iago i-a furnizat dovada batistei, bănuiala lui Othello a căpătat consistenţă"[1].

„De asemenea, este caracteristic modul în care imaginile zugrăvesc transformarea lăuntrică a lui Othello: începînd cu scena a 3-a din actul III, fantezia lui e plină de imagini cu animale scîrboase aşa cum pînă atunci ele erau tipice pentru Iago. /.../ Atît Dr. Schmetz cît şi Prof. Morozov subliniază că după faimoasele cuvinte «S-a reîntors haosul» (III, 3, 92), Iago stăpîneşte sufletul lui Othello, astfel că acesta începe să gîndească prin imaginile lui Iago, «văzînd lumea cu ochii lui», cum se exprimă Prof. Morozov. Dr. Schmetz a arătat în mod convingător că influenţa distrugătoare a lui Iago se trădează şi prin alte trăsături stilistice. Strădania lui Iago de a submina şi otrăvi imaginaţia lui Othello cu propriile sale concepţii întunecate şi meschine a fost încununată de succes"[2].

Alături de mimetismul lingvistic, observăm în fragmentele citate (1)–(5) şi repetarea unor unităţi lexicale şi sintactice în vorbirea aceluiaşi personaj. Astfel este leit-motivul *think* sau *honest*, reluat nu numai ca „duet", ci şi „solo", atît de Othello cît şi de Iago. În (3) primele două versuri ale maurului reprezintă două structuri sintactice de acelaşi fel; iar în (5) Othello îşi exprimă descumpănirea şi obsesia şi prin repetiţii – „înmiit, vai, înmiit" etc. În restul scenei (IV, 1, 223–295) găsim: „E minunat!" (după „foarte bine"; 225), „Foc şi pucioasă" (repetiţie sinonimică, 246), „Satană!" (252) şi „Demon, demon!" (255), „Se-ntoarce, se reîntoarce,-o ia-nainte/ Şi iar se-ntoarce. Poate să şi plîngă,/ Să plîngă, domnul meu, căci e supusă;/ Cum bine-ai zis, supusă, mult-supusă;/ Mai dă-i cu plînsul, hai!" (264–267), „Vezi-ţi de drum!" (269) şi „Fugi! Cară-te!" (272). Dar repetiţiile caracterizează exprimarea lui Othello în toate momentele de tensiune afectivă, mai ales sub forma de exclamaţii şi imprecaţii, adică după (2): (cînd Iago îi vorbeşte despre gelozie) „Cum adică? Cum?" (III, 3, 176); (cînd Iago, după ce i-a spus lui Othello că Desdemona şi-a înşelat tatăl, observă „astea-ţi tulbură gîndirea") „Deloc, deloc" (III, 3, 215) şi mai cu seamă în replica patetică: „Acum, adio-n veci, tu, pace-a minţii,/ Adio, linişte, adio, vouă,/ Împăunate oşti, războaie mari,/ Ce rîvna o preschimbă în virtute,/ Adio, armăsarii ce nechează,/ Şi limpezi goarne, tobe care-asmut,/ Stindard regesc şi surle-asurzitoare,/ Mîndria, strălucirea,-ntreg alaiul/ Războiului de slavă plin! Şi vouă,/ Unelte cu glas aspru, ucigaşe,/ Ce tunetul

[1] *Ibid.*, pp. 129–130.
[2] *Ibid.*, pp. 131–132.

lui Joe-l îngînaţi./ Adio, căci menirea lui Othello/ A luat sfîrşit!" (III, 3, 348—358)

Mark van Doren comentează:

„...el se va pierde în muzica întunecată a propriei sale voci; va spune lucruri pe care nu ar trebui să le spună; va fi tîrît de un potop de vocabule necontrolate. Sau dacă sînt controlate, izvorul lor îi este tot atît de străin ca şi rafinamentele iubirii ultrasubtile; cea mai mare poezie a sa este nepremeditată. Limbajul lui nu e limbajul exersat al lui Hamlet, deprins cu întreaga gamă a sunetului. Vocalele şi consoanele sale sînt cele de calibru greu; încărcătura pe care o balansează este enormă. «O monstrous! monstrous!» («O, groaznic, groaznic!» III, 3, 428), «O: blood! blood! blood!» («Ah! sînge! sînge! sînge!» III, 3, 452), «Damn her, lewd minx! O, damn her!» («Blestem asupra ei, desfrînata! O, blestem!» III, 3, 476), «O Desdemona! Desdemona dead!/ Oh! Oh! Oh!» («Oh, Desdemona! Desdemona moartă! Oh! Oh! Oh!» V, 2, 280—281), «O fool! fool! fool!» («Ah, nebunule! nebunule! nebunule!» V, 2, 322). Disperarea îl face să se repete astfel prin cuvinte ce amintesc de gemetele animalice..."[1].

Pasajul din (2), „Oamenii ar trebui să pară ceea ce sînt" şi urm., este un ecou al autocaracterizării lui Iago de la începutul piesei: „Nu sînt ceea ce sînt" (I, 1, 65), în sensul că „nu sînt ceea ce par că sînt" şi chiar „nu voi fi ceea ce par că sînt", pentru că vorbele lui întăresc scopul pe care-l urmăreşte, menţionat cu cîteva versuri mai înainte: „De-l urmez (pe maur),/ Nu mă slujesc decît pe mine însumi./ Mi-e martor cerul, nu din datorie,/ Nici din iubire stau pe lîngă el,/ Ci mă prefac doar pentru scopul meu" (*Ibid.*, 58—60). Prin Iago, marea temă shakespeariană „esenţă/realitate — aparenţă" îşi găseşte încă o ilustrare excepţională după Richard al III-lea. „Taler cu două feţe", „machiavelic" etc., el îşi dă în vileag „esenţa" în cele opt monologuri ale sale (şi, în mod excepţional, în discuţiile cu Roderigo, cu urmarea că de intriga şi intrigile pe care le pune la cale şi le realizează pînă la deznodămînt nu sînt conştienţi decît spectatorii. Personajele rămîn tot timpul cu „aparenţa", deşi, trecător, Othello îşi pune semne de întrebare — de exemplu cînd îi spune „Tu ştii ceva" (1). Iar regia şi actoria lui sînt atît de iscusite, încît, aşa cum observă Spivak,

„...fără excepţie, toate caracterizările morale făcute despre Iago de către celelalte personaje sînt o indicaţie ironică în sensul că adevărul este exact contrar"[2].

---

[1] Mark van Doren, *Shakespeare*, 1939, Doubleday, New York, 1953, pp. 198—199.

[2] Bernard Spivak, *Shakespeare, The Tempest*, edited by A. Harbage, p. 91, citat de I. Şvedov în „Evoluţia şekspirovskoi traghedii", Moscova, 1975, p. 237.

Empson, şi nu fără temei, se întreabă dacă pînă şi spectatorii cunosc întreaga „realitate":

„Cu privire la dificila întrebare de ce Iago nu este suspectat, să reţinem că el se făleşte şi cu acest lucru într-un loc proeminent, la sfîrşitul unui monolog şi al unei scene (II, 1, 324):
«...Dar uneltirea, iată,/ Doar la-mplinire chipul şi-l arată». Shakespeare înfruntă dificultatea printr-o provocare la adresa spectatorilor: «Poate că şi voi aţi fost prostiţi, chiar dacă aşa ceva nu v-a trecut prin minte». Iar motivul pare destul de limpede din monologul anterior, deşi nu este ceea ce ar fi vrut Iago să spună. Acumulate, resentimentele sale privind statutul său inferior, au devenit explozive, aşa că el îşi imaginează desconsiderări din toate direcţiile; oamenii însă nu se pot gîndi la aşa ceva pentru că li se pare firesc ca statutul lui să fie inferior. Şi totuşi (spune versul) «şi-a arătat întotdeauna chipul» — spiritul său batjocoritor şi independenţa sa dîrză au fost repertoriul său permanent"[1].

Cheia de boltă a suitei de pasaje (1)—(5) este replica lui Othello din (3), începînd cu versurile: „Cred că soţia mea e cinstită şi cred că nu este;/ Cred că ai dreptate şi cred că nu ai (dreptate)". Importanţa versurilor, ca în atîtea alte cazuri de subliniere lingvistico-stilistică shakespeariană rezultă în primul rînd dintr-o mare concentrare de procedee retorice evidente şi aluzive: repetiţii de cuvinte („cred", „cinstită", „dreptate"); simetria celor două fraze în versuri „compacte" *(end-stopped)* (repetarea tiparului gramatical şi metric), antonimia gramaticală („cred" — „nu cred"); cuvîntul repetat „cinstită" *(honest)* are semnificaţie tematică, e din nou asociat cu *think* — ca în (1) şi (2), repetă în ecou frecventa lui folosire anterioară şi e reluat, un vers mai departe, prin sinonimie „relativă", de „onoare" *(honour)*, noţiune deghizată sub forma „Numele meu" („care a fost curat ca faţa Dianei/ E acum mînjit...").

La nivel interpretativ, „cred" şi „nu cred" par ambigue: falia din sufletul lui Othello nu mai permite sensul „cred" = „sînt convins"; dar parcă sensul opus, „e o (simplă) părere a mea" e acceptabil? sau este vorba despre un sens median, eventual „mă gîndesc"?

Iarăşi, nu trebuie să scape analizei modalitatea, tonul cu care sînt rostite aceste versuri, după dezlănţuirile de pînă acum şi după invocaţia „Pe lumea toată" care introduce replica. Othello încearcă să se reculeagă, să judece calm, reţinut, demn, ca înaintea unei bătălii sau ca atunci cînd vorbeşte în faţa senatorilor veneţieni. El constată o situaţie neobişnuită (starea sa sufletească), apoi, fără a mai menţiona cauzele, vrea dovezi (în spirit baconian, ca Hamlet) şi dorinţa şi-o exprimă cu o aceeaşi stăpînire de sine: „I'll have some proof" (ad litt. „Vreau să am o oarecare dovadă").

---

[1] William Empson, *Op. cit.*, p. 121.

Aceasta, în opoziţie cu limbajul violent anterior, ca în ameninţarea adresată lui Iago: „Să-mi dovedeşti că draga mea-i o tîrfă,/ Mişelule! Dovezi! Să văd cu ochii./ De nu, ţi-o jur pe veşnicul meu suflet,/ Mai bine cîine să te fi născut/. Decît să-nfrunţi stîrnita mea mînie!" (III, 3, 360–364); de asemenea, prin comparare cu revenirea la exprimarea exaltată, imediat după ce a rostit cuvîntul *proof* „dovadă", în (3), obsesiv ca şi pentru Troilus în scena trădării (*Troilus şi Cresida*, V, 2) – cu singura deosebire că Othello îşi iese din fire înainte de a obţine dovada – ticluită – , iar Troilus o are în faţa lui.

Într-o operă de importanţă capitală pentru orice abordare lingvistică a textelor shakespeariene, Sister Miriam Joseph comentează astfel versurile de mai sus ale lui Othello:

„Ori de cîte ori Shakespeare vrea să zugrăvească o culme a dezordinii, a haosului, el introduce confuzia logică, adică o contopire reciproc distructivă de incompatibilităţi, cu ignorarea opoziţiei dintre elementele contrarii şi contradictorii. /.../ Confuzia judecăţilor contradictorii îi prilejuieşte lui Othello o suferinţă mintală insuportabilă /.../".

Şi nu întîmplător, probabil, autoarea îşi continuă lista ilustrărilor din cadrul „opoziţiilor" din logică şi retorică cu un citat din *Troilus şi Cresida* („Sfîşietoarele zvîrcoliri afective din *Othello* nu încep în *Iuliu Cezar*, ci mai degrabă în *Troilus şi Cresida*", spunea Rossiter[1]):

„Troilus refuză să dea crezare propriilor săi ochi care au văzut-o pe Cresida strămutîndu-şi dragostea de la dînsul la Diomede, nici cea a urechilor sale care au auzit-o spunînd, fără să ştie că el e aproape, «Adio! Adio!» Cuprins de chinurile minţii, Troilus exclamă:

«Sminteală-a judecăţii/ Ce stărui pentru şi-mpotriva ta!/ Chezaş de două ori! Prin tine mintea/ Se poate răzvrăti făr' să se piardă,/ Iar pierderea devine raţiune/ Fără revoltă. E... şi nu-i Cresida» (V, 2, 142–146).

Suprema dezordine logică, acceptarea unei contradicţii, exprimă culmea confuziei emoţionale a lui Troilus şi amara sa dezamăgire"[2].

Fără îndoială, versurile lui Othello pot fi interpretate ca expresie a unei „suferinţe mintale insuportabile" (dacă ne gîndim la însuşi calmul – aparent – cu care sînt rostite). Dar nici ele, nici versurile citate de Joseph din replica lui Troilus, nu reprezintă „suprema dezordine logică" sau „confuzia judecăţilor", contradictorii", ci *constatarea* existenţei lor în sufletele celor doi protagonişti, aşa cum avea să constate Isabella în *Măsură pentru*

---

[1] A.P. Rossiter, *Op. cit.*, p. 127.
[2] Sister Miriam Joseph, *Shakespeare's Use of the Arts of Language*, 1947, Hafner, New York, 1966, pp. 132–133.

măsură, cînd, pentru a-și salva fratele de la moarte, știe că trebuie „să pledeze" pentru „un păcat pe care-l urăște mai mult ca orice": „...mă zbat/ Între a vrea și a nu vrea" (II, 2, 32–33). Iar constatările sînt perfect lucide, poate chiar surprinzător de lucide pentru niște oameni cărora li s-au spulberat convingeri de neclintit. „De minte ea, se minte-atunci și cerul. Nu pot să cred", afirmase Othello cu puțin în urmă (III, 3, 178–179) (Cf. „*Troilus:* De este-o lege-n unitatea însăși/ Aceasta nu e ea", *Trolius și Cresida*, V, 2, 138–139).

În replicile de mai sus ale lui Othello și Troilus, mai ales dacă ținem seama și de contextele învecinate care le încadrează, deslușim ecouri din *Comedia erorilor*, respectiv prezența primelor trepte ale cunoașterii „filozofice": uimirea („filozofia începe cu uimirea") și (încă) un pas spre autocunoaștere („cunoaște-te pe tine însuți"). Amîndoi sînt nu numai cutremurați ci și uimiți de realitatea obiectivă (Troilus) sau presupus obiectivă (Othello) și se întreabă: „E posibil?" ca unii care nu cunosc încă viața și oamenii, spre deosebire de Claudio (în *Mult zgomot pentru nimic)* care dăduse răspunsul („Da, e posibil!") pentru că, ironic, Shakespeare îi pusese în gură cuvintele: „O, ce îndrăznesc oamenii să facă! Ce sînt în stare oamenii să facă! Ce fac oamenii zilnic, fără să știe ce fac!" (IV, 1, 19–20). Amîndoi sînt, iarăși, uimiți de realitatea subiectivă pe care o constată – conflictele interioare, durerea sufletească dar și „mintală", ca să folosim termenul autoarei americane; și amîndoi își repliază în felul acesta conștiența asupra lor înșiși.

Că *Othello* este o tragedie profund implicată în problema cunoașterii între oameni și a autocunoașterii o demonstrează pe larg doi shakespeariologi. Primul este John Bayley:

„Cînd afirm că această piesă este mult mai complexă decît se presupune de obicei, nu vreau să spun că seamănă de aproape cu celelalte mari piese ale lui Shakespeare sau că operează ca și acestea. *Othello* este o tragedie a incomprehensiunii *(incomprehension)*, nu la nivelul intrigii, ci la cel mai profund nivel al legăturilor dintre oameni /.../ Nimeni în *Othello* nu ajunge să se înțeleagă pe sine sau pe alții. Nici unul din ei nu-și dă seama de situația în care se află"[1].

Al doilea este John Wain:

„*Othello*... este o tragedie a înțelegerii greșite *(misunderstanding)*. Nici un personaj nu-l înțelege pe altul; de cele mai multe ori, ele nu se înțeleg nici pe sine. Dacă Othello ar înțelege-o pe Desdemona, ar ști că ea

---

[1] John Bayley, fragment din *The Characters of Love*, 1962, reprodus în Casebook, *Op. cit.*, p. 169.

nu este cîtuşi de puţin genul de fată care, în plină lună de miere, s-ar preta la o aventură amoroasă cu primul lui ofiţer. Dacă Desdemona l-ar înţelege pe Othello, ar şti că dînsul nu vede încă în ea o fată reală ci un fenomen magic şi că l-ar apuca nebunia dacă i s-ar întîmpla ceva care l-ar face să creadă că magia ei albă s-a preschimbat în magie neagră. Dacă Emilia l-ar înţelege pe Iago, ar şti că acesta nu este numai un soţ dominator şi bădăran care a silit-o să facă nenumărate mici compromisuri de dragul liniştii şi al unui *modus vivendi*, ci, de asemenea, printr-o latură ce i-o ascunde ei, un diavol pe care îl desfată chinuirea altora. Dar nici Iago nu ştie acest lucru despre sine pînă cînd nu are prilejul să constate. Necunoscînd puterea iubirii, el nu-şi poate imagina suferinţa la care îl va supune pe Othello calomniind-o plauzibil pe Desdemona şi, în consecinţă, nu-şi poate imagina holocaustul de la sfîrşit. Pe de altă parte, Iago nu-şi poate închipui nici transformarea pe care o va suferi el însuşi. Marea scenă a ispitirii (III, 3) este atît de convingătoare pentru că ne arată nu numai prăbuşirea lui Othello, ci şi prăbuşirea lui Iago. La începutul acestei scene ei sînt, amîndoi, oameni sănătoşi; la sfîrşitul ei, amîndoi sînt stăpîniţi de aceeaşi nebunie"[1].

Lipsa de „inter-comprehensiune" a personajelor e sesizată, în proporţii variabile, în interpretarea criticilor care le reconstituie portretele integrale, adesea dînd dovadă de o aceeaşi lipsă de intercomprehensiune în relaţia cu colegii de breaslă, cei de altădată dar mai ales cei contemporani cu ei. Din schiţele de portret de mai jos, compilate pe baza bibliografiei de care am dispus, nu vor lipsi ambele aspecte.

Othello. „Maurul din Veneţia" nu a fost „maur", ci „maur negru" sau „negru", sensul curent al cuvîntului englez „Moor" în perioada lui Shakespeare, deşi, aşa cum precizează M.R. Ridley, „nu era cîtuşi de puţin necesar să ţină de tipul negroid pe care îl avea probabil în vedere Coleridge cînd vorbea despre un negru «veritabil»" (Coleridge şi alţii după dînsul nu concepeau că frumoasa Desdemona s-a putut îndrăgosti de un negru). Othello, aşadar, a fost un negru, dar comparabil nu cu fiorosul Aaron din *Titus Andronicus*, ci, aşa cum sugerează G. Wilson Knight, cu Prinţul Marocului din *Neguţătorul din Veneţia* („Nu m-alungaţi pentru culoarea pielii,/ Blazon umbros al soarelui fierbinte,/ Al cărui bun vecin şi rudă sînt", II, 1, 1—3), un negru de viţă regească, venit la Veneţia dintr-o ţară îndepărtată, misterioasă, cu o batistă magică transmisă lui din moşi-strămoşi odată cu un suflet nobil şi, totodată, simplu, de om „natural" (de „semi-barbar" după unii comentatori).

Pentru Bradley (care pînă la Leavis, 1952, a dirijat cea mai mare parte a criticii shakespeariene în privinţa tragediei) o trăsătură fundamentală a lui Othello este imaginaţia poetică:

---

[1] John Wain, Introducerea la *Shakespeare, Othello*, Casebook, *Op. cit.*, p. 12.

„...el nu este numai o figură romantică; romantică este propria sa natură. E adevărat, el nu are firea meditativă sau speculativă a lui Hamlet, dar în sensul cel mai strict al cuvîntului, este mai poetic decît Hamlet. /.../ *(În comparaţie cu oricare alt erou)*... Othello este cel mai mare poet. /.../ ...simţim că această imaginaţie l-a însoţit toată viaţa"[1].

Leavis combate acest punct de vedere făcînd observaţia:

„Dacă personajele dintr-o piesă poetică se exprimă prin poezie, putem reţine faptul ca atare fără să ajungem la concluzia că ele sînt poeţi. În *Othello*, care este o dramă poetică, Shakespeare operează cu mijloace poetice /.../ *(Shakespeare)* nu-l reprezintă ca poet, ci-l înveşmîntă cu farmec romantic..."[2].

La rîndul lui — şi pe bună dreptate — Bayley îl combate pe Leavis:

„Poezia din *Othello* este categoric poetică şi Leavis este atît de convins de scopul psihologic negativ al piesei încît e silit să distingă între exprimarea poetică a lui Othello cînd aceasta trădează „o atitudine *faţă de* emoţia exprimată — o atitudine de un gen cu care ne-am obişnuit în analiza sentimentalismului" şi poezie — rostită fie de el sau de alţii, care este impersonală „în modalitatea eroică" şi deci autentică, „conturul ei ferm" neascunzînd o tandreţe implicită. Distincţia aceasta nu are o existenţă reală. «Modalitatea eroică» *este* modalitatea iubirii, aşa cum Dr. Leavis ar fi trebuit să constate negreşit dacă nu ar fi fost atît de convins că iubirea în această piesă este un lucru negativ şi găunos, existînd numai ca să fie demascată"[3].

La Veneţia, continuă Bradley,

„...el nu mai este tînăr, acum e grav, stăpînit, oţelit după experienţa nenumăratelor pericole, greutăţi şi vicisitudini, simplu şi în acelaşi timp măreţ în conduită şi exprimare, un om mare modest din fire dar pe deplin conştient de valoarea sa, mîndru de serviciile aduse statului, neimpresionat de demnitari şi neîmbătat de onoruri, ferit, după cum s-ar părea, de orice pericol dinafară şi de orice răzvrătire dinăuntru. Iar în cele din urmă viaţa îi este încununată de nimbul iubirii, o iubire la fel de stranie, romantică

---

[1] A.C. Bradley, *Shakespearean Tragedy*, 1904, Macmillan, London. 1971, pp. 152—153.
[2] F.R. Leavis, *Diabolic Intellect and the Noble Hero*, 1952, în *The Common Pursuit*, Penguin. Harmondsworth, 1969, p. 143.
[3] John Bayley, *Op. cit.*, pp. 178—179.

şi aventuroasă ca orice altă perioadă din bogata lui istorie, umplîndu-i inima de tandreţe şi imaginaţia de extaz"[1].

În 1955 (deci după Leavis), Helen Gardner aminteşte „evidentele însuşiri eroice ale curajului şi vigorii", „capacitatea eroică a pasiunii", „singurătatea" lui Othello, apoi adaugă la capitolul calităţilor:

„Valoarea lui nu stă în ceea ce crede lumea despre el, deşi lumea îl apreciază extraordinar de mult, şi ea nu derivă nicidecum din situaţia pe care o ocupă. Într-un sens, Othello este «un om realizat prin propriile sale forţe» *(a self-made man)*, produsul unui anumit mod de viaţă, acela pe care şi l-a ales singur. În această privinţă el contrastează izbitor cu eroul tragic care l-a precedat direct. Hamlet e fiu şi prinţ. Se află în condiţia universală a omului născut în timp, supus circumstanţelor şi îndatoririlor pe care nu le-a ales. /.../ Hamlet fiu şi Ofelia fiică nu sînt liberi să iubească. Posibilitatea libertăţii este tocmai problema dezbătută în *Hamlet*. /.../

/.../ Universalitatea piesei se explică prin aceea că, aşa cum e înfăţişat, omul alege liber şi-şi exprimă alegerea prin faptele sale. /.../"[2].

Pe de altă parte, Bradley vorbeşte şi despre „sursele pericolului din acest caracter", „revelate cît se poate de limpede în povestire":

„...mintea lui Othello, cu toată poezia ei, este foarte simplă. El nu este un observator. Natura lui tinde către exterior. Nu cunoaşte introspecţia şi nu e înclinat spre reflecţie. Emoţia îi stîrneşte imaginaţia dar îi zăpăceşte şi-i toceşte intelectul. Din acest punct de vedere el este opusul lui Hamlet, cu care, totuşi, are în comun o mare francheţe şi încredere înnăscută. În plus, Othello are puţină experienţă cu privire la practicile corupte ale vieţii civilizate şi nu cunoaşte femeile europene"[3].

M.R. Ridley are păreri asemănătoare despre intelectul lui Othello:

„...puterea sa intelectuală nu este niciodată la înălţimea celorlalte calităţi. «Ori de cîte ori gîndeşte e un copil» şi nici măcar un copil foarte inteligent. /.../ Dacă mi s-ar cere să formulez o «temă» pentru *Othello*, aş sugera «Raţiunea împotriva instinctului». Cînd Othello se încrede în instinctul său are dreptate aproape invariabil /.../; cînd gîndeşte sau îşi închipuie că gîndeşte, greşeşte aproape invariabil şi urmările sînt dezastruoase"[4].

---

[1] A.C. Bradley, *Op. cit.*, pp. 153—154.
[2] Helen Gardner, *The Noble Moor*, text reprodus în Casebook, *Op. cit.*, pp. 151—152.
[3] A.C. Bradley, *Op. cit.*, p. 154.
[4] M.R. Ridley, *Op. cit.*, pp. LIV—LV.

Leaves vorbeşte despre „masca unui egocentrism obtuz şi brutal" şi transformarea „autorespectului" în „stupiditate, stupiditate feroce, o pasiune nebunească şi autoînşelătoare"[1].

„Marea franchețe şi încredere înnăscută" a eroului (Bradley), calități care devin slăbiciuni într-un cadru social corupt trădează, şi ele, ieşirea din rațional, Ridley scrie:

„«Firea lui sinceră şi deschisă» duce încrederea nebănuitoare pînă la granițele prostiei"[2].

Aceasta e şi concepția lui Iago, bun cunoscător al mediului ambiant. Încă Stauffer atrăsese atenția:

„Cînd Iago spune «Maurul este o fire sinceră şi deschisă», descrierea lui exactă nu e dictată nici de laudă, nici de invidie. Sincer şi deschis, generos şi încrezător, nu sînt decît nişte cuvinte traduse într-o limbă străină pentru ceea ce Iago recunoaşte că este stupiditate. El îşi exprimă clar disprețul pentru asemenea calități în versurile imediat următoare:

«Pe om îl crede-onest, de-i pare astfel,/ Şi-i lesne dus de nas ca un măgar» (I, 3, 406–408)"[3].

Afirmația lui Bradley că Othello „nu cunoaşte femeile europene" pare doar un ecou al insinuărilor lui Iago cînd îi spune maurului: „Ştiu năravul țării;/ Iar cerul din Veneția vede pozne/ Pe care soții nu le ştiu. Femeia/ Nu luptă cu păcatul, ci-l ascunde" (III, 3, 201–204). Totuşi, referirea indirectă la Desdemona este, cel puțin, logică:

„După mai multe vizite de curtoazie formală pe care Othello i le face lui Brabantio la invitația acestuia, curtea reală e prezentată ca o chestiune viforoasă şi după cununie noii căsătoriți au la îndemînă doar cîteva ceasuri de petrecut împreună înainte de a se revedea în Cipru. El nu a avut posibilitatea s-o „cunoască", de aceea nu are nici un motiv să se încreadă în ea în afară de instinct"[4].

Cît despre societatea europeană în general, Othello recunoaşte (în senat):

„Nu mare lucru ştiu de-această lume,/ Afară doar de lupte şi războaie", (I, 2, 86–87).

---

[1] F.R. Leavis, *Op. cit.*, pp. 146–147.
[2] M.R. Ridley, *Op. cit.*, p. LV.
[3] Donald A. Stauffer, *Shakespeare's World of Images*, 1949, Indiana University Press, Bloomington-London, 1966, pp. 175–176.
[4] M.R. Ridley, *Op. cit.*, pp. LVII–LVIII.

S-a afirmat, şi nu o dată, că Othello nu se cunoaşte nici pe sine (Kenneth Muir, Leavis, Wain, Bayley etc.), aducîndu-se şi motivările de rigoare, de exemplu:

„El ignoră potenţialităţile propriilor sale pasiuni pentru că niciodată nu i-a fost greu să le stăpînească"[1].

„Ignorarea potenţialităţilor" e limpede în ceea ce priveşte conflictul său erotic; dar înainte de dezlănţuirea lui există un moment care dovedeşte o anumită autocunoaştere. Cînd, în încăierarea nocturnă din II, 3, Montano e rănit grav, Othello comentează:

„Cerule, acum/ Începe sîngele a-mi fi stăpîn/ Pe călăuze ce-s mai de nădejde,/ Iar patima, umbrindu-mi mintea,-ncearcă/ S-o ia-nainte" (v. 206–209).

Cu optica sa „antisentimentală" („sentimentali" au fost Coleridge, Swinburne, Bradley şi discipolii lor), am putea adăuga „dărîmătoare de idoli" şi „demitizatoare", Leavis motivează într-altfel „ignoranţa" şi „orbirea" lui Othello. Ceea ce Bradley sublinia ca virtute cînd vorbea despre „un om mare modest din fire dar pe deplin conştient de valoarea sa, mîndru de serviciile aduse statului" e văzut de Leavis ca slăbiciune fundamentală. Citindu-i studiul putem avea impresia că-i descrie, în bună măsură, pe Aiax şi pe Ahile din *Troilus şi Cresida:*

„Obiceiul autodramatizării aprobatoare de sine este un element esenţial în structura lui Othello. /.../ Este, în cel mai bun caz, manifestarea impresionantă a unui nobil egocentrism. /.../

/.../ *(Othello are)* o concepţie ideală despre persoana sa. /.../

/.../ În acest moment culminant al piesei/ «...Ca Marea Pontică/ Neagră» etc., III, 3, 454–461,/ cînd ia hotărîrea irevocabilă de a se răzbuna, el îşi reafirmă formal eroica sa autodramatizare – îl reafirmă pe Othello al «marilor războaie care fac din ambiţie o virtute». În felul acesta se accentuează rolul acestei nobleţi conştiente, acest egocentrism nobil, acest respect de sine justificat de experienţă dar irelevant pentru încercările şi tensiunile prezente. /.../ Se vede aici cum obişnuita «nobleţe» face autoînşelarea invincibilă, egocentrismul pe care îl exprimă fiind impulsul spre catastrofă. Nobila lipsă de autocunoaştere a lui Othello este înfăţişată ca umilitoare şi dezastruoasă"[2].

---

[1] Kenneth Muir, *Shakespeare: The Great Tragedies*, 1961, Longman Group, London, 1970, pp. 14–15.
[2] F.R. Leavis, *Op. cit.*, pp. 142–147.

Să recunoaştem că această interpretare este demonstrată convingător. Cu gîndirea rece a lui Iago, atunci cînd nu este tendenţioasă, putem merge chiar şi mai departe. „Marile războaie", „războaiele pline de slavă" cu care se făleşte Othello au fost chiar atît de „glorioase", în lumina demitizatoare a bătăliilor din *Troilus şi Cresida* şi chiar a celor din *Henric al V-lea?*

În sfîrşit, un scurt popas şi pe tărîmul atît de disputat al altui „idol" în calea „cunoaşterii" lui Othello, gelozia. Un popas scurt pentru că, tangenţial, am mai vorbit despre „monstrul cu ochi verzi" şi pentru că la ora actuală, după ce punctul de vedere al lui Coleridge, ideea că Othello nu este gelos, a fost cu desăvîrşire înlăturată, se recunoaşte contrariul. Problema rămasă în discuţie este dacă Othello *devine* gelos (cum susţin reprezentanţii unui punct de vedere "ortodox", în general acceptat, Bradley, Ridley etc.) sau *este* astfel din fire (Kenneth Muir etc.). „Înclinat spre gelozie" ni se pare că rezolvă disputa; este ceea ce a demonstrat pe baze lingvistice Rossiter (v. secţiunea privitoare la cuvîntul *jealous)*, care-l citează şi pe Leavis („trădătorul e înăuntrul porţilor", respectiv „succesul imediat al lui Iago se explică nu atît prin intelectul său diabolic cît prin promptitudinea cu care reacţionează Othello").

Iago. „Reprezentantul major al psihopaţilor perverşi-apatici" (aşa îl defineşte doctorul Alexandru Olaru[1]), descendentul direct al diavolului din moralităţile medievale engleze, inteligent, excelent psiholog (v. capitolul despre verbul *to think)*, adept al minciunii şi făţărniciei ca metodă de lucru declarată, are trei convingeri ferme dar false care, pînă la urmă, îi trădează ignoranţa: că el este maestrul-păpuşar care poate oricînd manevra marionetele din jur (proştii, „măgarii/boii", „maimuţoii/babuinii"); că virtuţile sînt vorbe goale, în primul rînd dragostea, pe care o dispreţuieşte pentru că nu a înţeles-o niciodată şi urăşte armonia dintre Othello şi Desdemona pentru că îi infirmă convingerea; şi că sensul vieţii se reduce la apărarea cu orice preţ a interesului personal. Acest interes personal *vădit* e scos în evidenţă, pe un fundal social, de Mihnea Gheorghiu:

„...de cealaltă parte *(în opoziţie cu Othello, negrul credincios)* se află albul Iago, necredinciosul, spiritul răului, trădătorul, înşelătorul, muieraticul şi stîlpul tavernelor /.../, care aducea cu frumoşii intriganţi de la Curtea lui Iacob Stuart, deghizaţi ca să facă chiolhanuri fără perdea, să fumeze iarba dracului în pipe de argint şi să se îmbete la «Boor's Head» *(Capul de mistreţ)*, ori prin vreo altă tavernă din Bread Street, gata să ponegrească totul, urmărind doar ţelul secolului: «Umple-ţi punga cu bani!» *(refren în I, 3)*"[2].

---

[1] În *Shakespeare şi psihiatria dramatică*, Scrisul Românesc, Craiova, 1976, p. 194.

[2] Mihnea Gheorghiu, *Scene din viaţa lui Shakespeare*, 1964, Editura pentru literatură, 1968, p. 308.

Tot atît de vădită este apărarea cu orice preț a integrității sale fizice (cf. Parolles în *Totu-i bine ce sfîrșește bine)* atunci cînd Iago își dă seama că viața îi este periclitată (Othello îl apucă probabil de beregată și îl amenință: „Să-mi dovedești că draga mea-i o tîrfă,/ Mișelule! Dovezi!" *etc.*, III, 3, 360 și urm.):

„/.../ E complet năucit; este, cred eu, pentru prima oară în piesă, speriat de-a binelea și-i trebuie un scurt răgaz ca să-și recapete stăpînirea de sine. Cînd își revine, își dă seama că pentru a se salva trebuie acum să ofere ceva mai precis, ceva care să servească drept dovadă. În consecință, el îi relatează lui Othello vorbele rostite de Cassio în somn și mai tîrziu menționează dovada cu batista. /.../ ...nu mai poate da îndărăt; se află în chip deschis, expus atacului. Dacă Othello îl verifică printr-o întrebare directă pusă fie Desdemonei, fie lui Cassio, uneltirea lui se va întoarce asupra sa însuși și îl va nimici. Și atunci nu-i mai rămîne altceva decît moartea amîndurora..."[1].

Între aceste două convingeri vădite e jocul diabolic însuși, delectarea supremă a protagonistului, totuși nicidecum gratuită cum susținea Coleridge („vînătoarea după motive a unei răutăți nemotivate"). Rezumatul lui Nevill Coghill este concludent și, totodată, interesant prin introducerea elementului „fantezie":

„Psihologic, Iago este un om desconsiderat, stăpînit puternic de ura față de un șef care (așa cum crede el) l-a împiedicat să avanseze și de invidia față de un om pe care nu-l poate suferi pentru că a fost promovat în locul lui. Toate acestea apar în primele rînduri ale piesei. Un asemenea ins va duce în mod firesc o viață plină de fantezii în care poate să-i urască pe acești inamici din ce în ce mai mult, ca să se răzbune împotriva lor cît mai crud. Ideea fantezistă care-i vine cel mai ușor în minte este cea a împerecherii animalice; e refrenul lui. În prima scenă el îi vorbește lui Brabantio în limbajul masculilor, iar acum primul lui gînd este

«Pe maur/ Să-l sîcîi tot spunîndu-i — mai încolo —/ Că prea se-alintă cu nevasta lui» (I, 3, 400—402).

Următoarea sa idee e să se răzbune direct pe Desdemona, «nu numai din poftă trupească» (II, 1, 304), cum spune el, ci ca să-i facă în necaz lui Othello, despre care (bineînțeles) își închipuie acum că «s-a suit în șaua lui» și a necinstit-o pe Emilia. Această fantezie vulgară e atît de puternică încît îl include și pe Cassio:

«Îl țin că mi-a purtat și el scufia» (II, 1, 319).

Se încîntă cu aceste închipuiri ca un sadic care ticluiește fel de fel de istorii cu crime imaginare comise de victima pe care o va pune în lanțuri și o

[1] M.R. Ridley, *Op. cit.*, p. LXIII.

va biciui «ca să le pedepsească». Este foarte posibil ca el să nu «creadă» în vinile imputate, prefăcîndu-se doar că le dă crezare pentru că ideea îi procură satisfacție.

Dar aceste aspecte de psihologie elementară nu sînt lucrurile cele mai importante în monologul lui Iago. Nu contează prea mult dacă spectatorii cred că el a auzit într-adevăr zvonurile despre care vorbește sau dacă le-a născocit ca să-și sporească plăcerea cînd se va răzbuna.

Mai important /.../ este faptul că primele trei monologuri sînt gradate ca ticăloșie /.../

/.../ În I, 1, 61, el îi spune lui Roderigo că urmărește «un scop special» prin comportarea sa, dar și aceasta este o fantezie; urzeala lui împotriva lui Othello nu-i devine clară decît mult mai tîrziu, cînd îi fulgeră prin minte, în toată monstruoasa ei logică, în cel de al treilea monolog.

/.../

În primul monolog Iago coboară de la invidia profesională la gelozie; în cel de al doilea, fanteziile sexuale încep să prolifereze și plăcerea acută a unei legături răzbunătoare începe să trezească într-însul un fel de poftă ce duce la cruzimea clară din

«Și n-am odihnă pînă nu-i plătesc/ Să-i iau și eu femeia» (II, 1, 310 –311).

Urmează însă ce poate fi mai rău. Nu-i este de ajuns să se răzbune pe Othello pîngărind trupul Desdemonei; are de gînd să-i pîngărească și sufletul. Nu-l mai auzim vorbind despre dorința lui de a o poseda; fantezia lui coboară pînă la lucrurile cele mai murdare la care se poate gîndi – un fel de originală teologie diabolică pe care o numește «teologia iadului»:

«Cu cît se va trudi să-i facă bine *(lui Cassio)*,/ Ea-n ochii maurului se va pierde./ În felul ăsta îi smolesc virtutea/ Și-o plasă-i fac din bunătatea ei,/ Tustrei să-ncapă-ntr-însa» (II, 3, 367–371)"[1].

Spațiul nu îngăduie decît reproducerea unui fragment dintr-un eseu original despre Iago al poetului și criticului W.H. Auden:

„Modul în care Iago îl tratează pe Othello se conformează definiției date de Bacon cercetării științifice – interogarea Naturii. Dacă vreun spectator ar întrerupe piesa și l-ar întreba: «Ce faci?» n-ar putea oare Iago răspunde cu un chicotit ștrengăresc: «Nimic. Încerc numai să descopăr cum e Othello în realitate»? Și trebuie să recunoaștem că experiența lui reușește pe deplin. Către sfîrșitul piesei el cunoaște adevărul despre obiectul la care a fost redus Othello. Lovitura lui finală, «Ce știi, știi», este atît de terifiantă pentru că, pînă atunci, Othello a devenit un obiect incapabil să mai știe ceva.

---

[1] Nevill Coghill. *Shakespeare's Professional Skills*, 1964, fragment reprodus în Casebook, *Op. cit.*, pp. 228–232.]

Şi de ce să nu facă Iago acest lucru? În definitiv, este cert că el a dobîndit cunoaştere. Ceea ce ne pune în imposibilitatea de a-l condamna de pe poziţii prezumţioase este faptul că, în cultura noastră, am acceptat cu toţii ideea potrivit căreia dreptul de a cunoaşte este absolut şi nelimitat. Rubrica scandalului e pe o faţă a medaliei; bomba cu cobalt, pe cealaltă. Sîntem întru totul dispuşi să recunoaştem că deşi hrana şi viaţa sexuală sînt bune ca atare, excesul într-una din ele nu mai este bun, dar ne vine greu să credem că şi curiozitatea intelectuală este o dorinţă ca oricare alta, după cum cu greu ne dăm seama că nu se poate pune semnul egalităţii între cunoaşterea corectă şi adevăr. A aplica un imperativ categoric cunoaşterii în aşa fel încît în loc de a întreba: «Ce pot şti?» întrebăm «Ce anume, în clipa aceasta, trebuie să ştiu?» — a admite posibilitatea că singura cunoaştere care poate fi adevărată pentru noi este cunoaşterea în conformitate cu care putem trăi — aceasta ni se pare, tuturor, nebunesc şi aproape imoral. În acest caz, însă, cine sîntem noi ca să-i spunem lui Iago: «Nu, n-ai voie?»"[1].

Desdemona. Tălmăcind caracterul lui Iago, unii critici îl contrastează cu cel al lui Othello, iar alţii cu cel al Desdemonei. Ezitările sînt semnificative pentru că întăresc indirect ceea ce un al treilea grup a exprimat explicit: existenţa unor trăsături comune sau asemănătoare în structura intimă a maurului şi a soţiei sale.

Naturi excepţionale, în momentul în care se cunosc la Veneţia, atît Othello cît şi Desdemona se găsesc în raporturi neobişnuite cu societatea veneţiană, proverbial mercantilă, sînt singuri. Desdemona nu are nici o prietenă, e „casnică", a crescut, practic, în izolare; Othello, deşi apreciat de oficialităţi şi iubit de subalterni (de Cassio şi, chipurile, de Iago), se simte mereu un străin într-o ţară străină.

Simplitatea, sinceritatea, francheţea şi lipsa suspiciunii îi caracterizează pe amîndoi. Mai mult decît Othello, Desdemona

„...este oarbă faţă de puterea bănuielii şi geloziei în firea omenească. Cînd intervine pentru Cassio, acţionează cu o generozitate care, chiar şi fără îndemnurile insidioase ale lui Iago, putea foarte bine să işte nişte întrebări în mintea oricui în afară de un îndrăgostit perfect încrezător"[2].

„...o asemănătoare absenţă a suspiciunii o împinge pe Desdemona la acţiuni ce par echivoce. Dacă nu am şti nimic despre urzelile lui Iago, am simţi o oarecare primejdie în simpatia ei entuziastă"[3].

---

[1] W.H. Auden, fragment din *The Dyer's Hand*, 1963, reprodus în Casebook, *Op. cit.*, pp. 222—223.

[2] Donald A. Stauffer, *Op. cit.*, p. 179.

[3] Richard G. Moulton, *Shakespeare as a Dramatic Artist*, 1893, Dover Publications, New York, 1966, p. 230.

Poate glumi nestingherit cu Iago despre femei[1] (— cum discuta Helena cu Parolles).

Așa cum Othello nu o cunoaște îndeajuns, nici ea nu-l cunoaște îndeajuns pe maur (v. comentariul lui J. Wain, supra), iar amîndoi sînt neștiutori în privința oamenilor din jur, în primul rînd în privința lui Iago. Cînd Desdemona discută cu Iago și Emilia despre posibilitatea ca vreun ticălos să-i fi insuflat lui Othello că i-e casa un bordel, ea exclamă: *„Dacă-i vreunul astfel (subl. n.)*, ierte-l cerul!" (IV, 2, 134). Iar despre femeile „europene" îi spune Emiliei:

„Ce crezi, o fi adevărat, Emilia/ Că sînt femei ce [soțul își înșală?/ Așa de-urît?" (IV, 3, 62–64)

„Nu cred că pot fi astfel de femei" *(Ibid.*, v. 85).

Marilyn French menționează și amănuntul: „Nu cunoaște felul cum bărbații discută și gîndesc despre erotism"[2].

Othello e disciplinat ca oștean; Desdemona disciplinată ca fiică și soție, mai mult, ca soție este foarte supusă, lucru subliniat ironic de Othello cînd se dezlănțuie:

„Să plîngă, domnul meu, căci e supusă;/ Cum bine-ai zis, supusă, mult-supusă" (IV, 1, 265–266).

Amîndoi însă înțeleg să aibă libertatea alegerii partenerului, precum și de a apăra ceea ce cred că este dreptul lor (astfel, în fața senatului, unde Desdemona este cea care, atunci cînd Othello primește ordinul de a pleca în Cipru, se opune separării lor).

De asemenea, în momentele de criză, amîndoi sînt capabili de autostăpînire — Othello sporadic, Desdemona constant și pînă la capăt:

„După scena bordelului ea rămîne, «pe jumătate adormită» și plîngînd, pradă ultimei extreme a deznădejdii și tulburării. Totuși, mulțumită unei uimitoare manifestări de voință, ea se reculege pentru a face față unui banchet ceremonial unde trebuie să întrețină persoane care au văzut-o pălmuită în public și, judecînd după felul cum își iau ele rămas bun, Desdemona se achită cel puțin onorabil"[3].

În sfîrșit, lipsa „înclinării spre reflecție" îi este specifică nu numai lui Othello ci și Desdemonei. Temperamente romantice, amîndoi cunosc prin

---

[1] Marilyn French, *Shakespeare's Division of Experience*, 1982, Abacus, London, 1983, p. 216.
[2] *Ibid.*
[3] M.R. Ridley, *Op. cit.*, p. LXV.

intuiţie sau instinct şi generalizarea uşor critică a Desdemonei în scena bordelului „Ah! bărbaţii ăştia! bărbaţii ăştia!" (IV, 3, 60) nu este atît rezultatul unei judecăţi logice bazate pe realităţile descrise de Emilia cît al sugestiei obscure a cîntecului salciei pe care-l cîntase ea (îşi aduce aminte de acest cîntec pe care-l cînta slujnica mamei sale, Barbara, îndrăgostită de un bărbat care o părăsise): premoniţie a tragediei finale.

„Cîntecul salciei... este singura formă prin care ea îşi poate articula înţelegerea a ceea ce se întîmplă"[1].

Cunoaşterea intuitivă şi imaginaţia romantică l-a aruncat pe unul în braţele celuilalt, nu numai chemarea firească a sexului. Despre Othello vorbeşte Auden:

„Cînd Othello cere permisiunea s-o ia pe Desdemona în Cipru, el accentuează elementul spiritual din dragostea lui:

«Mi-e martor cerul: nu vă cer aceasta/ Spre-ndestularea poftei mele, nici/ S-astîmpăr focul tinerei porniri,/ În mine stins, pentru răsfăţul meu,/ Ci doar să-ndeplinesc dorinţa ei» (I, 3, 263–267).

Cu toate că imaginea prin care îşi exprimă gelozia (!?) este erotică — ce fel de alte imagini putea folosit? —, căsătoria este importantă pentru Othello mai puţin ca legătură sexuală decît ca un simbol al faptului că este iubit şi acceptat ca persoană, ca frate în comunitatea veneţiană. În mintea sa, monstrul prea hidos ca să fie arătat este teama — pe care pînă acum şi-a înfrînt-o — că e apreciat numai pentru că a fost util societăţii din oraş. Dacă nu ar fi slujba sa, ar fi tratat ca un barbar negru"[2].

În numele Desdemonei vorbeşte Marilyn French:

„Inocenţa ei nu stă în aceea că e ferită de «pîngărirea» sexuală /.../, ci în aceea că ignoră animalitatea pe care alţii o consideră inerentă în actul erotic. E castă şi constantă din fire; nu poate concepe infidelitatea; nu e în stare să-şi imagineze că dragostea se poate sfîrşi"[3].

Concepţia amîndurora despre dragoste nu putea fi cea a lui Iago, antipodul lor din toate punctele de vedere: „un altoi sau un răsad" al „pornirilor pătimaşe, al imboldurilor cărnii, al dorinţelor fără frîu" (I, 3, 335–337). Nici cea a lui Freud (nevoia eliminării tensiunii).

---

[1] Inga-Stina Ewbank, *Shakespeare's Poetry*, în „A New Companion to Shakespeare Studies", edited by K. Muir and S. Schoenbaum, Cambridge University Press, London, 1971, p. 105.
[2] W.H. Auden, *Op. cit.*, pp. 216—217.
[3] Marilyn French, *Op. cit.*, p. 216.

De bună seamă, într-o piesă care abundă în contraste (de toate genurile) ar fi fost surprinzător ca acestea să nu se manifeste într-un fel sau altul și în relația Othello-Desdemona. Desdemona e albă, Othello e negru — dar Desdemona nu are prejudecăți rasiale. Desdemona e frumoasă, Othello e urît („buzat", cum spune el însuși) — dar Desdemona, ca atîtea femei din trecut și chiar de astăzi, nu se lasă înșelată de aspectele exterioare: „Am văzut chipul lui Othello în mintea/sufletul *(mind)* lui" (I, 3, 254).

Amîndoi vin din lumi diferite și chiar opuse, o lume „civilizată" și una „cețoasă", poate chiar primitivă — dar Desdemona se simte atrasă de mirajul ei. Desdemona iubește profund dar nepătimaș și nu cunoaște gelozia; Othello iubește profund și pătimaș, nu e gelos din fire, totuși e înclinat spre gelozia erotică și și-o va manifesta cînd va fi „stîrnit". Othello reprezintă o esență concentrată a principiului masculin, activ, Desdemona pe cea a principiului feminin, pasiv.

Așadar, vechile maxime contradictorii „ceea ce este asemenea tinde către ceea ce este asemenea" și „extremele se atrag" sînt ilustrate, ambele, în dragostea dintre Othello și Desdemona, o dragoste în care unul se consideră parte integrantă a celuilalt și astfel, prin osmoză și oglindire, devine formă de cunoaștere și autocunoaștere (ca în *Îmblînzirea îndărătnicei*):

„Încredințîndu-l pe îndrăgostit unei alte făpturi, dragostea îl încredințează și mai mult sie însuși"[1].

Și totuși, dragostea Desdemonei este superioară celei a lui Othello și nu numai pentru că e „îndelung răbdătoare" (Desdemona nu se revoltă, este doar surprinsă cînd Othello îi aruncă vorbe grele sau o pălmuiește, iar prin ultimele ei cuvinte aruncă vina morții ei asupra sa însăși) și „nu caută la ale sale" (ca Helena sau Hermiona), ci și pentru că în felul cum se manifestă, se integrează în dragostea de oameni, într-o bunătate funciară. Desdemonei îi este milă de Cassio și de Barbara și de „ticălosul" amintit în scena bordelului, iar mila pentru Othello (ca a Mirandei pentru Ferdinand) a fost primul pas spre dragostea pentru el:

„*Othello:* /.../ Ea m-a iubit pentru ce-am îndurat,/ Și-n mila ei de mine am iubit-o./ E-ntreg vrăjitorescu-mi meșteșug" (I, 3, 167–169).

Pentru că, așa cum au repetat întruna înțelepții din cele mai vechi timpuri și cum, astăzi, rezumă ideea filozoful și medicul Erich Fromm:

„Dacă iubesc într-adevăr o persoană, iubesc toate persoanele, iubesc lumea, iubesc viața. Dacă îi pot spune cuiva «te iubesc», trebuie să fiu în

[1] Ralph Waldo Emerson, *Love*, 1841.

stare să spun «în tine iubesc pe fiecare om, prin tine iubesc lumea, în tine mă iubesc și pe mine însumi»"[1].

„E-ntreg vrăjitorescu-mi meșteșug" ar fi putut spune Shakespeare despre dragostea cu care s-a apropiat de dragostea adevărată dintre oameni, fără să-i rezolve misterul, nerezovabil că însăși misterul vieții și al omului, „ființă necunoscută" (Alexis Carrel): dragostea, „care nu poate niciodată fi spusă" — „Love that never told can be" (William Blake).

Dar meșteșugul „vrăjitoresc" al artei care a creat simpla și atît de complexa capodoperă numită *Othello*? Indescifrabil. Ne putem doar uimi, ca maurul sau ca Desdemona, constătînd și beneficiind, fiecare după capacitatea și nevoile noastre:

„Dintre tragediile lui Shakespeare, *Othello* este supremă printr-o calitate unică: frumusețea. O mare parte din poezia ei, prin imagini, desăvîrșirea expresiei și prezența stăruitoare a ritmului, avîntat dar ferm, desfată imaginația senzorială. Acest fel de frumusețe *Othello* îl împarte cu *Romeo și Julieta* și *Antoniu și Cleopatra;* este corolarul temei pe care o împarte cu ele. Dar *Othello* este remarcabilă și printr-un alt gen de frumusețe. Cu excepția unei scene triviale cu bufonul totul este relevant în chip nemijlocit pentru problema centrală. Piesa are o rară frumusețe intelectuală, satisfăcînd dorința imaginației de ordine și armonie între părți și întreg. În sfîrșit, piesa are o adîncă frumusețe morală. Ea apelează direct la imaginația morală înfățișînd în figura Desdemonei o iubire care nu se schimbă atunci cînd «întîmpină schimbarea», ci «rămîne aceeași pînă la capătul zilei de apoi» *(Sonetul 116)*"[2].

L. Levițchi

---

[1] Erich Fromm, *The Art of Loving*, 1956, Unwin Paperbacks, London, 1976, p. 44.
[2] Helen Gardner, *Op. cit.*, p. 147.

1 Rodrig îl acuză pe Iago că ar fi avut cunoştinţă de căsătoria secretă a lui Othello cu Desdemona, dar nu l-a inştiinţat şi pe el de acest fapt, deşi îl plătise cu foarte mulţi bani.

2 „Aritmetic" are aici sensul de „teoretician" în ceea ce priveşte arta militară, Cassio fiind lipsit de experienţa pe care o poate dobîndi un adevărat militar numai pe cîmpul de luptă. Pe cît se înţelege, Cassio nu s-a remarcat prin nici un fapt de arme care să justifice promovarea sa ca locotenent al comandantului armatei.

3 Iago se referă la conducătorii civili ai Veneţiei care constituiau senatul, numindu-i „consuli". Conducătorul suprem al republicii era numit „doge" şi marii neguţători, membri ai senatului, erau numiţi „senatori". Shakespeare îi numeşte însă „consuli".

4 Anacronism. Toga era o îmbrăcăminte caracteristică epocii clasice romane. Veneţienii nu le purtau. În Roma antică romanii îmbrăcau togile numai în perioade de pace. Prin urmare cineva îmbrăcat cu o togă e un simplu civil şi nu poate fi bun militar.

5 Insulă în Dodecanez aparţinînd Greciei. În 1522 a fost cucerită de Soliman al II-lea Magnificul de la veneţieni şi a rămas sub turci pînă în anul 1912, cînd a trecut sub administraţie italiană. După cel de al doilea război mondial a revenit Greciei.

6 Insulă în nord-estul Mării Mediterane aparţinînd Veneţiei între 1489 şi 1571, fiind apoi cucerită de turci, sub care a rămas pînă în 1878 cînd a trecut sub administraţie britanică. A devenit stat independent în 1959.

7 Gradul militar de „ancient" („port-drapel", „stegar") pe care îl deţine Iago este, în accepţiunea lui Shakespeare, al treilea după general şi locotenentul acestuia. Iago aşadar se considera îndreptăţit să fie promovat în postul liber atunci de locotenent al generalului şi nu Cassio, un străin, care, cum rezultă din cele ce urmează, era un fel de contabil al armatei şi nu un militar viteaz şi priceput în luptă.

S-ar putea deci ca termenul de „aritmetic" să fie întrebuințat și în sensul de „un contabil" care era avansat locotenent al generalului, fără nici un fel de pregătire militară.

8 Cu alte cuvinte: Dacă aș avea situația frumoasă a maurului (Othello) nu m-aș comporta așa cum mă comport acum, ca un om rău, fiindcă sînt în situația unui nedreptățit.

9 Diavolul era imaginat avînd culoarea neagră.

10 Deși îl urăște, Iago recunoaște meritele militare ale lui Othello.

11 Numele hanului sau casei unde locuiesc în acel moment Othello și Desdemona.

12 Conform relatărilor unui călător care a fost la Veneția în anul 1581, oligarhia Veneției consta din circa 300 de aristocrați dintre care aproximativ 40 alcătuiau consiliul sau senatul.

13 Veche divinitate latină, Ianus era reprezentat cu două fețe: una privind înainte (viitorul) și cealaltă înapoi (trecutul) și era zeul ocrotitor al porților deoarece acestea privesc în două direcții opuse. Zeul era sărbătorit de Anul Nou cînd romanii își schimbau între ei dulciuri și monede de aramă purtînd efigia zeului cu cele două fețe. Invocarea lui Ianus de către Iago e semnificativă.

14 După toate probabilitățile, Senior Angelo este comandantul (amiralul) flotei.

15 V. nota 11.

16 Fapte extraordinare de genul celor relatate de Othello erau povestite în mod obișnuit de călători și circulau peste tot, așa încît nu se poate stabili dacă Shakespeare le-a preluat din *Voiage of Sir John Mandeville* (sec. al XIV-lea), *Istoria naturală* a lui Pliniu, tradusă de Philemon Holland în 1601, sau le-a auzit povestite de marele călător Walter Raleigh (1552–1618).

17 V. *Troilus și Cresida*, nota 71.

18 O altă recunoaștere de către Iago a calităților morale ale lui Othello. Se consideră, însă, că aprecierile sale sînt spuse pe un ton batjocoritor.

19 În acest prim monolog al său, în care Iago apare fără să-și mai impună o mască, el se arată preocupat în special de modul cum ar putea să-l discrediteze pe Cassio în ochii lui Othello. Gîndul răzbunării împotriva maurului se află deocamdată pe al doilea plan.

20 Constelația Ursa Mică (sau Carul Mic), are două stele apropiate ca strălucire de Steaua Polară. Ele sînt denumite popular „Străjile" Polului Nord.

21 Unii comentatori ai textului shakespearian sînt de părere că ar fi vorba de un tip de navă denumit „verennesa", ortografiat greșit (în original Veronesa). Alții cred însă că Shakespeare denumește vasul „veronez" deoarece în piesa *Cei doi tineri din Verona* consideră acest oraș port la mare.

22 Traducătorul francez Jules Derocquigny (*La trag'die d'Othello*, Paris, 1928, p. 265) comentează folosirea de către Cassio a termenului *mistress*, care apare în textul original, şi dificultăţile pe care le prezintă acest cuvînt traducătorului.
Astfel Cassio i se adresează Desdemonei, în scena de faţă, numind-o *lady* iar cînd o salută pe Emilia foloseşte termenul *mistress* (tradus în textul romînesc „coniţă").
Brabantio, – miniat pe fiica sa, i se adresează cu termenul de *mistress* în actul I scena 3, tradus „domnişorică". Othello ii spune Desdemonei *mistress* într-un acces de furie (actul IV, scena 1). Iago îl foloseşte cînd vorbeşte miniat Emiliei (actul V, scena 2), iar Cassio Biancăi, o curtezană (actul III scena 4).
23 Sărutul era un salut obişnuit şi gestul lui Cassio nu implică deloc o manifestare depăşind cadrul politeţii obişnuite.
24 „Turc" e folosit aici cu sensul de „păgîn", „renegat".
25 În vremea lui Shakespeare noţiunea de frumuseţe era asociată cu un ten şi păr blond. Doamna „brunetă" (dark) din sonetele lui Shakespeare este, conform sonetului 144, „o femeie de culoare urîtă".
26 Muntele Olimp – reşedinţa zeilor în mitologia greacă – este situat între Macedonia şi Thesalia şi are înălţimea de 2 911 m.
27 Balada Regelui Ştefan pe care o cîntă Iago era foarte populară în vremea lui Shakespeare. Muzica ei nu s-a păstrat.
28 Iuliu Cezar este în mod curent menţionat în piesele de teatru din vremea lui Shakespeare.
29 Conform credinţei astrologice a vremii, unele planete puteau avea influenţe nefaste asupra oamenilor.
30 Hydra era un monstru cu trup de leu şi nouă capete, dintre care cel din mijloc era nemuritor. Alegîndu-şi ca adăpost mlaştinile din ţinutul Lerna, probabil în Peloponez, începu să devasteze ţinutul susmenţionat. Uciderea hidrei din Lerna şi îngroparea capului ei nemuritor sub o stîncă a fost una dintre vestitele douăsprezece munci ale lui Hercule.
31 În vremea lui Shakespeare era obiceiul ca noii căsătoriţi să fie deşteptaţi dimineaţa în acordurile unei muzici instrumentale.
32 Menţionarea oraşului Neapole pare să fie în legătură cu faptul că sifilisul era cunoscut în vremea lui Shakespeare şi sub numele de „boala napolitană", considerat ca venind de la Neapole. Cum boala ataca şi nasul, vorbirea celor suferinzi devenea nazalizată (v. *Troilus şi Cresida*, nota 62).
33 În original apare expresia *I'll watch him tame* (îl voi supraveghea pînă ce se îmblînzeşte, domesticeşte) folosită în dresarea şoimilor pentru vînătoare.
34 Din cuvintele Desdemonei rezultă că Othello era însoţit de Cassio cînd venea în vizită la ea, ceea ce contrazice oarecum cele spuse de

Othello în actul I, scena 3, în privința modului cum a cîștigat dragostea Desdemonei.

35 Zicală foarte populară în timpul lui Shakespeare, comentată și în literatura vremii. M.R. Ridley *(Othello*, Londra, 1971, p. 102) citează următoarele din *Retorica (Rhetorique)* lui Wilson" „Calomniatorul e mai rău decît orice hoț, fiindcă un nume bun e mai prețios decît toate bogățiile lumii... căci un hoț îți poate restitui ce ți-a luat, dar un calomniator nu-i mai poate înapoia nimănui bunul nume pe care i l-a răpit".

36 Din cuvintele lui Othello rezultă că în acest moment el nu se gîndește să o omoare pe Desdemona ci numai să o izgonească. Expresiile și imaginile folosite sînt din domeniul vînătoarei cu șoimi (v. nota 33).

37 Prin faptul că Emilia găsește batista Desdemonei și nu i-o fură, Shakespeare se depărtează de originalul din care s-a inspirat (v. Comentarii), vrînd, probabil, să nu o prezinte pe Emilia în aceeași lumină dezgustătoare ca și pe Iago.

38 Diana (Artemis), zeița lunii (v. *Troilus și Cresida*, nota 133).

39 Strîmtoarea Dardanele (v. *Troilus și Cresida*, nota 6).

40 Marea Marmara, între Bosfor și Dardanele. Comparația din replica lui Othello se bazează pe descrierile din *Istoria Naturală* a lui Pliniu (naturalist roman (23—79 e.n.) tradusă în limba engleză de Philemon Holland (1600).

41 M.R. Ridley *(Op. cit.*, p. 123) afirmă că „pentru a-l portretiza pe Iago așa cum este cu adevărat, trebuie ca actorul respectiv să apară în felul cum e văzut de celelalte personaje și nu cum îl știu spectatorii că este în realitate; actorul trebuie să impresioneze prin naturalețea sa. El nu trebuie să se comporte ca un ticălos, să nu apară astfel și nici să se încrunte sau să mormăie ceva numai pentru sine. Trebuie doar să gîndească răul, să apară binevoitor, uneori vesel și întotdeauna cu purtări alese. Iute în mișcări și în gîndire și avînd ceva milităros în ținută, actorul nu trebuie să apară ca un curtean".

42 Unii comentatori ai textului shakespearian nu văd în cuvintele lui Othello decît o aluzie la nesinceritatea contemporanilor săi care își dădeau numai mîna cînd făceau acest gest fără a-și da și inima, adică fără nici un fel de afecțiune. Alții însă, din cauza referirii lui Othello la heraldică (în original *new heraldry)* văd o aluzie la noile norme stabilite de către regele James I, în anul 1612, care prevedeau adăugarea unei mîini la blazonul respectiv. Faptul ar însemna, prin urmare, că expresia *new heraldry* ar fi fost introdusă în text la cel puțin 8—10 ani după scrierea piesei (v. Comentarii).

43 Sibilele erau, în mitologia latină, femei avînd darul de a profetiza. În general, se considera că erau în număr de zece, deși unii autori vorbesc de mai puține. Cea mai antică și mai vestită dintre ele a fost sibila din Cumae, oraș în Campania (Italia), — cea mai veche

colonie grecească în Italia. Poetul roman Vergiliu se referă la consultarea ei în Cartea a VI-a a *Eneidei*. Conform legendei, sibila i-a vîndut regelui Tarquinius vestitele cărţi sibiline în care erau prorocirile privitoare la Roma. Acestea s-au păstrat la Roma în Capitoliu pînă în anul 405 e.n., cînd au dispărut, nu se ştie în ce împrejurări.

44 Versuri inspirate de poemul lui Ludovico Ariosto (1474–1533) *Orlando Furioso*, XLVI, 80.

45 Cum Cassio a sosit în Cipru în ziua precedentă acţiunii din actul III sc. 3, săptămîna care ar fi trecut fără să o întîlnească pe Bianca nu este în concordanţă cu unele situaţii din piesă. Astfel în acelaşi act III, scena 3, Othello îi cere lui Iago să-l omoare pe Cassio pînă în trei zile, ori din cuvintele Biancăi rezultă că au trecut şase zile de atunci şi Rodrig încă nu a întreprins nimic împotriva lui Cassio. Situaţia ar fi în contradicţie cu starea de extraordinară încordare a lui Othello, care implică o desfăşurare mai rapidă a evenimentelor (vezi şi nota 47).

46 Conform credinţei populare, un corb care zbura croncănind peste o casă în care se găseau ciumaţi prevestea moartea acestora şi ducea boala şi spre alte locuinţe.

47 Atacul de epilepsie e provocat de starea de extraordinară tensiune în care se află Othello, de unde ar rezulta că acţiunea din scena de faţă are loc în ziua următoare acţiunii din scena precedentă, actul al III-lea scena a 4-a.

48 Unii comentatori consideră că folosirea numelui de „roman" pentru Cassio trebuie asociată cu noţiunea triumfurilor romane pentru victorii strălucite.

49 Din cuvintele lui Othello rezultă că deşi e hotărît să o omoare pe Desdemona totuşi dragostea lui pentru ea nu s-a stins.

50 Aluzie la expresia „lacrimi de crocodil" desemnînd o comportare făţarnică, conform legendei că un crocodil plînge cînd îşi mănîncă prada.

51 În original Othello i se adresează Desdemonei numind-o *mistress* (v. nota 22).

52 Aluzie la diavolul în chip de şarpe, din legendele biblice.

53 În cazul de faţă Othello i se adresează şi Emiliei folosind acelaşi cuvînt *mistress* (v. notele 22 şi 51).

54 Desdemona consideră că modul cum se comportă Othello cu ea este o consecinţă a faptului că a consimţit să fugă din casa părintească şi să se căsătorească pe ascuns cu acesta, ştiind că o face împotriva voinţei tatălui ei. Gîndurile Desdemonei apar ca un ecou al cuvintelor lui Brabantio, adresate lui Othello: „M-a-nşelat, şi-aşa te poate şi pe tine înşela" (actul I, scena 3).

55 Printr-o figură de ironie dramatică, Emilia intuieşte adevărul, numai că nu-şi imagina şi faptul că motorul principal al intrigii este răzbu-

narea. De fapt, Othello îl numeşte pe Iago locotenent al său ca răsplată pentru că a dovedit vinovăţia Desdemonei.

56 Mauritania este în prezent o republică islamică foarte întinsă, pe coasta Africii de Vest, între Algeria şi Senegal, cea mai mare parte a sa fiind constituită din deşertul Sahara şi avînd o populaţie de aproximativ 1 500 000 locuitori.
În vremea lui Shakespeare era o regiune lipsită de însemnătate şi Iago sugerează că Othello s-ar reîntoarce în locurile de unde era originar, – o ţară complet neînsemnată. S-ar putea, deaittfel, ca denumirea derivată din „maur" să fie folosită cu sensul de „ţara maurilor" în general. Denumirea geografică Mauritania nu mai apare în nici una din celelalte piese ale lui Shakespeare.
Iago nu obişnuieşte să spună minciuni care pot fi uşor verificate, dar face acum aceasta pentru a-l putea determina pe Rodrig să acţioneze cît mai repede.

57 Cîntecul pe care îl cîntă Desdemona era foarte popular în vremea lui Shakespeare şi apare în mai multe manuscrise din secolul al XVI-lea. Textul din piesa de faţă cu muzica respectivă se găseşte într-un manuscris, aproximativ din anul 1616, şi se păstrează în Biblioteca de la British Museum din Londra.

58 Emilia s-a exprimat în proză pînă acum. În momentul de faţă ea foloseşte pentametrul iambic pentru a apărea mai sentenţioasă.

59 Prometeu era fiul titanului Iapetus şi frate cu Atlas. Era considerat marele binefăcător al omului. A furat focul din cer pentru a-l da oamenilor, învăţîndu-i toate meşteşugurile utile. Pentru a-l pedepsi, Zeus l-a legat cu lanţuri pe o stîncă în Munţii Caucaz unde, în timpul zilei, un vultur uriaş venea să-i devoreze ficatul, care se refăcea în fiecare noapte următoare. A fost eliberat de Hercule, care a ucis vulturul şi a sfărîmat lanţurile.
Conform unei alte legende, Prometeu a creat omul din pămînt amestecat cu apă.

60 Deoarece oamenii înăbuşiţi nu-şi mai recăpătau cunoştinţa, unii actori şi critici îl fac pe Othello s-o înjunghie pe Desdemona. S-a spus, însă, că probabil Shakespeare nu cunoştea efectele înăbuşirii sau, după cum sugerează unii medici, Desdemona putea muri după ce s-a trezit dintr-un leşin datorită şi numai şocului produs de încercarea lui Othello de a o omorî.

61 Emilia foloseşte, în situaţia de faţă, tot cuvîntul *mistress* (v. notele 22 şi 51).

62 Dragostea pentru Desdemona o face pe Emilia să-şi rişte viaţa în acest moment, şi chiar şi-o pierde îndată.

63 În actul III, scena 4, Othello i-a spus Desdemonei că mama sa căpătase batista de la o vrăjitoare egipteancă.

Faptul că acum Othello spune că era un dar din partea tatălui făcut mamei sale este explicat de unii comentatori că se datorează dorinței lui Othello de a o determina pe Desdemona să aibă toată grija să nu o piardă sau să o dăruiască vreuneia din servitoarele ei. Alții însă cred că este o scăpare din vedere a dramaturgului. S-ar putea presupune și că Othello nu a găsit necesar să dea prea multe explicații, care îl priveau personal, lui Gratiano.

64 Aluzie la credința că lebăda, care nu are glas, cîntă în ultimele momente ale vieții.

65 În vremea lui Shakespeare, Spania — și în special Toledo și Bilbao — era vestită pentru făurirea săbiilor călite prin cufundare în apă rece ca gheața.

66 Faptul că i se adresează lui Othello cu termenul de „iubite" arată noblețea caracterului lui Cassio care nutrește aceeași dragoste pentru generalul său ca și pînă atunci, și îl iartă pentru toate nenorocirile pe care i le-a pricinuit.

67 În povestirile lor, diferiți călători relatau că au întîlnit indieni ce nu cunoșteau valoarea perlelor sau aurului.

68 Oraș important în nord-vestul Siriei, care a făcut parte din imperiul turcesc pînă la primul război mondial, după care Siria a trecut sub mandat francez, devenind independentă după cel de al doilea război mondial.

V. Ștefănescu-Drăgănești

MĂSURĂ PENTRU MĂSURĂ
(După faptă şi răsplată)

Traducere de LEON D. LEVIŢCHI

PERSOANELE

VINCENȚIO, ducele
ANGELO, locțiitorul ducelui
ESCALUS, un sfetnic în vîrstă, ajutor al locțiitorului Angelo
CLAUDIO, un tînăr gentilom
LUCIO, un filfizon
Alți doi gentilomi
VARRIUS, un nobil în slujba ducelui
TEMNICERUL
THOMAS, PETER — călugări
JUDECĂTORUL
ELBOW, un zapciu nătîng
FROTH, un curtean flușturatic
POMPEY, tejghetar la hanul doamnei Overdone
ABHORSON, călău
BARNARDINE, un pușcăriaș dezmățat
ISABELLA, sora lui Claudio
MARIANA, logodită cu Angelo
FRANCISCA, o călugăriță
DOAMNA OVERDONE, o codoașă

Nobili, gardieni, cetățeni, însoțitori, un băiat.
Locul acțiunii: Viena

ACTUL I

SCENA 1

O încăpere în palatul Ducelui.
Intră Ducele, Escalus, nobili și suită.

DUCELE: Escalus.
ESCALUS: Stăpîne?
DUCELE: Nu are nici un rost să-ți spun ce-anume
Se cere unei bune cîrmuiri;
Doar știu că pregătirea ta întrece
Îndemnurile pe care mintea mea
Ți le-ar înșirui. Rămîne numai
Știința s-o îmbini cu conștiința
În tot ce faci. Cunoști ca nimeni altul —
Și nu mă-nșeală tinerea de minte —
Poporul, firea lui, orașul,
Așezămintele și rînduiala
A toate cîte sînt înscrise-n legi.
Aceasta-ți este împuternicirea *(i o înmînează)*
Și din cuvîntul ei să nu te-abați.
Să vină — să poftească Angelo.

(Iese un slujitor.)

Ce-și va-nsuși el oare din sigiliu?
Să știi că l-am ales să-mi țină locul
Cum m-a-ndemnat și inima și mintea.
Îl investesc cu-a rangului asprime
Și cu însemnele iubirii noastre
Îl încununăm, dîndu-i puteri depline.
Tu ce părere ai?

ESCALUS: Dacă-n Viena[1]
Vre-un om e vrednic de-o asemeni cinste,
Acesta-i Angelo.

(Intră Angelo.)

DUCELE: A și venit.
ANGELO: Al Înălțimii Tale prea supus,
Vin ca să-ți aflu voia.
DUCELE: Angelo,
Un ochi atent citește-ntreaga-ți viață
În felul cum te porți. Nici firea ta,
Nici înzestrările nu-ți aparțin;
Ca faclele, noi luminăm pe alții,
Și ce virtuți avem se-aprind în noi
Și-n noi se sting de nu le împărțim —
E ca și cum n-ar fi. O minte-aleasă
Rîvnește-un țel înalt! Nicicînd natura
Nu-ți împrumută-un dram fără ca-n schimb,
Zeiță chibzuită, să nu-ți ceară
Și mulțumiri și camătă. Acestea
Le știi însă prea bine și vei fi
Exemplu viu al rolului ce-l joc.
Păstrează-ți faima, Angelo,
Și cît lipsesc, mă-nlocuiește-n toate.
Osînda și-ndurarea la Viena
Dintr-al tău glas și inimă purceadă.
Cu toate că Escalus e mai vîrstnic,
El va să fie ajutorul tău.
Primește-ți împuternicirea. *(I-o înmînează.)*
ANGELO: Doamne,
Se cade ca metalul nou să fie
'Ncercat pîn-a se ștănțui pe el
Un chip măreț.
DUCELE: De scuze nu-i nevoie.
Ai fost ales cu multă chibzuință;
Începe-ți, dar, înalta-nsărcinare.
Atît de grabnică-i plecarea noastră
Că n-avem timp să lămurim nici trebi
De mare-nsemnătate. Îți vom scrie
De-ndată ce se va putea; și vrem
Să știm ce se întîmplă-aici. Cu bine.
Nădăjduiesc să fii la înălțimea
Îndatoririlor.

ANGELO: Dă-mi voie, doamne,
Măcar să te-nsoțesc.
DUCELE: Sînt prea grăbit.
Și să nu șovăi — crede-mă, puterea
Nu-ți este mai prejos decît a mea;
Poți legea s-o-năsprești sau s-o înmoi,
Cum crezi că e mai bine. Ei, dă-mi mîna.
Eu plec în taină. Îmi iubesc poporul,
Dar să m-arăt pe scenă-n fața lui
Nu-mi place; chiar de are gînduri bune,
Eu nu pot cu ochi buni privi potopul
De zgomotoase-aplauze și „ave"[2];
Și cred că nu e înțelept acela
Căruia-i plac. Cu bine, înc-o dată.
ANGELO: Să te-ncunune cerul cu izbînzi!
ESCALUS: Te-ndrume și te-aducă sănătos.
DUCELE: Vă mulțumesc. Cu bine. *(Iese.)*
ESCALUS: Mărite, -ngăduie, să stăm de vorbă
Nestingheriți, fiindcă aș dori
Să știu în amănunt ce rol am eu.
Putere mi s-a dat; dar cîtă-anume
Și-n ce privință, nu sînt lămurit.
ANGELO: Nici eu. Să ne retragem împreună
Și poate că vom desluși curînd
Aceste lucruri.
ESCALUS: Te urmez, mărite.

(Ies.)

SCENA 2

O stradă.
Intră Lucio și doi gentilomi.

LUCIO: Dacă ducele și toți ceilalți duci nu ajung la înțelegere cu regele Ungariei, atunci ducii au să se unească împotriva regelui[3].

PRIMUL GENTILOM: Pace să ne trimeată Cerul, dar nu și pace cu regele Foamete![4]

AL DOILEA GENTILOM: Amin.

LUCIO: Ai vorbit ca piratul cucernic care a plecat pe mare cu toate cele zece porunci, dar a șters una de pe tablele legii.

AL DOILEA GENTILOM: „Să nu furi".

LUCIO: Așa e, pe asta a răzuit-o.

PRIMUL GENTILOM: Bineînțeles, dacă țineam porunca asta, înseamnă că erau legați de mîini și de picioare în meseria lor; că doar plecaseră oamenii să prade[5]. Și nici printre noi nu cred că se află unul căruia în rugăciunea dinaintea mesei să-i placă grozav locul unde se cerșește pacea.

AL DOILEA GENTILOM: Eu unul n-am auzit soldat spunînd că nu i-ar place.

LUCIO: Te cred — bănuiesc că n-ai fost niciodată de față acolo unde se rostesc astfel de rugăciuni.

AL DOILEA GENTILOM: Nu? De cel puțin zece ori.

PRIMUL GENTILOM: Unde se rostesc cum? În versuri?

LUCIO: Cu orice număr de silabe și în limbi diferite.

PRIMUL GENTILOM: Probabil și în diferite religii.

LUCIO: De ce nu? Rugăciunea rămîne rugăciune și harul rămîne har, cu toate controversele; de-o vorbă, tu ești un om fără har, un ticălos, cu toate rugăciunile.

PRIMUL GENTILOM: Păi, eu și cu tine sîntem croiți din aceeași stofă.

LUCIO: Așa e, catifea și tivul catifelei. Tu ești tivul.

PRIMUL GENTILOM: Și tu ești catifeaua. Bună catifea, cu plușul gros — pun capul jos. Dar prefer să fiu tiv de stambă englezească decît catifea franțuzească scumpă cu toate firele zdrențuite. Am vorbit limpede?

LUCIO: Cum să nu — e limpede că te-ai căznit să-ți limpezești vorba. Și pentru că recunoști că ți-a fost greu, am să învăț să beau primul în sănătatea ta; dar cît trăiesc, n-am să beau *după* tine.

PRIMUL GENTILOM: Mă tem că mi-am făcut rău cu mîna mea.

AL DOILEA GENTILOM: Fără doar și poate — fie că te-ai molipsit sau nu.

(Intră doamna Overdone.)

LUCIO: Ia' te uite cine vine — madam Alinarea. Sub acoperișul dumisale m-am ales cu o sumedenie de boli pentru care a trebuit să plătesc...

AL DOILEA GENTILOM: Cît, cît?

LUCIO: Ghici.

AL DOILEA GENTILOM: Pînă la vreo trei mii de taleri pe an.

PRIMUL GENTILOM: Ba chiar mai mult.

LUCIO: Mai mult cu o coroană franțuzească[6].

PRIMUL GENTILOM: Mereu îți închipui că mi-ai mai descoperit cine știe ce boală, dar află că greșești; sînt cît se poate de sănătos.

LUCIO: Ei, nu chiar așa... Sănătos, auzi-l, cînd e cu ciolanele goale pe dinăuntru. Te-a mîncat stricăciunea.

(Intră doamna Overdone.)

PRIMUL GENTILOM: A! Ce mai faci? În care din șolduri a pătruns sciatica mai adînc?

DOAMNA OVERDONE: N-am timp să mă vaiet. Uite, colo, l-au înhățat și închis pe unul care face cît cinci mii de-alde voi.

AL DOILEA GENTILOM: Închis? Pe cine?

DOAMNA OVERDONE: Pe cine! Pe Claudio, senior Claudio.

PRIMUL GENTILOM: Claudio la închisoare? Nu se poate!

DOAMNA OVERDONE: Ba se poate. Am văzut cu ochii mei cum l-au înșfăcat și l-au dus. Și asta încă n-ar fi nimic; pînă în trei zile e vorba să-i reteze capul.

LUCIO: După toate flecărelile noastre așa ceva nu poate să-mi intre în cap. Ești sigură?

DOAMNA OVERDONE: Cum mă vezi și te văd. Asta pentru că doamna Julieta așteaptă un copil de la el.

LUCIO: Să știi că are dreptate! Trebuia să ne întîlnim acum două ceasuri și n-a venit, el care se ține întotdeauna de cuvînt.

AL DOILEA GENTILOM: Și se cam potrivește cu ceea ce vorbeam noi adineaori.

PRIMUL GENTILOM: Mai ales despre noua proclamație.

(Ies Lucio și gentilomii.)

DOAMNA OVERDONE: Care va să zică, unii la război, alții la spital, alții la spînzurătoare, alții cu sărăcia — n-o să-mi mai rămînă nici un mușteriu.

(Intră Pompey.)

Ei, ce mai veste-poveste?

POMPEY: Pe omul ăla îl duc la pușcărie.

DOAMNA OVERDONE: Dar ce-a făcut?

POMPEY: O femeie dintr-o femeie.

DOAMNA OVERDONE: Cum adică?

POMPEY: A umblat după păstrăvi unde nu au mai umblat și alții.

DOAMNA OVERDONE: Asta-i bună! O fată o să aibă un copil de la el?

POMPEY: Nu, o femeie o să aibă de la el o fată. N-ai aflat nimic despre noua poruncă?

DOAMNA OVERDONE: Ce poruncă, drăguțule?

POMPEY: Toate casele deocheate din mahalalele Vienei o să fie dărîmate.

DOAMNA OVERDONE: Dar cele din oraș?

POMPEY: Alea, nu — rămîn pentru prăsilă. Le-ar dărîma și pe ele, dar le-a luat apărarea un cetățean cu scaun la cap.

DOAMNA OVERDONE: Adică au să dărîme toate casele de întîlnire de la mahala?

POMPEY: Cucoană, din temelii.

DOAMNA OVERDONE: Asta zic și eu schimbare în stat! Și eu ce-o să mă fac?

POMPEY: Dumitale n-are de ce să-ți fie teamă. Avocații buni nu duc lipsă de clienți. Chiar dacă-ți schimbi adresa, nu trebuie să-ți schimbi meseria. Eu rămîn mai departe tejghetarul dumitale. Nu te pierde cu firea, o să le fie milă de dumneata — ți-ai stricat vederea trudind cum ai trudit. Au să închidă ochii, să vezi.

DOAMNA OVERDONE: Tejghetar Thomas, mai are rost să stăm pe-aici? Să mergem.

POMPEY: Uite-l pe senior Claudio — îl duce temnicerul la închisoare; e și doamna Julieta.

(Ies.)

(Intră temnicerul, Claudio, Julieta și gardienii.)

CLAUDIO: De ce mă plimbi în văzul tuturor
Și nu mă duci de-a dreptul la-nchisoare?

TEMNICERUL: Nu m-am gîndit o clipă să-ți fac rău;
Măritul Angelo mi-a dat poruncă.

CLAUDIO: Dac-am greșit, zeița Cîrmuire
Ne cere plată pe măsura faptei.
Căci spune în Scripturi: „Voi milui
Pe cine vreau să miluiesc" — adică
Pe unii — dar e cu dreptate.

(Intră din nou Lucio cu doi nobili.)

LUCIO: Vor să te-nchidă, Claudio? De ce?

CLAUDIO: Fiinde-am fost prea liber, Lucio.
Așa cum îmbuibarea cere post,
Și libertatea nestrunită naște
Constrîngerea. Ca șobolanii
Ce-nghit otrava cu nesaț, și noi
Sorbim vîrtos din rău; și, bînd, murim.

LUCIO: Dacă aş putea vorbi atît de înţelept aflîndu-mă sub strajă, aş trimite după unii din creditorii mei; dar, ca să spun adevărul, prefer să vorbesc prostii în libertate decît să ţin lecţii de morală în lanţuri. — Ce păcat ai săvîrşit, Cladio?

CLAUDIO: Pe nume dacă-i spun, fac alt păcat.

LUCIO: E un omor la mijloc?

CLAUDIO: Nu.

LUCIO: Sau desfrînare?

CLAUDIO: Dacă doreşti să-i spui aşa.

TEMNICERUL: Să mergem, domnule.

CLAUDIO: Numai o vorbă, Lucio, o vorbă. *(Il ia deoparte.)*

LUCIO: O sută, dacă-ţi pot fi de folos.
Aşa se pedepseşte desfrînarea?

CLAUDIO: În faţa martorilor, Julieta —
O ştii — logodnică mi-a devenit
Şi m-am culcat în patul ei; mi-e soaţă[7],
Deşi strigările nu s-au făcut;
Le-am amînat căci zestrea-i rămînea
În grija rudelor, de care-am vrut
Să ne ascundem dragostea cît timp
Asupra-i n-avea dreptul. Din păcate,
Consimţămîntul ei, deloc silit,
Pe trupu-i şi-a lăsat, vădit, pecetea.

LUCIO: E-nsărcinată.

CLAUDIO: Din nefericire.
Nu ştiu dacă locţiitorul vede
În noutate-un licăr trecător
Sau dacă trupul obştii e un cal
Pe care-ncălecînd, noul stăpîn
Cu pintenu-l înţeapă ca să ştie
De frica lui; şi dacă tirania
E-n slujbă sau în cel ce-o-ndeplineşte.
Dar, iată, acest nou cîrmuitor
Reanvie legile de odinioară
Care, precum armele nelustruite,
Zvîrlite-ntr-un ungher, de trebuinţă
N-au fost de paisprezece zodiacuri[8],
Iar astăzi dînsul, ca să-şi facă-un nume,
Dezgroapă din arhive-o hotărîre
Şi jertfă îi cad eu. Vrea faimă, asta-i.

LUCIO: Pun capul că aşa este. Iar capul tău stă aşa de prost şi pe umeri că orice fetişcană îndrăgostită ţi-l poate zbura cu un oftat. Înştiinţează-l pe Duce şi roagă-l să te ierte.

CLAUDIO: Am încercat degeaba să-l găsesc.
Fă-mi, Lucio, un bine. Sora mea
Va fi primită astăzi ca novice
În mănăstire. Tu înștiințeaz-o
Despre primejdia care mă paște
Și spune-i că o rog mult să trimeată
Prieteni la-acest crud locțiitor
Și chiar ea însăși să dea ochi cu el.
Într-însa-mi pun nădejdea cea mai mare;
În tinerețea ei e-un grai anume
Ce, fără vorbe,-i mișcă pe bărbați;
Iar dacă vrea, cu vorbele și mintea
Se joacă într-atît de măiestrit
Încît înduplecă pe-oricine.

LUCIO: Dea Domnul să izbîndească și în felul ăsta să le vină inima la loc altora ca tine care se pot aștepta la grele învinuiri iar tu să te mai bucuri de viață. Mi-ar părea rău s-o pierzi la o partidă de tric-trac. Mă duc la ea.

CLAUDIO: Îți mulțumesc, bunul meu Lucio.

LUCIO: Peste două ceasuri.

CLAUDIO: Să mergem, temnicer.

(Ies.)

SCENA 3

O mănăstire.
Intră Ducele și călugărul Thomas.

DUCELE: Nu, cuvioase Thomas, te înșeli.
A dragostei bicisnică săgeată
Nu poate să străpungă-un piept călit.
Cer adăpost pentru un țel mai grav
Și mai brăzdat de ani decît acela
Al înfocatei tinereți.

CĂLUGĂRUL THOMAS:
Mărite,
Mi-l poți destăinui?

DUCELE: Părinte, știi
Prea bine că-am iubit întotdeauna
Un trai retras și n-am pus nici un preț
Pe întrunirile în care cei tineri

Petrec, cu îngîmfare zvîrlă banii
Și cred că sînt deștepți spunînd prostii.
Lui Angelo, om cumpătat și aspru
Cu sine însuși, i-am încredințat
Întreaga mea putere în Viena.
Mă crede în Polonia — și-așa
Mă crede toată lumea, fiindcă zvonul
L-am răspîndit chiar eu. O să mă-ntrebi
De ce-am făcut acestea.

CĂLUGĂRUL THOMAS:
Da, mărite.

DUCELE:
Avem canoane grele și legi aspre,—
Zăbale pentru caii nărăvași, —
Dar ele zac de paisprezece ani
Ca leul cel bătrîn ce nu ieșea
Din peșteră în căutarea prăzii.
Ca tații slabi care după ce-au legat
Vergi de mesteacăn amenințătoare,
Le-arată, fără a le folosi,
Copiilor, și vergile, cu timpul,
Mai mult sînt luate-n rîs decît temute,
Așa și legile ce-avem sînt moarte
De nu sînt folosite; libertatea
Îl trage pe judecător de nas,
Copiii își bat doica și de rîpă
Se duce buna rînduială.

CĂLUGĂRUL THOMAS:
Doamne,
Puteai oricînd dreptatea-nlănțuită
Să o dezlegi; și de făceai tu asta,
Nu Angelo, mai aspră-ar fi părut.

DUCELE:
Prea aspră. A fost vina mea să las
Frîu liber oamenilor și-ar fi fost
Tiranic să-i lovesc fiindcă fac
Ce le-am îngăduit; cînd fapta rea
Nu se plătește cu pedeapsă,-nseamnă
Că este ca și încuviințată.
De-aceea i-am dat sarcina aceasta
Lui Angelo: el poate pedepsi
Sub pavăza autorității mele,
Iar eu, aflîndu-mă-n afara luptei,
Rămîn și în afara clevetirii.
Pentru-a putea să văd cum cîrmuiește,

Voi urmări și tronul și poporul
În chip de frate-al ordinului tău.
Fii bun, dă-mi cuvenita-mbrăcăminte
Și-nvață-mă cum să mă port întocmai
Ca un călugăr. Și mai sînt temeiuri,
Dar ți le voi destăinui altdată.
Pînă atunci, atîta: Angelo
E-un puritan; nu rabdă răutatea;
Cu greu mărturisește că în vine
Îi curge sînge sau, cînd e flămînd,
Că pîinea e mai bună decît piatra.
O să vedem — puterea schimbă oare
Un om, și omu-i altul decît pare?

(Ies.)

SCENA 4

O mănăstire de maici.
Intră Isabella și Francisca.

ISABELLA: Dar n-au surorile și alte drepturi?

FRANCISCA: Acestea nu sînt de ajuns?

ISABELLA: Ba da! Cred că-s prea multe; după mine
S-ar cuveni mai aspre îngrădiri
Pentru surorile prea sfintei Clara[9].

LUCIO *(de afară)*: Hei! Pace locului acesta!

ISABELLA: Cine-i?

FRANCISCA: E un bărbat. Iubită Isabella,
Deschide și întreabă-l ce dorește.
Tu poți, eu nu; tu încă n-ai jurat.
Cînd vei jura, nici tu n-o să ai voie
Să stai de vorbă cu bărbați, decît
Cu stareța de față, și atunci
Acoperindu-ți chipul; sau să stai
Descoperită, dar să nu vorbești.
Iar a strigat — răspunde-i tu, te rog.

(Iese.)

ISALELLA: Pace și sănătate! Cine ești?

(Intră Lucio.)

LUCIO: Mă-nchin, fecioară — căci așa te-arată
Bujorii din obraji — pot să vorbesc
Cu Isabella, novicea frumoasă?
E soră cu nefericitul Claudio.
ISABELLA: De ce nefericitul Claudio?
Te-ntreb, fiindcă trebuie să știi
Că eu sînt Isabella, sora lui.
LUCIO: Precum o floare. Fratele-ți trimite
Urări. Dar să fiu scurt: e la-nchisoare.
ISABELLA: O, Doamne! pentru ce?
LUCIO: O faptă pentru care, dacă eu
Aș fi judecător, i-aș mulțumi
În loc să-l pedepsesc. Iubita lui
E-nsărcinată.
ISABELLA: Domnule, glumești.
LUCIO: Deloc. Deși e-un vechi păcat al meu
Să fiu ca un nagiț[19] între domnițe,
Glumind, spunînd și vrute și nevrute,
Știu să mă port și altfel. Pentru mine
Ești, prin neprihănire, ca o sfîntă,
Un duh de lume lepădat, și ție
Vreau sincer să-ți vorbesc, ca unui înger.
ISABELLA: Hulești ce-i sfînt dacă-ți bați joc de mine.
LUCIO: Nici vorbă. Adevărul, dar, pe scurt:
Cu-a sa iubită Claudio s-a unit.
Și după cum acel care mănîncă
Se-ngrașă, sau așa cum primăvara
Din stearpa brazdă-nsămînțată-aduce
Belșugul rodului, sporitu-i pîntec
Vădește plugăritul lui destoinic.
ISABELLA: Dar cine-i? Verișoara Julieta?
LUCIO: Ți-e rudă?
ISABELLA: Nu, dar știi, se-ntîmplă-adesea
Ca școlărițele, copilărește,
În semn de dragoste să-și spună astfel.
LUCIO: E ea.
ISABELLA: S-o ia de soață.
LUCIO: Stai, să vezi.
Ciudat cum pare, Ducele-a plecat
Lăsînd nemulțumiți mulți gentilomi
Și-s unul dintre dînșii — care sperau
Să-mbrace uniforma; însă oameni

Deprinși ca trebile de stat susțin
Că tot ce face dînsul e departe
De ceea ce își pune-n gînd. Acum
În locul său l-a-nscăunat deplin
Pe Angelo, un om cu bragă-n sînge
Ce niciodată n-a simțit chemarea
Și focul patimilor omenești,
Și în folosul minții și-a tocit
Fireștile porniri, prin post și studiu.
Și omu-acesta, ca să înspăimînte
Prea multe libertăți îndătinate
Ce tîrcoleau pe lîngă legea aspră
Ca șoarecii pe lîngă leu, a scos
De la arhivă-o hotărîre care
Pe Claudio-l poate îngropa de viu.
L-a-ntemnițat și vrînd să-l dea drept pildă
Urmează-ntocmai crunta prevedere.
Nădejde nu mai este, — afară doar
Dacă pe Angelo, prin rugi fierbinți,
Vrei să-l înduplеci. Asta e, pe scurt,
Solia bietului tău frate.

ISABELLA: Adică
Vrea să-i ia viața?

LUCIO: L-a și condamnat
Și-aud că temnicerul a primit
Poruncă să-l omoare.

ISABELLA: Dar eu, eu, cu puteri atît de slabe,
Cum să-l ajut?

LUCIO: Pe cît îți stă-n putință.

ISABELLA: Puteri... mă îndoiesc, vai...

LUCIO: Îndoiala
E trădătoarea noastră; ea ne face
Să pierdem deseori căci prea ne temem
Să încercăm a cîștiga ce vrem.
Mergi, dar, la Angelo și fă-l să afle
Că-atunci cînd fetele îi roagă mult,
Bărbații sînt mărinimoși ca zeii;
Darmite dacă plîng și-ngenunchează!
Ce păs au ele e și păsul lor.

ISABELLA: Să văd ce pot să fac.

LUCIO: Cît mai degrabă.

ISABELLA: Plec chiar acum;
Doar să-i spun stareței de ce mă duc.
Îți mulțumesc smerit. Lui Claudio spune-i
Urări din partea mea. Despre urmări
Am să-l vestesc pîn-la căderea nopții.

LUCIO: Cu bine.

ISABELLA: Domnul să te aibă-n pază!

(Ies.)

ACTUL II

SCENA 1

O sală în casa lui Angelo.
Intră Angelo, Escalus, un judecător, temnicerul, gardieni și însoțitori.

ANGELO: Din lege să nu facem o momîie
Care, menită ciorile s-alunge,
Rămîne-n loc și-ajunge, prin învăț,
Din popîndău, prăjină de poiată.

ESCALUS: Dar e mai bine, cred, să tundem pomul
Cu foarfeca, decît să-l doborîm
Cu un topor. Destoinic a fost tatăl
Băiatului pe care-am vrut să-l scap.
Gîndește-te, stăpîne, —
Deși cunosc ce multă ți-e virtutea —,
Dacă-n vîltoarea propriilor patimi,
Cînd vremea s-ar fi potrivit cu locul
Sau locul cu dorința sau, avană,
Lucrarea sîngelui ar fi atins
Rîvnita țintă — dacă niciodată
N-ai cunoscut *tu* vina ce-i aduci
Și n-ai greșit față de lege.

ANGELO: E una să fii ispitit, Escalus,
Și alta e să cazi. E drept că-n juriul
Ce hotărăște soarta unui om,
Din doisprezece poate sînt doi-trei
Tîlhari mai vinovați decît pîrîtul.
Justiția înșfacă doar ce vede;
Hoți judecă pe hoți — ce știe legea?
E limpede: găsim o piatră rară,
Ne aplecăm și-o luăm căci am văzut-o;
Sau o călcăm și ne vedem de drum.

Nu poți, dar, să-i scazi vina pe temeiul
C-aș fi greșit și eu; zi mai curînd
Că eu, judecător, de fac ca dînsul,
La moarte singur mă voi osîndi
Fără cruțare. Trebuie să moară.

ESCALUS: Fie, cum judeci.

ANGELO: Unde-i temnicerul?

TEMNICERUL: Aicea-s, doamne.

ANGELO: Mîine dimineață.
Căznit să fie Claudio — la nouă.
Duhovnicu-ntre timp să-l pregătească
Pentru acest al său din urmă drum.

(Iese temnicerul.)

ESCALUS: Să-l ierte Cerul, și pe noi pe toți.
Sînt unii cari se-nalță prin greșeală,
În timp ce alții, prin virtute, cad.
De cazne unii scapă prea ușor,
Iar alții pentru o scăpare mor.

(Intră Elbow, gardieni, Eroth și Pompey.)

ELBOW: Hai, aduceți-l încoace! Dacă într-o țară oamenii de treabă fac numai treburi urîte în casele de pierzanie, se cheamă că eu nu mai știu ce-i aia lege. Aduceți-i încoace!

ANGELO: Tu cine ești? Și despre ce e vorba?

ELBOW: Cu voia Măriei tale, sînt zapciu al bietului Duce și mă cheamă Elbow. Eu, domnule, ca să zic așa, mă reazem pe dreptate și am adus în fața Luminăției tale doi binefăcători înrăiți.

ANGELO: Binefăcători? Ce fel de binefăcători? Poate răufăcători?

ELBOW: Cu voia Măriei tale, nu prea știu ce sînt. Dar nu încape îndoială că-s niște netrebnici ai naibii și n-au în ei un pic de profanare, cum s-ar cuveni să aibă un bun creștin.

ESCALUS: Bine adus din condei! Iată un zapciu înțelept.

ANGELO: La chestiune. Ce soi de oameni sînt? Îți spune Elbow? De ce nu vorbești, Elbow?

POMPEY: Nu poate vorbi, stăpîne. Degeaba dă din coate, din cap n-are ce scoate.

ANGELO: Tu ce hram porți?

ELBOW: Ăsta, domnule? E băiat de prăvălie și codoș pe deasupra. E în slujba unei muieri de toată scîrba, a cărei casă de pierzanie de la mahala a fost, zice lumea, dărîmată și este acum baie comunală de profesie, adicătelea, zic eu, un alt soi de casă deocheată.

ESCALUS: De unde știi?

ELBOW: Nevastă-mea, domnule, pe care o detest în fața Cerului și a Măriei tale...

ESCALUS: Cum; Nevasta dumitale?

ELBOW: Da, domnule; care, mulțumesc Cerului, e o femeie cinstită...

ESCALUS: Și de aceea o detești?

ELBOW: Vreau să zic, domnule, că detest așa cum detestă dînsa, că dacă această casă nu o ține o codoașă, e păcat de sufletelul ei, pentru că înseamnă că e o casă bună de nimic.

ESCALUS: De unde știi asta, zapciule?

ELBOW: Păi cum, domnule, de la nevastă-mea. Dacă dînsa ar fi fost o femeie carnivoră, ar fi putut fi învinuită de dezmăț, adulter și tot felul de treburi necurate.

ESCALUS: Învinuită de cine? De codoșul femeii?

ELBOW: Da, domnule, de codoșul doamnei Overdone; dar cum dînsa l-a scuipat în față, înseamnă că i-a zis-o de la obraz.

POMPEY: Cu voia domniei tale, nu a fost așa.

ELBOW: Dovedește, om respectabil, dovedește, în fața acestor infami.

ESCALUS: *(către Angelo)* Cam zăpăcește locul cuvintelor.

POMPEY: Domnule, nevasta dumisale a venit la noi cu burta mare și a poftit — să ierte Înălțimea ta — la prune fierte. În clipa aceea nu aveam decît două în toată casa și zăceau, dacă pot să spun așa, într-o strachină din alea de trei bani. Înălțimea ta a văzut soiul ăsta de castroane, nu sînt de porțelan chinezesc dar sînt castroane pe cinste.

ESCALUS: Spune mai departe și lasă castroanele — nu au nici o legătură.

POMPEY: E adevărat, nici cît negru sub unghie — aveți dreptate; dar să mă-ntorc la chestie. Și cum ziceam, doamna Elbow era însărcinată, cum ziceam, și cu burta grozav de mare, și a poftit, cum zic, la prune; și nu erau decît două în strachină, pentru că domnul Froth, aci de față, le-a mîncat pe toate celelalte și, cum spun, a plătit, trebuie să spun, chiar mai mult decît făceau; pentru că, îți aduci aminte, jupîne Froth, n-am avut de unde să-ți dau restul de trei peni...

FROTH: Așa este, n-ai avut.

POMPEY: Păi, vezi? Dacă n-ai uitat, dumneata spărgeai atunci sîmburii susmenționatelor prune...

FROTH: Da, e adevărat.

POMPEY: Păi, vezi? Și tocmai atunci, dacă-ți mai aduci aminte, îți spuneam că cutare și cutărică n-au să se lecuiască — știi

dumneata de ce anume — decît dacă, așa cum îți spuneam, n-au să se mai lăcomească la...

FROTH: E adevărul adevărat.

POMPEY: Păi, vezi? Așa că...

ESCALUS: Nu mai bate apa în piuă ca un caraghios. La chestiune: ce i-au făcut soției lui Elbow că omul se plînge? Asta vreau să-mi spui.

POMPEY: Înălțimea voastră, deocamdată nu puteți ajunge la pătăranie.

ESCALUS: Nici n-am de gînd.

POMPEY: Dar o să ajungeți și acolo, Înălțimea voastră. Priviți, vă rog, la meșterul Froth ăsta — dacă, știu și eu, are optzeci de lire pe an: taică-său a murit de Ziua tuturor Sfinților — nu-i așa că de Ziua tuturor Sfinților, meștere Froth?

FROTH: În ajunul Tuturor Sfinților.

POMPEY: Păi, vezi? Trag nădejde că spun adevărul. Și cum ziceam, dumnealui, domnule, ședea pe scaunul de cinste — asta se întîmpla în bolta Ciorchinelor, unde îți place grozav să stai, este?

FROTH: Îmi place, cum să nu-mi placă — e o cameră pentru tot poporul, unde e cald și plăcut iarna.

POMPEY: Păi, vezi? Trag nădejde că ăsta-i adevărul adevărat.

ANGELO:
Nu mai sfîrșiți, cum nu sfîrșește noaptea
În iernile rusești. Plec și te las
Să le asculți pricina și să afli
Temei ca toți să fie biciuiți.

ESCALUS:
Așa gîndeam și eu. Cu bine, doamne.

(Iese Angelo.)

Ei, mai departe, domnule. Încă o dată, ce i s-a întîmplat soției lui Elbow?

POMPEY: O dată, domnule? Nu i s-a întîmplat o dată!

ELBOW: Vă rog, Înălțimea voastră, întrebați-l pe omul ăsta ce anume i-a făcut soției mele.

POMPEY: Vă rog, Înălțimea voastră, întrebați-mă pe mine.

ESCALUS: Prea bine, ce i-a făcut domnul ăsta?

POMPEY: Vă rog, Înălțimea voastră, uitați-vă la fața dumnealui. Dragă meștere Froth, uită-te la Înălțimea sa. Spun asta cu bună știință și cu gînd bun. V-ați uitat bine la fața lui, Înălțimea voastră?

ESCALUS: Bineînțeles, chiar foarte bine.

POMPEY: Nu, vă rog din suflet să vă uitați acătării.

ESCALUS: Mai bine nici că se poate.

POMPEY: Vede Înălțimea voastră ceva urît pe fața lui?

ESCALUS: Nimic.

POMPEY: Pot conjura cu mîna pe Biblie că fața e tot ce are mai urît. Păi, atunci eu zic așa: dacă fața lui e lucrul cel mai urît, cum putea meșterul Froth să-i facă vreun rău soției zapciului? Să spună și Înălțimea voastră!

ESCALUS: Are dreptate, zapciule. Dumneata ce ai de zis?

ELBOW: Mai întîi și-ntîi, cu voia dumneavoastră, casa este o casă respectată. În al doilea rînd, și cetățeanul ăsta este un cetățean respectat; și în al treilea rînd, și stăpîna lui e pusă la respect.

POMPEY: Pun mîna-n foc, domnule, că soția dînsului este o persoană mai respectată decît oricare din noi.

ELBOW: Ce face? Secătură ce ești, minți! Minți, hahaleră neobrăzată! N-a venit încă vremea ca să fie respectată de cineva, bărbat, femeie sau copil.

POMPEY: Domnule, și ea și el au fost respectați pînă s-o ia el de nevastă.

ESCALUS: Cine e mai înțelept aici? Dreptatea sau strîmbătatea? Care e adevărul?

ELBOW: Nemernicul! Nelegiuitul! Hannibal[11] netrebnic! M-au respectat, zi, pe amîndoi, înainte de a ne lua? Dacă vreodată m-au respectat pentru că sînt în legătură cu ea sau pentru că ea e în legătură cu mine, Înălțimea voastră să nu-mi mai ziceți zapciul bietului Duce. Dovedește că e așa, ticălos Hannibal, altfel fac acțiune de dare în judecată!

ESCALUS: Iar dacă-ți trage o palmă, poți să-l dai în judecată și pentru calomnie.

ELBOW: Pe cinstea mea, vă mulțumesc pentru sfat. Ce poruncește Înălțimea voastră să fac cu secătura asta neobrăzată?

ESCALUS: Uite, dragă zapciule, pentru că a făptuit niște fărădelegi pe care dumneata le-ai descoperi dacă ai putea, lasă-l să trăiască în pace pînă cînd ai să afli cum s-a abătut de la lege.

ELBOW: Pe cinstea mea, vă mulțumesc pentru sfat. Acu vezi, secătură neobrăzată, ce ți-ai atras pe cap? Trebuie să trăiești mai departe, ticăloase, n-ai încotro.

ESCALUS: Unde te-ai născut, prietene?

FROTH: Aici, în Viena, domnule.

ESCALUS: Ai optzeci de lire pe an?

FROTH: Am, nu vă fie cu supărare, Înălțimea voastră.

ESCALUS: Bine. *(Către Pompey)*. Și dumneata ce meserie ai?

POMPEY: Sînt tejghetar, scot bere din butoi pentru o biată văduvă.

ESCALUS: Cum îi spune stăpînei dumitale?

POMPEY: Doamna Overdone.

ESCALUS: A avut mai mulți bărbați?

POMPEY: Nouă, Înălțimea voastră. Îi zice Overdone după ultimul.

ESCALUS: Nouă! Vino-ncoace, meștere Froth! Meștere Froth, te-aș sfătui să nu faci cîrdășie cu oamenii ăștia care trag berea din butoi: s-ar putea să te stoarcă pînă la fund, iar dumneata o să-i trimiți la spînzurătoare. Pleacă și să nu mai aud de tine.

FROTH: Mulțumesc Înălțimii voastre. Să știți că eu nimeresc în cîrciumă numai dacă sînt tras acolo.

ESCALUS: Bine. Ajunge. Umblă sănătos. *(Froth iese.)* Vino mai aproape, domnule tejghetar. Cum îți spune?

POMPEY: Pompey.

ESCALUS: Și mai cum?

POMPEY: Thur.

ESCALUS: Așa e, cel mai mare lucru la tine e turul pantalonilor; așa că în cel mai necuviincios înțeles ești Pompey cel Mare. Pompey, care va să zică, la adăpostul meseriei de tejghetar ești codoș, nu-i așa? Hai, spune drept, e mai bine pentru tine.

POMPEY: Drept și adevărat, domnule, sînt un om sărac care vrea să trăiască.

ESCALUS: Cum să trăiești, adică, Pompey? Ca verigaș? Ce părere ai despre meseria asta, Pompey? E o meserie îngăduită?

POMPEY: Dacă legea o îngăduie, domnule.

ESCALUS: Dar vezi că legea n-o îngăduie, Pompey — și la Viena n-o va îngădui niciodată.

POMPEY: Are de gînd Înălțimea Voastră să-i jugănească pe toți tinerii din oraș?

ESCALUS: Nu, Pompey.

POMPEY: Atunci, domnule, după cîte sînt eu în stare să-mi dau cu părerea, e nevoie de noi. Dacă Înălțimea Voastră o să ia măsuri împotriva tîrfelor și destrăbălaților, să nu vă mai fie teamă de codoși.

ESCALUS: Pentru început, au și fost luate măsuri cu care nu e de glumit, crede-mă — tăierea capului și spînzurătoarea.

POMPEY: Dacă zece ani de-aici înainte o să tăiați capetele și o să-i spînzurați pe toți care greșesc astfel, va trebui să împrumutați scăfîrlii din altă parte. Iar dacă legea asta o să fie în putere la Viena încă zece ani, am să vă pot da cu chirie cea mai frumoasă casă din oraș cu trei peni etajul. Dacă apucați zilele acelea, să vă aduceți aminte ce v-a prezis Pompey.

ESCALUS: Îți mulțumesc, Pompey; și ca să te răsplătesc pentru profeție, ascultă: să nu mai apari în fața mea, adus în urma

vreunei plîngeri, nici măcar pentru că stai în casa în care stai. Dacă ai să mai fii adus aici, Pompey, am să te gonesc înapoi în cortul tău mai grozav decît l-a gonit Cezar pe Pompei[12] în scurt, dau poruncă să te biciuiască. Pînă atunci, cu bine, Pompey.

POMPEY: Mulțumesc Înălțimii Voastre pentru sfat bun *(aparte)* dar o să-l urmez dacă așa hotărăsc trupul ăsta și soarta.

Să mă biciuiască pe mine?
Cum să se lase inima bărbată?
Pe gloabe cărăușii să le bată!

(Iese.)

ESCALUS: Vino-ncoace, meștere Elbow; vino-ncoace, domnule zapciu. De cîți ani ai slujba asta?

ELBOW: De șapte ani și jumătate, domnule.

ESCALUS: Judecînd după priceperea cu care îți îndeplinești îndatoririle, se vede că ai vechime. Șapte ani încheiați, zici?

ELBOW: Și jumătate, domnule.

ESCALUS: Ce de ani! Cred că nu ți-a fost ușor — prea au tras de dumneata. Nu sînt destui bărbați care să te înlocuiască?

ELBOW: Ar mai fi ei, Înălțimea Voastră, dar, vedeți, puțini se pricep la treaba asta. Cînd sînt aleși, ei sînt bucuroși să mă aleagă pe mine și pentru cîțiva bănuți acolo mă descurc eu foarte bine în locul lor.

ESCALUS: Mîine să-mi aduci numele celor mai destoinici din parohia dumitale — vreo șase-șapte, auzi?

ELBOW: Să le aduc la domnia voastră acasă?

ESCALUS: La mine acasă. Mergi sănătos. *(Iese Elbow.)* Cît să fie ceasul?

JUDECĂTORUL: Unsprezece[13], Înălțimea Voastră.

ESCALUS: Te poftesc să prînzești la mine.

JUDECĂTORUL: Vă mulțumesc pentru asemeni cinste.

ESCALUS: Mă-ndurerează moartea lui Claudio,
Scăpare însă nu e.

JUDECĂTORUL: E aspru Angelo.

ESCALUS: De, e nevoie.
Clemența uneori e-nșelătoare,
Păcate noi se iscă din iertare.
Dar bietul Claudio! Scăpare nu-i.
Să mergem.

(Ies.)

SCENA 2

O altă cameră în aceeași clădire.
Intră temnicerul și un slujitor.

SLUJITORUL: E la o-nfățișare — vine-ndată.
Îi dau de știre.

TEMNICERUL: Bine. *(Iese slujitorul.)* Să vedem
Ce gînduri are, poate se îndură.
Ca într-un vis, săracul, a greșit;
Toți, tineri sau bătrîni, păcătuiesc,
Iar el să moară!

(Intră Angelo.)

ANGELO: Ce e, temnicer?

TEMNICERUL: Vroiți chiar ca să moară mîine Claudio?

ANGELO: N-am spus așa? Și nu ți-am dat poruncă?
Ce mai întrebi?

TEMNICERUL: N-am vrut să mă pripesc.
Iertați-mă, cunosc judecători
Care s-au căit amarnic cînd sentința
A fost îndeplinită.

ANGELO: Eu răspund de asta.
Fă-ți datoria sau ia-ți altă slujbă.
Ne descurcăm și fără tine.

TEMNICERUL: Cer iertare.
Dar Julieta? Știți, mai e puțin
Și o să nască.

ANGELO: Du-o într-un loc
Mai potrivit — și, fără-ntîrziere.

(Intră din nou slujitorul.)

SLUJITORUL: Stăpîne, sora celui osîndit
Ar vrea să vă vorbească.

ANGELO: Are-o soră?

TEMNICERUL: Da, doamne, — o fată cu virtuți alese;
Ca mîine va intra la mănăstire,
De nu cumva a și intrat.

ANGELO: Să vină.

(Iese slujitorul.)

Strămut-o, dar, pe dezmățată. Dă-i
Ce se cuvine, însă cu măsură.
Ai să primești poruncă.

(Intră Isabella și Lucio.)

TEMNICERUL: Să trăiți!

(Dă să plece.)

ANGELO: Mai stai puțin. *(Către Isabella.)*
Bine-ai venit, Ce este?
ISABELLA: Cu inima cernită vin, stăpîne,
Să-mi ascultați un păs.
ANGELO: Și ce dorești?
ISABELLA: Urăsc mai mult ca orice un păcat
Pe care țin să-l pedepsească legea.
N-aș vrea să-l apăr, dar sînt nevoită;
Nu trebuie să-l apăr, dar mă zbat
Între a vrea și a nu vrea.
ANGELO: Anume?
ISABELLA: Știți, am un frate osîndit la moarte.
Vă rog din suflet: să nu moară el
Ci vina lui.
TEMNICERUL *(aparte)*: Să te ajute Cerul!
ANGELO: Să pedepsesc greșeala și să-l cruț
Pe vinovat?' Nainte de-a se naște
Păcatu-i vestejit și aș greși
Învinuindu-l iar, cînd legea l-a înscris,
Și pe făptaș să-l iert.
ISABELLA: E dreaptă legea,
Dar aspră. Așadar, nu mai am frate.
Atotputernicul vă ocrotească.

(Se retrage.)

LUCIO: *(către Isabella)* Te dai bătută? Mai încearcă, roagă-l,
Cazi în genunchi, agață-i-te de haină;
Hai, prea ești rece. De i-ai cere-un ac
Și încă i-ai vorbi mai cu căldură.
Deci, stăruie!
ISABELLA: Și va muri?
ANGELO: Scăpare nu-i.
ISABELLA: Ba da,
Cred că-l puteți ierta; și mila voastră
N-o să-ntristeze Cerul sau pe oameni.

ANGELO: Nu-l iert.

ISABELLA: Dar ați putea dac-ați voi?

ANGELO: Eu ceea ce nu vreau, nu pot nici face.

ISABELLA: Dar ați putea, nesupărînd pe nimeni,
De v-ar fi milă cum îmi este mie?

ANGELO: E condamnat, acum e prea tîrziu.

LUCIO: *(către Isabella)*: Ești rece, rece.

ISABELLA: Tîrziu? O, nu! Putem lua îndărăt
Oricînd, o vorbă spusă. Luați aminte:
Nici un însemn din cele ce-nsoțesc
Pe marii dregători, coroana, sceptrul,
Regescul paloș înmînat dreptății,
Bastonul mareșalului sau roba,
Nu-i prind atît de bine ca-ndurarea.
Dac-ați fi fost în locul lui și dînsul
În locul vostru, cînd ați fi greșit
El ar fi fost mai blînd.

ANGELO: Te rog să pleci.

ISABELLA: Ah, de-aș avea puterea ce-o aveți
Și-ați fi voi Isabella-n locul meu!
De-ar fi astfel, aș ști deosebirea
Dintre judecător și osîndit!

LUCIO *(aparte, către Isabella)*: E bine, tulbură-l — dă-i zor.

ANGELO: E vinovat de încălcarea legii —
Nu are rost să stărui.

ISABELLA: Vai! Cîndva
O lume-ntreagă vinovată-a fost,
Dar El, cel care-avea puteri depline,
Iertare a găsit. Cum v-ați simți
Dacă mai marele Judecător
V-ar judeca așa cum sînteți? Ah,
Gîndiți-vă și-atunci milostivirea
Va fi pe buza voastră ca un suflu
De om ce-a fost zidit a doua oară.

ANGELO: Frumoaso, stăpînește-te: nu eu,
Ci legea fratele ți-l osîndește.
De mi-ar fi rudă, frate sau fecior,
La fel ar pătimi. Mîine-o să moară.

ISABELLA: Chiar mîine? Cruță-l, cruță-l! Pentru moarte
Nu-i pregătit. Nici puiul de găină
Nu e tăiat 'nainte de soroc;
Iar Cerul cade-se a fi slujit
Mai fără grijă decît trupul nostru?

Gîndiți-vă, prea bunule stăpîn:
Cine-a murit pentru-o asemeni vină?
Au săvîrșit-o mulți.

LUCIO *(aparte, către Isabella)* Așa e bine.

ANGELO: Nu-i moartă legea, doar a dormitat;
Cei mulți n-ar fi-ndrăznit să calce strîmb
De-ar fi răspuns de fapta-i cel dintîi
Al legii călcător. Acum e trează;
La fapte ia aminte și, profetic,
Vede-n oglindă[14] răul viitor,
Azi doar urzit sau amînat, pe cale
Să se prăsească, sugrumînd în fașă
Făgada vieții.

ISABELLA: Arătați-i milă!

ANGELO: Arăt prea multă-atunci cînd fac dreptate,
Căci miluiesc atîți necunoscuți
Ce-ar pătimi dac-aș închide ochii;
Și astfel, eu sînt drept și cu acela
Ce, ispășind blestemăția, piere
Spre-a nu mai face alta. Ei, destul.
Împacă-te cu gîndul. Mîine — moare.

ISABELLA: Sînteți, dar, primii: voi, rostind osînda,
El, îndurînd-o; e grozav să ai
Putere de gigant, dar e tiranie
S-o folosești precum giganții.

LUCIO *(aparte, Isabellei)*:
Bravo!

ISABELLA: Cei mari dac-ar putea tuna ca Zeus,
Zeus tihnă n-ar mai ști; toți conțopiștii
S-ar folosi de ceru-i ca să tune —
Și cum ar mai tuna! Cer milostiv,
Cu ascuțitu-ți fulger de pucioasă
Tu mai curînd vei despica stejarul
Greu ferecat și noduros, decît
Gingașul mirt; ci omul, mîndrul om,
Gătit în mica, scurta lui mărire,
Necunoscînd ce-i mai vădit în el,
Oglinda-suflet, aprig ca maimuța,
În fața bolții se prostește-atît
Că, sus, plîng îngerii cari ca și noi,
De s-ar hlizi, și-ar pierde nemurirea.

LUCIO *(aparte, către Isabella):*
Fetițo, nu-l slăbi! O să se-nmoaie;
Dă semne, văd.
TEMNICERUL *(aparte):* De-ar izbîndi, o, Doamne!
ISABELLA: Noi n-avem voie cu măsura noastră
Să-i măsurăm pe semeni, cînd cei mari
Glumesc cu sfinții — vorba lor de duh
E profanare-n gura celor mici.
LUCIO *(către Isabella):* Dă-i zor, dă-i zor, copilă, nu-l lăsa!
ISABELLA: Înjurătura unui căpitan
Rostită de-un ostaș e blasfemie.
LUCIO *(către Isabella):*
Și p-asta o știai? Dă-i zor, dă-i zor!
ANGELO: N-au nici un rost asemenea zicale.
ISABELLA: Ba da, căci vinovată ca oricare,
Mărirea știe să-și ascundă buba
Sub pojghițe ce n-o tămăduiesc.
Ci bate la a inimii portiță
Și-ntreabă de n-a cunoscut cumva
O vină ca a fratelui meu Claudio;
Iar dacă-i prihănită ca a lui,
Să nu cuteze a rosti prin grai
Osîndă împotriva-i.
ANGELO *(aparte):* Are drac;
Și mă sminteşte vorba ei. — Cu bine.
ISABELLA: Stăpîne, nu pleca
ANGELO: Îngăduie-mi. să cuget. Vino mîine.
ISABELLA: Cum pot să te cîștig? Zău, schimbă-ți gîndul.
ANGELO: Vrei să mă cumperi?!
ISABELLA: Da, cu-acele daruri
Cu care chiar Cerul te va răsplăti.
LUCIO *(către Isabella):* Strici tot.
ISABELLA: Nici aur încercat, nici pietre rare
Ce-s ieftine sau scumpe după cum
Sînt prețuite de închipuire,
Ci rugi fierbinți ce urcă sus în cer
Pîn-a se face ziuă, rugi curate
Ale fecioarelor cu gîndul doar
La post și lucruri nelumești.
ANGELO: Pe mîine.

LUCIO *(către Isabella)*: Nu-i rău. Hai să plecăm.

ISABELLA: Să vă păzească Cel de Sus.

ANGELO *(aparte)*: Amin.
Mă-ndrept spre ispitire pe-un alt drum
Decît al rugii.

ISABELLA: Mîine cînd anume
Să vin în fața Înălțimii Voastre?

ANGELO: 'Nainte de amiazi.

ISABELLA: Să vă păzească Domnul.

(Ies Isabella, Lucio și temnicerul.)

ANGELO: De tine, — adică de virtutea ta!
Greșește ea sau eu? Păcătuiește
Ispititoarea sau cel ispitit?
Ispită ea?! Nu, eu sînt vinovat,
Eu, stîrv de toporaș care duhnește
Sub greu zăduf! Sfiala femeiască
Ne-mbie mai curînd ca ușurința?
Avem destul maidan și totuși vrem
Să dărîmăm un sanctuar spre-a face
Hazna în locul lui? O, ce rușine!
Ei, Angelo, ce faci? Mai ești tu oare?
Rîvnești la ea nelegiuit fiindcă
E-o sfîntă? Fratele-i, dar, să trăiască!
Tîlharii n-au decît să fure dacă
Sînt hoți judecătorii. O iubesc
De vreme ce vreau s-o aud din nou
Și să o sorb din ochi? La ce visez?
Vrăjmaș viclean, spre-a prinde-un sfînt,[15] te folosești
De sfinți în chip de nadă! E grozavă
Ispita ce ne face să greșim,
În numele iubirii de virtute.
Cu farmecu-i firesc sporit de artă.
Nu m-a stîrnit nicicînd o dezmățată,
Însă această fată virtuoasă
M-a înrobit. Ha! Luam peste picior
Pe-ndrăgostiți, zîmbind întrebător...

(Iese.)

SCENA 3

O încăpere în închisoare.
Intră, pe uși diferite, Ducele, travestit în călugăr, și temnicerul.

DUCELE: Te-ntîmpin cu gînd bun, ești temnicerul?
TEMNICERUL: Chiar dînsul, cuvioase. Ce poftești?
DUCELE: Legat prin ordinul de care țin
Și prin iubire, am venit să mîngîi
Pe cei ce-s tulburați adînc în cuget.
Îngăduie-mi, cum este obiceiul.
Să-i văd și de la dumneata să aflu
Ce vină au ca să-i ajut întocmai
Cum cere slujba mea.
TEMNICERUL: Aș face și mai mult de-ar fi nevoie.

(Intră Julieta.)

O vezi? E-o domnișoară sub arest.
Atrasă-n volburile tinereții,
Ea cinstea și-a pătat. E-nsărcinată.
Făptașul va să moară — e un tînăr
Mai vrednic de asemeni alte vini
Decît de moarte.
DUCELE: Cînd trebuie să moară?
TEMNICERUL: Cred că mîine.
(Către Julieta.) M-am îngrijit de drum — așa că-așteaptă,
Au să te ia de-aici curînd.
DUCELE: Păcatul, mîndră fată, te apasă?
JULIETA: M-apasă greu și cu răbdare-l port.
DUCELE: Am să te-nvăț cum poate conștiința
Să fie încercată spre-a putea vedea
De te căiești într-adevăr.
JULIETA: Te-ascult.
DUCELE: Iubești pe omul ție vinovat?
JULIETA: Ca pe femeia vinovată lui.
DUCELE: V-ați înțeles, dar, amîndoi asupra
Grozavului păcat?
JULIETA: Da, amîndoi.
DUCELE: Atunci păcatul tău mai greu atîrnă.
JULIETA: Mărturisesc și mă căiesc, părinte.
DUCELE: Da, fata mea — dar dacă-ți pare rău
Nu de păcat, ci numai de rușinea

Ce-i rodul lui, această suferință
E vrednică de noi, dar nu de Cer;
Înseamnă că de Cer ne este teamă,
Că nu-l iubim...

JULIETA: Nu, mă căiesc c-am săvîrșit păcatul
Și-ndur ocara bucuros.

DUCELE: Prea bine.
Iubitul tău va fi dat mîine morții —
Așa aud. Mă duc să-i dau povețe.
Dar, pace ție. *Benedicite.* *(Iese.)*

JULIETA: Să moară mîine! Dragoste haină
Ce-mi prelungești, drept mîngîiere, viața
Ca zilnic s-o omori.

TEMNICERUL: Păcat de el.

(Ies.)

SCENA 4

O încăpere în casa lui Angelo.
Intră Angelo.

ANGELO: Mă rog și cuget, cuget și mă rog,
Dar mintea-mi nu se poate aduna.
Spre Cer merg vorbe goale,-n timp ce gîndul
E surd la tot ce-mi spun[16] și poposește
La pieptul ei; în gura mea e Cerul,
Și parcă-i rumeg numele; iar răul
E-n inimă — acolo i-am dat viață.
Știința Statului mă plictisește —
E ca o carte roasă, bună, însă
Citită de prea multe ori. Mărirea
De care (să n-audă cineva!)
Sînt mîndru, aș schimba-o cu folos
Pe-o biată pană legănată-n vînt.
O, rang! O, demnitate! Cît de des,
În haină de ceremonie, smulgi
Elogiul proștilor și pe-nțelepți
Îi fereci de înșelătoru-ți chip!
Sîngele-i sînge! Pe un corn de drac

Să scriem „înger bun", cu toate că
Nu-i stema diavolului. *(Bătaie în ușă.)* Cine bate?

(Intră un slujitor.)

SLUJITORUL: Vă caută o maică, Isabella.

ANGELO: Arată-i drumul. *(Slujitorul iese.)* De ce, Doamne,
În inimă tot sîngele se strînge
Ca s-o smintească, pe cînd celelalte
Părți ale trupului se vlăguiesc
Și-și pierd ce rosturi au?
Așa se-adună o gloată de netoți
În jurul unui om ce-a leșinat
Și-i iau tot aerul trebuincios.
Așa fac și supușii unui rege
La care țin: își uită rolul lor,
Se îmbulzesc prostește-n fața lui
Și dragostea firească și-o arată
În chip nevrednic.

(Intră Isabella.)

Ce-i, frumoasă fată?

ISABELLA: Vin ca să aflu care vă e voia.

ANGELO *(aparte)*:
Mai bine mi-ar părea dac-ai cunoaște-o
Fără să-ntrebi — E osîndit la moarte.

ISABELLA: Așa... Vă ocrotească Domnul.

ANGELO: I-e dat să mai trăiască, poate chiar
Atît cît tu sau eu. Dar va să moară.

ISABELLA: E hotărîrea voastră?

ANGELO: Da.

ISABELLA: Cînd, pot să știu? În timpul, mult, puțin,
Cît i-a rămas, aș vrea să-l pregătesc
Și-n suflet să-i strecor curaj.

ANGELO: Cum?! Ah, aceste vicii rușinoase!
Tot una este să iertăm pe-aceea
Ce firii i-a răpit un om în viață
Sau pe acei ce-n dulce desfrînare
Bat bani opriți cu chip dumnezeesc.
Ca să răpești o viață pe nedrept
Nu e mai rău decît să zămislești
O viață neadevărată.

ISABELLA: Așa e-n Cer, dar nu și pe pămînt.

ANGELO: Zău? Să te-ncurc atunci cu-o întrebare.
Ce-ai prefera: ca legea cea mai dreaptă
Pe Claudio să ți-l răpească, sau,
Cu gîndul să-l mîntui, să-ți dai trupul pradă
Nelegiuirii dulci, asemeni fetei
Pe care-a necinstit-o el?

ISABELLA: Mai bine
Să-mi dau nu sufletul ci trupul, doamne!

ANGELO: Nu mă gîndeam la suflet: un păcat
Ce-l săvîrșești silită nu-i păcat
Decît cu numele.

ISABELLA: Așa să fie?

ANGELO: Nu jur — căci pot vorbi și împotriva
A tot ce-am spus. Răspunde la acestea:
Eu, glasul legii scrise, dau sentința
Ca fratele să-ți fie omorît;
Nu este îndurare în păcat
Dacă-i scapi viața?

ISABELLA: Dacă vă-ndurați,
Sînt gata să-mi pun sufletul chezaș:
Nu e păcat deloc, ci îndurare.

ANGELO: Primejduindu-ți sufletul, la fel
Ar cîntări-ndurarea și păcatul.

ISABELLA: Păcat de este viața-i s-o cerșesc,
M-ajute Cerul; dacă-i un păcat
A voastră milă, să-l adaug la cele
De care mă căiesc în ruga serii.
N-aveți nici o răspundere.

ANGELO: Ascultă:
Ori ești, ori vrei să pari neștiutoare —
Și nu e bine. Firul nu mi-l urmărești.

ISABELLA: Neștiutoare, da, și fără rost,
Însă, prin har, să știu că sînt astfél.

ANGELO: Mustrîndu-se, înțelepciunea vrea
Și mai de preț să pară[17]; după cum
O mască neagră[18] spune mult mai mult
Despre frumosul chip ce-l tăinuiește
Ca frumusețea dezvelită. Uite,
Ca să pricepi, vorbesc mai deslușit:
Ți-e fratele sortit să moară.

ISABELLA: Așa.

ANGELO: Pedeapsa-nscrisă limpede în lege
Pentru o vină ca a lui e moartea.

ISABELLA: E-adevărat.
ANGELO: Să zicem că nu-i altfel chip să scape
(Cînd — ceea ce nu cred — în apărare
S-a cam spus tot) iar că tu, sora lui,
Te știi dorită de-o persoană-naltă
Sau cu deplină trecere la jude
Și fratele ți-l poți scăpa din lanțul
Stăpînitoarei legi; că nu-i pe lume
Scăpare pentru el și ți se cere
Ori să-ți jertfești a trupului comori
Unora cum sînt ei, ori va muri.
Ce-ai face?
ISABELLA: Pentru bietul Claudio
Aș face și ce-aș face pentru mine:
De-ar trebui să mor, mi s-ar părea
Că sînt rubine urmele de bici
Și-n fața morții rochia mi-aș scoate
Ca-n fața unui pat rîvnit de doruri
Dar trupul nu mi-aș rușina.
ANGELO: Deci, moară.
ISABELLA: E-un tîrg mai fericit.
Mai bine moară-un frate într-o clipă
Decît o soră veșnic, izbăvindu-l.
ANGELO: N-ai fi atunci la fel de crudă
Ca și osînda ce-o învinuiești?
ISABELLA: Răscumpărarea rușinoasă-i una,
Iertarea, alta; legiuita milă
Nu-i rudă ca un tîrg murdar.
ANGELO: Parcă spuneai că legea e un despot
Și-n vina fratelui tău deslușeai
O joacă mai curînd decît un viciu.
ISABELLA: Mă iartă, doamne, -ades, spre-a căpăta
Ce ne-am dori, nu spunem ce gîndim.
De dragul omului la care țin
Iert carecum ceva ce mă scîrbește.
ANGELO: Slabi sîntem toți.
ISABELLA: Dacă doar dînsul este
Supus acestei slăbiciuni iar alții
N-au moștenit-o-n chip firesc, atunci
Să moară.
ANGELO: Și femeile sînt slabe.
ISABELLA: Da, sînt fărîmicioase ca oglinda
În care văd cum capăt' rotunjime.

Femeile? Vai, profitînd de ele,
Bărbații strică propria zidire.
Numiți-ne-nzecit fărîmicioase!
Căci sîntem moi precum ne e și carnea,
Ne modelăm după tipare false.

ANGELO: Așa e! Și ce spui despre femei
E-adevărat și despre noi, bărbații —
Nici noi nu sîntem îndeajuns de tari
Ca să-nfruntăm ispita. Cred ce spui
Și-am să-ți vorbesc deschis: să fii ce ești,
Femeie — nu mai mult decît atît.
Și dacă ești femeie, cum te-arată
Prea bine-ntreagă-nfățișarea ta,
Mi-o dovedește-acum, punîndu-ți straiul
Prin naștere sortit, al slăbiciunii.

ISABELLA: Am, doamne, — un singur glas și-aș vrea din suflet
Să folosești limbajul cel dintîi.

ANGELO: Fără ocoluri? Te iubesc.

ISABELLA: Și Claudio a iubit pe Julieta
Și-acum îmi spui că trebuie să moară.

ANGELO: Iubește-mă și nu va mai muri.

ISABELLA: Virtutea voastră-și poate-ngădui
Să se sluțească ispitind pe alții...

ANGELO: Pe cinstea mea, te rog să-mi dai crezare,
Prin vorbe gîndul mi-am dezvăluit.

ISABELLA: Puțină, zău, ți-e cinstea ca să-ți dau
Crezare multă; și ce gînd murdar!
O, fața, fața! Angelo, ia seama,
Te dau de gol. Semnează de îndată
Iertarea lui. De nu, atunci să știi
Că-n gura mare am să spun întregii lumi
Ce om ești tu.

ANGELO: Cine te-o crede, Isabella?
Curatu-mi nume, viața de ascet,
Puterea-ncredințată, dezmințirea,
Vor atîrna atît de greu încît
Ce vini ai să-mi aduci vor semăna
A ticăloasă calomnie. Uite,
Nu voi zăgăzui în nici un fel
Pornirile ce simt; consimțămîntul
Să fie pe măsura poftei mele;

Înlătură sfiala și roșeața
Ce-atrag, cîrtind. Pe fratele tău Claudio
Cu trupul tău îl mîntui, altfel, dînsul
Nu numai că va fi ucis, ci încă,
Va suferi-ndelung pîn-a muri
Fiindcă nu te porți cum e firesc.
Aștept răspunsul mîine sau, mă jur
Pe răvășirea ce-o încerc, voi fi
Ne-ndurător cu el. Cît despre tine,
Să știi că strîmbătatea mea atîrnă
Mai greu în cumpeni ca dreptatea ta.

(Iese.)

ISABELLA:

Cui să mă plîng? De-aș povesti acestea,
M-ar crede cine? O, perfide guri
A căror limbă, una și aceeași,
Ori osîndind, ori încuviințînd,
Silește legea să se ploconească
Voinței lor și binele sau răul
Le-ndrumă după cum îi este pofta.
Mă duc la Claudio. Deși-a căzut
Sub ispitirea sîngelui, el ține
Atît la cinste, -ncît dac-ar avea
Treizeci de capete ca să le-aștearnă
Pe treizeci de butuci, el le-ar jertfi
Ca sora lui să nu se terfelească.
Trăiește castă, Isabel; mori, frate.
Mai mult decît un frate-i curăția.
Ce-mi cere Angelo eu am să-i spun
Spre-a-l întări în cuget la greu drum.

(Iese.)

ACTUL III

SCENA 1

O cameră în închisoare.
Intră Ducele, travestit, un călugăr, Claudio și temnicerul.

DUCELE: Speri să te ierte domnul Angelo?
CLAUDIO: Nenorociții nu au un alt leac
Decît nădejdea.
Sper să trăiesc și-s pregătit să mor.
DUCELE: Nu te-ndoi de moarte, și atunci
Și ea și viața vor părea mai blînde.
Cu viața sfătuiește-așa: Te pierd?
Atuncea pierd ceva ce numai proștii
Ar vrea să mai păstreze; boare ești
Supusă-nrîuririlor din ceruri
Ce-mpresur ceas de ceas sălașu-acesta
În care stai; ești doar bufonul morții,
Căci te căznești să scapi de ea fugind,
Deși spre ea alergi mereu[19]. Noblețe
Nu ai; plăcerile ce-ncerci crescute-s
De josnicii. Vitează nu ești; frică
Ți-e și de gingașa, furcata limbă
A șarpelui. Marea-ți odihnă-i somnul
Și-l chemi ades; dar te-nspăimîntă moartea,
Ce-i tot un somn[20]. Tu nu ești tu, fiindcă
Te-alcătuiești din mii și mii de boabe
Născute-n pulberi. Nu ești fericită;
Ce n-ai, te zbați mereu să dobîndești,
Uitînd ce ai. Sprințară ești, căci chipul
Ți-l schimbi, minune mare, după lună.
De ești bogată, tot săracă ești;
Căci ca asinul frînt sub drugi de aur,

Porți doar un drum bogatele poveri
Și te descarcă moartea. N-ai prieteni;
Însăși odrasla ta ce-ți spune tată, —
Țîșnire-a coapsei tale,-afurisește
Podagra, bubele și ologeala,
Că nu sfîrșesc cu tine mai curînd.
Nici tinerețe n-ai, nici bătrînețe,
Ci-un fel de somn pînă-n chindii, visînd
La amîndouă; dulcea-ți tinerețe
Trecută-i și miloagă ca un hîrb.
Iar cînd îmbătrînești și ești bogată,
Foc nu mai ai, nici dragoste, nici vlagă,
Nici nuri, ca să-ți priască bogăția.
Și-atunci, din ceea ce numim noi viață
Ce-a mai rămas? În viață, tăinuite
Sînt mii de morți; dar ne-ngrozim de moartea
Ce-ndreaptă toate-aceste nedreptăți![21]

CLAUDIO: Îți mulțumesc smerit. Vrînd să trăiesc,
Văd pîn-la urmă că aș vrea să mor
Și dau de viață, cătînd moartea. Vină!

ISABELLA: *(dinăuntru:)*
Hei! Pace, har, tovărășie bună!

TEMNICERUL: Urarea-i de prieten. Cine-i?

DUCELE: *(către Claudio)*
Iubite domn, mai trec pe-aici curînd.

CLAUDIO: Prea cuvios părinte,-ți mulțumesc.

(Intră Isabella.)

ISABELLA: O vorbă aș dori să schimb cu Claudio.

TEMNICERUL: Bine-ați venit. — Senior, e sora voastră.

DUCELE: O vorbă, temnicerule.

TEMNICERUL: Cîte poftiți.

DUCELE: Aș vrea să stau ascuns ca să-i aud ce-și spun.

(Ducele și temnicerul ies.)

CLAUDIO: Ce fel de mîngîiere îmi aduci?

ISABELLA: Ca toate mîngîierile: prea bună.
Avînd cu Cerul treburi, Angelo
Vrea să fii solul lui deosebit
Ca să-l înfățișezi pe veci acolo.
Te pregătește, dar, cu mare grabă.
Pleci mîine.

CLAUDIO: Nu mai e nici o scăpare?
ISABELLA: Nici una, decît spre-a cruța un cap
S-ar frînge-o inimă în două.
CLAUDIO: Cum?
ISABELLA: Da, frate, poți trăi. Judecătorul
E plin de îndurare diavolească.
Dac-o implori, te lasă-n viață, dar
Te-ncătușează pîn-ce mori.
CLAUDIO: Pe viață?
ISABELLA: Da, închisoare veșnică — un gînd
Ce te-ar lega-nnebunitor, chiar dacă
Ai voie să colinzi prin lumea-ntreagă.
CLAUDIO: Adică?
ISABELLA: Un consimțămînt prin care
S-ar descoji onoarea de pe trunchi
Și ai rămîne gol.
CLAUDIO: Nu înțeleg.
ISABELLA: Știi, Claudio, mă înspăimîntă gîndul
Că-n locul cinstei ce-i nepieritoare
Tu vei alege șase-șapte ierni
De viață-n zbucium. Poți da piept cu moartea?
Durerea morții stă mai mult în teamă
Și-un uriaș ce moare nu încearcă
Un chin mai mare decît biata gîză
Cînd în picioare o călcăm.
CLAUDIO: De ce
Mă rușinezi astfél? Să prind curaj
Din vorba gingașă a unei flori?
De-o fi să mor, cu bezna am s-o-ntîmpin
Ca pe-o mireasă și-am s-o strîng la piept.
ISABELLA: Vorbești cu glasul din mormînt al tatei,
Ca frate bun. Da, trebuie să mori.
Prea nobil ești ca să păstrezi o viață
Plătind preț necinstit. Sfîntul părelnic
Cu chip sever, cu-o vorbă înțeleaptă
Ce-n creștet ciocănește tinerețea
Și-neacă nebuniile în apă
Cum șoimul pasărea, este un drac.
Rînește-i murdăria dinăuntru
Și ai să vezi un lac adînc ca iadul.
CLAUDIO: Angelo, prințul!
ISABELLA: Vai, cum știe iadul
Să-mbrace-un stîrv hîd în fireturi! Crezi

Că dacă mi-aş jertfi lui fecioria
Ai fi tu mîntuit?

CLAUDIO: Cu neputinţă!

ISABELLA: Prin fapta lui el ţi-ar îngădui
Să stărui în păcat. La noapte-mi cere
Să fac ce-mi este silă să numesc,
Altminteri vei muri.

CLAUDIO: Să nu faci asta.

ISABELLA: Vai, dac-ar fi la mijloc viaţa mea
Aş arunca-o ca pe-un ac şi astfel
Te-aş izbăvi.

CLAUDIO: Îţi mulţumesc nespus.

ISABELLA: Fii gata să mori mîine, Claudio.

CLAUDIO: Sînt. E atît de-mpătimit încît
E gata să nesocotească legea
Ce-o vrea temută? Dar — nu-i un păcat;
Sau este cel mai mic din cele şapte.

ISABELLA: Cum cel mai mic cînd toate sînt de moarte?

CLAUDIO: De-ar fi pierzanie, cum şi-ar lua el,
Un om atît de înţelept, pe-o joacă,
Osînda veşnică? O, Isabella!

ISABELLA: Ce este?

CLAUDIO: Moartea e îngrozitoare.

ISABELLA: Şi-o viaţă ruşinoasă e cumplită.

CLAUDIO: Da, dar să mori, să nu ştii unde mergi;
Să zaci în frig şi-ncet să putrezeşti;
Mişcarea caldă-a sîngelui să piară
În bulzi de humă şi sărmanul suflet
Să-noate-n mări de foc sau să trăiască
Pe-al gheţei pîntecoase trist tărîm;
Să te-ncolţească vînturi nevăzute
Şi să te poarte-avan în jurul lumii
Ce-atîrnă-n gol, sau să ajungi mai rău
Decît acei pe cari poeţi păgîni
'I închipuie urlînd grozav — vai, vai!
Cea mai urîtă şi chinuitoare viaţă
La care vîrsta, chinul, sărăcia
Şi-ntemniţarea pot supune firea
E-un rai faţă de groaza morţii[22].

ISABELLA: Doamne!

CLAUDIO: Zi, surioară, că nu mor. Păcatul
Prin care, săvîrşindu-l, scapi un frate

Natura îl răscumpără-ntr-atît
Încît devine o virtute.

ISABELLA: Fiară!
Mișel sperjur! Netrebnic fără cinste!
Să te fac om vîrîndu-mă-n gheenă?
Nu este un incest să-ți capeți viața
Din a surorii tale rușinare?
Ce să mai cred? Dea Dumnezeu ca mama
Să-l fi trădat pe tatăl nostru cînd
Te-a zămislit: asemeni slut vlăstar
Din sîngele-i n-ar fi putut ieși.
Nu te cunosc, mori, piei. De te-ar salva
Un singur semn al meu, eu nu l-aș face!
Mă voi ruga într-una ca să mori.
Nici un cuvînt ca să te scap.

CLAUDIO: Ascultă...

ISABELLA: Ți-e obicei păcatul, nu-ntîmplare;
Chiar mila e o tîrfă pentru tine.
Mori, cît mai grabnic. *(Dă să plece.)*

CLAUDIO: Ascultă, Isabella...

DUCELE *(se apropie)*: O vorbă, soră dragă, doar o vorbă.

ISABELLA: Da, ce dorești?

DUCELE: Dacă ți-ar îngădui vremea, aș vrea să stăm de vorbă ceva mai încolo; spovedania ți-ar fi de priință și dumitale.

ISABELLA: Vreme de prisos nu am; înseamnă să întîrzii de la alte treburi; dar am să te aștept puțin. *(Așteaptă în spate.)*

DUCELE: Fiule, am auzit întîmplător vorbele pe care le-ai schimbat cu sora ta. Angelo nu s-a gîndit niciodată s-o necinstească; n-a făcut altceva decît să-i pună virtutea la încercare și, astfel, să-și dea seama cît mai bine de alcătuirea firilor omenești. Dînsa, cu un puternic simț al cinstei, i-a arătat o cuviincioasă împotrivire și el a primit-o bucuros. Sînt duhovnicul lui Angelo și știu că este așa; drept aceea, pregătește-te pentru cele veșnice. Nu te mîngîia cu nădejdi deșarte; mîine trebuie să mori; du-te, îngenunchează și te pregătește.

CLAUDIO: Să cer iertare de la sora mea; mi-e atît de nesuferită viața încît o să-i rog să mă scape de ea.

DUCELE: Ține-te tare. Cu bine. *(Claudio pleacă.)* Temnicer, o vorbă.

TEMNICERUL *(apropiindu-se)*: Ascult, părinte.

DUCELE: Plecați așa cum ați venit. Lăsați-mă puțin cu fata; odată cu hainele acestea cugetul meu te încredințează că nu-i pot face nici un rău dacă rămîn în preajma ei.

TEMNICERUL: Prea bine.

(Iese împreună cu Claudio. Isabella vine în față.)

DUCELE: Mîna care te-a înzestrat cu frumusețe, te-a înzestrat și cu bunătate. Cînd cineva e frumos din naștere, însușirile plăcute care nu au nevoie de adaus împiedică frumusețea de a mai fi bună; dar harul, fiind sufletul firii tale, va păstra mereu frumusețea trupului. Propunerile rușinoase ce ți le-a făcut Angelo au ajuns din fericire la urechea mea; și cu toate că avem nenumărate pilde ale acestei slăbiciuni, căderea lui mă uimește peste măsură. Ce ai de gînd să faci ca să-l mulțumești pe acest locțiitor și să-ți izbăvești fratele?

ISABELLA: O să mă duc să-i spun, la fel de răspicat ca și pînă acum, ce am de gînd. Mai bine să-mi moară fratele din pricina legii decît copilul meu să se nască în afara ei. Dar, vai, cît de mult s-a înșelat bunul Duce în privința lui Angelo! Dacă se întoarce cîndva și izbutesc să ajung la dînsul, să nu mi se mai descleșteze gura vreodată dacă nu-i spun cum a stăpînit și cum nu s-a stăpînit ca locțiitor!

DUCELE: S-ar cuveni, de bună seamă. Totuși, așa cum stau lucrurile acum, el o să-ți înlăture învinuirea sub cuvînt că doar te-a pus la încercare. De aceea, în numele dragostei ce o port facerii de bine, pleacă-ți urechea la sfaturile mele; se întrezărește o ieșire. Vreau să cred că ești în stare, în chipul cel mai cinstit, să faci un bine pe deplin meritat unei sărmane doamne care a fost înșelată; să-ți scapi fratele de urgia legii; să nu-ți pătezi prin nimic gingașa făptură; și să-l bucuri nespus pe Ducele plecat, dacă s-ar întîmpla să se întoarcă și să afle despre această întîmplare.

ISABELLA: Să aud despre ce e vorba. Sînt în stare să fac orice nu pare nevrednic cugetului meu.

DUCELE: Virtutea e cutezătoare și bunătatea nu e nicicînd fricoasă. Ai auzit de Mariana, sora lui Frederic, marele ostaș care s-a prăpădit pe mare?

ISABELLA: Am auzit de dumneaei — e un nume despre care se spun lucruri frumoase.

DUCELE: Dînsa urma să se mărite cu Angelo, logodit cu ea prin jurămînt, și a fost hotărîtă și nunta. Între vremea legămîntului și ultimul termen al ceremoniei, fratele ei Frederic a suferit un naufragiu în care, odată cu vasul, s-a dus la fund și zestrea surorii lui. Îți dai seama ce nenorocire s-a abătut asupra bietei femei. Și-a pierdut un frate ales și cu renume,

care o iubea ca pe lumina ochilor; apoi cea mai însemnată parte a averii ei, zestrea; și, totodată, l-a pierdut și pe cel juruit să-i fie soț, pe acest fățarnic Angelo.

ISABELLA: Se poate? Angelo a părăsit-o?

DUCELE: A lăsat-o plîngînd și nu i-a șters o lacrimă ca s-o mîngîie; și-a călcat jurămîntul, chipurile pentru că a aflat că nu e cinstită; în scurt, i-a dăruit numai tînguirile, pentru că ea îl iubește și acum; iar el, stană de piatră, scăldat de lacrimile ei, nu se înduioșează.

ISABELLA: Ah, dacă s-ar milostivi moartea și ar smulge-o pe biata fată din această lume! Ce ticăloasă e viața cînd lasă pe omul acesta să trăiască! Dar cum ar putea fi ajutată?

DUCELE: E o rană lesne de tămăduit; și dregînd strîmbătatea, îți scapi fratele fără ca măcar să-ți pătezi cinstea.

ISABELLA: Arată-mi cum, sfinția ta.

DUCELE: Fata aceasta, cum ți-am spus, mai ține la el. Purtarea lui ticăloasă, care, în chip firesc, ar fi trebuit să-i stingă dragostea, a ațîțat-o mai rău și a făcut-o mai nestăpînită, ca o piedică în calea șuvoiului. Du-te la Angelo; prefă-te că ești gata să-i dai ascultare; nu te împotrivi cîtuși de puțin la ceea ce-ți cere. Dar nu uita să-i pui următoarele condiții: mai întîi, să nu stați mult împreună; al doilea, locul să fie întunecos și liniștit; iar ceasul întîlnirii să fie cît mai pe potrivă — lucruri la care nu se poate să nu consimtă. Acum află și cheia. O vom sfătui pe sărmana femeie să vină la întîlnire în locul tău. Dacă se află despre acestea mai tîrziu, el poate fi silit să plătească; și astfel, fratele tău scapă, cinstea ta rămîne neatinsă, biata Mariana își recîștigă drepturile și coruptul loctiitor e cumpănit după măsura lui. Fetei am să-i spun la ce trebuie să se aștepte. Dacă te gîndești cum să pui cît mai bine la cale toate acestea, cîștigul îndoit — pentru tine și pentru Mariana — apără înșelătoria de învinuiri. Ce părere ai?

ISABELLA: Urzeala mă mulțumește pe deplin și nu mă îndoiesc că se va desăvîrși în faptă.

DUCELE: Hotărîtor e felul cum te descurci. Du-te degrabă la Angelo; dacă stăruie să te culci cu el la noapte, făgăduiește-i că o să-i faci voia. Eu mă duc chiar acum la St. Luca[23], unde, la o fermă apărată de șanțuri, locuiește nefericita Mariana; acolo să mă cauți; și grăbește-te să lămurești treburile cu Angelo.

ISABELLA: Îți mulțumesc pentru această mîngîiere. Cu bine, bunule părinte.

(Iese.)

SCENA 2

Stradă în fața închisorii.
Intră Ducele, travestit în călugăr; de cealaltă parte, Elbow, Pompey și gardieni.

ELBOW: Păi, dacă alt leac nu este și trebuie să cumpărați și să vindeți bărbații și femeile ca pe vite, toată lumea o să bea vin bastard[24], negru și alb, ca să zămislească pui de lele de toate neamurile.

DUCELE: Doamne, ce amestecătură e aici!

POMPEY: Lucrurile n-au fost niciodată cum trebuie — dintre două camete[25], cea veselă a fost oprită, iar cea urîtă încuviințată prin lege; o haină cu blană de miel ca să-i țină cămătarului de cald și deasupra o blană de vulpe ca să se arate că șiretenia, mai bogată decît nevinovăția, e la vedere.

ELBOW: Vezi-ți de drum, prietene. — Te aibă-n pază Cerul, bunule călugăr frate.

DUCELE: Și pe tine, bunule tată-frate. Ce blestemăție a făcut omul ăsta?

ELBOW: Păi, domnule, pe legea mea, a călcat legea; și pe urmă, domnule, îl ținem și de hoț, domnule, pentru că, domnule, am găsit asupra lui un şperaclu ciudat pe care l-am trimis domnului locțiitor.

DUCELE:
Rușine, verigaș afurisit!
Trăiești din relele la care-ndemni.
Gîndește-te din ce ticăloșii
Îndopi o gură sau îmbraci un spate.
Ci spune-ți: din atingerile lor
Scîrbavnice, dobitocești, eu beau,
Mănînc, îmi fac și haine și trăiesc.
Crezi că e viață-un trai ce se-ntreține
Din zoaie și duhori? Mergi și te-ndreaptă.

POMPEY: E adevărat, domnule, că, într-un fel, e o treabă care duhnește. Totuși, domnule, aș vrea să dovedesc că...

DUCELE:
Ești de-al Satanei dacă el îți dă
Dovezi în apărarea fărdelegii.
Zapciu, închide-l. Sfatul și pedeapsa
Cu-această fiară vor avea de furcă.

ELBOW: Domnule, trebuie să-l duc în fața locțiitorului, dînsul l-a prevenit. Locțiitorul nu-i poate suferi pe destrăbălați; dacă e și codoș de meserie, i-ar fi mai moale la o poștă depărtare decît în fața lui.

DUCELE: De-am fi toți sfinți, cum par să fie unii,
Și graiul crimei n-ar fi și al minciunii!

ELBOW: Gîtul lui, domnule, o să aibă soarta mijlocului dumitale, domnule, o să-l încingă cu funia.

(Intră Lucio.)

POMPEY: Văd o ieșire, cer să fiu eliberat pe chezășie. Dumnealui e gentilom și-i sînt prieten.

LUCIO: Ce s-a întîmplat, nobile Pompey? Tîrît de carul de triumf al lui Cezar[26]? Adică nu se mai găsește o femeiușcă nou zidită asemenea iubitei lui Pigmalion[27], care să vîre pentru tine mîna în buzunar și s-o scoată plină de bani? Aud? Ce ai de zis despre cîntecul ăsta, despre temă și melodie? Sau ți s-au înecat răspunsurile în ultima ploaie cu bășici? Ce spui, batepoduri? Mai este lumea cum a fost, flăcăule? Pe ce cale a apucat? E jale și n-am cuvinte? Sau cum e? S-a schimbat la față?

DUCELE: E veșnic, veșnic aceeași — ba chiar și mai rău.

LUCIO: Ce mai face dumicatul meu, stăpîna ta? Mai e codoașă?

POMPEY: Păi, cum să spun, domnule, și-a mîncat osînza și a ajuns și ea în cadă.

LUCIO: A, foarte bine; așa e drept; așa trebuie să fie. Cu vremea, stricata prospețică ajunge patroană de bordel apoi se pomenește în cadă — e o urmare firească; așa trebuie să fie. Mergi la închisoare, Pompey?

POMPEY: Chiar așa, domnule.

LUCIO: Ce e drept, nu-ți strică. Păi, cu bine. Du-te și spune-le că eu te-am trimis acolo. Pentru datorii, Pompey, sau pentru ce?

POMPEY: Pentru codoșlîc, pentru codoșlîc.

LUCIO: Atunci, foarte bine, la beci cu el. Dacă închisoarea i se cuvine unui codoș, înseamnă că e dreptul lui. E codoș fără doar și poate și încă de o veșnicie — s-a născut așa. Cu bine, dragă Pompey. Salută pîrnaia din partea mea — acu' te faci bun gospodar, Pompey, o să ții casa.

POMPEY: Trag nădejde că domnia ta o să-mi fii chezaș?

LUCIO: Nu, Pompey, n-o să binevoiesc; nu se poartă. O să mă rog, Pompey, să-ți prelungească șederea acolo; iar dacă îți ieși cumva din fire, au să-ți mai pună și alte fiare. Adio, destoinice Pompey. — Te apere Cel de Sus, cuvioase.

DUCELE: Și pe dumneata.

LUCIO: Bridget se mai boiește, Pompey? Da?

ELBOW *(către Pompey)*: Să mergem, domnule, hai.
POMPEY: Atunci nu vrei să fii chezaş pentru mine, domnule?
LUCIO: Nici atunci, Pompey, nici acum. — Ce se mai aude, sfinția ta? Ceva nou?
ELBOW *(către Pompey)*: Haide odată, să mergem.
LUCIO: La mititica cu tine, Pompey, la mititica.

(Elbow, gardienii și Pompey ies.)

Ce vești mai ai despre Duce, părințele?
DUCELE: Nici una. Știi dumneata ceva?
LUCIO: Unii zic că ar fi la împăratul Rusiei, alții că e la Roma[28]. Dumneata unde crezi că este?
DUCELE: Știu și eu? Dar oriunde ar fi, îi doresc sănătate.
LUCIO: Auzi ce i-a trăsnit prin cap — să plece pe furiș de la cîrma țării și să asuprească pe cerșetorii în mijlocul căror nu i-a fost dat să vadă lumina zilei. În lipsa lui, Angelo face bine pe ducele; ba chiar prea bine, întrecînd măsura.
DUCELE: Se descurcă frumos.
LUCIO: Nu i-ar strica ceva mai multă îngăduință față de desfrîu. E cam prea aspru, cuvioase.
DUCELE: Viciul s-a întins din cale afară și asprimea trebuie să-l înfrîneze.
LUCIO: Foarte adevărat; și e un viciu cu rubedenii multe și de seamă; dar, vezi, cuvioase, nu poate fi stîrpit pînă cînd nu se isprăvește cu mîncarea și băutura. — Se spune că Angelo ăsta n-a fost făcut din bărbat și femeie, așa cum se zămislesc oamenii. Ce crezi — o fi adevărat?
DUCELE: Păi atunci cum a fost făcut?
LUCIO: Zic unii că l-a lepădat o sirenă. Alții, că l-au adus pe lume doi moruni. Dar, hotărît lucru, atunci cînd iese, udul lui îngheață — asta știu că e adevărat. Unde mai pui că e o momîie stearpă, nu încape nici o îndoială.
DUCELE: Ești plin de haz, domnule, și vorbești, nu glumă.
LUCIO: Auzi, ce cruzime din partea lui să ridice viața unui bărbat pentru că i s-au burzuluit pantalonii! Ar fi făcut așa ceva Ducele care a plecat? Înainte de a spînzura un om pentru că a zămislit o sută de bastarzi, ar fi plătit ca să fie îngrijiți o mie. Înțelegea oarecum ștrengăriile astea, își cunoștea rosturile meseriei. Învățase să fie îndurător.
DUCELE: N-am auzit niciodată că Ducele ar fi fost învinuit în public de slăbiciune pentru femei; nu avea o asemenea înclinare.

LUCIO: Da' de unde! te înșeli.

DUCELE: Nu se poate.

LUCIO: Despre cine spui că nu se poate? Despre Duce? Ba se poate! Și asta cu o cerșetoare nenorocită de cincizeci de ani. Îi arunca mereu un galben în talger. Așa-i trăsnea lui. Se mai și îmbăta pe deasupra, dacă vrei să știi.

DUCELE: Vorbești cu păcat, de bună seamă.

LUCIO: Află că am fost bun prieten cu el. Era un om bănuitor Ducele ăsta și cred că știu de ce anume s-a retras.

DUCELE: Vrei să-mi spui și mie de ce?

LUCIO: Nu pot, te rog să mă ierți, e o taină ce trebuie zăvorîtă cu grijă dincolo de dinți și buze. Dar pot să te las să ghicești: cei mai mulți cetățeni îl socoteau un om înțelept.

DUCELE: Înțelept? Nu încape îndoială.

LUCIO: Un om de nimic, neștiutor, fără judecată.

DUCELE: Spui asta ori din invidie, ori din prostie, ori din greșeală. Fie numai felul cum a răzbit în viață și a ajuns să cîrmuiască statul și încă este destul ca dînsul să se bucure de un nume mai bun. Dacă-l judecăm după cîte a înfăptuit, pînă și în ochii invidioșilor trebuie să apară ca un adevărat cărturar, om de stat și oștean. Așa că vorbești fără să știi, sau, dacă îl cunoști cu adevărat, răutatea ți-a întunecat mintea.

LUCIO: Da' de unde! îl cunosc și-l iubesc.

DUCELE: Dragostea vorbește cu o cunoaștere mai deplină și cunoașterea cu mai multă dragoste.

LUCIO: Ehei, știu eu ce știu.

DUCELE: Nu prea cred, pentru că nu știi ce spui. Dacă însă Ducele o să se întoarcă vreodată — ne rugăm cu toții să se întîmple așa —, mi-ar plăcea să răspunzi în fața lui. Dacă e adevărat ce-ai spus, să ai și curajul să susții asta. Eu unul mă leg să te poftesc acolo. Cum te cheamă, rogu-te?

LUCIO: Lucio — și Ducele mă cunoaște foarte bine.

DUCELE: O să te cunoască și mai bine, tinere, dacă mai trăiesc ca să-i spun ce-ai vorbit.

LUCIO: Nu mi-e teamă de dumneata.

DUCELE: A! poate nădăjduiești că Ducele nu se mai întoarce; sau îți închipui că sînt un potrivnic prea slab. Ce e drept, nu-ți pot face mult rău. Retragi ce-ai spus?

LUCIO: Mai bine mă spînzur. Te înșeli în privința mea, cuvioase. Dar să nu mai vorbim d-astea. Știi cumva dacă mîine Claudio va fi executat sau nu?

DUCELE: De ce să moară, domnule?

LUCIO: De ce? Pentru că a umplut o sticlă cu pîlnia. Locțiitorul ăsta jugănit o să lase țara fără prunci cu atîta cumpătare. În streșinile lui vrăbiile să nu-și facă cuib, pentru că se împerechează prea des[29]. — Ducele n-ar scoate la lumină faptele care se fac într-ascuns. Numai de s-ar întoarce! Zău, Claudio ăsta e condamnat fiindcă și-a desfăcut șireturile ce-i leagă ciorapii de pieptar. — Te las, cuvioase, fii bun și roagă-te pentru mine. Îți mai spun o dată, Ducele nu prea era dus la biserică. Acum nu mai este în putere; dar, ascultă ce-ți spun, încă ar mai săruta o cerșetoare, chiar dacă ea ar mirosi a pîine de secară și usturoi. N-ai decît să mă torni pentru ce-am spus. Cu bine. *(Iese.)*

DUCELE:
Nu sînt pe lume ranguri sau măriri
Ce scapă de a lumii clevetiri;
Bîrfela, rea, lovește pe la spate
Chiar sufletele cele mai curate,
Ce rege oare poate-n loc să țină
A bîrfitorului limbă haină?
Dar cine vine-ncoace?

(Intră, separat, Escalus, temnicerul și doamna Overdone.)

ESCALUS: Hai, la închisoare cu ea.

DOAMNA OVERDONE: Stăpîne, îndură-te. Înălțimea ta treci drept un om milostiv. Bunul meu stăpîn!

ESCALUS: Ai fost prevenită de două și chiar de trei ori, dar dumneata calci mai departe cu stîngul! E de ajuns ca îndurarea să înceapă să înjure și să săvîrșească fapte de tiran.

TEMNICERUL: Cu voia Înălțimii voastre, e codoașă de unsprezece ani bătuți.

DOAMNA OVERDONE: Stăpîne, în felul acesta m-a ponegrit unul Lucio, care a lăsat-o grea pe doamna Kate Keep-down pe vremea Ducelui și i-a zis că are s-o ia de nevastă. De Sfinții Filip și Iacob[30] copilul lui o să aibă un an și trei luni. I l-am îngrijit eu și uite cum mă ponosește în stînga și în dreapta.

ESCALUS: E un individ destrăbălat la culme. Chemați-l la mine, iar pe ea duceți-o la închisoare. — Hai, să nu mai aud o vorbă.

(Gardienii și doamna Overdone ies.)

Temnicer, fratele meu Angelo nu se lasă înduplecat, Claudio trebuie să moară mîine. Să i se aducă duhovnici și să fie pregătit sufletește potrivit dragostei creștine. Dacă fratele meu ar

fi condus treburile ca un om îndurător cum sînt eu, tînărul n-ar fi împărtășit o asemenea soartă.

ESCALUS: Seara bună, părinte.

DUCELE: De bunătate și fericire să ai parte!

ESCALUS: De unde ești?

DUCELE: Nu-s din această țară, dar acum
Prilejul m-a adus pe-aici. Sînt frate
Al unui ordin prea evlavios
Și vin din Roma, de la Sfîntul Scaun,
Cu-nsărcinări ce mi le-a-ncredințat
Sfîntul Părinte.

ESCALUS: Ce mai nou peste hotare?

DUCELE: Nimic, afară de niște friguri atît de grozave care s-au abătut asupra bunătății că numai moartea o mai poate vindeca. Nimic nu se mai bucură de prețuire afară de schimbare și noutate și este tot atît de primejdios să îmbătrînești pe un făgaș oarecare pe cît este de virtuos să fii nestatornic în tot ce întreprinzi. Aproape că nu mai găsim destul adevăr care să apere obștia și, dimpotrivă, atît de multe chezășii sau ipoteci încît blestemăm societățile. Pe calamburul acesta se sprijină o mare parte din înțelepciunea lumii. E o noutate destul de veche, dar, vedeți, e noutatea pe care o trîmbițează o zi după alta. Spuneți-mi, vă rog, domnule, ce fel de ținută morală avea Ducele?

ESCALUS: Se străduia în primul rînd să se cunoască pe sine însuși.

DUCELE: Ce anume îi plăcea în chip deosebit?

ESCALUS: Cînd îi vedea pe alții fericiți se bucura mai mult decît atunci cînd primea ceva ce i-ar fi putut face plăcere lui. Un om foarte măsurat în toate. Dar să-l lăsăm să-și vadă de ale sale și să ne rugăm să-i meargă toate în plin. Spune-mi, te rog, cît este de pregătit Claudio? Înțeleg că ai binevoit să-l cercetezi.

DUCELE: Zice că judecătorul nu a luat nici o măsură samavolnică împotriva lui și că el se supune întru totul hotărîrii judecății. Totuși, sub îndemnul slăbiciunii omenești, nutrise fel de fel de nădejdi deșarte că va rămîne în viață — nădejdi pe care i le-am spulberat fără cruțare așa că acum e pregătit pentru moarte.

ESCALUS: Ți-ai îndeplinit îndatoririle slujbei atît față de Cer cît și față de osîndit. Am stăruit cît am putut pentru bietul om, dar confratele meu judecătorul a fost atît de aspru încît m-a silit să recunosc că el, Angelo, este întruchiparea Dreptății.

DUCELE: Dacă propria sa viață va fi pe măsura asprimii hotărîrilor sale, ferice de dînsul; dar dacă se întîmplă să cadă în păcat, s-a osîndit singur.

ESCALUS: Mă duc să-l văd pe întemnițat.
DUCELE: Mergi în pace.

(Escalus și temnicerul ies.)

Cel ce-a primit spadă din Cer
Să fie sfînt, nu doar sever,
Să știe că ce drepturi are
Atîrnă de a sa purtare;
I s-a dat harul de-a veghea,
De-a-ncuraja virtutea? De-i așa,
Măsura pentru plăți să-i fie
Chiar propria-i nevrednicie.
Să ucizi pentru păcate
Ce-ți surîd e-o nedreptate!
E nedrept și e rușine
Dacă Angelo pe mine
Pentru-o vină mă-osîndește
'N timp ce vina lui sporește!
Vai, ce-ascunde-un om cînd, iată,
'N chip de înger se arată!
Cum sînt ucigașii-n stare
Să ia timpul de-a-n călare

(două versuri lipsesc din text)

Plasa de paing cum poate
Tîrî marea greutate?
Viciul mintea-l va-nfrunta:
Angelo se va culca
Cu logodnica uitată,
Masca își primește plată
De la travestiu; iar mîine
Legămîntul bun rămîne.

(Iese.)

ACTUL IV

SCENA 1

Ferma de la St. Luke.
Intră Mariana și un băiat. Băiatul cîntă.

Cîntec
Ia cu tine-aceste buze
dulce amăgite-odată
Și-aceşti ochi, lumini ce nu-s
diminează-adevărată.
Dar săruturile mele
le vreau iar —
Ne-au pecetluit iubirea
în zadar.

(Intră Ducele, travestit.)

MARIANA: Nu mai cînta și pleacă, pleacă-n grabă;
Sosește-un om de bine,-al cărui sfat
Adesea îmi alină suferința. *(Băiatul iese.)*
Mă iartă, cuvioase — îmi pare rău
Că mă găsești în muzică-afundată.
Mă iartă și mă crede: nu-i un cîntec
Să placă voioșiei, ci durerii.

DUCELE: Așa e; deși muzica adesea,
Prin vraja ei, preface-n bine răul
Și binele spre rele îl îndeamnă.
Spune-mi, te rog, a întrebat cineva de mine astăzi? Cam la vremea aceasta a fost vorba să ne întîlnim aici.

MARIANA: Nu a întrebat nimeni — și am stat acasă toată ziua.

(Intră Isabella.)

DUCELE: Te cred, bineînțeles. Da, chiar acum e ceasul. Fii bună și pleacă pentru cîtva timp; s-ar putea să te chem curînd, și asta pentru binele tău.

MARIANA: Îți sînt întotdeauna îndatorată. *(Iese.)*

DUCELE *(către Isabella)*:

Bine-ai venit — mă bucur.
Ce vești de la locțiitorul nostru?

ISABELLA:
Are-o grădină ce-i împrejmuită
C-un gard de cărămidă; e o vie
În partea dinspre asfințit, și-acolo
E-o poartă de uluci ce se deschide
Cu-această cheie, apoi o portiță
Înspre grădină. I-am făgăduit
Acea să-l aștept la miezul nopții.

DUCELE:
Și crezi că drumul îl vei recunoaște?

ISABELLA:
Știți, mi l-am însemnat cu multă grijă.
Vorbind numai în șoapte vinovate,
El mi l-a zugrăvit în amănunt
De două ori.

DUCELE:
Mai sînt și alte semne
Asupra cărora v-ați înțeles?

ISABELLA:
Nu — mai e zgomotul de pași în beznă.
Și i-am mai spus că întîlnirea noastră
Nu va fi lungă, căci mă va-nsoți
Un slujitor care să mă aștepte;
El știe că mă duc să-l întîlnesc
Pe fratele meu Claudio.

DUCELE:
Foarte bine.
Dar Mariana încă n-a aflat
Nimic din toate-acestea. — Mariana!

(Intră Mariana.)

(Către Mariana.) Fă cunoștință cu această fată.
O să te-ajute.

ISABELLA:
Asta și doresc.

DUCELE:
Nu te-ndoiești de buna mea credință?

MARIANA:
Se poate? Mi-ai fost cel mai mare sprijin.

DUCELE:
Atuncea ia-ți prietena de mînă
Și mergeți ca să-ți spună cîte toate.
Eu vă aștept. Dar vă grăbiți fiindcă
Se-apropie înnegurata noapte.

MARIANA *(către Isabella)*:
Fii bună și urmează-mă.

(Mariana și Isabella se retrag.)

DUCELE: Rang și mărire! Mii de ochi vicleni
Te urmăresc; a zvonurilor haită
Se-alătură acestor trădători
Și-amușină în chip și fel ce dregi;
Mii de șirete bănuieli te fac
Izvor al fanteziei lor smintite
Și-n gînd te zdrumică.

(Mariana și Isabella se întorc.)

V-ați înțeles?

ISABELLA: Primește, căci e sfatul tău, părinte.

DUCELE: Nu numai sfatul, ci și rugămintea.

ISABELLA: Cînd te desparți de el, cu glas încet,
Atît să-i spui: „Și-acum să-ți amintești
De fratele meu Claudio..."

MARIANA: Nici o grijă.

DUCELE: Și, fiică dragă, teamă să nu-ți fie.
E soțul tău, așa cum a jurat[31]:
Unirea voastră nu e un păcat
Și dreptul tău asupra lui dă farmec
Acestui renghi. — Să mergem. Deci, așa:
Să-nsămînțăm; pîn-la cules mai va.

(Ies.)

SCENA 2

În închisoare.
Intră temnicerul și Pompey.

TEMNICERUL: Dă-te-ncoace, vericule. Te pricepi să tai capul unui om?

POMPEY: Dacă e holtei, domnule, mă pricep, dar dacă e însurat se cheamă că e capul femeii lui și cap de femeie nu pot să retez.

TEMNICERUL: Lasă cimiliturile și răspunde-mi limpede. Mîine dimineață urmează să moară Claudio și Barnardine. Avem un călău al închisorii, dar omul are nevoie de ajutor. Dacă îl ajuți, ai scăpat de cătușe; dacă nu, îți ispășești pedeapsa pînă la capăt

și cînd o fi să ieși, au să te biciuiască fără milă. Știe o lume ce codoș grozav ai fost.

POMPEY: Domnule, nici nu mai țiu minte de cîte ori am fost un codoș nelegiuit, iar acum va trebui să mă mulțumesc cu funcția de călău legiuit. M-aș bucura să capăt niscai lămuriri de la colegul meu.

TEMNICERUL: Hei, Abhorson![32] Unde e Abhorson?

(Intră Abhorson.)

ABHORSON: M-ați strigat, domnule?

TEMNICERUL: Nene, cetățeanul ăsta o să te ajute mîine la execuție. Dacă vrei, ia-l cu anul și lasă-l să stea aici cu tine; dacă nu, folosește-l acum și dă-i drumul. N-are cum să cîștige în ochii tăi — a fost codoș.

ABHORSON: Codoș, domnule? Să-i fie rușine, o să ne facă de ocară meseria noastră măiestrită.

TEMNICERUL: Fugi, de-aici, cîntăriți la fel — doar un fulg ar înclina cumpăna. *(Iese.)*

POMPEY: Îngăduie-mi, cinstită față — ce mai, domnule, ai o față cinstită, dar o privire tăioasă al naibii — dumneata îi spui meseriei ăsteia artă?

ABHORSON: Așa-i spun — artă.

POMPEY: Domnule, se zice că pictura e o artă; iar cum tîrfele țin de meseria mea și folosesc sulemenelile înseamnă că meseria mea e o artă. Dar ce artă e aceea să spînzuri oamenii, să fiu pus în ștreang dacă pot să-mi închipui.

ABHORSON: E o artă.

POMPEY: Dovada?

ABHORSON: Haina oricărui om cinstit e pe măsura tîlharilor dumitale. Dacă e prea mică pentru tîlharul dumitale, omul dumitale cinstit o socotește destul de încăpătoare. Dacă e prea mare pentru tîlhar, ăsta o socotește destul de mică. Așa că haina oricărui om cinstit e pe măsura tîlharilor dumitale.

(Intră Temnicerul.)

TEMNICERUL: V-ați înțeles?

POMPEY: Domnule, sînt gata să-i slujesc, fiindcă meseria călăului dumitale este mai plină de căință decît a codoșului; dînsul își cere iertare mai des.

TEMNICERUL: Jupîne, să-ți pregătești butucul și securea pentru mîine dimineață la patru.

ABHORSON: Hai, codoșule, să-ți dau învățături. Vino cu mine.

POMPEY: Vreau să învăț, domnule, și trag nădejde că ai să mă găsești destul de îndemînatic dacă ai prilejul să mă folosești chiar pentru căpățîna dumitale. Zău, domnul meu, îți sînt atît de îndatorat, încît trebuie să te răsplătesc pe măsură.

TEMNICERUL: Să vină Barnardine și Claudio.

(Abhorson și Pompey ies.)

Pe el îl plîng, dar nu pe Barnardine,
Un ucigaș, chiar dacă mi-ar fi frate.

(Intră Claudio.)

Aceasta e sentința, Claudio.
E miezul nopții iar la opt vei fi
Nemuritor. Dar unde-i Barnardine?

CLAUDIO: În somn adînc, precum cinstita muncă
În oasele acelor ce trudesc.
Nu-i chip să-l scoli.

TEMNICERUL: Nu-l mai ajută nimeni!
Mergi, pregătește-te.

(Se aud ciocănituri.)

Cine să fie?
Să te-ntărească Cel de Sus.

(Claudio iese. Ciocănituri.)

Îndată!
De-ar fi iertare sau o păsuire
Pentru blajinul Claudio...

(Intră Ducele, travestit.)

Părinte,
Bine-ai venit la noi.

DUCELE: Cele mai bune
Și-ntremătoare duhuri ale nopții
Să te-nconjoare, vrednic temnicer!
Vreun oaspe?

TEMNICERUL: După clopotul de seară,
N-a mai fost nimeni.

DUCELE: Da... Nici Isabella?

TEMNICERUL: N-a fost.

DUCELE: Deci vor veni de-aici încolo.

TEMNICERUL: Vreo mîngîiere pentru Claudio?
DUCELE: Nădejdi mai sînt...
TEMNICERUL: Prea-i crud locțiitorul.
DUCELE: Nu, nu! I-e viața dreaptă ca dreptatea
Ce-o-mparte cu frînghia și satîrul.
Prin sfîntă înfrînare el supune
În sine însuși tot ce cu puterea-i
Le cere altora să înfrîneze.
De-ar fi dintr-un aluat cu vinovații
Ar fi tiranic, dar fiind cum este,
E drept.

(Se aud ciocănituri. Temnicerul se duce la ușă.)

Sosesc. E-un temnicer de treabă.
Rar îi iubesc pe oameni temnicerii. *(Ciocănituri.)*
Ce este? Omu-i stăpînit de grabă,
Prea dă cu sete-n ușa asta surdă.

(Temnicerul se întoarce.)

TEMNICERUL: S-aștepte pîn-se scoală gardianul
Și îl aduce-aici. A fost chemat.
DUCELE: Nu s-a schimbat porunca pentru Claudio[33],
Ca să nu moară mîine?
TEMNICERUL: Nu, părinte.
DUCELE: Deși-s aproape zorii, pînă-n ziuă
O să mai afli una, alta.
TEMNICERUL: Poate
Că știi ceva; dar nu cred să mai vină
Altă poruncă. Nu s-a pomenit.
Și-apoi, din scaunul de judecată
Măritul Angelo a dat de știre
Ce va urma.

(Intră un vestitor.)

Trimisul dumnealui.
DUCELE: Cu el, iertarea pentru Claudio.

TRIMISUL: Stăpînul meu îți trimite această hîrtie și-ți poruncește prin mine să nu te abați de la ceea ce stă scris aici în nici o privință — cum ar fi cuprinsul, ceasul sau toate celelalte. Îți dorim o dimineață bună — îmi pare că s-a făcut aproape ziuă.

TEMNICERUL: Voi asculta întocmai. *(Trimisul iese.)*

DUCELE *(aparte):*

Iertarea-i cumpărată cu-un păcat
De care cel ce iartă-i vinovat.
Greşeala nu mai este luată-n seamă
Cînd e copilul unui om de seamă.
Cînd viciul iartă, îndurarea creşte;
De dragul vinei, cel greşit sporeşte.
Ce noutăţi mai sînt?

TEMNICERUL: Ţi-am spus: domnul Angelo, pesemne socotindu-mă prea lenevos în slujba mea, îmi dă ghes în chipul ăsta neobişnuit. Mi se pare ciudat — n-a mai făcut aşa ceva pînă acum.

DUCELE: Să auzim despre ce e vorba, te rog.

TEMNICERUL *(citeşte): Orice s-ar putea să afli împotrivă, Claudio să fie executat pînă la orele patru,*[31] *iar Barnardine după-amiază. Ca să mă încredinţeze că ai făcut întocmai, capul lui Claudio să-mi fie trimis pînă la orele cinci. Fă totul aşa cum se cuvine şi, ia aminte, de aceasta atîrnă mai multe lucruri decît putem noi să-ţi spunem deocamdată. Aşadar, îndeplineşte-ţi sarcina fără greş, altminteri s-ar putea să dai socoteală.*
Ce părere ai, părintele?

DUCELE: Cine e acest Barnardine care urmează să fie executat după amiază?

TEMNICERUL: E de fel din Boemia[35], dar a crescut aici. Stă la închisoare de nouă ani.

DUCELE: Cum se face că Ducele nu l-a lăsat liber sau nu a pus să fie omorît? După cîte ştiu, aşa obişnuia să facă întotdeauna.

TEMNICERUL: Prietenii lui au izbutit mereu să-i facă rost de amînări. Şi, ce e drept, pînă acum, adică înainte de cîrmuirea domnului Angelo, crima lui n-a putut fi dovedită pe deplin.

DUCELE: Acum e dovedită.

TEMNICERUL: Cît se poate de limpede, şi n-o tăgăduieşte nici dînsul.

DUCELE: S-a purtat frumos în închisoare? Se căieşte? Pare abătut?

TEMNICERUL: De moarte nu se teme mai mult decît un om beat care doarme; nu-i pasă, nu se sinchiseşte, habar nu are de ceea ce a fost, este sau o să fie; moartea nu-l tulbură şi nu se gîndeşte la cele veşnice.

DUCELE: Are nevoie de povaţă.

TEMNICERUL: Nici nu vrea să audă de așa ceva. La închisoare s-a simțit tot timpul ca acasă — dați-i voie să plece de aici și n-o să primească. Se îmbată de mai multe ori pe zi și uneori cîteva zile în șir. L-am trezit deseori, chipurile ca să-l ducem la butuc și i-am arătat sentințe născocite. Degeaba, a rămas neclintit.

DUCELE: Mai vorbim noi despre el. Temnicerule, pe fruntea dumitale scrie cinste și hotărîre; dacă nu citesc bine, înseamnă că mă înșală priceperea de-o viață. Iar eu mă încred atît de mult în această pricepere încît îndrăznesc să mă joc cu propria mea soartă. Claudio, pe care trebuie să-l răpui după cum cere actul de condamnare, nu a greșit mai mult față de lege decît Angelo, cel ce l-a condamnat. Ca să înțelegi acestea voi aduce dovezi zdrobitoare dacă am un răgaz de numai patru zile; așa că te rog să-mi faci de îndată un hatîr primejdios.

TEMNICERUL: Ce anume, părinte?

DUCELE: Să amîni execuția.

TEMNICERUL: Vai de mine, cum să fac una ca asta? Cînd ceasul e hotărît și am poruncă sub pedeapsă să-i trimit lui Angelo capul? S-ar putea să pățesc ca și Claudio dacă mă abat de la poruncă.

DUCELE: Mă leg pe jurămîntul tagmei mele călugărești că nu vei păți nimic dacă te lași călăuzit de îndrumările mele. Fă în așa fel ca lui Barnardine să i se taie capul și acesta să-i fie dus lui Angelo.

TEMNICERUL: Angelo i-a văzut pe amîndoi și o să-și dea seama de înlocuire.

DUCELE: O, moartea se pricepe să schimbe grozav înfățișarea unui om și o mai poți și ajuta. Rade-i capul și barba și spune-i că așa a fost dorința pocăitului; știi că se obișnuiește[36]. Dacă o să ai parte de altceva decît de mulțumire și noroc, jur pe patronul ordinului meu că am să-mi pun viața chezășie ca să te scap.

TEMNICERUL: Iartă-mă, părinte — mi-aș călca jurămîntul.

DUCELE: Cui ai jurat: Ducelui sau locțiitorului?

TEMNICERUL: Ducelui și celor care aveau să-l înlocuiască.

DUCELE: Dacă Ducele va recunoaște că ai făcut bine ce-ai făcut, o să te socotești nevinovat?

TEMNICERUL: De unde să știu eu că va fi așa?

DUCELE: Să nu te îndoiești o clipă. Dar pentru că ți-e teamă și nu-ți sînt de ajuns hainele acestea, cinstea mea și vorbele cu care am căutat să te induplec, voi merge mai departe decît aveam de gînd, ca să nu-ți mai fie frică de nimic. Uite, domnul meu, ăsta e scrisul și pecetea Ducelui; nu mă îndoiesc că-i cunoști scrisul și pecetea nu ți-e străină.

TEMNICERUL: Le cunosc pe amîndouă.

DUCELE: În scrisoare e vorba despre întoarcerea Ducelui; s-o citești și s-o recitești în voie ca să afli că pînă în două zile el va fi aici. E un lucru pe care Angelo nu-l știe; mai mult, chiar astăzi, dînsul va primi scrisori cu un cuprins neadevărat, vestindu-l că Ducele ori a murit, ori s-a făcut călugăr. Uită-te, a răsărit steaua care îi spune ciobanului să-și scoată oile la păscut. Să nu te întrebi cum anume se vor petrece lucrurile; cînd e cunoscut, orice lucru greu devine ușor. Cheamă-l pe călău și spune-i să-i taie capul lui Barnardine. Am să-l spovedesc, pregătindu-l pentru o viață mai destoinică. Ești încă nedumerit; dar rîndurile acestea te vor lămuri pe deplin. Să mergem; aproape că s-a luminat de-a binelea.

(Ies.)

SCENA 3

O altă încăpere.
Intră Pompey.

POMPEY: Cunosc acum locul ăsta așa cum cunoaștem casa breslei noastre. Cu atîția vechi mușterii ai doamnei Overdone, ai zice că e casa dumneaei. Mai întîi, colo e domnișorul Rash. L-au vîrît aici pentru mărfuri cu care a făcut negoț necinstit — hîrtie de împachetat și ghimbir vechi, o sută nouăzeci și șapte de lire; în felul ăsta a cîștigat cinci mărci[37] bani gheață. Pe atunci, zău, ghimbirul nu prea avea căutare, căci muriseră toate babele. Mai este apoi unul jupîn Caper, adus aici la cererea lui jupîn Threepile mătăsarul pentru vreo patru costume de satin de culoarea piersicii și pentru astea e învinuit acum de cerșetorie. Îl avem pe urmă pe tînărul Dizie[38] trișorul, pe tinerelul Deep-vow, ăla de înjură cumplit, pe jupîn Copperspur care vinde arama în chip de aur, pe jupîn Starve-Lackey, ăla cu spada și pumnalul[39], pe tînărul Drop-heir[40], craidonul care l-a căsăpit pe grămădăul de Pudding, apoi se mai află jupîn Forthright lăncierul, neîntrecutul jupîn Shoe-tie, marele călător, și neostoitul Half-can care înjunghia oalele și, zic eu, ar mai fi vreo patruzeci, toți oameni de vază în meseria noastră și care strigă acum de după gratii „faceți-vă milă și pomană".[41]

(Intră Abhorson.)

ABHORSON: Vericule, adă-l încoa' pe Barnardine.

POMPEY: Jupîn Barnardine! Trebuie să te scoli ca să te spînzure, auzi, Barnardine?

ABHORSON: Hei, Barnardine!

BARNARDINE *(dinăuntru)*: Dea frențea[42]-n voi și-n amenințările voastre! Ce-i cu gălăgia asta? Cine sînteți voi?

POMPEY: Prietenii dumitale, gîdea. Fii bun, scoală-te și du-te la moarte.

BARNARDINE *(dinăuntru)*: Du-te la naiba de-aici, netrebnicule — mi-e somn.

ABHORSON: Spune-i că trebuie să se deștepte, și încă repede.

POMPEY: Te rog, jupîne Barnardine, trezește-te ca să-ți fac felul, pe urmă ai să dormi cît poftești.

ABHORSON: Intră la el și scoate-l.

POMPEY: Vine, domnule, vine. Aud cum foșnesc paiele.

(Intră Barnardine.)

ABHORLON: Securea e pe butuc, nenicule?

POMPEY: E gata, domnule.

BARNARDINE: Ce e, Abhorson? Ai vreun gînd cu mine?

ABHORSON: Dragul meu, îmi pare rău că nu te-am găsit la rugăciune — pentru că, uite, a venit sentința.

BARNARDINE: Nemernice, am băut toată noaptea. Nu se potrivește.

POMPEY: Cu atît mai bine, domnule. Cel care bea noaptea și e spînzurat dimineața poate dormi mai adînc a doua zi.

(Intră Ducele, travestit.)

ABHORSON: Uite, domnule, ți-a venit duhovnicul. Îți închipui că de data asta glumim?

DUCELE: Domnule, îndemnat de dragostea creștină și aflînd cît de repede trebuie să pleci, am venit să te povățuiesc, să te întăresc și să mă rog cu dumneata.

BARNARDINE: Nu sînt eu ăla, cuvioase. Am băut zdravăn toată noaptea și vreau să-mi mai dea vreme ca să mă pregătesc — dacă nu, să-mi facă zob creierii cu ciomegele. Nu-mi dau consimțămîntul să mor azi, ce mai calea-valea.

DUCELE: Ba trebuie — te rog acum frumos
Să te gîndești la drumul ce te-așteaptă.

BARNARDINE: Jur că nu vreau să mor azi, oricît ar încerca cineva să mă înduplece.

DUCELE: Ascultă...

BARNARDINE: Nici o vorbă. Dacă ai să-mi spui ceva, vino la mine în secție — azi nu mai ies de-acolo. *(Iese.)*

(Intră temnicerul.)

DUCELE: Nu-i bun nici să trăiască, nici să moară!
O inimă de piatră...

TEMNICERUL: După el
Și-l duceți la butuc, haide, băieți!

(Abhorson și Pompey ies.)

Părinte, cum îți pare pușcăriașul?

DUCELE: Nu-i pregătit să moară. Beat cum este,
Am face un păcat de l-am trimite
Spre cele veșnice.

TEMNICERUL: Aici, părinte,
A fost răpus în zori de friguri grele
Unul Ragozine[43], un corsar vestit,
Cu Claudio de-o vîrstă; de-o culoare
La păr și barbă. Ce-ar fi să-l uităm
Pe bețivan pînă ce-și vine-n fire
Și capul lui Ragozine, care-aduce
Mai mult cu-acela al lui Claudio,
S-ajungă la locțiitor.

DUCELE: Să știi
Că-i o-ntîmplare hotărîtă-n ceruri.
Să-i taie capul chiar acum; e-aproape
Sorocul dat de Angelo. Pe urmă
Trimite-i-l, iar eu îl voi convinge
Pe-acest tîlhar că trebuie să moară.

TEMNICERUL: Voi face-ntocmai. Însă Barnardine
Va fi căznit în după-masa-aceasta;
Iar noi pe Claudio cum să-l mai ținem
Acolo unde e, și eu să scap
De cine știe ce primejdii, dacă
Se află că e viu?

DUCELE: Așa să faci:
Pe Barnardine și Claudio să-i pui
În camere de taină; pînă cînd
Surîde soarele de două ori,
Vei ști că ești ferit de cei în drept
Să vadă ziua.

TEMNICERUL: Nu-ți ies din cuvînt.
DUCELE: Hai, și lui Angelo trimite-i capul.

(Temnicerul iese)

Eu între timp să-i scriu niște scrisori
Pe care i le va duce temnicerul;
Să afle că-s pe-aproape și-s silit
De treburi grabnice să mă întorc
La slujba mea obștească; și doresc
Să ne-ntîlnim lîngă fîntîna sfîntă,
O leghe depărtare de oraș,
Și-acolo, fără pripă, fir-a-fir,
Lui Angelo-i vom face judecata.

(Intră temnicerul.)

TEMNICERUL: Aici e capul; o să-l duc chiar eu.
DUCELE: Prea bine. Te aștept ca să vorbim
De lucruri pe care numai dumneata
Se cade să le știi.
TEMNICERUL: Mă-ntorc îndată. *(Iese.)*
ISABELLA *(dinăuntru)*:
Om bun, deschideți.
DUCELE: E glasul Isabellei. Vrea să știe
Dac-a venit iertarea pentru Claudio,
Dar despre dezlegări eu am să tac,
Ca mîngîierea Cerului să vină
Cînd o așteaptă mai puțin.

(Intră Isabella.)

ISABELLA: E voie?
DUCELE: Copilă scumpă, bună dimineața.
ISABELLA: De două ori mai bună, cînd urarea
Este rostită de Sfinția ta.
Iertarea a trimis-o Angelo?
DUCELE: L-a izbăvit de lume, Isabella,
Iar capul, retezat, e-acum la dînsul.
ISABELLA: Vai, nu se poate!
DUCELE: Așa-i. Arată-te-nțeleaptă, fiică,
Și răbdătoare pîn-la capăt.
ISABELLA: Mă duc întins la el ca să-i scot ochii!
DUCELE: Să nu-ți închipui că te va primi.
ISABELLA: Biet Claudio! Sărmană Isabella!
Nedreaptă lume! Angelo nemernic!

DUCELE: Rău n-ai să-i faci, iar ție nu-ți ajută.
Te lasă-n grija Cerului și-așteaptă.
Ia seama la ce-ți spun și mai tîrziu
Să-ți amintești că n-am greșit nicicum.
Nu plînge — Ducele se-ntoarce mîine,
Așa mi-a spus chiar confesorul lui.
El i-a și-nștiințat pe Angelo
Și pe Escalus, care se pregătesc
Cu cinste să-l întîmpine la porți
Ca să-l repună-n scaun. Dacă poți
Să nu te-abați din calea înțeleaptă
Pe care-aș vrea să mergi și mai departe,
Vei hotărî de soarta ăstui ticălos,
Prin Duce te vei răzbuna cum crezi
Și vei trăi în cinste.

ISABELLA: Te ascult.

DUCELE: Să duci acest răvaș fratelui Peter —
El m-a vestit că Ducele se-ntoarce.
Să-i spui că vreau să-l întîlnesc diseară
La Mariana, ca să-l sfătuiesc
Cum să v-ajute. El vă va-nsoți
La Duce; și lui Angelo acolo
Îi va așterne vinile în față.
Eu, bietul, sînt ținut de-un jurămînt
Așa că voi lipsi. Du-i, dar, răvașul,
Aibi inima ușoară, șterge-ți ochii;
Pe ordinul meu sfînt, te sfătuiesc de bine.
Hei, cine e acolo?

(Intră Lucio.)

LUCIO: Bună seara.[44]
Pe unde-i temnicerul?

DUCELE: Nu-i aici.

LUCIO: Vai, frumoasă Isabella, mi se frînge inima cînd te văd cu ochii înroșiți; trebuie să ai răbdare. Eu unul sînt gata să prînzesc și să cinez numai cu apă și pîine de tărîțe. Să-mi ghiftuiesc pîntecul ca să-mi pierd căpățina? O masă bogată m-ar stîrni. Zice lumea că Ducele se-ntoarce mîine. Pe cuvîntul meu, Isabella, l-am iubit pe fratele tău. Dacă Ducele ăsta zurliu n-ar fi cutreierat cine știe ce unghere dosnice și ar fi stat acasă, Claudio ar mai fi în viață. *(Isabella iese.)*

DUCELE: Domnule, Ducele nu-ți poate fi cîtuși de puțin recunoscător pentru asemenea vorbe; noroc că nu s-ar recunoaște în ele.

LUCIO: Călugărașule, nu-l cunoști pe Duce cum îl cunosc eu. E un vînător de fuste mai grozav decît crezi.

DUCELE: Vezi că ai să dai socoteală pentru asta într-o zi. *(Plecînd.)* Cu bine.

LUCIO: Stai puțin, merg cu dumneata — știu multe povești nostime despre Duce.

DUCELE: Și așa mi-ai spus prea multe, dacă sînt adevărate; dacă nu sînt adevărate, au fost prea puține.

LUCIO: M-a chemat o dată în fața lui pentru că lăsasem o fată grea.

DUCELE: Ai făcut una ca asta?

LUCIO: Pe cinstea mea; dar am jurat că n-am nici un amestec — altfel mă sileau să mă însor cu matracuca.

DUCELE: Domnule, tovărășia dumitale o fi plăcută, dar nu e cinstită — rămîi sănătos. *(Mergînd.)*

LUCIO: Nu, nu, te însoțesc pînă la capătul străzii. Dacă te supără măscările, să le lăsăm încolo. Să știi, cuvioase, sînt un fel de scai — mă agăț de oameni.

(Ies.)

SCENA 4

În Viena.
Intră Angelo și Escalus.

ESCALUS: O scrisoare o dezminte pe cealaltă.

ANGELO: Sînt scrise dezlînat și fără noimă. Faptele lui aduc a nebunie: dea Domnul să nu-și smintească judecata. Și de ce, mă rog, să ne întîlnim la porți și să facem schimb de slujbe?

ESCALUS: Nu-mi dau seama.

ANGELO: Și de ce să-i vestim pe cetățeni, cu un ceas înainte de întoarcerea lui, și dacă unii au vreo plîngere, s-o înmîneze în plină stradă?

ESCALUS: A lămurit de ce — ca să răspundem pe loc la toate jalbele. În felul acesta orice uneltiri împotriva noastră mai tîrziu nu vor mai avea nici o putere.

ANGELO: Dă proclamația în zori, te rog.

Trec să te iau. Înalţii demnitari
Să vină cu suita cuvenită
Ca-ntîmpinare.

ESCALUS: Sigur. Noapte bună.

ANGELO: La revedere.

(Escalus iese.)

Gîndind la fapta-mi, nu pot lua măsuri
Nici judeca. Eu, om de vază, cu
Care prin lege-am înfierat desfrîul,
Am necinstit o fată! Cu ce vorbe
M-ar împroşca ea, de n-ar fi ruşinea
Că s-a-ntinat! N-o să cuteze — ştie
Că rangul meu nu poate fi jignit
Fără pedeapsă grea pentru pîrîş.
Nu trebuia să moară Claudio,
Dar tinereţea, foc primejdios,
Putea să se răzbune mai tîrziu
În viaţa lui, pătată de ruşine.
De ce nu mai trăieşte... Cînd uităm
De harul ce-am avut în noi cîndva,
Toate-s pe dos; ba vrem, ba n-am mai vrea.
(Iese.)

SCENA 5

O chilie de călugăr.
Intră Ducele, îmbrăcat în hainele sale proprii, şi călugărul Peter.

DUCELE: Să înmînezi scrisorile la timp.
Ce-am pus la cale ştie temnicerul.
La treabă, dar; faci totul cum ţi-am zis
Şi nu-mi ieşi din cuvînt; doar, la nevoie,
Schimbi amănuntele. Te du la Flavius
Şi spune-i unde sînt. Acelaşi lucru
Să-i spui lui Rowland, Crassus şi Valencius.
La porţi dînşii să vină cu trompete.
Trimite-mi-l pe Flavius.

CĂLUGĂRUL PETER: Îndată.

(Călugărul iese. Intră Varrius.)

DUCELE: Ai și venit? Îți mulțumesc mult, Varrius.
Să facem o plimbare. Între timp
Și alți prieteni se vor strînge-aici.

(Ies.)

SCENA 6

Viena.
Intră Isabella și Mariana.

ISABELLA: Nu-mi place să vorbesc cu ocolișuri;
Aș spune adevărul, însă tu
Ai rolul să-l învinuiești de-a dreptul.
El, totuși, m-a rugat să-ncep eu vorba
Ca să ne-ascundem gîndul.
MARIANA: Fă cum zice.
ISABELLA: Și mi-a mai spus că dacă-ntîmplător
Nu-mi ține partea, eu să nu mă mir.
Amar e leacul, dulce vindecarea.

(Intră călugărul Peter.)

MARIANA: Dac-acest Peter...
ISABELLA: Uite-l colo, taci.
CĂLUGĂRUL PETER:
Aflați că v-am găsit cel mai bun loc
Ca să vă vadă Ducele. Trompeții
Au trîmbițat de două ori. La poartă
Stau cetățenii gravi, cei mai de vază,
Iar Ducele se-apropie de ei.
Hei, hai, plecați.

(Ies.)

ACTUL V

SCENA 1

Loc public lîngă poarta orașului.
Pe uși diferite intră Ducele, îmbrăcat în hainele sale proprii, Varrius, nobili și suită; Angelo, Escalus, Lucio, cetățeni.

DUCELE: Salut, destoinic văr. — Mă bucur mult
Că te revăd, prieten vechi și sincer.

ANGELO ȘI ESCALUS:
Bine-ai venit din nou, Măria ta!

DUCELE: Vă mulțumesc la amîndoi din suflet.
Am întrebat de voi și-am înțeles
Că ați domnit cu-atîta-nțelepciune
Încît mi-arăt recunoștința-n public —
Prolog pentru răsplata ce-o să vină.

ANGELO: Mă simt și mai îndatorat.

DUCELE: Ți-e meritul atît de grăitor
Că l-aș jigni prin vorbe-n piept ascunse
În locul celor ce, săpate-n bronz[15],
Cetate-s contra vremii și uitării.
Dă-mi mîna, ca să vadă toți supușii
Că prețuirile de suprafață
Pe cele dinăuntru le resfrîng.
Escalus, mîna asta-i pentru tine —
Susțineți bine stema amîndoi.

(Intră călugărul Peter și Isabella.)

CĂLUGĂRUL PETER: Acum. Vorbește și îngenunchează.

ISABELLA: Dreptate, Duce! Ochii ți-i apleacă
Asupra unei fete, vai, pătate.
Măria ta, nu-ți mohorî privirea

Cătînd spre alte lucruri, pînă cînd
Nu-mi asculţi plîngerea şi nu îmi faci
Dreptate! Da, dreptate! Cer dreptate!

DUCELE: Vorbeşte. Cine te-a jignit? Fii scurtă.
Dreptate senior Angelo-ţi va face,
Destăinuie-te lui.

ISABELLA: Slăvite Duce,
Mă-ndemni să cer dreptate de la diavol.
Tu însuţi să m-asculţi, iar după-aceea
Dă-mi grea pedeapsă dacă nu mă crezi
Altminteri, fă-mi dreptate.
Ascultă-mă, te rog.

ANGELO: Mărite, cred că n-are mintea-ntreagă.
M-a tot rugat pe fratele ei Claudio
Să-l las în viaţă; însă prin sentinţă
A fost dat morţii.

ISABELLA: Prin sentinţa cui?

ANGELO: Vorbeşte cu pornire şi ciudat.

ISABELLA: Ciudat, se poate — dar cu adevăr.
Că Angelo-i sperjur, nu e ciudat?
Că Angelo-a ucis, nu e ciudat?
Că Angelo-i un desfrînat mîrşav,
Un ipocrit ce-a siluit fecioare,
Nu e ciudat?

DUCELE: Ciudat peste măsură!

ISABELLA: Pe cît e de adevărat că dînsul
E Angelo, pe-atît de-adevărat
E ceea ce spun eu, chiar dacă straniu.
E-adevărat de zeci de ori, fiindcă,
Oricum ne-am răsuci noi, adevărul
E adevăr.

DUCELE: Luaţi-o de-aici. Sărmana,
Vorbeşte-aşa căci n-are judecată.

ISABELLA: Te conjur, doamne, pe credinţa ta
Că mîngîierea nu-i din lumea-aceasta,
Să nu-mi faci nedreptate socotind
Că sînt nebună. Nu-i cu neputinţă
Ce e ciudat. Şi nu-i cu neputinţă
Ca un tîlhar cum nu mai este altul
Să pară grav, cucernic, drept, perfect
Ca Angelo; la fel, Angelo, poate,
În ciuda slavei, titlurilor, formei,

Să fie-un porc. De este mai puțin,
Nu e nimic, iar de-i mai mult de-atît,
Nu mai am nume pentru răutate.

DUCELE: Pe cinstea mea, dacă-i nebună,
Și cred că este, ne! u ia ei
Ciudat e-nvăluită-n judecată
Și vorbele-i se leagă fir cu fir
Cum n-am mai pomenit la vreun nebun.

ISABELLA: N-o ține-așa, stăpîne, și în loc
De-a surghiuni, prin rangu-ți judecata,
Prin judecată-arată adevărul
Acolo unde pare-ascuns și-ascunde
Ce pare-adevărat dar este strîmb.

DUCELE: Mulți dintre oamenii ce nu-s nebuni
Au minte mai puțină. Ei, vorbește.

ISABELLA: Sînt sora unui om pe nume Claudio
Pe care Angelo, pentru desfrîu,
L-a osîndit la moarte pe butuc.
Iar eu, novice într-o mănăstire,
Am fost trimisă la locțiitor
De Claudio. Dorința i-am aflat-o
Prin Lucio.

LUCIO: Aci de față, doamne.
M-am dus la ea să-i spun c-o roagă Claudio
Să-ncerce, stînd cu Angelo de vorbă,
Să-i capete iertarea.

ISABELLA: Așa este.

DUCELE (*către Lucio*):
Nu ți s-a dat cuvîntul.

LUCIO: Nu, mărite.
Dar n-am putut să tac.

DUCELE: Acum să poți.
Și ia aminte:
Cînd o să-ți vină rîndul, roagă Cerul
Să poți vorbi cinstit.

LUCIO: Te-ncredințez, slăvite.

DUCELE: Pe tine să te-ncredințezi — ia seama.

ISABELLA: Ce-a spus se leagă de povestea mea.

LUCIO: E-adevărat.

DUCELE: Se poate, dar n-ai dreptul să vorbești,
Nu ești la rînd. — Continuă.

ISABELLA: M-am dus
La ticălosul de locțiitor.

DUCELE: Sînt vorbe nebunești.
ISABELLA: Îți cer iertare;
Sînt vorbe la subiect.
DUCELE: Și-a revenit acum. Zi mai departe.
ISABELLA: Făr-a mai spune cum am stăruit,
Cum l-am rugat căzîndu-i în genunchi,
Cum n-a vrut să audă, ce-am răspuns
(Am spus destule), să vă-nfățișez,
Cu silă și mîhnire, încheierea.
L-ar fi iertat pe fratele meu Claudio
Doar dacă îmi jertfeam eu fecioria
Sălbaticei lui pofte. Pîn-la urmă
Iubirea mea de soră-a biruit
Asupra cinstei și am fost a lui.
A doua zi, vai, împlinindu-și țelul,
A poruncit ca bietului meu frate
Să i se taie capul.
DUCELE: Năluciri...
ISABELLA: De-ar fi doar năluciri, nu adevăruri!
DUCELE: Sărmană fată, ori nu știi ce spui,
Ori uneltești netrebnic împotriva
Cinstitei fețe. Mai întîi și-ntîi
Onoarea lui e neștirbită;-apoi
Ar fi lipsit de noimă să condamne
Cu-atîta străşnicie un păcat
Care-ar fi fost și-al său. Greșind el însuși,
Cu sine l-ar fi comparat pe Claudio
Și nu l-ar fi ucis. Te-au pus la cale...
Mărturisește după sfatul cui
Faci plîngere.
ISABELLA: Aceasta-i tot? Atunci
Răbdare dăruiți-mi, oști cerești,
Și dezveliți la cuvenită vreme
Ticăloșia-n strai regesc ascunsă!
Te aibă-n pază, doamne, Cel de Sus
Fiindcă n-ai crezut în spusa mea.
DUCELE: E de-nțeles că vrei să pleci. Sergent!
Închide-o!

(Isabella e pusă sub pază.)

Cum putem îngădui
Ca vorbe-atît de grele să împroaște

Pe-un om de rangul meu? E-o uneltire.
Cine-a știut că vrei să vii încoace?

ISABELLA: Un frate, Lodowick. De-ar fi aici!

DUCELE: Pesemne un duhovnic. — Cine îl cunoaște?

LUCIO: Eu, doamne. E-un călugăr băgăcios.
Nu-mi place omul; cît ați fost plecat,
V-a ocărît cu-asemeni vorbe-ncît
L-aș fi bătut grozav de n-avea rasă.

DUCELE: M-a ocărît? Deștept monah! Și biata fată
Cum a-nvățat-o dînsul să-l înfrunte
Pe mandatarul nostru? Căutați-l!

LUCIO: Aseară, la-nchisoare, i-am văzut,
Pe ea și pe călugăr. Dîrz călugăr,
Un terchea-berchea.

CĂLUGĂRUL PETER: Iartă-mă, stăpîne.
Eram acolo și am auzit
Cum ești vorbit de rău. Întîi, femeia
L-a defăimat pe Angelo, cînd dînsul
Nu e mai vinovat de necinstirea ei
Decît un prunc.

DUCELE: Așa am spus și noi.
Pe Lodowick călugărul îl știi?

CĂLUGĂRUL PETER:
Îl știu — e-un om cucernic și prea sfînt,
Nici strîmb, nici băgăcios, cum spune el;
Și jur că despre Înălțimea ta
N-am auzit să spună vorbe rele.

LUCIO: Ba da, cumplite vorbe — nu te mint!

CĂLUGĂRUL PETER: Ce spun chiar el va întări curînd;
Azi zace-n pat de-o boală cam ciudată.
Aflînd el cum că Angelo-i pîrît,
M-a-nsărcinat să-ți spun ce știe el
Şi poate-adeveri prin jurămînt.
Dar pîn-atunci e cu putință
Să-l apărăm pe-acest destoinic nobil,
Învinuit în public și-n ascuns.
Prin mărturia altei doamne. Dînsa
Va da de gol minciuna.

DUCELE: O vom asculta.
Nu-ți vine, Angelo, să rîzi? O, Doamne,
Deșertăciunea unor bieți nătîngi!

Aduceți niște bănci. — Cinstite văr,
Eu stau de-o parte — fii judecător
Al propriului proces.

(Intră Mariana, cu fața acoperită.)

E martora?
Păi, să vorbească, dar să-și scoată vălul.

MARIANA: Iertare, doamne, chipul mi-l arăt
Doar dacă-mi cere soțul.

DUCELE: Cum, ești măritată?

MARIANA: Nu, doamne.

DUCELE: Ești fată?

MARIANA: Nu, doamne.

DUCELE: Atunci ești văduvă?

MARIANA: Nici asta, doamne.

DUCELE: Înseamnă că ești nimic — nici fată, nici văduvă, nici soție!

LUCIO: Măria ta, s-ar putea să fie femeie de stradă — multe dintr-astea nu-s nici fete mari, nici văduve, nici neveste.

DUCELE: Închideți-i gura omului ăsta! Poate că o să aibă prilejul să trăncănească despre el însuși.

LUCIO: Am tăcut, stăpîne.

MARIANA: Mărturisesc că n-am fost cununată
Și trebuie s-adaug că nu-s nebună.
L-am cunoscut pe soțul meu; dar dînsul
Nu știe că m-a cunoscut.

LUCIO: Înseamnă că băuse, ce mai încoace și încolo!

DUCELE: Îmi pare rău că nu ești beat și tu, ca să taci.

LUCIO: Nu mai scot o vorbă.

DUCELE: Nu este martora lui Angelo.

MARIANA: O clipă, doamne.
Cea care îl acuză de dezmăț
Mi-acuză soțul în același timp.
Pe dînsul, la acel al nopții ceas,
Eu l-am ținut în brațe, pot să jur,
După tipicul dragostei.

ANGELO: Dă vina și pe alții?

MARIANA: N-am știință.

DUCELE: Ei, cum? ziceai că-i soțul tău.

MARIANA: Da, doamne, Angelo, care nu știe
Că trupul ce a cunoscut e-al meu
Și crede că a fost al Isabellei.

ANGELO: Ciudată-nșelăciune! Scoate-ți vălul.
MARIANA *(dezvelindu-și fața)*:
Bărbatul mi-a cerut să mă descopăr.
Crud Angelo, despre această față
Jurai cîndva că-ți place s-o privești.
Aceasta-i mîna ce sub jurămînt
Ai prins-o într-a ta; cu acest trup
Te-am mulțumit cînd am venit în chioșc
În locul Isabellei și-ai crezut
Că este ea.
DUCELE: Cunoști femeia-aceasta?
LUCIO: Ea zice că da — adică trupește.
DUCELE: Destul, domnule.
LUCIO: Destul, mărite.
ANGELO: Stăpîne, o cunosc. Acum cinci ani
Se și vorbea de cununia noastră;
Dar nunta nu s-a săvîrșit, în parte
Deoarece făgăduita-i zestre
S-a dovedit mai mică; mai adins
Fiindcă bunul nume i-l stricase
Ușurătatea; și-n acești cinci ani
Nu i-am vorbit o dată, n-am văzut-o
Și nu am mai știut de ea nimic,
Îți dau cuvîntul.
MARIANA: Doamne, cum lumina
Vine din cer sau vorba din suflare,
Cum este tîlc în adevăr, și-acesta
E în virtute, sînt și eu unită
De dînsul prin logodnă, dacă-i sfînt
Un jurămînt ce-a fost rostit prin vorbă.
Apoi, înalt al meu stăpîn, marți noaptea
În chioșc m-a cunoscut ca soața lui.
Dacă acestea sînt adevărate,
Să mă ridic cu bine din genunchi;
De nu, să mă prefac în stei de marmur.
ANGELO: Stăpîne, văd că gluma s-a-ngroșat.
Îți cer să-mi faci dreptate — nu mai rabd
Nebunele acestea, sînt doar scule
În mîna unor mari uneltitori.
Îngăduie-mi, stăpîne, să descopăr
Ce s-a fost pus la cale.
DUCELE: Bucuros!
Și... nu-i cruța! Călugăr fără minte,

Și tu, șerpoaică înțeleasă
Cu cea care-a plecat, crezi că-i de-ajuns
Să juri pe fiecare sfînt în parte
Spre-a-i întina renumele? Escalus,
Dă-i ajutor lui Angelo să afle
De unde au purces aceste ițe.
Mai e și-un alt călugăr cîrcotaș,
Să fie-adus încoace.

CĂLUGĂRUL PETER: Păcat că nu-i aici, stăpîne — dînsul
A îndemnat femeile la pîră.
Pe unde este știe temnicerul
Și-l poate-aduce-aici.

DUCELE: Mergeți la el!

(Un slujitor iese.)

Iar tu, văr nobil și cinstit de toți,
Ascultă-ți martorii pînă la capăt
Și pe acei ce te-au nedreptățit
Să-i pedepsești cum crezi. Vă las puțin.
Rămîneți pînă cînd veți hotărî
Asupra hulitoarelor.

ESCALUS: Așa vom face.

(Ducele iese.)

Senior Lucio, oare nu spuneai dumneata despre călugărul Lodowick că e un om necinstit?

LUCIO: *Cucullus nol facit monachum*[16]; nu e cinstit decît atunci cînd își pune hainele pe el. A spus numai ticăloșii pe seama Ducelui.

ESCALUS: Te rugăm să rămîi aici pînă cînd vine ca să i le aruncăm în obraz. Îl oblicim noi pe călugărul ăsta, mare coțcar!

LUCIO: Nu se află un al doilea ca el în toată Viena, p-onoarea mea!

ESCALUS: Chemați-o încă odată pe Isabella aceea, vreau să vorbesc cu ea. *(Un slujitor iese.)*
Dă-mi voie, mărite, să-i pun întrebări — o să vezi cum o încolțesc.

LUCIO: N-ai s-o încolțești mai rău ca dînsul, cum a recunoscut singură.

ESCALUS: Crezi?

LUCIO: Eu zic că dacă ai lua-o la întrebări între patru ochi, ar mărturisi mai repede. În fața altora poate că i-ar fi rușine.

(Intră, pe uși diferite, temnicerul, Ducele, travestit și cu glugă pe cap, și Isabella, sub escortă.)

ESCALUS: O-nvălui în întuneric.

LUCIO: Foarte bine faci, femeilor nu le place lumina la miezul nopții.

ESCALUS: Cucoană, a venit o doamnă care tăgăduiește tot ce ai spus dumneata.

LUCIO: Mărite, ăsta e netrebnicul despre care vorbeam, cel de lîngă temnicer.

ESCALUS: La timp a venit. Să nu vorbești cu el pînă cînd nu te strig.

LUCIO: Tac, zău.

ESCALUS: Femeile acestea spun
Că dumneata le-ai pus să-l clevetească
Pe Angelo. E-adevărat?

DUCELE: Minciuni.

ESCALUS: Cum? Îți dai seama unde ești?

DUCELE: Cinstescu-ți locul; chiar Satan, ades,
Cinstit e pentru tronul său de flăcări.
Unde e Ducele ca să m-asculte?

ESCALUS: El e în noi, și noi te ascultăm.
Vorbește, însă cu dreptate.

DUCELE: Deschis, oricum. Vai, suflete sărmane,
Aici îl căutați pe mielul vulpii?
Cu Ducele odată a plecat
Și dreptul vostru. Ducele-a greșit
Cînd v-a-nturnat îndreptățita jalbă
Punînd judecător pe ticălosul
Pe care ați venit să-l osîndiți.

LUCIO: El e mișelul — despre el vorbeam.

ESCALUS: Călugăr dîrz și hulitor! N-ajunge
Că ai momit femeile acestea
Să-nvinuiască-un om ales, ci-n față
Mișel să-i zică și-alte blasfemii?
Să treacă-apoi la Duce și să spună
Că e nedrept? Luați-l de-aici! La cazne!
Îți vom desface orice-ncheietură —
Și-ți dăm de rost! Nedrept!!!

DUCELE: Te-aprinzi prea iute.
Măria sa nu mi-ar suci un deget,
De parc-ar fi al său. Nu-i sînt supus,
Nici el nu mi-e păstor. Adus cu treburi
În statul vostru, la Viena,-s martor
Al stricăciunii care-a dat în clocot
Și, revărsîndu-se, -a spurcat tot locul.

Legi sînt pentru tot felul de abateri,
Dar cum acestea nu-s băgate-n seamă,
Par liste de pedepse caraghioase
Ce-atîrnă-n frizerii pentru mojici:[47]
Nu-i voie? Ei și ce?

ESCALUS: Bîrfește statul!
La temniță cu el!

ANGELO: Ce vină-i poți aduce, Lucio?
E omul despre care ne-ai vorbit?

LUCIO: El este, doamne. — Dă-te mai încoace, jupîn Chelie. Mă cunoști?

DUCELE: Îmi aduc aminte de dumneata după glas. Te-am cunoscut la închisoare, pe cînd lipsea Ducele.

LUCIO: A, da? Și-ți mai aduci aminte ce spuneai despre Duce?

DUCELE: Prea bine, domnule.

LUCIO: Da? Care va să zică Ducele e un destrăbălat, un prost și un fricos, așa cum spuneai atunci?

DUCELE: Domnul meu, ar trebui să ne schimbăm rolurile înainte de a pune asemeni vorbe pe socoteala mea. Adevărul este că așa ai vorbit dumneata despre el, ba chiar mult mai urît.

LUCIO: Că mare ticălos mai ești! Nu te-am tras eu de nas pentru felul cum vorbeai?

DUCELE: Nu. Iar pe Duce îl iubesc cum mă iubesc pe mine însumi.

ANGELO: Auziți-l pe nelegiuitul ăsta cum încearcă s-o scalde acum după ce l-a ponegrit cum l-a ponegrit!

ESCALUS: Cum să stai de vorbă cu o astfel de otreapă? Duceți-l la închisoare! Unde e temnicerul? La închisoare! Zăvorîște-l cu lacăte, ca să nu mai trăncănească! Închide-le și pe dezmățatele alea și pe cel cu care s-au înhăitat!

(Temnicerul pune mîna pe Duce.)

DUCELE: Stai, domnule, mai stai o clipă.

ANGELO: Cum, se împotrivește? Ajută-l, Lucio.

LUCIO: Hai, prietene, hai! Hai! Se poate, ticălos chelbos și mincinos? Te-ai acoperit cu gluga, nu? Arată-ți mutra de netrebnic! Ciupi-te-ar vărsatul! Mutra și botul cu care muști oile, ca să te atîrnăm puțintel în ștreang[48]! Nu vrei să-ți scoți gluga?

(Smulge gluga și-l descoperă pe Duce.)

DUCELE: Ești prima cutră ce-a făcut un duce.
Aceștia trei au chezășia mea.

(Către Lucio.) Stai, nu fugi — călugărul mai are
Să-ți spună-o vorbă, două. — Ridicați-l.

LUCIO *(aparte):* Mai rău poate să iasă decît ștreangul.

DUCELE *(către Escalus):*
Trec cu vederea tot ce-ai spus — stai jos.
Să-mi schimb locul cu-al lui. *(Către Angelo.)*
Te rog... Mai ai
Cuvînt, vorbă de duh sau semeție
Care-ar putea să-ți fie de folos?
Atunci te-ncrede-n ele, cît eu încă
N-am spus tot adevărul; după-aceea
Nădejdi n-o să mai ai.

ANGELO: Temut stăpîn,
Aș fi mai vinovat decît mi-e vina
Crezînd că pot să mă ascund, cînd văd
Cum, ca un sol ceresc, mi-ai urmărit
Toți pașii. Doamne, nu mai fă procesul
Rușinii mele — judecata mea
E propria-mi mărturisire. Deci,
Atît te rog: sentința, cît mai grabnic,
Pe urmă moartea.

DUCELE: Vino, Mariana. —
Te-ai logodit cîndva cu dînsa? Spune.

ANGELO: Da, doamne.

DUCELE: Cunună-te cu ea, acum. — Tu, frate,
Faci slujba și te-ntorci aici cu el.
Tu, temnicerule, îl însoțești.

(Angelo, Mariana, călugărul Peter și Temnicerul ies.)

ESCALUS: Mai mult mă miră tot ce se petrece
Decît necinstea lui.

DUCELE: Vino încoace, Isabella.
Duhovnicul îți este prinț acum.
Dar îți rămîn la fel de credincios
Ca și atunci cînd te povățuiam
Cum să răzbești. Eu inima nu-mi schimb
Cu hainele odată.

ISABELLA: Iartă-mă că eu,
Vasala, ți-am împovărat domnia
Fără să știu.

DUCELE: Te iert! și, draga mea,
Nu te sfii să-mi ceri și astăzi sprijin.

Răpunerea lui Claudio, știu, te-apasă
Și poate că te-ntrebi acum de ce
M-am străduit să-l scap lucrînd din umbră
În loc să-mi folosesc, deschis, puterea.
Iubito, vai, l-au dat prea iute morții
Iar gîndul meu cel bun n-a mai avut
Răgazul să rodească. Doarmă-n pace.
Mai bună-i viața ce-a scăpat de moarte
Ca viața ce-o trăim cu groaza ei.
Te mîngîie gîndind că-i fericit.

ISABELLA: Încerc, Măria ta.

(Intră Angelo, Mariana, călugărul Peter și temnicerul.)

DUCELE: Pe mirele acesta proaspăt, care
Cu gînduri ticăloase ți-a rănit
Onoarea bine apărată, iartă-l
De dragul Marianei; însă cînd
L-a condamnat pe Claudio, el însuși
Avea pe conștiință două fapte:
El necinstise-o fată și-ncălcase
Făgăduiala dată. Chiar și-o lege
Mult milostivă cere-un Angelo
Pentru un Claudio, moarte pentru moarte.
Zor cere zorul, tihnă cere tihna,
Asemeni ce-i asemeni și măsură
Măsura. Angelo, tăgăduiești?
Chiar vina ta-ți tăgăduiește dreptul
La vreo-nlesnire. Noi te osîndim
La moarte pe butucul unde capul
Și l-a pus Claudio — cu-aceeași grabă.
Luați-l de-aici.

MARIANA: Stăpîne, — ar fi prea crud
Să mă batjocoriți astfel cu-un soț.

DUCELE: El te-a batjocorit, făcînd pe soțul.
Am socotit că pot să-ți apăr cinstea
Prin cununie; căci ocara, altfel,
Te-ar fi-nsoțit mereu, stricîndu-ți viața.
Averea-i, dreptul nostru, ți-o dăm ție
Ca astfel, văduvă fiind, să-ți cumperi
Un soț mai bun.

MARIANA: Vai, doamne, nu-mi doresc
Un alt bărbat și nici mai de ispravă.

DUCELE: Să nu ți-l mai dorești — am hotărît.

MARIANA: Stăpîne milostiv...
DUCELE: Degeaba stărui.
Hai, duceți-l la cazne. *(Către Lucio.)* Și-acum tu.
MARIANA *(îngenunchind)*:
Vai, bună Isabella, ține-mi partea,
Cazi în genunchi de mila mea, iar eu
Te voi sluji cu cinste toată viața.
DUCELE: Nu are nici un rost s-o necăjești.
Dacă, de milă, ar îngenunchea,
Al fratelui ei duh ar sparge piatra
De pe mormîntul ei și ar veni
Aici ca s-o ridice.
MARIANA: Isabella,
Domniță,-ngenunchează lîngă mine,
Ridică-ți mîinile și taci, doar eu
Am să vorbesc. Bărbații cei mai buni
Au mii de lipsuri, sînt cam urîcioși,
Dar pîn-la urmă se mai dreg. Așa e
Și soțul meu, mai știi? O să se schimbe.
Ah, Isabella, nu îngenunchezi?
DUCELE: E moarte pentru moarte.
ISABELLA *(îngenunchind)*:
Te rog, doamne,
Privește-l pe-acest om, știi, ca și cum
Ar fi în viață Claudio. Nu cred
Că pîn-a mă vedea, l-a stăpînit
Vreun gînd viclean. Și-atunci, de ce să moară?
Cu fratele meu a fost drept — i-a dat
Pedeapsă pentru-o faptă săvîrșită;
Cît despre Angelo, ce faptă
A fost urmarea gîndului urît?
Ea trebuie-ngropată ca pornirea
De-o clipă. Gîndul nu-i răspunzător
Cum sînt supușii. Planuri și urzeli,
Însă doar gînduri.
MARIANA: Doar atît, stăpîne.
DUCELE: Sculați-vă, zadarnic mă rugați.
Mai e și-o altă vină. Temnicer,
De ce a fost dat morții la un ceas
Neprevăzut de lege?
TEMNICERUL: — A fost poruncă.
DUCELE: Primit-ai vreun înscris anume?

TEMNICERUL: Nu.
Mi s-a șoptit porunca-n mare taină.
DUCELE: Te-am dat afară. Cheile, te rog.
TEMNICERUL: Vai, iartă-mă, stăpîne! M-am gîndit
Că-i o greșeală, însă m-am supus.
Pe urmă m-am căit, și, ca dovadă,
În viață l-am lăsat pe unul care
Urma să moară din poruncă dată
La fel.
DUCELE: Pe cine?
TEMNICERUL: Unul Barnardine.
DUCELE: Mai bine îl cruțai pe Claudio.
Adă-l încoace să mă uit la el.

(Temnicerul iese.)

ESCALUS: Păcat, mărite Angelo, că tu,
Om înțelept, cu-atîta-nvățătură,
Ai fost înfrînt de-o patimă trupească,
Apoi și judecata ți-ai pierdut.
ANGELO: Îmi pare foarte rău că am iscat
Atîta suferință. Mă căiesc
Din inimă și nu cer îndurare.
Mi-e greu păcatul și doresc să mor.

(Intră Temnicerul cu Barnardine, Claudio, legat la ochi, și Julieta.)

DUCELE: Și care-i Barnardine?
TEMNICERUL: Acesta, doamne.
DUCELE: Călugării vorbeau de dînsul. Taică,
Aud că ești un om ursuz, trăind
Cu gîndul că e viață-adevărată
Doar ce se vede-n jur. Ești condamnat,
Dar eu îți iert greșelile-omenești
Și te îndemn să cugeți mai adînc
La cele viitoare. Cuvioase,
Să-i dai învățături. Cine-i acesta,
Legat la ochi?
TEMNICERUL: Alt condamnat la moarte
Îi venea rîndul după Claudio,
Dar l-am scăpat. E Claudio leit. *(Îi desface legătura de pe ochi.)*

DUCELE *(către Isabella)*:
Cum seamănă-ntr-atît, o să-l iertăm
De dragul lui. Și-acum, de dragul tău,
Dă-mi mîna, zi că vrei să fii a mea.
Și mie-mi este frate, dar nu-i clipa
Să stărui. Angelo a prins curaj —
În ochii lui e-un licăr de speranță.
Ți-e vina, Angelo, răscumpărată
De bunătate. Să-ți iubești soția:
Virtutea ei te face virtuos.
Deși-s pătruns de duhul îndurării,
Nu pot să iert pe unul de aici.
(Către Lucio.) Țingăule, care-ai văzut în mine
Un prost, un laș, un crai și un smintit,
Ce ți-am făcut ca să mă zugrăvești
Cu-asemeni vorbe?

LUCIO: P-onoarea mea, stăpîne, am vorbit așa numai din pricina obiceiului; după cum vă este voia, n-aveți decît să mă spînzurați pentru atîta lucru; însă v-aș ruga mai degrabă să fiu biciuit.

DUCELE:
Da, biciuit, pe urmă spînzurat.
Vezi, temnicer, să dai de știre astfel:
De este vreo femeie siluită
De-acest stricat (el însuși se jura
Că a lăsat pe una cu copil),
Să spună și-o să-l însurăm cu dînsa.
După tipic, să fie biciuit
Și pus în ștreang.

LUCIO: Rog pe Înălțimea voastră să nu mă însurați cu o haitoșă. Înălțimea voastră spuneați mai adineaori că eu v-am făcut duce; stăpîne milostiv, nu mă răsplătiți făcînd din mine un încornorat.

DUCELE:
Pe cinstea mea, vei lua-o de nevastă,
Atunci am să te iert de clevetiri
Și alte vini. Duceți-l la-nchisoare
Și voia să mi se-mplinească-ntocmai.

LUCIO:
Stăpîne, căsnicia cu o fleoarță
Înseamnă moarte, biciuit și ștreang.

DUCELE:
Ca și batjocorirea unui prinț.
Tu, Claudio, ai grijă de femeia
Pe care-ai necinstit-o. Mariana,
Fii fericită; Angelo, iubește-o:

Am spovedit-o și-i cunosc virtutea.
Îți mulțumesc din inimă, Escalus,
Și bunătatea ți-o voi răsplăti.
Cinstit ai fost și vrednic, temnicer —
Îți mulțumesc și-am să te-nalț în slujbă.
Tu iartă-l, Angelo, că ți-a adus
Nu capul ce-l rîvneai, ci pe acela
Al lui Ragozine; un păcat ca ăsta
Se iartă singur. Scumpă Isabella,
Fii într-un gînd cu mine: ce-i al meu
E și al tău, și-al meu e ce-i al tău.
Să mergem la palat, să afle-oricine,
Din ce-o urma, atît cît se cuvine.

(Ies toți.)

MĂSURĂ PENTRU MĂSURĂ

Comentarii

Scrisă, după toate probabilitățile, în 1603—1604 (potrivit unor autori în 1604), piesa a fost jucată pentru prima oară la 26 decembrie 1604 „de către actorii Maiestății Sale". Informația apare în „Revels Account" (evidența cheltuielilor pentru spectacolele date la Curte), unde numele autorului e ortografiat „Shaxberd". Pentru perioada dintre 1604 și 1623, anul cînd *Măsură pentru măsură* este înregistrată la Stationers' Office (8 noiembrie) și tipărită în ediția in-folio (ca a patra piesă din secția comediilor) nu există nici o informație despre existența vreunei ediții in-cuarto; iar prima reprezentație într-un teatru public se crede că nu a avut loc decît foarte tîrziu, în 1908, după mai multe adaptări jucate pe scenă (de pildă cea a lui Davenant, *The Law Against Lovers (Legea împotriva îndrăgostiților)*, 1662, pe care Samuel Pepys a apreciat-o favorabil, deși textul a constituit o prost inspirată contopire a *Măsurii pentru măsură* cu *Mult zgomot pentru nimic*.

Textul care ne-a parvenit este nesatisfăcător, conținînd tot felul de erori tipografice și de manuscris, versurile sînt frecvent transcrise defectuos etc. și, ceea ce e mai grav, se pare că este foarte incomplet:

„Este întru totul posibil ca Dover Wilson să aibă dreptate cînd susține că piesa a fost inițial scurtată pentru reprezentația de la Curte din 1604, iar ulterior extinsă din nou pentru teatru, de fiecare dată intervenind condeie inferioare. Poate că dovezile lui Wilson nu sînt chiar atît de convingătoare cum crede dînsul. Totuși, nu încape îndoială că este ceva în neregulă cu textul"[1].

Ca și *Othello, Măsură pentru măsură* s-a inspirat dintr-o povestire din *Hecatommithi* (1565) de Giraldi Cinthio, atît direct cît și prin intermediul piesei în două părți *Promos and Cassandra* (1578) de George Whetstone

---

1 John Bailey, *Shakespeare*, Longmans, London, 1929, p. 162.

şi al traducerii povestirii lui Cinthio de către acelaşi Whetstone (în *Heptameron of Civil Discourses*, 1582). Se cuvine a fi amintită şi dramatizarea lui Cinthio a propriei sale povestiri în *Epitia* (1583).

Intriga principală a piesei lui Shakespeare urmează în mare firul narativ din *Hecatommithi* („crima" lui Vico-Claudio, tîrgul infam al lui Juriste — Angelo, ajutorul pe care Epitia — Isabella il cere lui Maximilian — Ducelui), dar se îndepărtează fundamental de sursă, unde Vico este executat şi Epitia se căsătoreşte cu Juriste.

O serie de amănunte sînt preluate atît din povestire, cît şi din *Promos şi Cassandra* (aceasta a sugerat şi intriga secundară, comică), iar cele din actele IV şi V în special din *Epitia*.

Protagoniştii din *Măsură pentru măsură* apar în *Hecatommithi* dar şi în *Promos şi Cassandra:* Ducele (Maximilian; Corvinus, regele Ungariei), Isabella (Epitia; Cassandra), Angelo (Juriste; Promos), Claudio (Vico; Andrugio), dar Escalus e anticipat de Secretarul din *Epitia;* celelalte personaje se intilnesc numai în piesa lui Whetstone — Lucio (Rosko), temnicerul, călăul, Julieta (Polina), lumea interlopă. Angelo ca apărător fanatic al legii are trăsături comune cu Il Podesta (magistrat principal într-un oraş italian din Evul Mediu) din *Epitia*.

Tot din *Epitia*, cum afirmă J.W. Lever, îngrijitorul ultimei ediţii a piesei în „Arden Shakespeare", dramaturgul a împrumutat

„...tonul extrem de intelectual, tratarea serioasă a problemelor juridice, exemplul unei tragedii potenţiale dirijată înspre un deznodămînt fericit"[1].

Shakespeare introduce noi personaje (de exemplu Mariana) şi episoade (substituirea Isabellei cu Mariana, a lui Barnardine cu decedatul Ragozine), pretinsa plecare şi întoarcere a Ducelui ca să studieze marasmul social (e posibil să fi fost influenţat aici de *The Faun* al lui Marston sau *The Phoenix* al lui Middleton), deghizarea lui în chip de călugăr şi duhovnic.

După Lever, în afară de acordarea unei funcţii speciale Ducelui,

„...principalele efecte urmărite de Shakespeare prin modificările de structură au fost de a spori contrastul dintre tratarea lui Claudio şi cea a personajelor rău famate şi de a-l ţine pe Claudio departe de Isabella în primele două acte, folosindu-l pe Lucio ca intermediar. Aceste modificări concordă cu ţinuta specifică a piesei; aici e suficient să notăm că, spre deosebire de orice versiune anterioară a povestirii despre „magistratul corupt", prima jumătate a piesei *Măsură pentru măsură* a fost construită pe contraste sistematice. Totuşi, cea mai importantă inovaţie a constat în

---

[1] J.W. Lever, *William Shakespeare, Measure for Measure* 1965, în „The Arden Shakespeare", Methuen, London, 1971, pp. XL–XLI.

prezentarea Isabellei ca novice a ordinului sever al Sfintei Clara. Nu putea fi acceptată vreo soluție „romantică" facilă, ca aceea pe care se bazaseră Cinthio și Whetstone. Pînă și afecțiunile firești ale înrudirii, principala motivație din versiunile acestor autori, au fost puse într-un raport de opoziție față de rectitudinea morală spre care aspira Isabella. În consecință, concupiscența a fost contrastată cu abstinența, bordelul cu mănăstirea, îndurarea cu justiția, natura cu spiritul, în cumpănă fiind viața unui tînăr soț și tată"[1].

Cu privire la debitul lui Shakespeare față de propriile sale piese, Peter Ure semnalează *Totu-i bine cînd sfîrșește bine:*

„...o fată elocventă, figură centrală absolută, este supusă unei serii de încercări; în ambele piese există un judecător la care se face apelul final în cursul deznodămintelor complexe din actul V; în ambele există „trucul patului", înlocuirea unei femei cu o alta fără ca bărbații să-și dea seama de schimbare; și în ambele personajele principale sînt amenințate de dezastru și pierdere în maniera tragicomediei"[2].

B: Ifor Evans stabilește paralele cu *Hamlet:*

„...un număr de imagini din *Măsură pentru măsură* și *Hamlet* reprezintă reluări apropiate cronologic, ceea ce se întîmplă rar în oricare altă perioadă a operei lui Shakespeare. Astfel, în prima scenă Ducele face reflecția:

«O minte-aleasă/ Rîvnește-un țel înalt! Nicicînd natura/ Nu-ți împrumută-un dram fără ca-n schimb,/ Zeiță chibzuită, să nu-ți ceară/ Și mulțumiri și camătă» (I, 1, 36–41)
iar mai tîrziu, Lucio spune:

«Îndoiala/ E trădătoarea noastră; ea ne face/ Să pierdem adesea căci prea ne temem/ Să încercăm a cîștiga ce vrem» (I, 4, 77–79).
Așa cugetă și Hamlet după ce a văzut armata lui Fortinbras:

«Acel ce ne-a-nzestrat cu-atîta minte/ Că știm ceti-n trecut și viitor,/ Doar nu ne-a dat divina rațiune/ Ca s-o lăsăm să mucezească-n noi./ Uitare de-animal e? Teama lașă/ De a gîndi urmările prea viu —/ Un gînd ce-i doar o parte-nțelepciune/ Și trei părți lașitate? Nu știu, dar/ Trăiesc spre-a spune: *Trebuie s-o fac,* / Temei, voință, căi, putere — am» (IV. 4, 36, 46). Acest pasaj nu este un exemplu izolat. Cîteodată paralelismul nu apare foarte precis în cuvinte și expresii particulare și în structura frazei, dar atunci cînd Claudio contemplă moartea, identitatea este evidentă atît în desfășurarea gîndului cît și în modul în care este acesta exprimat:

---

[1] *Ibid.*, p. XLIV.
[2] Peter Ure, *Shakespeare:* The Problem Plays, 1961, Longman Group, London, 1970, pp. 15–16.

«Da, dar să mori, să nu știi unde mergi;/ Să zaci în frig și-ncet să putrezești;/ Mișcarea caldă-a sîngelui să piară/ În bulzi de humă și sărmanul suflet/ Să-noate-n mări de foc sau să trăiască/ Pe-al gheței pîntecoase trist tărîm;/ Să te-ncolțească vînturi nevăzute/ Și să te poarte-avan în jurul lumii/ Ce-atîrnă-n gol» (III, 1, 116–124).
Acestea ar putea aproape servi ca adaos sau glosă la pasajul din monologul lui Hamlet «a fi sau a nu fi»:

«Să mori:, să dormi,/ Să dormi – visînd, mai știi? aici e greul,/ Căci se cuvine-a cugeta: ce vise/ Pot răsări în somnu-acesta-al morții/ Cînd hoitu-i lepădat?» (III, 1, 64–68).
Și, iarăși, mai tîrziu în aceeași replică:

«...teama a ceva de după moarte./ Tărîmul neaflat, de unde nimeni/ Nu se întoarce» (III, 1, 78–80).

Dintre paralelele cu *Măsură pentru măsură* mai greu de definit e cea care aparține experienței cu caracter de disecție, înclinația spre căutare și filozofie, atît de pronunțată în *Hamlet*..."[1].

„Comedia" din canonul shakespearian (1623), denumită ulterior „tragicomedie", „comedie sumbră" etc, a devenit astăzi „a problem play", acceptîndu-se în general sensul pe care i l-a dat termenului Ernest Schanzer:

„O piesă tratînd o problemă morală care ocupă în ea un loc central, prezentată într-o asemenea manieră încît nu avem certitudinea orientării noastre etice iar reacțiile nesigure și diferite în mintea spectatorilor sînt posibile și chiar probabile"[2].

În *Hamlet*, „închisoarea" era Curtea regală, Danemarca, lumea. În *Măsură pentru măsură*, patru scene au loc într-o închisoare reală și una în fața închisorii, trei în mănăstire și chilii monahale, deci într-un fel tot locașuri de detenție, cinci în locuri unde sînt judecați oameni dintre care mulți vor fi trimiși la închisoare (aici intră și casa lui Angelo), ferma de la St. Luke unde Mariana e izolată de lume, „un loc public" prin care trec condamnații. Numai actul V (o singură scenă) se desfășoară „lîngă poarta orașului", în plină lumină după mult întuneric (noaptea din închisoare, noaptea de la fermă), deși se poate presupune că și „poarta" implică ideea de îngrădire și constrîngere.

Acest decor sumbru, rece, în bună măsură „oficial" (locul obișnuit de muncă al magistraților care au asistat la spectacolul de la Curte din 1604), ales de Shakespeare pentru o piesă sumbră, se întregește cu frecventele

---

[1] B. Ifor Evans, *The Language of Shakespeare's Plays*, 1952, Methuen, London, 1966, pp. 134–135.
[2] Ernest Schanzer, *The Problem Plays of Shakespeare*, 1963, Routledge Paperbacks, London, 1965, p. 6.

referiri la casele de toleranță, o altă instituție creată de om, de data aceasta una contravenind celor „legale" dar exprimînd, totuși, o formă de oprimare — „libertatea" de a constrînge și degrada dragostea. Reprezentanții bordelelor sînt aduși pe scenă și rolurile lor ocupă un spațiu considerabil în economia piesei — codoașa doamnă Overdone, codoșul Pompey, Froth, grupul întemnițaților pentru desfriu; iar glumele lor și ale lui Lucio, mult prea scabroase „pentru cei ce-l apreciază pe Aristofan și Rabelais" (M.R. Ridley) contribuie din plin la atmosfera generală de murdărie. Dezgustul dramaturgului față de neînfrînarea sexuală, vădit în *Hamlet* și *Troilus și Cresida*, este atît de prezent în *Măsură pentru măsură* încît „aceasta ne dă senzația că este un canal de scurgere" (Marilyn French).

Haosul preconizat de Ulise în discursul său despre grad (în *Troilus și Cresida*, I, 3) e atotstăpînitor în Viena (precum și în Londra și alte orașe). Travestit în călugăr, Ducele îi spune lui Escalus către sfîrșitul piesei:

„Adus cu treburi/ În statul vostru, la Viena,-s martor/ Al stricăciunii care-a dat în clocot/ Și, revărsîndu-se,-a spurcat tot locul./ Legi sînt pentru tot felul de abateri,/ Dar cum acestea nu-s băgate-n seamă,/ Par liste de pedepse caraghioase/ Ce-atîrnă-n frizerii pentru mojici./ Nu-i voie? Ei și ce?" (V, 1, 314—320)

Shakespeare vorbește prin Duce și în actele precedente, situația descrisă semănînd cu cele din *Sonetul 66* și *Timon din Atena:*

„...libertatea/ Îl trage pe judecător de nas,/ Copiii își bat doica și de rîpă/ Se duce rînduiala" (I, 3, 29—31).

(în fața închisorii) „Doamne, ce încurcătură e aici!" (III, 2, 5)

(ca răspuns la întrebarea lui Lucio: „Mai este lumea cum a fost?") „E veșnic, veșnic, aceeași — ba chiar și mai rău" (III, 2, 57).

(ca răspuns la întrebarea lui Escalus: „Ce mai e nou peste hotare?") „Nimic, afară de niște friguri atît de grozave care s-au abătut asupra bunătății că numai moartea o mai poate vindeca. Nimic nu se mai bucură de prețuire afară de schimbare și noutate și este tot atît de primejdios să îmbătrînești pe un făgaș oarecare pe cît este de virtuos să fii nestatornic în tot ce întreprinzi. Aproape că nu mai găsim adevăr care să apere obștea..." (III, 2, 241—247).

Doamna Overdone comentează, plîngîndu-se că nu prea are mușterii:

„Care va să zică, unii la război, alții la spital, alții la spînzurătoare, alții cu sărăcia..." (I, 2, 88—90).

Escalus critică nedreptățile:

„Sînt unii care se-nalță prin greșeală,/ În timp ce alții, prin virtute, cad./ De cazne unii scapă prea ușor,/ Iar alții, pentru o scăpare, mor" (IV, 2, 140–141).

După aprecierea lui Rossiter, în *Măsură pentru măsură* întîlnim figura tradițională a „lumii întoarse pe dos", așa cum a fost pictată de Pieter Brueghel în „Proverbele flamande" și cum avea să fie zugrăvită de Hobbes:

„...natura omului este singuratică, temătoare, scîrboasă, brutală și fără viață lungă; o lume unde forța și înșelăciunea sînt singurele legi".

„Dar", adaugă Rossiter,

„...nu este oare aceasta chiar lumea lui Iago, «domnișorul cu suflet de piatră,/ Care nu poate vedea dincolo de această lume» și-și potrivește viața după un asemenea tipic?"[1].

Totodată, lumea din *Măsură pentru măsură* este și o lume a aparențelor, sub toate formele ei posibile, fățărnicie, travestiu, teatru. Ducele, care regizează piesa și joacă teatru de la început pînă la deznodămînt (silit să mai și mintă din cînd în cînd), face generalizări ca acestea:

„De-am fi toți sfinți, cum par să fie unii,/ Și graiul crimei n-ar fi și-al minciunii!" (III, 2, 40–41)

„Vai, ce-ascunde-un om cînd, iată,/ 'N chip de înger se arată!" (III, 2, 293–294)

Angelo, „un fariseu față de lege" (Schanzer), generalizează pornind și de la autocaracterizări:

„O rang! O, demnitate! Cît de des,/ În haină de ceremonie, smulgi/ Elogiul proștilor și pe-nțelepți/ Îi fereci de înșelătoru-ți chip! Sîngele-i sînge. Pe un corn de drac/ Să scriem «înger bun», cu toate că/ Nu-i stema diavolului" (II, 4, 12–17).

(lăudînd frumusețea Isabellei) „O mască neagră spune mult mai mult/ Despre frumosul chip ce-l tăinuiește/ Ca frumusețea dezvelită" (II, 4, 80–82).

„Vai, cum știe iadul/ Să-mbrace-un stîrv hîd în fireturi!" (III, 1, 93–94)

Falsitatea locțiitorului e subliniată de Isabella:

---

[1] A.P. Rossiter, *Angel with Horns*, 1961, Longman Group, London, 1970, p. 167.

„O, fața, fața! Angelo, ia seama..." (II, 4, 151).

(către Claudio) „Sfîntul părelnic/ Cu chip sever, cu vorbă înțeleaptă/ Ce-n creștet ciocănește tinerețea/ Și-neacă nebuniile în apă/ Cum șoimul pasărea, este un drac" (III, 1, 87—90).

Isabella și Mariana încuviințează trucul patului, Lucio minte, personajele din lumea interlopă mint și înșală.

După Rossiter, Barnardine

„...este singurul personaj pozitiv în lumea acestor comedii de probleme: un om fără mască, perfect sigur de ceea ce este, «de nedespuiat», «complet». Toți ceilalți sînt oamenii îndoielii și ai aparenței"[1].

În strînsă legătură cu relația realitate-aparență, B. Ifor Evans insistă asupra imaginii oglinzii:

„Mai remarcabilă și mai persistentă — pentru că se repetă des în primele acte — este o imagine care, într-un fel sau altul, contrastează obiectul real și reflectarea lui într-o oglindă, umbra și lucrul. Din nou, Shakespeare se oprește asupra unui anumit grup de asociații cu care mintea sa se străduiește să definească o idee, fără să fie preocupat de jocul imaginilor. Dramaturgul pare fascinat și totodată tulburat de comportarea oamenilor și de motivele lor adevărate, de parada conformismului moral și realitatea dorinței senzuale. Imaginea imprimării unui chip pe o monedă și cea a chipului însuși /.../ nu este decît o încercare de a descoperi imaginea care va corespunde ideii. Dar îndeosebi oglinda și sticla îi servesc ca ilustrare. Una din cele mai clare referiri o face Isabella:

«...ci omul, mîndrul om,/ Gătit în mica, scurta lui mărire,/ Necunoscînd ce-i mai vădit în el,/ Oglinda-suflet, aprig ca maimuța,/ În fața bolții se prostește-atît/ Că, sus, plîng îngerii care ca și noi,/ De s-ar hlizi, și-ar pierde nemurirea» (II, 2, 117—122).

Ea revine mai tîrziu asupra amăgirii oglinzii cînd vorbește cu Angelo: «*Angelo:* Și femeile sînt slabe. *Isabella:* Da, sînt fărîmicioase — ca oglinda...» (II, 4, 125—126)"[2].

La caracterul apăsător al atmosferei din *Măsură pentru măsură* contribuie substanțial suferințele omenești fizice (astfel, viața din închisoare) și mai ales morale (Isabella, Claudio, Mariana, Ducele, Angelo), precum și spectrul morții care plutește aproape neîntrerupt în aer. Cuvîntul „moarte" e pe buzele tuturor, condamnarea lui Claudio determină cursul intrigii principale iar discuțiile despre moarte capătă importanță tematică și prin

---

[1] A.P. Rossiter, *Op. cit.*, p. 167.
[2] B. Ifor Evans, *Op. cit.*, p. 137.

generalizări, cum ar fi cele ale Ducelui, cînd, travestit în duhovnic, îl consolează pe Claudio în spiritul împrumutat, cum spune John Wain, „punct cu punct din stoicismul roman al lui Seneca" (marea replică din III, 5 şi urm. — „Nu te-ndoi de moarte, şi atunci/ Şi ea şi viaţa vor părea mai blînde" etc.) sau cînd Isabella, fanatică în credinţa ei, îl consolează în lumina preceptelor creştine, adăugînd:

„Durerea morţii stă mai mult în teamă/ Şi-un uriaş ce moare nu încearcă/ Un chin mai mare decît biata gîză/ Cînd în picioare o călcăm" (III, 1, 76—79).

Stauffer observă:

„Dintre toate temele contrapunctice din această piesă nici una nu este tratată cu mai multă complexitate decît cea a atitudinii faţă de moarte. Groaza instinctului vital în prezenţa morţii, acceptarea morţii prin raţiune, transcenderea morţii prin spirit, pînă şi dispreţul faţă de moarte prin ignoranţă, toate sînt prezente. Barnardine nu-şi îndeplineşte singura funcţie pe care o are în intriga piesei, deoarece reprezintă atît de bine acest ultim motiv al insensibilităţii încît Shakespeare nu se îndură să-l omoare. Beat şi închis, Barnardine nu se lasă convins că trebuie să fie executat. /.../ Prin contrast cu el, sensibilul Claudio e atît de îngrozit de moarte încît Ducele trebuie să folosească întreaga sa forţă oratorică. Mulţumită mentorului, Claudio învaţă această filozofie stoică şi spune printr-un paradox nu prea convingător:

«Vrînd să trăiesc,/ Văd pîn-la urmă că aş vrea să mor/ Şi dau de viaţă cătînd moartea. Vină!» (I, 3, 41—42)

Totuşi, instinctul este mai puternic şi atunci cînd, în aceeaşi scenă, el află că există o modalitate a salvării sale de mormînt, izbucneşte rostind cutremurătoarea replică:

«Da, dar să mori, să nu ştii unde mergi» etc. (I, 3, 116 şi urm.)

care întrece prin grozăvie oricare din meditaţiile despre moarte ale lui Hamlet /.../ Sora lui e revoltată de teama abjectă a lui Claudio deoarece pentru un cuget atît de convins de anumite valori cum este cel al Isabellei moartea are puţină importanţă şi putem să-i dăm crezare cînd spune:

«Vai, dac-ar fi la mijloc viaţa mea,/ Aş arunca-o ca pe-un ac şi astfel/ Te-aş izbăvi» (III, 1, 102—104).

Aceasta este atitudinea faţă de moarte în marile tragedii, unde valorile spirituale cîntăresc mai mult decît o prelungire a existenţei. Dar ea nu e nici pe departe resimţită ca o certitudine în această piesă ambiguă, unde moartea nu-şi pune pecetea pe nici o hotărîre definitivă. Aici, atitudinea

este cea a tuturor pieselor din perioada respectivă și judecățile înțelepte rareori influențează acțiunea"[1].

După ce amintește și de replica lui Pompey, codoșul, „...sînt un biet om care vrea să trăiască" și-l compară pe milosul Duce cu Francisc d'Assisi, Stauffer încheie astfel:

„Simpla luptă pentru existență precum și obișnuitele prilejuri de suferință trupească și mintală sînt văzute de Shakespeare ca legătură între oameni. Sadismul și negarea prezente în piesele din această perioadă amară apar mult mai dureroase la Shakespeare decît la existențialiștii și naturaliștii secolului al XX-lea pentru că în concepția lui ele violau ordinea naturii"[2].

În sfîrșit, faptul că Angelo este agent și promotor activ și feroce al morții poate fi completată și cu ideea propriei sale morți, pusă astfel în lumină de Leavis:

„...se poate afirma cu toată seriozitatea că după ce și-a recunoscut vinovăția, el a trecut printr-o moarte virtuală /.../ Pe lîngă că moartea sa iminentă a părut o certitudine, prin distrugerea imaginii sale despre sine, a personalității sale așa cum a trăit-o pentru sine însuși și pentru lumea dinafară, el a cunoscut moartea"[3].

Gustul amar al piesei îl simt pînă și cei mai predispuși spre seninătate și voie bună cititori sau spectatori. Nu l-au putut înlătura total nici calda și complexa umanitate a Ducelui, nici simpla umanitate a unor personaje de rînd, nici glumele spirituale din text (există și acestea), nici comicul de caracter și situație, uneori de bun gust (de pildă, scenele în care Lucio îl vorbește de rău pe Duce fără să știe că acesta este interlocutorul); și nu-l înlătură total nici deznodămîntul „fericit", cele patru căsătorii. Pentru că „totu-i bine cînd sfîrșește bine" la Shakespeare poate să însemne și „nu totul e bine cînd sfîrșește bine".

Pe un asemenea deprimant fond „topografic", de atmosferă și stări sufletești, evoluează tema principală a piesei, nu „ethosul creștin" (G. Wilson Knight), nici „ordinea în guvernare" (Stauffer), nici „iertarea" (John Wain), nici „procesul sexualității" (M. French), ci „justiția și clemența/ îndurarea" (M.R. Ridley și alții) sau „echilibrul care trebuie să existe între justiție și conștiință/umanitate", cum proclamă Ducele adresîndu-i-se lui Escalus la începutul piesei: „Rămîne numai/ Știința s-o îmbini cu conștiința/

---

[1] Donald A. Stauffer, *Shakespeare's World of Images*, 1949, Indiana University Press, Bloomington-London, 1966, pp. 146–147.
[2] *Ibid.*, pp. 147–148.
[3] F.R. Leavis, *Measure for Measure*, în „The Common Pursuit", 1952, Penguin Book, Harmondsworth, 1969, p. 172.

în tot ce faci" (I, 1, 7–9) și (despre Angelo): „Îl investesc cu-a rangului asprime/ Și cu însemnele iubirii noastre/ Îl încunun" (I, 1, 19).

Titlul piesei e derutant, fiind modificat față de *Noul Testament* din care se inspiră: „Cu ce măsură măsurați, vi se va măsura" (Marcu, IV, 24), cu omiterea contextului: „Nu judecați ca să nu fiți judecați și cu măsura cu care măsurați vi se va măsura" (Matei, VII, 1–2) și mai ales: „Cu ce măsură măsurați, vi se va măsura" și „iertați și veți fi iertați" (Luca, VI, 37–38). Or, fără contextul din Luca, „măsură pentru măsură", chiar pentru buchiniștii elisabetani, trimitea destul de lesne la legea veche, la răzbunarea cuprinsă în „ochi pentru ochi" și „dinte pentru dinte". Sau tocmai această posibilitate a avut-o Shakespeare în vedere?

Încă August Wilhelm Schlegel își exprima nedumerirea:

„În mod impropriu, lucrarea își împrumută numele de la pedeapsă; adevăratul tîlc al întregului este triumful îndurării asupra justiției stricte, nici un om nefiind scutit de erori ca să aibă dreptul s-o împartă egalilor săi"[1].

Gervinus găsea necesară schimbarea prepoziției:

„.../*să se acorde*/ pedeapsa nu ca *măsură pentru măsură*, ci *cu măsură*"[2].

În secolul nostru, Stauffer vede în titlul piesei încă o expresie a caracteristicei ironii shakespeariene:

„Trebuie să învățăm să trăim alături de vicleni noștri diavoli și principala acțiune morală din piesă este menită să-i învețe pe cei doi idealiști, Angelo și Isabella, să-și potrivească cele mai bune gînduri și speranțe cu existența posibilă într-o lume ce nu poate fi ignorată. Titlul, așa cum rezultă necontenit din cuvintele și faptele Ducelui, este ironic. După concepția lui Shakespeare, moralitatea Vechiului Testament din «ochi pentru ochi» nu este măsurată ci extremă. Titlul se apropie mai mult de mesajul real al piesei dacă este interpretat ca o laudă a liniei de mijloc aristotelice. Moderația și lipsa de moderație sînt teme frecvente și speranța pentru om stă în aceea că acțiunea măsurată sau temperată poate întîlni o reacție de același fel"[3].

---

[1] August Wilhelm Schlegel, *Über dramatische Kunst und Literatur* 1809.
[2] Citat de J.W. Lever, *Op. cit.*, din *Shakespeare Commentaries*, traducere de F.E. Burnett, 1875, p. 502.
[3] Donald A. Stauffer, *Op. cit.*, p. 156.

Contemporanii lui Shakespeare au manifestat un interes susţinut pentru problemele privind autoritatea statală, justiţie şi pedepsele concrete statornicite în legi şi edicte contradictorii şi învechite (ca acelea referitoare la căsătorie, neschimbate din secolul al XII-lea) — cf. „*Claudio: /.../* Dar, iată, acest nou cîrmuitor/ Renvie legile de odinioară/ Care, precum armele nelustruite,/ Svîrlite-ntr-un ungher, de trebuinţă/ N-au fost de paisprezece zodiacuri..." (I, 2, 175—179); iar aceste probleme erau în general discutate prin prisma concepţiilor religioase, caracteristice vremii. Regele era încă socotit locţiitorul lui Dumnezeu pe pămînt, Dumnezeu era împărţitorul suprem al dreptăţii, dreptatea era privită ca răzbunare. Ecouri directe ale acestei gîndiri se întîlnesc în lucrări teoretice unde este specificat rolul tragediei. În *The Art of Poesie (Arta poeziei*, 1589) Richard Puttenham arăta că obiectul ei era „nestatornicia soartei şi dreapta pedeapsă a lui Dumnezeu ca răzbunare împotriva unei vieţi vicioase şi nevrednice"; iar după Fulke-Greville, în *Liffe of Sidney (Viaţa lui Sidney)*, tragedia antică „murmura împotriva Proniei Cereşti pe cîtă vreme tragedia modernă era dominată de legea morală", străduindu-se „să sublinieze felul în care se răzbună Dumnezeu împotriva fiecărui păcat în parte, spre disperarea sau zăpăceala muritorilor"[1].

Cît despre tragediile scrise în această perioadă, este impresionant numărul celor axate pe răzbunare, începînd cu *Tamburlaine (Tamerlan*, juc., 1587, tip. 1590) de Christopher Marlowe. Deşi păgîn, eroul e înfăţişat ca un stăpînitor care se conformează convingerilor religioase elisabetane:

„Se află-un Dumnezeu al răzbunării/ Ce tunetul şi fulgerul le-asmute/ Şi eu sînt Biciul lui şi-ascult de El" (II, 5).

Dar ideea de răzbunare a divinităţii şi autorităţii împotriva păcătoşilor a găsit un izvor nesecat pentru nevoile teatrului în tragediile „sîngeroase" ale lui Seneca, denumite şi „senecane". Aceasta, fără să se ţină seama de „pedeapsa lăuntrică", prezentă, aşa cum subliniază Battenhouse, în drame „de cabinet" ca *Thebais* (în care Oedip cunoaşte mustrările conştiinţei, furia şi nebunia), *Hercules Furens* (unde sufletul lui Hercule devine „sălaş al patimilor nebuneşti"), sau *Thyestes* („chinurile sufletului" eroului)[2].

Pe de altă parte, legile şi aplicarea lor nu găseau în Scriptură un cod adecvat sau complet, astfel că, treptat, speculaţia teologică s-a disociat de necesităţile imediate ale practicii sociale, care a găsit cuprinzătoare sisteme elaborate de autori clasici:

---

[1] L.G. Salinger, *Tourneur and the Tragedy of Revenge*, în *The Age of Shakespeare*, edited by Boris Ford, Pelican, Harmondsworth, 1964, p. 334.

[2] Roy Battenhouse, *Marlowe's Tamburlaine, A Study in Renaissance Moral Philosophy*, Vanderbilt, Nashville, 1964, pp. 104—106.

„Preceptele de inspirație divină ale dreptății și îndurării erau mai puțin edificatoare decît clasica *via media* a echității bazate pe rațiune. *De Officiis* (Cicero) și *De Clementia* (Seneca), mult mai curînd decît Pentateucul sau Evangheliile, sînt autoritățile decisive în *The Governour* al lui Thomas Elyot, în *Basilikon Doron* al lui James I, precum și în alte lucrări influente"[1].

„...Propriile păreri ale lui Shakespeare însuși în aceste chestiuni par să fi fost în strînsă concordanță cu cele ale regelui și ale altor scriitori umaniști ai vremii. Nu găsesc nimic caracteristic creștin în aceste păreri. James însuși le sprijină referindu-se la scriitori antici, precreștini, cum ar fi Aristotel, Cicero și Seneca. Sînt puncte de vedere ale oamenilor omenoși și luminați din toate timpurile.

Consider că ideea atît de repetată în ultima vreme, potrivit căreia *Măsură pentru măsură* exprimă un ethos specific creștin, este lipsită de justificare"[2].

Atît *via media* cît și „omenia" și „îndurarea" sînt recomandate și justificate în *De Clementia* de Seneca, din care cred că următoarele fragmente sînt cele mai importante:

„...unde este omul cel atît de puternic și de mulțumit de sine însuși care să nu se bucure văzînd așezată lîngă suveran clemența gata să sară în ajutorul fragilei umanități?" (I, 1) (cf. „*Angelo:* Și femeile sînt slabe. *Isabella:* Da, sînt fărîmicioase ca oglinda..." — II, 4, 125—126).

„...este la fel de crud să-i iertăm pe toți și să nu iertăm pe nimeni. Trebuie păstrată calea de mijloc; iar acolo unde echilibrul este dificil și trebuie să cîștige una din două părți, aceasta să fie omenia" (I, 2).

„Clemența, aș spune, este, pentru toți oamenii, conformă cu natura lor, dar ea este și mai de laudă la suverani, pentru că ei au în jurul lor mai mulți nenorociți care trebuie să fie salvați /.../ Cruzimea omului particular face puține victime; cea a prințului pedepsește crunt, ca un război.

„/.../ *(laudă pe regele)* pătruns de această cugetare: «Orice om poate ucide în pofida legii; numai eu pot salva în pofida ei»" (I, 5).

„Există oare puțini magistrați pasibili de lovitura legii în numele căreia anchetează?" (I, 6)

„Cu privire la moravurile publice, acestea pot fi îndreptate cel mai bine dacă sîntem cumpătați în darea pedepselor; pentru că un mare număr de delincvenți creează obiceiul de a se comite delicte /.../ iar severitatea pierde, prin însăși frecvența cu care se manifestă, ceea ce are mai eficace: influența exemplului..." (I, 22).

---

[1] J.W. Lever, *Op. cit.*, p. LXIV.
[2] Ernest Schanzer, *Op. cit.*, p. 126.

„O autoritate mai puţin aspră este cea mai ascultată. Spiritul uman este nesupus din fire; se înverşunează împotriva obstacolelor şi constrîngerilor; ascultă mai bucuros atunci cînd nu e silit să asculte. Şi tot aşa cum un cal mîndru şi generos se acomodează cel mai bine cu un frîu mai liber, şi morala publică păşeşte înainte cu o mişcare spontană ca urmare a clemenţei..." (I, 24). (Cf. „*Claudio:* /.../ Sau dacă trupul obştii e un cal/ Pe care-ncălecind, noul stăpîn/ Cu pintenu-l înţeapă ca să ştie/ De frica lui..." – I, 2, 169–172).

„Clemenţa este moderaţia unui suflet care dispune de puterea de a se răzbuna /.../ ...este moderaţia care iartă ceva din pedeapsa cuvenită şi meritată..." (II, 3).

„Înţeleptul va trece multe cu vederea; va salva multe suflete bolnave, dar nu şi pe cele incurabile. El îl va imita pe agricultorul priceput, care nu se îngrijeşte numai de copacii drepţi, dezvoltaţi frumos, ci găseşte proptele pentru îndreptarea celor a căror creştere a fost stînjenită dintr-o cauză sau alta; el tunde marginile copacilor ale căror ramuri prea stufoase i-ar împiedica să se înalţe..." (II, 7)[1]. (Cf. „*Escalus:* Dar e mai bine, cred, să tundem pomul/ Cu foarfeca decît să-l doborîm..." – II, 1, 5–6).

După ce argumentează pe larg de ce nu poate fi de acord cu Ulrici, R.W. Chambers, G. Wilson şi alţi apărători ai ethos-ului *specific* creştin, Rossiter ajunge şi la concluzia următoare în amplul său studiu:

„Atitudinea lui Shakespeare în această piesă mi se pare că a fost descrisă cît se poate de corect de Raleigh: este «critică şi ironică, exprimată prin aluzii, întrebări şi comparaţii». Este atitudinea caracteristică într-o piesă de probleme"[2].

Că atitudinea lui Shakespeare este în primul rînd *critică* în *Măsură pentru măsură* se vede din condamnarea directă dar mai ales indirectă, „aluzivă" a stărilor de lucruri din Viena, a „lumii întoarse pe dos". Iar de vină nu este atît „căderea omului în păcat" (cum se poate citi printre rînduri, de exemplu atunci cînd Isabella vorbeşte despre un om „zidit a doua oară" – II, 2, 79), cît, aşa cum a accentuat întotdeauna dramaturgul, *lipsa autocunoaşterii*. Ca în *Othello*, *Totu-i bine cînd sfîrşeşte bine* sau *Troilus şi Cresida* (sînt exemplele cele mai apropiate cronologic), oamenii nu se cunosc între ei, dar, mai pregnant ca oricînd pînă acum, în *Măsură pentru măsură* ei nu se cunosc pe ei înşişi. Maxima înscrisă pe templul de la Delfi

---

[1] *De la clémence*, în *Oeuvres complètes de Sénèque le philosophe*, traduction nouvelle par J. Baillard, tome premier, Librairie Hachette, Paris, 1905, pp. 281–311.
[2] A.P. Rossiter, *Op. cit.*, p. 129.

(„Cunoaşte-te pe tine însuţi") e repetată, sub o formă sau alta, de personajele piesei:

„*Escalus (despre Duce):* Se străduia în primul rînd să se cunoască pe sine însuşi" (III, 2, 252–253).

„*Isabella (despre om în general):* Necunoscînd ce-i mai vădit în el, Oglinda-suflet..." (III, 2, 119–120).

„*Temnicerul (prin implicaţie):* ...cunosc judecători/ Cari s-au căit amarnic cînd sentinţa/ A fost îndeplinită" (II, 2, 10–12).

„*Ducele:* Angelo/ E-un puritan; nu rabdă răutatea;/ Cu greu mărturiseşte că în vine/ Îi curge sînge sau, cînd e flămînd,/ Că pîinea e mai bună decît piatra" (I, 3, 50–53).

„*Escalus (către Angelo):* Gîndeşte-te /.../ Dacă-n vîltoarea propriilor patimi /.../ niciodată/ N-ai cunoscut *tu* vina ce-i aduci..." (II, 1, 8–15).

„*Isabella (către Angelo):* Ci bate la a inimii portiţă/ Şi-ntreabă de n-a cunoscut cumva/ O vină ca a fratelui meu Claudio..." (II, 2, 136–138).

Comentatorii piesei atrag atenţia asupra autocunoaşterii:

„Cunoaşterea de sine *(este)* principala ţintă a căutărilor din *Măsură pentru măsură*..."[1].

„Ducele nu poate crede că locţiitorul lui puritan îşi cunoaşte propriile slăbiciuni şi pasiuni sau că ignorarea acestora îi dau siguranţă şi integritate"[2].

„Necunoaşterea de sine a lui Angelo, revelată mai ales în primul său monolog (II, 2, 116 şi urm.) este fundamentală pentru concepţia lui Shakespeare despre caracterul acestuia. Cu excepţia scurtului interval de timp de la sfîrşitul piesei unde se preface ca să-şi scape pielea, el nu este un ipocrit şi trăieşte mai curînd conform idealului de inumanitate pe care şi l-a creat /.../. Este un auto-amăgitor mai curînd decît un amăgitor al altora"[3].

„*(Angelo)* nu este un ipocrit conştient, ci mai degrabă un om ale cărui principale defecte sînt auto-înşelarea şi mîndria că e atît de drept"[4].

„În conformitate cu natura piesei, personalitatea Isabellei, ca şi cea a lui Angelo şi Claudio, nu pare nici „bună", nici „rea", ci fundamental auto-ignorantă, cu tensiuni interioare împinse pînă la punctul de prăbuşire morală înainte ca procesul să fie inversat şi o nouă integrare psihică realizată"[5].

---

[1] J.W. Lever, *Op. cit.*, p. XLVIII.
[2] Donald A Stauffer, *Op. cit.*, p. 142.
[3] Ernest Schanzer, *Op. cit.*, p. 84.
[4] G. Wilson Knight, *Measure for Measure and the Gospels*, în „The Wheel of Fire", 1930, Methuen, London, 1972, p. 85.
[5] J.W. Lever, *Op. cit.*, p. LXXXI.

„Lucio poate exsta numai într-o societate a bunei cuviinţe infatuate şi a auto-înşelării, pentru că mintea lui se hrăneşte perfect parazitar cu aceste nesincerităţi"[1].

Ascendentul Ducelui asupra tuturor celorlalte personaje stă în primul rînd în faptul că el este singurul care s-a studiat, şi se studiază în continuare, pe sine însuşi. Autocunoaşterea, respectiv cunoaşterea *raţională* a propriilor sale potenţe, nu numai a virtuţilor ci şi a scăderilor, s-a asociat la Duce cu empatia şi dragostea de oameni funciară, pentru a-l face înţelegător faţă de aceştia şi pe calea raţiunii; şi concomitent, interesul pentru cunoaşterea semenilor i-a stimulat şi simţul *observaţiei*, capacitate caracteristică şi unor eroi shakespearieni anteriori, de pildă lui Hamlet şi Iago. De aici şi aura „misterioasă" cu care-l înconjoară G. Wilson Knight cînd îi face portretul:

„Atitudinea Ducelui faţă de responsabilitatea umană este încîntătoare de la început pînă la sfîrşit: el este ca un tată blajin şi toţi ceilalţi sînt copiii lui /.../

Deghizat în călugăr, Ducele se mişcă de colo pînă colo, figură întunecoasă, dirijînd, observînd, moralizînd asupra acţiunilor celorlalte persoane. Pe măsură ce progresează piesa şi stratagema lui cu privire la Angelo se face simţită, el capătă o demnitate misterioasă ce sporeşte mereu, scopul său iniţial pare că devine din ce în ce mai profund, acţiunea se apropie cu paşi siguri de finalul ei logic, hotărît dinainte. Am încetat cu desăvîrşire să ne gîndim la Duce numai ca la un conducător studios şi nepractic, incapabil să-şi îndeplinească funcţia. În cadrul universului dramatic el se bucură mai curînd de demnitatea şi puterea unui Prospero, cu care seamănă în chip curios. Stratagema şi planul amîndurora este stratagema şi planul piesei: ei ticluiesc şi construiesc piesa şi astfel, inevitabil, trebuie puşi pe picior de egalitate cu poetul însuşi — pentru că amîndoi sînt simboluri ale mişcărilor controlate, gîndite, combinate, ale figurilor de şah din dramă"[2].

Cert este că Ducele are calificarea necesară pentru a întreprinde „experimentul ştiinţific" (termen folosit de W. Knight) la care îl supune pe locţiitor. Schematic, procesul ar putea fi interpretat în felul următor.

Transferarea atribuţiilor sale lui Angelo era menită, aşa cum îi spune Ducele călugărului Thomas, să dea un răspuns întrebării: „...puterea schimbă oare/ Un om, şi omu-i altul decît pare?" (I, 3, 53—54)

---

[1] G. Wilson Knight, *Op. cit.*, p. 90.
[2] G. Wilson Knight, *Op. cit.*, p.79.

Istoria scrisă şi nescrisă cunoscuse destule cazuri cînd, îmbătaţi de putere, oameni cumsecade s-au transformat în fiare. Ducele ştia foarte bine acest lucru, după cum, pe de altă parte, ştia din capul locului (deşi mulţi comentatori nu sînt de acord) că Angelo nu e un sfînt, dovadă descrierea pe care, indignat, i-o face cînd îi vorbeşte Isabellei despre cruzimea manifestată de locţiitor faţă de Mariana („A lăsat-o plîngînd şi nu i-a şters o lacrimă ca s-o mîngîie; şi-a călcat jurămîntul..." etc. — III, 1, 233 şi urm.). Nu era aşadar vorba de o „schimbare", ci, cel mult, de o potenţare a răului în condiţii de libertate deplină de acţiune. Tot astfel, Ducele era din capul locului convins că sfîntul „pare" sfînt, că „nu este ceea ce este", ca să folosim autocaracterizarea lui Iago. Dacă această interpretare e corectă, rămîne doar alternativa că „experimentul" e făcut de dragul cetăţenilor Vienei şi că este un „exemplum", o „dovadă" şi un avertisment (demascarea magistratului corupt). Iar în acest sens, va fi un experiment pe deplin reuşit.

Neştiind că devine o piatră de încercare în testul lui Shakespeare (nu al Ducelui), Isabella îl imploră pe Angelo să-l graţieze pe Claudio, iar locţiitorul, subjugat de frumuseţea ei trupească şi sufletească, pînă la ieşirea sa din scenă în actul II (scena 4), „ar putea rivaliza cu Macbeth în despicătura creată între dorinţele sale obsesive şi conştiinţă"[1]. Totuşi, răul învinge şi e potenţat, Angelo o şantajează pe Isabella ameninţînd-o că-l va supune la torturi pe fratele ei, o minte josnic promiţîndu-i că-l va ierta.

În momentul cînd, după o absenţă de două acte (II, 4 — IV, 4), Angelo reintră în scenă, el e prins în experimentul Ducelui — „trucul patului", „verificarea", „dovada" peremptorie a jocului dublu al „apărătorului ordinii" în stat. El a depăşit acum definitiv faza conflictului moral şi cum nu cunoaşte jumătăţile de măsură, din „sfîntul desăvîrşit" devine „ticălosul desăvîrşit" (John Wain), ordonă crima (uciderea lui Claudio) în ciuda promisiunii de graţiere, cu febrilitatea laşului care vrea să scape de un martor incomod (încalcă legea prin aceea că nu dă un ordin scris, ci verbal de execuţie şi îi cere temnicerului ca pedeapsa să fie aplicată la o oră matinală, neîngăduită de lege, vrea să i se aducă neîntîrziat „dovada" — capul retezat), comite, virtual, crima, apoi, în scena procesului din actul V renegă depoziţiile martorilor, cere pedepsirea exemplară a Isabellei, Marianei şi călugărului hulitor Lodowick (Ducele). Demascîndu-l, acesta îşi încheie experimentul „public" şi trece deîndată la experimentul „particular": îl iartă. Reuşeşte şi acest experiment pentru că are un efect imediat asupra lui Angelo (parcă prea imediat şi teatral, dar, cum ne învaţă Isabella:

---

[1] Leo Kirschbaum, *Character and Characterization in Shakespeare*, Detroit, Wayne State University Press, 1962, p. 120.

„...nu-i cu neputinţă/ Ce e ciudat" – V, 1, 51–52), verosimil nu atît prin aceea că Ducele i-a trezit conştiinţa (nişte antecedente existau, cum s-a văzut), cît prin caracterul sentinţei primite, total străină mentalităţii cobaiului. El este atît de uimit („filozofia începe cu uimirea") de năruirea bruscă a concepţiilor sale despre dreptate încît preferă moartea: „Îmi pare foarte rău că am iscat/ Atîta suferinţă *(un început de empatie sau o minciună?)*. „Mă căiesc/ Din inimă şi nu cer îndurare./ Mi-e greu păcatul şi doresc să mor" (V, 1, 475–478). Iertarea ca pedeapsă (în cazul lui Angelo ca pedeapsă mai rea decît moartea) s-ar părea că e o formulă acceptată de Shakespeare în anul sau anii cînd a compus *Măsură pentru măsură*, deci cînd putea să ia cunoştinţă de tragedia lui Thomas Heywood *A Woman Killed with Kindness (O femeie ucisă prin bunătate* sau *Bunătatea ucide o femeie* publicată în 1607, dar jucată în 1603 – deşi, lucru curios, expresia „a woman killed with kindness" apare încă în *Îmblînzirea îndărătnicei*, 1593–1594). Or, tema principală a piesei lui Heywood este pedeapsa sau răzbunarea prin iertare. Dacă Hamlet declara: „Trebuie să fiu crud numai pentru a fi bun", John Frankford, soţul înşelat, ar fi putut spune: „Trebuie să fiu bun numai pentru a fi crud"; asistînd la scena trădării – ca Troilus –, primul său impuls este să o omoare pe Anne, dar apoi o iartă. „Nu poate fi atît de ticălos/ Ca să mă ierte" (IV, 4, 137) exclamă ea, prevăzînd fără greş o veşnicie a mustrărilor de cuget pînă la moartea care le va pune capăt. Pe de altă parte, să nu uităm că Shakespeare însuşi va dezvolta teza iertării ca pedeapsă în *Furtuna*, unde spiriduşul Ariel îi înştiinţează pe uneltitori că stăpînul său, Prospero, îi va ierta: „...vă vestesc la toţi/ Sfîrşit încet *(mustrările de cuget)*, mai crud ca-acel năprasnic" (III, 3, 77–79).

Despre Isabella, cel mai controversat personaj din piesă (o reuşită deplină după unii, un eşec după alţii, de exemplu după Charlton; întruchiparea bunătăţii sau, dimpotrivă, o „egocentrică" şi o „vanitoasă" – John Wain, chiar o „egoistă" – Rossiter; fire glacială sau aprinsă), se pot afirma cu certitudine trei lucruri: ea se dezbară treptat de bigotismul care o caracteriza ca novice; indiferent dacă era „rece" sau „miloasă" sau „pasionată" la început, ea evoluează spre o dragoste curată şi profundă pentru Duce, viitorul ei soţ, precum şi spre o simpatie umană atît de pronunţată încît îl iartă pe duşmanul ei de moarte Angelo, găsind şi explicaţii raţionale pentru gest:

„Nu cred/ Că pîn-a mă vedea, l-a stăpînit/ Vreun gînd viclean. Şi-atunci, de ce să moară? /.../ Cît despre Angelo, ce faptă/ A fost urmarea gîndului urît?/ Ea trebuie-ngropată ca pornirea/ De-o clipă. Gîndul nu-i răspunzător/ Cum sînt supuşii" (V, 1, 446–454). Aici se dezice întrucîtva

de dogma creştină, care afirmă că gîndul păcătos este echivalent cu fapta păcătoasă)

Viaţa, în colaborare cu Ducele, o supune unor ispitiri ieşite din comun, ceea ce ar putea să explice „schimbarea“ mentalităţii sau „accentuarea“ trăsăturilor nobile existente:

„Ţinută în neştiinţă despre supravieţuirea lui Claudio, ea a dat glas în IV, 3, aceloraşi dureri şi aceloraşi dorinţe de răzbunare pe care le cunoscuseră Epitia şi Cassandra în împrejurări comparabile. Stăpînită de ele, în actul V ea trece prin situaţii şi mai tragice decît Epitia şi Cassandra: expunîndu-se ruşinii publice; declarînd lumii că a îngăduit remuşcării ei ca soră să-i terfelească onoarea; refuzîndu-i-se, dispreţuitor, mărturia; suferind chiar arestul fizic şi ocara. Evoluţia ei se încheie cu depăşirea fazei de chin şi răzbunare“[1].

Dintre celelalte personaje, Claudio reprezintă omul normal, alături de care, în ipoteza că şi noi sîntem normali, ne înfiorăm în faţa morţii, chiar dacă nu vom recunoaşte că:

„Dac-am greşit, zeiţa Cîrmuire/ Ne cere plată pe măsura faptei /.../ — dar e cu dreptate“ (I, 2, 129—132)

sau vom rîde pe înfundate auzindu-l declamînd:

„De-o fi să mor, eu bezna am s-o-ntîmpin/ Ca pe-o mireasă şi-am s-o string la piept“ (III, 1, 81—83) —

exemplu deprimant de mimetism lingvistic după modelul sincer:

„*Isabella:* De-ar trebui să mor, mi s-ar părea/ Că sînt rubine urmele de bici/ Şi-n faţa morţii rochia mi-aş scoate/ Ca-n faţa unui pat rîvnit de doruri...“ (II, 4, 101—104).

Este clar că fratele Isabellei a trecut printr-o experienţă cumplită; dar ce anume a învăţat din această experienţă nu ştim pentru că (datorită omisiunilor din ediţia in-folio?) atunci cînd „reînvie“ în actul V, el nu scoate o vorbă. Mai mult decît Claudio sîntem noi afectaţi de ordalia lui sau de ordalia despre care ştia că au cunoscut-o alţii:

---

[1] J.W. Lever, *Op. cit.*, p. LXXXIII.

„Dr. Leavis a denumit piesa «un experiment controlat», iar experimentul se pare că nu e făcut numai cu personajele din piesă, ci şi cu toţi spectatorii ei. Ea ne lasă cu sentimentul că şi noi sîntem supuşi unui test deosebit de riguros al capacităţii noastre de a forma o judecată corectă. Aşa se explică de ce *Măsură pentru măsură* a generat un impresionant corpus criticus (probabil mai mare decît cel în legătură cu oricare altă comedie shakespeariană) şi criticii nici pe departe nu vorbesc la unison"[1].

Apariţie meteorică, Julieta nu are timp decît să accepte mustrările Ducelui-călugăr: „Mărturisesc şi mă căiesc, părinte" (II, 3, 29). Mariana femeie cumsecade „casnică", iubitoare, îndură ca Helena din *Totu-i bine cînd sfîrşeşte bine* bădărăniile lui Angelo cu un stoicism care ar face de prisos alte îndrumări decît cele cu caracter practic din partea Ducelui, iar simpla ei umanitate îi îngăduie să generalizeze „empatic":

„Bărbaţii cei mai buni/ Au mii de lipsuri, sînt cam urîcioşi,/ Dar pîn-la urmă se mai dreg. Aşa e/ Şi soţul meu, mai ştii? O să se schimbe" (V, 1, 440–442).

Lucio are un cazier special în procesul deschis şi rezolvat de Duce şi nu întîmplător criticii s-au oprit asupra rolului său în aparenţă minor. Mulţi dintre aceştia, invocînd şi promptitudinea cu care, ca prieten bun al lui Claudio, a sărit în ajutorul lui intervenind pe lîngă Isabella, s-au întrebat: de ce tocmai pe el nu l-a iertat Ducele? John Bailey, de pildă, îşi exprimă indignarea printr-un semn de exclamaţie la sfîrşitul constatării:

„...cînd citim scena finală, sîntem înclinaţi să spunem că singurul păcat de neiertat este acela de a bîrfi un duce!"[2]

De fapt, Ducele l-a iertat, în sensul că i-a cruţat viaţa, ca lui Angelo. Ordinul lui „să fie biciuit şi pus în ştreang" e „figurat", după cum reiese din cuvintele precedente:

„De este vreo femeie siluită/ De-acest stricat (el însuşi se jura/ Că a lăsat pe una cu copil),/ Să spună şi-o să-l însurăm cu dînsa" (V, 1, 511–514)

ci şi din replica imediat următoare a Ducelui:

---

[1] Peter Ure, *Op. cit.*, p. 16.
[2] John Bailey, *Op. cit.*, p. 162.

„Pe cinstea mea, vei lua-o de nevastă./ Atunci am să te iert de clevetiri/ Şi alte vini" *(Ibid.*, vv. 520–522)

precum şi din comentariul împricinatului:

„Stăpîne, căsnicia cu o fleoarţă/ Înseamnă moarte, biciuit şi ştreang" *(Ibid.*, vv. 524–525).

Dacă ar mai fi fost nevoie de alte dovezi în sprijinul acestei interpretări, ar fi putut fi utilă trimiterea pe care prof. J.W. Scott de la universitatea din Southampton o face într-o revistă din 1972 la un text semnificativ din *Il Cortegiano* de Castiglione (tradus în engleză în 1561), cu ecouri clare în *Mult zgomot pentru nimic:*

„...în Spania (ca şi în multe alte locuri) e obiceiul ca atunci cînd un bărbat e dus la execuţie, dacă o prostituată de rînd îl cere de soţ, acestuia să i se cruţe viaţa" *(Cartea a II-a).*

Am preluat citatul nu pentru că ar mai fi fost nevoie de o „dovadă", ci doar ca să subliniez legalitatea în care se încadra Ducele.

Ca şi pentru Angelo, iertarea este o pedeapsă şi pentru Lucio, dar, ţinînd seama de lipsa lui de principii, presupunem că el *nu* ar fi preferat moartea.

Pe de altă parte, Ducele îl iartă pe Lucio fără nici un fel de condiţii pentru un păcat pe care îl consideră tot atît de grav ca şi desfrîul, „batjocorirea unui prinţ" *(Ibid.*, vers. 526). Şi nu are dreptate? Nu numai pentru „un prinţ" şi pentru „o autoritate" oamenii de teapa lui Lucio sînt „extrem de primejdioşi" (G.W. Knight); ei sînt un adevărat flagel social, comparabili cu răufăcătorii care calomniază cu bună ştiinţă pentru scopurile lor — Iago, Don John (în *Mult zgomot pentru nimic)*, Parolles (în *Totu-i bine cînd sfîrşeşte bine)*. Sînt oameni care, fără să urmărească beneficii personale, „se află în treabă", „se trezesc vorbind", bîrfesc de dragul de a bîrfi deoarece nu au un subiect mai interesant de discuţie dar ştiu că vor găsi întotdeauna pe cineva la fel de puţin inteligent care să-i asculte. Cu adevărat, Lucio ocupă o firidă specială în gîndirea shakespeariană privind comunicarea prin limbaj a oamenilor şi, în ultimă instanţă, „cunoaşterea". Ce este mai trist, aceste personaje sînt, adesea, nerecuperabile ca Barnardine. Putem crede că Lucio va învăţa ceva după lecţia primită?

Ca realizare artistică, piesa a fost criticată în fel şi chip.

După Stauffer,

„Ca şi în celelalte comedii din această perioadă a centrului mort, ea este un eşec pentru scenă pentru că nu traduce într-o dramă credibilă

pronunţatele predilecţii trecătoare ale lui Shakespeare pentru filozofia morală"[1].

După John Wain,

„...Ducele se sprijină cu un picior pe folclor /.../ şi nu stîrneşte un interes real prin chipul său de ceară, veşnic născocitor şi dispus să predice, tensiunea dramatică se întrerupe ori de cîte ori apare pe scenă"[2].

După Ure,

„...trasul cu urechea al Ducelui este cea mai penibilă scenă din toate comediile lui Shakespeare"[3].

Pentru Coleridge, elementele comice erau „dezgustătoare", cele serioase, „oribile". Piesa era „o lucrare odioasă". Hazlitt regreta că „îi lipseşte pasiunea".

S-au spus şi lucruri bune.

Kermode consideră impecabile primele trei acte, John Wain primele două, Leavis toate cele cinci acte, iar piesa este „una din cele mai mari opere" ale lui Shakespeare. John Wain apreciază:

„...scenele care privesc comportarea oamenilor sub stresul tentaţiei, dialogul aprins dintre Angelo şi Isabella, pledoaria dureroasă pentru cruţare a lui Claudio, chiar şi Lucio cu filozofia lui despre bolile venerice"[4].

Tot după el, piesa este „cel mai interesant eşec al lui Shakespeare", după cum potrivit lui M.R. Ridley, indiferent dacă o admirăm sau nu, „nu-i putem tăgădui forţa".

J.W. Lever vorbeşte despre „un tipar structural foarte coerent" şi consideră piesa „o capodoperă cu fisuri".

Încă nu ne-am învăţat minte. Cînd este vorba despre critici, nu mai trebuie să ni se pară ciudate divergenţele de opinii şi dacă *sînt* ciudate, să ne aducem aminte încă o dată de cuvintele Isabellei: „...nu-i cu neputinţă/ Ce e ciudat". Aceasta mai ales cînd judecat este Shakespeare, şi

---

[1] Donald A. Stauffer, *Op. cit.*, p. 142.
[2] John Wain, *Op. cit.*, p. 96.
[3] John Wain, *Op. cit.*, p. 99.
[4] Peter Ure, *Op. cit.*, p. 25.

mai ales cînd este judecată „capodopera cu fisuri" (apreciere pe care merită să ne-o însușim). În definitiv, este inutil să discutăm dacă o tablă de şah trebuie să fie socotită neagră sau albă: tabla este în carouri şi natura jocului cere ca ea să fie astfel.

...Și este atita, atîta poezie în *Măsură pentru măsură*, acest joc de şah în care Shakespeare are ca partener pe Shakespeare!

L. Levitchi

NOTE

1 Viena, locul acţiunii din piesă, nu e reprezentată prin nici un element caracteristic.

2 Aluzie la salutul „Ave Caesar!" cu care erau salutaţi împăraţii romanii.

3 Din spusele lui Lucio reiese că ducele Vienei ar fi depins de coroana Ungariei, ceea ce istoriceşte nu e posibil: acţiunea piesei avea loc cel mai tîrziu, la începutul secolului al XVI-lea, cînd Ungaria nu mai avea rege. (Devenise paşalîc turcesc începînd cu anul 1541.)

4 În original, calambur mijlocit de pronunţarea aproape identică a cuvintelor *Hungary* (Ungaria) şi *hungry* (flămînd).

5 În timpul războiului dintre Anglia şi Spania (început în 1587) actele de piraterie împotriva navelor spaniole erau foarte numeroase. Odată cu urcarea pe tronul Angliei a lui James I (1603), ele au fost interzise, iar în 1604 între Anglia şi Spania s-a încheiat un tratat de pace.

6 Coroanele franţuzeşti circulau în mod curent în Anglia.

7 În vremea lui Shakespeare nu era necesară ceremonia religioasă pentru ca o căsătorie să fie valabilă, fiind suficientă o declaraţie formală – un „pre-contract", din partea viitorilor soţi.

Dacă una din părţi contracta ulterior o căsătorie cu o altă persoană, ea comitea delictul de bigamie, iar căsătoria aceasta era considerată nulă.

Angelo însă, pentru a nu se considera legal căsătorit cu Mariana, fata pe care o părăsise, deşi se angajase formal faţă de ea (după cum se constată mai tîrziu), nu consideră valabilă o căsătorie neinsoţită de ceremonia religioasă.

În actul IV sc. 1, Ducele, dealtfel, confirmă valabilitatea unui pre-contract de căsătorie.

8 Zodiacul corespunde unui an calendaristic.

9 Întemeietoarea la Assisi (mic oraş în Italia centrală), în anul 1212 a unui renumit ordin de călugăriţe, purtînd vestminte albe.

10 Pentru a înşela păsările de pradă în privinţa locului unde se află, nagîţul strigă cînd e departe de cuib. Datorită acestei comportări el a devenit simbol al păcălelii.

11 Personajele lipsite de cultură confundă deseori cuvintele neobişnuite cu nume străine, ceea ce face Elbow, care vrînd să folosească neologismul *cannibal* ca o insultă, îl confundă cu numele generalului cartaginez şi spune „Hannibal netrebnic". În 2 *Henric al IV-lea*, II, 4, Pistol răstoarnă confuzia şi spune *Cannibal* în loc de „Hannibal".

12 Potrivit istoricului antic Plutarh (50–125 e.n.) în bătălia de la Pharsala (Grecia) dintre Iuliu Cezar şi Gnaeus Pompei, acesta din urmă s-a refugiat la un moment dat în cortul său.

13 În familiile bogate masa de prînz se servea la ora unsprezece dimineaţa, iar cea de seară la ora cinci.

14 În epoca elisabetană se credea în existenţa oglinzilor magice în care se putea vedea viitorul. Referiri la aceste oglinzi se întîlneau şi la alţi dramaturgi contemporani cu Shakespeare, ca de exemplu George Chapman şi Ben Jonson. Unul din regii care apar în halucinaţiile lui Macbeth *(Macbeth*, IV, 2) ţine în mînă o asemenea oglindă.

15 Deoarece impune normele puritanismului ca un puritan convins, Angelo se consideră un adevărat sfînt.

16 Cuvintele lui Angelo amintesc de scena în care Regele Claudius *(Hamlet*, III, 3) încearcă să se roage într-un mod asemănător: „...Să mă rog/ Nu pot, deşi mi-i gîndul viu ca vrerea:/ Dorinţa-i mare, vina şi mai mare,/ [...] Cuvîntu-mi zboară, gîndu-i pe pămînt:/ Nu urcă-n cer cuvîntul fără gînd".

17 După Angelo, pretinzînd că e neştiutoare, Isabella caută, de fapt, să-şi arate înţelepciunea.

18 Comentatorii consideră că replica lui Angelo se referă la obiceiul vremii ca soţiile nobililor să vină mascate la spectacolele teatrale. Uneori, în loc de măşti ele purtau voaluri.
Criticul J. Dover Wilson vede în acest text o aluzie la faptul că Regina, soţia regelui James I, îi comandase lui Ben Jonson un spectacol pentru seara de 5 ianuarie 1605 (cînd se închidea stagiunea) cu piesa *Masque of Blackness (Masca întunericului)*. Regina participase împreună cu unsprezece doamne de onoare aşezate într-un cadru asemeni unei scoici de sidef, îmbrăcate toate la fel, rochiile diferind numai prin culoare – albăstrui sau argintii. Pe frunte, la urechi, în jurul gîtului şi încheieturilor mîinilor aveau podoabe alese din perle orientale, care contrastau în mod plăcut cu culoarea neagră a măştilor.

19 Aluzie la faptul că în piesele medievale numite moralităţi clovnul trece prin tot felul de situaţii comice încercînd să fugă de moarte dar nu reuşeşte decît să se apropie tot mai mult de ea.

20 Compararea morții cu somnul era obișnuită în literatura tuturor timpurilor, începînd cu scriitorul roman Cicero. Apare, cu toată banalitatea ei, și în celebrul monolog al lui Hamlet *(Hamlet*, III, 1).

21 Reflexiile filozofice ale Ducelui cu privire la moarte și viață amintesc de gîndurile exprimate de Michel Eyquem Montaigne (1533–1592) în *Eseurile* sale (Cartea I, Cap. XIX) unde scrie între altele: „E o prostie să ne indurerăm din cauza plecării noastre acolo unde sîntem scutiți de orice durere... Ești în stăpînirea morții tot timpul cît ești în viață și ești dincolo de moarte cînd nu mai ești în viață...".

22 Și în cuvintele lui Claudio se reiau idei din monologul lui Hamlet și se resimte din nou influența lui Montaigne: „...această moarte pe care unii o numesc cel mai îngrozitor lucru dintre toate lucrurile îngrozitoare este [...] singurul sprijin al libertății noastre și cel mai sigur leac împotriva tuturor relelor" (Eseul II, Cap. XI).

23 Probabil o casă de țară aparținînd unei organizații religioase.

24 Vin dulce spaniol, asemănător cu muscatul.

25 Desfrînarea și camăta erau considerate delicte de gravitate egală. Printr-o lege din 1571 camăta a fost legalizată.

26 Gnaeus Pompeius nu a fost silit să meargă în urma carului învingătorului său, Iuliu Cezar. Cunoștințele de istorie ale lui Lucio sînt deficitare.

27 Lucio își dovedește lipsa de cultură clasică și în ceea ce spune despre iubita lui Pygmalion, pe care o prezintă ca prostituată. Conform legendei mitologice, Pygmalion, un sculptor din Cipru, făcuse o statuie reprezentînd o femeie atît de frumoasă încît s-a îndrăgostit de ea și rugînd-o fierbinte pe Venus să-i dea viață, zeița i-a îndeplinit dorința.

Statuii care căpătase viață Pygmalion i-a dat numele de Galatea și s-a căsătorit cu ea, la nunta lor fiind prezentă și zeița Venus. Legenda clasică, povestită de Ovidiu *(Metamorfozele*, X, 246–297), era foarte răspîndită în societatea cultă elisabetană. Unii comentatori ai textului shakespearian consideră că Pompey o confundă pe Galatea cu o prostituată pentru că în vremea lui Shakespeare era obiceiul ca statuile să fie pictate și fardate așa cum era și o statuie ce o reprezenta pe Galatea. Lipsa de cultură clasică a lui Lucio pare însă o explicație mai plauzibilă.

De menționat că un poem al lui John Marston, *Metamorfoza imaginii create de Pygmalion*, a fost ars în public în anul 1599 pentru delictul de indecență, din ordinul episcopului Whitgift *(Mesure pour mesure*, traducere de René Galland, Paris, 1930, p. 226).

28 În actul I, scena 3, Ducele îi spune călugărului Thomas că Angelo îl crede plecat în Polonia.

29 Conform unei tradiții răspîndite, vrăbiile erau considerate păsări foarte amoroase.

30 Ziua sfinţilor Filip şi Iacob era la 1 mai.

31 V. nota 7.

32 Numele călăului e compus din *to abhor* (a-i fi scîrbă de) şi *whoreson* (fiu de prostituată).

33 Unii comentatori văd în întrebarea Ducelui o referire la graţierea de către James I a unor condamnaţi la moarte pentru trădare, la Winchester (în 1604) — graţiere sosită în ultimul moment.

34 Noile instrucţiuni ale lui Angelo devansează execuţia lui Claudio cu patru ore şi o amînă pe a lui Barnardino pentru a fi sigur că cel dintîi va fi executat înainte de a sosi ordinul de graţiere făgăduit Isabelle'.

35 Întrucît în piesa-sursă a lui George Whetstone, Promos şi Cassandra (1578) regele Matei Corvin al Ungariei apare şi ca rege al Boemiei, unii critici consideră că Shakespeare a transferat această unire a Boemiei cu Ungaria asupra unirii Boemiei cu ducatul imaginar al Vienei.

36 Într-un document al timpului se relatează că în Germania, Elveţia şi în alte ţări se obişnuia să se radă capul şi barba condamnaţilor pentru crime deosebit de odioase.

37 Ceva mai mult de 3 lire sterline, — o sumă foarte mare pentru acele vremuri.

38 Numele deţinuţilor enumeraţi de Pompey sînt metaforice. Dizie derivă de la *dice* (=zaruri) şi înseamnă „trişorul la zaruri". *Deep-vow (deep* = profund, cumplit; *to vow* = a jura (aici: a înjura) — «care înjură cumplit»; *Copperspur (copper* = aramă; *spur* = pinten; — „care vinde pinteni de aramă drept pinteni de aur"; *Starve-Leckey (to starve* = a flămînzi; *lackey* = lacheu) — „cel care îşi ţine lacheii flămînzi".

39 Armele tradiţionale pe care nobilii le foloseau în dueluri erau sabia şi pavăza rotundă. În ultima parte a domniei Elisabetei acestea fuseseră înlocuite cu spada şi pumnalul, urmînd moda italiană.
Unii comentatori ai piesei consideră că menţionarea unor duelgii printre deţinuţi ar fi ca urmare a edictului din 1604 care interzicea duelurile.

40 *Drop-heir (to drop* = a lăsa să cadă, a pierde; *heir* = moştenitor) „cel care şi-a pierdut moştenirea" fiindcă l-a ucis pe *Pudding* („cîrnat gras") pentru a-l moşteni; *Forth-right* „cel care loveşte, în duelul cu lancea, ţintind drept înainte"; *Shoetie (shoe* = pantof; *tie* = cravată, fundă) — „cel care face funde mari în formă de rozetă la pantofi", conform unei mode exagerate adusă de pe continent; *Half-can (half* = jumătate; *can* = bidon) — „oca mică".

41 Deţinuţii pentru neplata datoriilor lăsau în jos, pe ferestre, de după gratii, o cutie sau un săculeţ cerînd trecătorilor de pomană, din cauza proastei alimentaţii din închisoare. Faptul este confirmat în special privind închisoarea Ludgate.

42 Sifilis.

43 Nume derivat din cuvîntul italian *ragussa*, corabie din *Ragusa* (port pe coasta dalmată a Mării Adriatice, azi Dubrovnik). Condamnarea la închisoare a piraților devenise un fapt frecvent după edictul din 1604 interzicînd pirateria.

44 Salutul lui Lucio: „Bună seara", contrazice pe cel al Ducelui „Bună dimineața" adresat Isabellei cu puțin timp mai înainte. Dealtfel e clar că în momentul de față acțiunea se desfășoară dimineața

45 Ecou al frecvent citatei ode a lui Horațiu, în epoca Renașterii, începînd cu cuvintele:

„Exegi monumentum aere perennius"

(„am ridicat un monument mai durabil decît arama") *(Ode*, III, XXX).

Ideea este repetată în epilogul cu care Ovidiu își încheie *Metamorfozele*

„Am creat o operă pe care nici mînia lui Iupiter, nici focul, nici fierul și nici dintele vremii nu o vor putea distruge".

46 Dicton latin: «Comănacul nu poate face pe cineva călugăr».

47 René Galland *(Op. cit.*, p. 232) oferă două explicații pentru sensul cuvintelor Ducelui.

După unii comentatori mai vechi, bărbierii afișau în frizeriile lor liste de pedepse caraghioase dacă cineva îi contrazicea în cele ce povesteau ei, — de exemplu să plătească cîte o oală cu bere tuturor celor prezenți.

După alții, întrucît bărbierii făceau și mici operații chirurgicale ca extracții dentare, lăsarea de sînge etc., ar fi vorba de pedepse hazlii pentru pacienții care nu se comportau bine în cazul operațiilor respective.

48 Cîinii care mușcau oile erau spînzurați și lăsați să atîrne astfel timp de o oră.

V. Ștefănescu-Drăgănești

SUMAR

Lector : DENISA COMÂNESCU
Tehnoredactor : VICTOR MAŞEK

*

Bun de tipar : 22.07.1987
Coli de tipar : 32

*

Comanda nr. 70 127
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii",
Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti
Republica Socialistă România

SHAKESPEARE

TROILUS ŞI CRESIDA • TOTU-I BINE CÎND SFÎRŞEŞTE BINE • OTHELLO • MĂSURĂ PENTRU MĂSURĂ

„Admiraţia mea pentru Shakespeare creşte pe zi ce trece.
Omul acesta nu plictiseşte niciodată
şi este cea mai desăvîrşită oglindă a naturii.
Cartea lui este cartea care mă mulţumeşte întru totul."

STENDHAL, 1825